אוצרות תימן

תשובות ופסקים א

הועתק והוכנס לאינטרנט
www.hebrewbooks.org
ע"י חיים תשס"ח

והוא ספר

ברכת ה'

עשרים וארבע תשובות בהלכה בעניין ברכת המוציא
מאת עשרה מחכמי וגאוני תימן

עם ספר

פתח האוצר

סובב הולך על ספר ברכת ה' הנז'
לבאר דבריו ולגלות צפונותיו ומקורותיו

ועם ספר

מתנות בהונה

מבאר כמה עניינים ומנהגים
בהלכות סעודה וברכות

הכל ערוך ומבואר ע"י
איתמר חיים ב"ר שלום כהן אפרים

קרן אור ישראל
לחקר והוצאת כתבי גאוני תימן
ע"ש הגה"צ רבי ישראל משרקי זצ"ל

בני ברק, התשמ"ה ליצירה, ברצ"ו לשטרות

בס"ד

ספר זה נסרק ונעבד ע"י
"יודאיקה אימג' אוצרות התורה בע"מ".
ניתנת רשות ל"היברא בוקס" שע"י חיים רוזנברג"
להכניסו לאתר ולהפיצו לצורך שימוש אישי בלבד.
<u>וזאת למודעי</u>
אין רשות לאף אחד להדפיסו או להעתיקו
בכל אופן שהוא או בכל אמצעי שהוא
בין בחינם בין בשכר בין ליחיד בין לרבים

ניתן להשיג עותק מספר זה ועוד ספרים
וכן התוכנה אוצרות התורה המשולבת
(בשילוב אוצר הפוסקים)
אצל:
בית ספריית מורגנשטרן
רחוב רבא 14 ת.ד. 3620 אשדוד
טלפון 08-866-0821 פקס 08-866-5059

OTZROT HATORAH
THE MORGENSTERN LIBRARY
14 RAVAH STREET
P.O.B.3620 ASDOD, ISRAEL
Email- kidosheypolin@bezeqint.net

This sefer has been provided by
Judaica Image OTZROT HATORAH for individual use only.
All rights reserved by Judaica Image OTZROT HATORAH.
Permission is only granted to Hebrew Books Org.
No Permission is granted (in any form to distribute these books)
to anyone else even if they don't sell them.

©

כל הזכויות שמורות
לקרן אור ישראל בני־ברק
טל. 702556 (03)

נדפס בישראל התשמ"ה / ברצ"ו
Printed in Israel 1985

דפוס ליפא פרידמן, בני ברק
רחוב רבי עקיבא 19 טל. 795550

תוכן הספר*)

הסכמות	7
דברים אחדים	13
הקדמה	14
פתיחה	17
תשובת רבי יחיא ב"ר יוסף צאלח	א
דברי רבי יחיא ב"ר יעקב צאלח	יח
דברי רבי שלום חבשוש	יט
תשובת רבי שלום קרח	כ
תשובת רבי אהרן הכהן עראקי	נא
תשובת רבי יחיא הכהן	נט
תשובת רבי אהרן הכהן עראקי	סח
תשובת רבי יחיא הכהן	עט
תשובת רבי אהרן הכהן עראקי	צ
ח' תשובות מרבי שלום קרח	צט
תשובת אחד מחכמי צנעא	קסה
תשובת רבי שלום קרח	קסו
תשובת רבי יחיא אלאביץ'	קסז
תשובת רבי שלום קרח	קסט
דברי רבי יחיא קרח	קעג
תשובת רבי אברהם אלנדאף	קעט
דברי רבי חיים כסאר	קפב
הקדמת ספר מתנות כהונה	קפה
אכילת פירות וכיו"ב קודם הסעודה	קפז
הפסק ודיבור בין נט"י לברכת המוציא	קצד
אם הגדול בוצע או בעה"ב	ריד
שומע כעונה בברכות, וברב עם הד"מ	רכו
ביאור אופני ההסיבה שבדברי רז"ל	רנט

*) עיקר הספר סובב על עניין ברכת המוציא, אבל כדרכה של תורה נתבארו בו עוד הרבה דינים ועניינים שאינם שייכים לברכת המוציא, פעמים בקצרה פעמים בארוכה, והינם מפוזרים בכל הספר, אחד הנה ואחד הנה. גם נתחדשו בו כמה כללים בדרכי הפוסקים. כמו"כ בספר מתנות כהונה נתבארו בס"ד כמה וכמה ענייניים, מלבד אלו המצוייניים כאן. בתחילת כל סימן כתבנו עיקרי הדינים שנתבארו בו.

הסכמות גדולי ומאורי הדור שליט"א*)

הסכמת

מו"ר הרב הגדול זקן רבני תימן

מרן הגאון כמוהר"ר **חיים שמואל כסאר** שליט"א

מח"ס **שם טוב** על היד החזקה להרמב"ם

מלפנים ראש ישיבת **בית אלשרעבי** בעוב"י **צנעא**

לק"י

בא לפני התלמיד הנבון **איתמר חיים** בן מר **שלום** הכהן יצ"ו, והראה לי ספר **ברכת** ה' שחיבר, והוא תשובות על מנהגי תימן, שהעתיק אותן מגנזי כתבי תימן הקדומים שמצא. ופלפל בהן בכל עניין, והוסיף בהן נופך משלו, ללמד שמנהגי אבותינו הקדושים שנהגו בהם בתימן מיוסדים על אדני פז, ואין ללגלג על שום מנהג, וסימניך שאל אביך ויגדך זקו"ל. ואני מסכים על הדפסתו. וחפץ ה' בידו יצלח, ויוסיף בלימודו, אכי"ר.

יום ד' כ"ד מנחם אב תשד"מ

הצ' **חיים בן שמואל כסאר** יצ"ו

*) ההסכמות לפי סדר קבלתן.

הסכמת

הרב הגדול, מעוז ומגדול, הגאון כמוהר"ר **יוסף יעקב צובירי** שליט"א
הרב הראשי ליהודי תימן באיזור תל אביב
מח"ס **אמת ויציב, מגיד מראשית**, ועוד

למראה עיני, הופיעו לפני, דפי אור יקרות, אוסף רב ברכות ומטוב האוצרות, כולל בתוכו **ברכת השם**, שקלא וטריא מאת אנשי שם, מגדולי רבני יהדות עיר הבירה **צנעא** תימן, איש איש וחן לקחו הטוב יר"ד ונעמן, אשר אז ערכו משיבי מלחמה שערה, מלחמתה של תורה, בענין ברכת המוציא לחם מן הארץ, כל אחד מהם דן את הדין במרץ, אייתי בידיה מתנייתא, ומשמא דגמרא אסיק שמעתתא, דלא חספא ואשכח מרגלייתא, וכך עלתה בידו לפסוק את הדין אליבא דהלכתא. כל אלה חוברו ונאספו ונקראו בשם **אוצרות תימן**, על ידי איש טהור ובתורתו נאמן, מזרע אהרן הכהן קדש קדשים, והגה גם הוא בא באנשים, ובתורתו יהגה ועם זאת מפענח גנוזים, כולו אומר כבוד חן חן בחור כארזים, מוכתר בתומה ענוה יראה ואמונה, כיאות לעדת קדש זרע מי מנה. הכי קרא שמו **איתמר חיים**, ב"ר **שלום הכהן אפרים**, הוא ניהו בר הכי וצורבא מרבנן, ולו נאה לשבת בשבת תחכמונים ולהימנות עם מרנן, להורות בהלכה, ולעסוק במלאכה, זוהי מלאכת שמים, שהוא עמל בה בשתי ידים, לאסוף ולצבור, לנפות ולבור, כפי שהוא הראה יפה כחו, ויאצל מהודו ורוחו, חיבור קונטריס מקוצר, ויקרא לו שם **פתח האוצר**, והוא ציוני מקורות אלה הדברים, ביאורים ומעט הסברים.

שוב זכה באור חוזר וזורח, בשמים קלט ונתן ריח, כי מבושם תורה ריחו, נאה הוא ונאה לקחו, בהציעו לפני הקוראים למנה, חיבור **מתנות כהונה**, והוא סובב הולך לחשוף את המקורות לכמה ממנהגי תימן, וכך הוא מראה לכולם שכל מנהג ומנהג תקוע כיתד במקום נאמן, בבקיאות מרובה במקורות המשנה והתלמוד והמדרשים, ובספרי הפוסקים ראשונים ואחרונים והמפרשים, ואף גם זאת ציונים למקורות בספרות חכמת הקבלה, העולה היא מעלה מעלה, בפרקי המרכבה העליונה, מקום ההוד וכבוד השכינה.

אשר על כן קא אמינא, לרב איתמר חיים כהנא דנא, עלה והצלח בכחך זה, יאר ה' פניו אליך ואתה תחזה, אור ה' כי יהל עליך מלמעלה, בשם טוב תשגה לתפארת ולתהלה, ובזכות האמונה, והוד הכהונה, תחזקנה ידיך להגדיל תורה ולהאדירה, להורות לרבים לקיימה ולשמרה, ככתוב כי שפתי כהן ישמרו דעת, ותורה יבקשו מפיהו, כי מלאך ה' צבאות הוא (מלאכי ב' ז').

החותם בברכת התורה, לכבוד נותן התורה ולכבוד לומדיה, ביום חמישי כ"ז חשון התשמ"ה לפ"נ.

יוסף בן יעקב צובירי
רב ראשי ליהודי תימן בת"א יפו והסביבה

הסכמת

הרב הגדול ראשון לציון הגאון כמוהר"ר **עובדיה יוסף** שליט"א
נשיא מועצת חכמי התורה

ב"ה, ירושלים, כ"ד טבת תשמ"ה שנת **מקרא קדש יהיה לכם** לפ"ק

ראה ראיתי גליונות הספר **ברכת ה'**, תשובות מגדולי הרבנים בתימן בדורות שלפנינו, קדושים אשר בארץ המה, אשר ערכו מלחמה במלחמתה של תורה לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא. וגלוה אליהם **פתח האוצר**, אשר ערך וסידר וחיבר הבחור כארזים, חכו ממתקים וכולו מחמדים, שוקד על דלתות התורה, לילה כיום יאיר כחשכה כאורה, רבי **איתמר חיים** הכהן שליט"א, וקיבץ כעמיר גורנה מכתיבת ידי קדשם של גדולי רבני תימן, והוסיף נופך משלו, פורס מפה ומקדש, וישת לו הדרים, בפתח האוצר הנ"ל, בטוב טעם ודעת, ולפעלא טבא אמינא יישר חיליה לאורייתא.

גם אשור נלוה עמם ספר **מתנות כהונה**, משא ומתן בהלכה במנהגי סעודה וברכות, מעשה ידי אומן נטע נאמן, מורג חרוץ בעל פיפיות, רבי איתמר חיים הכהן שליט"א הנ"ל, וערך אותו הכהן, בחכמה רבה ובתבונה, בבקיאות ובחריפות, כיד ה' הטובה עליו, בראשונים ובאחרונים, חדשים גם ישנים, ודברי פי חכם חן.

ולחיבת הקדש אעיר בקצרה בענין מ"ש בסימן א', אודות ברכה אחרונה על פירות שקודם סעודה, יש לציין למ"ש בשו"ת מטה אהרן בן חסין (חאו"ח סימן ג') שהעלה ג"כ ע"פ דברי המטה יהודה בשם הרשב"ץ שכל שאוכל הפירות אחר הקידוש, אין לברך אחריהם ברכה אחרונה, שברכת המזון פוטרתם, ע"ש. ועיין בשו"ת בית דינו של שלמה (חאו"ח סימן ט"ז), ובשו"ת גנת ורדים (כלל א' סימן מ"ח), ובשו"ת ריח שדה (סימן ד'), ובשו"ת אהב משפט (חאו"ח סימן ה'), ובשו"ת מתת ידו ח"א (סימן ג'), ובספר בן איש חי (**פרשת נשא אות ד'**), ובשו"ת מחשבות בעצה (סימן י"ג), ובשו"ת מהרש"ם ח"ג (סימן י"ז), ואכמ"ל. ובמקום אחר כתבנו בזה עוד. ולדינא ספק ברכות להקל.

ומ"ש בסימן ד' אודות דין שומע כעונה, אם רשאי כל אחד ואחד לברך בעצמו ואין בזה משום ברכה שאינה צריכה, יעויין במש"כ בחזון עובדיה ח"ב דיני כרפס (עמוד ק"מ וקמ"א), ובשו"ת יחוה דעת חלק ו' (סימן כ"ח) *), ובשו"ת שואל ונשאל ח"ב (סימן ס'), ובשו"ת תבואות שמש (חאו"ח סימן ס"ח), ואכמ"ל.

ואני תפלה שהמחבר היקר יזכה לעלות מעלה מעלה במעלות התורה והיראה לגאון ולתפארת, והיה שמו כשם הגדולים אשר בארץ, והיה כעץ שתול על פלגי מים אשר פריו יתן בעתו ועלהו לא יבול וכל אשר יעשה יצליח.

עובדיה יוסף

---

*) אמר המחבר, עיינתי שם ושמחתי בראותי שבכמה גרגירים כיוונתי לדעתו הגדולה. ומה שציין לספר חזון עובדיה, הנה כבר ציינתי לזה שם ד"ה וכן מצאתי להגאון נוב"י. ואפריי"ן למעכ"ת הגאון יצ"ו שהאיר עיני לעיין בספרים הנז'. אבל אין הפנאי מסכים לעיין שם, כי המלאכה מרובה ובעה"ב דוחק, ובפרט בעניין ברכה אחרונה על הפירות שקודם הסעודה, שכבר כתבתי שם שלא רציתי להאריך בשיטות הפוסקים ז"ל בזה. והגאון הראשל"צ יצ"ו תנא דמסייע למנהגא דילן שאין מברכין ברכה אחרונה.

הסכמת

הרב הגדול, ראב"ד מקודש, הגאון כמוהר"ר **שמואל הלוי ואזנר** שליט"א
מח"ס שו"ת **שבט הלוי**

ב"ה, יום ג' תרומה תשמ"ה לפ"ק

הן הובא לפנינו ספר **ברכת ה'**, והם תשובות ופסקים מאוצרות חכמי תימן וגאוניה זצלה"ה. וחלק הזה המה תשובות בדרך וכוח הלכה אשר עבר בין חכמי תימן הגדולים בדיני הוצאת רבים לידי חובתן, ובדיני הפסקה בהלכות סעודה וכיו"ב. ודבר נשגב אנו לומדים מתורה זו שלפנינו, כמה מסרו הצדיקים האלה את נפשם לבל לשנות כחוט השערה מהמקובל להם מדור דור. ועוד למדנו מהכתבים איך כל הקהילות בגלות תימן היו נכנעים לחכמיהם ולמנהיגיהם דור אחר דור, ומי יתן שדרך זה יחזור אליהם ולכל קהלות ישראל.

בספר זה עשה הרב הנבון ושלם בתו"י הר' **איתמר** בה"ר **שלום הכהן** אזנים לתורה, ספר **פתח האוצר**, לגלות מצפוניו ולעורר כהלכה. כן הוסיף כב' הרב הכהן שליט"א בסוף הספר קונטרים גדול, **מתנות כהונה**, בהלכות סעודה וברכות. כיד ה' הטובה עליו, לעורר, להקשות, לתרץ ולבאר כדת של תורה. יהי ה' אלהיו עמו.

ע"ז בעה"ח, מצפה לרחמי ה'
שמואל הלוי ואזנר
רב אב"ד ור"מ זכרון מאיר בני ברק

הסכמת

הגאון כמוהר"ר **מאיר צובירי** שליט"א

רב העיר גדרה

ב"ה, ט' אייר התשמ"ה, כ"ד למ"ט מוגים

בא לפני רבי איתמר חיים הכהן שליט"א, ובידו עלים מספר **ברכת ה'** העולה על מזבח הדפוס. אכן יום בשורה הוא לנו בהגלות נגלות שבבי אורות מתורתן של אבות, הלוא המה רבותינו גאוני תימן, שכל עמלם היה ביגיעת התורה לשמה, בהצנע לכת ובעבודה תמה.

עיינתי באחד מסימני הספר **מתנות כהונה** הגלוה אל הספר הנ"ל, והיה בעיני כשמן הטוב היורד לעומקה של הלכה על פי מקורות קודש ראשונים ואחרונים, מבסס מנהגי אבותינו הקדושים, דולה ומשקה ממעינות הפוסקים, חדשים גם ישנים, בשאלות ועניינים אשר יעשה אותם האדם וחי בהם.

אשר על כן אמיגא לפעליה טב, וברכה יבוא אל ביתו כל אשר ירכוש את הספר. ויהי רצון שברכת ה' תוסיף להעצים להרב המחבר, ויעלה במעלות התורה והיראה להוסיף ולהפיץ הליכות והלכות מאורי ומורי קהילתינו, ובכל אשר יפנה יצליח, ויפוצו מעיינותיו חוצה להגדלת תורה והאדרתה.

ביקרא דאורייתא

מאיר בן ישראל צובירי

רב מקומי גדרה

הצב"י **זכריה עומייסי** הי"ו

ראב"ד רדאע בתימן

דוד בכה"ר עואץ' חגבי

רבה של ראש העין

הסכמת

הרב הגדול, חסיד ועניו, הגאון כמוהר"ר **יחיא הלוי אלשיך** שליט"א

מזקני וגדולי רבני תימן

ראה ראיתי את הספר היקר והנחמד ברכת ה', שסידר האברך היקר ר' איתמר חיים ב"ר שלום **אפרים** כהן נ"י, תשובות בהלכה מחכמי וגאוני תימן זיע"א. עם ספר **פתח האוצר** שחיבר ר' איתמר הנז' סובב הולך על ספר ברכת ה', לבאר דבריו ולגלות צפונותיו ומקורותיו. ועם ספר **מתנות כהונה**, המבאר כמה עניינים ומנהגים בהלכות ברכות וסעודה. ושמח לבי על נועם דבריו ויופי אמריו המסודרים בסדר נאה ויפה, כתפוחי זהב במשכיות כסף, דבר דבור על אפניו. אז אמרינן לפעלא טבא יישר. יהי רצון שיזכה לחבר ספרים וחיבורים הרבה בתורה. ויקויים בו מקרא שכתוב יפוצו מעינותיך חוצה ברחובות פלגי מים. ויזכה למאמר הנביא לא ימושו מפיך ומפי זרעך ומפי זרע זרעך וגו'.

החותם בברכה וביקר

יחיא ב"ר נתנאל אלשיך

דברים אחדים

בשבח והודיה לה' יתברך, הננו שמחים להגיש לפני ציבור חובבי תורת אבות, את הכרך הראשון מסדרת ספרי „אוצרות תימן". כרך זה כולל תשובות בהלכה מאת כמה מחכמי וגאוני תימן בדורות האחרונים. גאוני התורה אשר חיו ופעלו בתימן, חיברו ספרים רבים בכל מקצועות התורה. לרוב צערינו רוב כתביהם אבדו מחמת אי קיום בית דפוס בתימן. מאורעות הגלות היוו גם הם סיבה כבידת משקל לאבדנם. בעיקר ידועה גזירת „גלות מוזע", אשר במאורעותיה — שאין כאן המקום לפרטן — נשרפו ונעלמו אלפי ספרים, ביניהם כתבים רבים מספרי עמם של חכמי תימן זיע"א. כתבים רבים נפלו בידי אנשים אשר לא ידעו את ערכם, ולאחר שבלו השליכום למימי הנהר, או קברום תחת רגבי עפר בית הקברות. בין בורכי הספרים היו שהשתמשו בבלאי בה"י כחומר לכריכת ספרים. כבר בשעתו צווח עליהם הגאון רבי יחיא צאלח זצ"ל (שו"ת פעולת צדיק ח"ב סימן קמ"ג), אשר כאב רבות על בזיון כתבי הקודש. בביקורו בתימן לקח עמו התייר רבי יעקב ספיר ז"ל כמה מכתבי היד החשובים, ופירסם את טיבם בעולם. מיני אז החלו לבקר בתימן חוקרים רבים מכל העולם, ומתם אספנים וחובבי עתיקות, בתורם אחר בה"י החשובים. הם השכילו להוציאם מידי בעליהם התמימים בדמים מועטים, או תמורת ספרי דפוס נאים ומהודרים. כיום כתבי היד התימנים שוכנים כבוד חלקם בספריות הגדולות ברחבי העולם ובאוספים פרטיים, וחלקם בידי יחידים שירשום מאבותיהם. אין כאן המקום להרחיב בנושא זה, אשר יבוא בעז"ה בספר בפני עצמו, שיכלול ג"כ רשימת כל חיבורי חכמי תימן הידועים לנו, איכותם ושיטתם.

אגודת קרן „אור ישראל" הציבה לה מטרה להוציא לאור משארית הכתבים, במגמה להצילם מתהום הנשיה. ספר זה הוא השני היוצא לאור על ידינו. קדם לו הספר „גדולי ישראל בתימן". אנו תפלה שנזכה להמשיך במלאכת קדש זו, להוציא לאור עולם עוד פנינים יקרים מתורתן של אבות.

משה כהן

קרן אור ישראל

הקדמה

ישמחו הלומדים ויגילו המעיינים אשר דעתם נכספת ידיעת חכמת תורתינו הקדושה, בהגלות נגלות אור יקרות, דברי חכמים וחידותם, מאשר הנחילו לנו רבותינו הגדולים, חכמי תימן המהוללים. הן מודעת זאת כי לא אלמן שבט ישראל אשר בתימן, בכל דור ודור קמו לו חכמים וגאונים בעלי שיעור קומה, אשר הנהיגוהו ע"פ התורה והמצוה. מנייהו מלכי מנייהו אפרכי, ידאתם קודמת לחכמתם, ותורתם סדורה על לשונם. בכל דור ודור חיברו חכמים אלו ספרים וקונטרסים רבים בכל מכמני התורה והחכמה, למן פרשנות המקרא והמשנה, התלמוד וההלכה, האגדה והמוסר, ועד לחכמת הקבלה והפילוסופיא, הדקדוק והשירה, התכונה והרפואה. אמנם לא שפר חלקם של גאונים אלו, באשר רוב חיבוריהם אבדו וחלפו מן העולם מרוב הגלגולים והצרות, ובפרט מפני שלא היה קיים בית דפוס בתימן (הגאון רבי יחיא קורח ז"ל כתב בהקדמתו השניה לספרו משכיל דורש, שלפי הטבע נראה שאי אפשר להקבע דפוס בארץ תימן, ע"ש כי דבריו שייכים גם לעניינינו). אף המעט אשר שרד בידינו עומד כאבן אשר אין לה הופכין, והמעט מן המעט שזכינו לאורו, הנה לקה במכת הטעיות, וחלה במחלת החסרונות, עד שכמעט לא נמצא ספר שיצא לאור בצורה מושלמת ובסדר נכון כיאה לו ולמחברו, ואלו נער יספרם.

לכן בראותינו את העזובה הגדולה הזו, נטלנו על עצמינו את המלאכה הקשה הזו מלאכת קדש, להציל את אשר ניתן להציל, ולהוציא לאור עולם בעז"ה כמה ספרים, קמא קמא, מאשר יהיה ביכולתינו, כדי שיאותו רבים לאור חכמת רבותינו הגדולים זיע"א. בס"ד החלו עתה להתגלות לנו עוד ספרים חדשים שלא נודעו מעולם, פנינים יקרים מתורתן של אבות.

מלבד הספרים והחיבורים הגדולים, ישנם הרבה תשובות וקונטרסים קטנים פרי עטם של חכמי תימן ז"ל, זעיר פה זעיר שם, אשר כל אחד בפני עצמו אינו מכיל ספר שלם. לכן חשבנו דרכינו לסדר את כולם בעז"ה בספר אחד אשר יקרא בשם **אוצרות תימן**, כשמו כן הוא, אוצר בלום של תורה וחכמה בכל מקצועות התורה. חילקנו ספר זה לכמה חלקים, כל חלק יעסוק בעניין אחד. א'. **מקרא ומדרש**, יכלול ביאורים וחידושים על התנ"ך ומדרשי חז"ל. ב'. **משנה ותלמוד**, יכלול ביאורים וחידושים על המשנה והתלמוד. ג'. **תשובות ופסקים**, יכלול קונטרסים ותשובות בענייני הלכה. ד'. **מוסר ומחשבה**, ועוד.

והנה בזמן האחרון התגלו לנו והגיעו לידינו בדרכים מופלאות כמה תשובות בעניין המחלוקת שהיתה בתימן בדין ברכת המוציא, אם אדם אחד יכול להוציא בברכתו את היושבים בכמה שולחנות, כמו שנבאר בעז"ה בפתיחת הספר. ומפני שאמרו חז"ל מצוה הבאה לידך אל תחמיצנה, החלטנו להוציאם לאור ראשונה, ולהם משפט הבכורה. קראנו שם ספר זה **ברכת ה'**, לפי שכולו אינו עוסק אלא בעניין ברכת המוציא והמסתעף ממנו. לשלמות המלאכה הוספנו גם את התשובות והדברים שנדפסו כבר בכמה מקומות, אבל גם הם פשטו צורה ולבשו צורה, כי הגהנום ע"פ כמה כתבי יד שיש בהם תוספת מרובה על הנדפס, או שינויים ותיקוני טעיות, ופנים חדשות באו לבאן. ספר זה יהיה כרך ראשון מחלק **תשובות ופסקים**.

בשולי הגליון הוספנו קונטריס קטן בשם **פתח האוצר**, ממני הח"מ, והוא ביאורים וחידושים, מקורות והערות, סובב הולך על ספר ברכת ה' הנז', ממה שנתחדש בעת עריכת הספר. זהו כבודם של רבותינו הגדולים, לבאר דבריהם ולפלפל בהם, כי בזכותם הגענו עד הלום, דעבידי לתורה שלא תשכח מישראל כידוע. גם כתבנו בו מקורות למליצות וללשונות מושאלים מהמקרא ומדברי רז"ל שהשתמשו בהם הרבנים בעלי התשובות, כי דבר זה מוסיף יופי וחן לספר. בסוף כרך זה צירפנו את הספר **מתנות כהונה**, ממני הח"מ, כולל ביאורים וחידושים בכמה מענייני ומנהגי סעודה וברכות, הנוגעים בעקיפין לספר ברכת ה'.

הספרים וכתה"י שהשתמשנו בהם:

א. שו"ת פעולת צדיק (ירושלים, התשכ"ה) להגאון מוהר"ר יחיא ב"ר יוסף צאלח ז"ל, המכונה מהרי"ץ — סימן א'.

ב. ספר תורת חכם (בני ברק, התשמ"ד) להגאון מוהר"ר יחיא ב"ר יעקב צאלח ז"ל, המכונה מהרי"ץ בן יעקב — סימן ב'.

ג. ספר שושנת המלך (בני ברק, התשמ"ד) להגאון מוהר"ר שלום ב"ר יחיא חבשוש ז"ל, המכונה הרב שי"ח — סימן ג'.

ד. קונטריס תשובות, נדפסו כנספחות לספר שו"ת רביד הזהב (חולון, התשט"ו), ע"י הרב יוסף קורח יצ"ו — סימנים ד', ה', י' וכ"א. השתמשנו גם בכת"י שברשות הרב חיים בן צור יצ"ו, שהוא המקור לתשובות הנ"ל, כי בנדפס נפלו כמה טעיות והשמטות.

ה. ספר שו"ת חיי שלום להגאון מוהר"ר יחיא ב"ר שלום הכהן ז"ל, ברשות הגאון מוהר"ר חיים כסאר יצ"ו (ועתה נדפס על ידו בצילום כת"י המחבר) — סימנים ו', ז' וח'.

ו. ספר שתילי זיתים כת"י מהודר, ובסופו הועתקו כמה תשובות בנושא דנן. ברשות הר"ר שמעון צאלח יצ"ו — סימנים ה', ז', ט' וי'.

ז. ספר שו"ע או"ח כת"י, ובסופו הועתקו כמה תשובות בנושא שלפנינו, ברשות ספרית להמן בניו יורק (מס' 305) — סימנים ד', י"א וי"ב.

ח. קונטרים כת"י, כולל ליקוטים וחידושים בכמה עניינים ובכתיבות שונות, ביניהם כמה תשובות בנושא זה, ברשות הגאון רבי שלמה עמרם קורח יצ"ו — סימנים י"ג, י"ד, ט"ו, ט"ז, י"ז, י"ח, י"ט וכ'.

ט. ספר מרפא לשון (ירושלים, התש"ל) להגאון מוהר"ר יחיא ב"ר שלום קורח ז"ל. הגהנוהו ג"כ ע"פ כת"י מהדורא קמא שברשות נינו הגאון רבי שלמה עמרם קורח יצ"ו — סימן כ"ב.

י. שו"ת זכרוני איש (ירושלים, התשמ"א), וספר ענף חיים (ירושלים, התרנ"ד), להגאון מוהר"ר אברהם ב"ר חיים אלנדאף ז"ל — סימן כ"ג.

יא. ספר שם טוב מהדורא שלישית (ירושלים, התשמ"ב) להגאון מוהר"ר חיים ב"ר שמואל כסאר יצ"ו — סימן כ"ד.

התשובות שהיו לנו מהם יותר מהעתק אחד, העתקנו את ההוספות שיש באחד על השני מבלי להעיר על השינוי. רק כשהיו שתי נוסחאות שונות, הקפנו נוסחא אחת בסוגריים עגולים, ואת השניה בסוגריים מרובעים עם כוכב, וכמו שהערנו על כ"א במקומו. אמנם השינויים הקטנים לא השגחנו בהם, אא"כ יש בהם להוסיף להבנת העניין וכיו"ב.

תודתינו נתונה לכל אותם שסייעו לנו בעריכת הספר, ולאלו שהשאילו לנו את הספרים והכת"י שברשותם, או עזרו לנו בהשגתם, ישלם ה' פעלם ותהי משכורתם שלימה מעם ה'. ברכה מיוחדת להגאון מוהר"ר יוסף יעקב צובירי יצ"ו על סיועו הרב בכל התחומים, יאריך ה' ימיו בטוב ושנותיו בנעימים, על התורה ועל העבודה.

עיה"ק בני ברק ת"ו, יום ו' ג' לחדש אלול התשד"ם ליצירה,
ברצ"ה לשטרי. יום פטירת הגאון רבי שלום קורח ז"ל.

איתמר חיים ב"ר שלום **כהן**

פתיחה

מחלוקת חכמי תימן בעניין ברכת המוציא
נסיבות המחלוקת, השתלשלותה וחכמיה

אחת המחלוקות החריפות ביותר שהיו בתימן בדורות האחרונים, היא ללא ספק המחלוקת בעניין ברכת המוציא. חכמי תימן ז"ל נחלקו אם אדם אחד יכול לברך ברכת המוציא ולהוציא בברכתו את היושבים בכמה וכמה שולחנות, או אינו מוציא אלא את היושבים בשולחנו, וכל שולחן צריך לברך לעצמו. במאמר זה ננסה לתאר בקצרה את נסיבות המחלוקת, השתלשלותה והחכמים שנטלו בה חלק.

א. גורמי המחלוקת

רבים תמהים ושואלים מה ראו חכמי תימן ז"ל להתעצם במחלוקת כה חריפה כמחלוקת זו [1]. אמנם מי שמכיר את תכונותיהם של חכמי ויהודי תימן, ידע ויבין שלא לחינם נעשה מה שנעשה. כי ידוע ומפורסם שבתימן הקפידו, תמיד ובכל דבר, שלא לשנות מן המקובל. כל דבר או מנהג שהנחילו להם אבותיהם, במשך אלפי שנים, נשאר בידם בצורתו ובתבניתו הראשונה. כך נשארו בידיהם כמה וכמה מסורות ומנהגים גדולי ויקרי הערך, שכבר נשתכחו ונעלמו, נשתבשו ועורפלו אצל שאר קהילות ישראל זה עידן ועידנים. אם זה בסדר וצורת התפילה, הלימוד והשירה, או בגירסת התלמוד וההלכה, ואם בהגייתם הנכונה של התנועות והאותיות, או בניגוני התפילה והשירה, ועוד

1. אמנם מצאנו לחכמי ישראל שהתעצמו במחלוקות מעין זו בעניינים יותר פשוטים, זאת משום שאין הבדל בתורתינו הקדושה בין עניינים פשוטים לחמורים, כולם מפי אל אחד. די לציין כאן את המחלוקת העצומה שהיתה בתקופת מרן ז"ל בעניין מ"ש רז"ל (סוטה דף ט"ו ע"ב) : ,,כל פונות שאתה פונה לא יהיו אלא על דרך ימין". חכמי איטליא ז"ל אף חיברו על עניין זה ספר מיוחד הנקרא בשם ,,דרך ימין". ראה עוד מה שציין בזה בספר ,,לקט הקמח" הלכות לולב, שו"ת ,,אבקת רוכל" סימן ט"ו, פר"ח סימן קכ"ח אות י"ז, ,,עץ חיים" למהרי"ץ ז"ל ח"ב דף ס"ג ע"א, ,,שם טוב" פרק י"ד מהלכות תפלה דין י"ג, ועוד. כיום ידועות לנו עוד חמש מחלוקות, לפחות, שהיו בין חכמי תימן ז"ל במשך הדורות, שחומר רב שרד בידינו מכל אחת.

ועוד, כי אין כאן המקום להאריך בתיאורם. בכלל זה הקפידו שם מאד בכל הברכות הנאמרות בציבור שאחד יברך בקול רם, וכולם יוצאים ידי חובה בשמיעה בלבד[2], כפי שהיה המנהג בימות התלמוד כנודע. כך היה זה גם בסעודות הגדולות, אחד מברך המוציא וברכת המזון לכולם. סעודות אלו היו נערכות בסדר נאה ומכובד עד להפליא, כמעט כסדר שהיה נהוג בזמן התלמוד. תחילה היו מגישים לפני הקרואים פירות ומיני קטניות, בשר צלי ויין שרוף[3], וכל זה בחדר אחד גדול כשהם יושבים סביב שולחנות רבים. כולם יושבים וממתינים עד שיגיע הרב[4], שהוא המנהל ועורך את המסיבה. הרב לוקח בידו איזה פרי ומברך בקול רם „בורא פרי העץ", וכולם עונים „אמן" בקול רם. אחר כך לוקח הזקן שבמסיבה איזה פרי ומברך בקול רם, וכולם עונים „אמן", וכן על זה הדרך עד שכולם מברכים. כך עושים גם בשאר המינים, „בורא פרי האדמה" ו„שהכל". ממשיכים קצת באכילה ושתייה, כשכל העת נשמעות רק ברכות ועניית אמן מפי הקרואים. אחר כך מתחיל הרב בשירה, ומיד כולם פוסקים מהאכילה ומקשיבים קשב רב לשירה שהיתה נאמרת בהתרוממות נפש. שוב פוסקים מהשירה וממשיכים באכילה, כשכל הזמן כמעט ולא נשמע שום דיבור, ושוב פוסקים וממשיכים בשירה. אחר כך ממשיכים מעט באכילה, ומיד מצוה הרב לפנות את השולחנות ולהגיש את עיקר הסעודה. ביניתיים נכנסים השמשים ונוטלים ידי הקרואים, כשכל אחד מברך „על נטילת ידים" בקול רם, וכולם עונים „אמן" על כל ברכה[5]. גמרו ליטול ידיהם, לוקח הרב ככר לחם ואומר למסובים „ברכו", וכולם משיבים לו „ברך". הרב מברך „המוציא" בקול רם, וכולם עונים „אמן". אחר כך בוצע וטועם, ומחלק למסובים שבשולחנו. המסובים בשאר השולחנות טועמים מהפת שלפניהם. בשעת האכילה לא נשמע שום דיבור, אלא כולם אוכלים בשקט מוחלט, ואף אחד אינו מביט אל חבירו[6]. גמרו לאכול, הרב אומר „טעם" קצר מפרשת השבוע, ומקשרו

2. לבד מהברכות הארוכות, כגון ברכות קריאת שמע וברכת המזון וכיוצא בהן, שיש שהיו מברכים אותן בלחש עם המברך, ראה להלן בספר „מתנות כהונה" סימן ד'.

3. על מקורות וטעמי מנהג זה ראה שם סימן א'.

4. כך היה גם מנהג אבותינו עוד בזמן השופטים, כמו שנאמר (שמ"א ט' י"ג): „כי לא יאכל העם עד בואו (שמואל), כי הוא יברך הזבח, אחרי כן יאכלו הקרואים".

5. ראה להלן ספר „מתנות כהונה" סימן ב' (ד"ה ושמענו).

6. בענייני מוסר ודרך ארץ הקפידו מאד בתימן, ובפרט בשעת הסעודה. ביטוי לזה מוצאים אנו, דרך אגב, בדברי הגאון רבי שלום קורח ז"ל בתשובה להלן סימן ד' (סוף ד"ה וכך היתה התשובה חלילה): „הגע עצמך, אם תקצר יד בעל הבית מלהביא לפני חבורה אחת קערה אחת או קנקן יין, היכול תוכל לקחת אשר לפני חברתה". וראה סימן י"ז (ד"ה עוד נלע"ד), ולהלן הערה 8.

לעניין הסעודה; בסעודת מילה בענייני מילה, ובנישואין מענייני נישואין, וכיוצא בהם. הרב אינו מאריך בדברים[7], וכשהוא מסיים אומרים מיד „מזמור ה' רועי לא אחסר" וכו'. השמשים נכנסים ורוחצים ידי הקרואים, ומיד הרב מתחיל בברכת המזון בקול רם. בשעת הברכה יושבים כולם בשקט מוחלט, אפילו קטני הקטנים, ומקשיבים בכוונה רבה לברכה שהיתה נאמרת במיתון רב ובחיתוך אותיות. אולם יש שהיו מברכים בלחש מילה במילה עם המברך. קשה לתאר בעט סופרים יופי וחן מנהגים אלו, ובפרט השראת הקדושה שהיתה באותם שעות[8]. גם אין כאן המקום להאריך בתיאור הדברים לפרטים ולפרטי פרטים, ובמקורות וטעמי כל מנהג, רק כתבנו מעט מזעיר כדי לתאר את הרקע למחלוקת חריפה זו.

ואמנם אין פלא שרבים מגדולי החכמים ומהמון העם עמדו כחומה בצורה נגד כמה מגדולי הדור שרצו לשנות את המנהג הקדום ולהנהיג מנהג חדש שכל שולחן יברך לעצמו. הם ראו בזה פירצה חמורה בחומה הבצורה של שמירת הדברים המקובלים בידם מדור דור, ולכן גלחמו מלחמת מצוה קשה ביותר כדי להמשיך במנהג הקדום. מה גם ששינוי מנהג זה היה בכחו לשנות ולערפל את הסדר הנאה של הסעודה[9], שהאחדות וה„יחד" בולטים בה, כאמור. לעומתם, החכמים שהצריכו ברכה לכל שולחן, נלחמו בעוז נגד המנהג הקדום, שכן הם סברו שהיושבים בשאר השולחנות אוכלים בלא ברכה. כך נראה שאלו הם הגורמים העיקריים לכל אותה מחלוקת ותוצאותיה.

ב. ראשית המחלוקת

בשתי תקופות התנהלה מחלוקת זו, ראשיתה בזמן הגאון רבי יחיא צאלח זי"ל, המכונה מהרי"ץ, שהוא גם הראשון מבין חכמי תימן שהעלה על הכתב

7. שלא כבשאר מחוזות תימן, הקפידו בצנעא שלא לעשות מבית המשתה בית מדרש, וזה מכמה טעמים. כשהיה מנסה מאן דהוא להקשות איזו קושיא על דברי הרב, מיד היו משתיקים אותו, בטענה שאין כאן המקום למשא ומתן, ומקומו בבית המדרש.

8. ראוי להעתיק כאן מה שכתב בעניין זה אחד מגדולי חכמי תימן, שזכה לעלות לארץ ישראל, ה"ה הגאון רבי חיים כסאר יצ"ו בספר „שם טוב" פ"ז מהלכות ברכות דין א': „וכך הוא מנהגינו בתימן, וכן שאר מנהגים שהזכיר רבינו ז"ל (הרמב"ם הזכיר באותו פרק כמה וכמה מנהגי דרך ארץ בסעודה). ומשום הכי היו כל המסיבות שם ביראת שמים, בתכלית ההוד וההדרה והיופי **עם כולן**. וע"י זה היו הגדולים מתעטרים בעם, והם מתעטרים בהם. כתבתי זה, ללמד כמה צריכין אנו לילך במנהגי אבותינו הקדושים שנחלו לנו, וכל שכן עכשיו שזכינו לעלות לארץ ישראל הקדושה".

9. ראה להלן ריש סימן כ'.

תשובה בנושא[10]. רבותיו, חכמי ורבני ישיבת „בית אלאוסאא", הם שהתעודדו ועודדו להצריך ברכה לכל שולחן ושולחן. בראש הישיבה עמד הגאון רבי דוד משרקי ז"ל, רבו של מהרי"ץ ז"ל ומחבר ספר „שתילי זיתים". לימינו עמד באותה תקופה הגאון רבי יוסף בן הרשב"א הכהן עראקי ז"ל מייסד הישיבה. לפי גירסא אחת החלה המחלוקת עוד בחיי אחיו הגאון רבי יחיא בן הרשב"א ז"ל, שגם הוא היה בדעה אחת עמהם[11].

אע"פ שאין לנו בדברי מהרי"ץ ז"ל אפילו רמז קל מי היו אותם החולקים, ברור לנו מעל כל ספק שהיו הם חכמי ישיבת „בית אלאוסטא" ובראשם רבי דוד משרקי ז"ל כאמור, כי כן כתב הגאון רבי שלום קורח ז"ל בתשובה[12], שהעידו עליו שהיה נוהג לברך בכל שולחן ושולחן. וכשהגאון רבי יחיא הכהן ז"ל כתב שמזמן מהרי"ץ „נעשית התורה כשתי תורות", „וכל אחד אומר אני אמלוך"[13], כתב אליו הגאון רבי אהרן הכהן עראקי ז"ל: „את מי חרפת, את מי גדפת, ועל מי הרימות קול ותשא מרום קולך על קדושי עליון, ונשאך לבך להרחיב פה ולשון במשיח אלהי יעקב ובנוחי עדן זיע"א, הלא הוא מרנא ורבנא דוד משרקי זיע"א"[14]. ובמקום אחר כתב: „ומאן ספין ומאן רקיע כמו החכמים שקיבלנו מהם, ושכן קיבלו מאבותם ומרבותם, ובראשם משיח אלהי יעקב כמ"ו דוד משרקי זיע"א"[15]. לכן אין ספק שהחולקים הם חכמי ישיבת „בית אלאוסטא", ובראשם רבי דוד משרקי ז"ל. סברא זו מתחזקת ממה שרואים אנו שכל החולקים בתקופה האחרונה שהצריכו ברכה לכל שולחן, היו מחכמי ישיבה זו, שבוודאי הלכו בזה אחר הוראת רבותיהם.

לפי הנחה זו, אין לאחר את זמן תחילת המחלוקת אחר שנת התקל"א שהיא שנת פטירת רבי דוד משרקי ז"ל. ואפשר שהחלה אף קודם זה, לפחות בשנת התק"י שנת פטירת הגאון רבי יחיא הכהן עראקי ז"ל, שכאמור יש שהעידו שגם הוא הצריך ברכה לכל שולחן.

בישיבת „בית אלאוסטא" הלכו ברוב הדינים אחר הוראות מרן ז"ל. הם סברו שלדעת מרן ז"ל אין אחד מוציא ידי חובת הברכה אלא את היושבים בשולחן המברך[16]. בדרך כלל סברו חכמי ישיבה זו שיש לנהוג בתימן כהוראות

10. להלן סימן א'.
11. סימן ז' (סוף ד"ה בהיות).
12. סימן ד' (ד"ה ועוד קשה).
13. סימן ח' אות י"א.
14. סימן ט' (ד"ה ומש"כ לא נעשית).
15. שם (ד"ה ומש"כ שהוא מודה). וראה עוד ריש סימן ז'.
16. ראה סימן א' (ד"ה ומקרוב).

מרן ז"ל בשולחן ערוך, אף כשזה נוגד את המנהג הקדום המבוסס בדרך כלל על פסקי רבינו הרמב"ם והגאונים ז"ל, וכפי שכותב אחד מראשי ישיבה זו, ה"ה הגאון רבי יחיא משרקי ז"ל: „מה לנו ולראשונים, הא בדורות הללו דקמן... הולכים בעקבות מרן ז"ל... ואע"ג דאתריה דהרמב"ם היא... מ"מ כבר פשט המנהג לפסוק כמרן ז"ל בכל מקום, כמו שפשט המנהג במצרים ובארץ הצבי ובמערב, דכולהו הני אתרוותיה דהרמב"ם ז"ל ואעפ"כ הולכים אחר פסקי מרן ז"ל... כמו כן במקומינו הולכים אחר פסקי מרן והכרעותיו, ומה לנו ולראשונים" [17].

מהרי"ץ ז"ל, לעומתם, אחז והחזיק בשתי ידיו במנהגי תימן הקדומים. לכן עמד כנגדם בכל כוחו והוכיח שאין במנהג הקדום שום דופי, ושאחד יכול לבדך לכולם לכתחילה, אף כשהם יושבים בכמה שולחנות, ואדרבה עדיף לעשות כן מכמה טעמים. נראה שמפני הכבוד הרב שרחש מהרי"ץ ז"ל לחכמי ישיבת „בית אלאוסטא" [18], שהיו רבותיו, לא הזכיר בתשובתו מי הם החולקים. עוד רבים מחכמי אותו הדור היו בדעה אחת עם מהרי"ץ ז"ל, ביניהם הגאונים רבי אברהם הלוי אלשיך ורבי אברהם מנזלי ז"ל [19].

אמנם באותה תקופה עדיין לא התפשטה המחלוקת בין המון העם, ואף בין החכמים היתה רגועה ביותר. כל אחד נהג כפי סברת רבו באין מוחה, כפי שכותב רבי אהרן הכהן עראקי ז"ל: „וכך ראינו בעינינו מעשים בכמה עתים, במעמד מהרי"ץ שחולק עליהם, באין פוצה פה, כדרך החכמים לכבד זה את זה אע"פ שהם חלוקים בהלכה" [20]. במקום אחר הוא כותב: „ולא היה חולק עליהם זולתי מהרי"ץ נע"ג, וכשהיו פוגעים זה בזה בבתי משתאות, היו מברכים על כל שולחן ושולחן, ואין פוצה פה" [21]. ובמקום אחר: „והיו חולקים על מהרי"ץ בפניו, ועושים כפי סברתם, ולא היה מוחה בהם. והיו נוחים זה לזה, ואהבה בסופה. ולא כמו הדור הזה היתום שגרמו כמה שנאות" [22].

17. שו"ת „רביד הזהב" סימן כ"ו. ראה עוד בהקדמת אביו רבי דוד משרקי ז"ל לספר „שתילי זיתים", ולהלן ריש סימן ד', וב„פתח האוצר" שם אות י"ב. אין כאן המקום להאריך בפרטי מחלוקת זו.

18. ראה בהקדמת הגאון רבי יוסף צובירי יצ"ו לספרו „מסורת מדוייקת".

19. סימן ח' אות ג'. וראה להלן פרק ג'.

20. סימן ה' (ד"ה בהיות).

21. סימן ז' (ד"ה בהיות).

22. סימן ט' (ד"ה משכ"כ עדות).

ג. התקופה השניה

כאמור, בתקופה הראשונה עדיין היתה המחלוקת רגועה ביותר. אמנם חכמי ישיבת „בית אלאוסטא" עמדו על דעתם ולא הודו למהרי"ץ ז"ל, ואף הנחילו את סברתם לבניהם ולתלמידיהם[23], מהם הגאונים רבי יחיא משרקי, רבי יוסף ב"ר יחיא הכהן עראקי, רבי שלום בן שלמה הכהן, רבי יוסף יצחק, רבי סאלם אלקארה[24], ועוד. אף אלו האחרונים הנחילו סברתם לבניהם ולתלמידיהם, מהם הגאונים רבי אהרן ב"ר יוסף ב"ר יחיא הכהן עראקי[25], רבי שלום קורח[25], רבי יעיש כורת[26], רבי יחיא חמדי[26], ועוד. גם הגאון רבי יחיא הכהן ז"ל, מח"ס „חיי שלום", נראה שהיה באותה תקופה בדעה אחת עמהם[27].

בסביבות שנת התק"ף החלה המחלוקת להתלקח בין גדולי הרבנים. רבים מחכמי הדור כתבו תשובות בנושא, זה בונה וזה סותר, זה מקשה וזה מפרק. אמנם רבים וגדולים מהחכמים החזיקו בשתי ידיהם במנהג הקדום, ובראשם הראב"ד הגאון רבי יוסף אלקארה ז"ל, מגדולי תלמידי מהרי"ץ ז"ל, אשר כתב תשובה ארוכה ורחבה להשיב על כל טענותיו של רבי אהרן הכהן עראקי ז"ל[28].

בשנת התקפ"א התכנסו גדולי חכמי הדור לדון בעניין מכל צדדיו. לאחר משא ומתן ארוך ומייגע, הסכימו דוב ככל המתכנסים לקיים את המנהג הקדום. הם חתמו על „קול קורא" לכל קהילת צנעא, בו הם מזהירים, בחריפות רבה, להמשיך לאחוז במנהג הקדום, ושהמשנה מן המנהג הרי הוא „זקן ממרא". על

23. כפי שכותב רבי שלום קורח ז"ל להלן ריש סימן ד': „ותענה חברתה, כי לא תוכל לעזוב אשר בידיה, מפי הוריה ומוריה, על פי ספריה". וכך כתב גם רבי אהרן הכהן עראקי ז"ל להלן סימן ט' (ד"ה ומש"כ שהוא מודה): „כמו החכמים שקיבלנו מהם, ושכן קיבלו מאבותם". וראה עוד סימן ה' (ד"ה בהיות).

24. ריש סימן ז'.

25. ראה הערה 23.

26. חתם על אחת מתשובות רבי שלום קורח ז"ל, להלן סימן י"ג.

27. כך יש ללמוד ממ"ש להלן סימן ד' אות ח' ול"ג, וסימן י' אות ט' וקי"א. וראה להלן פרק ה', ובהערה 46, 51 ו־52.

28. תשובה זו התגלתה לנו זה עתה מקרוב, לאחר שרוב ככל אותיות הספר כבר טודרו בדפוס. העתק ממנה נמצא ברשות פרופ' יהודה רצהבי יצ"ו, תודתינו נתונה לו על שהמציא לנו כמה פרטים מאותו חומר. נראה שתשובה זו מוסבת על תשובת רבי אהרן ז"ל הראשונה (להלן סימן ה'), כי שתי תשובותיו האחרונות (להלן סימן ז' וסימן ט') נכתבו על ידו בסביבות שנת התקפ"ט, ראה להלן הערה 49, ותשובת מהריק"א ז"ל נכתבה לא יאוחר משנת התקפ"א, כי מיד אחרי תשובתו מופיע „קול קורא" משנת התקפ"א, ראה להלן. וראה עוד הערה 52.

האיגרת חתומים: רבי אברהם בן שלום הלוי (אלשיך), רבי יוסף אלקארה, רבי אברהם מנזלי, רבי יחיא אלאביץ', רבי דוד צאלח, רבי יהודה בן מ"ו יחיא צאלח, רבי יוסף בן אברהם צאלח ורבי אברהם ג'יאת ז"ל[29]. גם הגאון רבי אברהם ערשי ז"ל היה בדעה אחת עמהם[30].

ד. התפשטות המחלוקת בין המון העם ונסיון לפשר בין הצדדים

כפי המשתמע מלשון האיגרת הנ"ל, היה מיעוט — מבין החכמים שהשתתפו בוועד — שלא קיבל הכרעה זו[31], כך שאש המחלוקת המשיכה להתלקח בין החכמים, עד כדי כך שאחד מחכמי הדור קם ונידה את כל מי שמצריך ברכה לכל שולחן. אלו האחרונים ראו בנידוי זה פגיעה חמורה בכבוד רבותם, וכפי שכותב רבי אהרן הכהן עראקי ז"ל: „מה יענה זה המשיג שנידה למברך בכל שולחן, שנגע בכבוד הורים ומורים, והפוסקים שמפיהם אנו חיים"[32]. ורבי שלום קורח ז"ל כותב: „והשמתא שעשו מטי עו"ז ונגעו בזה חלילה על כבוד התורה וחכמיה הקדושים, לגזור ח"ו על המוסיף לברך לבורא עולם כמאמרם"[33].

כרגיל במקרים כאלו, גם המון העם נסחף לתוך המחלוקת, תלמידי הצד הזה כנגד תלמידי הצד השני, עד שכמעט לא היה בית משתה שלא היתה בו מחלוקת בין הקרואים[34]. חכמי הדור לא ראו בעין יפה שהמון העם מתערב

29. האיגרת כתובה בסוף תשובת מהריק"א הנז'. הפרטים שכתבתי כאן לקוחים משם. על חכמים אלו ראה להלן פרק י'.

30. ראה להלן סימן י"א (ד"ה והשיב ע"ז).

31. אני מסתפק אם יש לקשר בין התוועדות זו, להתוועדות שהזכיר רבי אהרן הכהן עראקי ז"ל בתשובתו הראשונה (להלן סימן ה' ד"ה וכ"ש), כי ההתוועדות הנז' כאן היתה כנראה אחרי כתיבת תשובת מהריק"א ז"ל שהיא השגות על תשובת רבי אהרן ז"ל הראשונה. וראה להלן פרק ו'. אכן לפי מה ששיערתי להלן סוף הערה 52, יתכן שיש קשר ביניהן.

32. סימן ה' (ד"ה ונשאר עלינו לעיין בפסק). וראה סימן ד' (ד"ה ויענו).

33. סימן י' (ד"ה ועתה חלה חובת). אולי כוונתם בזה על מה שכתבו החולקים באיגרת הנ"ל פרק ג', כי לפי מה ששמעתי, נידו והחרימו — באיגרת הנ"ל — את כל מי שיצריך ברכה לכל שלחן היפך המנהג הקדום, והיפך דעת מריה דאתרא מהרי"ץ ז"ל. ולפי מה ששיערתי להלן סוף הערה 52, יש מקום לומר שתשובת מהר"א הכהן עראקי ז"ל הראשונה נכתבה אחר שנת התקפ"א.

34. סימן ד' (ד"ה ויענו).

בעניין, ושהדבר גורם למחלוקת גדולה ושנאת חינם. איגרות מוסר נשלחו לבתי הכנסת לשכך את אש המחלוקת השורפת כל חלקה טובה, ובכל אירוע היו הרבנים דורשים ומוכיחים את העם לאיחוד לבבות ולשלום. בעיקר ניסו לפשר בין הצדדים, בדרך שכולם יצאו נשכרים. נביא כאן איגרת פשרה אחת ששרדה בידינו מבין אותם איגרות[35]:

הקהל הקדוש הי"ו. נערף אסיאדי אן קד נצ'רו אלשיך' ואלע'קאל בעניין ברכת המוציא, אן כ'ל מן יסיר מא קד סרחו פיה' אלראשונים אלאול באלאול, כפי מה שקבל מאבותיו ורבותיו. ולא אחד ימחה עלא אחד, לאן דבר זה גרם מחלוקת ושנאת חנם, חסב מה אטלעתו ב'ה. ואנמא תכון אלברכה כפי הדין, אם צריך להוציא אחרים צריך שיגביה קולו עד שישמעו היוצאים בברכתו. ואם אין צריך להוציא אחרים, צריך לברך בלחש, כי אסור לברך בקול רם בעת האכילה, מפני שאין בית הבליעה פנוי לענות אמן, וחישינן לסכנה[36]. המקום ב"ה יאמר ליסורינו די, ויטע שלום בינינו, אכי"ר.

בעד אן אערצ'נא האדא אלורקה עלא כניסת מ"ו יחיא צאלח זצוק"ל, וכניסת בית אלסיאני, וכניסת בית אלכסאר, וכניסת בית אלמסורי, וכניסת סידנא סאלם ן' הרון זצוק"ל, וקיבלו עליהם אלע'קאל והמון הקהל, פלא עאד אחד יכ'אלף האד'א.

[תרגום: הקהל הקדוש הי"ו. נודיע לרבותי שכבר ראו לנכון הנשיא וראשי הקהל בעניין ברכת המוציא, שכל אחד ינהוג במה שכבר נהגו בו הראשונים קמאי דקמאי, כפי מה שקבל מאבותיו ורבותיו, ושלא ימחה שום אדם על חבירו, לפי שדבר זה גרם מחלוקת ושנאת חינם, כפי מה שכבר נוכחתם בו. ואמנם תהיה הברכה כפי הדין... לאחר שהצגנו פתקא זו בבית הכנסת מ"ו יחיא צאלח זצוק"ל, ובית הכנסת סיאני, ובית כנסת כסאר,

35. איגרת זו קיבלנו באדיבות מהגאון רבי יוסף צובירי יצ"ו (מראשי ישיבת „בית אלאוסטא" בדור האחרון). הוא גם תרגמה לנו ללשון הקדש. באיגרת זו אין שום תאריך, לכן יש להסתפק אם היא מוקדמת לאיגרת הנ"ל בפרק הקודם, או אחריה. עכ"פ אין לאחרה אחר שנת התקפ"ז שנת פטירת רבי אברהם מנזלי ז"ל שהוא בין החותמים. משום מה קבעתיה כאן.

36. רמב"ם פ"ז מהלכות ברכות דין ו', שו"ע סימן קע"ד ס"א.

ובית כנסת מסורי, ובית כנסת אדונינו שלום בן אהרן זצוק"ל[37], וקיבלו עליהם ראשי העדה והמון הקהל[38], אף אחד לא ישנה עוד מכל האמור].

הצעיר אהרן בן א"א יוסף עראקי יצ"ו. הצעיר אברהם ן' אהרן מנזלי ס"ט. הצעיר יחיא ס"ט. יוסף ן' צאלח אנקאש. הצעיר יודא ן' סאלם אלימני. הצעיר הארון יודא גיאת יצ"ו. יוסף אהרן הכהן. הצעיר יחיא בן שלמה הכהן יצ"ו. הצעיר סאלם ן' סעיד קדח יצ"ו. הצעיר יחיא קטיעי. הצעיר אבראהים ן' א"א פינחס יש"ל. הצעיר יודא משה רצאבי יצ"ו. הצעיר יוסף יודא צאלח יצ"ן[39].

נראה שפשרה זו, האומרת שכל אחד ינהג כפי סברת רבו, לא התקבלה בין הקהל, והמחלוקת נמשכה. מה גם שרוב החכמים שחתמו עליה היו מאותם שהצריכו ברכה לכל שולחן.

כפי הנראה[40], שמע המחלוקת הגיע לאזני המלך. המלך, שהתנגד מאד לכל מחלוקת בין בני חסותו היהודים, זימן לפניו למשפט את גדולי החכמים וראשי הקהל מבין שני הצדדים. מסיבה בלתי ידועה קבע המלך שעל כולם לנהוג כמנהג הקדום שאחד מברך לכולם. אולי מפני שחברי בית הדין סברו כן, ובדרך כלל היו למלך קשרים חזקים עם בית הדין. או מפני שכך הוא המנהג הקדום. וכה כותב רבי אהרן הכהן עראקי ז"ל: „הלא אינם סומכים על ברכה אחת אלא מחמת המציק שגזר עליהם שיסמוכו על ברכה אחת. והם מברכים בלחש, ומקיימים בעצמם והמשכיל בעת ההיא ידום, כי אמרו להם הס שלא להזכיר"[41]. במקום אחר הוא כותב: „וסבלתי כמה חירופים וגידופים, וענוש נכסין ואסורין, ואח"כ כבשתי דברים ברורים, ומבקש כמה תחבולות להוציא עצמי בברכת המוציא ולא יכירו אחרים, עד ישקיף וירא ה' משמים"[42]. מדבריו

37. היא כנסת „בית אלאוסטא" של הרשב"א ז"ל.

38. קיבלו עליהם את פשרת האיגרת, לכן אף אחד...

39. על חכמים אלו ראה להלן פרק ט' וי'. אף שהדיין רבי אברהם מנזלי ז"ל חתם גם על האיגרת הנ"ל פרק ג', האומרת שאין לשנות מן המנהג, מ"מ חתם גם על איגרת זו שאינה אלא פשרה בין הצדדים. וכעין זה מצאנו במחלוקת שהיתה בעניין המנהגים, ראה בספר „טערת תימן" עמ' י"ז.

40. כך נראה מתוך הלשונות שנביא.

41. סימן ז' (ד"ה בהיות).

42. סימן ט' (ד"ה ומש"כ ואל תחזיק).

למדים אנו שהמלך קנס את המצריכים ברכה לכל שולחן, ואף כלאם בבית האסורים. רבי שלום קורח ז"ל כותב בעניין זה: „וגם נתחלל שם שמים ח"ו באותה מחלוקת העצומה גם בין הגויים, והפסד ממון ישראל חנם" [43].

ה. השד"ר רבי יוסף אשכנזי כ"ץ, שליח טבריה

מאות מבקרים ושדרי"ם ביקרו בתימן במשך הדורות. רובם באו בשליחות חכמי ארץ ישראל ת"ו לאסוף תרומות למען עניי ארץ הקדש וישיבותיה. בזכות ארץ ישראל התקבלו השליחים בכבוד גדול ובסבר פנים יפות, ובפרט אם היה אותו שד"ר בר אוריין. כמה שליחים התעכבו בתימן זמן מה ואף התערבו בענייני הקהילה הרוחניים והגשמיים [44].

בשנת התקפ"ח שהה בתימן רבי יוסף אשכנזי כ"ץ ז"ל שד"ר עיה"ק טבריה ת"ו, שבא לתימן לאסוף תרומות לכוללות עידו. הוא התערב בכמה וכמה מענייני הקהילה, ביניהם בעניין ההוצאות המופרזות שהיו דגילים להוציא בשבוע הנישואין. הוא שידל את ראשי הקהילה לתקן תקנה למניעת הוצאות אלו המכבידות על רוב המשפחות. הראב"ד הגאון רבי יוסף אלקארה, וחברי בית דינו רבי יחיא אלאביץ' ורבי דוד צאלח ז"ל, הסכימו לדבר והתקינו תקנה שלפיה על אנשי הקהילה לנהוג צמצום בהוצאות הנישואין [45].

באותה תקופה הגיעה המחלוקת בעניין ברכת המוציא לשיאה. רבים מחכמי הדור כתבו תשובות בנושא, ובכל התכנסות היו נושאים ונותנים בעניין. גם בפרשה זו התערב השד"ר רבי יוסף אשכנזי ז"ל. חכמי הדור היו מראים לו ומרצים בפניו את התשובות שנכתבו בעניין, כדי לשמוע חוות דעת של חכם מארץ הקדש. וכה כותב רבי שלום קורח ז"ל: „ומן התימה על זה האיש [46] אשר לשעבד היה מחזק את ידי במה שכתבתי, ומבשר אותי במה שאידע מחכם יוסף הכהן מחכמי טבריה ת"ו, שתמה על זה המעשה שמעמידים החתן להוציא החבורות י"ח. והשיב לו שכבר נעשית מחלוקת ותשובות על זה. וכשהיה קורא לו תשובותי, היה שמח בהן. וכשהיה קורא לו תשובות הרב המורה, היה מתכעס

43. סימן י' (ד"ח ואל יחשדני).

44. ראה לדוגמא בשו"ת „פעולת צדיק" ח"ב ריש סימן ע"ו, שו"ת „זכרוני איש" יו"ד סימן מ"ד, ועוד רבים.

45. ראה „סערת תימן" עמ' קל"א.

46. הוא הגאון רבי יחיא הכהן ז"ל, שבאותה תקופה היה בדעה אחת עם רבי שלום קורח ז"ל כנז"ל, ושאחר זמן חזר בו כדלהלן.

ואומר בודאי שזה מכיר האמת ומתכוין לחפות עליו, ושהמנהג כן בכל ארץ ישראל" [47].חכמי הדור שאלו לעוד כמה מהשליחים שהגיעו לתימן איך המנהג בארץ ישראל, וכולם השיבום שהמנהג לברך בכל שולחן ושולחן [48]. עובדה זו היה בכוחה לחזק הרבה, בעיני המון העם, את סברת החולקים המצריכים ברכה לכל שולחן, ולבטל את המנהג הקדום שאחד מברך לכל השולחנות, שכן איך אפשר לעשות היפך מנהג ארץ הקדש.

לאחר תקופה קצרה, בשנת התקפ"ט לערך [49], חזר בו רבי יחיא הכהן ז"ל מסברתו הראשונה שיש לברך בכל שולחן ושולחן כנז"ל, וסבר שיש לקיים את המנהג הקדום. כנראה הטרידה אותו השאלה, היתכן שהראשונים אכלו בלא ברכה [50]. אולם תשובת השד"ר רבי יוסף ז"ל עמדה בפניו. אבל הוא לא נח ולא שקט, חקר ודרש בעניין, עד שנודע לו מפי כמה שליחים שהסדר בבתי המשתאות בארץ ישראל שונה מהסדר הנהוג בתימן, ושלכן לא שייך שם שאחד יברך לכולם, וכפי שהוא כותב: „ויש שמקשין ואומרים שכבר שאלו לחכמי ארץ ישראל הבאים לכאן כיצד הם נוהגים בדין זה, והשיבו להם שהם נוהגים לברך על כל שלחן ושלחן. והתירוץ לזה שמעתי מפי מגידי אמת, והוא מפני שאינם ממתינים עד שיכנסו כל השלחנות כולם לבית שאוכלים בו כמו שאנחנו עושים, אלא כל שלחן שנכנס מתקבצים עליו הסמוכים לו תיכף לכניסתו ומברכין, וכן עושים כל שלחן ושלחן, הלכך ליכא לאקשויי ממנהגם למנהגינו" [51].

47. סימן י' (ד"ה ומן התימה).

48. ראה להלן סימן ו' (ד"ה ויש שמקשין), חובא להלן.

49. כי את ספרו „חיי שלום" סידר בשנת התקצ"ט, ראה בסוף הקדמתו שם. ובסוף תשובותיו להשגות רבי אהרן הכהן עראקי ז"ל (שם סוף סימן ג') כתב: „אחר שהשבתי על אלו ההשגות כמו עשר שנים...". נמצא שבשנת התקפ"ט בערך, עשר שנים לפני שהעתיק את ספרו, נשא ונתן בזה עם רבי אהרן ז"ל, ואז כבר דעתו היתה שברכה אחת מספקת לכל החבורות. וראה הערה 82. אמנם אין זו ראיה מספקת, כי אפשר שבתאריך הנ"ל, דהיינו בשנת התקצ"ט, רק התחיל להעתיק את ספרו, אבל המשיך אח"כ, לפחות עד שנת התר"ט, להוסיף עוד תשובות בספר, שכן בסימן ו' מזכיר את הראב"ד רבי יוסף אלקארה ז"ל בתוספת „נ"ע", ורבי יוסף ז"ל נפטר בשנת התר"ט. עכ"פ בשנת התקפ"ח ודאי עדיין היה בדעה אחת עם רבי שלום קורח ז"ל, שהרי באותה שנה היה המעשה הנ"ל עם השד"ר רבי יוסף ז"ל.

50. ראה ריש סימן ו'.

51. סימן ו' (ד"ה ויש שמקשין). האמת שרבי יחיא ז"ל עצמו שאל את השד"ר רבי יוסף ז"ל, ומשום מה כתב זה בשם אחרים, וכפי שכותב רבי אהרן הכהן עראקי ז"ל להלן סימן ז' (ד"ה ומש"כ בשם חכמי א"י). וראה עוד סימן ח' אות כ"ט. מזה יש חיזוק למה שכתבתי בהערה 46.

רבי שלום קורח ז"ל הוכיחו קשות על שחזר בו ועל שיצא נגד המצריכים ברכה לכל שולחן. וכה הוא כותב אליו: „שמתוך שעזב האדון את סברת רבו ואביהו יולדיו ובוניו, ונמשך אחר חבירו ושכיניו, עלתה סברא בתבוניו, ועמדה בפניו, ולא נטתה מפניו, ולא הניחתו לשוט בים דעתו אחר עיקר הדבר להוציאו לאמיתו"[52]. אגב, שמא יש ללמוד מלשונו, שרבי יחיא הכהן ז"ל היה בראשית דרכו מתלמידי ישיבת „בית אלאוסטא". חיזוק לזה יש גם ממה שכתב רבי אהרן הכהן עראקי ז"ל בהשגותיו על תשובת רבי יחיא הכהן ז"ל: „עד שחברו עלי רעים אשר גדלו בין ברכי אבא מרי, וגדלם כאב את בן ירצה, ואחר שעבר מנגד פניהם שמו עצמם אשר לא ידע את יוסף" [53]. כוונתו על אביו רבי יוסף ב"ר יחיא בן הרשב"א ז"ל שהיה מראשי ישיבת „בית אלאוסטא".

52. סימן ד' (ד"ה והיתה התשובה ע"ז). כל זה כתבתי לפני שהתגלתה לנו תשובת רבי יוסף אלקארה ז"ל, ראה לעיל פרק ג' והערה 28, כי היה פשוט לי שכוונת רבי שלום קורח ז"ל על רבי יחיא הכהן ז"ל, וכפי שכתבתי ב„פתח האוצר" שם אות ל"ג. אכן עתה אחר שהתגלתה לנו תשובה זו, יש לפקפק על מה שכתבנו כאן, שהרי תשובת מהריק"א ז"ל נכתבה לא יאוחר משנת התקפ"א, ראה לעיל הערה 28, ותשובתו היא השגות על תשובת רבי אהרן הכהן עראקי ז"ל הראשונה (להלן סימן ה'), ותשובת רבי שלום קורח ז"ל הנ"ל נכתבה לפני תשובת רבי אהרן ז"ל, ראה ב„פתח האוצר" סימן ה' אות ל"א. נמצא שדברים אלו כתבם רבי שלום ז"ל לא יאוחר משנת התקפ"א, והרי אז היה רבי יחיא הכהן ז"ל בדעה אחת עמו, וא"כ יש מקום לומר שכוונתו על חכם אחר שג"כ היה בתחילה בדעה אחת עמו. אמנם מאידך יתכן מאד שתשובות רבי שלום ורבי אהרן ז"ל הנ"ל נכתבו בסביבות שנת התקפ"ט, אחרי שרבי יחיא ז"ל כבר חזר בו, ותשובת רבי יוסף אלקארה ז"ל הנ"ל היא השגות על תשובה אחרת של רבי אהרן ז"ל שלא הגיעה לידינו. לפ"ז יתכן מאד ש„המשיג" שמתייחסים אליו רבי שלום ורבי אהרן ז"ל בתשובותיהם הנז', הוא רבי יוסף אלקארה ז"ל בתשובתו הנז'. גם יתכן שתשובת מהריק"א ז"ל נכתבה בסביבות שנת התקפ"ט, ואין ראיה מהתאריך שב„קול קורא", ראה הערה 28, כי אפשר שרק אח"כ צירפו את התשובה ל„קול קורא". חיזוק לשתי השערות אלו יש ממה שכתבנו לעיל הערה 31 ר"ה 33. לכן השארתי הדברים כפי מה שכתבתי בתחילה. עכ"פ המעשה עם השד"ר רבי יוסף ז"ל ודאי היה עם רבי יחיא ז"ל, כי המעשה מובא בסימן י', וכל אותה תשובה נכתבה נגד תשובת רבי יחיא הכהן ז"ל, ראה ב„פתח האוצר" שם אות ט', וכל לשונותיו שם מתייחסים לרבי יחיא ז"ל, וא"כ מש"כ רבי שלום ז"ל שם „ומן התימה על זה ,האיש' ", ודאי כוונתו על רבי יחיא ז"ל. חיזוק לזה יש ג"כ ממה שכתבתי לעיל הערה 51. כל זה כתבתי בדרך השערות בעלמא, עד שאזכה לעיין בתשובת רבי יוסף אלקארה, ואז יסתלקו כל הספקות בעז"ה.

53. סוף סימן ט'. כוונתו בזה כנראה גם על הראב"ד. רבי יוסף אלקארה ז"ל שאף שהיה מבאי ישיבת „בית אלאוסטא", ואביו היה בין החולקים המצריכים ברכה לכל שלחן כמו שכתבנו לעיל פרק ג', עכ"ז עמד בכל עוז נגד החולקים.

ו. התוועדות חכמי הדור

כיון שהמחלוקת נמשכה ולא נראה שום מוצא שיישכך ויכבה את אש המחלוקת, בא רבי אהרן הכהן עראקי ז"ל בהצעה שכל חכמי העיר יתוועדו באחד מבתי המדרש שבעיר,וישאו ויתנו בעניין לברר עם מי האמת, וכך הוא כותב בתשובתו לרבי יחיא הכהן ז"ל: „ועתה אם כוונתך לעמוד על האמת, תזמין בני תורה ונשפטה יחד במשא ומתן לברר דין זה, ויתברר עם מי" [54]. זה היה לאחר שכבר התקיימה לפחות התוועדות אחת כזו [55] שלא הצליחה להביא את החולקים לעמק השווה, וכפי שכותב רבי אהרן הכהן עראקי ז"ל בתשובתו הראשונה: „תמיה אני אימתי עמדנו למנין, הלא עמד עלינו בצווחות וריבות והלבנת פנים, והתכבדות בקלון אחרים, ולא הניח לכל אחד לומר סברתו בנחת כדרך החכמים ויתברר האמת" [56].

לא ידוע אם לבסוף אכן התקיימה התוועדות [57]. אף אם נניח שהתקיימה, נראה שגם בה לא הגיעו לעמק השווה והמחלוקת נמשכה. וכה כותב בעניין זה רבי שלום קורח ז"ל: „וגם מאשר לא טוב לפניו, שדייני ישראל הממונים להורים ולהקים דגל תורת האמת, שלאחר שיסכימו לפניו בביתו במעמד רבים שכפי מה שיתברר הדין כן יקום, ימאנו לקבל האמת" [58]. במקום אחר הוא כותב: „וגם על שהזמינו אותי באותו וועד שנועדו, והסכמנו יחד לפניו ית' בביתו שכפי מה שיתברר הדין כן יקום, והיום כעשר שנים מגלגלים עמהם בדברי אמת, לתת כבוד ותודה לאלהי ישראל, והם הקשו לבם ולא רוככו, לא בכמה ראיות והוכחות בדין, ולא בכמה תוכחות המסמרות שער כל בשרים" [59].

54. סוף סימן ט'.

55. כי יתכן שהיו שתי התוועדויות, ראה לעיל הערה 31.

56. סימן ה' (ד"ה וכ"ש).

57. כי שמא ההתוועדות שדיבר עליה רבי שלום קורח ז"ל שנביא להלן, היא היא ההתוועדות הראשונה, אף שהזכירה בתשובותיו האחרונות, אחרי תשובת רבי אהרן הכהן עראקי ז"ל הנז'. גם התאריכים תואמים לזה, כי תשובה זו נכתבה לא לפני שנת התקפ"ט, שהרי תשובה זו מוסבת על תשובת רבי יחיא הכהן ז"ל שנכתבה לא לפני שנת התקפ"ט, ראה לעיל הערה 49, וההתוועדות הראשונה התקיימה בשנת התקפ"א, ועל זה כותב רבי שלום ז"ל: „והיום כעשר שנים"...

58. סימן י' (ד"ה וגם).

59. שם (ד"ה ואל יחשדני). וראה עוד סימן י"ב (סוף ד"ה ועוד שזה).

ז. המנהג הקדום

טענתם העיקרית של הסוברים שברכה אחת מספיקה לכל הקרואים, היתה העובדה שהמנהג הקדום כך היה. הם הסתמכו בזה על עדות מהרי"ץ ז"ל[60]. דבר זה היה בכוחו לבטל כל טענות שבעולם. אך רבי שלום קורח ז"ל לא נח ולא שקט, ואף לזה מצא תשובה, וכפי שהוא כותב: „אך מה שהעיד (מהרי"ץ ז"ל) מפי זקנים שהמנהג הקדום לברך ברכה אחת, חלילה להכחיש עדות זקן חכם וצדיק ולא לייחס לקדושי עליון שהיו מברכים בכל שלחן למשנים מנהג. וקרוב לדאי לומר שהוא כפי ששמעתי בקטנותי מזקן אחד, שהמנהג היה לאכול בשלחן אחד, וקורין לו ספר"ה[61], ונמצא שהיו עושין כדין, אלא שנשתנה המנהג לאכול בשלחנות מחולקים, ולא נראה להם לחלק בחבורות, כמו שלא נראה למהרי"ץ ע"ה"[62].

תשובה אחרת היתה להם נגד טענה זו, שאין בזה שינוי מנהג, כי לא הם ששינו המנהג, אלא כך קיבלו מאבותם ורבותם, וכפי שכותב רבי אהרן הכהן עראקי ז"ל: „מפני שראינו אותם חבל נביאים, מורים להלכה ולמעשה לברך על כל שלחן ושלחן בלי שום חששא, אין ראוי לדחות סברתם בכדי, שהם רשאים. ואפילו את"ל שהוא מנהג קדום, הם שדחו אותו כפי מה שנראה להם, ואנו שקבלנו מהם אין עלינו טענת מנהג"[63]. עוד טענה היתה להם, שאפילו את"ל שהמנהג הקדום לברך ברכה אחת לכולם, הרי הוא מנהג בטעות, לדעתם, ואינו דוחה את ההלכה[64].

ח. צרות ומורעניות

באותה תקופה רבו הצרות, רעב וביזה היו מנת חלקם של היהדים. רבי שלום קורח ז"ל ראה זאת כתוצאה מן המחלוקת, וכפי שהוא כותב: „ואיש את אחיו יעיקו לאמר עוצו ודברו על מה עשה אלהים ככה, טובים היו חללי חרב ח"ו מצרה שקראתנו צרת המזונות. ואשר ימצא אתו אחר כמה יגיעות בחצי שכר להחיות בני ביתו, באים ונוטלים בזרוע, אין לנו לתבוע, אלא לראשים

60. ריש סימן א'.
61. טבלה גדולה של עור.
62. סימן י' (ד"ה אך מה שהעיד).
63. סימן ט' (ד"ה ומש"כ משמע). וראה עוד סימן ד' (ד"ה ידע האהוב), וסימן ה' (סוף ד"ה בהיות).
64. סימן י"א (ד"ח ומהתימה).

שלנו לתקן המעוות, ולהשיב חרון אלהינו מעלינו"[65]. במקום אחר הוא כותב: „להטות הדין להביא יסורין ופורעניות, כאשר עיני כל אדם רואות, שלא ראינו עוד אור מאותו זמן ועד עתה, וניטל השפע מדה במדה על מיעוט שבח המקום"[66]. ובמקום אחר: „והנה עיני כל ראתה שהתחיל הקב"ה להשפיע לנו שפע טוב תמורת הביזה שבזזו אותנו, ומשעמדה אותה מחלוקת ונעשה אותו מעשה, לא פסקו מעל שונאינו כמה מיני צרות רעות, ונמנע השפע מן העולם, וגברה יד האויב לגזול ולחמוס מדה במדה, ואין אדם משים לב על מה עשה ככה החפץ להיטיב בחסדו לכל"[67].

ט. תולדות החכמים בעלי התשובות[68]

הגאון רבי יחיא ב"ר יוסף צאלח ז"ל

כאמור, מהרי"ץ ז"ל הוא הראשון שהעלה על הכתב תשובה בנושא. הוא היה אחד מחכמי תימן הפורים ביותר. נולד בשנת התע"ה לערך, ונפטר בשיבה טובה בשנת התקס"ה. זקינו הוא הגאון רבי צאלח ז"ל, המכונה מהר"ץ, מח"ס „פרי צדיק". קנה תורה מזקינו הנז', ומשלשת גדולי הדור הגאון רבי דוד משרקי ז"ל, והגאונים רבי יחיא ורבי יוסף בני הרשב"א הכהן עראקי ז"ל. מהרי"ץ ז"ל הקדיש חלק גדול מתורתו לביאור מנהגי תימן וביסוסם. חיבר תשעה ספרים, א'. „עץ חיים", פירוש על תפלות כל השנה. ב'. „פעולת צדיק", שאלות ותשובות וחידושים על לשונות הרמב"ם והשו"ע. ג'. „זבח תודה", חידושים וביאורים על שו"ע יו"ד הלכות שחיטה וטריפות. ד'. „שערי קדושה", קיצור ספר „זבח תודה" הנז', בדרך פסקי דינים. ה'. „שערי טהרה", דיני נדה בלשון הערבי. ו'. „תוצאות חיים" או „חלק הדקדוק", הערות דקדוקיות על כל התנ"ך, לפי מסורת תימן. ז'. „אורח לחיים", חידושים על חמש מגילות. ח'. „מעיל קטון", פירוש על ספר קיצור של"ה. ט'. „מגילת תימן", קיצור תולדות יהדי תימן. כמו כן כתב הערות והגהות על ספרים רבים, ביניהם על ה„שלחן ערוך" וה„הלבוש". הגיה

65. סימן י' (ד"ה ועוד אני אומר).

66. שם (ד"ה וגם מאשר).

67. סוף סימן י"ב. אין אנו יודעים לפורעניות איזה שנים נתכוון רבי שלום ז"ל, כי באותן תקופות היו כמה וכמה פורעניות, כמבואר בספרי דברי הימים.

68. הסתפקנו בתיאור קצר ביותר מתולדות חייהם, כי בעז"ה יבואו תולדותיהם בהרחבה רבה בספרו של אחי ה' משה יצ"ו, „גדולי ישראל בתימן" על כל חלקיו. לכן גם לא כתבנו, בדרך כלל, מקורות לפרטים.

וניקד את כל ששה סדרי משנה, כפי מסורת תימן העתיקה. שנים רבות שימש כראב"ד וראש הישיבה הכללית.

הגאון רבי יחיא ב"ר יעקב צאלח ז"ל[69]

רבי יחיא ב"ר יעקב צאלח ז"ל, המכונה מהרי"ץ בן יעקב[70], נולד בשנת התקס"ד לערך, ונפטר בשנת התרי"ט כבן נ"ה שנה בלבד. הוא היה אחד מגדולי חכמי דורו. ביותר התפרסם במעשי החסד שהיה עושה עם היתומים והעניים[71]. משנת התקצ"ט שימש כדיין בב"ד צנעא בראשות הראב"ד הגאון רבי יוסף אלקארה ז"ל, ואח"כ בראשות בנו הגאון רבי סלימאן אלקארה ז"ל. חיבר ספר „מקור חיים", דיני שחיטה וטריפות, מספרי הראשונים והאחרונים. וספר „תורת חכם", קיצור שו"ת „פעולת צדיק" של מהרי"ץ ז"ל, בדרך פסקי דינים. ספריו אלו זכו לתפוצה רבה בתימן. ספרו הראשון אף נעשה לספר יסוד ללימוד שו"ב בכל רחבי תימן, וזכה לכמה פירושים מחכמי תימן ז"ל. עוד חיבר ספר „נשמת חיים", חידושים על התורה. ספר זה לא נודע, אך אני ראיתי קטעים ממנו בכתב יד.

הגאון רבי שלום ב"ר יחיא חבשוש ז"ל[72]

רבי שלום ב"ר יחיא חבשוש ז"ל, המכונה הרב שי"ח, נולד בשנת התקפ"ה, ונפטר בשנת התרס"ה. מתלמידי הראב"ד רבי יוסף אלקארה ז"ל. גם שמע תורה מפי הגאון רבי יחיא בדיחי ז"ל, ראש הישיבה הכללית ומח"ס „חן טוב". בצעירותו עמד בראשות הישיבה שהיתה בבית כנסת „בית אלכוחלאני", ומשנת התרמ"ח נתמנה לראש הישיבה הכללית. תקופה קצרה שימש גם כדיין. שאלות רבות הופנו אליו מכל מחוזות תימן, ועל כולם השיב תשובות ברורות ומלובנות[73]. חיבר ספר „שושנת המלך", קיצור שו"ת „פעולת צדיק" של מהרי"ץ ז"ל, עם חידושים והערות. וספר „קרבן תודה", ביאור רחב סביב ספר „מקור חיים" של מהרי"ץ בן יעקב ז"ל הנז'.

69. הוא לא כתב תשובה מיוחדת בנושא, אלא העתקנו דבריו מספרו „תורת חכם".
70. להבדילו ממהרי"ץ בן יוסף הנז'.
71. ראה „סערת תימן" עמ' ל"א.
72. גם הוא לא כתב תשובה מיוחדת בנושא, רק העתקנו דבריו מספרו „שושנת המלך".
73. ראה עליו בארוכה בספר „גדולי ישראל בתימן", ספר ראשון, פרק שלישי, שיצא כאור על ידינו זה עתה מקרוב.

הגאון רבי שלום ב"ר סעדיה קורח ז"ל

החכם הבולט מבין החולקים, הוא רבי שלום קורח ז"ל. נולד בשנת התק"ל לערך, ונפטר בשנת התר"י. היה מחכמי ישיבת „בית אלאוסטא". בנו הוא הגאון רבי יחיא קורח ז"ל מח"ס „מרפא לשון". נכדו הוא הגאון רבי עמרם קורח ז"ל, הראב"ד והרב הראשי האחרון בתימן, ומח"ס „נוה שלום". וכה הוא כותב עליו בספרו „סערת תימן" עמ' כ"ט: „מו"ז שלום בן סעדיה קורח ז"ל, מתנהג בחסידות ופרישות (היה מתפלא על שלא שמע מימיו שנתנבלה בהמה מחמת הסכין שנמצאת פגומה אחר שחיטה, וזה נמנע הוא שלא יקרה, וא"כ בודאי שאין השוחטים בודקים את הסכין לאחר שחיטה. ולפיכך היה מחמיר על עצמו משום ספק שלא לאכול בשר בהמה, כי אם בשר עוף שחזקה שאין הסכין נפגמת בשחיטתו). רגיל להתפלל בביהכ"נ של השר שלום עראקי („בית אלאוסטא"), ושם היתה ישיבה ללמוד בכל יום אחר סעודת שחרית. ונתעורר הוא והרבנים בני ישיבתו, על המנהג שנהגו בסעודות גדולות שאחד מברך ברכת המוציא לכולם אע"פ שהם חבורות חבורות, כל חבורה בשולחן בפע"צ, שזה נגד הדין המפורש בשו"ע סימן קס"ז סי"א שכל חבורה צריכה שתברך המוציא לעצמה, דישיבה דידן בשלחן אחד הוי קביעות. ולהיות כי עמדו רבנים מנגד להחזיק במנהג, חתר בספרי הפוסקים ראשונים ואחרונים, וחיבר כמה קונטרסים, ראיות ובירורים מכל הצדדים, להוכיח שכל חבורה צריכה לברך המוציא לעצמה, ואינה יוצאת בברכת החבורה השנית".

רבי שלום ז"ל נלחם מלחמה קשה ביותר. תשובות ומכתבים רבים כתב ושלחם אל חכמי דורו. מאד דאב לבו כשראה שאין הקהל והחכמים נשמעים לו, וממשיכים במנהג שאחד מברך לכולם, שלדעתו היושבים בשאר השולחנות אוכלים בלא ברכה. וכה הוא כותב: „ודע לך אהוב, כי אני הצעיר אחר שכתבתי כל זה, הייתי מיצד ומצטער בנפשי, איך רבותי המערערים, לא קיבלו דברי אמת הניכרים. והייתי מחשב ומבקש למצוא להם טעם ולא מצאתי. ובכל יום לא תבא אלי השינה כי אם בצער. ויום אחד קמתי ממטתי והנה נפל בפי זה הפסוק, ואכלו אותם אשר כופר בהם'... ובמעט עיון עלה על דעתי שבא לרמוז על זה שצריך לברך בכל חבורה, וכה ירמוז..."[74]. במקום אחר הוא כותב: „ועתה כי אמנה כי בורא עולם בוחן לבות חוקר כליות, גלוי לפניו גודל צערי על העניין הזה, גילה והאיר עיני העבד השפל בעיניו למצוא את מוצא דבר זה"[75].

74. סוף סימן ד'.

75. סימן י' (ד"ה ועתה).

לדעתו, הסיבה העיקרית שלא נתקבלו דבריו, היתה מרוב עוניו ודוחקו, וכפי שהוא כותב: „אני הצעיר שלום בן סעדיה ח"ש[76] על כבוד קוני, וגם ש"ח[76] ושפל ומסכן, אשר לסיבה זו נבזו ולא נשמעו דברי"[77]. ובמקום אחר: „וכבר כתבתי בס"ד שני קונטריסים באריכות, להשיב על כמה טענות כוזבות... ובעוה"ר חכמת המסכן בזויה ודבריו אינם נשמעים"[78].

רבים מחכמי הדור הוכיחוהו והעידו לו על שאינו שוקט ואינו נח מדין זה, ובכל הזדמנות מדבר ומוכיח ע"ז, וכפי שכותב אליו אחד מחכמי דורו ז"ל: „וכשהגדתי לך מה שעלה בדעתי החלושה כמו שהזהרתני שלא אטה מן האמת, כעסת עלי והרבית קנטורים ואלנת אתי, עד שאינך מחזיר לי אפילו שלום. ואין ראוי לתלמיד חכם כמותך לעשות כן. ומרוב הקנטורים שאתה מדבר על בני אל חי, אתה גורם להם לדבר כנגדך דברים אשר לא כן, ומגדיל השנאה על בני אל חי"[79]. וכה כותב רבי שלום ז"ל באחת מתשובותיו: „ואל יחשדני ויחסדני שומע או רואה את דברי, לאמר מה לך כי נזעמת ומזעקת לצאת חוץ ממחיצתך ומנהגך ודתך, לריב ולהתקוטט עם אחרים ולהטריד עצמך ממלאכתך, ומי הוא אשר שכרך או אנס אותך לצאת מתוך העברים, לריב בערי העברים, תקן עצמך כאשר טוב לפני אלהיך. אך בשמים עדי ושהדי במרומים, שאין זה כי אם אש הקנאה בערה על כל הנזכר"[80].

רבי שלום ז"ל ראה בכל מעשיו שליחות מן השמים וסיוע אלהי, וכפי שהוא כותב: „ובכל זה ראוי לכם ליראה את ה' ולומר איך עמד איש מסכן ועני מדעת ואין לו כח לצאת ולבוא בתוכם, ולא שקט ולא נח וגילה את כל זה, אין זה כי אם יד ה' עשתה כל זה, מאשר לא טוב לפניו המעשה אשר נעשה... ואם מן השמים סייעוהו לזה בדבר הלכה אחת להתגדר בה, ואפשר שיש לו איזה תיקון בה, אין ראוי לגרשו מלהסתפח בנחלת ה' "[81].

הגאון רבי אהרן ב"ר יוסף הכהן עראקי ז"ל

תאריכי לידתו ופטירתו אינם ידועים לנו, גם לא נזכר שמו בשום ספר

76. גימטריא „קרח".
77. סימן י' (ד"ה הנה אחרי).
78. ריש סימן י"א.
79. סימן י"ח.
80. סימן י' (ד"ה ואל יחשדני).
81. סימן י"ב (ד"ה ועוד שזה מרד).

שראינו. אך מתוך דבריו נראה שבצעירותו הכיר את מהרי"ץ (נפטר בשנת התקס"ה)[82]. אביו הוא הגאון רבי יוסף בן הגאון רבי יחיא בן הרשב"א הכהן עראקי ז"ל. וכך כותב רבי עמרם קורח ז"ל בספר „סערת תימן" עמ' ט"ז: „הרה"ג יחיא [בן הרשב"א הכהן עראקי] זצ"ל, עניו וירא הוראה... נאסף בחיי אביו... אמנם השאיר אחריו זרע ברך ה', ומבני בניו עמדו רבנים ונכבדים בדורותיהם". מתשובות רבי אהרן ז"ל שלפנינו נראה שהיה מגדולי הרבנים במשפחה זו בתקופה השניה של המחלוקת, ושהיה מראשי ישיבת „בית אלאוסטא". הוא נמצא חתום גם על תשובת רבי דוד צאלח נכד מהרי"ץ ז"ל, בעניין זמן ספירת העומר[83]. דמותו יכולה לשמש דוגמא לתלמיד חכם בתימן. הוא לא כתב שום ספר, בגודל ענותנותו לא ראה עצמו ראוי לכך. לפי מה שידוע לנו כתב תשובות רק בנושא דנן, וזאת רק מפני שראה במחלוקת זו פגיעה חמורה בכבוד אבותיו ורבותיו. דברים אלו נשקפים ממה שכתב בשלהי אחת מתשובותיו: „כל זה כתבתי לפי ענ"ד וקוצר שכלי, ויודע אני בעצמי שאיני ראוי, שאני נבזה וחדל אישים, שפל ואפל, ומה אני ומה כחי לבא אחר המלכים ולהרהר אחריהם, ודי לי דיי אם אבין פשטי דברי הפוסקים כפשוטן ולא להרהר אחריהם מאין למדו זה. אבל הציקתני רוח בטני, על מה זה ועל מה זה שכחנו תורת אלהים חיים שלמדונו אבותינו הקדושים, אשר קטנם עבה ממתנינו, ורוח אלהין קדישין בהון. ואחר שעברו מנגד עינינו קיימנו בעצמינו אשר לא ידע את יוסף, בלי אומר ובלא דברים, אלא טענות רעועות. על זה נכנסתי לפנים ממחיצתי לחפש בדברי הפוסקים ראשונים ואחרונים"[84]. עם כל זה, מתגלה לנו רבי אהרן ז"ל כתלמיד חכם מובהק בעל

82. ראה סימן ה' (ד"ה בהיות). אולי אפשר לשער זמן לידתו בערך, כי אבי זקינו הרשב"א הכהן עראקי ז"ל נפטר בשנת התק"מ אחרי שראה בנים לבני בניו בנישואיהם („סערת תימן" עמ' י"ט). ואם רבי אהרן דנן הוא מאותם צאצאים שנישאו בחיי אבי זקינם הרשב"א הנז', ניתן לשער שנולד בסביבות שנת התק"כ, וא"כ יש לשער שנפטר בסביבות שנת הת"ר. אמנם בשנת התקפ"ט ודאי היה עדיין בחיים, כי בתשובת רבי יחיא הכהן ז"ל (סימן ח' אות ג') על השגות רבי אהרן ז"ל, נזכר רבי אברהם הלוי אלשיך ז"ל בתוספת ונצב"ה, ור' אברהם ז"ל נפטר בשנת התקפ"ט. גם בסימן ז' (ד"ה ומש"כ בשם חכמי א"י) הזכיר ר' אהרן ז"ל את השד"ר רבי יוסף אשכנזי ז"ל שביקר בתימן בשנת התקפ"ח, ובאותה תקופה עדיין היה רבי יחיא הכהן ז"ל בדעה אחת עם רבי אהרן ז"ל, ורק כעבור זמן מה חזר בו, ואז נשא ונתן בזה עם רבי אהרן ז"ל (סימנים ו'—ט'). וראה לעיל הערה 49.

83. הובאה בספר „עץ חיים" מהדו' הר"ש צאלח יצ"ו, ח"ב דיני ספירת העומר.

84. סוף סימן ז'.

שיעור קומה, בקי בתלמוד ובפוסקים, וכמנוסה ורגיל בכתיבת תשובות, הן בניסוחן, הן בסידורן הנאות והן באיכותן. אף על פי כן לא העלה כלל על דעתו לכתוב ולחבר איזה ספר. אכן דוגמת מופת לשיטתם והלך רוחם של רבותינו הגדולים חכמי תימן המהוללים ז"ל.

הגאון רבי יוסף ב"ר שלום אלקארה ז"ל[85]

נולד בשנת התקכ"ט לערך, ונפטר בשנת התר"ט. מגדולי תלמידי מהרי"ץ ז"ל. משנת התקע"ב שימש כראב"ד. עמד בראש ישיבה שהתמקמה בביתו הפרטי, והעמיד תלמידים הרבה, ביניהם הגאון רבי חיים קורח והגאון רבי שלום חבשוש ז"ל ראש הישיבה הכללית. בקיאות עצומה היתה לו בסוגיות התלמוד ופירש"י ותוס', ורובם גורסם על פה, כעדות הגאון רבי עמרם קורח ז"ל בספר „סערת תימן" עמ' כ"ח. חיבר ספר „זבחי אלהים". בנו הוא הגאון רבי שלמה אלקארה ז"ל, שמילא את מקומו בבית הדין.

הגאון רבי יחיא ב"ר שלום הכהן ז"ל

נולד בשנת התקמ"ז לערך, ונפטר בשנת התרכ"ז. משנת התקצ"ז לערך שימש כדיין בב"ד צנעא בראשות הראב"ד רבי יוסף אלקארה ז"ל, ואח"כ בראשות בנו רבי סלימאן אלקארה ז"ל. עמד בראש הישיבה שהיתה בביהכ"נ „בית אלכסאר", והעמיד תלמידים הרבה, ביניהם הגאון רבי יעיש ב"ר יוסף הכהן מג'ארי ז"ל[86]. גם היתה לו ישיבה ללמד יחידים חכמת הנסתר. חיבר ספר „חיי שלום"[87], חידושים וביאורים על התורה בדרך הקבלה, באריכות גדולה ובעמקות רחבה. בסוף הספר העתיק מעט מתשובותיו הרבות[88]. גם ערך סידור לימים נוראים ע"פ נוסח „שאמי", עם פירושים וחידושים[89]. שמענו

85. כתב תשובה ארוכה בנושא, ראה לעיל פרק ג' והערה 28. התשובה עומדת להתפרסם ע"י פרופ' יהודה רצהבי יצ"ו.

86. ראה עליו בספר „סערת תימן" עמ' מ"ו בהערה.

87. יצא לאור בשנת התשמ"ב בצילום כת"י המחבר, ע"י הגאון רבי חיים כסאר יצ"ו.

88. התשובות בספר אינם אלא י"ב. אך אני ראיתי עוד הרבה מתשובותיו פזורות בכמה מקומות. נראה שלגודל דוחקו לא הספיק להעתיקן לתוך ספרו הנז'. ראה עוד עליו בספר „מגיד מראשית" להגאון רבי יוסף צובירי יצ"ו, עמ' קס"ו.

89. ראה בהקדמת רבי יוסף צובירי יצ"ו לסידור „כנסת הגדולה", עמ' 10.

שכתב גם חידושים על שלש מגילות. ערך קצת כוונות ע"פ קבלת האר"י ז"ל. ואני ראיתי שרידים מהם עם הקדמתו.

הגאון רבי יחיא ב"ר סלימאן אלאביץ' ז"ל

נולד בשנת התקכ"ו לערך, ונפטר בשנת התקצ"ו לערך. משנת התקע"ח שימש כדיין בב"ד צנעא בראשות רבי יוסף אלקארה ז"ל. התפרסם ביותר בחסידותו, ועסק רבות בתורת הסוד. בשנת התקצ"ג הגיע לתימן רבי ברוך מפינסק ז"ל, שליחו של הגאון רבי ישראל משקלוב ז"ל מנהיג עדת הפרושים בארץ ישראל. רבי יחיא ז"ל הצטרף אליו במסעו לצפון תימן כדי לחפש את עשרת השבטים. המסע הסתיים בכשלון, והשנים שבו לצנעא, שם נרצח רבי ברוך ז"ל. גם לאחר מות רבי ברוך ז"ל לא כבה זיק התקווה למצוא את עשרת השבטים שמדלק בלב רבי יחיא ז"ל, ובשנת התקצ"ו עזב את צנעא ופנה לצפון תימן בחיפוש אחר עשרת השבטים, אך עקבותיו אבדו.

הגאון רבי יחיא ב"ר שלום קורח ז"ל[90]

נולד בשנת הת"ר ונפטר בשנת התרמ"א כשהוא אך בן מ"א שנים. אביו הוא הגאון רבי שלום קורח ז"ל הנז'. ראשית לימודו היה לפני הגאון רבי יוסף צאלח ז"ל. אח"כ נכנס ללמוד בישיבה הכללית, ותוך זמן קצר תפש מקום חשוב בישיבה זו. התפרסם ביותר בחסידותו ופרישותו[91]. חיבר ספר „משכיל דורש", ביאורים וחידושים על התורה בדרך הקדמונים. ספר „מרפא לשון", ביאורים עמוקים והערות על תרגום אונקלוס, וביאורי נוסחאות תימן בתרגום. ספר „משכיל על נגינות" ו„משכיל שיר ידידות", ביאורים בדרך הקבלה על שירי האלהי רבי שלום שבזי ז"ל. בנו הוא הגאון רבי עמרם קורח ז"ל, הראב"ד והרב הראשי האחרון בתימן.

90. הוא לא כתב תשובה בנושא, גם לא חי בתקופת המחלוקת. רק העתקנו דבריו שכתב בנושא זה, דרך אגב, בספרו „מרפא לשון".

91. ראה עליו בארוכה בספר „גדולי ישראל בתימן", ספר ראשון פרק חמישי, שיצא לאור על ידינו זה עתה מקרוב.

הגאון רבי אברהם ב"ר חיים אלנדאף ז"ל[92]

נולד בשנת התרכ"ו ונפטר בשנת הת"ש. מתלמידי סבו הגאון רבי יחיא בדיחי ז"ל מח"ס „חן טוב" וראש הישיבה הכללית. גם שמע תורה מפי הגאון רבי חיים קורח ז"ל. כבר בנערותו, כשהוא כבן י"ד שנה, עמד בראש קבוצת תלמידים צעירים בני גילו שעסקו בלימוד ש"ס ופוסקים בצוותא, ואז כבר החל בכתיבת תשובות וחידושים בהלכה. בשנת התרנ"א עלה לארץ ישראל, ומיד תפש מקום חשוב בין ראשי הקהילה. הוציא לאור את ה„תאג" עם „חלק הדקדוק" של מהרי"ץ ז"ל, ואת ה„תכלאל" עם פירוש „עץ חיים" למהרי"ץ ז"ל. עמד בראש הוועד לקהילת התימנים, ובראש ישיבת „תורת משה" בירושלים. שימש גם כדיין בב"ד של העדה בראשות הראב"ד הגאון רבי שלום הלוי אלשיך ז"ל. חיבר ספר „ענף חיים", הערות וחידושים על ספר „עץ חיים" הנז'. ספר „פתחון טוב", דרשות וחידושים על התורה. ספר „זכרוני איש", שאלות ותשובות. ועוד. מחידושיו פירסם גם בחוברת „תורה מציון" שהיתה יוצאת לאור באותה תקופה בירושלים.

י. חכמים ואישים שנזכרו בספר

הגאון רבי **אברהם ב"ר שלום הלוי אלשיך ז"ל.** נזכר להלן סימן ח' אות ג'. חתם גם על האיגרת הנ"ל בפרק ג'. נולד בשנת התק"ט לערך, ונפטר בשנת התקפ"ט. עמד בראש הישיבה שהיתה בביהכ"נ של משפחתו „בית אלשיך", ונודע כאחד מגדולי חכמי דורו. ביותר התפרסם בבקיאותו העמוקה והרחבה בחכמות רבות. היה ממונה על מטבע המלך, והתברך בעושר רב שנצלו למטרות צדקה וחסד. מתשובותיו הובאו בספר שו"ת „רביד הזהב". גם כתב הערות והגהות על ספר „חלק הדקדוק" של מהרי"ץ ז"ל.

רבי **אברהם ג'יאת** ז"ל. חתם על האיגרת הנז'. לא ידוע לנו עליו כלום.

הגאון רבי **אברהם ב"ר אהרן מנזלי** ז"ל. נזכר להלן סימן ח' אות ג'. חתם על האיגרת הנז' ועל האיגרת שהובאה לעיל פרק ד'. נולד בשנת התקי"ב לערך, ונפטר בשנת התקפ"ז. משנת התקס"ט שימש כדיין בב"ד צנעא בראשות הראב"ד רבי יוסף אלקארה ז"ל.

92. גם הוא לא כתב תשובה מיוחדת בנושא, גם לא חי באותה תקופה, רק העתקנו דבריו ממה שכתב בספרו „ענף חיים" ושו"ת „זכרוני איש".

הגאון רבי **אברהם ב"ר משה ערשי** ז"ל. נזכר להלן סימן י"א (ד"ה והשיב ע"ז). נפטר בשנת התרל"ז. היה אחד מגדולי החכמים בדורו. ביותר התפרסם בבקיאותו הרחבה והעמוקה בקבלה. כתב הערות על ספר „מים חיים" של המקובל מהר"ח העזרי ז"ל (נדפס בקובץ „טמירין" ח"ב). מתלמידיו החשובים הם, הגאון רבי חיים קורח והגאון רבי אברהם חאזי, המכונה הרב אחי"ה, ז"ל. זה האחרון מביא בהערותיו על ספר „עץ חיים", כמה חידושים בשם רבו ז"ל. חתם על תשובת רבי דוד צאלח ז"ל נכדו של מהרי"ץ ז"ל, בעניין זמן ספירת העומר, הובאה בספר „עץ חיים" מהדו' הר"ש צאלח יצ"ו ח"ב הלכות ספירת העומר.

רבי **אברהם ב"ר פינחס** ז"ל. חתום על האיגרת שהובאה לעיל פרק ד'. לא ידוע לנו עליו כלום.

רבי **אהרן ב"ר יהודה ג'יאת** ז"ל. חתם על האיגרת הנז'. חתם גם על תשובת חכמי צנעא לב"ד עדן, הובאה בספר „מיצירות ספרותיות מתימן" עמ' צ"ד. לא ידועים לנו עליו עוד פרטים.

הגאון רבי **דוד ב"ר שלמה משרקי** ז"ל. נזכר במקומות רבים בתשובות שלפנינו. נולד בשנת התנ"ו לערך, ונפטר בשנת התקל"א. מגדולי חכמי תימן. עמד בראש ישיבת „בית אלאוסטא", והעמיד תלמידים הרבה. אחד מגדולי תלמידיו הוא הגאון מהרי"ץ ז"ל שמזכירו פעמים רבות בספריו. חיבר ספר „שתילי זיתים", ביאורים וחידושים בדרך קצרה סביב שו"ע או"ח. ספר „ראשי בשמים", כנ"ל על שו"ע יו"ד עד סימן ק"י. ספר „רביד הזהב", שאלות ותשובות בפלפול ובקיאות רחבה, וחידושים על לשונות השו"ע ורמ"א ז"ל. בכל ספריו נמשך אחר פסקי מרן ז"ל.

הגאון רבי **דוד ב"ר אברהם צאלח** ז"ל. חתם על האיגרת הנ"ל בפרק ג'. נולד בשנת התקכ"ט לערך, ונפטר בשנת התקצ"ט. משנת התקפ"ז שימש כדיין בבית דינו של רבי יוסף אלקארה ז"ל. בבחרותו כתב הערות והגהות רבות על ספר „עץ חיים" של זקינו מהרי"ץ ז"ל. כמו כן נמצאת איגרת מוסר ממנו.

רבי **יהודה ב"ר סאלם אלימני** ז"ל. חתם על האיגרת שהובאה לעיל פרק ד', נזכר גם באיגרת בעניין מרד שבט „בכיל" („תולדות יהודי תימן מכתביהם", עמ' 171). לא ידוע לנו עליו דבר.

רבי **יהודה ב"ר יחיא צאלח** ז"ל. חתם על האיגרת הנ"ל בפרק ג'. כנראה הוא בנו של מהרי"ץ ז"ל שזכרו בספרו „פעולת צדיק" ח"ג סימן קפ"ז.

רבי **יהודה ב"ר משה רצאבי** ז"ל. חתום על האיגרת שהובאה לעיל פרק ד'. לא ידוע לנו מי הוא.

הגאון רבי **יוסף יצחק** ז"ל. נזכר להלן סימן ז' (ד"ה בהיות), וסימן ט"ז (סוף ד"ה הנה אני הצעיר). נראה שהיה מתלמידי ישיבת „בית אלאוסטא". חידוש בשמו מובא בספר „מנחת יהודה" (פרשת מטות) להגאון רבי יהודה גזפאן ז"ל (נפטר בשנת התקצ"ו). אולי הוא מראשוני משפחת „יצחק" הידועה.

רבי **יוסף ב"ר אהרן הכהן** ז"ל. חתום על האיגרת הנז'. לא ידוע לנו מי הוא חכם זה. נראה עכ"פ שאינו אותו רבי יוסף הכהן ז"ל מח"ס „לקט הכסף" שנזכר בספר „סערת תימן" עמ' נ"ז, כי אותו חכם נולד בשנת התקע"ז לערך, והאיגרת הנז' נכתבה לא יאוחר משנת התקפ"ז שהיא שנת פטירת רבי אברהם מנזלי ז"ל שג"כ חתם עליה.

רבי **יוסף ב"ר צאלח נקאש** ז"ל. חתם על האיגרת הנז'. לא ידוע לנו מי הוא חכם זה.

הגאון רבי **יוסף ב"ר יחיא הכהן עראקי** ז"ל. נזכר להלן סימן ה' (ד"ה בהיות), וסימן ז' (ד"ה בהיות). הוא נכדו של השר הרשב"א כ"ץ ז"ל. נראה שהיה מראשי ישיבת „בית אלאוסטא". נזכר גם בשו"ת „רביד הזהב" ריש סימן ל': „והוא צוה לי אחי ורא"ש אחימל"ך, מאן מלכי רבנן, ה"ה כמו"ר יוסף בן כג"ק כמוהר"ר יחיא עראקי ז"ל". בנו הוא הגאון רבי אהרן הכהן עראקי ז"ל מבעלי התשובות שלפנינו, וכה הוא כותב (להלן סוף סימן ט'): „אשר גדלו על ברכי אבא מרי, וגדלם כאב את בן ירצה". נראה מזה שרבי יוסף ז"ל העמיד תלמידים גדולי תורה.

הגאון רבי **יוסף ב"ר שלום הכהן עראקי** ז"ל. נזכר להלן סימן ז' (ד"ה בהיות). אביו הוא השר המפורסם הרשב"א כ"ץ ז"ל. היה מראשי ישיבת „בית אלאוסטא" ומרבותיו של מהרי"ץ ז"ל שמזכירו בספרו „פעולת צדיק" כמה וכמה פעמים.

רבי **יוסף ב"ר אברהם צאלח** ז"ל. חתם על האיגרת הנ"ל בפרק ג'. לא ידוע לנו עליו כלום.

רבי **יוסף ב"ר יהודה צאלח** ז"ל. חתם על האיגרת שהובאה לעיל פרק ד'. אולי הוא נכדו של מהרי"ץ ז"ל, בן בנו רבי יהודה ז"ל הנז'.

רבי **יחיא** ז"ל. חתום על האיגרת הנז'. לא ידוע לנו מי הוא.

הגאון רבי **יחיא ב"ר יעיש חמדי** ז"ל. חתם על תשובת רבי שלום קורח ז"ל להלן סימן י"ג. חתם ג"כ על תשובת חכמי צנעא לב"ד עדן הנ"ל. חיבר פירושים ורמזים על התורה בדרך הקבלה, ונקראים „ליקוטי מהרי"י". נכדו הוא המקובל רבי לוי חמדי ז"ל שעלה לארץ ישראל והתגורר שנים רבות בירושלים.

רבי **יחיא ב"ר שלמה הכהן** ז"ל. חתום על האיגרת הנז'. לא ידוע לנו מי הוא חכם זה.

הגאון רבי **יחיא ב"ר דוד משרקי** ז"ל. נזכר להלן סימן ז' (ד"ה בהיות). נולד בשנת התצ"ד לערך, ונפטר בשנת התקס"ט. אביו הוא הגאון רבי דוד משרקי ז"ל הנז'. משנת התקמ"ה שימש כדיין בב"ד צנעא בראשות הראב"ד מהרי"ץ ז"ל, ואח"כ בראשות בנו הגאון רבי אברהם צאלח ז"ל. היה מראשי ישיבת „בית אלאוסטא". חיבר ספר שאלות ותשובות, וסיפחו לספר „רביד הזהב" של אביו.

הגאון רבי **יחיא ב"ר שלום הכהן עראקי** ז"ל. נזכר להלן סימן ז' (סוף ד"ה בהיות). נולד בסביבות שנת הת"ע (צריך לברר היטב פרט זה, כי לפי מה שכתוב בספר „סערת תימן" עמ' קע"ג, אין התאריכים מתיישבים עם תאריך לידת אביו), ונפטר בשנת התק"י בחיי אביו השר המפורסם הרשב"א כ"ץ ז"ל. עמד בראש ישיבת „בית אלאוסטא" והעמיד תלמידים הרבה, ביניהם הגאון מהרי"ץ ז"ל שמזכירו פעמים רבות בספרו „פעולת צדיק", ומכנהו „נר אלהים", „מופת הדור"...

הגאון רבי **יחיא צאלח** ז"ל. נזכר להלן סימן י"ט (ד"ה והנה). הוא העתיק את אחת מתשובותיו של רבי שלום קורח ז"ל. לא ידוע לנו מי הוא חכם זה.

רבי **יחיא קטיעי** ז"ל. חתום על האיגרת הנז'. לא ידוע לנו מי הוא חכם זה. נראה שהוא ממשפחת, או מצאצאי, הדיין הגאון רבי סעדיא קטיעי ז"ל שנפטר בשנת התקי"ז.

הגאון רבי **יעיש כורת** ז"ל. חתם על תשובת רבי שלום קורח ז"ל להלן סימן י"ג. לא ידוע לנו עליו דבר, מלבד מה שראיתיו חתום על תשובה אחת בענייני טריפות.

הגאון רבי **שלום ב"ר שלמה הכהן** ז"ל. נזכר להלן סימן ז' (ד"ה בהיות). לא ידוע לנו עליו דבר.

השר הנגיד כה"ר **שלום ב"ר אהרן הכהן עראקי** ז"ל. נזכר להלן סימן ח'

אות ג'. גולד בסביבות שנת הת"ן, ונפטר בזקנה מופלגת בשנת התק"מ. נשיא וראש גולת תימן באותה תקופה, ומקורב למלכות. יד ימינם של גדולי חכמי דורו. ייסד את ביהכ"נ וישיבת „בית אלאוסטא" המפורסמת, והעמיד בראשה את ידידו הגאון רבי דוד משרקי ז"ל. זכה לעשירות מופלגת, וניצל זאת לצדקה וחסד. תמך רבות בחכמי ארץ ישראל, אשר רחשו לו כבוד רב והיו מעניקים לו מחיבודיהם. בניו הם רבי יחיא ורבי יוסף ז"ל הנז'.

הגאון רבי **שלום אלקארה** ז"ל. נזכר להלן סימן ז' (ד"ה בהיות). מחכמי ישיבת „בית אלאוסטא". נראה שהוא אביו של הראב"ד רבי יוסף אלקארה ז"ל שהיה ג"כ מבאי ישיבת „בית אלאוסטא" בדור שאחריו.

רבי **שלמה** ז"ל. נזכר להלן בתשובת רבי שלום קורח ז"ל סימן י"ז (ד"ה הנה לכם). אולי הוא הגאון רבי סלימאן אלקארה ז"ל שהתחיל להתפרסם ונתמנה לראב"ד בשנת התר"ט, כשנה לפני פטירת רבי שלום קורח ז"ל.

יא. אחרית דבר

לא ידוע לנו עד מתי נמשכה המחלוקת, אבל נראה, שלכל המאוחר, בשנת התר"י נשתתקה לגמרי. כי רבי שלום קורח ז"ל הוא היחיד שנשאר לעמוד על דעתו כחומה בצורה עד פטירתו בשנת התר"י, וכמו שנראה מתשובותיו ותשובות חכמי דורו. ועוד, שהרי לא מצאנו שום תשובה בנושא זה שנכתבה אחרי תקופה זו, ואי אפשר למחלוקת בלי כתיבת תשובות. אולם אף שהמחלוקת נשתתקה לגמרי, וגם לא נשאר לה זכר בדור האחרון, היו עוד חכמים, ביניהם הגאון החסיד רבי סעיד עוזירי ז"ל ראש ישיבת „בית אלאוסטא" בדור האחרון, שהמשיכו לאחוז במנהג החולקים, וכשהיו אוכלים בשלחן אחר חוץ משלחן הגדול, היו מברכים לעצמם בלחש (כך שמעתי מפי תלמידו הגאון רבי יוסף צובירי יצ"ו).

אוצרות תימן

ספר ברכת ה׳

סימן א

תשובת הגאון רבי יחיא ב״ר יוסף צאלח זצ״ל [א]

המנהג בכאן מימות קדמונים דקדמונים [ב] כשבעל הבית מזמין קרואים לסעודה, כגון בתי חתונה ומילה ופדיון הבן וכיוצא, אזי כשמתקבצין לסעודה קובעין תחלה לשתות יין שרוף, ואוכלין פירות [ג] קרוב לשעה אחת ויותר. ואח״כ מביאין להם הסעודה, ומביאים הרבה שולחנות ומסבים עליהם חבורות חבורות, וכל זה בחדר אחד גדול, וכשאינו מספיק נכנסים האחרונים בחדר שני [ד], וכולם על זה הדרך. ואז עומד [ה] החתן,

פתח האוצר

[א] **מספר** שו״ת פעולת צדיק (ח״ב סימן רל״ב) להגאון כמוהר״ר יחיא ב״ר יוסף צאלח זצ״ל, המכונה מהרי״ץ:

[ב] **עיין** מש״כ בפתיחת הספר פרק ז׳, ועיין עוד להלן סימן י׳ (ד״ה אך מה שהעיד):

[ג] **הוא** מה שקורין בל״ע געל״ה. ועל מקורות וטעמי מנהג זה, עיין מש״כ בס״ד להלן בקונטריס מתנות כהונה סימן א׳:

[ד] **שמעתי** שבהרבה בתי משתאות היו מתמלאים כמה חדרים, וכל חדר עורך הסעודה בפע״צ, ומברכים ברכת המזון בכל חדר לבד, ואח״כ הולך החתן לכל חדר וחדר לשמוע שבע ברכות. ועיין טור וב״י סימן קצ״ה, שתילי זיתים שם סק״ב, כה״ח סק״ג, טור ושו״ע אהע״ז סימן ס״ב סי״א, וערוך השלחן שם סעיף ל״ז. ועיין עוד להלן סימן י״א (ד״ה עוד הוכחה גדולה), ובפתח האוצר שם אות ל״ד:

[ה] **עיין** להגאון מהר״א הכהן עראקי ז״ל להלן סימן ז׳ (ד״ה וריב לי) מה שתמה על מנהגינו שהחתן עומד בשעת הברכה, ומה שהשיבו הגאון מהר״י הכהן ז״ל להלן סימן ח׳ אות ל״ב, ומה שחזר והשיב ע״ז מהר״א הנז׳ להלן סימן ט׳ (ד״ה ומש״כ לא ידעתי למה). וע״ע להלן סימן י׳ (ד״ה במה אקדם ה׳) ובפתח האוצר שם אות קנ״ח, סימן י״ב (ד״ה ועוד קשה מה שתיקן), וסימן כ״א (ד״ה והנה נתבאר). ועיין מש״כ ע״ז בפתח האוצר להלן סימן ח׳ אות כ״ח:

או הגדול שבמסובים [ו] כשאין שם חתונה, ונוטל רשות ואומר להם ברכו [ז] והן אומרים ברך, ואז מברך המוציא בקול רם ברכה אחת לכולם ועונין אמן. ואז כל חבורה פושטת ידה לאכול ואין מברכין עוד, שכבר כיון הגדול להוציאם והם נתכוונו לצאת:

ומקרוב [ח] ראיתי קצת מהעם והמה מועטים, שכשהם בשולחן אחר חוץ משולחן החתן או הגדול, שחוזרים ומברכים לעצמם, ונותנים לאחד מהמסובים בשולחן לברך, ואומרים שאין המברך מוציא אלא כשהכל דוקא בשולחן אחד. וחילייהו [ט] מהא דכתב בש"ע סימן קס"ז סי"א וז"ל, אם היו שנים או רבים, אחד מברך לכולם. ודוקא היכא שהוא דרך קבע (או בעל הבית עם בני ביתו דהוי כהיכא, טור), אבל אם היו יושבים בלא הסיבה, כיון שאינם נקבעים יחד כל אחד מברך לעצמו. ואם אמרו נאכל כאן או במקום פלוני, כיון שהכינו מקום לאכילתן הוי קבע ואפילו בלא הסיבה. והאידנא שאין אנו רגילין בהסיבה, ישיבה דידן בשולחן אחד, או בלא שולחן במפה אחת, הוי קביעות, ואפילו לבני חבורה כהסיבה דידהו דמי. ולדידן אפילו קבעו מקום לאכילתן, או בעל הבית עם בני ביתו, לא מהני אא"כ ישבו בשולחן אחד או במפה אחת עכ"ל. מלשון זה החליטו [י] לומר

פתח האוצר

[ו] **עיין** מש"כ בס"ד להלן בקונטריס מתנות כהונה סימן ג', טעם למנהגינו שנותנים לחתן או לגדול לבצוע:

[ז] **כך** כתבו הראשונים ז"ל בשם רב האיי גאון ז"ל שצריך המברך ליטול רשות מן המסובין, והובא בב"י סימן קס"ז, וכ"פ רמ"א ז"ל שם בהגה"ה סי"ד, והעתיקה גם בעל שת"ז ז"ל בספרו [ומש"כ שם השת"ז בס"ק מ"ח בשם הב"י, לא נהגו אצלינו כדבריו ז"ל]. אמנם מנהגינו יותר נכון, שהמסובין עונים לו ברך, דבזה כולם נותנין לו רשות לברך, וא"צ יותר ליטול רשות מהכהנים וכיו"ב שהזכירו הפוסקים ז"ל, כי במה שאומרים לו ברך הרי נתנו לו כולם רשות גם הכהנים שביניהם, ועיין בה"ח ס"ק ק"ז ולהלן בסוף התשובה:

[ח] **עיין** להלן סימן ה' (ד"ה בהיות), ובפתח האוצר שם אות ל"ד, וסימן י' (ד"ה אך מה) ובפתח האוצר שם אות ק"ל:

[ט] **עיין** להלן סימן י' (ד"ה ותהלה לאל), וסימן י"ב (ד"ה והנה נפלאו), ובפתח האוצר שם אות ט':

[י] **כסברא** זו כתב ג"כ הגאון מהר"א פלאג'י ז"ל בספר יפה ללב שם, שלאחר שהביא דברי הרב בי"מ ז"ל דס"ל דאחד מברך ומוציא את כל החבורות שבכל השלחנות, חלק עליו וכתב דלא כן המנהג בינינו, אלא כל הגדול שבכל שלחן ושלחן הוא בוצע ונותן לפני כל אחד מהמסובין על שולחנו, אע"פ שכל השלחנות מונחות בחדר אחד ורואין אלו את אלו. עכ"ל. והביאו הרב כה"ח ז"ל שם ס"ק צ"ט, ועיין עוד בכה"ח שם סס"ק ע"ט וס"ק פ"ג. ובס"ק פ"ו כתב שכן משמע מלשון מר"ן ז"ל שכתב בשלחן אחד, וכ"מ בא"א אות כ"ו. עכ"ל. וזה כדקדוק קצת מהעם

דאפילו קבעו מקום לא מהני [יא] רק בשולחן אחד או במפה אחת. גם בסימן קצ"ג ס"ב כתב הש"ע, אם שנים קבעו ואח"כ בא ג' וקבע עמהם, או שאחד קבע תחלה ואח"כ קבעו השנים עמו, אינם רשאים ליחלק ביון שהם קבועים יחד בגמר האכילה וכו', ע"כ. וכתב ע"ז מ"א [יב], קבועים יחד, פירוש בשולחן אחד כמ"ש סימן קס"ז סי"א, הא לא"ה אין אחד פוטר חבירו בין בהמוציא בין בב"ה וכמ"ש סימן קס"ז סי"א, וכ"כ הרא"ש ותוס' וכו', עכ"ל. ובסימן רי"ג [יג] כתב הש"ע דלדידן דלית לן הסיבה אין חילוק בין פת ויין לשאר דברים, דבישיבה אפילו פת ויין אחד מברך לכולם וכו', עכ"ל. וכתב מ"א [יד], דבישיבה, פירוש בשולחן אחד כמ"ש סימן קס"ז סי"א, עכ"ל. והנה דברי המ"א צריכים ביאור, ולסוף התשובה נדבר בו בס"ד:

ואני אומר שהמנהג נשתרבב כפי דעת המפרשים שהיסבו אינו ר"ל ששוכבין ומוטין על צדן במטות [טו], רק פירוש היסבו ר"ל ישבו לאכול, כמו וישבו לאכול לחם [טז] תרגומו ואסתחרו, וחיינו פירוש הסבה

פתח האוצר

שהביא מהרי"ץ ז"ל. והנה מש"כ הכה"ח ז"ל שכ"מ מלשון מר"ן ז"ל, יש לעיין במשמעות זו אם מוכרחת היא אם לא, וכבר האריכו בזה חכמי תימן ז"ל בתשובותיהם דלהלן, ומהרי"ץ ז"ל בסוף סימן זה (ד"ה והנה מ"ש הרא"ה), יש שכתבו כדברי הכה"ח ז"ל, ויש שכתבו דאין הכרח ואין הכרע מלשון מר"ן ז"ל, ומאי דקאמר בשלחן אחד, הוא לאפוקי כל אחד שלחנו לפניו. ועיין להלן אות כ"ג. גם היפ"ל ז"ל לא כתב מה שכתב אלא מכח המנהג שנהגו במקומו, נראה דלא משמע ליה הכי דקדוק לשון מר"ן ז"ל.

ועיין ערוך השלחן סעיף כ"ג, ודו"ק:

[יא] **הוא** כשיטת המג"א ז"ל בס"ק כ"ו שהבין בדעת מר"ן ז"ל דבזה"ז לא מהני קביעות מקום כלל, אלא בעינן שלחן אחד דווקא. ומהרי"ץ ז"ל להלן (ד"ה והנה כל מעיין) חלק עליו, ושם נכתוב מזה בעז"ה:

[יב] **בס"ק** ח', והביאו גם הגאון מהר"ד משרקי ז"ל בשתילי זיתים ס"ק ט':

[יג] **סעיף** א':

[יד] **בס"ק** ב', והביאו גם בשתילי זיתים ס"ק ד'. וכ"כ המג"א ז"ל עוד בסימן רע"ג סק"כ ובסימן תקנ"ב סק"ט.

ועיין להלן ריש סימן כ"א:

[טו] **הוא** כפירוש רש"י ז"ל בברכות (דף מ"ב ע"א) שפירש, היסבו מוטין על צדיהן שמאלית על המטה, ואוכלין ושותין בהסיבה, עכ"ל. וכ"פ רע"ן ז"ל. וכ"ה פירוש הסיבה ברוב המקומות. ועיין מש"כ בס"ד להלן בקונטריס מתנות כהונה סימן ה'. וכוונת מהרי"ץ ז"ל בזה לומר, דהתינח לפירש"י ז"ל יש מקום לחלק בזה ולומר שבזה"ז שאין רגילין בהסיבה בעינן שלחן אחד, אבל לפירוש הערוך ור"ח ז"ל דהסבו ר"ל ישבו לאכול, א"כ מה לי בזמנם מ"ל בזה"ז, דמהני ישיבה לאכול ולא בעינן שלחן אחד. ועיין להלן סימן ד' (ד"ה עוד הוקשה אח"כ),

ובפתח האוצר שם אות צ"א וצ"ב:

[טז] **בראשית** ל"ז כ"ה. וכ"ה תרגום כל ישיבה לאכול שבמקרא, עיין

[יז]. והוא כפירוש אחר שמביא הערוך בערך סב וז"ל, פירוש היסבו ישבו סביבות הפת. היו יושבין [יח], כגון שכל אחד ואחד יושב לעצמו. פ"א היו יושבין כל אחד ואחד מברך לעצמו, פירוש [יט] היו יושבין לעסק אחר ונזדמן להם לאכול, כל אחד מברך לעצמו. אבל היסבו, כלומר ישבו לאכול ולא לעסק אחר, אחד מברך לכולם, עכ"ל. וזו היא שיטת הרי"ף בפרק כיצד מברכין וז"ל, דוקא היסבו הוא שאחד מברך לכולם, אבל לא היסבו לא. ואי אמרי ניזיל ניכול נהמא בדוכתא פלן, אע"ג דלא היסבו אלא כל אחד ואחד אוכל מכברו, כמאן דקביעי דמי ואחד מברך לכולם, כדתניא עשרה שהיו מהלכין בדרך, אע"פ שכולם אוכלים מכבר אחד, כל אחד ואחד מברך לעצמו. עלו וישבו, אע"פ שכל אחד ואחד אוכל מכברו, אחד מברך לכולם, דאוקימנא כגון דאמרי ניזיל וניכול נהמא בדוכתא פלן, עכ"ל:

והנה בש"ע סימן קס"ז סי"ב כתב וז"ל, אם היו רוכבים ואמרו נאכל, אע"פ שכל אחד אוכל מכברו שלא [כ] ירדו מהבהמות, מצטרפין, כיון

פתח האוצר

להגאון מהר"י קרח ז"ל במרפא לשון פרשת תולדות (כ"ז י"ט) והוב"ד להלן סימן כ"ב:

[יז] **ר"ל** אסתחרו הוא תרגום היסבו, וכיון דאמר קרא וישבו לאכול ותרגומו ואסתחרו, דהיינו היסבו, מלשון סחור סחור, סביב סביב, שמעת מינה דעיקר ההסיבה היא כשישבו לאכול אע"פ שאינם מוטין. ועיין מש"כ ע"ז להלן בקונטריס מתנות כהונה סימן ה' מה טעם נקראת הישיבה לאכול הסיבה. וע"ע להלן ד"ה וראיתי להרא"ש. וכדברי מהרי"ץ ז"ל בכאן מצאתי לרבינו סעיד אלעדני ז"ל (מקדמוני חכמי תימן) בחידושיו כת"י על הרמב"ם בפ"א מהלכות ברכות דין י"ב וז"ל, ומ"ש [הרמב"ם] ז"ל רבים שנתועדו לאכול פת וכו', זה הוא מה שאמרו פת ויין צריך הסיבה, כלומר שישבו יחד לאכול, תרגום וישבו לאכל לחם, ואסתחרו למיכל, עכ"ל. והוא כפירוש הגאון ר"ח ומהרי"ץ ז"ל [ויש להעיר כי ידוע לכל הרגיל בספרי הרמב"ם ז"ל, דבדוכתי טובא אזיל כשיטת הגאון ר"ח ז"ל, ובפרט נודע ד"ז בדורינו ובדור שלפנינו שזכינו לאור פירושיו ז"ל על הרבה ממסכתות התלמוד. גם הגאון מהר"ח כסאר יצ"ו במקומות רבים בספרו שם טוב, מיישב דברי הרמב"ם ז"ל עפ"י גירסאות ופירושי הגאון ר"ח ז"ל]:

[יח] **לשון** המשנה בברכות שם:

[יט] **מתיבת** היו השניה ליתא בערוך. ונראה כמיותר (רשי"ה ז"ל בהגהותיו):

[כ] **הרב** מאמ"ר ז"ל בס"ק ט"ז כתב דהיותר נראה לגרוס ולא ירדו מהבהמות, ע"ש. והביאו ג"כ הרב כה"ח ז"ל בס"ק צ', וכתב ע"ז דבאמת בסימן קצ"ג ס"ג כתוב בהדיא ולא ירדו, ע"כ. וכ"כ הרב בעל משנ"ב בביאור הלכה. והנה אף דלא נפק"מ מידי, מ"מ נ"ל דהגי' שלפנינו נכונה, מה גם שכ"ה ג"כ בב"י בזה הסימן, וכמו שמצינו במשנה בכמה דוכתי שי"ן במקום וי"ו, כמו שאין מצילין מיד כלי חרש אלא כלים, בפ"א דידים מ"ב. וכתב ר"ש ז"ל וז"ל, שאין מצילין, כמו ואין מצילין, ודוגמתו בפ"ק דביצה (דף ב' ע"א) שאפר כירה מוכן הוא, ופירשו

שעמדו במקום אחד וכו', ע"כ. וכתב מ"א ס"ק כ"ו [כא] ע"ז וז"ל, ואמרו נאכל, אע"ג דלעיל כתב דלא מהני אמירה אא"כ ישבו בשולחן אחד, היינו בבית, אבל בשדה דליכא שולחן הוי קביעות באמירה בלא שולחן, עכ"ל:

והנה כל מעיין יראה דודאי הרי"ף פליג על האי', דהרי הרי"ף מביא ראיה לאם אמרו ניזיל וניכול בדוכתא פלן מהא דתניא עשרה שהיו מהלכין בדרך, וא"כ לדעת הרי"ף דין אמירה בבית ודין אמירה בשדה שוים הם [כב], ולא מפליג ביניהו כדמפליג המ"א לדעת הש"ע. דכלום טעמא

פתוח האצר

בגמרא (שם דף ח' ע"א) ה"ק ואפר כירה מוכן הוא, עכ"ל ר"ש ז"ל, וכ"כ עוד בפ"ה דפרה מ"ה, וכ"כ רע"ו ז"ל שם ושם. וע"ע בפירוש המשנה להרמב"ם ז"ל ובתיו"ט שם, ובספר כריתות בלשון לימודים שער ב' אות ט' [ומצינו ג"כ וי"ו במקום שי"ן, כמו ובמקום שסומכין שוחטין, ותכף לסמיכה שחיטה, במנחות דף צ"ג ע"א. ופירשו בגמ' שם ע"ב דה"ק. במקום שסומכין שוחטין שתכף לסמיכה שחיטה, ע"כ. וכיו"ב בביצה דף י"ד ע"א, וכ"ה בדוכתי טובא בלשונות רז"ל והמחברים. וע"ע תוי"ט פ"ד דנדה מ"א. ומצינו ד"ז ג"כ בלשון המקרא, עיין להראב"ע ז"ל בבראשית (ב' ו') ע"פ ואד יעלה, שהוא כמו כי אד, ועניינו שאד, ואכמ"ל]. ולפ"ז אי"צ לשנות הגי' בשו"ע לפנינו [וכמ"ש ג"כ בעלי הכללים כיו"ב דאשכחן במשנה לשון וכן שאינו דומה לראשון לגמרי. ומצינו כזה ג"כ בדברי הרמב"ם ז"ל, עיין פ"ט מהלכות שבת דין ח', פ"א מהלכות בית הבחירה דין י"ז, פ"ט מהלכות עבדים דין ו', ובכ"מ ובשם טוב שם ושם. גם בלשון מר"ן ז"ל בשו"ע מצינו ד"ז, עיין שו"ת פעולת צדיק ח"ב סימן קע"ו, ואכמ"ל]. אלא דשמא יש לחלק בין הלשון במשנה הנז', ללשון מר"ן ז"ל הנז'. גם יש לדחות זה ע"פ מה שביאר בזה הרב של"ה ז"ל בתושבע"פ בכללי המשנה וז"ל, ונראה שבשש מאות סדרי משנה שהיו קודם רבי היה נשנה שם בשי"ן, ושם היה שייך לומר שי"ן, דהיה קאי על ענין שלפניו. אח"כ כשקיצר רבי מהמשניות ושנה כמו ששנה כאן, השי"ן לא זזה ממקומה, כי כל מה שהעתיק ממשניות ראשונות לא רצה לשנות הלשון, דמשנה ראשונה לא זזה ממקומה וכו', עכ"ל. ולפ"ז לא שייך עניין זה בלשונות שאר מחברים, ופשוט. גם ע"פ מה שפירש בזה התוי"ט ז"ל שם ובכמה דוכתי, נראה שאין מקום לזה ודוק [ולא דאמי ללשון וכן הנז' שמצינו זה גם בלשונות שאר מחברים, דהתם שייך לומר בלשון זה אף שאינו דומה כ"כ לראשון]. כתבתי עניין זה אף שאין בו צורך, לפי שיש ללמוד ממנו למקומות אחרים:

[כא] **הביאו** גם מהרד"ם ז"ל בשתילי זיתים ס"ק ל"ט, וכ"כ שאר אחרונים ז"ל:

[כב] **לא** ירדתי לסוף דעתו של רבינו הגדול מהרי"ץ ז"ל, דהא מש"כ המג"א ז"ל דבבית לא מהני אמירה דהיינו קביעות מקום, הוא עפ"י מש"כ התוס' ז"ל דבזה"ז דאין אנו רגילין בהסיבה, ישיבה דידן בשלחן אחד הוי כהסיבה דידהו. וכ"כ רבים מהראשונים ז"ל. ועפ"י זה כתב מר"ן ז"ל בססי"א דלדידן לא מהני אמירה אא"כ ישבו בשלחן אחד. אבל בשדה דליכא שלחן, חזר הדין לעיקרו דדי באמירה לבד. משא"כ בזמנם שהיו רגילים בהסיבה,

דהיסבו [כג] הוא מפני שקבעו מקום לאכול שם, א"כ מה לי היסבו מה לי

פתח האוצר

אף המג"א ז"ל מודה דמזגי אמירה אפילו בבית, דלא יתכן שיחלוק על תלמוד ערוך, וכמ"ש ג"כ מר"ן ז"ל בריש הסעיף דבזמנם אם קבעו מקום מהני אפילו בלא הסיבה, ולא חילק בין בבית לשדה. והרי"ף ז"ל מיירי לפי מנהג חכמי התלמוד שעדיין היתה ההסיבה נוהגת בזמנם, ולא נחת לחילוקים שחילקו התוס' ושאר ראשונים ז"ל בין זמנם לזה"ז [נראה שבזמנו עדיין ההסיבה היתה נוהגת, כמו שהיתה נוהגת בזמן הרמב"ם ז"ל, וכדלהלן סימן ה' אות מ"ת]. וכי היכי דליכא סתירה לדברי המג"א ז"ל מלשון התלמוד ומלשון מר"ן ז"ל שבריש הסעיף, כך אין סתירה מדברי הרי"ף ז"ל, דמר כי אתריה ומר כי אתריה, ומר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי, וצ"ע. **שוב** התבוננתי וראיתי שמהרי"ץ ז"ל אתא למימר דאף אי נימא דס"ל להמג"א ז"ל דגם בזמנם שהיו רגילים בהסיבה לא מהני קביעות מקום בבית אלא הסיבה, ומ"ש בגמ' דמהני קביעות מקום, היינו בשדה וכמפורש בברייתא דעשרה שהיו מהלכין וכו' וכמעשה דתלמידי דרב, דכיון שאין להם מטות להסב עליהם מהני קביעות מקום, אבל בבית אף בזמנם לא מהני קביעות מקום. וא"כ ה"ה לדידן דשלחן אחד הוא כהסיבה דידהו (למ"ד הכי) דלא מהני קביעות מקום אלא בשדה דליכא שולחן. וכמו שבאמת כתב הגאון מהר"ש קרח ז"ל להלן סימן י"א (ד"ה ומעתה הדברים ק"ו) וביאר בזה סברת המג"א ז"ל הנז' [ועי' מש"כ בפתח האוצר שם אות ק"ג. וע"ע להלן סימן ד' (ד"ה וכך היתה התשובה אומר אני), ובפתח האוצר שם אות ס"ד]. ע"ז קאמר מהרי"ץ ז"ל דעכ"ז יש לדחות שיטת המג"א ז"ל מכח דברי הרי"ף כתב על מאי דתנן היסבו אחד מברך לכולם, דווקא היסבו, ואם לא היסבו לא. ואי אמרי גיזיל ניכול וכו' כמאן דקביעי דמי ואחד מברך לכולם וכו'. מוכח בהדיא דס"ל דאף בבית דאפשר בהסיבה, מהני קביעות מקום אף בלא הסיבה [ועיין עוד להלן ד"ה ועוד יש לומר]. וכי היכי דלדידהו דרגילים בהסיבה מהני קביעות מקום אפילו בבית, ה"ה לדידן דבעינן שלחן אחד, מהני קביעות מקום אפילו בבית. וכ"מ עוד ממש"כ מהרי"ץ ז"ל להלן בסמוך בזה"ל, ועוד דשאני מקומינו זה וכו', דר"ל אף אם יונח כשיטת המג"א ז"ל וכביאור הנז' דלא מהני בבית קביעות מקום אלא הסיבה או שלחן אחד, מ"מ שאני מקומינו זה וכו', ודוק היטב. אלא דקשיא לי, דאם כנים אנו בזה, הו"ל למהרי"ץ ז"ל לדחות דברי המג"א ז"ל מכח לשון מר"ן ז"ל בריש הסעיף, דמוכח בהדיא דבזמנם שהיו רגילין בהסיבה מהני קביעות מקום בבית, וכמ"ש בפתח האוצר להלן סימן י"א אות ק"ג, וי"ל:

[כג] **נראה** שכוונת מהרי"ץ ז"ל להקשות עוד ע"ד המג"א ז"ל, לומר דמלבד מה שלא משמע כן מלשון הרי"ף ז"ל. עוד יש להקשות מניין לו להמג"א ז"ל דבבית לא מהני אמירה, דהא טעמא דהסיבו אחד מברך לכולם הוא מפני שקבעו מקום לאכול שם, א"כ מה לי בזמנם מ"ל בזה"ז, כיון שקבעו מקום לאכילתן אחד מברך לכולם, בין בבית בין בשדה. ואדרבה קביעות מקום עדיפא מהסיבה, דההסיבה היא רק להיכר שישבו לאכול, וכמ"ש מהרי"ץ ז"ל להלן סוף ד"ה וראיתי להרא"ש. ולפ"ז מש"כ מר"ן ז"ל

לא היסבו העיקר הוא קביעות המקום. ועוד דשאני מקומינו זה [כד] דאין רגילין לחסב על מטות ממקומות האחרים שרגילים בהסיבה על המטות, דבאותם המקומות הרגילים במטות לא מקרי קביעות אלא בדהיסבו, אבל לא היסבו לא אא"כ ישבו בשולחן אחד או במפה אחת. אבל במקומינו שלא הורגלו בהסבה על המטות, כיון שקבעו מקום לאכילה די לומר בזה קביעות מקום. וכן מצאתי לריא"ז פרק כ"מ וז"ל, ונראה בעיני שלא נאמרה הסיבה

פתח האוצר

בסוף סי"א הוא לאו דווקא [ועיין להלן סימן ח' אות י"ג, ובפתח האוצר שם אות י']. וכה"ג הקשה הגר"א ז"ל בביאוריו שם, על מש"כ מר"ן ז"ל בססי"א דלדידן אפילו קבעו מקום לא מהני אא"כ ישבו בשלחן אחד, וז"ל, צריך עיון מאי שנא מדידהו שקביעות מהני בישיבה בלבד כנז' לעיל [בדברי מר"ן ז"ל שכתב אם אמרו נאכל כאן, כיון שהכינו מקום לאכילתן הוי קבע ואפילו בלא הסיבה, ומיירי התם לדידהו דרגילין בהסיבה]. וכן הדיוק שמדייק [מר"ן ז"ל בב"י] מהטור סימן קע"ד, אינו אלא ישיבה בלבד [כלומר דמצריך בזה"ז עכ"פ שישבו, לאפוקי עומדים, אבל אינו מצריך שולחן אחד כשקבעו מקום לאכילתן, ע"ש בב"י]. וכ"כ בסי"ב [וז"ל, אם היו רוכבים ואמרו נאכל, מצטרפין. נמצא דאף בזה"ז מועיל קביעות מקום, וא"כ מהו זה שכתב מר"ן ז"ל בססי"א דלדידן לא מהני קביעות מקום אא"כ ישבו בשלחן אחד]. ונראה דט"ס הוא [וצ"ל ולדידן אפילו קבעו מקום לאכילתן וכו' לא מהני אא"כ ישבו, ותי' בשלחן אחד וכו' נמחק. ור"ל דמ"מ ישיבה בעי וכמ"ש בב"י] ושיטפיה דלישנא דלעיל נקט, וכן בב"י לא כתבו. דלא כמ"א [שהבין בדעת מר"ן דבזה"ז לא מהני קביעות מקום כלל אא"כ ישבו בשלחן אחד דווקא, והוקשה לו מסעיף י"ב, ובדחק לתרץ דכיון שהם בשדה וליכא שלחן דמ' בקביעות מקום], עכ"ל הגר"א ז"ל בתוספת ביאור [ועיין להלן סימן ד' אות ל"ט]. ועיין להגאון מהר"ש קרח ז"ל בתשו' להלן סימן ד' (מד"ה עוד הקשה הטוען וכי), סימן י' (ד"ה זהו הפי' האמיתי), וסימן י"א (ד"ה מעתה הדברים ק"ו) שניסה ליישב קושיא זו בכמה פנים. ועיין עוד להלן סימן ז' (ד"ה מעתה אל ה'). ויש להעיר עוד מלשון המרדכי בסימן קמ"ה ע"ש. **שוב** הגיע לידי ספר המזרחי (כת"י), והוא ביאורים מחכמי תימן הקדמונים על כמה מסכתות מהמשנה והתלמוד [זכרו מהרי"ץ ז"ל בשו"ת פעולת צדיק ח"ג סימן ר"ב וסימן רע"ו], ומדבריו ג"כ מוכח דאף בזה"ז מהני קביעות מקום. וז"ל, היו יושבין, ואינן מסובין. כל אחד מברך לעצמו. ואם היו מסובין, אחד מברך (לעצמן) [לכולם]. ודווקא שהסבו על מנת לאכול ולשתות. ובפת וביין, אבל בשאר הדברים לא באעי הסיבה, ואחד מברך לכולם. בני ביתו של אדם לא (באעי) [באעו] הסיבה, שהן נגררין אחריו. ואפילו שאר בני אדם אם קבעו מקום לסעודה, שאמרו נאכל ונשתה שם, לא (באעי) [באעו] הסיבה. ובפסקי הטורים אמר, והאידנא ישיבה דידן כהסיבה דידהו, עכ"ל ספר המזרחי:

[כד] **ר"ל** אף למאן דמפרש דהיסבו היינו מוטין על צדן כפירוש רש"י ז"ל, אפ"ה יש לחלק בין מקומינו וכו'. ולעיל באות כ"ב כתבנו פירוש אחר בדברי מהרי"ץ ז"ל אלו:

אלא לבני אותן המקומות שדרכן לחסב על המטות ושוכבין ומטין על צדן, אבל אנו שאין דרכנו בהסבה אלא לישב ע"ג ספסלים וכיוצא בהם, ישיבתינו היא הסיבתינו [כה], חוץ מלילי הפסח שצריכין להסב זכר לחירות כמבואר בקונטרים הראיות, עכ"ל. הרי לך ראיה דמה שמחלקין הפוסקים בין היסבו ללא היסבו היינו לאותן המקומות שרגילין בהסבת המטות, אבל לדידן דאין רגילין בהסיבה על המטות, ישיבה דידן הוי קביעות מקום [כו]:

וראיתי להרא"ש פרק כ"מ [כז] שכתב וז"ל, והאידנא שאין אנו רגילין בהסיבה, ישיבה שלנו הוי קביעות כהסיבה דידהו. ור"ח פירש, היו יושבים, לעסק אחר ונזדמן להם לאכול, מברך כל אחד לעצמו. אבל היסבו, לאכול ולא עסק אחר, אחד מברך לכולם. ויש מפרשים, היו יושבים, זה כאן וזה כאן שלא כסדר אכילה. היסבו, שישבו סביבות השלחן, כמו וישבו לאכל לחם [כח] דמתרגמינן ואסתחרו למיכל לחמא. ופירוש רש"י עיקר, דלכולהו קשה מתלמידי דרב, עכ"ל. הנה אין סתירה למה שכתבנו מדברי הרא"ש, דלעולם גם הרא"ש מודה בעיקר דינא שאם נתוועדו באמירה לאכול יחד דודאי הוי קביעות [כט], דמאי דמכריע הרא"ש כפירוש רש"י לאו למימרא דפליגי בעיקר דינא, אלא לומר דפירוש רש"י בעיקר תיבת היסבו הוא עיקר נגד פירוש ר"ח, מפני מעשה דתלמידי דרב דנסתפקו אי היסבו תנן או אם לאו דוקא היסבו אלא שאמרו ניזיל וניכול בדוך פלן, ואלו פירוש הסיבה כפירוש

פתח האוצר

[כה] **נראה** לכאורה שהוא כחילוק שאר ראשונים ז"ל שכתבו דהאידנא דלית לן הסיבה, ישיבה דידן הוי כהסיבה דידהו, ולא הזכירו שלחן אחד כמו שהזכירו התוס' והרא"ה ז"ל. וא"כ יש לעיין גם בלשון זה מה שדנו חכמי תימן ז"ל להלן בתשובותיהם בלשונות שאר ראשונים שלא הזכירו שלחן אחד, אי מיירי בשלחן אחד או לא, עיין להלן סימן ד' (מד"ה עוד טען הטוען שמלשון הרא"ש), סימן ו' (ד"ה ועתה מאחר שנתברר לך שדעת התוס'), סימן ז' (ד"ה וז"ל מר"ן בב"י), סימן ח' אות ז', ועוד. ואף אותם שהזכירו בהדיא שלחן אחד, נחלקו בזה חכמי תימן ז"ל אם בדווקא הוא או לא. וכמבואר להלן בתשובותיהם, ועיין בפתח האוצר לעיל אות י', ועיין עוד לשון האגודה בפרק כ"מ סימן קנ"ו:

[כו] **פשוט** הוא דמיירי בקבעו לאכול וכמ"ש בסמוך דבמקומינו שלא הורגלו בהסיבה, כיון שקבעו מקום לאכילה די לומר בזה קביעות מקום. אלא דר"ל דבזה יודו מר"ן והמג"א ז"ל דמהני קביעות מקום:

[כז] **סימן** ל"ג:

[כח] **בראשית** ל"ז כ"ה. ועיין להלן סימן ד' (ד"ה עוד הוקשה), ובפתח האוצר שם אות צ"א וצ"ב:

[כט] **כי** ד"ז גמרא ערוכה בדף מ"ב ע"ב דמהני קביעות מקום, ולא יתכן שהרא"ש ז"ל יחלוק על זה. ועיין להלן סימן י' (ד"ה עוד האיר), ובפתח האוצר שם אות ס"ד:

ר"ח או י"מ לא הוה קשה להו לומר היסבו תנן [ל], אלא ש"מ דהיסבו דקתני ע"ג מטות הוא. אבל אה"נ אע"ג דפירוש תיבת היסבו מוכרע מהאי עובדא כפירוש רש"י, מ"מ היינו לפי אורחא דנהוג באותו זמן, ולעולם דאף בלא הסיבה כיון שאמרו ניזיל וניכול בדוך פלן הוי קביעות מקום כמו הסיבה, וכמו דמסיק הגמ' דבתר הכי פשיט להו ההוא סבא מהחיא ברייתא ושני להו כיון דאמרי ניזיל וניכול בדוך פלן כהיסבו דמי. ולזה תמצא דהרא"ש פסיק ותני והאידנא שאין אנו וכו', ישיבה שלנו הוי קביעות כהסיבה, הרי דלאו דוקא הסיבה אלא קביעות מקום לאכול שם. וגם הטור [לא] כתב כפסק אביו הרא"ש ז"ל. וראיה מכרעת לדברינו אלו מדברי רש"י עצמו בפרקא קמא דסוכה דף ו' ע"א, גבי האי דתנן הנכנס לבית המנוגע מדשישהא בכדי אכילת פרס פת חטין מיסב ואוכל בליפתן, ופירש רש"י מיסב, דהיינו דרך אכילה מי שהוא מיסב הוא עסוק באכילה ואינו טרוד בדברים אחרים, עכ"ל. הרי לך מבואר דמאי דבעינן הסיבה היינו להורות שקבעו ישיבתם בשביל האכילה [לב] ואין להם שום עסק אחר, דאם באו לעסק אחר לא הויא ישיבתם לקבע אכילה אא"כ היסבו, אבל כשבאו לכוונת אכילה לבד אף שלא היסבו כהיסבו דמי:

ועוד יש לומר דבהסיבה ממש לדעת הרי"ף לא בעי למימר כלום, דכיון דהיסבו הרי קבעו עצמם לאכול יחד, דמעשה ההסיבה במקום האמירה ואם לא היסבו ואמרו ניכול נהמא בדוכתא פלן הוי קביעות מקום ג"כ אף בלא היסבו, כיון דהכינו עצמם ונתוועדו לאכול במקום אחד. דזיקא נמי דקאמר דוקא היסבו, אבל לא היסבו לא, ואם אמרו ניזיל וניכול נהמא בדוכתא פלן הוי האמירה במקום ההסיבה, שהרי מה שכתב ואם אמרו ניזיל וניכול וכו' קאי על מה שאמר אבל לא היסבו לא, ע"ז קאמר ואי אמרו ניזיל וניכול בדוכתא פלן, ומביא ראיה מהא דתניא עשרה וכו', זהו פשט דברי הרי"ף:

פתח האוצר

[ל] **עיין** מש"כ בס"ד להלן בקונטריס מתנות כהונה סימן ה' ביישוב קושיא זו:

[לא] **בסימן** קס"ז:

[לב] **כ"כ** ג"כ רע"ו ז"ל בפירוש המשנה שם דההסיבה היא רק לסימן שקבעו לאכול, אבל אם קבעו פשיטא דאחד מברך לכולם אף בלא הסיבה, יעו"ש. ועיין מש"כ להלן בקונטריס מתנות כהונה סימן ה' ד"ה א"נ י"ל. **ויש** להביא ראייה לזה מהא דאיתה במועד קטן דף כ"ג ע"ב דאונן אינו מיסב ואוכל, ואינו מברך ואינו מזמן, ואין מברכין עליו ואין מזמנין עליו, ע"כ. ואם איתא דהעיקר היא ההסיבה, א"כ פשיטא דאינו מזמן ואין מזמנין עליו וכו', דהא אינו מיסב. אלא ודאי דהעיקר קביעות המקום, והתם הו"א כיון דקבעו מקום יזמנו עליו וכו' אף דאינו מיסב, קמ"ל דלא, מפני אנינותו. ויש לדחות עפ"י מש"כ ריא"ז ז"ל הביאו מהרי"ץ ז"ל להלן (ד"ה ואם נפשך) דלא בעינן כולם מיסובין, דדי אם מקצתן מיסובין, ודו"ק. ועיין להלן אות מ"ד סוף ד"ה והנה בעיקר:

ונראה שלזה נתכוון הרמב"ם בפ"א דין י"ב שכתב וז"ל, רבים שנתוועדו לאכול פת או לשתות יין, ובירך אחד מהם וענו כולם אמן, הרי אלו מותרין לאכול ולשתות. אבל אם לא נתכוונו לאכול כאחד, אלא זה בא מעצמו וזה בא מעצמו, אע"פ שהן אוכלין מכסכר אחד, כל אחד ואחד מברך לעצמו, עכ"ל. וכתב ע"ז הכ"מ וז"ל, משנה פרק כ"מ, היו יושבין לאכול כל אחד ואחד מברך לעצמו, היסבו אחד מברך לכולם. ופירש רש"י היו יושבין, בלא הסיבת מטות, שמנהגם היה לאכול ולשתות בהסיבה. כל אחד מברך לעצמו, דאין קבע סעודה בלא הסיבה. ואמרינן בגמ' דכי אמרו ניזיל וניכול נהמא בדוך פלן הרי הוא כאלו היסבו ואחד מברך לכולם, וז"ש רבינו רבים שנתוועדו וכו', עכ"ל. הרי מבואר מזה דרבינו סבור דהיסבו או שאמרו ניזיל וניכול בדוך פלן דין אחד להם, דמאי דבעינן הסיבה הוא לומר שנתכוונו כולם לאכול שם, א"כ כ"ש כשאמרו בפירוש ניזיל וניכול בדוך פלן. ולזה לא כתב רבינו כלשון המשנה היסבו, רק כתב רבים שנתוועדו, וכלל בזה תרי גווני, שבמשנה ושבברייתא, דהיינו שהיסבו או שאמרו ניזיל וניכול בדוך פלן, דהעיקר בזה הוא שנתכוונו קודם שישבו לאכול יחד [לג], ולזה כללם רבינו יחד באמרו רבים שנתוועדו, והכוונה לאפוקי כשזה בא מעצמו וזה מעצמו אף שאכלו אח"כ ביחד ומכסכר אחד לא הוי קביעות, דהעיקר בזה הוא לקבוע עצמם לאכול יחד קודם שישבו, וזה מבואר כפירוש הערוך ור"ח. ואל זה כיון רבינו בפירוש המשנה שכתב, היסבו, הטו. וענינו שהיתה אכילתם על דרך קיבוץ וחברה [לד], עכ"ל. הראית לדעת כי בכל אלו הענינים המכוון בהם החברה

פתח האוצר

[לג] **גם** רבינו סעיד אלעדני ז"ל מגדולי חכמי הראשונים בתימן, הבין כן בדעת רבינו הרמב"ם ז"ל, כדמוכח מלשונו שהעתקנו לעיל בפתח האוצר אות י"ז, ע"ש. ועיין עוד מש"כ בזה הגאון מופת הדור מהר"ח כסאר יצ"ו בספר שם טוב שם, והוב"ד להלן סימן כ"ד. וחכמי תימן ז"ל בתשובותיהם דלהלן דנו בשיטת הרמב"ם ז"ל בזה, עיין להלן סימן ד' (מד"ה עוד שמע אדוני), סימן ה' (ד"ה נשאר עלינו לעיין בדברי הרמב"ם), וסימן י"א (מד"ה והשיב ע"ז):

[לד] **כ"ה** בתרגום ר"י אלחריזי ז"ל, וכן הביא הגאון מהר"י הכהן ז"ל להלן סימן ו' (ד"ה הנה נתבאר). אמנם הגאון מהר"ש קרח ז"ל להלן סימן ד' (ד"ה וכך היתה התשובה אומר אני) הביא בזה"ל, היסבו הטו, ועניינו שהיתה אכילתם על מטה קטנה בחברה, ע"כ. ועיין עוד להלן סימן י' (ד"ה והנה ודאי) וסימן י"א (ד"ה ואם יקשה). והמקור בל"ע כ"ה, הסבו אתכאו, ומענאה אן כאן אכלהם עלי ניית אלאגתמאע, ע"כ. ובתשובות הנדפסות בסוף ספר רביד הזהב, תרגם המו"ל בזה"ל, היסבו ישבו בהסיבה, ופירושו שהיתה דעתם לאכול ביחד, ע"כ. ויותר נכון לתרגם כך, היסבו, הטו. וענינו אם היתה אכילתם על דעת ההתקבצות (הקיבוץ). אמנם גם עפ"י תרגום זה יש ללמוד מה שהבין מהרי"ץ ז"ל בכאן, ופשוט [ומ"ש בשאר התרגומים, על דרך, נראה שהיה כתוב ע"ד, ופתרונו על דעת, כי כך הוא תרגום עלי ניית, והסופרים העתיקו על דרך]:

לאכול יחד [לח], וא"כ מה לי היסבו או לא היסבו, אלא דבהיסבו לא צריך למימר שום דבר דהסיבתם מוכחת עליהם שנתכוונו לאכול יחד, ובלא היסבו צריכים לומר ניכול בדוך פלן:

ואני אומר עוד דאפילו לפי פשט דברי מר"ן שהיא סברת הרא"ה [לו]. דלאו דוקא הסיבה ע"ג מטות, אלא דרש"י אורחא דנהוג נקט, ואה"נ אם אין דרך המקום לישב ע"ג מטות רק ע"ג כרים ונסמך ע"ג כסת כנהוג במקומנו כאן, זו היא ההסיבה [לז], וכי אורחן להטות הגב לצד שמאל ע"ג הכסת שזה מורה על ישיבת קבע שקבעו מקום לאכילה, דמה לי הסיבה ע"ג מטות מה לי הסיבה ע"ג כסת [לח], כיון דהטה ע"ג הכסת היא עצמה ההסיבה, וזוהי כוונת רמב"ם שכתב בפירוש המשנה היסבו הטו, עכ"ל [לט]. וכדרך שעושין בלילי הפסח דאנו מחוייבין בהסיבה, דמיסבין ע"ג הכסת כמו שמיסבין בסעודות גדולות:

פתח האוצר

[לה] **עיין** פירש"י ז"ל בשמ"א סימן ט' פי"ג. ועיין מש"כ הגאון מהר"ש קרח ז"ל ע"ד מהרי"ץ ז"ל אלו, להלן סימן ד' (מד"ה והנה ראיתי למהרי"ץ), סימן י' (מד"ה והנה ודאי), סימן י"א (ד"ה מכל אלו ההוכחות), סימן י"ב (ד"ה והנה נפלאו), וסימן י"ג (ד"ה והנה ודאי):

[לו] **סברת** הרא"ה ז"ל הביאה מר"ן ז"ל בב"י וז"ל, כן היה מנהגם כשמתחברים לאכול בחבורה אחת, כל אחד מיסב על מטתו. וכן לפי מנהגינו עכשיו לאכול בשלחן אחד, או בלא שלחן במפה אחת, עכ"ל:

[לז] **דברי** מהרי"ץ ז"ל אלו הביאם מהר"י הכהן ז"ל להלן סימן ח' אות כ"ג. ועיין מה שהשיב ע"ז הגאון מהר"א הכהן עראקי ז"ל להלן סימן ט' (ד"ה ומש"כ בשם מהרי"ץ). ולא מצאתי מקום ליישב דברי מהרי"ץ ז"ל, אם לא שנאמר שבזמן מהרי"ץ ז"ל היה הסדר באופן אחר, וצ"ע:

[לח] **פשוט** שכוונת מהרי"ץ ז"ל דכ"מ וכל זמן כי אורחיה, דבזמנם שהיו מיסבין ע"ג מטות, לא מהני להו אלא ע"ג מטות, אבל הסיבה אחרת לא תועיל, כיון שאין זה דרך הקביעות שבאותו מקום ואותו זמן. ובזה"ז ובמקומינו שמיסבין ע"ג כסתות, לא מהני לן אלא ע"ג כסתות, אבל הסיבה אחרת לא תועיל, כיון שאין זה דרך הקביעות במקומינו ובזמנינו. והטעם לזה, כי מה דאמור היסבו אחד מברך לכולם, הוא משום שישבו לאכול, דכשיושבים לאכול מיסבין, א"כ בעי' שיסבו כדרך שמיסבין בשעת האכילה באותו מקום ובאותו זמן, דאל"כ ליכא היכרא שישבו לאכול. ומש"כ הגאון חזו"א ז"ל באו"ח סימן ל' ריש סק"י ע"ש, אין כוונתו אלא לעניין מי מסב בראש וכיו"ב המבואר בגמ' דף מ"ו ע"ב, דאינו מעכב. אבל לא דיבר על איכות ההסיבה, ופשוט. ועיין עוד להלן סימן ח' אות כ"ג, ובפתח האוצר שם אות י"ח, וסימן י"א (ד"ה הנה פתח דבריו האיר), ובפתח האוצר שם אות ק"א:

[לט] **עד** כאן לשון הרמב"ם ז"ל, ולא לשון הרא"ה ז"ל, כי מש"כ קודם זה הם דברי מהרי"ץ ז"ל, עיין לשון הרא"ה ז"ל שהעתקנו באות ל':

ואם נפשך לומר ולדחות דלעולם בעי שיהיו כל הנועדים לאכול מיסבין ע"ג כסתות, ולפי מנהגינו על הרוב אין הכל מיסבין ע"ג כסתות זולתי קצת מהחבורה. דלאו מילתא היא, דכבר כתב הש"ג פרק כ"מ בשם ריא"ז וז"ל, ועוד אני אומר שאף במקום שדרכן להסב, היו מקצתן מסובין ומקצתן אינן מסובין אחד מן המסובין מברך לכולם, ומוציא בין המסובין ובין שאינן מסובין [מ]. וכן השמש שעומד ומשמש על המסובין יוצא בברכת המברך, עכ"ל. ומביאו הרב כנה"ג והמ"א סימן קס"ז [מא] באין חולק:

והנה מ"ש הרא"ה דוקא בשלחן אחד או במפה אחת, הוא לאפוקי כשכל אחד אוכל מכברו לבדו [מב] ואין אחרים מסובין עמו רק כל אחד אוכל לבדו, ואע"פ שכולם בבית אחד לא הוי קביעות אא"כ ישבו בשלחן אחד. ולפי מנהגינו דנהיגי לאכול הרבה בשלחנות הרבה, ובכל שולחן יש הרבה מסובים יחד, הוי קביעות, דשלחן אחד דקאמר הרא"ה לאו לאפוקי בשולחנות הרבה כה"ג, אלא לאפוקי אם לפני כל אחד שלחן לבדו. ולפי מנהגינו אלו היה נמצא שלחן אחד גדול או מפה אחת גדולה, היו כולם נועדים לאכול ממנה, אלא דשולחנות שלנו קטנים מהכיל לכל הקרואים, ולכך מרבים בשולחנות להספיק לכל הקרואים. ולפ"ז לא יעלה על דעת לומר דאין זה קבע, דהרי שולחן זה יש בו חבורה הרבה של בני אדם עשרה או יותר, ושולחן אחר בצדו ג"כ ובו חבורה הרבה כבראשונה, ועד"ז עד כדי שיספיק לקרואים:

ואפילו אם יאמר האומר ויחלוק מסברא בלי ראיה לומר דכיון דחלוקים בשולחנות הרבה לא מקרי קביעות [מג], הנה כבר כתב ריא"ז הביאו ש"ג וכנה"ג ומ"א דאם מקצתן מסובין ומקצתן אינן מסובין אחד מן המסובין מברך לכולם ומוציא אף לאותן שאינן מסובין. והשתא כיון דהרא"ה סובר דבשולחן אחד האידנא הוי כמו הסיבה, א"כ אותו שולחן שהגדול עם חביריו מיסב בו מוציא את האחרים שבשאר שולחנות לכ"ע [מד], ואין בזה פקפוק:

פתח האוצר

[מ] **עיין** להלן ד"ה ואפילו, ובפתח האוצר שם אות מ"ד:

[מא] **ס"ק** כ"ה. וכ"פ הגאון מהרד"ם ז"ל בשתילי זיתים שם ס"ק ל"ו, והכה"ח ז"ל בס"ק פ"ג, וכתב עוד שם דהיינו לכתחילה, דאי בדיעבד בלא"ה יצאו וכו' ע"ש:

[מב] **כוונת** מהרי"ץ ז"ל לפרש בזה ג"כ לשון מר"ן ז"ל בש"ע שהעתיק סברת הרא"ה ז"ל כנז'. וכ"כ הגאון מהר"י הכהן ז"ל להלן סימן ו', וע"ע סימן ז' ח' וט' מאי דשקו"ט בזה עם הגאון מהר"א הכהן עראקי ז"ל, ומש"כ ע"ז הגאון מהר"ש קרח ז"ל בתשובותיו דלהלן:

[מג] **ממה** שיתבאר בס"ד להלן באות שאח"ז, יובן לך שכוונת מהרי"ץ ז"ל בזה לומר דלא מקרי קביעות אחת לכל החבורות, אבל גם כל חבורה אינה חשובה קבועה לעצמה, ודו"ק:

[מד] **הנה** כסברא זו כתב ג"כ הגאון מהר"י הכהן ז"ל להלן סימן ו' (ד"ה ואפילו את"ל), ובסימן ח' אות כ"ז, ע"ש.

והתימה על המערערים לנהוג מנהג חדש לברך המוציא בכל שולחן, למה בברכת הזן אחד מברך לכולם ומוציאן, ומה ראו על ככה בברכת המוציא דוקא לברך כל שולחן בפני עצמה ובברכת המזון לברך אחד לכולם.

פתח האצר

ואחר המחילה לא ירדתי לסוף דעתם ז"ל, ודבריהם שגבו ממני, כי לכאורה אין הנדון דומה לראייה, ולא קרב זה אל זה, דהא ריא"ז ז"ל לא איירי אלא במקצתן מסובין ומקצתן אין מסובין כלל, וכמ"ש בהדיא, דאז אותן שאין מסובין גרירי בתר המסובין, כיון שאינם קבועים לעצמן. שמעת מינה דאם מקצתן מסובין לעצמן ומקצתן מסובין לעצמן, דאין חבורה אחת מוציאה חברתה. והוא דבר פשוט, דכיון דכל חבורה קבועה לעצמה היאך תגרר חבורה אחת בתר חברתה. וא"כ ה"ה לדידן דכשיושבין בשלחן אחד הוי כהסיבה דידהו (למ"ד הכי), אזי כשמקצתן יושבין בשלחן אחד ומקצתן אין יושבין, אחד מהיושבין מוציא כולם, בין את היושבים בשלחן אחד בין את שאינם יושבים. משא"כ בנ"ד שמקצתן יושבין בשלחן אחד, ומקצתן יושבין בשולחן אחר, אין חבורה אחת מוציאה חברתה, כשם שבזמנם אין חבורה מסובים מוציאה חבורה אחרת שמסובין, כיון דכל חבורה קבועה לעצמה. ועיין להלן סימן ז' (ד"ה ומה שרצה ללמוד ממ"ש המ"א) ובפתח האוצר שם אות מ', וסימן ט' (ד"ה ומש"כ ומה שרצה), ודו"ק בלשונו שם. גם שאר האחרונים ז"ל הבינו כמ"ש לענ"ד ודלא כסברת מהרי"ץ ז"ל, כי הנה הרב פרמ"ג ז"ל בא"א אות כ"ה כתב ע"ד ריא"ז ז"ל שהביא המג"א ז"ל וז"ל, וה"ה לדידן מקצתן יושבין בשלחן אחד, יוצאין אף אותן שאין יושבין, עכ"ל. וכתב ע"ז הרב כה"ח ז"ל בס"ק פ"ג וז"ל, ומיהו נראה דזהו דווקא אם יש יושבין על השלחן ויש אשר אין יושבין, דאותם שאין יושבין נגררין בתרייהו. אבל אם היו יושבים על שני שלחנות, כל חבורה יושבת על שלחן לבדה, צריך בכל שלחן אחד לברך המוציא להוציא את היושבין לאכול על השולחן ההוא, עכ"ל. והטעם לזה הוא כמ"ש לעיל, דכיון דכל שלחן קבוע לעצמו, איך יגרר אחר חבירו, וצ"ע. ואולי יש לחלק בזה, דדווקא היכא דמקצתן מסובין לעצמן ומקצתן מסובין לעצמן, דמוכח דכל חבורה קבעה עצמה לאכול לבד, דאל"ה היו מיסבין ביחד, דמי מונעם שלא יסבו יחד אם לא שכל חבורה רוצה לקבוע עצמה לבד, להכי אין חבורה אחת מוציאה חברתה. משא"כ בנ"ד שכל שלחן לא קבע עצמו לבד, שהרי מה שאין יושבין כולם בשלחן אחד הוא משום דאין שלחן אחד מכיל את כולם, ומה שיושבין כל חבורה לבד אינן מתכוונים לקבוע כל חבורה לעצמה, א"כ שאר השלחנות לא חשיבי קבועין והוי כאינן מסובין לדידהו, ואז כל השלחנות נגררים אחר השלחן אשר המברך יושב בו, כי השלחן אשר המברך יושב בו חשיב כמסובין לדידהו, שהרי אם היה אותו שלחן גדול היו כולם יושבין בו, ודו"ק. וזהו מש"כ הגאון מהר"י הכהן ז"ל להלן סימן ח' אות כ"ז וז"ל, הרי ממ"נ יש קביעות באחד מן השלחנות שהמברך סועד בו שהוא כהסיבה דידהו כפי מאי דס"ל למר, א"כ יצאו שאר שלחנות שאתה דן בהם שאינם קבועים כהסיבה דידהו, עכ"ל. ואין להקשות ע"ז שאם כ"ה כוונת מהרי"ץ ז"ל, אמאי הוצרך לסברת ריא"ז ז"ל, דבלא"ה איכא למימר הר

סברא, וכמ״ש מהרי״ץ ז״ל גופיה לעיל בסמוך, דאפשר לומר דמה שכתב מהרי״ץ ז״ל לעיל הוא רק למ״ד דשולחן אחד לאו דווקא, אלא לאפוקי כ״א שולחנו לפניו, ע״ז קאמר דאם בכל שלחן יש כמה וכמה אנשים, לא דמי לכל אחד שלחנו לפניו, כי אם יהיה שלחן אחד גדול ישבו בו כולם. משא״כ מש״כ בכאן הוא למאן דמצריך שלחן אחד בדווקא ולא ס״ל האיי חילוקא שכתב מהרי״ץ ז״ל לעיל בסמוך דהוא לאפוקי כ״א שלחנו לפניו, וזהו מה שהקדים לזה וכתב דאפילו אם יאמר האומר וכו׳ דכיון דחלוקים בשולחנות הרבה וכו׳, להכי הוצרך להביא סברת ריא״ז ז״ל לומר דלא בעינן שיהיו כולם קבועים, ודו״ק. **שוב** ראיתי שמהרי״ץ ז״ל דקדק בלשונו בתחילת דבריו וכתב ואפילו אם יאמר האומר וכו׳ לומר דכיון דחלוקים בשולחנות הרבה לא מקרי קביעות, ר״ל דרק קביעות אחת לכולם ליכא, אבל גם כל חבורה אינה קבועה לעצמה, וכמ״ש לעיל בפתח האוצר אות מ״ג. ונראה שמהרי״ץ ז״ל הרגיש שיש מקום לדחות סברא זו, אך הוא ז״ל ברוחב בינתו סבור דאין לדחותה, וזהו שכתב בסו״ד ואין בזה פקפוק, דאין דרכו להוסיף תיבות מיותרות, אלא שרצה לרמוז שאין בזה פקפוק אפילו מצד מש״כ לענ״ד, אך צ״ע

מאי סבר, והשי״ת יורינו דרך האמת:

והנה בעיקר סברת ריא״ז ז״ל יש להקשות מנ״ל הא, שהרי בסתם תנן היסבו אחד מברך לכולם, דמשמע דכולם היסבו, ומהיכא תיתי למימר דדי שמקצתן מסובין. ונ״ל בס״ד להביא סמך לדבריו ז״ל, כי הנה איתא באגד״פ בפסקת מה נשתנה, שבכל הלילות אנו אוכלים בין יושבין ובין מיסבין, והלילה הזה כולנו מיסבין. ובמשנה בפסחים דף קט״ז ע״א שהיא המקור לנוסח מה נשתנה, ליתא שאלה זו, ותחת זה איתא שאלה אחרת שאינה בנוסח אגדתא דפסחא וז״ל, שבכל הלילות אנו אוכלים בשר צלי שלוק ומבושל, והלילה הזה כולו צלי, ע״כ. וכתב הגר״א ז״ל בפירושו על הגש״פ דמה שלא נזכר זה במשנה הוא מפני שכשהיה בית המקדש קיים היה קרבן פסח, לכך היה השאלה הלילה הזה כולו צלי. ומסובין לא נחשב בשינוי, כי היו יושבין תמיד מסובין, שכן היה דרכם כמו שמוזכר בגמ׳ בכמה מקומות. אבל עכשיו שאין לנו קרבן פסח לא נחשב לנו שינוי זה, וחשיב מסובין שינוי, שאין דרכנו לישב מסובין כל השנה, עכ״ל. וכ״כ הגאון מלבי״ם ז״ל שם, והרב ערוך השלחן ז״ל בסימן תע״ב ס״ג. אמנם בהגד״ש פרק כ׳ הוכיח דאף בזמנם היתה שאלת מיסבין, ע״ש. וכ״כ הגאון מהר״י רצאבי יצ״ו בספר פרי עץ חיים שעל אגד״פ סימן ט׳ אות ד׳ ע״ש. וע״ל דהגר״א ז״ל הבין דשאלת מיסבין כך פירושה, שבכל הלילות אין אנו מיסבין כלל. והלילה הזה כולנו מיסבין. וכ״פ חכמי תימן הקדמונים ז״ל בפירושיהם על אגד״פ, ע״ש. ולכן כתב הגר״א ז״ל דלא יתכן שהיו שואלים שאלה זו בזמן הבית, דהא נוהגים היו אז בהסיבה. אמנם אם נאמר שאף בזמנם היו שואלים שאלה זו, צריך לפרש בדרך אחרת, והוא שבכל הלילות אנו אוכלים בין יושבין ובין מיסבין, ר״ל יש מהאוכלים שמיסבין ויש שאינם מיסבין, כי גם בזמנם לא כולם היו מיסבין. והלילה הזה כולנו מיסבין. דכולם חייבים בהסיבה, וכולם מקפידין להסב. ולפי פירוש זה לא יבצר שהיו שואלים שאלה זו אף בזמנם. יצא לנו מזה שגם בזמנם שהיו רגילין בהסיבה לא היו כולם מיסבין בשעת האכילה, אלא מקצתן מיסבין ומקצתן אינן מיסבין. ומעין ראייה לזה, שהרי בזמן הרמב״ם ז״ל

ובמקומו היו עדיין נוהגין בהסיבה, וכמ"ש להלן בפתח האוצר סימן ה' אות מ"ח, ועכ"ז הביא בנוסח האגדה שלו שאלת מיסבין. ומכ"ז סמך לסברת ריא"ז ז"ל דמאי דתנן היסבו, ר"ל כמנהגם אפילו מקצתן מיסבין ומקצתן אינן מיסבין. ומילתא דסברא היא, דהא מאי דבעינן הסיבה, היינו רק להיכר ולהורות שישבו לאכול ולא לעסק אחר, וכמ"ש מהרי"ץ ז"ל לעיל, א"כ די שמקצתן מיסבין דאז מוכח עכ"פ שישבו לאכול ולא לעסק אחר, דבעלמא רגילים היו לאכול מקצתן יושבין ומקצתן מיסבין, לאפוקי אם אינם מיסבין כלל, דאז אין היכר שישבו לאכול ולא לעסק אחר, דבעלמא אין רגילין לאכול כשאינם מיסבין כלל, ודו"ק. וכיו"ב כתב ריא"ז ז"ל דשמש יוצא בברכת המברך אע"פ שאינו יושב, כיון שכך היא דרך קביעותו, וכמ"ש להלן בפתח האוצר סימן י' אות קנ"ח. **ולכאורה** יש להביא עוד ראיה לסברת ריא"ז ז"ל מהא דאיתא במו"ק דף כ"ג ע"ב דאונן אינו מיסב ואוכל, ואינו מברך ואינו מזמן, ואין מברכים עליו ואין מזמנין עליו, ע"כ. וקשה, דאי בעינן שכולם יהיו מסובין, א"כ פשיטא דאינו מזמן ואין מזמנין עליו, דהא אינו מיסב, אלא ודאי דלא בעינן כולם מסובין, והו"א שיזמנו עליו, קמ"ל דלא מפני אנינותו. ויש לדחות דהא די בקביעות מקום, וכיון שקבע מקום לאכילתו הו"א דיזמנו עליו, קמ"ל דלא ודו"ק, ועיין לעיל אות ל"ב:

וראיתי להרב בעל משנ"ב ז"ל בביאור הלכה שם ד"ה בלא הסיבה, שתמה על סברת ריא"ז ז"ל, דהרי מבואר בסי' קצ"ג ס"ב דאף השלישי צריך לקבוע עמהם בהסיבה עכ"פ בגמר אכילה, ולדידן בישיבה וכו' וצע"ג, עכ"ל. ור"ל דאם איתה לסברת ריא"ז ז"ל, אמאי השלישי צריך לקבוע עם השנים בהסיבה, הא די במקצתן מסובין. ונ"ל בס"ד ליישב זה, דשאני זימון, דהתם לא חלה עליהם חובת זימון אלא כששלושתם קבועים יחד, כי בזימון בעינן לפחות ג' שאכלו כאחת. גם בעינן שיהיו קבועים יחד, ר"ל בהסיבה לדידהו או בשלחן אחד לדידן (למ"ד הכי), להכי בעינן ששלושתן ישבו יחד בשלחן אחד, ושאר המברכים שאינם קבועים עמם א"צ הסיבה וקביעות, ומזמנים עמם, כיון דמ"מ כבר חלה חובת זימון על הקבועים, ונגררים אחריהם אותם שאינם קבועים. אבל הכא בברכון המוציא דלא בעינן שלשה אלא אפילו שנים אחד מוציא את חבירו כמ"ש מר"ן ז"ל בהדיא, ושנים מסובין עכ"פ בעינן אליבא דריא"ז ז"ל וכמבואר בפוסקים ז"ל, רק אם יש לבד מהשנים המיסובין עוד שאינם מסובין, מברך אחד לכולם, ודו"ק. והנה מהרי"ץ ז"ל להלן בסמוך ונראה הקשה על המצריכים ברכה בכל שלחן, אמאי בזימון מזמנים יחד וכו'. ותירץ ע"ז הגאון מהר"א הכהן עראקי ז"ל להלן סימן ז' (ד"ה ומה שהקשה בעל הקונטריס) דכיון שיש בכל חבורה שלשה ויותר, חלה על כל חבורה חובת זימון, להכי מצטרפין. וזהו חידושא דמתני' דשתי חבורות מצטרפות לזימון דווקא יעוש"ב [וכ"כ מהר"ש קרח ז"ל להלן בתשובותיו, ועי' מש"כ ע"ז בפתח האוצר להלן סי' ח' אות י"ד]. הנה אין מזה סתירה למש"כ לענ"ד, דהדבר פשוט דמה שהצריכו התם דבכל חבורה יהיו לפחות ג', הוא משום דכל חבורה קבעה עצמה בשלחן לבד, והיאך תגרר חבורה אחת בתר חברתה, וע"ז חידשה לנו המשנה דכיון דחלה חובת זימון על כל חבורה, מצטרפות לזימון דווקא. אמנם היכא דיש שלשה שקבעו,

וכבר לימדונו תוס' והרא"ש [מה] ואחרונים דמתני' דהיסבו מיירי בין לברכת המוציא בין לברכת המזון, וכתב הב"י [מו] שכ"כ גם הר"י והרשב"א, והוא דבר תמוה לחלק ביניהם [מז]:

ובר מן דין גדולה מזאת מצאתי לחרב ע"ת ז"ל סימן קס"ז שכתב בס"ק ט"ו, דהתיא דהיסבו אחד מברך לכולם חדושא אשמעינן אפילו לא נתכוון להוציאם בברכתו אפ"ה יוצאים, וכן מוכח מדברי המחבר בסעיף י"ג, ע"כ. והא לך לשון הש"ע בסעיף י"ג, היכא דלא קבעו מקום דאמרינן שכל אחד מברך לעצמו, אם כיון המברך להוציאם והם נתכוונו לצאת יצאו, ע"כ. וכתב ע"ז ע"ת וז"ל, אם כיון המברך וכו', ונראה דאף לכתחלה מותר לעשות כן [מח]. והלבוש כתב דוקא בדיעבד ולא לכתחלה, ולא ידעתי מנא ליה [מט], עכ"ל. וראיתי בספר אל"ז שכתב דאשתמיט לע"ת מ"ש הב"י בסימן רי"ג

פתח האוצר

ויש אשר לא קבעו כלל, כגון ששלשה ישבו בהסיבה לדידהו או בשלחן אחד לדידן, ויש שלא ישבו בהסיבה או בשלחן אחד, בהאי פשיטא ופשיטא דאותם שאין יושבין בשלחן אחד או אינן מסובין, גרירי בתר היושבין בשלחן אחד או המסובין, ואפי' אם הם פחות משלשה, ומתני' רבותא אשמעאן. ובזה נסתלקה תמיהת הרב ביא"ל ז"ל, ודו"ק היטב. אמנם עדיין יש מקום לקושיא זו, עפ"י מה שביארנו לעיל בעיקר סברת ריא"ז ז"ל, ודו"ק, וצ"ע:

[מה] **כ"כ** התוס' ז"ל בדף מ"ב ע"א בסוד"ה היסבו, והרא"ש ז"ל שם סימן ל"ג:

[מו] **בסימן** קס"ז ד"ה ואם היו שנים:

[מז] **כך** הקשה גם הגאון מהר"י הכהן ז"ל להלן סימן ו' (מד"ה וא"ת), וסימן ח' מאות ז', וכן הקשה הגאון מהר"י אלאביץ' ז"ל להלן סימן כ'. ועיין מש"כ מהר"א הכהן עראקי ומהר"ש קרח ז"ל ביישוב קושיא זו, להלן סימן ד' (ד"ה ומה שהקשה מהרי"ץ, וד"ה והיתה התשובה על מה שטעון), סימן ז' (ד"ה ומה שהקשה בעל הקונטריס), סימן י' (ד"ה גם מה שהקשה), סימן י"א, וסימן ט"ז (ד"ה ואני הצעיר). וע"ע מה שתמה ע"ז מהר"ש קרח ז"ל להלן סימן י' (ד"ה והנה לפי סברת מהרי"ץ):

[מח] **עיין** להלן סוף סימן ה', סוף סימן ח', סימן י' (ד"ה במה אקדם), ריש סימן ט"ז, ובפתח האוצר סימן ה' אות נ"ח:

[מט] **אמנם** רבים מן האחרונים ז"ל דחו דברי הרב עו"ת ז"ל ורובם ככולם הסכימו לדעת הלבוש ז"ל, וכן הסכים הגאון מהרד"ם ז"ל בשת"ז ס"ק מ"ב, וכתב עוד בשם הפר"ח ז"ל די"א דאפילו בדיעבד לא יצאו, אלא דלמעשה צ"ע, עכ"ל. וע"ע כה"ח ס"ק צ"ה. והנה בדעת מהרי"ץ ז"ל לכאורה יש להסתפק אם הסכים למעשה לסברת העו"ת ז"ל, דאפשר דמה שהביא דבריו הוא רק דרך סייעתא וצירוף סברתו, כי לדעת מהרי"ץ ז"ל בלא"ה אחד מברך לכולם לכתחילה, רק שצירף סברת העו"ת ז"ל לומר דאפילו לסברת החולקים שמצריכים ברכה בכל שלחן, יודו מיהת שאם כיוונו יצאו. ועיין להגאון חיד"א ז"ל בעין זוכר מערכת האל"ף אות פ"ט. מיהו ממה שסיים מהרי"ץ ז"ל, נראה שהסכים לסברא זו לגמרי:

בשם הרשב"א [נ]. ואינה השגה, דשם איירי בברכה אחרונה דפירות דוקא מטעם דאין זימון לפירות, וזה אין שייך בכאן, דוק. ובכאן דבר פשוט שהמברך מכוין להוציא והמסובים מתכוונים לצאת, שהרי הנהוג להשמיע לעם בקול גדול ואומר להם ברכו והם משיבין לו ברך, אין לך גילוי דעת גדול מזה שהוא

פתח האוצר

[נ] **דכתב** בזה"ל, בכל הברכות שהן של אכילה ושתיה, כל שבירך האחד ושמעו האחרים, בין בברכה שבתחלה בין בברכה שבסוף, יצא דשומע כעונה. ולכתחילה אין עושין כן, לפי שאין זימון לפירות, עכ"ל. ומוכח מלשון זה דדווקא בדיעבד יצא. וע"ז כתב מהרי"ץ ז"ל דאין זו השגה ע"ד העו"ת ז"ל, דהתם איירי בברכת הפירות, ומשום דקיימ"ל דאין זימון לפירות, להכי אין עושין כן לכתחילה. משא"כ הכא בברכת המוציא דיש זימון לפת, אף לכתחילה עושין כן. וראיתי להגר"א ז"ל בביאוריו שם שכתב בשיטת מר"ן ז"ל דרק בדיעבד יצאו, והביא ראייה לזה מדאמרי' התם (דף מ"ה ע"ב) אלא תסתיים דר"י הוא דאמר שנים שאכלו כאחת אם רצו לזמן אין מזמנין, דאמר רבה בר בר חנה אר"י שנים שאכלו כאחת אחד מהן יוצא בברכת חבירו. והוינן בה מאי קמ"ל, תנינא שמע ולא ענה יצא. ואמר ר"ז לומר שאין ברכת הזימון ביניהם, ע"כ. והנה יוצא דקאמר ר"ל, היינו בדיעבד, דהא קיימ"ל שנים מצוה ליחלק, ומיירי בברכת המזון כמ"ש התוס' ז"ל שם בע"א ד"ה אם. והיינו דלכתחילה מצוה ליחלק, אבל בדיעבד אם ברך האחד ושמע השני יצא. ושנים שאכלו כאחת לגבי פירות הוי כמו בלא הסיבה, ואפ"ה יוצא בדיעבד. ה"נ בברכת המוציא בלא קבעו יוצאים רק בדיעבד, עכ"ד הגר"א ז"ל בתוספת ביאור [ומה שהוצרך הגר"א ז"ל לומר דיוצא דקאמר ר"י היינו בדיעבד ממאי דקיימ"ל מצוה ליחלק, ולא הכריח כן ממאי דאמרי' התם שמע ולא ענה יצא, דמשמע דווקא בדיעבד יצא. משום דגיחל"ל לאתויי ממאי דקיימ"ל מצוה ליחלק, דמוכח בהדיא דלכתחילה אין אחד מוציא חבירו]. אמנם גם מראייה זו אין סתירה לדברי העו"ת ז"ל, דגם ע"ז יש להשיב כדרך שהשיב מהרי"ץ ז"ל על השגת האל"ז ז"ל, דכיון דאין ברכת הזימון ביניהם כדאיתה התם, להכי לכתחילה אין עושין כן, כמו בפירות דכיון דאין להם זימון קאמר הרשב"א ז"ל דלכתחילה אין עושין כן. משא"כ הכא, ודו"ק. וכ"מ בתוס' שם דשנים שאכלו פת הוא כשלשה שאכלו פירות, ע"ש. ובלא"ה לק"מ, כי הנה עפ"י מש"כ הרשב"א ז"ל שם אין מקום לדברי הגר"א ז"ל, ע"ש. **אכן** כ"ז הוא היפך דברי המג"א ז"ל שם בס"ק כ"ח, דכתב דאף בדיעבד לא יצא אפילו אם כיון, ולא דאמי למ"ש הרשב"א ז"ל, דשאני התם דאע"ג דאין זימון לפירות, מ"מ הרי קבעו יחד ויצאו בדיעבד, משא"כ היכא דלא קבעו כלל לא יצאו אף בדיעבד יעו"ש. וכ"כ הגר"א ז"ל שם אליבא דהרא"ש ז"ל דס"ל דאף בדיעבד לא יצא, ע"ש. נמצא דהמג"א והגר"א ז"ל הבינו דנידון דהרשב"א ז"ל קיל מנ"ד, היפך ממה שהבין מהרי"ץ ז"ל דנ"ד קיל מנידון דהרשב"א ז"ל. ברם אין מזה סתירה לסברת מהרי"ץ ז"ל, דהא המג"א והגר"א ז"ל לא הביאו שום הכרח לומר דנידון דהרשב"א ז"ל קיל יותר, ודו"ק. **מיהו** קשיא לי דהא מלשון מר"ן ז"ל בב"י סימן קס"ז משמע בהדיא דיצא

מכוין להוציאם והם מתכוונים לצאת [נא]. ומאן דבעי למהוי חסידא ליקיים מלי דאבות [נב]. וכבר איפסיקא הלכתא ביומא [נג] דכל שיכול ליפטר בברכה אחת והוא אינו עושה כן הוי ברכה שאינה צריכה, ע"ש לענין ובעשור שבחומש הפקודים קורא ע"פ וכו'. והנלע"ד כתבתי וצור ישראל ימ"נ, אכי"ר:

ועוד דמצוה בכך שאחד יוציא את כולם משום ברב עם הדרת מלך [נד] וכדאיתא בגמ' [ברכות] דף נ"ג ע"א, היו יושבין בבה"מ והביאו לפניהם אור, בה"א אחד מברך לכולם, ובש"א כל אחד מברך לעצמו. ואמרינן שם דטעמא דב"ה משום ברב עם הדרת מלך ולא חישינן לביטול בית המדרש. ומר"ן פסק זה סימן רח"צ סי"ד, ומכח זה השיג מ"א בסימן קמ"ח ס"ק ב' על רש"ל וב"ח ושל"ה:

סימן ב

דברי הגאון רבי יחיא ב"ר יעקב צאלח זצ"ל [א]

המנהג אצלינו מימות קדמונים דקדמונים, שכשבעה"ב מזמין קרואים לסעודה, כגון מילה ופדיון הבן וחתונה, ומתקבצים לשתות יין שרוף ופירות קרוב לשעה אחת ויותר, ואח"כ מביאים להם הסעודה,

פתח האוצר

רק בדיעבד, שכתב בזה"ל, כתב הרוקח אם לא קבעו מקום להם, כ"א מברך לעצמו. ואם כיון המברך להוציאם והם כיוונו לצאת יצאו, וכ"נ מתשובת הרשב"א שאכתוב בסימן קע"ד, עכ"ל מר"ן ז"ל. הנה פשט דבריו מורין דיצאו רק בדיעבד, דאל"כ מה למד מתשובת הרשב"א. ויש לדחוק דס"ל למהרי"ץ ז"ל דכוונת מר"ן ז"ל ללמוד מתשובת הרשב"א ז"ל דדווקא בפירות קאמר דיצאו בדיעבד, כיון דאין זימון לפירות. אבל בפת יצאו אף לכתחילה. ועדיין צ"ע, כי פשט לשונו ז"ל אינו מורה כן, ודו"ק:

[נא] **עיין** שו"ת תורה לשמה להגאון מהר"ר יוסף חיים ז"ל סימן ל"ד, ולהלן סימן ט"ז (סוף ד"ה הנה אני):

[נב] **כ"ה** דרך חכמי תימן ז"ל לכתוב בכל מקום דרך מליצה שלא לשנות מנהגי אבות, ועיקר מימרא זו בב"ק דף ל' ע"א, ומיירי על מסכת אבות דכולה מילי דחסידותא:

[נג] **דף** ע' ע"א. ועיין להלן סוף סימן ו', וסימן ד' (ד"ה ועוד הבאתי ראייה), ובפתח האוצר שם אות צ"ג וצ"ד. וע"ע להלן ריש סימן ט"ז, ובפתח האוצר שם אות י"ד. ולהלן בקונטריס מתנות כהונה סימן ד' הארכנו בזה, והבאנו שיטות הפוסקים ז"ל:

[נד] **משלי** י"ד כ"ח. ועיין להלן סימן ו' (ד"ה שוב מצאתי):

[א] **מספר** תורת חכם (הלכות ברכות) להגאון מהר"ר יחיא ב"ר יעקב צאלח ז"ל. והוא קיצור תשובות הגאון מהרי"ץ ז"ל:

ומביאים להם שולחנות הרבה, ומיסבים עליהם חבורות חבורות, וכל זה בחדר אחד גדול. ואז עומד החתן או גדול שבמסובים כשאין שם חתונה, ואז מברך המוציא בקול רם לכולם, ועונין אמן. ואז כל חבורה פושטת ידה לאכול ואין מברכין עוד, שכבר כיון הגדול להוציאם והם נתכוונו לצאת. ונשא ונתן מדברי הגמרא והרמב"ם והפוסקים, והעלה דאין במנהג זה שום פקפוק, ומאן דבעי ליהוי חסידא ליקיים מילי דאבות:

סימן ג

דברי הגאון רבי שלום חבשוש זצ"ל [ב]

המנהג בכאן מימות קדמונים דקדמונים, כשבעל הבית מזמין קרואים לסעודה, כגון בתי חתונה ומילה ופדיון הבן, אזי כשמתקבצין קובעין תחלה לשתות יין שרוף ואוכלין פירות קרוב לשעה אחת ויותר. ואח"כ מביאים להם הסעודה, ומביאים הרבה שולחנות, ומיסבים עליהם חבורות חבורות, וכל זה בחדר אחד גדול. ואז עומד החתן או הגדול שבמסובים ונוטל רשות ואומר ברכו, והם אומרים לו ברך. ואז מברך המוציא בקול רם ברכה אחת לכולם, ועונים אמן. ואז כולם אוכלים ואין מברכין עוד, שכבר כיון הגדול להוציאם והם נתכוונו לצאת. ומנהג זה נשתרבב כפי דעת המפרשים (ערוך ערך סב) היסבו ר"ל ישבו לאכול. ועוד דהעיקר הוא קביעות המקום, ומה לי היסבו מה לי לא היסבו (כן למד מלשון הרי"ף פרק כיצד מברכין). ועוד דשאני מקומינו זה שאינם רגילים להסב על מטות, וכיון שקבעו מקום לאכילה די לומר בזה קביעות מקום (ד"ע ושכ"כ ריא"ז והרא"ש פרק כ"מ). ועוד דהאיי דבעינן הסיבה הוא להורות שקבעו ישיבתן בשביל האכילה ואין להם שום עסק אחר, דאם באו לעסק אחר לא הויא ישיבתם לקבע אכילה אא"כ היסבו, אבל כשבאו לכוונת אכילה לבד אף שלא היסבו כחיסבו דמי (מפירש"י ור"ח). ועוד דאפילו לפי פשט דברי מר"ן לאו דוקא הסיבה על גבי מטות, ואה"נ אם אין דרך המקום לישב רק על גבי כרים ולסמך ע"ג כסת כנהוג במקומינו כאן, זו היא הסיבה, דמה לי הסיבה ע"ג מטות מה לי הסיבה ע"ג כרים וכסות, הכל אחד, וכמו שעושין בליל פסח (דברי עצמו. וכתב עוד, דאפילו אינם מסובין, והביא ראייה לזה מלשון ש"ג בשם ריא"ז). וכבר איפסיקא הלכתא דכל שיכול ליפטר בברכה אחת ואינו עושה כן, חוי ברכה איכא למילף מינה, כידוע לכל מעיין. ומוכח דהסכים עם מהרי"ץ ז"ל, כי היכא דפליג מגלה דעתו בגליון הספר, וכאן לא העיר כלום:

פתח האוצר

[ב] מספר שושנת המלך (הלכות סעודה סעיף ה') להגאון מהר"ר שלום חבשוש ז"ל. וגם הוא קיצור תשובות הגאון מהרי"ץ ז"ל. וכמה הלכתא גברוותא

שאינה צריכה. ועוד דמצוה בכך שאחד יוציא את כולם, משום ברב עם הדרת מלך (מגמרא ברכות דף נ"ג). ומאן דבעי למהוי חסידא ליקיים מילי דאבות:

פימן ד

תשובת הגאון רבי שלום קרח זצ"ל [א]

בשם ה' אל עולם נעשה ונצליח, והאל עלינו ברחמיו ירויח [ב]. זה השער לה' צדיקים יבואו בו [ג], להאיר עיני עבדו, ולהיות בעוזריו, בעזרת ה' לגבורים [ד] אשר מעולם, עבדו אדון עולם, בנפשם ושכלם, לעשות מצות פועלם כפעלם, מאין יבוא עזרי עזרי מעם ה' אלהי עולם [ה]:

ידע **ה**אהוב **ו**הנחמד **ה**קורא נעים, כי בעונות הרבים נפלה מחלוקת רבה וגדולה בין שרידי ק"ק צנעא יע"א, בדין ברכת המוציא לפי מנהג ישיבתם לאכול בבתי משתאות חבורות חבורות סביבות השולחנות [ו]. וחלוקים בה לשתי כתות, כת אחת על ברכת החתן או ראש הכנסיה [ז] סומכת, והכת השנית על כל שולחן ושולחן מברכת, וזה מימים ושנים רבים נוהגת והולכת. ויהי מימים ימים, ויקם אחד מן הסומכים, ונמשך אחריו אחד מן המברכים [ח], לערער ולבטל מנהג הכת המברכת, וכמה מן הכת הסומכת, נמשכו ונקבצו אחריהם לעזרם לבטל מנהג הכת המברכת ומבורכת [ט], בטענת שהמנהג הקדום לסמוך על ברכה אחת, וכעדות מהרי"ן נ"ע [י] כי ברכה אחת היו מברכים. ותענה חברתה כי לא תוכל לעזוב אשר בידיה, מפי הוריה

פתח האוצר

[א] **נדפסה** בנספחות שבסוף ספר שו"ת רביד הזהב, והיא שם בסימן א'. השתמשנו בשני כת"י, אחד שהוא המקור לנדפס, ואחד שיש בו שינויים רבים מן הנדפס, בעיקר שינויי לשון. כל הוספה שיש בכת"י השני הקפנו בסוגריים מרובעים עם כוכב. ואם יש שינוי מהא' הקפנו את הא' בסוגריים עגולים. אמנם השינויים הקטנים לא השגחנו בהם:

[ב] **עפ"י** נוסח התפלה של יהודי תימן קודם לימוד מקרא:

[ג] **תלים** קי"ח כ':

[ד] **עפ"י** שופטים ה' כ"ג:

[ה] **עפ"י** תלים קכ"א א' ב':

[ו] **על** סדר הישיבה בבתי משתאות עיין לעיל ריש סימן א':

[ז] **ר"ל** הגדול שבמסובין המתכנסים לסעודה:

[ח] **עפ"י** הנראה הוא הגאון מהר"י הכהן ז"ל, עיין להלן סימן י' (ד"ה ומן התימה) ובפתח האוצר שם אות קי"א:

[ט] **עפ"י** מאמר רז"ל כל המברך מתברך, עיין סוטה דף ל"ח ע"ב, ומדרש הגדול בראשית י"ב ג':

[י] **בשו"ת** פעולת צדיק ח"ב סימן רל"ב, והוב"ד לעיל סימן א', עיין שם בתחילת התשובה:

ומוריה [יא], על פי ספריה, ולא לנטות ולעזוב ולטוש דברי קדוש רבן של כל בני הגולה, מאור עינינו בחשכינו מר"ן יוסף הצדיק [יב], שכן כתב בש"ע א"ח סימן קס"ז סעיף י"א וז"ל, אם היו שנים או רבים, אחד מברך לכולם. ודוקא הסבו שהוא דרך קבע (או בעל הבית עם בני ביתו דהוי כהיסבו, טור), אבל אם היו יושבים בלא הסיבה כיון שאינם נקבעים יחד כל אחד מברך לעצמו. ואם אמרו נאכל כאן או במקום פלוני, כיון שהכינו מקום לאכילתן הוי קבע, ואפילו בלא הסיבה. וציין חרב באה"ג, ברכות דף מ"ב. עוד כתב מר"ן, והאידנא שאין אנו רגילים בהסיבה, ישיבה דידן בשולחן אחד, או בלא שולחן במפה אחת, הוי קביעות, ואפילו לבני חבורה כהסיבה דידהו דמי. וציין באה"ג, תוספות שם והרא"ש ור"י והרא"ה. עוד כתב, ולדידן אפילו קבעו מקום לאכילתן או בעל הבית עם בני ביתו, לא מהני אלא א"כ ישבו בשולחן אחד או בלא שולחן במפה אחת. וציין באה"ג, ב"י לדעת הטור בסימן קע"ד. עוד כתב מר"ן בסעיף שאחר זה, אם היו רוכבים ואמרו נאכל, אעפ"י שכל אחד אוכל מכברו שלא ירדו מהבהמות, מצטרפין, כיון שעמדו במקום אחד. וכתב הרב מ"א על זה, דכיון שהם בשדה וליכא שלחן, הוי קבע באמירה לחוד [יג], ע"כ. והעלו דבריו באר היטב, והלכה ברורה, ושתילי זיתים ע"ה [יד]. ועוד הבאנו ראיה מהרב מקור חכמה, שאין דרכו להעתיק מדברי מר"ן אלא פסק הלכה הנוהגת בזמן הזה, וכאן לא העתיק אלא אם אוכלים בשלחן אחד או במפה אחת [טו]:

פתח האוצר

[יא] **נראה** מזה שאותם ת"ח שהזכיר מהרי"ץ ז"ל שם שנהגו לברך בכל שלחן ושלחן, החזיקו בסברתם ולא הודו למהרי"ץ ז"ל דדי בברכה אחת, ואף הנחילו סברתם לבניהם ולתלמידיהם. ועיין להלן ריש סימן ז', סימן ט' (ד"ה מש"כ עדות), ובפתיחת הספר פרק ג':

[יב] **רוב** החולקים המצריכים ברכה לכל שלחן ושלחן, היו מתלמידי ישיבת בית אלאוסטא, ששם הלכו ברוב הדינים אחר פסקי מר"ן הקדוש ז"ל כידוע, וכמו שכתב הגאון מהר"ד משרקי ז"ל (שהיה ראש ישיבה זו בדור שלפני המחלוקת) בהקדמת ספרו שתילי זיתים. וכ"כ בנו הגאון מהר"י משרקי ז"ל בשו"ת רביד הזהב סימן כ"ו (ד"ה עוד כתב). גם מהרד"ם ז"ל גופיה היה מהסוברים שיש לברך על כל שלחן ושלחן, כמ"ש מהרש"ק ז"ל להלן (ד"ה וגם פירוש), ועיין עוד להלן סימן ט' (ד"ה ומש"כ לא נעשית). אבל רוב החולקים הסומכים על ברכה אחת, היו מאותם שהלכו אחר פסקי הרמב"ם ז"ל, ועיין להלן (ד"ה עוד זאת), וסימן י"א (ד"ה והשיב ע"ז), ובפתיחת הספר פרק ב' וג':

[יג] **המג"א** ז"ל הבין בדעת מר"ן ז"ל בסעיף י"א דבזה"ז לא מהני קביעות מקום כלל, והוקשה לו מסעיף י"ב דהיו רוכבים וכו', ולכן הוכרח לחלק דשאני שדה דליכא שלחן וכו'. ועיין לעיל בפתח האוצר סימן א' אות כ"ב וכ"ג:

[יד] **וכן** הסכימו רוב האחרונים ז"ל, לבד מהגאון מהרי"ץ והגר"א ז"ל, וכמ"ש שם:

[טו] **וכ"כ** הגאון מהר"א הכהן עראקי ז"ל להלן סימן ה' (ד"ה ואם תאמר).

ויענו וישיבו תשובות רעועות עקומות ועקושות, כאשר תראינה עיניך סדורות לפניך בתשובות, על ידי לימוד של הבל ובהלה וצוחות וזעקות ובלבול דיעות. ונתקשרו לעשות פסק דין שאין בו ממש, דלכ"ע די בברכה אחת, והמברך בשלחן אחר הויא ברכה לבטלה [סז], וקראו אותו בבתי כנסיות. ובזה הוציאו לעז על אבותינו הקדושים, ונשארנו במבוכה גדולה, ומבלנו כמה חירופין, וגדלה המחלוקת, עד שכמעט לא היה עוד בית משתה שאין בו מחלוקת מזה, שלא ערב למברכים לקבל דברים בדויים, וקבלו להיות נעלבים שומעים חרפתם ואינם משיבים [יז]. והנה המגביהי לשבת המשפילי לראות [יח] נצב על חומת אנך [יט] והעיר את לב עבד עבדיו, והאיר את עיניו ופתח את פיו להשיב למחרפו דבר, בכח התורה התמימה אשר לא יחסר כל בה, ואם ריק הוא, מכם הוא [כ]:

וכך היתה התשובה, אחר התוכחה המרובה, ועתה אבי ראה גם ראה כי כל החכמים והחסידים הנזכרים למעל"ה עבדו את ה' בחשק וחיבה, ויראה ואהבה, ודעתם מדעתינו רחבה ונסבה, וגם צפרניהם מכריסינו גדלה ורבה בטובה [כא], ואין הקב"ה מביא ע"י תקלה [כב] וכ"ש חובה רבה, לאדכרא שמי"ה רבא, באתר דלית חיובא. וזה הפסק הוציא דבה על קהלא קדישא, והרבה מחלוקת ושנאת חנם, ואינו רצוי לפני ה' מכמה טעמי, חדא לפשיטות ההלכה לכל קורא אותה, ואין בה נפתל ועקש [כג], לכל דורש ומבקש. ועוד, כמה עידי ראייה שהצגנו לפני האדון המורים כן באצבע, והנם לפנינו קהלת נביאים כאחד מעידים, שאפילו מאה באים אחריהם לאחד אינם חשובים [כד]:

פתח האוצר

וסימן ז' (ד"ה ומה שהקשה בעל הקונטרים). ושם בד"ה אחר כתבי כ"ז, העתיק לשון המק"ח ז"ל. ועיין בפתח האוצר שם אות ל"ב, וסימן ח' אות ל"א:

[סז] **הייגו** ברכה שאינה צריכה, וכמ"ש מהרי"ק ז"ל לעיל סוף סימן א', ומהר"י הכהן ז"ל להלן סוף סימן ו'. ועיין להלן (ד"ה ועוד הבאתי ראיה), ובפתח האוצר שם אות צ"ג וצ"ד, ולהלן בקונטריס מתגות כהונה סימן ד':

[יז] **עפ"י** שבת דף פ"ח ע"ב:

[יח] **תלים** קי"ג ה' ו':

[יט] **עמוס** ז' ז'. ונקט האי קרא ע"ד מה שדרשו רז"ל בויק"ר ל"ג ב', אנ"ך זו סנהדרי גדולה:

[כ] **עיין** מדרש הגדול דברים ל"ב מ"ז, וירושלמי שביעית פ"א ה"ח:

[כא] **עפ"י** יומא דף ט' ע"ב, וב"ר פמ"ה ז':

[כב] **עפ"י** כתובות דף כ"ח ע"ב, חולין דף ה' ע"ב, ועוד:

[כג] **עפ"י** משלי ח' ח':

[כד] **זה** בדומה למ"ש הפוסקים האחרונים ז"ל, שאפילו מאה פוסקים חולקים על מר"ן ז"ל הלכה כמותו, עיין להגאון מהר"י מולכו בשו"ת אהל יוסף יור"ד סימן ל', והוב"ד בשו"ת יחוה דעת ח"ה בכללי מר"ן ז"ל סימן ד', ועיי"ש שכ"כ בשם עוד כמה מהפוסקים ז"ל. ופשוט דהיינו למי שקיבלו הוראותיו ז"ל:

ועוד שמע אדוני ראיות ברורות אשר האיר צור חלקי בלבבי, שאם כדברי האדון דלא קפיד מר"ן אשלחן אחד, למה העלים עין הקדושה מלשון הרב המופלא הרמב"ם ע"ה [כה] רבים שנתועדו לאכול, והלך אחר דברי התוס' והרא"ש והטור ור"י והרא"ה שהזכירו שלחן אחד ומפה אחת, היפך מה שיעדנו בהקדמת הב"י שילך אהר שנים מהעמודים אשר הבית נכון עליהם [כו]. ומה חיסר לנו הרמב"ם ע"ה לסברא דמר דלא קפיד מר"ן אלא אישבו ולאפוקי עומדים [כז], וכי הרמב"ם משתעי בנתועדו לאכול מעומד [כח]:

והשיב ע"ז דמר"ן לא נטה מדברי הרמב"ם, והביא ראיה שהרי ציין בכסף משנה על דבריו משנה ביצד מברכין, וגם הרב באה"ג ציין על לשון מר"ן בש"ע שם דף מ"ב, הרי לך בהדיא שמקורם אחד [כט], ע"ב:

ובאה התשובה ע"ז, אחר המחילה, ומי לא ידע שכל דברי גאונים ופוסקים ראשונים ואחרונים מהמשנה והגמרא, ולא אמינא אלא מ"ט לא העלה לשון הרמב"ם ע"ה, וכי הוא מדבר בנתועדו לאכול מעומד. ומה ראיה היא זו מהציון, הלא דרכה מיניה העתיק לשון המשנה והגמרא עצמן [ל], ועכ"ז כתב והאידנא דלית לן הסיבה ישיבה דידן בשלחן אחד וכו', וזה [דרך] מלת והאידנא לפסול מה שקדם:

פתח האוצר

[כה] **בפרק** א' מהלכות ברכות דין י"ב.

ומ"ש התוס' והרא"ש וכו', לא דק, כי רק התוס' והרא"ה ז"ל הזכירו שלחן אחד. ושמא אין כוונתו אלא על החילוק שכתבו הראשונים ז"ל, ואת זה הזכירו הרא"ש והטור ז"ל, לאפוקי הרמב"ם ז"ל, וק"ל. ולהלן ד"ה וזה, דקדק ולא הזכיר את הרא"ש והטור ז"ל:

[כו] **עפ"י** שופטים ט"ז כ"ו:

[כז] **מר"ן** ז"ל בסעיף י"א כתב דהאידנא שאין אנו רגילין בהסיבה, ישיבה דידן בשלחן אחד וכו' הוי קביעות וכו'. וטען הטוען שכוונת מר"ן ז"ל לומר שהעיקר שישבו, ולאו דווקא בשולחן אחד:

[כח] **כי** הדבר פשוט דאיירי בנתועדו לאכול מיושב, דבלא ישיבה ליכא קבע, וכמ"ש מר"ן ז"ל בב"י שם:

[כט] **ר"ל** דמש"כ מר"ן ז"ל בהקדמת ב"י שילך אחר שנים מעמודי ההוראה, היינו דווקא כשנחלקו באיזה דין, אזי יכריע כשנים מהם. משא"כ הכא דלא נחלקו בדין, א"כ מאי נפק"מ אם יעתיק לשון הרמב"ם ז"ל או לשון התוס' ושאר ראשונים ז"ל, הא כולם מקורם מהמשנה והגמרא שם:

[ל] **מר"ן** ז"ל העתיק דברי המשנה והגמ', משא"כ הרמב"ם ז"ל שכתב תכלית המכוון, שהיא ההתועדו' והקביעו' לאכול יחד, דההסיבה היא רק להיכר שישבו לאכול יחד, וכמו שנתבאר לעיל סימן א' (ד"ה ונראה שלזה), וע"ע להלן סימן כ"ד (ד"ה ודע):

עוד טען הטוען שמלשון הרא"ש [**לא**] והטור שכתבו ישיבה דידן, ולא הזכירו שלחן אחד, והביא מר"ן הדין בשמם, [מוכח] דלא קפיד אלא אישיבה ולא אשלחן [**לב**]:

והיתה התשובה ע"ז, והאי לישנא דהרא"ש והטור דמוכח מיניה מר דלא קפיד מר"ן אלא אישיבה, אומר אני שמתוך שעזב האדון את סברת רבו ואביהו יולדיו וכוניו [**לג**], ונמשך אחר חביריו ושכניו, עלתה סברא בתכוניו, ועמדה בפניו, ולא נטתה מפניו, ולא הניחתו לשוט בים דעתו אחר עיקר הדבר להוציאו לאמיתו, והוא זה, כי לא נעלם מהאדון שהרא"ש והטור מחכמי צרפת ע"ה [**לד**] מקום חכמי התוס' ע"ה, וגם שעל הרוב לא יטה הרא"ש מדברי התוס' כמו שכתב מר"ן בהקדמת ב"י, וכ"ש במנהג המקום, וגם ציון לשון הרא"ש מהתוס', ודאי שכוונתם למנהג המקום. חזי מר מאן גוברא רבא קא מסהיד על האיי פירושא, מר"ן קדישא, שכתב בצד זה הלשון של הרא"ש והטור שכתבו ישיבה דידן, בשלחן אחד. והשתא אתי שפיר לשון ישיבה דידן, דמה שינוי יש בין ישיבה שלהם לשל כל העולם, אלא ודאי שכוונתם על מנהג המקום [**לה**]:

וזה לפי סברת הטוען שרבותינו בעלי התוס' ורבינו יונה והרא"ה ע"ה, מנהגא אתו לאשמועינן במה שאמרו ואנו שאוכלים בשלחן אחד וכו'

פתח האוצר

[**לא**] **סימן** ל"ג:

[**לב**] **ר"ל** דהגה מש"כ מר"ן ז"ל בשו"ע הוא תמצית מש"כ באורך בב"י, ובב"י העתיק מר"ן ז"ל לשון הרא"ה ז"ל בזה, ושכן כתבו התוס' ור"י וכו'. והנה יש מהם שהזכירו שלחן אחד ויש שכתבו רק ישיבה דידן. נמצא דמר"ן ז"ל הבין דלא פליגי, ואף אותם שהזכירו שלחן אחד לא קפדי אשלחן אחד, אלא העיקר הישיבה. **וא**"כ מש"כ בשו"ע שלחן אחד, הוא ג"כ לאו דווקא. וכן טען הגאון מהר"י הכהן ז"ל להלן סימן ו' (ד"ה ועתה מאחר), ע"ש מאי דשקו"ט בזה עם הגאון מהר"א הכהן עראקי ז"ל. וע"ע להלן סימן כ"א:

[**לג**] **הוא** הגאון מהר"י הכהן ז"ל שבתחילה היה מכת המברכת, ואח"כ נמשך אחר הכת הסומכת, כמ"ש לעיל בתחילת התשובה, ובפתח האוצר שם אות ח'. ובאמת מהר"י הכהן ז"ל הוא שטען טענה זו, כדלעיל אות ל"ב:

[**לד**] **עיין** תשו' הרא"ש ז"ל שהביא מר"ן ז"ל בב"י יור"ד סימן פ"ב:

[**לה**] **סברא** זו כתב ג"כ מהר"א הכהן עראקי ז"ל להלן סימן ז' (מד"ה וכן יש לדייק מדברי הרא"ש), ור"ל דכיון דקאמרי ישיבה דידן, ודאי דאיירו בישיבה לאכילה הרגילה באותו מקום שהיא בשלחן אחד. ודוגמת ראייה לזה, ממ"ש הגאון מהר"י קרח ז"ל במרפא לשון מהדו"ק, והוב"ד להלן סימן כ"ב אות י"א, דישיבה שאצל אכילה שבמקרא היינו בהסיבה כמו שתרגמו אונקלוס ויב"ע, דר"ל הישיבה הידועה לאכילה שהיא בהסיבה ע"ש. ה"ג הישיבה הידועה לאכילה, שהיא בשלחן אחד, ודו"ק. ועיין כיו"ב להלן סימן י"א אות צ"ט:

[לו], אבל לפי האמת אין פירושו אלא וכזמן הזה [לז], והראיה שהרי הרא"ש ע"ה כתב והאידנא ישיבה דידן וכו' שפירושו ובזמן הזה, וציון דבריו הוא מהתוס'. וגם מר"ן ע"ה כתב זה הלשון, וציין הרב באה"ג, תוס' והרא"ש וטור ורבינו יונה ורא"ה [לח]. ובכמה מקומות אין מספר נמצאים אלו הלשונות והאידנא, ולדידן, ופירושם וכזה"ז. ועוד יסבול זה הלשון ואנו שאוכלים וכו' הוי כהסיבה, דוקא כך בשלחן אחד, ואין מועיל תקנה אחרת, וכמו שיתבאר בעזה"י:

ועוד אי מר"ן לא קפיד אלא אישיבה, למה העלה הדין בשם התוס' ור"י והרא"ה, ואין בלשונם ישיבה כלל, אלא [כך אמרו], ואנו שאוכלים בשלחן אחד או בלא שלחן במפה אחת. אלא ודאי דדוקא שלחן אחד, ואגב אורחיה אשמעינן [לט] שאפילו הם בשלחן אחד אם לא ישבו לא מהני, שאינו דרך קבע:

והשיב המזען ע"ז דלאו דוקא קאמר, דלא כפליה מר"ן לתנאיה לומר ואם לא ישבו בשלחן אחד וכו' [מ], דכל תנאי שאינו כפול אינו תנאי [מא]:

ובאה התשובה ע"ז, עוד הרבה האדון תואנה, בטענת תגאה, ונתן פתחון פה לכל אדם לומר הואיל ולא התנו עמנו רבותינו בכל הדינים אין אנו מחוייבים לקיימם, ומי בקש זאת מיד רבותינו להתנות עמנו תנאים כפולים או אפילו פשוטים, אשר יאמרו לך תעשה [מב] ולא אשר יתנו עמך.

פתח האוצר

[לו] **ר"ל** דמש"כ בשלחן אחד, לאו דווקא, אלא דאורחא דנהוג נקטו. וע"ע להלן מד"ה ויש אשר אמר, ובפתח האוצר שם אות צ"ה:

[לז] **עיין** להלן סימן י' ציון א':

[לח] **ר"ל** שהרי הרא"ש והטור ז"ל לא הזכירו שלחן אחד, ואפ"ה ציינם הרב באה"ג ז"ל על לשון מר"ן ז"ל שכתב בשולחן אחד. ועיין להלן סימן ו' (ד"ה ועתה מאחר שנתברר לך שדעת):

[לט] **מר"ן** ז"ל ששינה וכתב ישיבה דידן וכו' לאשמועינן דעכ"פ ישיבה בעינן, וכמו שביאר בב"י. ולפ"ז יש להעיר ע"ד הגר"א ז"ל (הוב"ד לעיל בפתח האוצר סימן א' אות כ"ג) דמ"ש מרן ז"ל בסוף הסעיף כוונתו דישיבה עכ"פ בעינן ע"ש, דזה כבר שמעינן ממ"ש מר"ן ז"ל קודם זה, וכדברי מהרש"ק ז"ל, ודו"ק. וי"ל:

[מ] **כ"כ** הגאון מהר"י הכהן ז"ל להלן סימן ו' (סוף ד"ה ועתה מאחר):

[מא] **קידושין** דף ס"א ע"א. ופשוט שאין כוונתו אלא דרך הלצה בעלמא, ור"ל דאם כדברי המצריכים ברכה לכל שולחן, לא הי"ל למר"ן ז"ל לסתום דבריו ולומר בלשון דמשתמע לתרי אנפי, אלא הי"ל לפרש, ובזה סרה תמיהת המשיב ז"ל ע"ז. וע"ע להלן סימן ז' (ד"ה ומש"כ שהיה להם למזכירים):

[מב] **דברים** י"ז י"א:

וכי בנחלות ומקח וממכר וגירושין וקידושין אנן קיימין [מג], ולא שייך תנאי אלא במקבל עליו לעשות דבר בעד דבר אחר דומיא דהני. ועוד גם הישיבה לא הוכפלה [מד], ומאי חזית לאחדא הא ולמשבק הא, ואנחנו לא נדע מה נעשה [מה], אלא ודאי דכולהו בדוקא, ישיבה ושלחן:

עוד כתב הטוען, ומה שהוקשה פשט לשון מר"ן בשלחן הטהור שכתב ולדידן וכו' [מו], הרי הלשון הזה בעצמו מבואר בארוכה בבית יוסף, דלא נקט לה אלא לאפוקי עומדים [מז], וכן העלה הלשון הזה הרב שת"ז על דיבור ולדידן לא מהני וכו', כתב וז"ל, דלא תימא כי היכי דלדידהו בני חבורה וכו' לא בעו הסיבה, הכי נמי לדידן דישיבה כהסיבה, בני חבורה או בעל הבית עם בני ביתו לא בעו ישיבה, קמ"ל דאין קבע בלא ישיבה. הרי לך בהדיא דלא אתא אלא לאפוקי עומדים, ושלחן אחד לאו דוקא. וגם הרב בדק הבית כתב גבי עירוב האי דנקט מר"ן שלחן אחד לאו דוקא [מח]:

והיתה התשובה ע"ז, כל זה הבל ובנין רקיעים של שוא, שהרי הרב שת"ז גילה דעתו בסימן רי"ג [מט] ובסימן רע"ג [נ] דדוקא בשלחן אחד,

פתח האוצר

[מג] **עיין** בפירש"י ז"ל בקידושין שם:

[מד] **ר"ל** דהא ישיבה בהדיא כתב מר"ן ז"ל דבעינן, דבלא ישיבה ליכא קבע, ואפ"ה לא כפל תנאה למימר ואם לא ישבו וכו':

[מה] **דה"ב** כ' י"ב:

[מו] **הוא** לשון מר"ן ז"ל בסוף סי"א, ולדידן אפילו קבעו מקום לאכילתן וכו' לא מהני אא"כ ישבו בשלחן אחד וכו', ע"כ. ומזה רצו ללמוד דבזה"ז לא מהני ק"מ:

[מז] **כ"כ** הגר"א ז"ל, והעתקנו לשונו לעיל סימן א' אות כ"ג:

[מח] **ספר** בדק הבית חיברו מר"ן ז"ל, והוא הוספות לספרו הגדול ב"י. ומה שהביא הטוען הוא בסימן ש"ע. וכדי להבין העניין נעתיק מש"כ מר"ן בב"י ובבדק הבית שם, כתב הרמב"ם ז"ל בפ"ד [מהלכות עירובין], אנשי חצר שהיו אוכלין על שלחן אחד, אע"פ שכל אחד ואחד יש לו בית בפני עצמו, אין צריכין עירוב, מפני שהן כבני בית אחד וכו'. וג"ל דאפילו הם חלוקים בעיסתן קאמר שאינם אוסרין זה על זה, וכיון שאוכלים על שלחן אחד תמיד, וטעמא משום דקיי"ל כרב דאמר מקום פיתא גרים, וכיון דמקום פיתא דכולהו הוי במקום אחד, חשיבי כאנשי בית אחד, עכ"ל. וכתב ע"ז מר"ן ז"ל בבדק הבית וז"ל, ונראה עוד דשלחן אחד לאו דווקא, דאפילו אוכל כל אחד על שולחנו, כיון דמקום פיתא דכולם הוי בבית אחד, חשיבי כולהו כאנשי בית אחד, עכ"ל. וע"ע בכ"מ ובשם טוב שם. והנה כוונת הטוען להביא ראייה מזה דכי היכי התם דנקטו שולחן אחד, ולאו דווקא הוא, אלא העיקר שכולם אוכלים במקום אחד, ה"נ הכא דאף דנקטו שולחן אחד, מ"מ ל"ד הוא, אלא העיקר שכולם אוכלים יחד במקום אחד ובקביעות אחת:

[מט] **ס"ק** ד':

[נ] **ס"ק** כ'. וע"ע להלן ריש סימן כ"א. וכוונת מהרש"ק ז"ל דשאני התם

ולא הוצרך פה להשמיענו, שהרי השלחן עדיין ערוך לפנינו, וגם מר"ן הקדוש בזה המקום שנשתל הזית שם בדזית, דלא מהני אא"כ ישבו בשלחן אחד. ואיזו דעת זרה תסבור שמלך גדול והכם ואמיתי יחתום הדין בחותם ע"ג חותם [נא] ושוברו בתוכו. ומאי, שמא תבעי דיקרון רבנן לישיבה, בשלחן אחד, והא שמא חד הוא לכולהו, בין בשלחן אחד בין בכמה שולחנות ישיבה, (וכל חוץ מהסבה ישיבה שמה) [*וקארי לה ישיבה, לומר שאינה הסיבה]. וראיה ממה שכתב הכל בו בדף י"ט ו"ל, כתב ר' יצחק הזקן כי מה שאמרו היסבו אין וכו' היה בימי חכמי הגמ' להיות כל אחד שלחנו לפניו, וע"כ צריכים הסיבה להצטרף, אבל בזה"ז שיש לכל החבורה שלחן אחד אין לחוש, כי בישיבה מצטרפין, עכ"ל. הרי לך בהדיא שבשביל שהיה כל אחד שלחנו לפניו הוצרכו להסיבה, הא לדידן דלית לן הסיבה, דוקא שלחן אחד, וגם קרי לה ישיבה, שאמר כי בישיבה מצטרפין:

ועוד קושיא עצומה ע"ז הפירוש דלאפוקי עומדים, ושלחן אחד לאו דוקא, דמשמע דהאידנא ולדידן דלית לן הסיבה הוא דלא מהני אא"כ ישבו, הא בזמן דאית הסיבה מהני אפילו בעמידה [נב], וכי יש קבע אכילה בעמידה, וגם אמרו חז"ל לא יאכל מעומד [נג] וכו'. ועל כרחין לומר שכל ישיבה שנזכרה גבי פת בב"י ובשלחן הקצר בסימן רי"ג, שהיא בשלחן אחד. ויפה כתב מ"א [נד] והנמשכים אחריו ע"ה דכיון שהם בשדה וליכא שלחן סגי באמירה לחוד, ובסימן רי"ג [נה] חידשו על לשון מר"ן, בשלחן אחד, וגם בסימן רע"ג [נו]:

עוד כתב הכל בו הגהה בשם ר"פ, דלדידן הוי פת קביעות, אך כשמהלכים בדרך עד שישבו. והם דברי הרב מ"א בעצמם, היפך ממה שכתבת דמסברא דנפשיה קאמר. וגם הרב כ"ה אשר סברא זו דלאפוקי עומדים

פתח האוצר

דלא הזכיר מר"ן ז"ל שלחן אחד, לכן הוכרח הרב שת"ז ז"ל לאשמען דאיירי בשלחן אחד, משא"כ הכא דהוזכר בלשון מר"ן ז"ל שלחן אחד, לא הוצרך הרב שת"ז ז"ל לומר דאיירי בשלחן אחד. **ומש"כ** בזה המקום שנשתל הזי"ת וכו', כתב כן דרך צחות על דברי השתילי זיתי"ם:

[נא] **עפ"י** ע"ז דף כ"ט ע"ב, ודף ל"א ע"א:

[נב] **לכאורה** דברי מהרש"ק ז"ל תמוהין, דמה שייך הסיבה בעמידה. ונראה דעיקר כוונתו לומר דבשלמא אם היה מר"ן ז"ל כותב בלשון ומ"מ אף בזמן הזה ישיבה בעי, אז היה אפשר לומר כדברי הטוען, אבל השתא דקאמר לדידן וכו', א"א לומר כן, כי לשון זה מורה דבא לחדש דבר שלא היה בזמנם, וד"ז א"א לאומרו, דהא אף בזמנם ישבו, דאין קבע אכילה בלא ישיבה, וצ"ע:

[נג] **עיין** גיטין דף ע' ע"א, רמב"ם פ"ד מהלכות דעות דין ג', ורוקח סימן שכ"ט:

[נד] **סימן** קס"ז ס"ק כ"ו:

[נה] **מג"א** סק"ב ושת"ז סק"ד:

[נו] **מג"א** ס"ק י"ג, ושת"ז סק"כ. וע"ע להלן ריש סימן כ"א:

גנובה מביתו [נז^א], כתב על דברי מר"ן באותו מקום על אותו לשון שבב"י שדייקת ממנו, שהם בשלחן אחד. והיכן נזכר שלחן אחד בב"י באותו לשון. ומאין לך לדחות שלחן אחד ומפה אחת משלחן מר"ן הטהור הנתון ברקיע השמים, ולתתם ברקועים של שוא, ולשים בתורת אלהינו ההלכה הסלולה, דרך עקלה, ובמלאכיו תהלה:

ועל מה שהביא ראיה מבדק הבית, היתה התשובה, לא ידעתי מי הוא זה הרב שבדק את בית יוסף, הלא הוא בעצמו בדק את ביתו ולא הניח שום חור וסדק עד שעשאו קב ונקי, כמו שהעיר בהקדמתו לבדק הבית, וכאלו ידע שעתיד האדון לומר על דבריו, חס על כבודו, לאו דוקא, והוצרך להעיר בדבר שאין ראוי לטעות בו, שהרי לא השלחן גורם שביתתן במקום אחד, אלא מקום שאוכלים בו הוא הגורם [*שלא יצטרכו לערב]. ואינו לשונו, אלא לשון הרמב"ם ע"ה [נז], ואין עליו בו תפיסה, ועם כל זה הוצרך לבדוק הבית על זה. ואיך נאמר לאו דוקא במה שהוסיף משלו בצד לשון הרא"ש בשלחן אחד או בלא שולחן במפה אחת, ושנה לכלול כל החלוקות בלא מהני אלא בשלחן אחד, ולדידן נמי. ואילו הוא בלאו דוקא, לא היה ראוי לו לבדוק אלא כאן [נח] בשעוה גדולה שלו המאירה ביותר. ובודאי שלא היה ראוי לאדון להזכיר זה, שהוא בודאי סתירה לדבריו וחיזוק לדברינו [נט]. ועוד אם הישיבה לבד מועלת, למה הוצרכו ז"ל לומר גבי צירוף חבורות לזימון וכגון שנכנסו ע"ד להצטרף [ס], וכי הם אכלו מעומד, א"כ לא נתחייבו בזימון. ואם תועיל הישיבה לבד לברכת המוציא, כ"ש שתועיל לזימון:

פתח האוצר

[נז^א] **ר"ל** מה שטען הטוען שמש"כ מר"ן ישיבה היינו לאפוקי עומדים, סברא זו גנובה מספר בית חדש, שהביא דברי הב"י ז"ל הנז', וכתב ע"ז דבעמידה לא מהני, אא"כ ישבו בשלחן אחד, עיי"ש:

[נז] **פ"ד** מהלכות עירובין דין א':

[נח] **ר"ל** דבשלמא גבי עירוב דמש"כ שולחן אחד הוא לשון הרמב"ם ז"ל, ואם יטעה הטועה ויאמר דשלחן אחד בדווקא, הנה אין התפיסה על מר"ן ז"ל אלא על הרמב"ם ז"ל, ואפ"ה ביאר מר"ן ז"ל דלאו דווקא הוא כדי שלא יטעה הטועה. כל שכן הכא דהוא עצמו כתב שלחן אחד, דהי"ל לבאר דלאו דווקא הוא, כדי שלא תהא עליו עצמו תפיסה שלא דקדק בדבר. ועוד דלא הי"ל להניחו עד הלכות עירובין. אלא ודאי דבנידון דידן שלחן אחד בדווקא, ורק גבי עירוב לאו דווקא הוא, משום דמקום פיתא גרים. ועיין עוד להלן סימן ה' (ד"ה ומש"כ המשיג בהשגה ה'):

[נט] **ר"ל** דאם איתה דשולחן אחד לאו דווקא, הי"ל לכתוב זה כאן ולא בדיני עירובין, וכמ"ש בסמוך:

[ס] **שו"ע** סימן קצ"ה ס"א. ור"ל דאם כדברי הטוען דהעיקר הישיבה והיא הקובעת, א"כ אינם צריכים להכנס ע"ד להצטרף לזימון, שהרי מצורפים ועומדים הם משעה ראשונה כשישבו לאכול. אלא ודאי דבעינן שולחן אחד בדווקא, ובברכת הזימון חידשה לנו המשנה שאם היה בכל

עוד [סא] הקשה הטוען, איך עקרו מר"ן והטור קביעות מקום דינא דגמרא:

וכך היתה התשובה, אומר אני דאית לאקשויי על מר גופיה איך לא אקשי על מתניתין גופה איך עקרו דבר משנה היסבו וכו', ומי מעכב על ידם מלהקים דגל התורה, ומה טורח והפסד יש בדבר לישב כבני חורין, והלא אנו מקיימים דבריהם בלילי פסחים. ואי האי [ד]לית לן הסיבה איהו משום איסורא כגון ערבה כל שמחה [סב], א"כ יאסר לכל אדם להטות על צדו בכ"מ ובכל זמן. אלא ודאי שאין הרצון בזה אלא ישיבת קבע של אהבה וחברה, וכמו שכתב הרמב"ם בפירוש המשנה וז"ל, הסיבו הטו, ועינינו שהיתה אכילתם על מטה קטנה בחברה [סג], ע"כ. וראו ע"ה שאין ישיבה של חברה כשלחן אחד, וסימניך דאמרי אינשי כבר אכלנו בשלחן אחד בקערה אחת. והניחו הברייתא ושינויא דאתאמר עלה, בדקאי קאי בהולכי דרכים [סר], ושפיר כתב מ"א ע"ה דכיון שהם בשדה וליכא שלהן, חוי קבע באמירה לחוד, ולא מצינו שום חולק עליו בזה, אלא אדרבה הסכימו לדבריו והעלום בחיבוריהם:

ונראה לע"ד דהיינו טעמא דלא מהני האידנא קביעות מקום, לפי שלא הוצרכו לקביעות מקום לשאינם חפיצים להסב אלא בימיהם שהיו יושבים על המטות וטריחא להו שלחן אחד לפי גובה המיטות והתרחקותם זה מזה לסיבת המטות. אבל בזמן הזה שאנו אוכלים בשלחן אחד, לא מהני אלא שלחן אחד:

ונראה לע"ד לתת טוב טעם למה אין מועיל בזה"ז קביעות מקום, ממ"ש הכל בו בשם רבינו יצחק הזקן, כי מה שאמרו היסבו אין, לא היסבו לא, היה בימי חכמי הגמרא להיות כל אחד שלחנו לפניו, ועל כן צריכים

פתח האוצר

חבורה שיעור זימון, מצטרפים לזמן יחד, וכמו שיתבאר להלן. וע"ע להלן סימן י"א:

[סא] **עיין** לעיל סימן א' (ד"ה והנה כל מעיין), ובפתח האוצר שם אות כ"ג:

[סב] **עיין** להלן ריש סימן כ"ב:

[סג] **עיין** בפתח האוצר לעיל סימן א' אות ל"ד:

[סר] **ר"ל** הברייתא שהביאו בגמ' (דף מ"ב ע"ב) ושינויא דאתאמר עלה בשם ר"נ ב"י כגון דאמרי ניזיל וניכיל בדוך פלן, כ"ז לא מיירי אלא בהולכי דרכים כמפורש בברייתא ובמעשה דתלמידי דרב. אבל בבית דאפשר בהסיבה או בשלחן אחד, לא מהני קביעות מקום. ועיין להלן סימן י"א (ד"ה ומעתה הדברים ק"ו), ובפתח האוצר שם אות ק"ג, ולעיל סימן א' אות כ"ב. אכן ממ"ש מהרש"ק ז"ל להלן בסמוך ד"ה ונראה לע"ד, מוכח בהדיא דס"ל דבזמנם מהני קביעות מקום אף בבית, וצ"ע. ואולי שיש לו ב' אופנים ליישב שיטת המג"א ז"ל, הא' הוא מש"כ בכאן, והב' הוא מש"כ להלן בסמוך, שהוא כמו א"ג. ובתשו' דלהלן אזיל כשינוייא קמא בכמה דוכתי:

הסיבה לשיצטרפו וכו' [* ופירוש הדברים, מפני שאינם קבועים [סר^א] יחד]. וגם מר"ן ע"ה נתן טעם (להסיבה) [*לאם היו יושבים בלא הסיבה, שכל אחד מברך לעצמו], כיון שאינם נקבעים יחד, שכך כתב, אבל אם היו יושבים בלא הסיבה, כיון שאינם נקבעים יחד וכו', וכמו שיתבאר בעז"ה שפירוש יחד הוא בשלחן אחד. נמצא שעיקר הדין בשלחן אחד, ולא הוצרכו לתקן הסיבה וקביעות מקום אלא מפני שיושבים על המיטות וכל אחד שלחנו לפניו, אבל בזמן הזה מה צורך לאותן תקנות, ולמה לא נעשה בעיקר הדין לפחות מפה אחת, ואפילו כל אחד אוכל מכברו, ומי הוא אשר יעלה על דעתו אפילו להרהר על רבינו הטור [פה] ומר"ן ע"ה שכתבו ואפילו קבעו מקום לא מהני אא"כ ישבו בשלחן אחד וכו', ועל כל הפוסקים האחרונים ע"ה שלא אחד מהם ערער על הדבר לומר שהוא היפך הדין, ולומר עליהם שעקרו דינא דגמ' ח"ו, ומי יודע סדר דרכי התורה יותר מהם, כ"ג לעג"ד והאמת יורה דרכו:

עוד הכריח המעון מלשון הרב מעשה רקח [פו] שהעלה בסוף דבריו שלא להכנים אדם ראשו בין סלעי המחלוקת בפפק ברכה לבטלה [פז]. והכריח מזה המעון ונתחזק לפסוק הדין אף לדידן שיושבים חבורות חבורות, ומטעם ברב עם הדרת מלך שכתב מעשה רקח:

והיתה התשובה ע"ז, ולענין ברב עם הדרת מלך, אומר אני מאן מפין וחשיב כמר"ן יוסף יפה התואר והמראה, שלא נעלם ממנו כל מראה, וכי נעלמה ממנו מצוה זו, והלא הוא גלה זה הטעם בכסף משנה [פח] בשם הרמ"ה. וגם הרב מע"ר לא דיבר אלא על שלחן אחד [פט], שהרי העלה

פתח האצר

[סר^א] **כי** כשכל אחד שולחנו לפניו ויושב לבדו, הוא קבוע לעצמו, היפך ההתחברות:

[פה] **אגב** שיטפיה לא דק בזה, דהטור ז"ל לא הזכיר ד"ז, רק מר"ן ז"ל כתב כן בשו"ע מדנפשיה:

[פו] **בסוף** הלכות ברכות:

[פז] **שם** האריך להוכיח שאם אחד מהמסובין מברך לעצמו ואינו מתכוין לצאת בברכת הגדול, דהוי ברכה שאינה צריכה, וכ"כ מהרי"ץ ז"ל לעיל סוף סימן א':

[פח] **בפ"א** מהלכות ברכות דין י"ב. ור"ל ששם הזכיר מר"ן ז"ל האיי טעמא דברב עם הד"מ:

[פט] **המשיב** ז"ל הבין דהגידון שבמער"ק הוא כשכולם יושבין בשלחן אחד, דאז אחד יכול לברך ולהוציא את כל המסובין בשלחנו, מש"ה אם כ"א מברך לעצמו הויא ברכה שאינה צריכה. משא"כ בנ"ד שיושבים בכמה שלחנות, דלפום דינא אין אחד יכול להוציא את היושבים בשאר השולחנות (לשיטתו דס"ל הכי כמבואר), בזה לא דיבר הרב מער"ק ז"ל, דבזה פשיטא דכל שלחן יברך לעצמו ולא הויא ברכה שאינה צריכה, כיון שאינם יכולים לצאת בברכת הגדול. וראיתי להעתיק תחילת דברי המער"ק ז"ל, מעשה שהיה בעניין חברים שהיו מסובין בסעודה, ואחר שבירך הבוצע

לשון הכל בו שכתב בדף י"ז ז"ל, שנים או שלשה או יותר שאכלו בשלחן אחד, האחד פוטר את כולם מן ברכת הלחם אם לא ירצו כל אחד לברך לעצמו. והר"ש כתב שמצוה ליחלק. הרי בהדיא דמשתעי באוכלין בשלחן אחד, ולא תמה הרב מע"ר אלא על מה שכתב הכל בו בשם ר"ש שמצוה ליחלק (אפילו הם שלשה) [*כשהם שנים] או יותר, אבל על שלחן אחד לא דיבר מאומה. וגם מסקנא דיליה הוא משתעי בשלחן אחד, שכתב וז"ל, ואיך שיהיה אני לעצמי נראה לענ"ד לפי האמור, דכיון דעל מה שאמר אביי שנים מצוה ליחלק פירש רש"י ז"ל בין בברכת המזון בין בברכת המוציא כאמור, וטעמא דמילתא כבר כתבנו דתלי בחיוב הזימון וכו', כי היכי דבשלשה או יותר נתחייבו בזימון וע"כ אחד מברך לכולם, כן נמי בברכת המוציא כשהם שלשה או יותר שקבעו עצמן לאכול יחד נתחייבו לשאחד יברך לפטור את חבירו, מצורף למ"ש בתחילה משום הד"מ וברכה שאינה צריכה, ע"כ. הרי בהדיא שלא דיבר אלא באוכלים יחד. ועוד אם יש מחלוקת על שלחן אחד ודאי שהיה מדקדק בו כמנהגו לישא וליתן בדברי מר"ן ז"ל, ולפחות היה לו לדקדק בדברי מ"א דפשיטא לך דמסברא דנפשיה קאמר. וגם אילו היה מחלוקת בדבר, היה מר"ן ע"ה מביא מחלוקתם ומכריע כמנהגו, ע"כ היתה התשובה:

ואני הצעיר כשעיינתי בדברי הרב מע"ר, תמהתי על רבותי המתעסקים באותו פסק, איך אחזו דברי הרב מעשה רקח בידם כזורה ברחת, והנם לנו כמרקחת, שמביאים אחר הסעודה על השלחן, דממה שתמה על הכל בו איך מצוה ליחלק באוכלים בשלחן אחד, מוכח בהדיא שדעתו כן בשלחן אחד, ושפירוש לאכול יחד הוא בשלחן אחד:

והנה ראיתי להרב מ"ו יחיא צאלח נע"ג בתשובותיו [ע] שנשא ונתן על דין זה, ודעתו שאף לפי מנהג ישיבתינו חבורות [חבורות] מצטרפים לברכת המוציא. ובתוך דבריו כתב שהעיקר בזה הקיבוץ והחברה לאכול יחד ושיכינו עצמם קודם שישבו לאכול יחד [עא]:

ואני הצעיר שפל ונבזה, ואיני חשוב בעיני למאומה נגד מעכ"ת, אחר המחילה ולחיכת עפר משכב רגליו, קשה לי עד מאוד, שהרי ממה שכתבנו הרגישו שאחד מהם חזר ובירך לעצמו, והרב שבהם הוכיחו שזה הוא נגד הדין וכו', ע"כ. והנה מדבריו אין ראייה אם המעשה היה שישבו כולם בשלחן אחד או בכמה שלחנות, ולכך הוצרך המשיב ז"ל להוכיח דמיירי שישבו בשלחן אחד ממש"כ בשם הכ"ב ז"ל. ועיין להלן בקונטרים מתנות כהונה סימן ד':

[ע] **פעולת** צדיק ח"ב סימן רל"ב, והוב"ד לעיל סימן א':

[עא] **שם** ד"ה ונראה שלזה:

פתח האוצר

[עב] נתבאר שפירוש לאכול יחד הוא בשלחן אחד. ועוד, ממה שכתב הרא"ש ראש פרק שלשה שאכלו בשם רבינו יונה ע"ה [עג] שכשנקבעו מתחילה בברכת המוציא לאכול יחד, לדידהו בהסיבה ולדידן בישיבה, מצטרפין החבורות לזימון. וכבר כתב רבינו יונה ע"ה במשנת היסבו, ואנו שאוכלים בשלחן אחד או בלא שלחן במפה אחת, הוי כהסיבה. נראה שפירוש לאכול יחד הוא או בשלחן אחד [עד], או לדידהו בהסיבה. ובכמה מקומות בדברי מר"ן ע"ה מוכח כן לענין צירוף לזימון [עה]:

וגם פירוש הקיבוץ והחברה הוא התחברות בדבר שהם עסוקים בו. ואם הם יושבים חבורות חבורות, וכ"ש שכל אחת פונה מחברתה עורף ולא פנים, היכן היא החברה. ודרך משל, אם יש כנסיה גדולה במקום אחד, והם יושבים אגודות אגודות, וכל אחת עוסקת לעצמה אפילו בענין אחד, אם מקרא אם משנה או איזה עסק, וכי לכולם יקרא חברה:

ועוד קשה לי על מ"ש ע"ה בתשובה [עו] ע"ו על הרב שת"ז ע"ה דהוא מרנא ורבנא ורב מובהק וראוי להטות אחריו אפילו היפך המנהג. כ"ש כאן, שהרי כתב בספרו כן, והעידו עליו שעשה מעשה [עז]. [*וגם הוא ע"ה מודה דחיליהו דהנוהגים לברך בכל שלחן הוא ממ"ש מר"ן בסימן קס"ז,

פתח האוצר

[עב] **לעיל** ד"ה ואני הצעיר. ובכ"ז ע"ע להלן סימן י' (מד"ה והנה ודאי), סימן יא (ד"ה מכל אלו), סימן י"ב (ד"ה והנה נפלאו) וסימן י"ג (ד"ה והנה ודאי):

[עג] **בפירושו** על הלכות הרי"ף ז"ל ריש פרק שלשה שאכלו. והנה מה שהביא זה מפסקי הרא"ש ז"ל בשם רבינו יונה ז"ל, ולא הביאו מפירוש רבינו יונה ז"ל גופיה, וכמו שהביא דבריו ז"ל שבמשנת היסבו, לפי שבדברי ר"י ז"ל גופיה לא נזכר הא דלדידהו בהסיבה ולדידן בישיבה, אלא כתוב שקבעו עצמן לאכול יחד מתחלה להמוציא וכו' ע"ש. אבל הרא"ש ז"ל הוסיף מדנפשיה על דברי ר"י ז"ל דהיינו לדידהו בהסיבה ולדידן בישיבה. ומהרש"ק ז"ל הוצרך לתיבות אלו, כי עליהם בנוי הלימוד שכתב בסוף דבריו, וכמו שנבאר באות שאח"ז:

[עד] **ר"ל** דממאי דכתב ר"י ז"ל בפרק שלשה שאכלו, שקבעו מתחלה לאכול יחד, והוסיף ע"ז הרא"ש ז"ל דהיינו לדידהו בהסיבה ולדידן בישיבה, והאי ישיבה היינו בשלחן אחד כמ"ש ר"י ז"ל במשנת היסבו, דאנו שאוכלים בשלחן אחד וכו' הוי כהסיבה. מזה מוכח דמש"כ בפרק שלשה שאכלו, לאכול יחד, היינו בשלחן אחד שביאר במשנת היסבו. נמצא שפירוש לאכול יחד היינו בשלחן אחד, וק"ל:

[עה] **עיין** שו"ע סימן קצ"ג ס"ב ומג"א סק"ח:

[עו] **פעולת** צדיק ח"ב סימן ע"ו, ע"ש.

אמנם אין זו קושיא, דמצינו למהרי"ץ ז"ל בדוכתי טובא דפליג אסברת רבו מהרד"ם ז"ל בעל שת"ז, ולאו דווקא הכא, והטעם ידוע, ואכ"מ. וע"ע שו"ת פעו"צ ח"א סימן קנ"ח:

[עז] **עיין** להלן סימן ט' (ד"ה ומש"כ לא נעשית), ובמש"כ בפתיחת הספר פרק ב':

ואין חולק ע"ז, ומר"ן גוברא רבה ורבן של כל בני הגולה]. (וכ"ש שהרי נתבאר שדעת מר"ן ע"ה בשם כמה הרים גדולים דדוקא בשלחן אחד, וכ"ש שלא מצינו שום חולק על מר"ן ע"ה, וכל אשר יאמר לכם יוסף תעשו [עח]):

ומה שהקשה מהרי"ץ ע"ה [עט] איך אנו סומכים בזימון על ברכה אחת, והיא צריכה הסיבה, ומאי שנא מברכת המוציא. אחר המחילה מכ"ת שאני מכמה טעמי, חדא [עטא] שלא זכרה המשנה צירוף חכורות אלא גבי זימון [פ], ואם הם שוים היה לה להשמיענו בברכת המוציא שקדמה לזימון, ומהיכא ניתי לומר אח"כ שלא יצטרפו לזימון. ועוד דהמשנה דייקה בלשונה, שתי חבורות בבית אחד, אם מקצתם רואים אלו את אלו מצטרפים לזימון, משמע לזימון דוקא [*שהרי כל הפרק מדבר בזימון, ולמה הוצרכה לומר לזימון]. ועוד שהרי כתב מר"ן ע"ה בסימן קצ"ה, שתי חבורות בבית אחד, והוסיף עוד בשם תוס' ור"ת והרא"ש ור"י ורשב"א והירושלמי, או בשני בתים. וברכת המוציא דוקא בשלחן אחד או לדידהו בהסיבה [פא]. ולכך צריכים ליכנס ע"ד להצטרף לזימון [פב], שהרי הם שלחנות מחולקות ולית לן הסיבה שתחברם יחד. והאי כי דיניה והאי כי דיניה, ברכת המוציא בשלחן אחד וברכת המזון בכניסה ע"ד להצטרף. והואיל והמנהג לסמוך בזימון אחד, מסתמא נכנסים ע"ד להצטרף [*ואם בזמן הזה מועיל ישיבה

פתח האוצר

[עח] **בראשית** מ"א ג"ה:

[עט] **שם** ד"ה והתימה:

[עטא] **במהדו"ק** כתוב בזה"ל, דאפילו למ"ד דגם הזימון צריך הסיבה, היינו שצריכים להסב בסעודה ולא שהזימון צריך הסיבה, וראיה ממ"ש מר"ן בסימן קצ"ד, שלשה שאכלו ויצא אחד מהם לשוק וכו' ויוצאים ידי חובתם, אע"פ שאינו בא ויושב עמהם, ויוצא ידי חובתו גם הוא, אפילו עומד חוץ לפתח, כ"כ שת"ז בשם ב"י בשם הרמב"ם, ומ"א בשם ב"ח, עכ"ל. ובמהדורא בתרא השמיט זה, כי הרגיש שאין זה מעלה ארוכה לקושיא, שהרי גם בשעת הסעודה אינם מיסבים או יושבים על שולחן אחד:

[פ] **ברכות** דף נ' ע"א:

[פא] **ר"ל** המר"ן ז"ל בסימן קס"ז סי"א גבי המוציא כתב דווקא בישבו בשלחן אחד, ובזה הדבר פשוט דבשני בתים אין מצטרפין, דאף לס"ד דהחולקים דשולחן אחד דקאמר מר"ן ז"ל לאו דווקא היא, מ"מ מודו דבעינן שישבו במקום אחד, דבשני בתים ליכא קבע וחברה. רק דגבי זימון חידשו לנו דין צירוף חבורות, דאז לא שאני לן בין בבית אחד לשני בתים, דהרי אף שתי חבורות בבית אחד לא קבי'עי ואפ"ה מצטרפות לזימון כשנכנסו ע"ד להצטרף, הה"נ בשני בתים, זוהי כוונת מהרש"ק ז"ל בזה. שוב ראיתי שכ"כ מהרש"ק ז"ל עצמו להלן סימן י' (ד"ה גם מה שהקשה):

[פב] **מוכח** דס"ל דאף שתי חבורות בבית אחד צריכים ליכנס ע"ד להצטרף לזימון, וכ"כ רוב הפוסקים ז"ל, ועיין ב"י סימן קצ"ה, ושת"ז שם סק"א. **ומ"ש** והואיל והמנהג וכו' עיין להלן סימן י' (ד"ה ומ"ש אבל):

לחבורות להצטרף לברכת המוציא, למה אמרו שצריכים ליכנס ע"ד להצטרף לזימון]. ועוד שזאת הקושיא אינה עלינו אלא על מר"ן ע"ה וכל החכמים ע"ה שנתבאר בס"ד דמוברים דדוקא בשלחן אחד [פג]. וזו תשובה למערער שדייק מלשון הרב ט"ז ע"ה [פד] שכתב שכשנכנסו ע"ד להצטרף לזימון הוי כהיסבו ממש, ולמד גם לברכת המוציא, וכ"ש לפי מה שהוכחנו [פה] בעז"ה ששתי חבורות ההופכות פניהם שהם כשני בתים [פו]:

אח"כ נ"ל עוד להביא ראיה שפירוש לאכול יחד הוא בשלחן אחד, מן הפסוק פרשת ראה [פז] אך כאשר יאכל את הצבי ואת האיל וכו', הטמא והטהור יחדיו יאכלנו, ופירש רש"י ע"ה [פח] בקערה אחת. וכתב הרא"ם ע"ה [פט] שהכריחו רז"ל מתיבת יחדיו שהטמא והטהור אוכלים בקערה אחת:

עוד הוקשה לי אח"כ מ"ש מהרי"ץ ע"ה [צ] ואפשר שנתייסד המנהג ע"פ רבינו חננאל ע"ה. מאי אולמיה דפירוש רבינו חננאל ע"ה לתלות האפשרות בו יותר ממה שנזכר בגמ', שהרי פירושו שפירש על המשנה הוא קביעות מקום שנזכר בגמ' [צא], עיין עליו בב"י סימן קס"ז. ואדרבה משם ראייה דדוקא בשלחן אחד, שהרי פירש מלת היסבו, שישבו סביבות השלחן

פתח האוצר

[פג] **ביישוב** קושית מהרי"ץ ז"ל עיין עוד להלן (ד"ה והיתה התשובה על מה שטענו), וסימן ז' (ד"ה ומה שהקשה בעל הקונטריס), סימן י' (ד"ה גם מה שהקשה, וד"ה והנה לפי סברת מהרי"ץ), וסימן י"א:

[פד] **סימן** קצ"ה סק"א:

[פה] **להלן** ד"ה עוד האיר:

[פו] **ואפשר** לומר עפ"י דרכו דמזה למדו בירושלמי דאף שתי חבורות בשני בתים מצטרפות, שהרי שתי חבורות בבית אחד נמי חשיבי כשני בתים ואפ"ה מצטרפות, א"כ ה"ה שתי חבורות בשני בתים. שו"ר שכ"כ מהרש"ק ז"ל להלן ד"ה והיתה התשובה כך:

[פז] **דברים** י"ב כ"ב:

[פח] **דברי** רש"י ז"ל אלו אינם על פסוק זה, אלא על פסוק הטמא והטהור יאכלנו (שם ט"ו), ופירש"י ז"ל שטמא וטהור אוכלין בקערה אחת:

[פט] **והכי** איתא בהדיא במדרש הגדול (שם ט"ו) וז"ל, הטמא והטהור יאכלנו, טמא יאכל. אין לי אלא טמא, טהור מגין, ת"ל יחדיו יאכלנו, מגיד ששניהם אוכלים מתוך קערה אחת, עכ"ל.

וכ"כ הרמב"ן ז"ל שם:

[צ] **שם** ד"ה ואני אומר שהמנהג. וע"ע שם בד"ה וראיתי להרא"ש:

[צא] **נראה** דר"ל דמה שפירש ר"ח ז"ל במתני' דהסבו היינו ישבו לאכול, הוא קביעות מקום שהזכירו בגמרא. ועיין מש"כ בס"ד להלן בקונטריס מתנות כהונה סימן ה'. וכוונת מהרש"ק ז"ל בזה לומר, דכיון שישבו לאכול הוא קביעות מקום שנזכר בתלמוד, אין ללמוד מזה לדידן, דהא כבר פסק מר"ן ז"ל שם דלדידן לא מהני קביעות מקום וכפירוש המג"א ז"ל הנז' לעיל שמהרש"ק ז"ל נמשך אחריו בכל תשובותיו. אכן מהרי"ץ ז"ל ס"ל דלדידן נמי מהני קביעות מקום ודלא

וכו' [צב], סביבות השלחן קאמר ולא השלחנות. [*ומובטח אני באותו צדיק מהרי"ץ [שאם היה רואה] כל זה היה שמח לקראת האמת, לאהכתו האמת, לכבוד אל אמת, וכמאמר התנא ע"ה [צב א] לעולם יהא אדם ירא שמים ומודה על האמת]:

ועוד הבאתי ראיה ממ"ש מר"ן ע"ה סס"י ו' לענין ברכות השחר שאין חשש לברכה לבטלה ח"ו, עיין עליו [צג]. ועוד ראיה ממ"ש הרב ב"ח ע"ה

פתח האוצר

כהמג"א ז"ל, וכמו שנתבאר לעיל סימן א' (ד"ה והנה כל מעיין), ובפתח האוצר שם אות כ"ב וכ"ג. נמצא לפ"ז דכל חד אזיל לשיטתיה, דמהרי"ץ ז"ל ס"ל דלדידן נמי מהני קביעות מקום, שפיר סמך המנהג ע"פ פי' ר"ח ז"ל. ומהרש"ק ז"ל ס"ל דלדידן לא מהני קביעות מקום, אינו יכול ללמוד מדברי ר"ח ז"ל כלום, וק"ל. ובלא"ה לק"מ, דהא מש"כ מר"ן ז"ל דלדידן לא מהני קביעות מקום, הייגו לפירוש שאר ראשונים, אבל לפי' ר"ח ז"ל לא שייך זה, וכמ"ש בפתח האוצר לעיל סימן א' אות ט"ו:

[צב] **תימה**, דאין זה פירוש ר"ח ז"ל אלא פירוש הי"מ שהביא הרא"ש ז"ל שם אחר שהביא פירוש ר"ח ז"ל יעו"ש. ואולי דמהרש"ק ז"ל הבין דר"ח גופיה מייתי נמי לפירוש הי"מ, והרא"ש ז"ל הביא שני הפירושים מתוך דברי ר"ח ז"ל. ואין כוונתו אלא לדייק מדברי הי"מ דדווקא בשלחן אחד אחד מברך לכולם. שוב מצאתי בפירוש רבי זכריה אגמאתי ז"ל בברכות שם שהביא שני הפירושים הנז', ובסוף כתב ע"כ מדברי ר"ח ז"ל, דמוכח דר"ח ז"ל הביא גם פירוש הי"מ. אמנם ק"ל כי כוונת מהרש"ק ז"ל לדחות מש"כ מהרי"ץ ז"ל דהמנהג כפירוש ר"ח ז"ל, והרי ר"ח ז"ל לא הזכיר בפירושו שולחן. ואולי שאין כוונת מהרש"ק ז"ל לדחות דברי מהרי"ץ הנז' מכח פי' הי"מ, אלא כיון דאתי לידיה דברי הרא"ש ז"ל שהביא פירושם, דייק נמי מדברי הי"מ דס"ל דבעינן שלחן אחד. וכ"כ בהדיא להלן סימן י' (ד"ה עוד האיר). אמנם צ"ע ממש"כ להלן סימן י"ב (ד"ה והנה נפלאו):

[צב א] **סדר** אליהו רבה פרק כ"א:

[צג] **הא** לך לשון מר"ן ז"ל שם סעיף ד', יש נוהגים שאחר שבירך ברכות השחר וענו אחריו אמן, חוזר אחד מהעונים אמן ומברך ועונים אחריו אמן, וכסדר הזה עושים כל אותם שענו אמן תחילה. ואין לערער עליהם ולומר שכבר יצאו באמן שענו תחילה, מפני שהמברך אינו מכוון להוציא אחרים, ואפילו אם היה מכוון להוציא אחרים, הם מכוונים שלא לצאת בברכתו, עכ"ל. וכוונת מהרש"ק ז"ל להשיב מזה על מש"כ מהרי"ץ ז"ל לעיל סוף סימן א' שאם כ"א מברך לעצמו הויא ברכה שאינה צריכה [וכ"כ מהר"י הכהן ז"ל להלן סוף סימן ו'. וכן הביא מהרש"ק ז"ל לעיל בשם הכת הסומכת שאמרו שאם מברך לעצמו הויא ברכה לבטלה, והיינו ברכה שאי"צ. וכ"כ הרב מער"ק ז"ל הביאו מהרש"ק ז"ל לעיל]. ור"ל דאם איתא דהויא ברכה שאינה צריכה, א"כ איך התיר מר"ן ז"ל שכ"א יברך לעצמו ברכות השחר, הא הויא ברכה שאי"צ, כיון שיכולין כולן לצאת בברכה אחת. וליכא קושיא מהתיא דיומא שהביא מהרי"ץ ז"ל שם, דהתם דגורם לעצמו לברך ברכה אחרת אחר שכבר בירך, להכי אמור דהויא ברכה שאינה צריכה. משא"כ בנ"ד

בסימן קצ"ה שהצטרפות החבורות לזימון הוא באם ירצו [צד], שכיון שיש בכל חבורה שיעור המתחייב בזימון שפיר חוי ברב עם הד"מ. ואיך נאמר על אבות העולם שנשאו ש"ש ח"ו בברכם על פי ספרים וסופרים:

ויש אשר אמר דמר"ן לא בא אלא להשמיענו מנהג התום' [צה] והנמשכים אחריהם לאכול בשלחן אחד, ולאו לעיכובא:

וע"ז באה התשובה, ומי שאמר דמר"ן מנהגא אתא לאשמועינן, לא בחכמה דיבר, דא"כ מאי איכפת למר"ן ע"ה לצוותם ולזרזם על מה שהם עושים מעצמם, ובלא מהני אא"כ, ומאי והאידנא ומאי ולדידן, וחלילה להאמין בזה על מר"ן הקדוש שיאבד דיו ונייר וזמן ולידמות ליושבי קרנות וכנסיות לספר ולהודיע מנהגי איזהו מקומן, הלא כל כוונתו לא היתה אלא לכבוד אל נורא, להוציא תורה לאורה, לצרף ולברר ולחבר שלחן אחד טהור ערוך לכל, לה' חומשי תורה ולה' מיני דגן. ועוד דא"כ כך היה לו לכתוב, ובימי התום' והרא"ש והטור ור"י והרא"ה שהיו אוכלים בשלחן אחד הוי כהסיבה, ולא לכתוב ולדידן, ולא מהני, ואא"כ. ועוד אי להכי אתא לא גמרינן מינה כלום, לא ישיבה ולא שלחן, דמאי חזית לאחדא הא ולמשבק הא, ואנחנו לא נדע מה נעשה [צו]. אלא ודאי דכולהו רבנן דשולחנות [צז] לא אתו אלא למגמר

פתח האוצר

דבמקום שישמע הברכה ויהיה כמברך ממש, תחת זה מברך בעצמו. ועיין מש"כ בזה להלן בקונטריס מתנות כהונה סימן ד', ולהלן ריש סימן ט"ז, ובפתח האוצר שם אות י"ד:

[צד] **גם** בכאן כוונתו להקשות כמ"ש לעיל, לומר דאם איתה דהויא ברכה שאי"צ, א"כ מהו זה שכתב הב"ח ז"ל אם ירצו, דאין זה תלוי ברצונם, אלא כיון שיכולין ליפטר בברכה אחת חובה עליהם שאחד יברך לכולם, כי היכי דלא תיהוי ברכתם ברכה שאי"צ. אלא ודאי דבכה"ג לא הויא ברכה שאי"צ. והוצרך מהרש"ק ז"ל להביא גם ראייה זו, דאי מההיא דסימן ו', הו"א דשאני ברכות הנהנין דהנהנה הוא המברך, וכמ"ש הרב מער"ק ז"ל בסוף הלכות ברכות דהיה נראה לחלק לכאורה בין שאר ברכות לברכות הנהנין יעו"ש, קמ"ל דאף בברכות הנהנין ליכא משום ברכה שאי"צ כשרוצה לברך בעצמו, כדמוכח מדברי הב"ח ז"ל:

[צה] **נראה** דר"ל דהתוס' ושאר ראשונים ז"ל שכתבו שלחן אחד, לאו דווקא הוא, אלא לאפוקי כ"א שלחנו לפניו, או לאפוקי עומדים, ומאי דנקטו שלחן אחד, אורחא דנהוג נקטו ולאו דווקא. ומר"ן ז"ל שכתב ד"ז בשמם, לא שינה הלשון, וכמו שכתב הרב הלכה למשה ח"ב סימן נ"ד דמר"ן ז"ל בשו"ע דרכו להעתיק לשון הפוסק שממנו מקור הדין ואינו משנה מלשון אותו פוסק, אף שמפני זה הלשון אינו מדוקדק קצת, או שמפני זה לשון מר"ן ז"ל כפול. [ועיין כיו"ב בהגהות מהרי"ץ ז"ל על שו"ע או"ח סימן תר"צ].

ועיין לעיל ד"ה וזה לפי:

[צו] **דה"ב** כ' י"ב:

[צז] **ר"ל** כל הפוסקים שהזכירו דבעינן שלחן אחד:

לן דינא, והכי פירושא, ואנו שאוכלין בשלחן אחד, או בלא שלחן במפה אחת, הוי כהסיבה, הא לאו הכי לא, וכל אחד יברך לעצמו, ע"כ:

ודע לך האהוב, שכל זה אינו אלא קיצור הדברים ומקצת הדיוקים וההוכחות שהוכחנו לטוען בדברי מר"ן ע"ה, לפי שאין לנו צורך כ"כ בזה שאינו אלא לאפוקי אם כל אחד שלחנו לפניו [צח], ולא הוכרחנו לכל זה אלא על שהוציאו דברי חכמים ממשמעותם בכח ואל, אבל לפי מנהג ישיבתינו בחבורות לא נזכר בשום ספר שיצטרפו לברכת המוציא:

והיתה התשובה על מה שטען הטוען איך אנו סומכין בזימון על ברכה אחת והיא ג"כ צריכה הסיבה, גם בברכת המוציא נסמוך על ברכה אחת [צט]. וכך היתה התשובה, אחר המחילה מכ"ת האדון, לא דק [*מר] בלשון המשנה שאמרה היסבו, יהיו כמה שיהיו, ולא הזכירה בה חבורות. וגבי זימון דקדקה לומר שלשה שאכלו כאחת, שיעור המתחייב בזימון. ואמרה בה ששתי חבורות מצטרפות [ק]. ואין לך אלא מה שאמרו. ומניין לנו ללמד זה לזה, אין דנין גזירה שוה אלא בפסוקים ולא בדברי הפוסקים, וגם אין מדמין דין לדין אלא לסתום מן המפורש אם הם שוים בכל צדדיהם, אבל הכא הא מפורש דלא מהני אלא בשלחן אחד וכו'. וגם אינם שוים, דאם נעקר השולחן או שינו מקומם אזל לה קבע' קמא וברכה קמייתא. וברכת הזימון לאו הכי, דאם נעקר השלחן או שינו מקומם ואפילו נעקרו לגמרי ואין יכולים לחזור למקומם חייבים לברך. ואיך יהיו שוים בדין ההצטרפות, הלא ברכת המוציא היא התחלת קביעותם ותלויה בחברה במקום אחד אם ירצו, וברכת הזימון היא סילוק הקבע [קא], ומועיל בה אפילו אם מקצתן רואים אלו את אלו ואפילו מבית לבית. וגם כבר נתחייבו בה. ודמיא לתפלה, שהרי כתב מר"ן בסימן קצ"ה סעיף ב', אכלו מקצתן בבית ומקצתן חוץ לבית, אם המברך יושב על מפתן הבית הוא מצרפן. ובסימן נ"ה סעיף ט"ו כתב, אם מקצתן בפנים ומקצתן בחוץ וש"ץ תוך הפתח, הוא מצרפן [קב]. ועוד אם הם שוים למה הוצרכו ז"ל לומר בצירוף לזימון וכגון שנכנסו ע"ד להצטרף לזימון, והא מצורפים ועומדים הם:

פתח האוצר

[צח] **הלשון** מגומגם. ואולי צריך להפך סדר הדברים, וצ"ל לטוען בדברי מר"ן שאינו אלא לאפוקי אם כל אחד שלחנו לפניו, לפי שאין לנו צורך כ"כ בזה, ולא הוכרחנו וכו', ודו"ק:

[צט] **עיין** לעיל ד"ה ומה שהקשה מהרי"ץ, ובפתח האוצר שם אות פ"ג:

[ק] **עיין** להלן סימן ז' (ד"ה ומה שהקשה בעל הקונטריס), ובפתח האוצר להלן סימן ח' אות י"ד:

[קא] **עיין** להלן סימן ט"ז (ד"ה ואני הצעיר). ומש"כ וגם כבר נתחייבו בה וכו', עיין להלן סימן ט' (ד"ה ומש"כ לא אמרו):

[קב] **עיין** להלן סימן י"א (ד"ה עוד הוכחה גדולה):

עור האיר המאיר לעולם את עיני עבדו, להביא ראיה מהמשנה מסכת פסחים [קג] ס"פ כיצד צולין, דשתי חבורות ההופכות פניהם כשני בתים דמו, דתנן התם, שתי חבורות שהיו אוכלות בבית אחד, אלו הופכין פניהם הילך ואוכלין, ואלו הופכים פניהם הילך ואוכלים. ופירש ר"ע ז"ל, שהיו אוכלים, פסח אחד. ואפילו נראים כשתי חבורות על פסח אחד לא איכפת לן, דרחמנא אמר על הבתים אשר יאכלו אותו [קד], דמשמע שני בני אדם אוכלים פסח אחד בשני בתים, דכתיב יאכלו, שנים. אותו, חד פסח. בתים, שנים. אבל אדם אחד אינו אוכל בשני מקומות וכו' שאין אחד אוכל בשני בתים, ושתי חבורות ההופכות פניהם כשני בתים דמי [קה], עכ"ל. וגם מר"ן ע"ה [קו] דימה שתי חבורות בשני בתים לשתי חבורות בבית אחד, לענין צירוף זימון:

והשיב המשיב ברוח בלא טעם, דלא אמרו שהם נראים כשתי חבורות [קז] אלא גבי פסח, משום דכתיב בבית אחד יאכל וזה נראה כשני בתים. ודמיון זה לא אשכחנא ליה בדברי מר"ן:

והיתה התשובה כך, כמה כחך גדול לשנות לשון חכמים שאמרו דשתי חבורות ההופכות פניהם כשני בתים דומים, ודחית בקש טענה חזקה הנסמכת להר האיתנים מוסדי הארץ, כלם בחבורה חדא פירשו הכתוב בבית אחד יאכל [קח]. ומנא הוה ס"ד למימר שנראין כשני בתים, היכן היא המחיצה [קט], והא כל מחיצה שאין בגובהה עשרה אינה מחיצה, וכל שכן בבית אחד שלא יחשב לשני בתים אלא במחיצה עד התקרה

פתח האוצר

[קג] **דף** פ"ו ע"א:

[קד] **שמות** י"ב ז':

[קה] **עיין** עוד מדרש הגדול שמות י"ב מ"ו. אלא דקשיא לי ממאי דאיתה התם בתר הכי, אל תוציא מן הבית. אין לי אלא מבית לבית, מחבורה לחבורה מנין, ת"ל חוצה, חוץ למקום אכילתו, ע"כ. והוא מגמ' פסחים דף פ"ה ע"ב. וקשה דתיפוק ליה ממאי דכתיב לא תוציא מן הבית, דאף מן החבורה אסור להוציא, דהא אמרת דחבורה כבית חשיבא. ובאמת רש"י ז"ל בפירוש התורה שם למד זה מתו' בית ע"ש. וצ"ע. ואולי י"ל דאי לאו דאמר קרא חוצה, הו"א דכל שלא הוציא מן הבית פטור, דאף דחבורה כבית חשיבא, מ"מ מחבורה לחבורה אכתי לא חשיבא הוצאה, להכי אמר קרא חוצה, דר"ל חוץ למקום אכילתו שאפילו הוציא מחבורה לחבורה חייב, כ"ש ממהרש"ק יצ"ו מח"ס ערוכת שלחן. ועיין להלן סימן י' (ד"ה ועתה כי אמנה), סימן כ"ב, ובפתח האוצר שם אות כ"ז. וע"ע להלן סימן ו' (ד"ה ויש מקשין):

[קו] **סימן** קצ"ה ס"א:

[קז] **נראה** דצ"ל בתים:

[קח] **שמות** י"ב מ"ז:

[קט] **עיין** למר"ן ז"ל בכ"מ פ"ט מהלכות קרבן פסח דין ג'. ופירוש אחרון שכתב שם נראה עיקר בפשט דברי הרמב"ם ז"ל:

כדאשכחן גבי חמשה דיורין ששכתו בטרקלין [קי]. אלא ודאי נלע"ד דהיינו טעמא הואיל ונחלקו זו מזו, וכל אחת פנתה מחברתה עורף ולא פנים [קיא]. וכן מצינו כמה כתובים שקבוצת אנשים נפרדים ונחלקים קורא להם בתים, בית יעקב [קיב], בית יוסף [קיג], בית עשו לקש [קיד], בית אהרן [קטו], בית הלוי [קטז], בכל ביתי נאמן הוא [קיז], וכמה. ועוד נראה לע"ד שגם בית אבנים ועפר נקרא ע"ש זה שמוקף ומובדל מכל רוחותיו. ולכך לא שאני להו לרבנן בצירוף לזימון בין שיהיו החבורות בבית אחד בין בשני בתים, זולתי אם רשות הרבים מפסקת. ודמיון זה אנא אשכחנא ליה בס"ד [קיח], דהא לא תנן אלא שתי חבורות שאוכלות בבית אחד, אם מקצתן רואים אלו את אלו וכו', ומר"ן כתב שתי חבורות שאוכלות בבית אחד או בשני בתים [קיט]. ואם נפשך לומר שמאשר הם אלי שרשם דבקים, הם נראים שעד התקרה מגיעים, מה טעם בריר חולמים, לתת חילוקים בין הפסחים, לאיזה הוא מקומן של זבחים:

ומן התימה הגדול איך תשיב תשובה זו של וזה נראה כשני בתים, שאם אינו אלא מפני שנראה, למה כתב רבינו הרמב"ם ע"ה ריש פרק ט' מהלכות קרבן פסח שהמוציא מחבורה לחבורה לוקה. אלא ודאי שהם כשני בתים ממש. וכך היא קבלת רז"ל ששתי חבורות ההופכות פניהם דין בתים להם [* ומשפט הוא ממשפטי התורה. וכיון שהקב"ה וכתי דינין שלו, תנאים ואמוראים ופוסקים [החשיבו] שתי חבורות לשני בתים, והדין פשוט ומפורסם בברכת המוציא דלא מהני לברך אחד לכולם אע"פ אוכלים יחד במקום אחד, מי הוא אשר ישאנו לבו לחלוק על הקב"ה וכתי דינין שלו ולחלק בין פסח לברכת חזבח, כלי ראיות תלמודיות, ולהזיח ולהזחיח ולהזניח [קיט*] חידוש דין בראיות ברורות, ולא יתן עוז וכבוד למלך הכבוד להודות ולקבל האמת. ומן התימה הגדול איך ב"ד חשוב ידחה האמת, רח"ל ממדה זו]:

פתח האוצר

[קי] **עירובין** דף ע"ב ע"א, ורמב"ם פ"ד מהלכות עירובין דין ז':

[קיא] **עפ"י** ירמיה ב' כ"ז:

[קיב] **ישעיה** ב' ה', ועוד:

[קיג] **עובדיה** י"ח, ועוד:

[קיד] **שם**:

[קטו] **תלים** קל"ה י"ט, ועוד:

[קטז] **שם** שם כ', ועוד:

[קיז] **במדבר** י"ב ז'. ובכ"ז עיין להלן סימן כ"ב (ד"ה כתיב בבית):

[קיח] **כתב** זה כלפי מש"כ המשיב לעיל, ודמיון זה לא אשכחנא וכו':

[קיט] **ר"ל** דאם איתא דבנ"ד לא חשיבי שתי חבורות כשני בתים, א"כ מנין לירושלמי ולמר"ן ז"ל דה"ה שתי חבורות בשני בתים, דהמשנה לא אמרה אלא שתי חבורות בבית אחד. אלא ודאי דס"ל דשתי חבורות חשיבי כשני בתים, וכי היכי דשתי חבורות בבית אחד מצטרפות לזימון אף דחשיבי כשני בתים, ה"ה נמי שתי חבורות בשני בתים:

[קיט*] **ע"פ** חולין דף ז' ע"א:

יצא לנו מזה בבירור שהמשנה מקומו מחבורה לחבורה כשהופכים פניהם, צריך לברך ברכת המזון קודם שיעקר, ולברך על מה שיאכל אח"כ [קכ]:

עוד כתב הטוען שאנו מתריסין ח"ו נגד גדולי הפוסקים ע"ה, הרמב"ם והרי"ף והר"ן וריא"ז והרא"ש והטור והרשב"א ורי"ו ור"י ומע"ר:

וכך היתה התשובה, חלילה וחס, שהרי ביארתי לך [קכא] בראיות ברורות שהרא"ש והטור ס"ל כדעת התום'. וגם ר"י כתב ואנו שכולנו אוכלים בשלחן אחד, ופירשו הוא והרא"ש הברייתא דמשתעיא בהולכי דרכים, כי לכך באו לפרש ולחבר. והרב מע"ר ביארתי לך [קכב] שדבריו בשלחן אחד. וית"ר רבותינו שהזכרת שלא הזכירו שלחן, אם עדיין הסיבה נוהגת בזמנם אין משם ראיה [קכג], ותדע שכן הוא שהרי מר"ן ע"ה לא הביא שום מחלוקת בדבר. ואפילו אם יונח שכל חכמינו ז"ל סוברים שאחד מברך לכולם אעפ"י שכל אחד שלחנו לפניו, סוף סוף חלילה על כבודם שיסברו היפך קרא ומשנה וגמרא דשתי חבורות כשני בתים דמו. וגם חלילה על המשנה שתשנה בדבריה בין פסח למסיבות, דאם איתה דהאי דאמרה היסבו אחד מברך לכולם משתעיא אפילו בחבורות, אמאי אצטריכא לאשמועינן צירוף חבורות לזימון, הלא אתיא במכל שכן כדלעיל, ואפילו בברכת הפירות לא מהני צירוף בחבורות, דהא כתב מר"ן ע"ה בסימן רי"ג ומיהו ישיבה בעי. ופירשו האחרונים ע"ה, יחד במקום אחד [קכד]. (ואל תטעה ותאמר שמקום אחד הוא בית אחד, שהרי אמרו שיכול לשנות מקומו ממקום למקום, והוא שיהיו שני המקומות בבית אחד אבל לא מחדר לחדר. ש"מ שפירוש מקום אחד

אוצרות התורה

פתח האוצר

[קכ] **זהו** דין חדש שלמדו מהרש"ק ז"ל מתוך פלפולו דלעיל, והיא מילתא חדתא, ולא אשכחנא לחד מן הפוסקים ז"ל דנחית להכי. ועיין ברכות דף מ"ג ע"א, ופירש"י ותוס' שם, ופסחים דף ק"א ע"א וע"ב. ועיין עוד להלן סימן י' (ד"ה ובזה נתחזק), ובפתח האוצר שם אות ק"י, ואכמ"ל:

[קכא] **לעיל** (מד"ה והיתה התשובה ע"ז והאי):

[קכב] **לעיל** (מד"ה עוד הכריח):

[קכג] **עיין** להלן סימן ה' (ד"ה נשאר עלינו לעיין בדברי הרמב"ם), וסימן י"א (ד"ה הנה פתח דבריו):

[קכד] **עיין** שת"ז שם ס"ק ב'. ואין כוונתו לשולחן אחד, דפירות וכיו"ב לא בעו שלחן אחד, כי היכי דלא בעו הסיבה. אלא ר"ל שישבו יחד ולא מפוזרים. ומש"כ השת"ז ז"ל שם בסק"ד, עמש"כ מר"ן ז"ל דבישיבה וכו', בשלחן אחד, לא קאי אלא על הפת, דכיון דבזמנם בעי הסיבה, בזה"ז בעי שלחן אחד, ופשוט. וכן מתבאר מדברי הגאון מהר"א הכהן עראקי ז"ל להלן סימן ט' (ד"ה ומש"כ שהקפידא), יעו"ש. ודברי הרב כה"ח ז"ל שם ס"ק ב' שעירב את העניינים, תמוהין לע"ד, ודו"ק:

היינו פנה שיושבים בה יחד [קכה]). [*כלומר ישבו יחד בחברה אחת, משא"כ בברכת המוציא דוקא בשולחן אחד, שהרי כתב מהרי"ץ שהעיקר בזה הקיבוץ והחברה לאכול יחד]. וגם מצינו שאפילו הולכי דרכים (שהקילו להם) [*שמועיל להם קביעות מקום], אמרו שאם היו מפוזרים ומפורדים אינם מצטרפים [קכו]. ואיה פירוד גדול מזה שכל חבורה פונה מחברתה עורף ולא פנים. והא לך ראיה שגם לפי מנהג ישיבתנו הם נפרדים, הגע עצמך אם תקצר יד בעל הבית מלהביא לפני חבורה אחת קערה אחת או קנקן יין, היכול תוכל לקחת אשר לפני חברתה, ואם כולם חבורה אחת ודאי שיד כולם שוה בהם, הא ודאי שהם נפרדים:

הכלל העולה, שאם לא תביאו תשובות בראיות ברורות על כל הטענות שטענתי בדברי מר"ן, ועל שתי חבורות שהם כשני בתים דלא מיתוקמא אלא בפסחים, ומנין למר"ן להשוות שתי חבורות בשני בתים לשתי חבורות בבית אחד לזימון, ושבישיבה לבד מהני לברכת המוציא אם כל אחד שלחנו לפניו, וגם אפילו בחבורות, ולמה הוצרכו לומר בצירוף לזימון וכגון שנכנסו על דעת להצטרף והם אכלו מיושב, שאל"כ לא יתחייבו בזימון, ושהחסיבה שנזכרה במשנה אתאמרא אף בחבורות, ואמאי אצטריכא לאשמועינן צירוף חבורות לזימון והיא אתיא במכל שכן, שמעתה אתם אוכלים ומאכילים בלא ברכה, ואנחנו נברך יה מעתה ועד עולם [קכז]. ולפחות מן הפחות יש לנו שצירוף החבורות הוא באם ירצו [קכח], וגם דברי מר"ן שבסימן ו'. ובחינם השגתם על החכמים השלימים ועשיתם כל מה שעשיתם, ע"כ הגיעו קיצור הדברים:

עוד כתבנו אליו מענין ברכה מעין שבע, שיש קצת אנשים מקרוב אומרים אותה בבתי חתנים ובתי אבלים, אחר נשיקת עפר רגלי רבותי, הנני כמזכיר למעכ"ת איך עם המברכים ברכה אחת מפי ספרים וסופרים ומנהג אבותיהם בידיהם אתם מריבים, ועליהם מכריזים שהם נושאי ש"ש, ועם המברכים ברכה שהיא כשבע בבתי התנים ושמחות שלא כרצון חכמים, ולא שערו אבות ובנים אתם שלמים וטובים, אשר בוודאי אצלי שהיא ברכה שאינה צריכה, דמיהי ניתי לאומרה, הלא אף בזמן שתיקנו לאומרה מפני המזיקים למתאחרים [קכט], ודאי שלא היו אומרים אותה [בבתי התנים], החבורות, הרי אמרו בזימון דאין חייבין להצטרף אלא אם ירצו, וכמ"ש הב"ח ז"ל בסימן קצ"ה, כ"ש בהמוציא דרק אם ירצו מצטרפין, אבל מ"מ רשאין שלא להצטרף:

פתח האוצר

[קכה] **עיין** שו"ע סימן קע"ח ורע"ג, ובמפרשים ז"ל שם ושם. ובכה"י ב' נמחק מתיבת ואל תטעה, עד כאן:

[קכו] **שו"ע** סימן קס"ז ס"ב:

[קכז] **תלים** קט"ו י"ח:

[קכח] **ר"ל** אפילו לפום מאי דס"ד דהטוען שגם בהמוציא מצטרפות

[קכט] **שבת** דף כ"ד ע"ב, ורמב"ם פ"ט מהלכות תפלה דין י' וי"א:

דלמה יאמרו אותה בבתי התנים ושמחות מקומות הבטוחים [קל], המתאחר יתפלל תפלה כתקנה ואין שטן ואין פגע רע. והאידנא לא אמרן לה בבית הכנסת אלא משום דאיתקון, ואנן ניקום ונסיף עלה. ואם לצורך הסוד, יתקיים בבית הכנסת הרומזת למלכות שמים. ומי שיש בידו למחות ומוחה, עליו תב"ט:

וכך באה תשובתו, (א) אלו ידעת מה שכתבו בעלי הקבלה בזה, (ב) לא היית כותב כל זה, שדינה כדין החזרה [קלא]. וגם רבינו הרמב"ם [קלב] (ג) לא חילק בזה בין בית הכנסת לשאר בתים [קלג], ולא הוזכר החילוק אלא בדברי מר"ן [קלד] (ד) בשם מהררי"ץ אבוהב ע"פ פשטן של דברים, אבל ליודעי חן להם יאתה לאמרה (ה) אם הם מבינים ומכוונים סודה. ואין אומרים טענה זו אלא על מי שלא ראה מאורות כמונו היום [קלה] שאין אנו אומרים אותה אלא בבית הכנסת מחסרון ידיעת הכוונה, וכל היודע ומכוין סודה עלה יעלה בפנים מאירות נגד פני אלהיו, ועליו תב"ט:

ואלה דברי העני המשיב, (א) נפלאו ממני הדברים הפלא ופלא, מדוע מיהרת למצוא צידות תשובות חרוכות ושבורות, לשבר טענות חזקות כברזל אשר הרים ממנו מתפוצצות, ועשה עשית לגולם בלא צורה ועינים ידים ורגלים וגם כנפים לעוף השמים, ולמנהג השלם בכל השלימות

פתח האוצר

[קל] **כ"כ** רבים מהאחרונים ז"ל, ומהם יזכרו להלן:

[קלא] **כ"כ** רבינו האר"י ז"ל בשער הכוונות, והביאו הרב כה"ח ז"ל סימן רס"ח סק"ג, ושלכן כתבו המקובלים ז"ל דבכ"מ אומרים אותה אף בבתי חתנים וכיו"ב, ע"ש:

[קלב] **בפ"ט** מהלכות תפלה דין י':

[קלג] **וכ"כ** הגאון מהר"ח כסאר יצ"ו בספר שם טוב שם וז"ל, ודע דיש מקומות שנוהגין שאם הן מתפללין בבית החתן או בבית האבל, שאין אומרין אותה מטעמא דלא נתקנה אלא מפני הסכנה וכו', ובבית החתן וכיו"ב ליכא סכנה. ולענ"ד נראה דאין ראוי לפטור אותן מלאמרה בטענה זו, דהא נקטו בסתם חוזר ש"ץ וכו' ולא חילקו, ועוד אמרו חז"ל כעין זה דאע"ג דבטל הטעם לא בטלה התקנה. לפיכך שפיר עבדי הנוהגים לאמרה בכ"מ, דתקנת חז"ל לא תזוז ממקומה, וכך נוהגין בירושלים. ומה שהקשו המפרשים ז"ל מדין הקידוש שמקדשין בבית הכנסת לאורחין למ"ד דיכולין לבטלו היכא דליכא אורחים, לית קושיא מזה, דיש לומר דשאני קידוש דלא דאמי לתפלה, דתפלה דרחמי היא עדיפא לעניין זה. ועיין למע"ר ז"ל שהעיר ע"ז, עכ"ל. והנה מדברי הרד"א ז"ל שכתב בסדר ליל פסח שאם חל בשבת אומרים ברכה מעין שבע ע"ש, יש ללמוד דכ"ש שיש לאמרה בבית החתן וכיו"ב, ודו"ק.

ועיין בפתח האוצר להלן אות קנ"ב:

[קלד] **סימן** רס"ח ס"י:

[קלה] **עיין** להלן סימן ה' (ד"ה ומש"כ המשיג בהשגה ח"י):

אשר כל העינים הגדולים המאירים בחכמתם לארץ ולדרים בו מאירים, לא מצאת ידים ורגלים [*אין זה כי אם נשיאות אפים]:

(ב) **והלא** הם אשר גלו סודה הם אמרו שאין צורך לאמרה:

(ג) **חלילה** על האדם המובחר אשר אמרו עליו מימות משה ועד משה לא קם כמשה, שיסבור היפך מתקני דת משה, אשר אומרים מעשה שהיה כך היה, היכא דאיתקון איתקון [קלו], ואפילו במה שיש בו סכנת נפשות לא הוסיפו בו לא יצא במנעל המסומר בשבת [קלז], וגם מעשה דיוזגדר הרשע שגזר שלא יקראו ק"ש והיו מבליעין אותה בקדושה [קלח], וכשבטלה הגזירה לא די שלא הניחוה במקומה אלא גם במוספין פיחתו ר"ח וח"ה, ואינו אלא פסוק בעלמא, והלואי שייחד האדם שמו ית' כל היום [קלט], ואיך נעיד עליו שהיה אומרה, מדסתם, ואם ח"ו היה אומרה ונטענה טענה זו דליכא מזיקין, וכי נוכל להעיד עליו שידחה אותה חלילה על כבודו:

(ד) **טול** ממני חשבון, בראש רבינו אשר המנהיג, שני לו הררי"ן הנכלל בחסד, שלישי לו הרי"ב ששת [קמ], רביעי לו מר"ן יוסף הצדי"ק שקיבל מהם ואסף אל ביתו וערך שלחנו [קמא], ואחריו המלאכים הנסמכים על שלחנו שלא אחד מהם סירב מלאכול אסיפתו, ורבינו יעקב יעבץ [קמב], והרב בעל חמ"י [קמג], והרב בעל טור ברקת, והיכל הקודש [קמד]. והנה אינה השי"ת לידי שו"ת רלנ"ח ע"ח, וראיתי שכתב [קמה] שזה שסתמו הפוסקים הוא לפשיטות הדבר, שלא ניתקנה אלא בבית הכנסת [קמו]. ומי הוא אשר יערב לבו להמרות פיות אלה הנביאים, ע"ז נאמר החפץ לה' בעולות וזבחים כשמוע [קמז] וגו':

פתח האוצר

[קלו] **כיו"ב** אמרו ז"ל בשבת דף כ"ד ע"א, יום טוב שחל להיות בשבת, ש"צ היורד לפני התיבה ערבית אינו מזכיר של יום טוב בברכה מעין שבע. וטעמא אמור התם, משום דבדין הוא דאפילו בשבת לא בעי למימרא, ורבנן הוא דתקינו משום סכנה, מאי דתקון תקון, ומאי דלא תקון לא תקון, ע"כ:

[קלז] **שבת** פרק במה אשה יוצאה דף ס' ע"א, ורמב"ם פי"ט מהלכות שבת דין ב':

[קלח] **עיין** בית יוסף סימן תכ"ג:

[קלט] **הלשון** אינו מובן, וצ"ע:

[קמ] **דברי** המנהיג והרי"ץ אבוהב והריב"ש (סימן מ') הביאם מר"ן ז"ל בב"י סימן רס"ח:

[קמא] **ב"י** ושו"ע סימן רס"ח ס"י:

[קמב] **סידור** בית יעקב בסדר ליל שבת:

[קמג] **דף** נ"ב ע"ד:

[קמד] **סימן** נ"ד:

[קמה] **בסימן** קכ"ד:

[קמו] **וכ"כ** הרדב"ז ז"ל בתשו' ח"ד סי' ח"י, ועוד רבים מן הפוסקים ז"ל. ולעניין המנהג, עיין להלן אות קנ"ב:

[קמז] **שמ"א** ט"ו כ"ב:

(ה) **היכן** מצינו ברכה נחלקת לאנשים, ועוד וכי קל בעיניך כמה כוונות בברכת המוציא ובבציעה, ואם הכוונה תדחה ההלכה גם אנחנו כן נלכה ונברכה כל אחד לעצמו, וכ״ש שהוא עיקר הדין לברך כל אחד לעצמו [קמח]. אלא מאי אית לן למימר, אין לך אלא מה שאמרו. ומי הוא אשר יוכל לתקן ולחדש ברכה מאומד וממשמעות. ועוד שזה היפך כללי רבותינו אפילו אם יש מי שסובר לאמרה, חדא כלל גדול הלך אחר המיקל בברכות [קמט], ועוד כל מקום שהקכלה חולקת [קנ] וכו׳, כ״ש כאן שהם מסכימים [קנא]. ועוד לא יהיה אלא שינוי מנהג [קנב], ובוודאי שבזה ראוי

פתח האוצר

[קמח] **עיין** תשובת הרמב״ם ז״ל שהביא מר״ן ז״ל בכ״מ פ״א מהלכות ברכות דין י״ב, ושו״ע שגיאור סימן קס״ז סי״ז:

[קמט] **עיין** רמב״ם סוף הלכות ברכות, וב״י סימן ר״ד וסימן קנ״ח, ורדב״ז ח״א סימן אלף קפ״ב. וכ״כ כל הפוסקים ז״ל:

[קנ] **כ״מ** שהקבלה חולקת על הפוסקים, הלכה כהפוסקים, כ״כ רבים מהאחרונים ז״ל. ועיין מש״כ בזה הגאון מהר״י משרקי ז״ל בשו״ת רביד הזהב סימן ט״ל, מד״ה ואיך שיהיה. ומה שציין בזה הגאון מהר״י רצאבי יצ״ו בספר בארות יצחק הלכות תפילה ס״ק ל״ג, והלכות לולב ס״ק רצ״ז:

[קנא] **לפי** הנראה נעלמו ממנו דברי המקובלים האחרונים ז״ל שכתבו לאמרה בבית חתנים וכיו״ב, וכמ״ש לעיל אות קל״א. אמנם המקובלים הראשונים ז״ל הסכימו שלא לאמרה, וכמו שיתבאר להלן בעז״ה, וכמ״ש ג״כ בשם החמ״י והטור ברקת והיכל הקודש ז״ל שהם מקובלים:

[קנב] **כי** המנהג פשוט בכל תפוצות תימן שאין אומרים אותה בבית החתן וכיו״ב, וכמ״ש הגאון מהר״ד משרקי ז״ל בשתילי זיתים סימן רס״ח סק״כ, והגאון מהר״י צאלח ז״ל בשו״ת פעולת צדיק ח״ג סימן ס׳ ובעץ חיים בסדר ליל שבת, וכ״כ חכמי תימן הקדמונים מהר״י בשירי ומהר״י ונה ומהר״י פתיחי ז״ל בתכאלי״ל שלהם, הביאם הגאון מהר״י צובירי יצ״ו בספר אמ״ת ויציב בסדר ליל שבת, ע״ש. [ודע דבתכאלי״ל הקדמוניות לא נזכר חילוק זה, נראה שהמנהג אז היה לאמרה בכ״מ]. וכן ראיתי תשובה בעניין זה מהרב יבי״ע יצ״ו (אב״ד רדאע שבתימן) בסוף ספר כתר נפש וז״ל, וברכה מעין שבע, כתב מר״ן בהלכות שבת סימן רס״ח, אין אומרים ברכה מעין שבע בבית חתנים ואבלים, דליכא טעמא דמאחרין לבא שיהיו ניזקין. וכתב ט״ז שבתי כנסיות שלהן היו בשדות, ותיקנוהו בשביל המאחרין לבוא לביהכ״נ שיסימוה בעוד ששליח צבור מברך. ובקיצור ש״ע סימן ע״ו ס״ז כתב, אין אומרים אותה אלא במנין קבוע, אבל במקום שאין מתפללין בעשרה אלא באקראי כגון בבית החתן ובבית האבל אין אומרים אותה. ובסידור חס״ל כתב, וכיון שלא תיקנוה אלא מסכנת מזיקין, היחיד אסור לאמרה אף שבתי כנסיות עתה בעיר ואין שם סכנה, תקנה ראשונה לא זזה ממקומה. והרב בעל תולעת יעקב כתב, וכן אין אומרין אותה בבית חתנים, שהרי הכלה מתברכת שם בשבע ברכות, ואין לה צורך בברכה מעין שבע. וכתב בנהורא השלם

פתח האוצר

ז"ל, אין אומרים ברכה מעין שבע בבית חתנים או בבית האבל שמתפללין שם כל שבעה במנין. וכתב מהרי"ץ בעץ חיים ז"ל, אין אומרים ברכה מעין שבע בבית חתנים ואבלים, דליכא טעמא דמאחרין לבא, בשם רדב"ז והרלנ"ח וחמ"י. הרי לך מבואר ידידי הנעים, כי מנהג אבות עפ"י חז"ל חיים וקיימים, כראי מוצק חזקים וכו', ובאסור לשנות מנהג קדמונים, שמע בני מוסר אביך וא"ת תא"מ, שלא יהיה בסוג דור אביו יקלל. ואם יש נוהגים לאמרה היפך מה שכתבתי, יחזיקו במנהגם, אבל לבטל מנהג קדמונים שלא לאמרה וינהגו מנהג אחר חדש, זה אי אפשר, כי קאי בלא תסור, דבריהם קמשונים, כסו פניהם חרולים, ודי בזה לאוהבי האמת, עכ"ל היבי"א יצ"ו. **והנה** מש"כ הת"י ז"ל דטעם שאין אומרים ברכה מעין שבע בבית החתן משום שמברכין שם ז' ברכות וכו', יש להביא סמך לזה לפי שידוע שהשבת נקראת כלה והקב"ה נקרא חתן, וא"כ כיון שמברכין כבר ז' ברכות לחתן ולכלה, אין צורך עוד לברך ברכה מעין שבע, כי ז' ברכות רומזים ג"כ לעניינים עליונים כמבואר בספרי הקבלה. ובדומה לזה כתבו המפרשים ז"ל מה טעם שינו חז"ל בנוסח תפילות השבת, שבכל תפלה תיקנו נוסח אחר, עיין להרד"א ז"ל בעמ' קמ"ז. זהו פשט הענין בדרך רמז, אבל עיקר דברי הת"י ז"ל הם עד"ה:

גם בליל פסח שחל להיות בשבת, המנהג פשוט בכל תפוצות תימן שאין אומרים ברכה מעין שבע, כי הוא ליל שימורים ומעיקרא לא תיקנו לומר בו ברכה מעין שבע, וכ"כ הרב שת"ז ז"ל סימן תפ"ז סק"ד, ומהרי"ץ ז"ל בע"ח ח"ב בסדר תפלת ליל פסח. ובזה כמעט כל הפוסקים ז"ל מודו דאין אומרים אותה, ואף המקובלים האחרונים ז"ל, זולתי הגאון המקובל רבינו הרש"ש ז"ל שכתב בספר נהר שלום (דף נ"ח ע"ב) בזה"ל, פסח שחל בשבת צריך לומר ברכה מעין שבע, כשאר יום טוב שחל בשבת. ואע"פ שנראה שאין לה מקום, מ"מ צריך לאומרה, כיון שהוזכרה בתלמוד (שבת דף כ"ד ע"ב) ולא חילקו בין פסח לשאר יו"ט, והחילוק שכתב רבינו נסים הוא מסברא, עכ"ל. ומעטים מאד שנמשכו אחריו בזה, ורובם ככולם חלקו עליו, אף מחכמי ישיבתו. מה גם דלא הצריך לאמרה עפ"י הקבלה, אלא ע"ד הפשט. ועיין להגאון מהר"ר עובדיה יוסף יצ"ו בספר חזון עובדיה ח"ב הלכות תפלת ליל פסח (ס"ו וס"ק י"ד) שאסף כעמיר גורנה דברי הפוסקים ז"ל הסוברים שאין לאמרה, ודחה דברי הרש"ש ז"ל ודעימיה ע"ש. וע"ע בשו"ת יביע אומר ח"ב או"ח סימן כ"ה, ושו"ת יחוה דעת ח"א סימן י"ג. ובזה נראה דאף מהר"ח כסאר יצ"ו מודה דאין לאומרה, כי מעיקרא לא תיקנו לומר אז ברכה מעין שבע. שוב ראיתי שכן כתב בפשיטות בתשובה כת"י. **ונראה** להטעים המנהג דרך רמז עפ"י דברי הרב תו"י ז"ל הנז' דבבית חתנים א"צ לאמרה כיון שהכלה מתברכת בז' ברכות, ה"נ י"ל גבי פסח, עפ"י מ"ש ז"ל בירושלמי ר"פ ערבי פסחים, כל האוכל מצה בע"פ כבא על ארוסתו בבית חמיו וכו'. וביאר בזה הרד"א ז"ל וז"ל, מה כלה אינה מותרת לבעלה אלא בז' ברכות כדאמרינן כלה בלא ברכה אסורה לבעלה כנדה, אף מצה אינה מותרת לאכול אלא בז' ברכות, ואלו הן, ברכת היין וכו' ע"ש. וא"כ מאותו הטעם שכתב התו"י ז"ל שלא לומר ברכה מעין שבע בבית החתן, הוא הדין והוא הטעם

לחוש לפחות לספק ברכה לבטלה ח"ו [קנג], ע"כ הגיעו קיצורי הדברים, בעזרת יוצר מאורים, ופוקח עוורים, ופותח שפתים להשיב אמרים טהורים, זכים וברים:

ועתה אתה האהוב ראה תראה לידע להבין ולהשכיל ולראות בעין דברי אמת הניכרים, ותן כבוד ליוצרך הזן אותך בחסדו הגדול, להללו ולשבחו ולברך לשמו, לעשות רצונו כרצונו רצון יראיו חסידיו ידידיו, ממה נפשך אם לפי מה שנתבארו לך דברי מר"ן ע"ה בלי שום פקפוק, בסתירת כל הטענות שנזכרו, וע"פ עדים נאמנים, הרב מ"א ובאה"ט והלכה ברורה ושת"ז ע"ה, וגם הרב באה"ג אשר גילה מקור זה הדין שהוא מתורת התום' והרא"ש והטור, וכפי ההוכחות שהוכחנו שהם [קנד] מוברים בדעת התום' ור"י והרא"ה. ואם צמא עוד אתה למים, לך אל נחלי מים, והם הכל בו בדף י"ז ובדף י"ט בשם רבינו יצחק הזקן ורבינו פרץ, והרב מקור חכמה, וסידור רבינו יעקב יעבץ, ומעשה רקח, ועץ חיים המפרש על המשנה, וב"ח עליהם השלום. ואם לפי מה שנתבאר לך בהוכחות ברורות ששתי חבורות כשני בתים חשובות. ואל תאבה ותשמע למתנבאים ומשמיעים, פירושים לא נשמעים, נגד דברי המודיעים, העומדים ומעידים, בשבח האלהים האדירים, באכילת התורי"ם, כי הוא בחיבורים:

ומעתה כל אשר יוסיף לערער ע"ז בלי תשובות וראיות ברורות, על כל הטענות וההוכחות הנזכרות, אלהים אמת יהיה לעומתו, לחשיב לו כמדתו. ואשר יקבל האמת ממי שאמרו, ולא יפנה לפחיתות האומרו, אל אמת יהיה בעזרו, להקשיב תפלתו ומאמרו. ואל אלהי הרוחות, יצילנו מכל שגיאות, ובתורתו יראנו נפלאות, ויחיש לנו ישועתו, ויבנה בית תפארתו, ונזכה לראותו, בצורתו ותבניתו, ולעבדו בתוכו, ביראת ואהבת רוממותו, אכי"ר:

פתח האוצר

לליל פסח. ואין להשיב ע"ז ממש"כ הפוסקים ז"ל (עי' כה"ח סימן רס"ח סקמ"ז) דכשבא החתן לביה"כ, כיון שבאים ב"א אחרים שאינם שייכים לחתונה יש לומר אותה, דלא דאמי, דשאני ליל פסח דכולם שייכים לשבע ברכות, וק"ל. אלא דצ"ע מה ישיב הרב ז"ל בבית האבל שאין שם שבע ברכות, אמאי לא אמרי' לה התם. אבל בודאי שיש לו טעם לזה עד"ה, ומה שכתבנו אינו אלא פשטן של דברים דרך רמז. וכ"כ בס' פר"כ. אמנם בספר תו"י עצמו לא מצאתי עניין זה [ואחר זמן מצאתי שכ"כ הרב חמ"י, והרב היכל הקדש סימן נ"ד]:

[קנג] **נראה** שכוונתו ז"ל דבשלמא אם המנהג לאמרה, אין לשנות המנהג, דקיימ"ל דלא אמרי' סב"ל נגד המנהג. אבל כיון שהמנהג שלא לאמרה, בודאי ובודאי שאין לאמרה, כיון שנחלקו הפוסקים ז"ל בזה, ובכה"ג אמרי' סב"ל:

[קנד] **הרא"ש** והטור ז"ל שלא הזכירו אלא ישיבה ס"ל כהתוס' והר"י והרא"ה ז"ל שהזכירו שלחן אחד, וכמשנ"ת לעיל ד"ה והיתה התשובה ע"ז והאי:

עוד זאת אודיע לך האהוב, מעשה אירע לי בבית משתה אחד, שנתנו לי הכוס לברך על המזון, ונתעורר אחד מהמסובין להתנות עמי בעל מנת לברך שבע ברכות בעבור בנו שנתארח שם ויום שביעי לחופתו היה, וכאשר לא רציתי לקח הכוס מידי וברך ברכת המזון ושבע ברכות, וטען שאנו חולקים ח"ו על רבינו הרמב"ם ע"ה בזה [קנה]. והנה הודה בפיו שאינו יודע ממי

פתח האוצר

[קנה] **בעניין** זה נפלה מחלוקת גדולה בין הפוסקים הראשוני' והאחרוני' ז"ל, ורבים האריכו בזה, עיין גמ' סוכה דף כ"ה ע"ב, תוס' וספרי הראשונים ז"ל שם. כתובות דף ז' ע"ב, ובשיטה מקובצת ושאר ראשונים ז"ל שם, טור ושו"ע אהע"ז סימן ס"ב ובמפרשים שם. והנה אין כאן המקום להאריך בשיטות הפוסקים ז"ל בזה, אך נביא בקצרה לעניין מנהגינו ומה שכתבו רבותינו הגדולים חכמי תימן. הנה מהרי"ץ ז"ל בעץ חיים ח"א בסדר ברכת המזון כתב דאם יצאו החתן והכלה מבית חופתם לאכול בבית אחר, אין מברכין שם ברכת חתנים, דאין שמחה אלא במקום חופה וכו' ע"ש. אמנם בשו"ת פעולת צדיק שלו ח"ג סימן רנ"ב כתב בהיפך, דאף אם יצאו למקום אחר מברכין ברכת חתנים, ושכן המנהג, ושכן נהגו בבית הנשיא רבינו הרשב"א כ"ץ, במעמד בניו הגאונים מהר"ר יחיא ומהר"ר יוסף, והגאון מהר"ר דוד משרקי ז"ל, ושכן כתב הגאון מהר"ש מגזלי ז"ל באגרת הבשורות, עש"ב. וכבר העיר על סתירה זו הגאון מהר"ש עמר ז"ל בספר שתילי זיתים (כת"י) באבן העזר סימן ס"ב, והניח הדבר בצ"ע. אמנם הרב לוי נגאר ז"ל (מתלמידי ביהכ"נ של מהרי"ץ ז"ל) כתב בגליון ספר עץ חיים שלו (והובא בספר ע"ח מהדו' הר"ש צאלח יצ"ו) שהעיקר כמ"ש בתשו' ושכן המנהג בזמנו. עוד הובאה שם הגהה מאחד מחכמי תימן ז"ל בזה"ל, הנה הרב המחבר ז"ל כבר חזר בו בתשו' ח"ג סימן רנ"ב ממ"ש בכאן, והעלה שם בשם מנהג הראשונים ז"ל שכן מברכים, והביא לו סמוכות מכמה פוסקים ז"ל, עיין עליו ותרוה צמאונך, וטעם זקנים יקח, עכ"ל. וכ"כ הגאון מהר"א אלנדאף ז"ל בענף חיים שם ושכן המנהג, ע"ש. וע"ע להגאון מהר"י בדיחי ז"ל (ראש הישיבה הכללית בתימן) בספר חן טוב בחידושים סימן כ"ז. **והנה** עיין עוד בע"ח בשלהי התכלאל בעניין נר שבת ויו"ט, שם כתב מהרי"ץ ז"ל שביו"ט ג"כ צריך לברך על הדלקת הנר, ע"ש. אמנם בתשו' ח"ג סימן ע"ר כתב שלא לברך על נר יו"ט ושכן המנהג, עש"ב. וכתב ע"ז הגאון מהר"ש חבשוש ז"ל בספר שושנת המלך הלכות יו"ט ס"ג וז"ל, עיין בסידור שחזר בו הרב ממ"ש כאן, והוכיח שם שדעת הרמב"ם שצריך לברך עליו, עכ"ל. אמנם הגאון מהר"א אלנדאף ז"ל בענף חיים שם כתב דמהרי"ץ חזר בו בתשו' ממ"ש בע"ח, ושהעיקר שלא לברך, ע"ש. וכ"כ הרב לוי נגאר ז"ל בהגהה שם וז"ל, אמר המעתיק, עיין בתשו' הרב המחבר שפסק על עניין נר ביום טוב שלא לברך, ומטי בה משום מנהג ע"ש, ונראה שהעיקר כמ"ש בתשו', וכן הורו לנו בבית הכנסת של המחבר ז"ל ז"ע, עכ"ל. ונראה שהבינו שהעיקר כמ"ש בתשו' לפי שבע"ח לא הזכיר מנהג בזה, אלא כתב רק דרך הוראה, אבל בתשו' כתב שהמנהג שלא לברך, והאריך להביא לו סמוכות ע"ש, וידוע שמהרי"ץ ז"ל בכ"ד מבטל דעתו מפני המנהג, ולכן כשראה והתבונן

פתח האוצר

שהמנהג שלא לברך, חזר בו וביטל דעתו שבע"ח. גם ידוע שבדרך כלל התשו' שבח"ג הם אחרונות וכתבם בסוף ימיו, ושם במקומות רבים האריך לחזק כמה מנהגים, ועיין למהר"י רצאבי יצ"ו בספר בארות יצחק הלכות לולב ס"ק ע"ג, ובהלכות קס"ת סק"כ. וא"כ ה"ה בנ"ד, שכיון שבע"ח לא הזכיר מנהג בזה, אלא כתב רק דרך הוראה, ובתשו' כתב שמנהגינו לברך אפילו יצא החתן, א"כ העיקר כמ"ש בתשו'. וכן מצאתי להגאון מהר"ש חבשוש ז"ל בספר שושנת המלך הלכות קידושין ס"ז שהביא מ"ש מהרי"ץ ז"ל בתשו', וכתב ע"ז בזה"ל, הנה הרב בסידור כתב שאם יצא החתן להתארח שאין לברך ברכת חתנים, היפך ממ"ש כאן. ונראה דהעיקר כמ"ש כאן, שהרי בכאן מטי בה מטעם המנהג ושראה כמה גדולים עושים כן, ושם בסידור לא זכר מהמנהג כלום וכו', דאעפ"י שיש כמה פוסקים חולקים ע"ז, מ"מ כיון דהמנהג פשוט לברך לא אמרי' ביה סב"ל, עכ"ל. ולפ"ז יש לתמוה עמ"ש מהר"ש חבשוש ז"ל גופיה גבי נר יו"ט דהעיקר כמ"ש בסידור, וכנז' לעיל. והרי גם שם לא הזכיר בע"ח מנהגינו בזה, ובתשו' הזכיר שהמנהג שלא לברך, וצ"ע:

אמנם הגאון מהר"י הכהן ז"ל (שהיה דיין ור"מ בעוב"י צנעא) בשו"ת חיי שלום סימן ב', סמך ידיו עמש"כ מהרי"ץ ז"ל בע"ח, ודחה מש"כ בתשו' והאריך להוכיח שהעיקר שאין לברך ז' ברכות אלא בבית החתן עש"ב. וכ"כ הגאון מופת הדור מהר"ח כסאר יצ"ו (זקן רבני תימן ומלפנים ראש ישיבת בית אלשרעבי בעוב"י צנעא) בספר שם טוב בפ"י מהלכות אישות דין ג', עמש"כ הרמב"ם ז"ל שצריך לברך ברכת חתנים בבית החתן קודם הנישואין וכו' וז"ל, ודע דממה שהוסיף רבינו ז"ל לכתוב עוד בבית החתן, שמעינן דאם יצא החתן וכלתו להתארח במקום אחר באקראי, דאינו מברך ז' ברכות, וכ"ש אם נתארח לבדו דאינו מברך, עכ"ל. וכ"כ עוד בפ"ה מהלכות ברכות דין ה', ובשו"ת החיים והשלום שלו תאהע"ז סימן י' ע"ש. **והנה** הקשה לי ע"ז ת"ח אחד, דהא לשון זה הוא לשון הברייתא בכתובות דף ז' ע"ב, דתניא מברכין ב"ח בבית חתנים, ולא אשכחן לחד מן הפוסקים ז"ל שדייק מלשון הברייתא הנז' כן, מה גם שיש חולקים דס"ל דמברכין ז' ברכות שלא בבית החתן, ומה ישיבו על משמעות לשון הברייתא, א"ו דאין לדייק מזה, וכי היכי דאין לדייק כן מלשון הברייתא, ה"נ אין לדייק כן מלשון הרמב"ם ז"ל, דהוא ז"ל העתיק לשון התלמוד, עכ"ד. והיתה תשובתי, הנה לשון הברייתא כך הוא, תנו רבנן מברכין ברכת חתנים בבית חתנים, ר"י אומר אף בבית האירוסין מברכין אותה, ע"כ. והנה מה שהוצרך ת"ק למימר בבית חתנים, הוא לאפוקי מדר"י דאמר דאף בבית אירוסין מברכין אותה, ע"ז דקדק ת"ק למימר בבית החתנים, לאשמועינן דדווקא בבית חתנים ולא בבית אירוסין. אבל הרמב"ם ז"ל הול"ל צריך לברך ברכת חתנים קודם נישואין וכו' ותו לא, ומזה שמעינן כבר דרק בנישואין מברכין ולא באירוסין וכת"ק, מאי האיי דקאמר בבית החתן, אלא ודאי דאתא לאשמועינן דדווקא בבית חתנים מברכין ז"ב, ושאם יצא החתן אין מברכין אותה, ודו"ק. **שוב** עיינתי בספרי הראשונים ז"ל בזה והנה מצאתי להתוס' ז"ל בסוכה דף כ"ה ע"ב ד"ה אין שמחה אלא בתופה, שכתבו בזה"ל, ובפ"ק דכתובות אמרי' נמי

זה הדין נובע, והרי מר"ן ע"ה העלה אותו בשם הרי"ף והרמב"ם [קנו] והרא"ש גדולי הפוסקים ע"ה. ותמיהא לי טובא על הנוהגים לאומרם איך עזבו סברת הרבי"ם המקילים בברכות ואחזו בסברת המחמירים. ועוד הרי טוענים בטענת ודאי וברירא שכל מנהגי המקום הזה כרבינו הרמב"ם ע"ה [קנז], נמצא בבירור שאין זה אלא שינוי מנהג. ועוד דלא מיעט הרב ט"ז [קנח] אלא מקום חופה, אבל כלתו עמו לא מיעט [קנט]. והסברא ג"כ

פתח האוצר

מברכין ב"ח בבית חתנים, משמע דווקא במקום חופה דהוא בית חתנים. ומיהו אין ראייה משם, דדלמא לאפוקי מדר"י קאתא דקאמר אף בבית אירוסין מברכין אותה, עכ"ל. הרי לך בהדיא דאי לאו דאתא ת"ק לאפוקי מדר"י, שפיר הוה מצינן למידק ממאי דקאמר בבית חתנים. ועוד דמשמעות דברי התוס' ז"ל נראה דאינו בדרך ודאי, אלא שמא אתא לאפוקי מדר"י. א"כ שפיר יש לדייק כן מלשון הרמב"ם ז"ל וכאמור. וגדולה מזו מצאתי בשיטה מקובצת שם שהביא בשם הגאונים ותלמידי רי"ו ז"ל דדייקי הכי מלשון הברייתא עצמה. ואין להקשות דשמא ת"ק אתא לאפוקי מדר"י ולהכי קאמר בבית חתנים, וכמ"ש התוס' ז"ל, דע"ז ישיבו הגאונים ותר"י ז"ל דאם איתה דאתא רק לאפוקי מדר"י, א"כ ת"ק אמאי קאמר בבית נישואין, די שיאמר בנישואין, ור"י נמי די שיאמר אף באירוסין, מאי האיי דקאמרי בבית, א"ו דאתו לאשמעאן דדווקא בבית חתנים או בבית אירוסין מברכין ז"ב, אבל לא במקום אחר. ועיין ערוך לנר בסוכה שם. **ואפשר** שזוהי כוונת הגאון מהר"ח כסאר יצ"ו במש"כ בפ"ה מהלכות ברכות דין ה' וז"ל, ונראה משם (מסוגיא דכתובות הנז') דאין אומרים שהשמחה במעונו וז' ברכות אלא א"כ החתן בביתו, אבל אם נתארח בבית אחרים אין אומרים, דבעינן מקום שמחה וליכא, וג"כ סעודה שהיא מחמת החיתון בעינן, לאפוקי סעודה שלא מחמת החיתון. וכך מורה לשון רבינו ז"ל שכתב הסועד בבית חתנים [ר"ל דאל"כ היל"ל הסועד בסעודת חתנים]. וכן דקדק לכתוב בפ"י מהלכות אישות גבי ז' ברכות הסועד בבית החתן, כמו שכתב כאן גבי שהשמחה במעונו. וכך היא סברת רוב הפוסקים ז"ל ועיקר. ואע"פ שמהרי"ץ ז"ל העלה בשו"ת היפך זה, כבר השיב עליו מהר"י הכהן ז"ל בתשובותיו, והכריע כמו שכתבתי לענ"ד, עכ"ל. וע"ע לשונו בשו"ת החיים והשלום שם, ודו"ק [וראיתי בתכלאל הקדמון שהביא לשון הרמב"ם ז"ל הנז', והשמיט ת' בבית החתן, אפשר משום שהמנהג הקדמון לברך אפילו יצא החתן, וכמ"ש מהרי"ץ ז"ל, ולפי"ז הוא סיוע למש"כ מהר"ח כסאר יצ"ו. ושמא יש לדחות, דאפשר שהשמיט תיבות אלו כדרכו לקצר לשונות הרמב"ם ז"ל כידוע]:

[קנו] **תימה**, דמר"ן ז"ל לא הזכיר דעת הרי"ף והרמב"ם ז"ל בזה. אמנם הדין דין אמת שכ"ה דעת הרמב"ם ז"ל וכמ"ש לעיל בסמוך משם מהר"ח כסאר יצ"ו. ולפי מה שביארנו שם יש מקום לומר שכ"ה ג"כ דעת הרי"ף ז"ל שהעתיק לשון הברייתא ודו"ק:

[קנז] **עיין** להלן סימן י"א (ד"ה והשיב ע"ז), ובפתח האוצר לעיל אות י"ב:

[קנח] **אהע"ז** סימן ס"ב סק"ז:

[קנט] **נראה** בכוונתו ז"ל, די"ל דאפילו המקילין דס"ל דאפשר לברך במקום

תכריח, שאי אפשר שיחלוק מן הקצה אל הקצה, אלא דסבירא ליה דשפיר הוי בית חתנים ומקום שמחה מהטעם שהביא הרב בית שמואל ע"ה [קם], כנלע"ד:

אודך כי עניתני ותהי לי לישועה [קסא], אבן מאסו הבונים היתה לראש פנה [קסב], מאת ה' היתה זאת היא נפלאת בעינינו [קסג], הנה אלהינו זה קוינו לו ויושיענו זה ה' קוינו לו נגילה ונשמחה בישועתו [קסד], בורא ניב שפתים שלו"ם שלו"ם לרחו"ק [קסה] ולקרו"ב [קסה] אמר ה' ורפאתיו [קסו]:

[* **ודע** לך אחוב כי אני הצעיר אחר שכתבתי כל זה הייתי מיצר ומצטער בנפשי איך רבותי המערערים, לא קיבלו דברי אמת הניכרים, והייתי מחשב ומבקש למצוא להם טעם ולא מצאתי. ובכל לילה לא תבא לי השינה כי אם בצער, ויום אחד קמתי ממטתי והנה נפל בפי זה הפסוק, ואכלו אותו אשר כופר בהם [קסז] וכו', ובמעט עיון עלה על דעתי שבא לרמוז על זה שצריך לברך בכל חבורה, וכה ירמוז, ואכלו אותם, היינו השולחנות. אשר כופר בהם, על דרך מה שאמרו ז"ל [קסח] כתיב המזבח עץ שלש אמות [קסט] וכו' פתח במזבח וסיים בשולחן, אלא בזמן שבהמ"ק קיים מזבח מכפר, עכשיו שולחנו של אדם מכפר עליו. ואימתי, בזמן שנתנו כופר דמי הסעודה, והיא הברכה, על דרך מה שאמרו ז"ל [קע] כתיב לה' הארץ ומלואה [קעא], וכתיב והארץ נתן לבני אדם [קעב], לא קשיא, כאן קודם

פתח האוצר

אחר, היינו דווקא אם עשו שם סעודה מיוחדת לכבוד החתן והכלה, דאז הוי מקום שמחה, אבל אם הסעודה אינה בשביל החתן ואינו אלא אורח, בזה מודו דאין מברכין, דהא אינו מקום שמחה. וכ"כ ר"מ המאירי ז"ל בכתובות שם, עש"ב. וכ"נ מדברי הט"ז ז"ל הנז', דהשאלה היתה אם עושים לו סעודה מיוחדת במקום אחר, והולכין שם החתן והכלה, מוכח דאם אין הסעודה בשבילו אין מברכין. ומש"כ מהרש"ק ז"ל אבל כלתו עמו לא מיעט, כ"נ מדברי הט"ז ז"ל שם, ור"ל דבעינן סעודה לחתן ולכלה דווקא, וכדמוכח בסוכה שם דאין שמחה אלא עם הכלה, ודו"ק היטב כי קצרתי. ועיין ערוה"ש שם סעיף ל"ז, ואכמ"ל:

[קם] **שם** ס"ק י"ג:

[קסא] **תלים** קי"ח כ"א:

[קסב] **שם** כ"ב:

[קסג] **שם** כ"ג:

[קסד] **ישעיה** כ"ה ט':

[קסה] **גימ'** קרח:

[קסו] **ישעיה** ב"ז י"ט:

[קסז] **שמות** כ"ט ל"ג. ולשון הפסוק, ואכלו אותם אשר כופר בהם למלא את ידם לקדש אותם וזר לא יאכל כי קדש הם:

[קסח] **ברכות** דף נ"ה ע"א:

[קסט] **יחזקאל** מ"א כ"ב. ולשון הפסוק, המזבח עץ שלש אמות וגו' וידבר אלי זה השלחן אשר לפני ה':

[קע] **ברכות** דף ל"ה ע"א:

[קעא] **תלים** כ"ד א':

[קעב] **שם** קט"ו ט"ז:

ברכה כאן לאחר ברכה. ודיקא דקאמר אשר כופר בהם, ולא אמר להם, שכך היה ראוי לומר, וכמו שפירש רש"י ע"ה, בהם, להם, כל זרות ותיעוב. ועיין בהרא"ם ע"ה. לרמוז שצריך לברך בכל שולחן ושולחן. למלא את ידם, שפע וברכה, על דרך מה שאמרו ז"ל [קעג], כל המברך מתברך. לקדש אותם, על דרך מה שאמרו ז"ל [קעד] שבאמצעות הברכה תשרה רוחניות וקדושה במאכל, ונכנסת במעי האדם. וזר לא יאכל, שלא יהא חלק לסט"א באותה סעודה. כי קדש הם, השולחנות והמאכל והאוכלים. עוד נתאמת לי זה בראותי כי הוא מדבר מן הענין, שהרי הפסוק הקודם [קעה] אמר, ואכל אהרן ובניו את בשר המילואים ואת הלחם אשר בסל, הוא השולחן, פת"ח אה"ל מועד. הרחמן יתן בלבנו אהבתו ויראתו להודות על האמת, כמאמר התנא ע"ה [קעו], לעולם יהא אדם ירא שמים ומודה על האמת, כי"ר:

סימן ה

תשובת הגאון רבי אהרן הכהן עראקי זצ"ל [א]

ראשי עם קדש אנשי אמונה, היושבים במשפט ראשונה, יושבי על מדין לדון חוקים ומשפטים, כולם אבירים וקמים, לעזרת ה' בגבורים [ב], לוחמים מלחמת תורה ומלחמת יוחפין, נגד בעלי תריסין. שמעוני אחי

פתח האוצר

[קעג] **מדרש** הגדול בראשית י"ב ג':

[קעד] **עיין** ראשית חכמה שער הקדושה פרק ט"ו ד"ה עוד ראוי:

[קעה] **שמות** כ"ט ל"ב. וצ"ל את בשר האיל:

[קעו] **סדר** אליהו רבה פרק כ"א:

[א] **נדפסה** בנספחות שבסוף ספר רביד הזהב, והיא שם בסימן ב'. ואנו העתקנוה מכת"י שברשות הרש"צ יצ"ו, והגהנוה ע"פ הנדפס [בנדפס ייחסו תשובה זו למהר"ש קרח ז"ל (כי בכת"י שהדפיסו ממנו נשמט שם בעל התשובה) ולכן תמה המגיה עמש"כ להלן, בהיות שדברי המשיב כנים וכו', מי הוא אותו המשיב שהרב ממלא את דבריו בתשובה זו. גם תמה עמש"כ להלן, כבוד א"א מורי יוסף נע"ג, שהרי שם אבי מהרש"ק סעדיה. אולם בכת"י הרש"צ יצ"ו כתוב בתחילת תשובה זו בזה"ל, תשובה על ברכת המוציא להר"ר אהרן בן כהר"ר יוסף בן כהר"ר יחיא הכהן עראקי יש"ל, ע"כ. נמצא שמש"כ בהיות שדברי המשיב, כוונתו על תשובת מהרש"ק ז"ל דלעיל סימן ד'). נראה שהיתה לפניו תשובה ארוכה מאחד מההולקים, ומהרש"ק ז"ל העתיק בתשובתו דלעיל סימן ד' קטעים ממנה, והשיב עליו, ועל תשובה זו ג"כ מוסבת תשובת מהר"א הכהן עראקי ז"ל בכאן. כנראה תשובה זו אבדה, אך מדברי מהר"א הכהן עראקי ז"ל נראה שהתשובה היתה מסודרת השגות השגות ע"פ סעיפים:

[ב] **שופטים** ה' כ"ג:

ורעי [ג], אלופי ומיודעי [ד], בקשו צדק בקשו ענוה אמוני [ה], ולא תסתרו ביום אף ה' [ה]. לא תכירו פנים במשפט [ו] להוציא יקר מזולל [ז], להציל ולמלט, מכף מעול וחומץ ומחלל [ח]. אתם השרידים, אשר לדבר ה' חרדים [ט]. הבנים אין לישראל [י] משורש גזע יחם ונחלה, להחזיר עטרה ליושנה, לבנים נחלו מאבותם תלכה ברורה, בספרא זכה וברורה. הצרי אין בגלעד [יא] לזרוע זרע ולברור בנפה וכברה. האם אין עץ חיים, נטוע בעדן גן אלהים, האם אין תרופה לעמק ברכה, לברר החלכת. ואף גם לזאת לבי יהגה אימה [יב], איך ולמה, היה כאיבם נצח [יג], ושער לבם קלוע. ושמו ידיהם על פיהם [יד], מהציל עשוק הוכה, על לא חמס בכפו [טו], ולא זכר מוכי אלהים ביום שיזוע, ותשבר כד על המבוע [טז]. ומוצא אני מר ממות [יז], את אשר בנו דיק [יח] ומשטח הרמים [יט], ושפכו סוללה [כ], לגזור גזירות, מצודות וחרמים משקרים, למקים דברי אבות בנויים, על פי הלכות ברורות, זכות וברות. ובקשו בגזירתם לעקור ולשרש, לפנה וראש. ומה יקחם לבם [כא], כי יניפו חרבם מנדנה, ואחריתם מרה כלענה [כב], לעמוד בבושה וכלימה, לפני הצדיקים אשר חירפו וביזו את כבודם. ורוח מביניתי יצא מגוה וישלוף [כג], על (פני) [*פניו] יחלוף, מסמר שערת בשרי [כד] מקול ענות מנצח ומזמר, למחליף את הטוב לחרף ולחמר, וימדו בעמר [כה], לעשות באושים מכרמי חמד, ואם בדברי השקר קורצו מחומר, להשיב דברי אמת, ה' יתן אומר [כו]. ויודע תעלומות לבי, יראה אם דרך עוצב בי [כז], במעגלי צדק ינחני [כח], לרדוף עד חובה ולהחזיק הבדק, ואסוך שמן [כט]

מקרן בן שמן [ל]:

בהיות שדברי המשיב [לא] כנים וברורים, דלויים ממימי הפוסקים, ואל ים החכמה סמוכים, ואל עמוד הספרא הנכונה הם בטוחים, אלא

פתח האוצר

[ג] **ע"פ** דה"א כ"ח ב':
[ד] **ע"פ** תלים נ"ה י"ד:
[ה] **ע"פ** צפניה ב' ג':
[ו] **דברים** א' י"ז:
[ז] **ע"פ** ירמיה ט"ו י"ט:
[ח] **ע"פ** תלים ע"א ד':
[ט] **ע"פ** ישעיה ס"ו ה':
[י] **ירמיה** מ"ט א':
[יא] **שם** ח' כ"ב. וע"פ תענית דף ד' ע"א:
[יב] **ע"פ** ישעיה ל"ג י"ח:
[יג] **ע"פ** ירמיה ט"ו י"ח:
[יד] **ע"פ** איוב כ"א ה':
[טו] **ע"פ** איוב ט"ז י"ז:
[טז] **קהלת** י"ב ו':
[יז] **שם** ז' כ"ו:
[יח] **ע"פ** יחזקאל ד' ב', ועוד:
[יט] **שם** כ"ו ה', י"ד:
[כ] **ע"פ** שמ"ב כ' ט"ו, ועוד:
[כא] **ע"פ** איוב ט"ו י"ב:
[כב] **ע"פ** משלי ה' ד':
[כג] **ע"פ** איוב כ' כ"ה:
[כד] **ע"פ** איוב ד' ט"ו:
[כה] **שמות** ט"ז י"ח:
[כו] **תלים** ס"ח י"ב:
[כז] **ע"פ** תלים קל"ט כ"ד:
[כח] **שם** כ"ג ג':
[כט] **ע"פ** מל"ב ד' ב':
[ל] **ע"פ** ישעיה ה' א':
[לא] **כוונתו** על תשובת הגאון מהר"ש קרח ז"ל דלעיל סימן ד':

שבקצת מקומות הם קצרים, ומקצת ראיות הצריכים הם שמוטים, לקוצר שכלי ומיעוט תבונתי החלושים, על כן באתי להזכיר בשורתים אלה, ותחלה אני צריך להזכיר על היסוד אשר נבנה עליו בית המחלוקת הזו, כי הוא יסוד תהו ואבני בהו [לב], והבית אשר נבנה עליו נפל. והוא מה שכתב המשיג הלכתא ומנהגא אמינא, ואני אומר דלאו הלכתא ומנהגא חזינא, אלא רמותא וגסות רוחא, חדא שאין בדורינו מי שיוכל להעיד על מנהג ראשונים דראשונים, שכולנו בני דור אחד אנו. ואפילו מהרי"ץ נ"ע [לג] לא העיד שכך ראה מנהג הראשונים אלא ששמע מפי זקנים, והעיד שראה מברכים על כל שלחן ושלחן, ונותנים לאחד מהם לברך להם. הרי להם בהדיא מעדות מהרי"ץ שכבר נהגו בימיו לברך על כל שלחן [לד]. וזה שלא כדברי המשיג שלא הניח אלא כבוד אדוני אבא מורי יוסף נע"ג [לה], ומכמה טעמים אחרים, ויכחיש דבריו מה שראינו בעינינו שלא היה רוצה להוציא שולחנות אחרים ידי ברכה, דבעינן דוקא בשלחן אחד. ולא נצרכנו לזה אלא לדבריהם שמכיאין ראיה מעדות מהרי"ץ שמנהג קדמונים לברך אחד לכל הכנסייה ואפילו הם שולחנות רבים. אבל העיקר בזה קבלתינו מאבותינו שקיבלו מאבותם ורבותם שצריך לברך על כל שלחן ושלחן [לו], וכך עלתה סברתם. וכן ראינו בעינינו מעשים בכמה עתים במעמד מהרי"ץ שחולק עליהם באין פוצה פה, כדרך החכמים לכבד זה את זה אעפ"י שהם חלוקים בהלכה. משא"כ בדורינו זה עניי דעניי בדין ובסברא, שלא די לנו חסרונינו בדרכי התורה, אלא שעמדו גוברי יהירי בחזקה לחרף ולגדף להולך במנהגי אבותיו וקבלתו מרבותיו בסברתם הזכה והטהורה, להחשיך מאורות המאירים, ולזמן שחורים לחורים, בלי ראיות זכים וברים, אלא מגששים כעורים, להשיג גבול חכמים, זימנו לעצמם לבנים ומצאו שחורים [לז]. ואם הם מסתירים עצמם מן האבות והופכים פניהם כנגד הבנים, מה תועיל הסתרת פנים, הלא לפניו ית' כל נסתרות גלויים, וכביכול הניח כבודו ותבע כבוד הנביא, הוא יתבע ממי שמחרף למי שעושה כהוראת אבותיו ורבותיו,

פתח האוצר

[לב] **ע"פ** ישעיה ל"ד י"א:

[לג] **לעיל** סימן א':

[לד] **הדברים** תמוהים, דבהדיא כתב מהרי"ץ ז"ל שם בזה"ל, המנהג בכאן מימות קדמונים וכו', ומקרוב ראיתי וכו', ע"ש. מוכח בהדיא שבזמנו התחילו קצת מהעם לברך בכל שלחן ושלחן, ושעד אז כולם נהגו שאחד מברך לכולם. ועיין להלן סימן י' (ד"ה אך מה), ובפתח האוצר שם אות ק"ל:

[לה] **הוא** הגאון רבי יוסף בן הגאון מהר"ר יחיא בן רבי הרשב"א כ"ץ ז"ל. ועיין להלן ריש סימן ז'. **ומ"ש** שלא הגיח וכו', נראה לכאורה שר"ל שהמשיג טען שכל חכמי הדור הקודם סברו שדי בברכה אחת, לבד ממהר"י הכהן עראקי ז"ל הנז' שרק הוא חלק והצריך ברכה לכל שולחן. אמנם מהמשך לשונו לא נראה כן. ואולי הלשון צריך תיקון:

[לו] **עיין** בפתח האוצר לעיל סימן ד' אות י"א:

[לז] **ע"פ** ביצה דף י' ע"ב:

אם לא יחזור בו ויתודה עונו אולי יכופר לו. סוף דבר אין על בני חדור חזה טענת שינוי מנהג, שכיון שקבלו מאבותם ורבותם [לח], המוחה בידם אינו מן המתמיהין אלא מן המרבים מחלוקת ושנאת חנם בישראל. ואין לנו להרהר אחר הראשונים שהורו בהוראה זו, שאם באת להרהר אחריהם צריך אתה להרהר אחר כל ב"ד וב"ד:

וכל שכן שאין למנהג הסומכין על ברכה אחת סמוכות כלל ועיקר, כמו שביאר המשיב בקונטרסין שלו, וכמו שנבאר בעה"י בביאור מה שחסר בדבריו לפי עניות דעתי, והוא זה מה שכתב המשיג בהשגה י"ד, מי שדיבר לשון זה וכו' ומחזיק במחלוקת וחולק על הרבים וכו', לא ידענא הני רבים מאן נינהו, אם כוונתו על בני תורה, תמיה אני אימתי עמדנו למנין, הלא עמד עלינו בצווחות וריבות והלבנת פנים והתכבדות בקלון אחרים, ולא הניח לכל אחד לומר סברתו בנחת כדרך החכמים ויתברר האמת. ולא יקרא מחזיק במחלוקת נגד הרבים אלא בדין חדש ותחלת סברא ועמד היחיד נגד הרבים, בזה יצדק לומר עליו מחזיק במחלוקת. אבל נדון דידן הוראה קדומה וסברא נכונה, מפי הורים ומורים וסופרים על פי ספרים, אשר עליהם בית ישראל סמוכים, ובכל ספרי הפוסקים הדברים אמורים. ואם כוונת המשיג על המון העם דלאו דינא גמירי, אין משם ראיה, שכל אחד מהם על הוראת רבו סומך כפי מה שקיבל מרבותיו. ועד היום עומדים בסברתם, אלא שהמברכים לעצמם [מברכים] בלחש מפני חמת המציק להם [לט] בחירופים וגידופים, ומקיימים בעצמם כי לך ה' הוחלתי [מ]. ופוק חזי מאי עמא דבר, כי לא נעשה כפשע הזה לחרף ולגדף למי שעושה כסברת הוריו ומוריו, אם לא גוברי יחירי שעמדו בדור יתום כזה, נשכבה בבשתינו ותכסינו כלימתינו [מא]:

ומה שכתב המשיג [מב] בהשגה ח"י בענין ברכה מעין שבע, אעפ"י שיש די בדברי המשיב, עכ"ז אוסיף מה שנלע"ד, והוא זה, גדולה תמיהתי על המשיג איך עקר הלכתא ומנהגא [מג] בכדי, אבל גילה דעתו בזה שאין כוונתו לברר האמת אלא להפיק רצון ריעיו ושושביניו יהיה במה שיהיה. תהלה לאל שפיו ענה בו לסתור דבריו הראשונים [מר], והוכיח סופו על

פתח האוצר

[לח] **עיין** להלן סימן ט' (ד"ה ומש"כ שהוא מודה). **ומ"ש** שאם באת להרהר וכו', ע"פ ר"ה דף כ"ה ע"א:

[לט] **עיין** להלן סימן ז' (ד"ה בהיות):

[מ] **תלים** ל"ח ט"ז:

[מא] **ירמיה** ג' כ"ה:

[מב] **עיין** לעיל סימן ד' (ד"ה וכך באה תשובתו):

[מג] **כי** המנהג פשוט בכל תפוצות תימן [עכ"פ בדורות האחרונים] שאין מברכין ברכה מעין שבע בבית החתן וכיו"ב, וכמ"ש לעיל בפתח האוצר סימן ד' אות קנ"ב:

[מר] **כוונתו** על מש"כ המשיג שם בזה"ל, ואין אומרים טענה זו אלא על מי שלא ראה מאורות כמונו היום,

תחילתו שאין בדבריו כלום ולא לש"ש נתכוון, אלא לעשות לו שם בגדולים, לעקור זיתים לחים ורטובים, בדברים בטלים, וגיזומים ואיומים, שעתיד ליתן עליהם את הדין:

ומה שכתב בהשגה ט"ו פיך ענה בך שאתה שומע הברכה וכו' [מה], לא יצדקו דבריו אלא בשאר ברכות שאין צריכים הסיבה, אבל ברכת המוציא שצריכה הסיבה לדידהו, ולדידן שלחן אחד, שפיר לענות אמן ולברך בשולחנו. ודבר זה ידוע שכל שלא הסבו או לדידן לא ישבו בשלחן אחד, אין אחד יכול להוציא חבירו אלא בדיעבד דרך כוונה, ולמ"ד דאף בדיעבד לא יצא, עיין פר"ח בליקוטים. וכאן שפיר לכוון שלא לצאת ויענה אמן ויברך בשלחנו לכ"ע, וכל זה בשכל אחד שלחנו לפניו:

נשאר עלינו לעיין בדברי הרמב"ם ע"ה אם יודה לחילוק זה שכתב מר"ן ע"ה דלא מהני קביעות מקום או בעל הבית עם בני ביתו, אם לאו. ומצאתי בספר כנה"ג בכללים כלל ל"ו וז"ל, במקום שנוהגים לפסוק כהרמב"ם, הוא כשבפירוש הולקים עליו, אבל אם לשונו בסתם ופוסקים אחרים מפרשים איזה חילוק, נלמד הסתום בלשונו מן המפורש בשאר פוסקים. מזה מוכח בהדיא שהרמב"ם ע"ה יודה לזה החילוק שהעלה מר"ן בשם הטור [מו],

פתח האוצר

שאין אנו אומרים אותה אלא בבית הכנסת מחסרון ידיעת הכוונה, ע"כ. דבזה גילה דעתו שגם הוא נוהג שלא לאמרה:

[מה] **נראה** שהמשיג טען עליהם, דלשיטתם למה הם מקשיבים לברכת הגדול ועונין אמן, ואח"כ חוזרין ומברכין כל שלחן לעצמו, הא כבר יצאו בברכת הגדול, וכמ"ש כמה מן הפוסקים ז"ל דאם לא היסבו ובירך אחד לכולם וכיוונו לצאת יצאו, ושאף לכתחילה יכולין לעשות כן, עיין לעיל סימן א' (ד"ה ובר מן דין):

[מו] **אגב** שיטפיה לא דק בזה, דהטור לא זכר חילוק זה כו"ע, אלא מר"ן ז"ל כתבו מעצמו. ועיין לעיל סימן ד' אות ס"ה. **והנה** בעיקר הדברים לכאורה יש לתמוה, דהא הרמב"ם ז"ל לא הזכיר כלל עניין הסיבה, אלא כתב רבים שנתועדו לאכול וכו', דהיינו קביעות מקום, וכמו שנתבאר לעיל סימן א' (ד"ה ונראה שלזה), וא"כ מניין לנו דיודה דהאידנא דלית לן הסיבה לא מהני אפילו קביעות מקום אא"כ ישבו בשלחן אחד. ונראה לענ"ד דמהר"א הכהן עראקי ז"ל הבין דמה שאמרו בגמ' היסבו או קבעו מקום וכו' הוא בזמנם שלא היה שלחן אחד גדול לכולם, לכך הוצרכו לומר דווקא אם היסבו או קבעו מקום. אבל בזה"ז שכולם אוכלים על שלחן אחד, לא מהני קביעות מקום וכיו"ב אא"כ ישבו בשלחן אחד, וכמ"ש הגאון מהר"ש קרח ז"ל לעיל סימן ד' (מד"ה ונראה לע"ד), וכיו"ב כתב הגאון הנצי"ב ז"ל הוב"ד להלן סימן י' אות מ"ו ע"ש. והשתא כיון דהרמב"ם ז"ל אירי בזמן שעדיין אינם יושבין בשלחן אחד [אמנם עיין להלן בקונטרס מתנות כהונה סימן ב' ד"ה תו], ואכתי רגילין בהסיבה כדמוכח ממש"כ בריש פרק ז', להכי קאמר דאם קבעו מקום לאכילתן מהני. משא"כ בזה"ז דהקביעות היא בשלחן אחד, לא מהני קביעות מקום אא"כ

ומה שלא כתבו הרמב"ם הוא מפני שעדיין ההסיבה נוהגת בימיו [מז], כמ"ש הוא בעצמו בפ"ז [מח] בתחלת הפרק מנהגות רבות וכו'. ועיין מ"ש מע"ר על דין זה שהמנהג בימיו להסב כמו בימי חכמי הגמ':

ואם תאמר איך אני מביא בפשיטות מדברי מר"ן שאין מועיל לדידן קביעות מקום בשום פנים, אעפ"י שאין זו קושיא שפשט דברי מר"ן יספיקו כמ"ש בסימן קס"ז סעיף י"א ואפילו קבעו מקום לא מהני אא"כ ישבו בשלחן אחד, עכ"ז לא אמנע מלהביא לך ראיה אחרת מדברי הרב מק"ח ע"ה, שכבר ידעת שאינו מעתיק מדברי מר"ן אלא מה שנהוג בזמן הזה, וכאן השמיט קביעות מקום וכן בעל הבית עם בני ביתו, ש"מ דלא מהני לן קביעות מקום כלל:

ונשאר עלינו לעיין בפסק הזה שפסק המשיג, אם הוא נגע בכבוד המברכים בדור הזה, או אפילו בכבוד דורות הקודמים לתם, או אפילו ח"ו בכבוד הפוסקים שעשו כסברתם תם על כבודם. ומצאתי להרב שכנה"ג בסימן תקנ"א סכ"א וז"ל, מעשה בא לידי בט"ב שחל ביום ה', בשני בני אדם, אחד שתה טוטון ואחד נסתפר אחר חצות, ונדיתי לשותה טוטון [מט], ומי שנסתפר קנסתיו ממון. ורבים מעמי הארץ היו תמהים ע"ז, ולו חכמו ישכילו שהשותה טוטון גדול עונו מנשוא, כמו שנתבאר בהגהת ב"י אות ו' סימן תקס"ז. אבל מי שנסתפר אחר חצות שנסמך ע"ד התום', אעפ"י שרבן

פתח האוצר

ישבו בשלחן אחד, ודו"ק כי קיצרתי. ומהר"א ז"ל לא ביאר זאת כי סמך עמש"כ מהרש"ק ז"ל לעיל בסימן ד', וכמ"ש לעיל בריש התשובה:

[מז] **עיין** לעיל סימן ד' (ד"ה וכך היתה התשובה חלילה), ולהלן סימן י"א (ד"ה הנה פתח דבריו). וסיוע לדברי מהר"א ז"ל ממ"ש רבינו מנוח ז"ל בספר המנוחה, עמ"ש הרמב"ם ז"ל רבים שנתוועדו לאכול פת, שנתקבצו להיותם יחד אוכלים על שלחן אחד, עכ"ל רבינו מנוח ז"ל. ועע"ש להלן מינה. מוכח דס"ל לרבינו מנוח ז"ל דהרמב"ם יודה דבמקום שרגילים לקבוע האכילה בשלחן אחד, דבעינן שישבו כולם בשולחן אחד, ודו"ק:

[מח] **לכאורה** יש לתמוה ע"ז, דמניין לנו שההסיבה עדיין היתה נוהגת בזמן הרמב"ם ז"ל, דממה שהזכיר עניין הסיבה בריש פ"ז אין ראיה, כי ידוע שהרמב"ם ז"ל מעתיק אפילו דברים דלא נהיגי בזמנו אלא בזמן התלמוד. ונראה דשאני הכא דמש"כ בפ"ז הוא רק עניני מוסר ודרך ארץ בסעודה ובהסיבה, ואם ההסיבה אינה נוהגת בזמנו, א"כ מדוע טרח לבאר לנו איך יש להתנהג בהסיבה בד"א ובמוסר, דבשלמא עניני הלכה מעתיק הרמב"ם ז"ל אף מאי דלא נהוג בזמנו, אבל דברים של ד"א ומוסר אין טעם להעתיקם אם לא שעדיין נוהגים בזמנו:

[מט] **עיין** שו"ת פעולת צדיק ח"ב סימן כ"ג וח"א סימן קע"ח, ושו"ת החיים והשלום להגאון מהר"ח כסאר יצ"ו חאו"ח סימן קע"ג:

של כל בני הגולה רבינו המחבר ז"ל כתב שאין לסמוך על הוראה זו, מ"מ לנדות למי שעושה זאת נ"ל דלא שפיר לנדותו, דח"ו נראה כנוגע בכבוד רבותינו בעלי התוס' ז"ל [מט^א] עכ"ל. הלא תראה כמה חש על כבוד החכמים אפילו במקום שעבר ע"ד מר"ן שהולכים בהוראותיו, מה יענה זה המשיג שנידה למברך בכל שלחן, שנגע בכבוד הורים ומורים והפוסקים שמפיהם אנו חיים. ואעפ"י שמסתיר פניו מן הראשונים (ומסתיר) [*ומכחיש] הוראתם [נ], מה תועיל הסתרת פנים, והרי עדים מעידים ולא קיבל עדים, והכחיש את האיתנים. וכל זה עינו הטעתו שהוא כסיני ועוקר הרים. ומצוה גוררת מצוה [נא], תחלה זכה להלבנת פנים, ואח"כ נתכבד בקלון אחרים, וכיון דדש דש וזיכה אחרים, להטעותם לחתום על שקרים, ולא הספיק לו עד שנגעה ידו באיתנים, ופרש חרמו חרם שקרים, ודימה לצוד צבאים ואיילים, וברחו ממנו אל ההרים, ודימה שכבר שכבו האריות, ומילא חפצו וחפץ מיודעיו בגוריהם, אשר לא חמס בכפיהם, ושאגו למולו בקול אביהם, ועל תורת אלהיהם סמכו דבריהם, כי לא אלמן ישראל [נב] בעזרת העוזר להם, ולא מדדו למשיג במדה שמדד להם, אבל ביטלו דבריו באמרי מלכיהם, וקיימו מדת חכמיהם, שאין משיבין לעולביהם [נג], אבל זאת שמו לעיניהם, דיו לעבד להיות כרבו [נד], לקבל הרפה מאשר בידו להשיב לו. ומי שיתבע עלבון האבות יתבע עלבון הבנים, ובמקום שאין דין יש דין, כי בעונות הרבים לא נשאר לנו מוכיח לברר האמת בלי משוא פנים, ומושיע אין זולתי רם ונשא שאין לפניו משוא פנים:

ומה שכתב המשיג בהשגה ה' דמר"ן גילה דעתו גבי עירוב דשלחן אחד לאו דוקא, ורצה ללמוד גם לנדון דידן [נה], באמת כי נבהלו רעיוני עד מאד, איך פרנסים שסמוכים עליהם עיר גדולה וכל סביבותיה בכל משפטי התורה יסברו סברא זרה, כי דבר ידוע הוא שאין למדין דין מדין אלא אם הם שווין בכל צדדיהם, והעירוב העיקר בו שיהיו דרים בבית אחד ואז לא יאסרו זה על זה, ואם הם דרים בבתים חלוקים, אם אוכלים בבית אחד כאלו הם דרים באותו בית ואעפ"י שכל אחד ישן בביתו, דמקום פיתא גרים [נו]. ועכ"ז אעפ"י שמר"ן העתיק לשון הרמב"ם שהוזכר בלשונו שלחן אחד,

פתח האוצר

[מט^א] **עיין** בספר רביד הזהב, בחידושים סימן תק"ס:

[נ] **כמ"ש** לעיל שלא הניח אלא כאא"מ יוסף נע"ג ע"ש, ועל שאר החכמים העיד שבירכו ברכה אחת, היפך מה שהעיד מהר"א ז"ל להלן ריש סימן ז':

[נא] **אבות** פ"ד מ"ב:

[נב] **ירמיה** נ"א ה':

[נג] **ע"פ** שבת דף פ"ח ע"ב:

[נד] **ברכות** דף נ"ח ע"ב. **ומ"ש** ובמקום שאין דין יש דין, הכי אי' בד"ר ר"פ שופטים אות ה':

[נה] **עיין** לעיל סימן ד' (מד"ה עוד כתב הטוען):

[נו] **עירובין** דף ע"ג ע"א:

הוצרך להשמיענו בבדק הבית דשלחן אחד דנקט לאו דוקא, דמקום פיתא גורם. משא"כ בנ"ד שהדבר תלוי בהסיבה לדידהו, ולדידן בישיבה בשלחן אחד בחברה אחת. ואם הוא כמו שדקדק המשיג, היה מר"ן בודק את ביתו גבי ברהמ"ו. ועוד דמר"ן בדק את ביתו קמא קמא, ואלו כדברי המשיג היה לו לבדוק גבי ברכת המוציא וילמד העירוב בק"ו. וזה פשוט אפילו לתלמידי דבי רב, דמדהוצרך מר"ן לבדוק ביתו גבי עירוב בדבר פשוט, ולכן גבי ברהמ"ו דשלחן אחד דנקט גבה בדוקא. ולא הוצרכנו לזה אלא לאפוקי מסברא זרה זו, שהדין פשוט בלשון מר"ן דדוקא שלחן אחד:

וראיתי מי שרצה ללמוד ממ"ש הרמב"ם ז"ל בפ"א מהלכות ברכות דין י"א, כל השומע ברכה מן הברכות מתחלתה ועד סופה ונתכוון לצאת בה ידי חובתו ואעפ"י שלא ענה אמן יצא. ורצה ללמוד מזה לנדון דידן שהדין כן שיכול לכתחלה לשמוע הברכה ולכוון לצאת י"ח [נז]. וזה אינו, שהרי משנה שלימה היא היסבו וכו', ואמרו בגמ' היסבו אין, לא היסבו לא [נח]. ואע"ג דאתיא בקשיא [נט], עכ"ז הדין דין אמת דדוקא היסבו לדידהו או קבעו מקום, ולדידן ישיבה בשלחן אחד, הא לאו הכי אין אחד מוציא חבירו אפילו שמע ונתכוון לצאת, אלא בדיעבד לקצת פוסקים, ולמ"ד אפילו בדיעבד לא יצא [ס]. ולא מיירו אלא שכל אחד שלחנו לפניו ולא בחבורות, ואי לא ת"ה א"כ בחנם נשתברו הקולמוסים לחלק בין ברהמ"ו לשאר דברים ולהצריכת הסיבה, וזה פשוט ואין צריך להאריך בו:

אודך ה' לעולם כי עליך נשאתי חרפה [סא], כי אמרו לי הם כי לא להזכיר בשם ה' [סב], ואתה שמת מעגה בפי, להשיב דבר לחורפי [סג]. והאבן אשר דימה המשיג לסתום בה את פי, שברתיה ושמתיה לחול במרא וחצינא דרבנן [סד]. ואל אלהי הצבאות, יראנו מתורתו נפלאות, ויצילנו משגיאות, ונזכה לקץ הפלאות, בעגלא ובזמן קריב, אכי"ר:

פתח האוצר

[נז] **ר"ל** דמאי דאמור היסבו אחד מברך לכולם, חידושא אתו לאשמען, לומר דאפילו לא כיוונו לצאת יצאו, אבל אם כיוונו לצאת, יצאו אף בלא הסיבה. וכ"כ הרב עו"ת ז"ל הביאו מהרי"ץ ז"ל לעיל סימן א' (ד"ה ובר מן דין):

[נח] **דמשמע** לא היסבו לא מהני כלל אפילו אם כיוונו לצאת. וכן יש להוכיח ממה שנסתפקו תלמידי דרב כדאיתה התם בתר הכי, דאם איתה דמהני כוונה לצאת אף בלא הסיבה, א"כ מי מנעם מלכוון ולצאת. א"ו דלא מהני כוונה, ולכך הסתפקו אם היסבו דוקא תנן או לאו דוקא:

[נט] **לא** הבנתי כוונתו ז"ל:

[ס] **עיין** לעיל ד"ה ומש"כ בהשגה ט"ו:

[סא] **תלים** ס"ט ח':

[סב] **ע"פ** עמוס ו' י':

[סג] **ע"פ** תלים קי"ט מ"ב:

[סד] **עיין** תוס' פסחים דף ח' ע"א ד"ה הכא:

סימן ו

תשובת הגאון רבי יחיא הכהן זצ"ל [א]

נשאלתי לחוות דעתי בדין ברכת המוציא בבית המשתאות, שנוהגים פה ק"ק צנעא יע"א לסדר לפני כל הקרואים שלחנות רבים כדי צרכם, ומסבבים כמה אנשים לכל שלחן ושלחן, אם תספיק ברכה אחת לכל השלחנות, דהיינו שיברך גדול שבקרואים או בעה"ב בשלחן שסועד בו עם חבורתו ויצאו בברכתו כל הסועדים שבכל השלחנות שבאותו חדר. או אם צריכים הם לברך על כל שלחן ושלחן. ואם יש מחלוקת בזה בין הפוסקים ז"ל. או אם יש מנהגים חלוקים בזה. כי המנהג בכאן מזמן הראשונים ע"ה שמברכים ברכה אחת לכל השולחנות, כפי עדות מרנא ורבנא מהרי"ץ [ב] וכמה זקנים ע"ה, ומקרוב ראו לקצת ת"ח שמברכין בשלחנם, ואומרים שאין הגדול או בעה"ב מוציא בברכתו אלא לחבורה שבשלחנו דוקא, וקצת משאר ההמון נמשכו אחריהם, ואומרים שכך פסק הש"ע בסימן קס"ז סעיף י"א דלדידן לא מהני ברכה אחת אא"כ ישבו בשלחן אחד או במפה אחת דווקא, ש"מ שאם הם שלחנות רבים אעפ"י שכמה אנשים בכל שלחן ושלחן צריכים לברך על כל שלחן ושלחן. ולפי דבריהם שהראשונים שסמכו על ברכת הגדול או בעה"ב אכלו בלא ברכה ח"ו, וזה הדבר ימאן השכל לקבלו, כי אין הקב"ה מביא תקלה אפילו ע"י בהמתן של צדיקים [ג] שיהיו ח"ו בכלל גוזל אביו ואמו [ד], וח"ו עליהם. וממ"נ נעשית התורה כשתי תורות ח"ו [ה], ואנחנו לא נדע מה נעשה [ו]:

תשובה, תנן במס' ברכות פרק כיצד מברכין דף מ"ב, היו יושבין, כל אחד מברך לעצמו. היסבו, אחד מברך לכולם, ע"כ. ופירש רש"י, היו יושבין בלא הסיבת מטות שמוטין על צדיהן שמאלית על המטות ואוכלים ושותין בהסיבה. כל אחד מברך לעצמו, דאין קבע סעודה בלא הסיבה, עכ"ל:

וכתבו התוספות וז"ל, היסבו אחד מברך לכולם, ואנו אין לנו הסיבה אלא בפת בלבד [ז]. ופת מהני אפילו בלא הסיבה, דדווקא לדידהו שהיו אוכלין בהסיבה היו צריכין הסיבה, אלא ישיבה שלנו הוי קביעות לנו

פתח האוצר

[א] **מספר** שו"ת חיי שלום (סימן ג') להגאון כמוהר"ר יחיא הכהן ז"ל:

[ב] **לעיל** ריש סימן א':

[ג] **כתובות** דף כ"ח ע"ב, חולין דף ה' ע"ב, ועוד:

[ד] **עיין** ברכות דף ל"ה ע"ב:

[ה] **עיין** סנהדרין דף פ"ח ע"ב, סוטה דף מ"ז ע"ב:

[ו] **דה"ב** כ' י"ב:

[ז] **עיין** להלן סימן י' סעיף ג', ובפתח האוצר שם אות כ"ו:

כהסיבה דידהו. שהם היו רגילין כל אחד להסב על מטתו ועל שלחנו, אבל עכשיו כולנו אוכלין על שלחן אחד, וכשאנו אוכלין יחד היינו קביעתינו. והכא דקאמר היו יושבין וכו', בגמרא משמע דמיירי בין בברכת המוציא בין בברכת המזון, בברכת המזון כעובדי דתלמידי דרב, בברכת המוציא מהחיא דפליגי ביין אי בעי הסיבה, ע"כ. הרי כשתדקדק בלשון התוספות תראה שהחידוש שחידשו לנו הוא שישיבה דידן כהסיבה דידהו, והוא מפני שאין אנו רגילין בהסיבה. דייקא נמי דקאמר דדווקא לדידהו שהיו אוכלין בהסיבה היו צריכים הסיבה, אלא ישיבה שלנו הוי קביעות לנו כהסיבה דידהו, דאי תנאי היה חדבר שלא תועיל ישיבה אלא בשלחן אחד, הול"ל ברישא אלא ישיבה שלנו בשלחן אחד הוי קביעות לנו כהסיבה דידהו. ומה שאמרו בסיפא אבל עכשיו כולנו אוכלין על שלחן אחד, לאו למימרא דשלחנות רבים ויש בכל אחד מהם כמה אנשים לא הוי קביעות, אלא כוונתם באומרם אבל עכשיו כולנו אוכלים על שלחן אחד כלומר מפני מה אמרנו שישיבה שלנו כהסיבה דידהו, ולמה נשתנה מנהגינו ממנהגם שהם יוצאים בברכה אחת כשהן מסובין דוקא אבל אם הם יושבין כל אחד מברך לעצמו ואנו די לנו בישיבה בברכה אחת, והוא מפני שהם היו רגילין כל אחד להסב על מטתו ועל שלחנו הלכך בעו הסיבה [ח], אבל אנו שמתחברים בשלחן אחד ואין כל אחד מיסב על מטתו ועל שלחנו לבדו, די לנו בישיבה, וז"ש וכשאנו אוכלין יחד היינו קביעותינו. באופן דלא קפדי התוספות באומרם כולנו אוכלים על שלחן אחד אלא שלא תועיל ישיבה שלנו שאין בה הסיבה וכל אחד שלחנו לפניו ואוכל לבדו, אלא כשיאכלו יחד, ומה לי מתחברים בשלחן אחד או רבים מתחברים בשלחנות רבים, כיון שאין כל אחד אוכל בשלחנו לבדו. ומעתה יתבאר לך שכל הפוסקים ז"ל כולם לדיעה אחת נתכוונו, בין אותם שנזכר בלשונם שלחן אחד בין אותם שלא נזכר בלשונם אלא לשון ישיבה לבד, דלדברי הכל די בברכה אחת לכל השלחנות, וכמ"ש בס"ד:

ועתה מאחר שנתברר לך שדעת התוספות באומרם כולנו אוכלים על שלחן אחד הוא לאפוקי ממנהג חכמי הגמרא שהיו אוכלים כל אחד בשלחנו לבדו, נביא דברי שאר הפוסקים ז"ל, הנה הרא"ש [ט] כתב וז"ל, והאידנא שאין אנו רגילין בהסיבה, ישיבה שלנו הוי קביעות כהסיבה דידהו, ע"כ. ורשום על לשון זה בגיליון, תוספות. הרי שדעת הרא"ש והתוספות אחת היא, והוא לא הזכיר בלשונו שלחן אחד [י]. וכ"כ הטור [יא] לשון זה דאביו הרא"ש ממש. וכתב עליו הרב ב"י וז"ל, ומ"ש רבינו והאידנא שאין אנו רגילים וכו', כך כתבו שם התוספות וה"ר יונה והרא"ש והרשב"א, וכבר

פתח האוצר

[ח] **עיין** לעיל סימן א' (ד"ה והנה מ"ש הרא"ה):

[י] **עיין** לעיל סימן ד' (ד"ה שוד טען הטוען שמלשון הרא"ש):

[ט] **סימן** ל"ג:

[יא] **סימן** קס"ז:

כתבתי בסמוך דברי הרא"ה, ע"כ. וז"ל הרב ב"י לעיל מזה על המתניתין דהיו יושבין וכו', וכתב הרא"ה כן היה מנהגם כשמתחברים לאכול בחבורה אחת כל אחד מיסב על מטתו, וכן לפי מנהגינו עכשיו לאכול בשלחן אחד או בלא שלחן במפה אחת, ע"כ. הרי לך בהדיא מדהשוה מר"ן דעת הטור והרא"ש והר"י והרשב"א [יב] שלא נזכר בלשונם שלחן אחד, עם דעת התוס' והרא"ה שנזכר בלשונם שלחן אחד, מוכח מזה שדעתם שוה [יג]. וכן הטור והרב ב"י בסימן קס"ז וסימן קע"ד וסימן קצ"ג וסימן רי"ג אין מזכירים אלא ישיבה סתם. ומה שפירש הרב מ"א [יד] ואמר בשלחן אחד, הוא לאפוקי אם כל אחד אוכל בשלחנו לבדו. וכן מדציין הרב באה"ג על והאידנא שכתב הש"ע בסימן קס"ז סעיף י"א, תוס' שם ורא"ש ור"י והרא"ה, מוכח דלא פליגי [טו]. דאלת"ה תיקשי וכי מאחר שדרך הפוסק לפרש דבריו ולא לסתום [טז], הי"ל לכל הפוסקים כולם להזכיר שלחן, ולמה קצתם מזכירין שלחן והשאר מזכירין ישיבה סתם. ועוד שהי"ל למזכירים שלחן לומר אבל אם הם שלחנות רבים אעפ"י שיש חבורה בכל שלחן ושלחן, צריך לברך על כל שלחן ושלחן [יז]. אלא מחוורתא כדשנינן מעיקרא, שמה שהוזכר שלחן אחד בקצת פוסקים הוא לאפוקי ממנהג חכמי הגמרא שכל אחד אוכל בשלחנו לבדו. גם רבינו הטור בספר קיצור פסקי אביו הרא"ש כתב ישיבה לבד, וז"ל, והאידנא ישיבה דידן הוי כהסיבה דידהו, ע"כ:

עוד ראיה גדולה ממ"ש מר"ן הש"ע בדיני הבדלה סימן רצ"ו [יח] וז"ל, אומר הבדלה מיושב, ע"כ. וכתב עליו הרב ט"ז [יט] וז"ל, כיון דאחד פוטר חבירו יש להם לעשות קביעות, ובמעומד לא הוי קביעות, ע"כ. וציין הרב באה"ג דין זה תוספות בברכות דף מ"ג [כ], וז"ל התוס', אבל צ"ע קצת מהבדלה שאנו מבדילין ועומדין, היאך אנו פוטרים זה את זה מיין ומהבדלה אחרי שאין אנו לא יושבין ולא מסובין. ושמא י"ל מתוך שקובעין עצמן כדי לצאת ידי הבדלה, קבעי נמי אכולה מילתא. לכך נאה וטוב למבדיל וגם לשומעים שישבו בשעת הבדלה שאז יהיה נראה כקבע ופוטר אותן,

פתח האוצר

[יב] **לא** דק בזה, דהר"י והרשב"א הזכירו בלשונם שלחן אחד, רק הרא"ש והטור לא זכרוהו אלא כתבו ישיבה סתם:

[יג] **עיין** לעיל בפתח האוצר סימן ד' אות ל"ב:

[יד] **סימן** קצ"ג סק"ח, וסי' רי"ג סק"ב:

[טו] **עיין** לעיל סימן ד' (ד"ה וזה לפי), ובפתח האוצר שם אות ל"ח:

[טז] **עיין** שו"ת פעולת צדיק ח"א סימן ל"ה, ובהגהה שם, וסימן מ"ד (ד"ה והנה), וסימן נ"ה (ד"ה אלא):

[יז] **עיין** לעיל סימן ד' (ד"ה והשיב הטוען ע"ז דל"ד), ובפתח האוצר שם אות מ"א:

[יח] **סעיף** ו'. וכ"פ מהרד"ם ז"ל בשת"ז שם, ושכן המנהג. וכ"כ מהרי"ץ ז"ל בע"ח בדיני הבדלה. ועיין בפתח האוצר להלן סימן ח' אות כ"ח:

[יט] **ס"ק** ה':

[כ] **עמוד** א' ד"ה הואיל:

ע"כ. הרי לך בהדיא דישיבה לחוד קרו לה קביעות, דלא שייך בהבדלה שלחן [כא]:

העולה מזה שדעת כל הפוסקים ז"ל דעת אחת, בין אותם שנזכר בלשונם שלחן אחד או מפה אחת, בין אותם שנזכר בלשונם ישיבה סתם, דלכ"ע ישיבה דידן בין רבים בשלחן אחד בין רבים בשלחנות רבים, הוי קביעות וברכה אחת לכולם:

שוב מצאתי בש"ע להרב רבינו סניור [כא^א] סימן קס"ז סח"י וז"ל, כל מקום שקביעותן מועלת לצרפם לברכה אחת, מצוה שאחד מברך לכולם ולא כל אחד בפני עצמו, משום שנאמר ברב עם הדרת מלך [כב] (ש"ע, ב"י סימן קצ"ג, ורמ"א שם), ע"כ. מדבריו למדנו שמצוה לברך ברכה אחת היכא דקביעותם מועלת לצרפם, אע"ג דאיהו לא קאמר אלא לענין שלא יברך כל אחד בפני עצמו [כג]. ודכוותה כתב הרב המבי"ט בח"ג [כג^א] סימן קי"ז

פתח האוצר

[כא] **עיין** להלן סימן ח' אות י"ו, וסימן כ"א (ד"ה עוד זאת שמעתי):

[כא^א] **הוא** רבינו שניאור זלמן ז"ל. ולקמן סימן ח' תיקן וכתב שניאור:

[כב] **עיין** להלן בסוף התשובה:

[כג] **ר"ל** אף דאינו דומה כ"כ לנדון דידן, דהרב שניאור ז"ל לא קאמר אלא שלא יברך כ"א לעצמו דאז תתבטל מצות ברב עם הד"מ מכל וכל. משא"כ בנ"ד דאף אם כל שלחן יברך לעצמו, עכ"פ עדיין מתקיים ברב עם הד"מ בכל שלחן בפני עצמו, דאף בשנים או בשלשה בנ"א חשיב ברב עם כמ"ש בפתח האוצר להלן סימן ט"ז אות ג'. עכ"ז ס"ל למהר"י הכהן ז"ל דעדיף שאחד יברך לכל השלחנות, דבזה ההידור יותר גדול וחשוב. **והן** אמת שד"ז כבר נחלקו בו הפוסקים ז"ל, דרמ"א ז"ל בהגהת הש"ע סימן קצ"ג ס"ב כתב בזה"ל, ומ"מ אפילו כ"מ שרשאין ליחלק, עדיף טפי לזמן משום דברב עם הד"מ, עכ"ל. והעתיק דבריו גם השת"ז ז"ל בספרו. והנה לשון רמ"א ז"ל מורה דאיירי אפילו בעשרים שרשאין ליחלק ולזמן כל עשרה לעצמן, מ"מ עדיף טפי שיזמנו יחד, דבזה ההידור רב יותר. ואף שרמ"א ז"ל הביא זה מהב"י בסוף הסימן, והתם מיירי בשלשה שלא קבעו יחד דאינן חייבין לזמן, וע"ז קאמר מר"ן ז"ל בשם ריב"א ז"ל דעדיף שיזמנו משום ברב עם הד"מ, דמשמע לכאורה דדווקא בכה"ג עדיף שיזמנו כדי שלא תיבטל מצוות זימון, אבל בעשרים יכולין להתחלק דעכ"פ לא תיבטל מצות זימון, מ"מ ס"ל לרמ"א ז"ל דאין לחלק בזה ובכ"ג עדיף שיזמנו יחד משום ברב עם הד"מ, וריב"א ז"ל שכתב ד"ז גבי שלשה שלא קבעו יחד, היינו משום דמעשה שהיה כך היה, כיעו"ש בב"י. כן נראה פשוט בכוונת רמ"א ז"ל בהגהה, וכן הבין הב"ח ז"ל, ע"ש. וכ"כ רמ"א ז"ל גופיה בהדיא בד"מ אות ב' ע"ש. וכ"כ השכנ"ג בהגה"ט אות ג'. **מכל** זה למדנו שאף כשכל חבורה תברך לעצמה חשיב ברב עם הד"מ, מ"מ עדיף טפי שאחד יברך לכל החבורות,

וסימן ק"פ [כד] יעוש"ב. וכתב בסוף סימן ק"פ וז"ל, בכל הברכות הנאמרות ברבים, אחד הוא המברך וכולם יוצאים בעניית אמן, כמו בברכת הלל וברכת שמיעת שופר ונטילת לולב, וכן נוהגין ג"כ בישיבת סוכה וקידוש והמוציא שאחד מברך לכולם, ע"כ:

פתח האוצר

דבזה ההידור רב יותר, וזה ממש כסברת מהר"י הכהן ז"ל בכאן:

וראיתי להט"ז ז"ל בסק"ג דהקשה על הבנה זו בדברי רמ"א ז"ל בהגה"ה, דא"כ איך אמרה המשנה ששה ועשרים רשאין ליחלק, דאיך נתנו הבריה בידם, הא חייבים לזמן יחד משום ברב עם הד"מ. ומסיק דוודאי רשאין ליחלק, כיון שיש בכל חבורה כמה אנשים כבר קיימו מצות ברב עם הד"מ, ומש"כ רמ"א ז"ל בהגה"ה, לא אירי אלא בשלשה שלא קבעו, דאם לא יזמנו תיבטל מצות ברב עם הד"מ מכל וכל, יע"ש, ולענ"ד לבד דלא משמע הכי מלשון רמ"א ז"ל כנז', עוד יש להעיר ע"ד הט"ז ז"ל, דמ"ש המשנה רשאין ליחלק, לא דיברה לעניין ברב עם הד"מ, רק לעניין חיוב זימון, שהוא חיוב ממש והוא יותר חמור מדין ברב עם הד"מ, דכל היכא דאין רשאין ליחלק אם נחלקו עברו על מצות חכמים שתיקנו לזמן, ויש סוברים ג"כ שהזימון מדאורייתא הוא, וכל היכא דרשאין ליחלק, אתו לאשמעין דאין חייבין לזמן יחד. אבל באמת מצות ברב עם הד"מ כי דיניה, שאם ירצו להדר ולקיים מצוה זו עדיף טפי, ודו"ק. שו"ר מש"כ בזה הרב פרמ"ג ז"ל שם. וכן מצאתי להגאון מהרי"ח בכרך ז"ל בספר מקור חיים הנמ"ח שדחה דברי הט"ז ז"ל אלו. ואי' בזוהר שמות דף קס"ד ע"ב ע"פ ברב עם הד"מ, ותו בזמנא דקב"ה אתי לבי כנישתא, וכל עמא אתיין כחדא ומצלאן ואודן ומשבחן ליה לקב"ה, כדין הדורא דמלך איהו, דמלך סתם דא מלכא קדישא וכו', ע"כ. מוכח מלשון זה דעדיף שכל אותם שנמצאים בביהכ"נ יתפללו יחד. ה"נ בנ"ד עדיף שכל החבורות שנמצאים בחדר אחד יברכו ויזמנו יחד. איך שיהיה למדנו מדברי הט"ז ז"ל דכל היכא שאם יתחלקו תתקיים בכל חבורה מצות ברב עם הד"מ, אין חייבין לברך יחד, וזהו כדסק"ד דמהר"י הכהן ז"ל. **וראיתי** להב"ח ז"ל בסימן קצ"ה שכתב על מאי דתנן (ברכות דף נ' ע"א) שתי חבורות שהיו אוכלות בבית אחד וכו' מצטרפות לזימון, דר"ל אם ירצו מצטרפות, אבל אינם חייבין להצטרף כדי לקיים ברב עם הד"מ, דכיוון שיש בכל חבורה שיעור זימון, שפיר הוי ברב עם הד"מ בכל חבורה לעצמה, יע"ש. וקשיא לי, דהא איהו גופיה כתב בסימן קצ"ג דכל היכא דרשאין ליחלק עדיף טפי שיזמנו יחד משום ברב עם הד"מ וכנז"ל משמו, ואמאי, הא בכל חבורה מתקיים שפיר ברב עם הד"מ, באופן דדבריו ז"ל סתראי נינהו, וצ"ע. וע"ע להלן בפתח האוצר סימן ח' אות י"ד:

[כג^א] צ"ל בחלק א':

[כד] שם האריך להוכיח שבכל הברכות עדיף שאחד יברך לכולם, ולהלן בקונטריס מתנות כהונה סימן ד' הבאנו דבריו ז"ל בקיצור, ע"ש. וכ"ה מנהגינו בכל הברכות הקצרות שאין מברכין אלא יוצאין בשמיעה לבד, ומקפידין ע"ז, לבד קצת מדקדקים שמברכים בלחש עם המברך, וכמ"ש שם בס"ד:

ואם תאמר מ"מ עדיין לא שמענו מתוך דברי הפוסקים ששלחנות רבים די להם בברכה אחת, התשובה מבוארת מדברי התוספות שהובא לשונם לעיל בתחילת התשובה, שאמרו, בגמרא משמע דמיירי בין בבהמ"ז בין בבהמ"ז ע"ש. וכ"כ הרא"ש שם [כח] וז"ל, היו יושבים כל אחד מברך לעצמו, היסבו אחד מברך לכולם וכו', בגמרא משמע דקאי אברהמ"ז כעובדא דתלמידי דרב דקאמר בתר דכרכי יתבי וקמבעיא להו, ומהא דקאמרי אפילו ברהמ"ז לא גמירנא וכו'. ופלוגתא דרב ור' יוחנן דפליגי ביין, פליגי בברכה ראשונה, דאין זימון ביין, ע"כ. וכ"כ הרב ב"י בסימן קס"ז בשם תוספות ור"י והרשב"א והרא"ש, דמתניתין מיירי בין לברכת המוציא בין לברהמ"ז. וכל זה תשובה למי שסובר שברהמ"ו לא תועיל אלא לשלחן אחד דווקא, הרי תשובתם מהם ובהם, שהרי הם מחלקין בין ברהמ"ו לברהמ"ז, שבברכת המוציא מצריכין ברכה לכל שלחן ושלחן ובברהמ"ז מברכין ברכה אחת לכולם, הפך דעת הפוסקים הנז' שהשוו אותן. וכן כתב מהרי"ץ ע"ה בספר פעולת צדיק ח"ב סימן רל"ב [כו] וז"ל, ומה ראו על ככה בברכת המוציא דווקא לברך על כל שלחן בפני עצמו ובברהמ"ז לברך אחד לכולם, וכבר לימדונו תוספות והרא"ש ואחרונים דמתניתין דהיסבו בין לברהמ"ו בין לברהמ"ז, והוא דבר תמוה לחלק ביניהם, ע"כ:

אבל עיקר התשובה להם מבוארת מדין צירוף חבורות לזימון, שאם נכנסו מתחלה ע"ד להצטרף מצטרפין לזימון [כז] ולברהמ"ז [כח], שכן מוכח בתוספות דף נ' ע"ב ד"ה שמש מצרפן וכו' דקאמרי ובלבד שישמעו ברכת המזון מפי המברך, ע"כ. וכ"כ הרב ב"י בסימן קצ"ה בשם תוספות והרמב"ם ע"ש, וכ"כ רמ"א סימן קצ"ה ס"ג ע"ש [כט]:

וז"ל שלחן ערוך של הרב ר' סניאור ז"ל בסימן קצ"ה, שתי חבורות שהיו אוכלות בבית אחד, או בשני בתים שאין דרך הרבים מפסקת ביניהם, אם מקצתן רואין אלו את אלו מצטרפות לזימון וכו'. וכל זה כשנכנסו בתחלה לשם ע"ד להצטרף. אבל בסתם אינן מצטרפות אפילו רואין אלו את אלו והם בבית אחד ושמש אחד לשתיהן, שהרי אינן מצטרפות לזימון אלא א"כ קבעו

פתח האוצר

[כה] **בסימן** ל"ג:

[כו] **והוב"ד** לעיל סימן א', והוא שם בד"ה והתימה. וע"ע להלן סוף סימן כ':

[כז] **ברכות** דף נ' ע"א:

[כח] **ר"ל** דמאי דאמור מצטרפות לזימון, לאו דווקא לזמן יחד, אלא אף שאחד יברך ויוציא את כל החבורות. וכוונת מהר"י הכהן ז"ל בזה דכי היכי דיוצאין כל החבורות בברכה אחת בברהמ"ז, ה"נ בברכת המוציא. וביאור סברא זו, עיין להלן בפתח האוצר סימן ח' אות י"ד:

[כט] **עיין** מש"כ בזה בס"ד להלן בקונטריס מתנות כהונה סימן ד' (ד"ה כתב הרמב"ם):

בשלחן אחד לאכול יחד שאז נחשבין כגוף אחד וברכה אחת לכולם, וכאן כל חבורה היא לעצמה, משא"כ כשנכנסו ונחלקו לשתי חבורות ע"ד להצטרף לברכה אחת, ח"ז כאלו נכנסו ונתחברו בחבורה אחת, שעיקר הצירוף והחיבור הוא הכוונה להתחבר, אבל אם נכנסו ונחלקו סתם שלא ע"ד להצטרף, אעפ"י שבשעת ברכת המוציא היה בדעתם להצטרף, שוב אין כוונתם מועלת לחברם ולצרפם אפילו לברהמ"ז עצמה כמ"ש בסימן קס"ז, כ"ש לברהמ"ז, ע"כ (בשם משנה ברכות וירושלמי ורשב"א). הרי לך בהדיא שכשנכנסו ונחלקו לשתי חבורות על דעת להצטרף לברכה אחת ח"ז כאלו נתחברו חבורה אחת, שעיקר החיבור והצירוף הוא הכוונה להתחבר. וק"ו הדברים, ומה אלו שמשעת כניסתם אעפ"י שנחלקו לשתי הבורות, עכ"ז הואיל ודעתם להצטרף די להם בברכה אחת, כ"ש לפי מנהגינו שכניסתינו מתחלה היא חבורה אחת, אלא שאנו מתחלקים לכמה חבורות בשעת סעודה מפני שהשלחנות שלנו קטנים [ל] ולא יספיק שלחן אחד לכל הקרואים, שדי לנו בברכה אחת:

ומ"ש אבל אם נכנסו ונחלקו סתם שלא ע"ד להצטרף וכו' עד כ"ש לברהמ"ז, למדנו למנהגינו שאנו נכנסים מתחלה להיות חבורה אחת, ועוד שבשעת ברכת המוציא אומר להם המברך בריכו והם אומרים לו ברך, בודאי אין לך גילוי דעת לצירוף יותר מזה [לא], ובודאי שכוונתינו מועלת להצטרף ולהתחבר לברהמ"ז, כ"ש לברהמ"ז. ומדקאמר אעפ"י שבשעת ברכת המוציא היה בדעתם להצטרף, ש"מ שיכולים הם להצטרף מעת ברהמ"ז:

ומ"ש בתחלה ובסימן קצ"ג ס"ב, אינן מצטרפות לזימון אא"כ קבעו בשלחן אחד לאכול יחד וכו', מצאנו תוכחת מגולה למי שמחלק בין ברהמ"ו לברהמ"ז, שבברהמ"ז מצריך ברכה לכל שלחן ושלחן ובברהמ"ז מודה שברכה אחת לכולם, דלפי סברתו שלא תועיל ברכת המוציא אלא לשלחן אחד דווקא, א"כ צריך הוא להשוות מדותיו בין בברהמ"ז בין בברהמ"ז, ויצריך זימון וברהמ"ז לכל שלחן ושלחן כפי מ"ש ח"ר סניור אינן מצטרפות לזימון אא"כ קבעו בשלחן אחד. אלא ודאי דליתא להאי סברא. אבל לפי דרכינו א"ש אומרו אלא א"כ קבעו בשלחן אחד לאכול יחד, שהוא לאפוקי אם כל אחד אוכל בשלחנו לבדו:

הנה נתבאר מכל מה שכתבנו שדין ברהמ"ז וברהמ"ו שוין לענין צירוף, וכשם שמצטרפים לזימון ולברהמ"ז כך מצטרפין לברהמ"ו, ואעפ"י שהן חבורות חבורות, שהעיקר שתהיה כוונתם להתחבר. וכ"כ הרמב"ם בפירוש

פתח האוצר

[ל] **עיין** לעיל סימן א' (ד"ה והנה מ"ש הרא"ה): [לא] **עיין** לעיל סימן ד' (ד"ה ומה שהקשה מהרי"ץ):

המתניתין דהיו יושבים וכו' וז"ל, היסבו, ענינו שהיתה אכילתם ע"ד קבוץ וחברה [לב], ע"כ. וכבר נתבאר דישיבה דידן כהסיבה דידהו:

ואפילו את"ל לפי סברת האומר דלא מיקרי קביעות אלא בשלחן אחד, אע"ג דליתא להאי סברא כמו שהוכחנו לעיל, עכ"ז אפילו לסברתם די בברכה אחת, מפני שישיבה דידן בשלחן אחד דווקא לפי סברתם כהסיבה דידהו, ומצינו להרב מ"א [לג] שכתב בשם ש"ג, ואם מקצתן מסובין, אחד מברך לכולם אף לשאינן מסובין, ע"כ. הרי שאף לפי סברתם אחד מברך לכולם [לד]:

ויש מקשים מחבורות דפסח שהם נידונים כשני בתים, ואומרים שגם שני שלחנות הם חלוקים ודינם כחבורות דפסח [לה]. וליתא, דשאני חבורות דפסח מחבורות דהכא, דבפסח אמר רחמנא על הבתים [לו] וגו' שהחבורות עצמן נקראות בתים, משא"כ בחבורות דזימון, שכ"כ מר"ן [לז] שתי חבורות בבית אחד או בשני בתים, החבורות בבתים לא החבורות בתים. ועוד שאסרו חז"ל להפוך פנים חבורה לחבורה בשעת אכילה חוץ מהכלה [לח]. ועוד שלאחר שנמנית כל חבורה על פסחה ונשחט, אסורה להצטרף עם חברתה [לט]. משא"כ הכא דלא שייכי הנך טעמי, אלא אדרבה אם נכנסו שתי חבורות ע"ד להצטרף מצטרפין [מ]. ועיין מ"א סימן תע"ח [מא] גבי אפיקומן, וכמעט שא"צ להשיב על זה [מב]:

פתח האוצר

[לב] **עיין** לעיל בפתח האוצר סימן א' אות ל"ד:

[לג] **סימן** קס"ז ס"ק כ"ה:

[לד] **עיין** לעיל סימן א' (ד"ה ואפילו אם יאמר), ובפתח האוצר שם אות מ"ד:

[לה] **עיין** לעיל סימן ד' (ד"ה עוד האיר המאיר):

[לו] **שמות** י"ב ז':

[לז] **ריש** סימן קצ"ה:

[לח] **פסחים** דף פ"ו ע"א, ורמב"ם פ"ט מהלכות קרבן פסח דין ג' וד':

[לט] **שם** דף פ"ט ע"א, ורמב"ם שם פ"ג דין י"ד. ונראה דר"ל דרק משום הגד טעמי נקראת החבורה דגבי פסח בית, וכדרך שכתב הגאון מהר"י קרח ז"ל במרפא לשון מהדו"ק, והוב"ד בפתח האוצר להלן סימן כ"ב אות כ"ו, ע"ש ודו"ק:

[מ] **אף** שהופכין פניהם:

[מא] **ס"ק** ב', וכדי להבין העניין נעתיק מש"כ שם, כתב רמ"א ז"ל בס"א, לא יאכלנו [את האפיקומן] בשני מקומות. וכתב ע"ז המג"א ז"ל וז"ל, בשני מקומות, אפילו בחדר אחד לא יאכלנו בשני שולחנות. ומשמע דדווקא באפיקומן שהוא זכר לאכילת פסח. אבל שאר הסעודה מותר לאכול בשני מקומות, עכ"ל. וכוונת מהר"י הכהן ז"ל להוכיח מזה דלעניין סעודה היושבין בכמה שולחנות בחדר אחד, חשיב מקום אחד. ועיין פר"ח שם. וע"ע להלן סימן י' (ד"ה ועוד זה מצאתי), ובפתח האוצר שם אות ק"ל:

[מב] **עיין** להלן סימן י' (ד"ה ובזה לא היינו):

ויש שמקשין ואומרים שכבר שאלו לחכמי א"י הבאים לכאן כיצד הם נוהגים בדין זה, והשיבו להם שהם נוהגים לברך על כל שלחן ושלחן. והתירוץ לזה שמעתי מפי מגידי אמת, והוא מפני שאינם ממתינין עד שיכנסו כל השלחנות כולם לבית שאוכלים בו כמו שאנחנו עושים, אלא כל שלחן שנכנם מתקבצין עליו הסמוכים לו תכף לכניסתו ומברכין, וכן עושים כל שלחן ושלחן [מג], הלכך ליכא לאקשויי ממנהגם למנהגינו:

כלל העולה מכל מה שכתבנו, שברכה אחת לכל השלחנות פוטרת אותם לכ"ע, ואדרבה הויא מצוה מן המובחר, ומנהגם של ישראל תורה היא [מד], וטוב צפרנם של ראשונים מכרסם של אחרונים [מה], אשר קטנם עבה ממתנינו [מו], ברוך שבחר בהם ובתורתם [מז]:

ועתה מאחר שנתברר לך דדי בברכה אחת, מעתה כל מי שיצריך לברך על כל שלחן ושלחן, אינו מן המחמירין אלא מן המתמיהין, והוי בכלל משוז"ל כל שיכול ליפטר בברכה אחת והוא אינו עושה כן הוי ברכה שאינה צריכה [מח]. וכן כתב מהרי"ץ בספר הנז"ל [מט] וז"ל, ובכאן דבר פשוט שהמברך מכוין להוציאם והם מתכוונים לצאת, שחרי הנהוג להשמיע לעם בקול גדול ואומר להם בריכו, והם משיבין לו ברך, אין לך גילוי גדול מזה שהוא מכוין להוציאם והם מתכוונים לצאת. ומאן דבעי למהוי חסידא ליקיים מילי דאבות. וכבר איפסיקא הלכתא ביומא דכל שיכול ליפטר בברכה אחת והוא אינו עושה כן הוי ברכה שאינה צריכה, ע"ש לענין ובעשור שבחומש הפקודים קורא ע"פ וכו'. ועוד דמצוה בכך שאחד יוציא את כולם משום ברב עם הד"מ וכו' ע"ש, ע"כ. כנלע"ד פשוט, והשי"ת יצילני מכל שגיאה, כי דעת ממני פליאה, כ"ד הצעיר יחיא בן לא"א שלום הכהן יצ"ו:

אחר שכתבתי כל הנז"ל השיג אותי אחד מחכמי דורינו בדברי הבאי, ואפף בהשגותיו כמה ערבובי דברים בדרך ארוכה לדחות כל מה שכתבתי. והוכרחתי בעניי להשיבו על כל טענותיו אחת לאחת, והנם לפניך [נ]:

פתח האוצר

[מג] **עיין** ערוך השלחן סימן קס"ז סכ"ח, ושו"ע שניאור סימן קצ"ה ס"ב, דמוכח ממ"ש שם שכ"ה מנהגם. וע"ע להלן בקונטרס מתנות כהונה ריש סימן ד':

[מד] **ל"מ** מקורו, אך דבר זה רגיל בספרי הפוסקים ז"ל, ולמדוהו ממ"ש רז"ל בכמה מקומות כיו"ב, עיין להלן סימן י"א אות נ"ט. ועיין תוס' מנחות דף כ' ע"ב ד"ה נפסל:

[מה] **יומא** דף ט' ע"ב, וב"ר פמ"ה ז':

[מו] **ע"פ** מל"א י"ב י':

[מז] **ע"פ** אבות רפ"ו:

[מח] **יומא** דף ע' ע"א:

[מט] **לעיל** סוף סימן א':

[נ] **בכת"י** סידר מהר"י הכהן ז"ל את השגות מהר"א הכהן עראקי ז"ל (להלן סימן ז') ואת תשובותיו להשגות (להלן סימן ח') בדף אחד, טור אחד ההשגות, והטור שכנגדו תשובות להשגות. אך אנו סידרנו ההשגות לבד והתשובות לבד:

סימן ז

תשובת הגאון רבי אהרן הכהן עראקי זצ"ל [א]

ובעת ראיתי תשובה על ענין זה מחד מן החברים שאין צריך לברך על כל שלחן ושלחן, בדיוקים בדויים, ועל דעת משכיל אינם עולים, לכך הוצרכתי להשיב על דבריו אחת לאחת, ולברר דין זה בביאור יותר רחב וזה החלי בעזר צורי:

בהיות שהגיע לידי קונטרים מחד קדוש, שנשאל בדין ברכת המוציא בבית המשתאות שנוהגים במקומינו לסדר שלחנות רבים כפי הצורך, ובעת האכילה יושבים סביב כל שלחן אנשים כפי מה שיכיל כל שלחן ושלחן, אם צריך לברך על כל שלחן ושלחן, או ברכה אחת תספיק לכל השלחנות אעפ"י שהם חבורות חבורות. (א) וראיתי בעל הקונטרים שהעלים עינו מן השאלות ומן הקושיות שיש בתוך השאלות, ולא השיב עליהם כלום כדרך כל נשאל שיעתיק השאלה וישיב על הקושיות שבה אחת לאחת. (ב) ובחר לו דרך אחרת להעיד שהמנהג קדום מזמן הראשונים שמברכים ברכה אחת לכל השלחנות, ובנה התשובה על יסוד זה [ב]. ויש לתמוה על עדותו, על איזה זמן הוא מעיד, אם על הדור הזה, הלא אינם סומכים על ברכה אחת אלא מפני חמת המציק [ג] שגזר עליהם שיסמוכו על ברכה אחת, והם מברכים בלחש ומקיימים בעצמם והמשכיל בעת ההיא ידום [ד], כי אמרו להם הם שלא להזכיר [ה]. ואם עדותו על הדור הראשון שקדמנו, הלא בעינינו ראינו

פתח האוצר

[א] **מכת"י** שברשות הר"ש צאלח יצ"ו. תשובה זו הובאה ג"כ בשו"ת חיי שלום (סימן ג') להגאון מהר"י הכהן ז"ל. העתקנו כל מה שיש בשני ההעתקים. וכשלא שוו בנוסחא, הקפנו את הנוסחא שבכת"י בסוגריים עגולים, ואת שבספר חיי שלום בסוגריים מרובעים עם כוכב. השינויים הקטנים לא השגחנו בהם, לבד אם יש בהם להוסיף בהבנת הענין וכיו"ב. תשובה זו היא השגות על תשובת מהר"י הכהן ז"ל דלעיל סימן ו'. האותיות המוקפות בסוגריים עגולים, מורות לעיין בתשובת מהר"י הכהן ז"ל (להלן סימן ח') על השגות אלו. והמוקפות בסוגריים מרובעים הם לפתח האוצר. **ומ"ש** וכעת ראיתי וכו' הוא קשור לסוף תשובתו דלעיל סימן ה':

[ב] **כ"נ** ממ"ש מהר"י הכהן ז"ל לעיל ריש סימן ו':

[ג] **ישעיה** נ"א י"ג:

[ד] **עמוס** ה' י"ג. ועיין לעיל סימן ה' (סוף ד"ה וכ"ש). ושמעתי מהגאון מהר"י צובירי יצ"ו, שעד הדור האחרון נהגו כמה ת"ח לברך לעצמם בלחש כשהם בשלחן אחר חוץ משלחן המברך, וביניהם רבו הגאון החסיד ציס"ע כמוהר"ר סעיד עוזירי ז"ל:

[ה] **ע"פ** עמוס ו' י':

היפך עדותו, שת"ח שהיו בדור הראשון נ"ע הלא המה כבוד אבא מורי [ו], וכבוד אדונינו מורינו יוסף בן אדונינו הרשב"א, וכבוד מורינו סאלם ן' סלימאן הכהן, וכבוד מ"ו יחיא מזרחי, וכבוד מ"ו יוסף יצחק, וכבוד מורינו סאלם אלקארה [ז], וכל חכמי אותו הדור תחי נפשות כולם צרורה בצרור החיים, כולם סברא אחת שצריך לברך על כל שלחן ושלחן, וטובה צפרנם מכרסינו [ח]. ולא היה חולק עליהם זולתי מהרי"ץ נע"ג, וכשהיו פוגעים זה בזה בבית המשתאות, היו מברכים על כל שלחן ושלחן ואין פוצה פה. (ג) וכעת יש לי עדיות מזקנים שהיו בימי מורי הקדוש זקיני יחיא לעד [ט] (שהיו מברכים) [*שהיה מצריך לברך] על כל שלחן ושלחן. הלא היא כמוסה באוצרותי עד שתנוח רתיחת הבחרות מחכמי הדור הזה ויתברר האמת. באופן שאין על הדור הזה טענת מנהג קדום [י]. (ד) ואין אנו יכולים להרחר אחר כל ב"ד וב"ד. ובכן נבוא לעיין בדברי התשובה:

ראשונה מה שכתב תנן במס' ברכות, וכן מה שהעלה דברי הפוסקים הראשונים התום' ושאר הפוסקים, ופירש דבריהם כפי מה שנראה לו, האמת שכן הוא שצריך לעיין במקור הדין שהביאו הפוסקים האחרונים. (ה) וכתנאי לכוון דברי הפוסק על מקור הדין. אבל לפרש מקור הדין היפך דברי הפוסק ח"ו, לא תאבה לו ולא תשמע אליו [יא], ואפילו יוקשה לנו לכוונם אם רק הוא ממנו. (ו) ובעת שראיתי פירוש זה אחזתני פלצות, איך הפך דברי מר"ן בשלחן הקצר והפוסקים שאחריו בלי עיון כל הצורך עד שיתפרש מקור הדין כפי פסק מר"ן והפוסקים שאחריו בכוון. ואני בעניי יודע אני בעצמי שאני בער ולא איש, שפל אנשים ולא בינת אדם לי [יב], אבל עיני לשמיא נטלת [יג] להתבונן בדברי הפוסקים הראשונים ובדברי מר"ן בב"י ובשלחן הקצר והפוסקים האחרונים, ותלי"ת שמצאתי דברי הפוסקים הראשונים מכוון לדברי מר"ן בספר הקצר והפוסקים שאחריו:

וז"ל התום' בפרק כיצד מברכין דף מ"ב, ואנו אין לנו הסיבה אלא בפת. ופת מהני בלא הסיבה, דדווקא לדידהו שהיו אוכלים בהסיבה היו צריכים הסיבה, אלא ישיבה שלנו הוי קביעות לנו כהסיבה דידהו. שהם היו רגילים כל אחד להסב על מטתו ועל שלחנו, אבל עכשיו כולנו אוכלים על שלחן

פתח האוצר

[ו] **הוא** הגאון מהר"ר יוסף בן מהר"ר יחיא בן הרשב"א הכהן עראקי ז"ל.

ועיין לעיל סימן ה' (ד"ה בהיות שדברי המשיב):

[ז] **על** חכמים אלו עיין מש"כ בפתיחת הספר:

[ח] **יומא** דף ט' ע"ב, ב"ר פמ"ה ז':

[ט] **הוא** הגאון מהר"ר יחיא בן הרשב"א ז"ל:

[י] **עיין** להלן סימן ט' (ד"ה ומש"כ שהוא מודה):

[יא] **ע"פ** דברים י"ג ט':

[יב] **ע"פ** משלי ל' ב':

[יג] **דניאל** ד' ל"א:

אחד, וכשאנו אוכלים יחד היינו קביעותינו, עכ"ל. (ז) וג"ל דהכי פירושו, הם שאוכלים בהסיבה צריכים הסיבה, דלא תימא דאין מועיל תקנה אחרת למי שאינו רגיל בהסיבה, אשמעינן דיש תקנה אחרת כמו עכשיו שכולנו אוכלים על שלחן אחד, ומפני שכולנו אוכלים בשלחן אחד, זו היא קביעותינו:

(ח) **ומש"כ** התוס' כולנו אוכלים על שלחן אחד ולא אמרו שאנו (על שלחן אחד) [*יושבין על השלחן], שמעת מנה דלאו מנהגא אתו לאשמועינן [יד] אלא עיכובא אתו לאשמועינן, דאם כולנו בשלחן אחד אין צריכים הסיבה, ואם לאו צריכים הסיבה. (ט) ועוד יש לדקדק מדברי התוס' במה שנזכר ישיבה שלנו, אמאי נקטו שלנו, ומה נשתנית ישיבה שלהם משאר ישיבות [טו], אלא שמעת מנה דלעיכובא קא אמרי שתהא כישיבה שלנו שכולנו בשלחן אחד, ואז אין צריכין הסיבה:

וכן יש לדייק מדברי הרא"ש שכתב בפרק כ"מ [טז] בדף י"ד ע"ד וז"ל, והאידנא שאין אנו רגילים בהסיבה, ישיבה שלנו הוי קביעות כהסיבה דידהו. וכבר נתבאר בדברינו בדף הנז' עמ' ג' [יז] שישיבה שלהם בשלחן אחד, ולזה לא הוצרך לחזור ולבאר כאן על שלחן אחד. ובמש"כ ישיבה שלנו ולא כתב ישיבה סתם, ש"מ דבדיוקא קאמר שתהא כישיבה שלנו בשלחן אחד, ולא מנהגא אתא לאשמועינן. וכן לשון המור יש לדקדק דקדוק זה במה שכתב [יח] והאידנא שאין אנו רגילים בהסיבה, ישיבה דידן הוי קביעות ואפילו וכו' כהסיבה דידהו דמי, במאי דנקט ישיבה דידן לאפוקי שאר ישיבות שאינן כמו ישיבת חכמי התוס' שכולם בשלחן אחד שאינה קביעות:

וכן יש לדייק ממ"ש רבינו יצחק הזקן, הובאו דבריו ברבינו יונה שעל הרי"ף במס' ברכות פרק כיצד מברכין [יט] דף ל"ד ע"א וז"ל, ועוד אומר רבינו יצחק ז"ל, כי בימיהם שהיו השלחן והמפות לפני כל אחד ואחד, היה צריך שיסבו כדי שיצטרפו כולם. אבל עכשיו שמנהגינו לאכול כולנו בשלחן אחד ובמפה אחת, אין צריך הסיבה אחרת. אלא בזה בלבד מצטרפין, עכ"ד. ממאי דנקט כולנו ולא נקט שאנו, וכן ממה שנקט שלחן אחד ומפה

פתח האוצר

[יד] **עיין** לעיל סימן ד' (ד"ה וזה לפי):
[טו] **עיין** לעיל סימן ד' (מד"ה עוד טען הטוען שמלשון):
[טז] **סימן** ל"ג. ומ"ש דף י"ד וכו', היינו מדפי הספר לפי הדפוס שהיה לפניו, ולפנינו הוא בדף כ"ח ע"ג:
[יז] **והוא** שם בסימן ל"א. ועיי"ש דלא איירי בג"ד אלא לעניין אחר. ויותר הי"ל להביא ממ"ש הרא"ש ז"ל בר"פ שלשה שאכלו, שם כתב בהדיא שלחן אחד ע"ש. ואולי דעדיף ליה להביא ממ"ש הרא"ש ז"ל בסמוך ונראה:
[יח] **סימן** קס"ז:
[יט] **על** משנת היסבו. ומ"ש דף ל"ד וכו', היינו מדפי הספר לפי הדפוס שהיה לפניו, ולפנינו הוא בדף ל' ע"ב:

אחת, שמעת מנה דאם כולם בשלחן אחד הוי קביעות ואז אין צריך הסיבה, ואי לא לא הוי קביעות וצריכין הסיבה. וכן לשון המרדכי פרק כ"מ [כ] דף נ"ב ע"ד וז"ל, כל אחד מברך לעצמו, דאין קבע סעודה בלא הסיבה. וה"מ לדידהו שהיו רגילים בהסיבה, אבל לדידן ישיבה שלנו קביעות לנו כהסיבה שלהם. ממאי דנקט ישיבה שלנו ולא נקט ישיבה סתם, שמעת מנה דאישיבה דחכמי התום' קאי דנתבאר בה כולם בשלחן אחד, וכל ישיבה שאינה כישיבה שלהם אינה קביעות וצריכים הסיבה. (י) נתבאר לנו מכל זה שכל הפוסקים ממי התום' דלו, ומימיהם שתו, ועל שלחנם סמכו, וכולם בסגנון אחד עלו:

(יא) **ואחר** שנתבאר זה, צריך לעיין בדברי המלך הגדול מרן ורבן של כל בני הגולה, כמו שמפורש זה בכללי הפוסקים [כא]. ואפילו האנן עניי דעניי ויתמי דיתמי, ומה אנו לבוא אחרי המלך, עכ"ז ההכרח לא יגונה, ובפרט בדור היתום הזה שנעשית התורה ח"ו כשתי תורות [כב], כל אחד אומר אני אמלוך באין אומר ואין דברים [כג], כל איש לפצעו ידרוש, זה מנהגי ומנהג אבותי בלי ראיה ובלי דרוש, אוי לעינים שכך רואות ואוי לדור שעלתה בימיו כך, ואין יום שאין ברכתו יתירה משלפניו, ודין גרמא בנזקין ריש כל מרעין, הכ"ה יכפר בעד ויחנן את שארית הצאן צאן קדשים, בזכות אבות הקדושים, אכי"ר:

(יב) **וז"ל** מר"ן בב"י [כד], ומ"ש רבינו והאידנא שאין אנו רגילין בהסיבה וכו', כן כתבו שם התום' והר"ר יונה והרא"ש והרשב"א, וכבר כתבתי דברי הרא"ה בסמוך, ע"כ. בוונתו בזה, מה שתמצא בקצת מהם שלא הזכירו שלחן אחד או מפה אחת, כבר נזכר בדברי הרא"ה, וכולם בסגנון אחד עולים, כי ממי התום' דולים [כה]:

(יג) **ועוד** כתב מר"ן הב"י בזה הסימן וז"ל, והאידנא נמי נראה דישיבה נמי מיהא בעי, ולא תימא ישיבה לדידן כהסיבה לדידהו דאמי, וכי היכי דלדידהו בשקבעו מקום לאכילתן אעפ"י שלא היסבו הוי קבע, לדידן אפילו לא ישבו נמי הוי קבע, דכל היכא דליכא ישיבה ליכא קבע. ומהאי טעמא נראה דבעל חבית עם בני ביתו לדידן לא הוי קבע אא"כ ישבו, עכ"ד.

פתח האוצר

[כ] **סימן** קמ"ה. ומש"כ דף נ"ב וכו', היינו לפי הדפוס שהיה לפניו, ולפנינו הוא בדף מ"ח ע"ג:

[כא] **עיין** לעיל בפתח האוצר סימן ד' אות י"ב. ובשו"ת יחוה דעת ח"ה בכללי מר"ן ז"ל:

[כב] **עיין** סנהדרין דף פ"ח ע"ב, וסוטה דף מ"ז ע"ב:

[כג] **תלים** י"ט ד':

[כד] **סימן** קס"ז:

[כה] **עיין** לעיל סימן ד' (מד"ה וזה לפי):

וצריך לעיין בדבריו אלה אם ישיבה גרידא קא תני, או ישיבה בשלחן אחד או במפה אחת קתני. ומלשונו בשלחן חקצר יובן פירוש לשון זה, זה לשונו בסימן קס"ז סי"א, ולדידן אפילו קבעו מקום לאכילתם, או בעה"ב עם בני ביתו, לא מהני אא"כ ישבו בשלחן אחד או במפה אחת. וכתב על לשון זה הרב שת"ז, ולא תימא ישיבה לדידן כהסיבה לדידהו דמי, וכי היכי דלדידהו כשקבעו מקום לאכילתם אעפ"י שלא היסבו הוי קבע, לדידן אפילו לא ישבו נמי הוי קבע, דכל היכא דליכא ישיבה ליכא קבע, וציין עליו ב"י ול"ח פרק כ"מ אות ק"ב, ע"כ. ש"מ דהלשון הזה של ב"י הוא שהעתיק לשלחן הקצר ולדידן אפילו קבעו מקום לאכילתן וכו' לא מהני אא"כ ישבו בשלחן אחד או במפה אחת. (יד) כוונת מר"ן בזה, שלא אמרו בגמרא שיועיל קביעות מקום אלא למקומות שרגילין בהסיבה. אבל מקומות שאין רגילין להסב אין מועיל קביעות מקום [כו]. וחידש בשם התוספות שיש תקנה אחרת שתועיל, והיא אם כולם בשלחן אחד או מפה אחת. ובזה יעלו דברי מר"ן בב"י ובש"ע מכוונים:

(טו) **מעתה** אל ה' ויאר לנו [כז] בפירוש לשון זה מ"ש בב"י והאידנא וכו' דישיבה מיהא בעי, פירוש בשלחן אחד או במפה אחת.

(יו) ועכ"ז לא תימא ישיבה בשלחן אחד או במפה אחת לדידן כהסיבה לדידהו דמי, ותלמד ממנה לימוד אחר, והוא זה, שנאמר וכי היכי דלדידהו כשקבעו מקום לאכילתם אחד מברך לכולם אעפ"י שלא היסבו דהוי קבע, כך לדידן אפילו לא ישבו בשלחן אחד או מפה אחת אם קבעו מקום לאכילתן הוי קבע ומברך אחד לכולם, זה לא אמרינן, דכל היכא דליכא ישיבה בשלחן אחד ליכא קבע. (ובזה) [*ובכאן] עקר מר"ן קביעות מקום ובעה"ב עם בני ביתו שאין מועיל אלא שלחן אחד או מפה אחת מטעם (שאין צריכין הסיבה) [*שלא יפטרו מן ההסיבת] אלא אם כולם בשלחן אחד או מפה אחת. ומוכרח זה הפירוש, שאם נפרש ישיבה גרידא, יוקשה לנו א"כ מה בין פת לשאר אוכלים, דפת בעי הסיבה ושאר אוכלים לא בעו הסיבה, ועכ"ז ישיבה מיהא בעו כדאיתה בשו"ע סימן רי"ג ס"א וז"ל, על כל פירות וכו' חוץ מפת ויין אם האוכלים הם שנים או רבים אחד פוטר את חבירו אפילו בלא הסיבה. ומיהו ישיבה בעי, דדוקא פת ויין בעו הסיבה, ולדידן הוי ישיבה כהסיבה לדידהו, ולפ"ז לדידן דלית לן הסיבה אין חילוק בין פת ויין לשאר דברים דבישיבה וכו' וכתב שת"ז על ישיבה זו, בשלחן אחד כמ"ש סימן קס"ז סי"א (מ"א), אפילו פת ויין אחד מברך לכולם. וז"ל הרב שניאור זלמן בזה הסימן, על כל פירות ושאר אוכלים חוץ מפת, ושאר משקין חוץ מיין, אם האוכלים או השותים הם שנים או רבים, אחד מברך לכולם אעפ"י שלא הסבו וכו'. ובזמן

פתח האוצר

[כו] **עיין** לעיל סימן ד' (מד"ה וכך היתה [כז] **תלים** קי"ח כ"ז: התשובה אומר אני):

הזה שאין דרכינו בהסיבה כלל, אין חילוק בין פת ויין לשאר דברים, דבלא ישיבה גם בשאר דברים אינו פוטר, ובישיבה גם בפת ויין פוטר, והוא שישבו כולם בשלחן אחד או בלא שלחן במפה אחת, ע"כ. הרי לך בהדיא ממ"ש הרב שת"ז בשם מ"א, וממ"ש הרב שניאור שהעתיק דברי מר"ן בביאור יותר, דפת (ישיבה) [*קביעות] דידה בשלחן אחד ולא ישיבה גרידא. ואל יוקשה לך מה שסתם הטור ומר"ן דבריהם כאן והזכירו ישיבה סתם, דסמכו על מה שנתבאר בסימן קס"ז שהוא מקור הדין והוא העיקר, וכמ"ש הפוסקים האחרונים וחם מ"א ובאה"ט והרב שת"ז והרב ש"ע שניאור:

(יז) **ומה** שהקשה בעל הקונטרים מברכת הזימון לברכת המוציא, לעד"ן דלא קשה מידי, דמאי דמדמו לה הפוסקים לברהמ"ז, היינו לענין חיוב הזימון, דלא חל עליהם חיוב לזמן אלא אם היסבו בימיהם או ישבו בשלחן אחד בימי חכמי התום', וכמ"ש הרב שת"ז בשם מ"א בסימן קצ"ג סק"ט. ואחר שיש בכל חבורה מנין המחייב לזימון, מצטרפין לזמן יחד משום ברב עם הד"מ. וזה נלמד מדתני במשנה [כח] שתי חבורות [שהיו אוכלות בבית אחד], בזמן שרואין אלו את אלו מצטרפין לזימון, ואם לאו אלו מזמנין לעצמם ואלו מזמנין לעצמם. הרי דמשתעי ביש בכל חבורה מנין המחייבם בזימון [כט] ולזה תני בה אלו מזמנין לעצמם ואלו מזמנין לעצמם. (יח) ועוד דלא דמו להדדי מכל הצדדין, שהרי בהדיא שנו במשנה שתי חבורות מצטרפין מה שלא שנו בברהמ"ז, ואין למדין דבר מדבר אא"כ שווה בכל צדדיו [ל]. (יט) ומה שלמדו התום' שדינם אחד, היינו דמועיל להם הסיבה במכ"ש דמועיל להם קביעות מקום שנתפרש בגמ' אצל הזימון [לא]. דלא תימא דוקא קביעות מקום מועיל להם לצרפם, אבל הסיבה אין מועיל לצרפם. היא גופה אתו לאשמועינן דמועיל להם הסיבה במכל שכן, שהיא קביעות גמורה. (כ) אבל ברהמ"ז כבר השמיענו מר"ן והפוסקים שאחריו מ"א ובה"ט והל"ב

פתח האוצר

[כח] **ברכות** דף נ' ע"א:

[כט] **דאל"כ** מהו זה שאמרו אלו מזמנין לעצמן וכו'. וביאור סברא זו עיין להלן בפתח האוצר סימן ח' אות י"ד. וע"ע לעיל סימן ד' (ד"ה ומה שהקשה מהרי"ץ, וד"ה והיתה התשובה על מה שטענו), ולהלן סימן י' (ד"ה גם מה שהקשה):

[ל] **עיין** להלן סימן י"א:

[לא] **אין** לומר שכוונתו על מאי דתנן שתי חבורות שהיו אוכלות בבית אחד מצטרפות לזימון, וכמו שפירש הרשב"א ז"ל שם דהיינו מדין קביעות מקום. ומזה למדו התוס' ז"ל דכ"ש דמהני הסיבה. וכ"כ הרשב"א ז"ל שם. זה אינו, חדא דהיא משנה, ומהר"א הכהן ז"ל קאמר שנתפרש בגמרא. ועוד דא"כ נפל תירוצו בבירא, דאי ס"ל כהרשב"א ז"ל אדרבה שפיר יש ללמוד מחבורות דזימון לחבורות דברהמ"ז, וכמ"ש להלן בפתח האוצר סימן ח' אות י"ד. אלא ע"כ כוונתו על קביעות מקום שנתפרשה בגמ' בדף מ"ב ע"ב בעובדא דתלמידי דרב, דאיירי בברהמ"ז, שמשם למדו התוס' ד"ז כיע"ש. אלא דצ"ע דבלא ק"ו יש ללמוד משם דמהני הסיבה

ושת"ז ודעת חכמה [לב] והרב שניאור שאין מועיל להם קביעות מקום בשום ענין. (כא) ועוד אפילו לדברי המקשה מברהמ"ו לברכת הזימון, לא מפני הקושיא ידחה פסק מפורש [לג], ואם ריק הוא ממנו. (כב) ועוד דברכת הנהנין קודם שייהנה האדם אינה מצוה, ולא יהנה ולא יברך, ולאחר שנהנה חייב לברך והוי מצוה דרמיא עליה, ויש בה קצת ערבות ויכול להוציא אחרים, כמ"ש הפוסקים האחרונים:

(כג) **ומה** שכתב בעל הקונטרים על דברי מ"א שכתב בסימן רי"ג בשלחן אחד הוא לאפוקי אם כל אחד שולחנו לפניו, וכן מ"ש למעלה דלא קפדי התוספות אלא מפני שכל אחד אוכל בשלחנו לבדו. לא ידענא מאי דיוקא קא דייק מכאן, אם כל אחד שלחנו לפניו או לאחוריו או לצדדין, וכי בימי חכמי התום' היכן שלחנם הלא לפניהם [לד], ולא קפדי אלא שיהיו כולם בשלחן אחד שהוא חיפך כל אחד שלחנו לפניו, ואז א"צ הסיבה. והאמת יורה דרכו שכל דבר יש הפכו המנגדו, וכאן אין הפכו אלא לאחריו או לצדדין או למעלה על ראשו. אבל דיוק זה אמרו מן הפה ולחוץ ולא אמרו בעין השכל, שהפכו האמתי המנגדו ומבטלו הוא אם כולם בשלחן אחד. סוף סוף דיוק זה שלא בענין, והדיוק ייראה שלא הצריכו הסיבה אלא מפני חילוק שלחנות. ואעפ"י שמנהגם בהסיבה, אלו היו בשלחן אחד לא היו צריכין הסיבה, והראיה ע"ז מ"ש התום' כשכולם בשולחן אחד לא הצריכו הסיבה:

(כד) **ומה** שכתב שהיה לכל הפוסקים להזכיר בלשונם שלחן אחד, שדרך הפוסק לפרש דבריו ולא לסתום. במה שנתפרש דבריהם למעלה נתרץ למה פתמו דבריהם, כי די במה שנרמז בדבריהם, וכלל גדול מסור בידינו ילמד סתום מן המפורש [לה], ולא אמרו ילמד מפורש מן הסתום, ודברי הפוסקים מלאים מזה כמה דינים מדיוק לשון:

ומה שכתב שהיה להם למזכירים שלחן לומר אבל אם הם שלחנות רבים צריך לברך על כל שלחן. אחר שאלת המחילה אין זה אלא תואנה, כי קי"ל דבכמה מקומות אמרו דלאו כי רוכלא ליחשוב וליתני [לו]. ואין צורך

פתח האוצר

לזימון, דהא הסיבה הוה פשיט"ל לתלמידי דרב דמהניא, אלא דנסתפקו אי ק"מ נמי מהני, וצ"ע. שו"ר שכן הקשה מהר"י הכהן ז"ל להלן סימן ח' אות י"ט:

[לב] **הוא** ספר דברי חכמים, ומחולק לשני חלקים, ח"א דעת חכמה והוא דברי מוסר, וח"ב מקור חכמה והוא פסקי דינים. ולכן צ"ל כאן מקור חכמה. ועיין לעיל סימן ד' (ד"ה ידע האהוב), סימן ה' (ד"ה וא"ת), ולהלן ד"ה אחר כתבי:

[לג] **עיין** מש"כ בפתח האוצר להלן סימן י' אות קכ"ח. ומש"כ שיש בברהמ"ז קצת ערבות, עיין להלן סימן י"א (סוף ד"ה עוד הוכחה):

[לד] **כתב** כן דרך הלצה:

[לה] **יומא** דף נ"ט ע"א:

[לו] **כגון** בגיטין דף ל"ג ע"א, ובב"ק דף ל"ו ע"ב, ועוד:

להזכיר לשון זה, ובמה שאמרו שלחן אחד די, דוק ותשכח. וכ"ש במ"ש הרב שניאור בסימן קס"ז [לז] שהעתיק לשון מר"ן בביאור יותר, וז"ל לענין זה, אבל אם אינם יושבים על שלחן אחד או מפה אחת, אינם קבועים יחד אפילו הכינו מקום לאכילתם ואפילו בעה"ב עם בני ביתו, ע"כ. ומה יוסיף על זה:

(כה) **ומה** שכתב העולה מכל זה שכל הפוסקים דעת אחת להם. כ"ה האמת שכל הפוסקים דעת אחת להם, בין אותם שנזכר בלשונם שלחן אחד בין אותם שלא נזכר בלשונם שלחן אחד, הם מסכימים לדעת אחת שצריך לכולם שלחן אחד ובזה הם נקבעים, כמו שנתפרש לשון כל אחד ואחד בדקדוק:

(כו) **ומה** שרצה בעל הקונטרים ללמוד מש"ע של הר"ר שניאור שבסימן קצ"ה, ולמד מדבריו מה שאינו, תימה למה העלים עינו ממ"ש הרב בסימן קס"ז שהוא מקור דין ברכת המוציא, ורצה ללמוד מסימן קצ"ה שהוא דין צירוף הזימון, ולא נתן אל לבו שדיוק שמדייק מסימן קצ"ה סותר למה שכתב הרב בסימן קס"ז, וז"ל בסימן קס"ז [לח], אבל אם אינם יושבים על שולחן אחד או מפה אחת, אינם קבועים יחד אפילו הכינו מקום לאכילתם ואפילו בעה"ב עם בני ביתו, ע"כ. הרי לך בהדיא שאין מועיל כוונתם להצטרף בברהמ"ו אלא דוקא בענין שכולם יושבים בשלחן אחד או מפה אחת. ומ"ש הרב שניאור בסימן קצ"ה שמועיל הכוונה להצטרף, לא קאי אלא לענין דין הזימון אם יש בכל חבורה מנין חיוב לזמן, אז מצטרפים לזמן יחד מטעם ברב עם הד"מ. וז"ל בסימן קצ"ה, שתי חבורות שאוכלות בבית אחד או בשני בתים וכו', מצטרפות לזימון, ואם לאו אלו מזמנין לעצמם ואלו מזמנין לעצמם. מכאן נראה שיש בכל חבורה מנין חיוב לזמן, ולכך אמר אלו מזמנין לעצמם וכו'. ואם אין חיוב זימון בכל חבורה, לא הוה מצי לומר אלו מזמנין לעצמן, וכדכתיבנא לעיל דיוק זה בלשון המשנה:

ועוד כתב הרב שניאור אחר זה, וכל זה כשנכנסו מתחלה לשם ע"ד להצטרף, אבל בסתם אינם מצטרפות וכו', שהרי אינם מצטרפות לזימון אא"כ קבעו בשלחן אחד לאכול יחד, שאז נחשבים כגוף אחד וברכה אחת לכולם. וכאן כל חבורה היא לעצמה. משא"כ כשנכנסו ונחלקו לשתי חבורות ע"ד להצטרף לברכה אחת, הרי זה כאלו נכנסו ונתחברו בחבורה אחת, שעיקר החיבור והצירוף היא הכוונה להתחבר, אבל אם נכנסו ונחלקו סתם שלא ע"ד להצטרף, אעפ"י שבשעת ברכת המוציא היה בדעתם להצטרף, שוב אין כוונתם מועלת לחברם ולצרפם אפילו לברכת המוציא עצמה כמ"ש בסימן קס"ז, כ"ש לברכת המזון, ע"כ. מכאן רצה בעל הקונטרים ללמוד שמועלת הכוונה להתחבר אפילו לברכת המוציא ואין צריך שלחן אחד לכולם,

פתח האוצר

[לז] **סעיף** ט"ו: [לח] **שם**:

ולא נתן אל לבו שלימוד זה סותר למה שכתב הרב שניאור בסימן קס"ז ששם כתב אפילו הכינו מקום לאכילתם, דהיינו שכיוונו להתחבר יחד, לא הוי קבע אלא אם כן ישבו בשלחן אחד כדאיתה לעיל ודוק. והאמת יורה דרכו שמה שכתב בסימן קצ"ח שהכוונה מועלת להצטרף, היינו לזמן יחד דווקא אחר שיש מנין חיוב הזימון בכל חבורה, ולא לענין ברה"מ. ומה שכתב אבל אם נכנסו וכו' אעפ"י שבשעת ברכת המוציא היה בדעתם להצטרף, פירוש לזימון. שוב אין מועיל כוונתם אפילו לברכת המוציא עצמה כמ"ש סימן קס"ז, פירוש ששם נתבאר שאין הכוונה מועלת אלא דוקא צריך לישב בשלחן אחד. והואיל ואין הכוונה מועלת לברכת המוציא ולא הועילה הכוונה לעצמה דהיינו ברכת המוציא, כ"ש [שלא] תועיל לאחרים היינו ברכת הזימון שלא תועיל, אלא הכוונה מתחלה היא המועלת לזימון אחר שיש חיוב זימון בכל חבורה, דוק בעין השכל ותשכח דיוק זה:

(כז) **ומה** שרצה ללמוד ממ"ש הרב מ"א בשם ש"ג אם מקצתן מסובין וכו', אחר המחילה לא עיין במקור הדין בש"ג עצמו דלא קאי אלא בזמן חכמי המשנה והגמ' ששייך אצלם קצתם חיסבו וקצתם לא חיסבו, וז"ל ש"ג בהרי"ף פרק כיצד מברכין דף ל"ד ע"ב [לט], ועוד אני אומר שאף במקום שדרכם לחסב, אם מקצתן מסובים ומקצתם אינם מסובים, אחד מן המסובים מברך ומוציא בין המסובין ובין שאינן מסובין, ע"כ. הרי בהדיא דלא משתעי אלא במקום שדרכן להסב. משא"כ במקום שאין דרכן להסב, חזר דינם כמו בימי חכמי התום' שאין דבר שאין מצריך להם הסיבה אלא אם ישבו כולם בשלחן אחד או במפה אחת, ואז אין צריכין הסיבה [מ]. וזה נלמד ג"כ ממ"ש מר"ן בסימן קס"ז והאידנא אפילו קבעו מקום וכו' לא מהני אא"כ ישבו בשלחן אחד או במפה אחת, עקר כל טענה שלא יועיל עד שלא יצטרך הסיבה אלא אם כולם בשלחן אחד או מפה אחת. ומדלא השמיט מר"ן שלחן אחד או מפה אחת מספרו הקצר, ש"מ דלעיכובא הוי, דמה לו להעתיק לשון זה ללא צורך. וכן הפוסקים האחרונים שהעלו לשון זה, אם אינו לעיכובא מה צורך להעתיקו. וכ"ש ד"ח בסו"ב שהעתיק שלחן ומפה והשמיט קביעות

פתח האוצר

[לט] **היינו** מדפי הספר לפי הדפוס שהיה לפניו, ולפנינו הוא בדף ל"א ע"א:

[מ] **נראה** בכוונתו ז"ל, דדווקא בזמנם שהיו רגילין בהסיבה, אם יש שאינם מיסובין הרי הן נגררין בתר המסובין, כיוון שאינם קבועים לעצמן, דבלא הסיבה ליכא קביעות. משא"כ בזמן הזה ששלחן אחד כהסיבה דידהו, אם מקצתן יושבין לעצמן כ"א בשלחנו לבדו, אינם נגררים אחר היושבים בשלחן אחד, כיוון שאותם שיושבים כ"א בשלחנו לבדו הרי הם קבועים לעצמן והיאך יגררו אחריהם. נמצא לפ"ז דלא מבעיא אם רבים יושבין בכמה שלחנות כמו נ"ד דאינן נגררין בתר היושבין בשלחן שהמברך שם, אלא אפילו אם יש כמה שיושבין כל אחד בשלחן לבדו, אינם נגררין אחר היושבין בשלחן

מקום. וכן מר"ן היה ראוי לומר ואפילו קבעו מקום אפילו בעה"ב וכו' לא מהני אא"כ ישבו ולא בעמידה [מא]:

(כח) **ומה** שהקשה על השואל ממה שמדמה החבורות דברכת המוציא לחבורות דפסח, והשיב מה שהשיב, יתכן שלא הבין דברי השואל, ומה שמדמה השואל חבורות דפסח לחבורות דדין ברהמ"ז הוא זה, מצינו שתרגם אונקלוס בבית אחד יאכל [מב], בחבורא חדא יתאכיל. הרי שקרא לחבורה בית. וכשם שאין אתה יכול לברך בבית זה ולפטור את האוכלים בבית אחר, כך אין אתה יכול לברך בחבורה זו ולפטור חבורה אחרת, זהו כוונת השואל. ואין אנו צריכים לזה אלא משום יגדיל תורה ויאדיר [מג], שכבר דין זה מבורר בלאו הכי:

(כט) **ומה** שכתב בשם חכמי א"י, עדות זו מוכחשת היא, שאני והוא שאלנו לר' יוסף כ"ץ [מד] שליח טבריה תוב"ב אכי"ר על ענין זה מה הדין נותן, והשיב בפשיטות שהדין נותן לברך על כל שלחן ושלחן, וכן המנהג בכל ערי עיר הקודש תוב"ב אמן:

(ל) **ומה** שכתב כלל העולה וכו', זה הכלל פירכא הוא מכל מה שכתבתי בעניי:

ומה שכתב דהוי ברכה שאינה צריכה, אדרבה הוי ברכה המחוייבת לכ"ע:

ומה שכתב ומאן דבעי למהוי חסידא וכו', אנן אמרינן מאן דבעי למיפק ידי חובתיה יברך על מאי דמתהני כדינה. וגדולה מזו כתב הרב שניאור בסימן קס"ז סעיף ח"י וז"ל, וכל מקום שקביעותם מועלת לצרפם לברכה אחת, מצוה שאחד מברך לכולם ולא כל אחד בפני עצמו, משום ברב עם הדרת מלך. והלשון הזה העתיקו בעל הקונטרים למעלה ולא העתיק סוף דבריו מפני שהוא מנגדו, וזה מה שלא העתיק בעל הקונטרים, ומ"מ רשאים הם לקבוע עצמם יחד ע"ד שלא להצטרף, כמו שיתבאר בסימן רי"ג. ולפיכך נהגו עכשיו לברך כל אחד לעצמו, משום שהחמון לא היו נזהרים מלהשיח בין ברכה לטעימה, לכן הנהיגו לברך כל אחד לעצמו. וכיון שנהגו כן הרי זה כאלו היה דעתם בפירוש בקביעות יחד שקובעים ע"ד שלא להצטרף, ופטורים מהידור זה, ע"כ. מכאן ראיה גדולה שיכולים להתכוין שלא לצאת

פתח האוצר

אחד. ועיין לעיל בפתח האוצר סימן א' אות מ"ד, ולהלן סימן י' (סוף ד"ה נשאר עלינו):

[מא] **עיין** לעיל בפתח האוצר סימן א' אות כ"ג בשם הגר"א ז"ל:

[מב] **שמות** י"ב מ"ו:

[מג] **כיו"ב** אשכחן בדברי רז"ל בכמה דוכתי, כמו בחולין דף ס"ו ע"ב, ועיין בתוס' שם. ובקמא דף ב' ע"א ד"ה ולא זה. וע"ע מרפ"ל ויקרא י"א ג':

[מד] **עיין** מש"כ בפתיחת הספר:

בברכת המברך אעפ"י שהן קבועים יחד בקבע המועיל, מפני סבה קלה שיכולים לתקנה ולהזהיר את ההמון שימתינו שעה מועטת רגע כמימריה ולא יפסיקו בין ברכה לטעימה. כ"ש וכ"ש מפני כמה וכמה חששות (שאיני יכול להזכירם שלא להגדיל איבה ח"ו) [*שנזכרו כאן ושלא נזכרו כאן], ומקיים אני בעצמי, כשם שמצוה לומר דבר הנשמע, כך מצוה שלא לומר דבר שאינו נשמע [מח]:

(לא) **אחר** כתבי כל זה ראיתי להעתיק דברי הרב ד"ח בסו"ב סימן קם"ז ס"ה, שדרכו להעתיק מדברי מר"ן מה ששייך ולהשמיט מה דלא שייך, וז"ל, ברכת המוציא יכול אחד לברך וכל השומעים הברכה יוצאים אם הוא נתכוון להוציאם והם נתכוונו לצאת על ידו, אם המסובין בשלחן אחד או אף בלא שלחן במפה אחת. הרי לך בהדיא שהשמיט מדברי מר"ן קביעות מקום, לומר לך שהעיקר שיהיו בשלחן אחד או במפה אחת, ושאין הקביעות מועיל:

(לב) **וריב** לי על מה שנהגו במקום הזה להעמיד החתן לברך [מו], שזה דלא כמאן, שכיון שאין המברך קבוע, אפילו לפי סברתם שדי בישיבה גרידא, כיון שהוא מברך ואינו קבוע איך יכול להוציא אחרים:

כל זה כתבתי לפי עניות דעתי וקוצר שכלי, ויודע אני בעצמי שאיני ראוי, שאני נבזה וחדל אישים [מז] שפל ואפל, ומה אני ומה כחי לבוא אחר המלכים ולהרהר אחריהם, ודי לי דיי אם אבין פשטי דברי הפוסקים כפשוטן ולא להרהר אחריהם מאין למדו זה. אבל הציקתני רוח בטני [מח] על מה זה ועל מה זה שבחנו תורת אלהים חיים שלמדונו אבותינו הקדושים אשר קטנם עבה ממתנינו [מט], ורוח אלהין קדישין בחון [נ]. ואחר שעברו מנגד עינינו קיימנו בעצמינו אשר לא ידע את יוסף [נא], בלי אומר ובלא דברים אלא מענות רעועות. על זה נכנסתי לפנים ממחיצתי לחפש בדברי הפוסקים ראשונים ואחרונים, ומצאתי דבריהם מכוונים כראי מוצק חזקים [נב], ולא עבר מהם רוח ח"י לדבר עמנו [נג]:

פתח האוצר

[מה] **יבמות** דף ס"ה ע"ב:

[מו] **כ"כ** מהרי"ץ ז"ל לעיל ריש סימן א'. וכ"ה מנהגינו כהיום. ועיין להלן סימן י' (ד"ה במה אקדם ה'), סימן כ"א (ד"ה והנה נתבאר), ובפתח האוצר סימן י' אות קנ"ח:

[מז] **ישעיה** נ"ג ג':

[מח] **איוב** ל"ב י"ח:

[מט] **ע"פ** מל"א י"ב י':

[נ] **ע"פ** דניאל ד' ה':

[נא] **שמות** א' ח'. וכוונתו על אביו הגאון רבי יוסף ז"ל הנז' לעיל בריש התשובה, וע"ע להלן סימן ט' (ד"ה ומש"כ ואל תחזיק):

[נב] **ע"פ** איוב ל"ז י"ח:

[נג] **ע"פ** מל"א כ"ב כ"ד:

ואתה אחי המעיין בדברי, בבקשה ובמטו ממך שלא תעיין בהם עד שתסיר ממחשבתך כל רצון אחר, ולמען זכות כל הפוסקים האלו שזכרנו בקונטרים זה שתעיין הדק היטב. ואם יש בי עון השיבני, ובלבד שתשיבני בראיות מדברי הפוסקים, כנודע זה שאין לנו רשות לחדש דבר משכלינו בלי ראיות מדברי החכמים. וכבן אשא עיני אל ההרים מנין יבא עזרי, עזרי מעם ה' [נד] להצילני משגיאות, ולהשכילני בתורת אמת על קו הצדק והאמת. עד כה דברי צעיר ונבזה, מעתיר ומקווה לחסדי אהיה, אהרן בי רב יוסף בי רב יחיה זכותם ת"ע ועל צאצאינו, אכי"ר:

סימן ח

תשובת הגאון רבי יחיא הכהן זצ"ל [א]

הנה אחר שהעליתי בעניי בתשובה בדין ברהמ"ו בבית המשתאות שדי בברכה אחת לכל השלחנות, ושהיא מצוה מן המובחר, הנה אחר זה הגיע לידי קונטרים אחד מאחד מחכמי דורינו, ואסף בו כמה דברים לדחות כל מה שכתבתי. ואחר המחילה אני אומר בזה הלשון, יבין המשכיל ויחקור המבין שהרב המאסף הזה קיבץ לו דברים ורצה לדחות דברים כינים ואמתיים, וכמעט שלא היה בדעתי להשיב על זה, השתיקה בכאן חכמה [כ], אבל פן יאמר שלא המציא השי"ת מענה בפי בריה דלה כמוני להשיבו, הריני משיב לו על כל טענותיו אחת לאחת:

(א) **ראשונה** מ"ש וראיתי וכו', הנה הרואה יראה שאין בשאלה שכתבתי שום קושיא, ועכ"ז כל מה שנשאלתי בה הנה נתברר בתשובה. ואם כוונתו על קושיות שהקשה בדין זה אחד מחביריו, הלא הודעתי למקשה כשחביא לפני קונטרים קושיותיו שכבר נשאלתי על דין זה מקודם ושאני רוצה להשיב לשואל, ומתוך התשובה יותרו קושיותיו:

(ב) **הנה** הרואה יראה בלשון השאלה שאין אני המעיד, ושהעדות היא למהרי"ץ וכמה זקנים ע"ה, וגם שעדותם היא על הדורות שקדמו לקצת הת"ח שהזכיר הרב המאסף, אבל קצת הת"ח שהזכיר הנה יש עדים שמעידים עליהם דם"ל דדי בברכה אחת לכל השלחנות וכמ"ש בסמוך:

פתח האוצר

[נד] **תלים** קכ"א א' ב': והיא תשובות על השגות מהר"א הכהן עראקי ז"ל בתשובה דלעיל סימן ז':

[א] **מספר** שו"ת חיי שלום (סימן ג') להגאון כמוהר"ר יחיא הכהן ז"ל.

[כ] **ע"פ** אבות פ"ג מי"ג. ועיין שם פ"א מי"ז, ובירושלמי פסחים פ"ט:

(ג) **אני** אומר לבטל עדות החתומה שלא ראינוה ולא שמענוה, מפני עדות זקנים שהעידו בבירור, והם מרייהו דאתרין מהרי"ץ, וכה"ר אברהם הלוי, וכה"ר אברהם מנזלי תנצב"ה, שהעידו שכך המנהג בפשיטות מימי קדם לברך בסעודות גדולות ברכה אחת, ומאן ספין ומאן חשיב ומאן רקיע [ג] כוותיהו לכוין עדותו, שהם גדולים במנין השנים ובחכמה, וגדלו בין ברכי הראשונים, והיו באוכלי שלחן המלכים מאן מלכי רבנן [ד], הרשב"א כ"ץ ובניו כה"ר יחיא וכה"ר יוסף, והעידו שכך היה מנהגם לברך ברכה אחת בלי פוצה פה. ומאי חזית דסמכת אהא סמוך אהא שהעידו בפיהם ובכתב ידם [ה], ותידחה החתומה משאינה חתומה אלא אדרבה מפורשת. ובודאי שהמשנה המנהג ידו על התחתונה [ו] הוא והנמשכים אחריו, ויש לטעון עליהם:

(ד) **ישמעו** אזניו מה שפיו מדבר:

(ה) **הנה** כל דברי הפוסקים ז"ל כולם נתפרשו ונתכוונו על מקור הדין בס"ד, ולא להפך ח"ו, ותאבה ותשמע לדברי אמת אפילו מקטן שבקטנים, ואין בהם שום קושיא ח"ו בס"ד:

(ו) **כבר** נתבאר שלא נהפכו דברי מר"ן ח"ו, וגם דברי כל הפוסקים ז"ל נתבררו ונתלבנו בעיון כל הצורך כפי כח שכלינו הדל, וכל דבריהם מכוונים בס"ד:

(ז) **זה** הפירוש שנראה לו לא יעלה על דעת לומר שבאו התוספות להשמיענו תקנה אחרת חוץ מההסיבה, דהא יש תקנה אחרת אפילו בזמן חכמי התלמוד לקבוע מקום באכילתם ויפטרו מהסיבה, דגמ' ערוכה היא [ז] שאם אמרו ניכול בדוך פלן או בעה"ב עם בני ביתו דלא בעו הסיבה. ואיך יבואו התוספות להשמיענו שיש תקנה למי שאינו רגיל בהסיבה שישבו בשלחן אחד כמו עכשיו דהיינו בזמן התום'. אלא ודאי שדברי התום' אינם אלא נתינת טעם למנהג חכמי התלמוד אמאי מצרכי הסיבה, ואמרו הטעם הוא שהיו רגילין לאכול בהסיבה וכל אחד אוכל בשלחנו לבדו, והואיל וכך היה דרך קביעותם ע"י הסיבה, לא חשיב להו קבע אלא ההסיבה. וחידשו לנו התוספות דין קביעות בכל זמן כפי קביעותם, שכן כתבו ישיבה שלנו הוי קביעות לנו כהסיבה דידהו, כלומר ואנו שאין רגילים בהסיבה, ישיבה דידן קביעות גמורה כהסיבה דידהו. ותידוק מינה דכי היכי דבהסיבה אחד מברך לכולם, כך

פתח האוצר

[ג] **מועד** קטן דף כ"ח ע"א:

[ד] **גיטין** דף ס"ב ע"א:

[ה] **הם** חתמו על האיגרת שהזכרנו בפתיחת הספר פרק ג', ע"ש:

[ו] **מציעא** דף ע"ו ע"א:

[ז] **דף** מ"ב ע"ב. ומש"כ או בעה"ב וכו', ליתא התם, והוא בירושלמי שם:

בישיבה דידן אחד מברך לכולם הואיל ואין כל אחד אוכל בשלחנו לבדו, שלא הורגלו בהסיבה אלא מחמת שכל אחד אוכל בשלחנו, משא"כ אנחנו שמתחברים, דבישיבה סגי לן, שהעיקר הוא הקביעות לא שלחן אחד. וראיה גדולה לדברינו, שכל הפוסקים שהעלו דברי התום' קצתם מזכירים שלחן אחד וקצתם משמיטין אותו, משא"כ בישיבה שכולם פה אחד אומרים ישיבה דידן בהסיבה דידהו, לומר שהעיקר בקביעות היא הישיבה לא שלחן אחד, שכל שישבו ישיבת קבע הנהוגה בזמנם לא בעו הסיבה, דכהסיבה דמיא. דאי שלחן אחד קובע, לא לישתמיט חד מהפוסקים ז"ל שישמיענו דבר זה והיה מחלק ואומר, ואם הם שלחנות רבים, אעפ"י שיש אוכלים רבים בכל שלחן, לא הוי קביעות, ואז הייתי אומר כדבריך, כיון שדרך הפוסק לפרש ולא לסתום:

(ח) **כבר** נתבאר לעיל דמנהגא ועיכובא [ח] אתא לאשמועינן, ושהנפקותא הוא אם כל אחד אוכל בשלחנו לבדו:

(ט) **הרבר** פשוט שמ"ש הפוסקים ישיבה שלנו, הוא לאפוקי ישיבת חכמי הגמרא שהיתה בהסיבה:

(י) **הן** אמת ומי מכחיש:

(יא) **לא** נעשית התורה כשתי תורות ח"ו אלא מן הזמן שהעיד עליו מהרי"ן ע"ה בעו"ה, וכל אחד מתנשא לאמר אני אמלוך, ומתחכמים לעקור מנהג הראשונים אשר קטנם עבה ממתנינו [ט]:

(יב) **כבר** נתבאר לעיל:

(יג) **תמיהא** לי טובא איך הוא אומר דמלשון השלחן הקצר יובן פירוש הבית הארוך, ומי נתלה במי, והלא השלחן הקצר אינו אלא כמו מפתח לבית הארוך כמ"ש הרב בעל ספר פנ"ח בהקדמתו יעו"ש, ומה שיתפרש בארוך יתפרש בקצר, והראיה שהרב שת"ז העתיק לשון הב"י כדי לבאר לשון הש"ע, לומר לך שמ"ש הש"ע ולדידן אפילו קבעו מקום ואפילו בעה"ב עם בני ביתו לא מהני אלא אם כן ישבו בשלחן אחד, כבר פירש דבריו שהכיא בקוצר, בב"י הארוך באר היטב, שלא נטעה לומר שהקפידא בשלחן אחד כדקס"ד דמר, אלא הקפידא בישיבה, דאי ליכא ישיבה ליכא קבע. וזה פירושו, דלא תימא ישיבה לדידן כהסיבה לדידהו, וכי היכי דלדידהו

פתח האוצר

[ח] **ר"ל** לעיכובא שלא ישבו כ"א בשלחן לבדו, ובזה נסתלקה תמיהת מהר"א הכהן עראקי ז"ל להלן סימן ט' (ד"ה ומש"כ דעיכובא):

[ט] **ע"פ** מל"א י"ב י':

אם קבעו מקום או בעה"ב עם בני ביתו לא בעו הסיבה, ה"ג לדידן אם קבעו מקום או בעה"ב עם בני ביתו לא בעו ישיבה ואפילו לא ישבו נמי חוי קבע, קמ"ל דכל היכא דליכא ישיבה ליכא קבע. הרי שהקפידא בישיבה, דאלת"ה ליפלוג וליתני בדידה, ואם ישבו בשלחנות רבים ליכא קבע, ומדקאמר כל דליכא ישיבה ליכא קבע, ודאי שכך פירושו דבעינן ישיבה לאפוקי עמידה, וכדמשמע בב"י סימן רי"ג, וכמ"ש הרב שניאור בהדיא בסימן רי"ב. וזהו אומרו כל היכא דליכא ישיבה ליכא קבע, פירוש היכא דליכא ישיבה אלא עמידה שהיא היפך ישיבה, ליכא קבע. ומ"מ מ"ש בש"ע בשלחן אחד, הוא לאפוקי שלא תועיל ישיבה שלנו וכל אחד אוכל בשלחנו לבדו [י], וזה פשוט לאוהבי האמת, ולא עקר מר"ן קביעות מקום, אלא פירש דברי הגמרא דקביעות מקום לא מהניא אא"כ ישבו בין לדידהו בין לדידן וסגי בישיבה. ואע"ג דלדידהו אם קבעו מקום לא בעו הסיבה, לא סגי בלא ישיבה, דכל שלא ישבו אין קביעות מקום מהני, דהוי אכילת עראי כיון שאינם יושבים. ובזה עלו דברי מר"ן בב"י ובש"ע מכוונים:

ואגב אורחין ראיתי להעתיק לך מה שמצאתי בספר תולדות אדם ח"ב דף י"ב ע"ב וז"ל, וכתב הב"י ז"ל בתשובה לטור אה"ע, כל דיין שפוסק

פתח האוצר

[י] **כ"כ** ג"כ להלן אות כ' ע"ש. אמנם אחר המחילה לא ירדתי לסוף דעתו ז"ל, דהא מאי דמהני לדידן ישיבה לבד, הייגו משום שאין אנו יושבין כ"א בשלחנו לבדו, וכמו שמבואר בדבריו לעיל, וישיבה דידן הוא כהסיבה לדידהו, וא"כ כי היכי דלדידהו אי קבעו מקום לאכילתן לא בעו הסיבה, ה"ה לדידן אי קבעו מקום נהי דישיבה בעינן דבלא ישיבה ליכא קבע, מ"מ כיון שקבעו מקום מהני אפילו כ"א בשלחן לבדו, דהוא כמו שלא היסבו לדידהו דמהני כשקבעו מקום. ומהר"י הכהן ז"ל מודה לזה כמ"ש להלן בסמוך בזה"ל, דקביעות מקום לא מהניא אא"כ ישבו בין לדידהו בין לדידן וכו', ע"כ. וכמו שכתב ג"כ לעיל בסמוך בביאור דברי מר"ן ז"ל בב"י. וכ"כ בהדיא להלן סוף אות כ"ג ע"ש. נמצא דאף איהו לא קפיד בשקבעו מקום אלא שישבו, אבל מ"מ אפילו כ"א אוכל בשלחנו לבדו מהני קביעות מקום, כי היכי דלדידהו היכא דקבעו מקום דמהני אפילו בלא הסיבה. וא"כ מהו זה שכתב בכאן דמ"ש מר"ן ז"ל בסוף סי"א דלא מהני ק"מ אא"כ ישבו בשלחן אחד דהוא לאפוקי כל אחד בשלחנו לבדו, הא כיון שקבעו מקום מהני אף כשכל אחד בשלחנו לבדו. ובשלמא מש"כ מר"ן ז"ל לעיל מינה דאיירי כשלא קבעו מקום אז לא מהני כשכ"א בשלחנו לבדו, כי היכי דלדידהו כשלא קבעו מקום לא מהני אלא בהסיבה, וצ"ע. וע"כ צ"ל כמ"ש הגר"א ז"ל בביאוריו דיש למחוק מסס"א תי' בשלחן אחד וכו', וכמשנ"ת לעיל בפתח האוצר סימן א' אות כ"ג. ואולי יש ליישב דברי מהר"י הכהן ז"ל בכאן, דהכא ס"ל דאם כ"א יושב בשלחנו לבדו, אין קביעות המקום מועילה לצרפם, שהרי כ"א קבע לעצמו, היפך הקביעות מקום, וכיו"ב כתב הנצי"ב ז"ל והוב"ד להלן בפתח האוצר

ואין ספרו הכ"י לפניו בודאי ישגה. כוונת מר"ן, כל דיין שפוסק מהש"ע ואינו מעיין בהמקור אשר נחצב ממנו הדין, ע"כ:

עוד ראה זה מצאתי להרב סמ"ע בהקדמה וז"ל, וראיתי שדעת הגאונים מהרי"ק ומור"ם היתה רצויה, רק שעיני רוב המעיינים בו היא סמויה, כי כוונתם היה שלא יפסקו מתוכם כי אם מי שלמד תחילה דברי בעה"ט עם פירוש הב"י, וידע מתוכם מקור כל דין עם טעמו מהתלמוד ומגדולי המחברים, וכדי שלא יזוזו מזכרונם הדברים חיברו הש"ע להיות עומד לפניהם למזכרת. משא"כ בזמנינו בהיות בכובד התלאה, נמשך מהטובה רעה, שרבים חושבים נפשם כאלו הם מדור דעה, ורוצים ללמוד התורה על רגל אחת, ומצפצפים ופוסקים מתוך הש"ע, והם מחריבי עמינו, הפרו ברית תורת אלהינו, וגורמים רעה לנפשם, וכמו שדרשו על מ"ש כי רבים חללים הפילה [יא] הן אלו שלא הגיעו להוראה ומורים [יב]. ואני אומר דגם סיפא דקרא דועצומים כל הרוגיה רומז לאלו המעצימים עיניהם מראות במקור הדין וטעמו, כי אף שהגיעו להוראה, כל שפוסקים מתוך דברי הש"ע הסתום והחתום אינם מבינים גוף הדברים על בריים הכתובים לפניהם, ק"ו כשבאים לדמות מילתא למילתא לפי העולה על דעתיהן, מפני גודל קיצור הדברים שכתבו הגאונים בחיבור הלזה, בפרט במקומות אשר כתב מור"ם דינים מתוך תשובות שלא הביאם הב"י, ואף שחביאם מור"ם בחיבור ד"מ שלו, הלא הוא טמון ומכוסה ולא זכו לאורו כי אם זעיר שם זעיר שם. וצא ולמד ק"ו ממ"ש הרא"ש בתשובותיו כלל ל"א דין ט' [יב א] על הפוסקים מחיבור ספר המימוני, וז"ל בקיצור, המורים מתוך דברי הרמב"ם ז"ל ואינם בקיאים תחלה בתלמוד לידע מקור מוצא הדברים, אינו מבין דבר לאשורו ונכשל בדין ובהוראה, כי הוא כתב דבריו כמתנבא מפי הגבורה בלי טעם וראיה, והקורא בו סובר שמבינו, ואינו כן. לכן לא יורה אדם כלל מדבריו עד שיהיה בקי בחדרי התלמוד וכו', ע"ש שהאריך בזה, וכתב שכן כתבו עליו ג"כ החכמים שקדמוהו. וא"כ היה בדורות הראשונים, מה יאמרו האחרונים וכו', יעש"כ:

(יד) **כבר** נתבאר לעיל בסמוך:

(טו) **כבר** נתבאר שהוא לאפוקי עומדים:

(יו) **הדבר** פשוט שכל הדברים צריכים ישיבה ואין ביניהם חילוק אלא זה שהפת לא תועיל לו ישיבה שיצטרפו לברכה אחת וכל אחד

פתח האוצר

סימן י' אות מ"ו. רק היכא שלא קבע כ"א לעצמו, מהני קביעות מקום, ודו"ק:

[יא] **משלי** ז' כ"ו:

[יב] **סוטה** דף כ"ב ע"א ורמב"ם פ"ה מהלכות תלמוד תורה דין ד':

[יב א] **עיין** עוד בתשו' הריב"ש סימן מ"ד, הקדמת מר"ן ז"ל לספר כסף משנה, ובכללי הרמב"ם ז"ל שבריש ספר שם טוב:

אוכל בשלחנו לבדו, משא"כ שאר דברים שהישיבה תועיל להצטרף לברכה אחת אף אם כל אחד אוכל בשלחנו. והראיה שהרב מ"א והרב שניאור לא פירשו ואמרו בשלחן אחד, שהוא לאפוקי אם כל אחד אוכל בשלחנו לבדו, אלא גבי פת ויין, והרב שניאור כתב שגם היין אין צריך שלחן [יג], שכ"כ ודברים שדרך לקבוע עליהם אף בלא מפה כגון יין וכיוצא בו, משישבו בקביעות יחד על הספסלים או על הקתדראות זה אצל זה זו היא קביעותם, אבל לא כשישבו זה בכה וזה בכה, ע"כ:

(יז) **הנה** מ"ש שנראה לו דמאי דמדמו הפוסקים ברכת הזימון לברכת המוציא היינו לעניין חיוב הזימון דלא חל עליהם חיוב לזמן אלא אם היסבו בימיהם או אם ישבו בשלחן אחד בימי חכמי התום', הנה כל זה לפי סברתו שאומר דלא מיקרי קביעות אלא בשלחן אחד. ועוד שהדמיון שהוא מדמה אינו הדמיון שמדמין הפוסקים ז"ל, שהדמיון שמדמין הוא שבהסיבה אחד מברך לכולם בין המוציא בין הזן, ובישיבה שלהם כל אחד מברך לעצמו בין המוציא בין הזן, ולפי מה שנתבאר לעיל דישיבה דידן כהסיבה דידהו, כשם שבהסיבה אחד מברך לכולם בין המוציא בין הזן, כך הדין בישיבה דידן. ועוד קשיא לי עליו שמודה שמצטרפין שתי חבורות לזמן יחד משום ברב עם הד"מ, והלא לפי סברתו דלא מיקרי קביעות אלא בשלחן אחד דווקא, א"כ למה מצטרפין, והלא הרב שניאור אמר אין מצטרפות לזימון אלא א"כ קבעו בשלחן אחד, כל זה לפי סברתו, אבל לפי דרכינו אין כאן שום קושיא [יד]:

פתח האוצר

[יג] **עיין** לעיל סימן ו' (ד"ה עוד ראיה גדולה), ולהלן סימן כ"א (ד"ה עוד זאת שמעתי):

[יד] **הנה** מהר"י הכהן ז"ל ס"ל דאין חילוק בין זימון לברכת המוציא, דכי היכי דבזימון מצטרפות החבורות לזמן יחד ואחד מוציא את כל החבורות כדתנן במשנה דף נ' ע"א, ה"נ בברכת המוציא מצטרפות החבורות, וכמשנ"ת בדבריו כאן ולהלן בסמוך, ולעיל סימן ו' (מד"ה וא"ת). גם ס"ל דלא בעינן שיהיה בכל חבורה שיעור חיוב זימון. וכן הבין מהרי"ץ ז"ל כדמוכח מדבריו לעיל סימן א' (ד"ה והתימה) ע"ש. אמנם מהר"א הכהן עוראקי ז"ל חלק עליהם וס"ל דיש חילוק ביניהם, דבברכת המוציא אין החבורות מצטרפות, אלא כל חבורה מברכת לעצמה. משא"כ בזימון כל שיש בכל חבורה שיעור חיוב זימון, מצטרפין ואחד מברך לכולם, אבל אם אין בכל חבורה שיעור זימון אינם מצטרפין אלא א"כ ישבו בשלחן אחד, וכמשנ"ת בדבריו ז"ל לעיל סימן ז' (מד"ה ומה שהקשה בעל הקונטרס, וד"ה ומה שרצה), ולהלן סימן ט'. וכן הבין הגאון מהר"ש קרח ז"ל כמ"ש לעיל סימן ד' (ד"ה ומה שהקשה מהרי"ץ, וד"ה והיתה התשובה על מה שטען), וכן מתבאר מתשובותיו דלהלן:

ובחפשי באמתחות הפוסקים והמפרשים ז"ל מצאתי שד"ז שנוי מחלוקת, דהרשב"א ז"ל בחידושיו (דף נ' ע"א) כתב דהא דאיתה בירושלמי א"ר יונה והוא שיכנסו [החבורות] שעה ראשונה

(יח) **כיון** שהשוו אותם הפוסקים ז"ל אין לנו להתחכם עליהם:

(יט) **תמהתי** על זה איך יעלה על הדעת דלא מהניא הסיבה עד שיצטרכו התוספות להשמיענו זה, והלא משנה וגמרא לפניך היסבו אחד מברך לכולם, וכבר פי' בין בברכת המוציא בין בברהמ"ז, ואיזה דעת תסכור זה ותימא דלא מהניא הסיבה, אחר המחילה אין אלו אלא ערבובי דברים:

פתח האוצר

ע"מ כן, דאפילו לשתי חבורות בבית אחד נמי קאמר דדווקא כשנכנסו משעה ראשונה לכך, דהו"ל כהיסבו יחד [ר"ל קביעות מקום שהיא במקום היסבו, כדאיתה בגמ' דף מ"ב ע"ב] וכו'. ומכאן שאפילו לברכת הזימון בעינן הסיבה, עכ"ל. הרי שהבין דצירוף חבורות כשנכנסו ע"מ כך הוא כמו קביעות והסיבה. ואם איתה דבברכת המוציא אין החבורות מצטרפות כשנכנסו ע"מ כך, א"כ גם בזימון לא יצטרפו, דהא דינא חדא לתרוייהו, א"ו דאין חילוק בין זימון להמוציא, וכי היכי דמצטרפות לזימון ה"נ מצטרפות להמוציא. וז"ל שיטה מקובצת שם, א"ר יונה והם שנכנסו שעה ראשונה ע"ד כן, פירוש כי היכי דתיהוי כהסיבה, וכדאמר בפרק כיצד מברכין (דף מ"ב ע"ב) כיון דאמרינן ניזול וניכול נהמא בדוכתא פלן הויא לה קביעותא. ולמאן דסבר דגבי זימון לא בעינן הסיבה, מפרש דלא קאי אלא אשני בתים, אבל בבית אחד לא בעינן ישבו ע"ד כן וכו', עכ"ל. **והנה** לפ"ד הרשב"א והשמ"ק ע"כ דס"ל נמי דלא בעינן בכל חבורה שיעור זימון, שהרי צירוף החבורות כשנכנסו ע"ד להצטרף הוא מדין קביעות מקום והסיבה, א"כ בהכרח שיצטרפו אפילו יחידים. וכן מצאתי להרב בעל משנ"ב ז"ל בביאור הלכה ריש סימן קצ"ה שכתב כן בביאור שיטת הרשב"א ז"ל יעש"ב. גם מדברי הרב חיי אדם ז"ל כלל מ"ח ס"ח מוכח שהבין כן, שלאחר שהביא מחלוקת הפוסקים ז"ל אם בבית אחד בעינן שיכנסו ע"ד להצטרף, כתב דיש לסמוך על המקילין כדי שלא לבטל מצות זימון, עכ"ל. מוכח דס"ל דצירוף חבורות לזימון הוא אפילו כשאין בכל חבורה שיעור זימון, דאלת"ה הרי אין הזימון מתבטל כי כל חבורה תזמן לעצמה [הגם שבעיקר דבריו יש לפקפק, שהרי גם לזימון בעינן הסיבה או ק"מ, ולסברא זו בעינן שיכנסו מתחילה ע"ד כן, וכמשנ"ת לעיל ואכמ"ל]. כל זה מבואר כשיטת מהר"י הכהן ז"ל ממש:

והנה מה שדקדק מהר"א הכהן ז"ל לעיל סימן ז' (ד"ה ומה שהקשה בעל הקונטרס) ממה שאמרה המשנה דאם לא רואים אלו את אלו, אלו מזמנין לעצמן ואלו מזמנין לעצמן, דמוכח דיש בכל חבורה שיעור זימון, דאל"כ איך אמר התנא אלו מזמנין לעצמן ע"ש. הנה אין מזה סתירה לדברי מהר"י הכהן ז"ל ודעימיה, דהם ז"ל ישיבו ע"ז דמתני' רבותא אשמען, דלא מבעיא היכא דליכא שיעור זימון בכל חבורה, דלא חל על כל חבורה חיוב זימון, דאין מצטרפין כדי שתחול עליהם חובת זימון, אלא אפילו היכא דיש בכל חבורה שיעור זימון דאיכא למימר דכיון שכבר חלה חובת זימון על כל חבורה יצטרפו לזמן יחד משום ברב

(כ) **לא** ידעתי היכן השמיענו לעקור סוגית התלמוד שאמר ואי אמרי ניכול בדוך פלן כהיסבו דמי, חלילה על כבוד מר"ן שיעקור דברי הגמרא. אלא ע"כ לפרש דבריו שמ"ש לא מהני אא"כ ישבו בשלחן אחד הוא לאפוקי אם כל אחד אוכל בשלחנו לבדו [טו] ולאפוקי עומדים וכנז"ל, ולאו לאפוקי שלחנות הרבה ובכל שלחן מהם אנשים רבים, ולעולם קביעות מקום מהני בין

פתח האוצר

עם הד"מ, קמ"ל דאפ"ה אין מצטרפין, ודו"ק:

שוב מצאתי שכשיטת מהר"י הכהן ז"ל מבואר ג"כ בערוך השלחן סימן קצ"ה ס"ג וז"ל, בסימן קצ"ג ביארנו דהאוכלים על שני שלחנות אין מצטרפין זה לזה, והא דשני חבורות מצטרפות זהו כשיש זימון בכל חבורה וחבורה ע"ש, אמנם גם לזה אין אנו צריכים, דהטור והש"ע כתבו כאן כגון שנכנסו מתחלה ע"ד להצטרף יחד, לכן שפיר מצרפינן זה לזה כשישבים על שני שלחנות וכו'. ולפ"ז יצא לנו דין חדש, דזה שנתבאר שם דעל שני שלחנות אין מצטרפין לזימון, אם נכנסו מתחלה ע"מ כך מצטרפין ואפילו אין שלשה בכל שלחן חייבין לזמן וכו', עכ"ל. וזה מבואר כשיטת מהר"י הכהן ז"ל ממש. ומש"כ הערוה"ש ז"ל בסימן קצ"ג לפום מאי דס"ד, הוא כשיטת מהר"א הכהן עראקי ז"ל שנבאר להלן בסמוך בעז"ה:

אמנם הרשב"ש ז"ל בתשו' סימן ל"ז כתב דדווקא כשיש זימון לכל חבורה בפ"ע מצטרפין לזימון יחד, אבל שיהיה שיעור זימון ע"י צירוף לא יע"ש, והוב"ד בחידושי הגאון רעק"א ז"ל בגיליון הש"ע. גם הב"ח ז"ל כתב בדעת הטור ז"ל דאפילו שתי חבורות בבית אחד אין מצטרפין אא"כ נכנסו ע"ד להצטרף, וטעמא דמילתא דכיוון דשתי החבורות לא נקבעו יחד להתחבר בסעודתן לא בתחילת המוציא ולא בגמר סעודה, לא נקבעו לזמן ולהצטרף אא"כ נכנסו מתחלה ע"ד להצטרף יחד, הא לאו הכי אינן יכולין לזמן, דשלשה שאכלו כאחת שניהו וכו'. אבל הב"י כתב לדמות שתי חבורות בבית אחד להא דכתב הרא"ש דכשלא בירכו המוציא יחד נקבעו לזימון בגמר סעודה, ולפענ"ד לא דמי להדדי, דהכא לא נתחברו יחד כל השתי חבורות לא בברכת המוציא ולא בגמר סעודה, ולפיכך צריך שיכנסו מתחילה לכך וכו'. ודע דהא דמצטרפין לזימון, פירוש יכולין להצטרף ולזמן יחד, אבל ודאי דרשאין ליחלק וכל חבורה תזמן לעצמה, ואין בזה משום ברב עם הד"מ, דכיון דבכל חבורה איכא זימון בשלשה או בעשרה, התם איכא ברב עם הכא והכא, עכ"ל הב"ח ז"ל. עוד מצאתי במקור חיים להגאון מהרי"ח בכרך ז"ל שכתב בקיצור הלכות סימן קצ"ה בזה"ל, דקדק מן המשנה דמיירי ביש בכל חבורה כדי זימון, ע"כ. ועדיין לא זכינו לאור פירושו האריך, ששם בודאי האריך בזה, כי בקיצור הלכות אינו מביא אלא תמצית הדברים שכתב בארוך, אך נראה שהוא כדקדוק מהר"א הכהן עראקי ז"ל הנז'. וע"ע להרמב"ן ז"ל בחידושיו ר"פ ג' שאכלו, מג"א סימן קצ"ה סק"ב, ט"ז סק"א, ערוך השלחן ס"ג וד' וסימן קצ"ג סי"ג [ועי' בפתח האוצר לעיל סימן ז' אות ל"א, ולהלן סימן י"א אות ק"ג ודו"ק]. כ"ז מבואר כשיטת מהר"א הכהן עראקי ז"ל:

[טו] עיין בפתח האוצר לעיל אות י':

לדינא דגמרא כין לחכמי התום' ז"ל כהסיבה ממש עפ"י מה שנתבאר:

(כא) **אני** אומר שאין כאן קושיא אלא לפי דעתו שהוא מחלק בין המוציא להזן מסברא דנפשיה, שלא חילקו ביניהם לא במשנה ולא בגמרא ולא בפוסקים, אלא אדרבה השוו אותם, והוא פוסח על שני הסעיפים, בברכת המוציא סובר שאין מצטרפין, ובזימון ובברהמ"ז סובר שמצטרפין בלי שום פקפוק שכך המנהג ידוע שכל אנשים שבטרקלין ואפילו גדול הרבה הוא אומר מצטרפין, ולזה הקשיתי מאי שנא דבתחילת הסעודה שכולם נותנים דעת לברכה בשביל האכילה אמר שאין מצטרפין, ובזימון ובברהמ"ז שכבר הם שתויי יין ואפשר שאינם נותנים דעת הוא מצרפן, זוהי הקושיא על סברתו. אבל לפי דעתי שאין חילוק ביניהם לכל הפוסקים, ליכא שום קושיא ומצטרפין לשתיהן, ואם תידחה סברתו שאומר דיש חילוק, לא תשאר קושיא, והפסק של מר"ן ז"ל שריר וקיים:

(כב) **לא** אמרו כך אלא בברכת המצוות כגון קידוש ושופר חנוכה ומגילה, אבל הכא כולן ברכת הנהנין הן דלא ליתהני ולא ליברוך, לא בתחלה ולא בסוף, אלא שהדבר תלוי בקביעות המועיל והרי הם קבועים כנז"ל, בין לברכת המוציא בין לברהמ"ז, ועיין ש"ע דהרב שניאור סימן קס"ז סעיף י"ז וסימן קצ"ב ס"א:

(כג) **כבר** נתבאר כל זה לעיל וגם בקונטרים התשובה, שדעת התום' וגם שאר פוסקים שנזכר בלשונם שלחן אחד, שהוא לאפוקי אם כל אחד אוכל על שלחנו לבדו, ונתבאר ג"כ מהיכן דייקנא, ונתבאר ג"כ ההיפך שבמקום היותם נפרדים ההיפך הוא שיתחברו, ואעפ"י שתן חבורות חבורות, כיון שאין כל אחד אוכל לבדו, ודיוק זה אמרי ליה מן הלב כפי מיעוט שכלי הדל. ואם היו חכמי הגמרא מתחברים אנשים הרבה בכל שלחן ושלחן, אפשר שלא היו צריכין הסיבה כיון שהם יושבין, ואפשר שיהיו צריכין הסיבה כיון ששינו מן הנחוג באותו זמן [טז]. משא"כ בזמן התום' שאינם רגילים בהסיבה, דבישיבה סגי. ומ"מ אין אנו צריכים לכל זה, שהדין דין אמת והאמת יורה דרכו. ובר מן כל דין כתב מהרי"ץ [יז] שישיבה דידן ע"ג כרים וכסתות הואי הסיבה גמורה כמו ע"ג מטות ממש, דלא שאני בין כרים וכסתות למטות, דכולהו מיקרו הסיבה. ולפי זה כיון דהויא הסיבה גמורה, כ"ע מודו דברכה אחת לכולם, דליכא מאן דס"ל בהסיבה שאין מצטרפין, אפילו לדידן דלא נהיגינן בה אם היסבו חרי זה קבע גמור [יח] לכ"ע, בין

פתח האוצר

[טז] **עיין** בפתח האוצר להלן סימן י' אות מ"ו בשם הנצי"ב ז"ל:

[יז] **לעיל** סימן א' (ד"ה ואני אומר עוד):

[יח] **לא** ירדתי לסוף דעתו ז"ל, דפשיטא דאי לא נהיגינן בהסיבה לא מהניא לן הסיבה, דזיל בתר טעמא, מה טעם אמרו היסבו אחד מברך לכולם, כיון

לדידן בין לדידהו, וכ״ש כשיצטרף עמה קביעות מקום שהשמש מזמינם לסעודה וכולם נכנסים לבית ע״ד לאכול שם, ומתקבצים לחדר אחד, וליכא מאן דס״ל שלא יצטרפו ואפילו כל אחד על שלחנו לבדו [יט] כדינא דגמ׳ ממש שהעלוהו הפוסקים ז״ל:

(כד) **כבר** נתבאר לעיל שאין כאן תירוץ ואין כאן סתום ומפורש, אלא מפורש לבד. ואין כאן תואנה ח״ו, אלא טענה הנשמעת. ולא שייך כאן למימר דלאו כי רוכלא ליחשוב וליתני, דלא שייך זה אלא בדברים רבים שדין אחד להם, כגון ברכת בורא פרי העץ וכיוצא לא שייך למימר על תאנים וענבים ושקדים ואגוזים וכו׳ אלא על פירות האילן מברך [כ] וכו׳, דלא כי רוכלא ליחשוב וליתני, משא״כ בדין פרטי שהיה להם לפוסקים לבאר שדוקא שלחן אחד קובע אותם לברכה אחת, ואפילו אם היו אנשים רבים בכל שלחן ושלחן אינו מועיל להם שיהיו קבועים, כל זה היה להם לבאר אם הוא כדבריו, וכבר נתבאר לעיל כוונת אומרם בשלחן אחד:

(כה) **כן** הוא האמת שדעת כל הפוסקים ז״ל דדי בברכה אחת לכל השלחנות:

(כו) **הנה** הרואה יראה במ״ש לעיל ובלשון התשובה וידע שאין סתירה לדברינו מכל מה שכתב, ואמר שלמה המלך ע״ה בחכמתו ולהג הרבה יגיעת בשר [כא]:

(כז) **אחר** המחילה ומי לא ידע שדברי ש״ג לא קאי אלא בזמן חכמי המשנה, אלא אני אומר כיון דס״ל למר דלא מיקרי קביעות כהסיבה

פתח האוצר

דההסיבה היא היכר שישבו לאכול יחד, כי כשאוכלים יחד רגילים להסב. א״כ בזמן הזה אי לא נהיגינן בהסיבה, מהיכי תיתי דהוי סימן והיכר שישבו לאכול יחד. ומש״כ מהרי״ץ ז״ל דמהני לן מה שמיסבים ע״ג כרים וכסתות, הוא משום דכך הוא מנהגינו בזה״ז שמיסבים ע״ג כרים וכסתות בשעת האכילה, ואה״נ אי לא נהיגינן הכי לא מהניא לן הסיבה כלל. והכי דייקי דברי מהרי״ץ ז״ל, דקאמר ואה״נ אם אין דרך המקום לישב ע״ג מטות רק ע״ג כרים ונסמך על הכסת כנהוג במקומינו כאן, זו היא ההסיבה יע״ש, דמוכח דמאי דמהניא הסיבה לדידן, הוא משום שכ״ה מנהגינו, ועיין בפתח האוצר שם אות ל״ח, ולהלן סימן י״א אות ק״א, וצ״ע. שוב מצאתי סמך לדברי מהר״י הכהן ז״ל מדברי רבי׳ הטור ז״ל שכתב בדרכה מיניה בסוף סימן קע״ד, דאף במקומות שאין רגילין לקבוע על היין, אם היסבו מהני ואחד מברך לכולם, וחלק על סברת התוס׳ ז״ל בזה (עיין בפתח האוצר להלן סימן י׳ אות כ״ו), ע״ש בב״י ד״ה ובספר המצוות, ודו״ק:

[יט] **עיין** בפתח האוצר לעיל אות י׳:

[כ] **ברכות** דף ל״ה ע״א:

[כא] **קהלת** י״ב י״ב:

דידהו אא"כ ישבו בשלחן אחד דווקא, א"כ הרי ממ"נ יש קביעות באחד מן השלחנות שהמברך סועד בו [כב] שהוא כהסיבה דידהו כפי מאי דס"ל למר, א"כ יצאו שאר שלחנות שאתה דן בהם שאינם קבועים כהסיבה דידהו:

(כח) **כבר** הוכחתי בתוך התשובה לעיל דלא מיקרו חבורות דזימון בתים כמו חבורות דפסח, ולא דמו להדדי בשום צד ע"ש, וכ"ש לפי מאי דקאמר מר לעיל שאין מדמין דין לדין אא"כ הם שוין בכל צדדיהן, ואינו אלא מפיג תורה ח"ו לא מגדיל ומאדיר:

(כט) **העדות** קיימת ולא מוכחשת, מפני שלא שאלנו את החכם הנזכר אם הם ממתינים כולם עד שיכנסו כל השלחנות כולם או לאו [כג]:

(ל) **אני** אומר בעניי שהכלל חזק כראי מוצק, אין בו נפתל ועקש [כד], יסודתו בהררי האיתני"ם, ויוצאין כל המסובין בברכה אחת לכתחלה ולמצוה מן המובחר אליבא דכ"ע מכל מ"ש בעניי. ומה שלא העתקתי בתשובה דברי הש"ע שניאור, לא מפני שהוא מנגד לי ח"ו, אלא מפני שכולנו נזהרים מלהשיח בין ברכה לטעימה, הלכך חייבים אנו בהידור זה [כה]. לא כמו שעשית אתה שהעתקת לשונו בסימן רי"ג לעיל, והשמטת הלשון הכתוב בו בישיבה ולא בעמידה, והעלמת עין ממנו מפני שהוא מנגדך. וגם אין כאן שום חששא שלא לברך ברכה אחת:

(לא) **כבר** נתבאר זה לעיל שמר"ן ע"ה לא עקר קביעות מקום ח"ו, אלא פירש אותה, והרב ד"ח העתיקה אחר שנתפרשה [כו]:

(לב) **אחר** המחילה לא ידעתי למה יצא לריב חנם, ומה יענה בקידוש היום שאומר אותו מעומד ואח"כ יושב (ואוכל) [וישותה] ופוטר כל בני הבית, ואם רוצים לשתות יין יותר שותין ונפטרין בברכת הקידוש לכ"ע, ואמאי לא אמרו שאינו מוציא אחרים אא"כ ישב, אין אלו אלא דברי תימה דחשיב העמידה בשעת הברכה עוקרת הקביעות ואיך יוציא אחרים, ודאי דריב זה אין משגיחין עליו כלל. וכ"כ הש"ע שניאור סימן קצ"ז ס"ב [כז]

פתח האוצר

[כב] **עיין** בפתח האוצר לעיל סימן א' אות מ"ד:

[כג] **עיין** בפתח האוצר להלן סימן ט' אות כ"ה:

[כד] **משלי** ח' ח':

[כה] **עיין** מש"כ בזה להלן בקונטריס מתנות כהונה סימן ד':

[כו] **עיין** בפתח האוצר להלן סימן ט' אות ל"ג:

[כז] **לא** ידעתי למה הביא ד"ז מסימן קצ"ז, כי שם נזכר רק באגב, ועיקר ד"ז נתבאר שם בסימן קצ"ד ס"ב ע"ש. גם איני יודע למה הביא זה בשם שו"ע שניאור, שהרי כן מבואר בדברי כל

בענין הקביעות וז"ל, ומ"מ א"צ לישב אלא בשעת אכילתו או שתייתו, אבל בשעת הזימון יכולין לזמן עליו אפילו עומד בחוץ [כח] וכו' ע"ש, הרי בהדיא שאין צריך לישב אלא בשעת אכילה או שתייה, והנח להם לישראל, אם אינם נביאים בני נביאים הם [כט], וכבר בחרו להם הדרך הטובה:

אחר שהשבתי על אלו ההשגות כמו עשר שנים, אינה השי"ת לידי ספר שו"ת חדש נקרא זכור ליצחק להר"ר יצחק הררי, וראיתי שהעלה בסימן מ"ד שאם כיונו לצאת המברך והשומעין, גם שלא קבעו מקום והיסבו, כיון שענו השומעין אמן יצאו בברכתו לכתחילה לכ"ע [ל] יעש"ב, כ"ש למה שכבר כתבתי בעניותי לעיל דישיבה דידן כהסיבה דידהו, ואני מה שנלע"ד כתבתי, וה' יגיה חשכי ויאיר נרי [לא], הלא כה דברי העבד העברי, יחיא בן לא"א שלום הכהן יצ"ו:

סימן ט

תשובת הגאון רבי אהרן הכהן עראקי זצ"ל [א]

בהגיע תשובתי ליד בעל הקונטרים, חיבר עלי בדברי קנטורים בדברי כזבים, ודחה דברי בקש, בפלפול של הבל ורמות רוח, כאלו דבריו ברוח הקדש אמורים, על כן הוצרכתי לצאת ידי חובתי ולהשיב על דבריו. ואעפ"י שיש בדברי קצת קנטורים שאין מדרך החכמים, הוצרכתי לזה מפני שדברי בעל הקונטרים נגד גאוני עולם אמורים:

פתח האוצר

הפוסקים הראשונים ז"ל. ואולי משום שבשו"ע שניאור סימן קצ"ז מבואר יותר:

[כח] **ואף** הוא יוצא יד"ח זימון, כ"פ רוב הפוסקים ז"ל. אמנם צ"ע דמשמע בדברי הפוסקים שאותו שאינו יושב אינו יכול להיות המזמן, אלא רק מזמנין עליו ויוצא יד"ח. משא"כ בנ"ד שהמברך עומד ומוציא את כולם. תו קשיא לי מאי דכתב מר"ן ז"ל בשו"ע סימן רצ"ו ס"ו שצריך לומר הבדלה מיושב, והביאו מהר"י הכהן ז"ל גופיה לעיל סימן ו' (ד"ה עוד ראיה), ומוכח דאף הברכות צ"ל מיושב, דאל"כ הכי הול"ל צריך לשתות היין של הבדלה מיושב. ובאמת שענייינים אלו לא נתבררו לי עדיין כל הצורך, ויש בהם סתירות בדברי הפוסקים האחרונים ז"ל, ע"כ אין להאריך בזה בכאן. ועיין בפתח האוצר להלן סימן י' אות קנ"ח, ובמש"כ בזה הגאון מהר"י צובירי יצ"ו בספר אמת ויציב ח"ב:

[כט] **פסחים** דף ס"ו ע"א:

[ל] **עיין** לעיל סוף סימן א' בשם הרב עו"ת ז"ל, ולהלן סימן י' (ד"ה במה אקדם), ובריש סימן ט"ז:

[לא] **ע"פ** תלים י"ח כ"ט:

[א] **מכת"י** שברשות הר"ש צאלח יצ"ו. תשובה זו מוסבת על תשובת הגאון מהר"י הכהן ז"ל דלעיל סימן ח':

מה שכתב בעל הקונטרים שהדברים כינים ואמתיים, עד והשתיקה בכאן וכו', תימה מנא לך שהם דברים כינים והלא הם בדויים מן הלב בלי שום ראיה, ולא היה לך לסמוך על עצמך אלא ובא רעהו וחקרו [ב]. ועוד לא אמרו ששתיקה חכמה [ג] אלא בדברי הרשות, אבל בדברי תורה יגדיל תורה ויאדיר [ד]. ואם נפשך לומר שמה שכתבנו דברי הרשות הם, והלא לא כתבנו אלא דברי הפוסקים ודייקנו דבריהם,כי תורתינו נצחית היא ולא נכתב דבר לריק ח"ו, בין במקרא בין במשנה בין בגמ' בין בפוסקים, ומכלל הין אתה שומע לאו ומכלל לאו הין [ה], וכל דבר שנכפל משתברים עליו כמה קולמוסים עד שמתרצים למה נכפל. ואם לא, היו מתרצים כדי נסבה [ו], וזה בדקדוק לשון או משמעות לשון, והגמ' והפוסקים מלאים מזה זיל קרי בי רב הוא [ז]. והיה לך לדקדק בלשונם ולפרש דבריהם כפי מה שיראה לך, ולא לדחות מה שדקדקתי בכדי. אבל גלית דעתך כאן שאין אתה חוזר מסברתך ואעפ"י שאין לך שום ראיה, ובזה לא היה לי להשיב כלום, כי אמרו חז"ל כשם שמצוה לומר דבר הנשמע כך מצוה שלא לומר דבר שאינו נשמע [ח], אבל מפני שהרואה סבור שמה שכתבת דברים כינים ואין תשובה עליהם, מוכרח אני להשיב עליהם, וזה החלי:

מה שכתב עדות בשם החכמים שזכר וכו' עד ואין פוצה פה ומצפצף, ועשה מעלה ביוחסין, ופסל מה שפסל ובחר מה שבחר, שרא ליה מריה להרחיב פה ולשון נגד ישיני עדן, כי דבר זה ידוע שכך היו מורים לברך על כל שלחן ושלחן, וכך היו עושים מעשים כידוע לכל שער עמי, והיו חולקים על מהרי"ץ בפניו ועושים כפי סברתם ולא היה מוחה בהם, והיו נוחים זה לזה ואהבה בסופה [ח^א], ולא כמו הדור הזה היתום שגרמו כמה שנאות בלי שום ראיה:

ומה שכתב משמע שהוא מודה במנהג הקדום וכו', אין כאן הודאה, אלא כך אמרתי, מפני שראינו אותם חבל נביאים מורים להלכה ולמעשה לברך על כל שלחן ושלחן בלי שום חששא, אין ראוי לדחות סברתם בכדי, שהם רשאים [ט]. ואפילו את"ל שהוא מנהג קדום, הס שדחו אותו כפי מה שנראה

פתח האוצר

[ב] **משלי** י"ח י"ז:

[ג] **אבות** פ"ג מי"ג. ועיי"ש פ"א מי"ז, וירושלמי פ"ט דפסחים:

[ד] **ישעיה** מ"ב כ"א. והכי אי' בחולין דף פ"ט, אר"י האמנם אלם צדק תדברון וגו', מה אומנותו של אדם בעולם הזה, ישים עצמו כאלם. יכול אף לדברי תורה, ת"ל צדק תדברון וכו', ע"כ. ועיין ירושלמי פ"ט דברכות, רמב"ם פ"ב מהלכות דעות דין ד', ובספר שם טוב שם, ובפאי' רע"ו פ"ג דאבות מי"ג. וע"ע לעיל סימן ז' אות מ"ג:

[ה] **נדרים** דף י"א ע"א:

[ו] **כגון** קידושין דף ה' ע"ב, סוטה דף י"ט ע"ב, ר"ה דף ה' ע"א, ועוד:

[ז] **שבועות** דף י"ד ע"ב:

[ח] **יבמות** דף ס"ה ע"ב:

[ח^א] **ע"פ** קידושין דף ל' ע"ב:

[ט] **ע"פ** אבות פ"ד מ"ח:

להם, ואנו שקבלנו מהם אין עלינו טענת מנהג [י], ואין לנו להרהר אחריהם, כי אין לך רשות להרהר אחר כל ב"ד וב"ד [יא], וכ"ש שהוראתם כדין וסברא ברורה, כשמש מאירה:

ומ"ש דברי הפוסקים וכו' עד בס"ד, לא ידענו היכן נתבררו לו דברי הפוסקים כדבריו, ותרי לא דקדק בדבריהם ופירשם, כמו שידוע שצריך לדקדק בדברי הפוסקים. ואם כוונתו ממה שדייק שהוא לאפוקי כל אחד שלחנו לפניו כמו שכתב בקונטרים הראשון, אין זה דיוק, שכבר דייקו התום' שאין הפך כל אחד שלחנו לפניו אלא כשכולם בשלחן אחד, ונדחה דיוקו בדיוק לשון התום' וכל הפוסקים הנמשכים אחריהם, כמו שכתבנו בקונטרים הראשון לכל מעיין בו בביטול מחשבת הרצון:

ומה שכתב שלא נהפכו דברי מר"ן וכו' עד וכל דבריהם מכוונים, האמת שדבריהם מכוונים כפי מה שפירשתי בעניותי בקונטרים הראשון, אבל כפי מה שפירש שהוא לאפוקי כל אחד שלחנו לפניו, לא יתכוונו דבריהם אלא יתבלבלו. ופירושינו מדיוק לשון התום' והפוסקים, לא מסברת הכרס כמו שדייק הוא, דוק ותשכח:

ומה שכתב זה הפירוש לא יעלה על הדעת וכו' עד הואיל ואין כל אחד שלחנו לפניו, כל זה סובב והולך מדיוק כל אחד שלחנו לפניו, וכבר נדחה דיוק זה בראיות מן הפוסקים, ואין צורך לכפול הדברים:

ומה שכתב וראיה גדולה וכו', זה דבר פשוט שצריך ישיבה והסיבה לדידהו, ולדידן ישיבה וכולם בשלחן אחד. ומה שהשמיטו קצת מן הפוסקים שלחן [אחד], כבר תירצנו למה השמיטו, ואין צורך לזה אלא כפי סברת בעל הקונטרים, שדברי מר"ן יספיקו במה שכתב ולא מהני וכו':

[ומה שכתב **[יא**א**]** דאי שולחן אחד קובע וכו'] עד היה להם לחלק ולומר ואם הם שולחנות רבים וכו', ולימעמיך ולמה לא חילקו ואמרו ואם שנים או יותר בכל שלחן הוי קביעות, ומי זה אמר שצריכים החכמים לעשות תנאי כפול [יב], ומה מיעט אא"כ שמשמעותם לומר אחרים. אבל הדיוק האמיתי הוא זה במה שכתבו שלחן אחד או מפה אחת. וממה שכתבו כולם

פתח האוצר

[י] **עיין** שו"ת פעולת צדיק ח"א סימן קנ"ח, וח"ב סימן ע"ו:

[יא] **ע"פ** ר"ה דף כ"ה ע"א:

[יא**א**] **כאן** יש חסרון הניכר. ונראה שצריך להוסיף כמו שהוספנו במוסגר. והמעתיק דילג מתי' וכו' הראשונה לתי' וכו' השנייה, וכמו שד"ז מצוי הרבה בספרים כת"י:

[יב] **עיין** לעיל סימן ד' (ד"ה ובאה התשובה ע"ז עוד הרבה):

בשלחן אחד, שמעת מנה כשיתרבו השלחנות וכן אם אין כולם בשלחן אחד לא הוי קביעות, שאין היפך אחד אלא שנים או יותר, ואין היפך כולם אלא מקצתם, וזה דבר פשוט אפילו לתלמידי דבי רב:

ומה שכתב דעיכובא אתא לאשמועינן כולנו, כאן הודה דלעיכובא הוא שנהיה כולנו בשלחן אחד [יג]:

ומה שכתב דהוא לאפוקי כל אחד שלחנו לפניו, לא דק, שזה סותר לכולם בשלחן אחד, שאם שנים או יותר בכל שלחן זה סותר לכולם בשלחן אחד, וזה פשוט אלא מאהבת הניצוח לא דק:

ומה שכתב לא נעשית התורה כשתי תורות אלא מזמן שהעיד מהרי"ץ, וכל אחד מתנשא וכו' עד קטנם עבה וכו', אני משיב לו בזה הלשון, את מי חרפת, את מי גדפת, ועל מי הרימות קול ותשא מרום קולך על קדושי עליון [יג[א]], ונשאר לכך להרחיב פה ולשון במשיח אלהי יעקב ובנוחי עדן זיע"א, הלא הוא מרנא ורבנא דוד משרקי זיע"א [יד], ומה לך להכנים ראשך בין הרים גדולים ולעמוד בבושה בפניהם ותכוה בגחלתן אם לא תבקש רפואה למחלתך, אין זה אלא רמות מוחא:

ומה שכתב שתמה איך נאמר שמשלחן ערוך יובן פירוש הבית, וכינה לשלחן שם מפתח כריסו, זה פשוט ששמו כן הוא שלחן ערוך מזומן לאכילת לחמה של תורה, לפסוק דין בלא מהלוקת, זולתי בקצת מקומות שמביא ויש חולקים, עיין בכללי הפוסקים למה מביא דעת החולקים [יד[א]]. משא"כ בבית יוסף שהוא כמה סברות, ונשא ונתן עד שמברר הדין, ועפ"י הרוב לא יובן פסק הדין אלא מהשלחן הקצר. נמצא שהשלחן הקצר מבאר מה שלא נתבאר לנו בבית, וכ"ש נדון דידן שמבואר בבית ובקצר, אלא שמה שנתבאר בקצר הוא מבואר יותר, ומורה על מה שפירש בבית שהוא המכוון:

ומה שכתב שהקפידא בישיבה הוא לאפוקי עמידה, ומביא ראיה ממ"ש ב"י בסימן רי"ג, וג"כ ממה שכתב הרב שניאור בסימן רי"ג, אינה ראיה, שמה שכתב מר"ן בסימן רי"ג סתם ולא הזכיר שלחן אחד או מפה

פתח האוצר

[יג] **עיין** בפתח האוצר לעיל סימן ח' אות ח':

[יג[א]] ע"פ מל"ב י"ט כ"ב:

[יד] **מוכח** מזה דבין אותם ת"ח שהזכיר מהרי"ץ ז"ל לעיל ריש סימן א' שהצריכו ברכה לכל שלחן, היה הגאון מהר"ד משרקי ז"ל, ומפני כבודו לא הזכיר שמו. ועיין להלן ד"ה ומש"כ שהוא מודה, ולעיל סימן ד' (ד"ה ועוד קשה), ובפתיחת הספר:

[יד[א]] **עיין** להלן סימן י"ג (ד"ה ואעג ואומר), ובפתח האוצר שם אות ז':

אחת, כבר סמך על מ"ש בסימן קס"ז שהוא מקור דין קביעות הפת, ושם ביאר שקביעות הפת בשלחן אחד או מפה אחת, ובסימן רי"ג שבא לבאר קביעות שאר אוכלים, השמיענו שדינם אחד לענין שצריכים ישיבה, והאי ישיבה כי דינה והאי ישיבה כי דינה, דישיבה דשאר אוכלים ישיבה גרידא, וישיבה דפת כולם בשלחן אחד [טו]. ולא הוצרך בסימן רי"ג להשמיענו קביעות דפת שצריך כולם בשלחן אחד, שכבר השמיענו בסימן קס"ז שהוא מקור דין הפת, ולא בא כאן להשוותם אלא לענין ישיבה, והאי כי דינה והאי כי דינה. והעד לזה מה שכתב מ"א בסימן רי"ג [טז] על ישיבה דפת בשלחן אחד. וכן ממ"ש הרב שניאור בסימן רי"ג וז"ל, ובישיבה גם בפת ויין פוטר, והוא שישבו כולם בשלחן אחד או מפה אחת. הרי לך בהדיא שמחלק בין ישיבה דפת לישיבה דשאר אוכלים. וג"כ מלשון כולם שאמר, נדחה דיוק דהוא לאפוקי כל אחד שלחנו לפניו, דאם נדייק דיוק זה יהיה חפך כולם בשלחן אחד, וזה דבר פשוט:

ומה שכתב למטה [יז] שהשמטתי תחלת דברי שו"ע סעיף זה מפני שהוא מנגד לי, אדרבה הוא מסייע לכל מה שכתבתי [יח]:

ומה שכתב והראיה שהרב מ"א והרב שניאור וכו' עד כל אחד שלחנו וכו', כל בן דעת ישכיל שהוא כותב מה שכותב בלי הבנה, שאם הוא לאפוקי כל אחד שלחנו לפניו וכשיתרבו שלחנות וכן כשיתרבו בני אדם על השלחן אין קפידא, וחלא זה סותר לשלחן אחד, שהרי נתרבו שלחנות ובטל שלחן אחד. וכן לפי דבריו כשיתרבו בני אדם בכל שלחן, בטלה קפידא דכל אחד שלחנו לפניו לפי דבריו, א"כ בטל כולם בשלחן אחד שכתבו התום' וש"ע שניאור, ואין אלו אלא דברי חפץ:

ומה שכתב דמאי דמדמו הפוסקים וכו', ועוד שהדמיון שהוא מדמה אינו וכו' עד כך הדין בישיבה, לא ידעתי מה ראיה מביא ממה שאמרו בין לענין חמוציא בין לענין חזן לדחות פירושינו בזה, אדרבה משם ראיה שלא יתחייבו בזימון אא"כ חיסבו ולדידן בשלחן אחד, וכמו שכתב מ"א בסימן קצ"ג ס"ק ט'. הרי שהדמיון כדין ובשם הפוסקים, לא כמו שמפרש מסברא דנפשיה בלי שום ראיה:

ומה שכתב דקשיא ליה מה שכתבנו שמצטרפים לזמן ברב עם אחר שיש בכל חבורה חיוב, לא קשה מידי, דמה שכתב הרב שניאור בשלחן אחד וכן מ"ש מ"א בשלחן אחד, לענין חיוב זימון כתבו כן, אבל לזמן יחד

פתח האוצר

[טו] **עיין** בפתח האוצר לעיל סימן ד' אות קכ"ד:

[טז] **ס"ק** ב':

[יז] **באות** ל':

[יח] **עיין** להלן ד"ה ומש"כ שלא העתיק:

משום ברב עם אחר שיש חיוב בכל חבורה, מצטרפין, ומשנה שלימה היא [יט]:

ומה שתמה איך יעלה על הדעת, עד אין אלו אלא ערבובי דברים, באמת שמה שכתב הוא אין אלו אלא ערבובי דברים, ולא הבין שדבריו מותרים זה את זה, שהוא מודה שלא למדנו זה אלא מדברי המפרשים, ואינו מפורש לא במשנה ולא בגמ', ואנו לא אמרנו שלא למדנו זה אלא מדבריהם, ונמצא שתמה בקול דברים מצפצפים שלא בכוונה להבין:

ומה שכתב היכן השמיעונו לעקור סוגית הגמ' וכו', עד עפ"י מה שנתבאר, אעפ"י שכבר כתבתי בקונטרים הראשון מהיכן נלמדו הדברים, ולא היה צורך לכפול הדברים, עכ"ז מפני שכתב כאן להבהיל השומעים שנעקרה סוגית הגמ' ח"ו, צריך אני לבאר לך ולהרחיב קצת, דבר ידוע שהישיבה לעיכובא נתבאר במשנה וגמ', בין לאותם שצריכים הסיבה בין בקביעות מקום שאין צריכים הסיבה, וכיון שכן הוא מה זה שכתב מר"ן נראה לי דישיבה מיהא בעי, מאי נ"ל דקאמר, והלא משנה שלימה היא ישבו לאכול [כ]. אלא מוכרח לפרש דישיבה דקאמר היינו בשלחן אחד ולזה אמר נראה לי, ומוכיח לפירוש זה מה שציין שת"ז על לשון מר"ן בשלחן הקצר שלחן אחד או מפה אחת, והעלה לשון מר"ן ולא תימא ישיבה דידן וכו'. ולא יוקשה על מר"ן מסוגית הגמ', שמר"ן מפרשה שלא נאמרה אלא בזמן חכמי המשנה והגמ' שהיו רגילים בהסיבה [כא] ודוק:

ומה שכתב לא אמרו כך אלא בברכת המצוות, עד ועיין הרב שניאור וכו', המעיין בש"ע שניאור בסימן קס"ז סעיף כ"ג יראה שזה נלמד מדבריו, שכתב מ"מ בידו שלא ליהנות ולא לברך, וזה לא שייך אלא קודם שנהנה, אבל לאחר שנהנה נתחייב לברך ושייך בה ערבות, ולפי' הכי נתינת טעם הוא זה ואינו מעכב, וכבר הבאתי ראיות אחרות מן המשנה דתאני בה חבורות מה דלא תנא בברכת המוציא [כב]:

ומה שכתב בשם מהרי"ן נ"ע, אני העבד העברי לא נהלמו לי דברי מהרי"ן שכתב שישיבה דידן ע"ג כרים הוי הסיבה, ואחר נשיקת רגליו ולחיכת עפר שתחתיהם, על איזה זמן קרי הסיבה, אם בעת ישיבתם קודם הסעודה לאכול פירות כנהוג, הלא לא תמצא אלא אחד מני אלף שמיסב, ועכ"ז בעת הסעודה כל אחד נעקר ממקומו ויושבים סביב השלחן בלא הסיבה כלל, בין אותם שהיו מסובין קודם הסעודה בין אותם שאין מסובין, ומה יועיל אם קצת היו מסובין קודם הסעודה הואיל ואינם מסובין בעת האכילה, שעיקר הקביעות בעת הברכה ובעת האכילה, וכל זה יודע כל שער עמי [כג]:

פתח האוצר

[יט] **דף** נ' ע"א:

[כ] **עיין** להלן סימן כ"א (ד"ה ואעידה):

[כא] **עיין** לעיל סימן ד' (ד"ה ונראה לע"ד):

[כב] **עיין** להלן סימן י"א:

[כג] **עיין** בפתח האוצר לעיל סימן א' אות ל"ז. **ומ"ש** שעיקר הקביעות בעת הברכה, אזיל לשיטתיה דס"ל דאף

ומה שכתב כבר נתבאר לעיל וכו', עד כוונת אמרם שלחן אחד וכו', כבר נדחה דיוקו במה שכתבנו לעיל מניה וביה, ואין צורך לכפול הדברים:

ומה שכתב ומה שרצה ללמוד וכו', עד א"כ יצאו שאר שלחנות וכו', לא ידעתי מהיכן דייק מדבריו שאחד מן השלחנות מקרי מיסב ושאר השלחנות אינם כמסובים והוי קצתם מסובים וקצתם אינם מסובים, זה לא עלה על דעת לפרש כן, אלא זה הוא המכוון בדברי הפוסקים שאינם נפטרים מן ההסיבה אלא אם כולם בשלחן אחד. אבל לפי דיוקו שאמר קצתם מסובין וקצתם אינם מסובין, מי מפיס איזה שלחן נקרא מיסב ואיזה שלחן אינו מיסב [כד], והלא אינם נקראים כמסובין אלא אם כולם בשלחן אחד:

ומה שכתב בשם חכמי א"י תוב"ב, זה סותר למה שכתב בקונטרים שהוא שמע מפי מגידי אמת, מפני שכתב כאן שלא שאל אותם [כה] וכו', והוי עדותו מוכחשת מניה וביה:

ומה שכתב אני אומר וכו', עד וראשו מגיע השמימה [כו], התשובה בכאן כתיב יהללך זר ולא פיך [כז], ולא מצאנו לתנאים אלא הפך זה, שכך שנו ולא תאמר לחבירך קבלו דעתי, שהם רשאים ולא אתה [כח], וסימניך לא בשמים היא [כט]:

ומה שכתב שלא העתיק דברי ש"ע שניאור בסופו וכו', עד מפני שהוא מנגדו, התשובה בכאן מבוארת, שלא מפני חשש הפסקה בין ברכה למעיימה כתבנו מה שכתבנו, אלא מפני חשש שלא ניהנה בלא ברכה ח"ו, וכתבנו זה לראיה, ומה מפני חששא קלה יכול להתכוין שלא לצאת לכתחלה ויברך ולא הויא ברכה שאינה צריכה, כ"ש מפני חששא אחרת שהיא גדולה מזו, ולאפוקי ממ"ד שאנו נושאים ש"ש לבטלה ח"ו [ל]:

פתח האוצר

בשעת הברכה בעינן קביעות, ולא ד' בקביעות שבשעת האכילה, וכמ"ש לעיל סימן ז' (ד"ה וריב לי), ולהלן (ד"ה ומה שמביא ראיה):

[כד] **עיין** בפתח האוצר לעיל סימן א' אות מ"ד:

[כה] **אין** זו קושיא, דמהר"י הכהן ז"ל מודה שחכם יוסף כ"ץ ז"ל שליח טבריה ת"ו אמר להם שבארץ ישראל המנהג שכל שלחן מברך לעצמו, רק שאח"כ שמע מאחרים שאין כולם נכנסים יחד, ולכן כתב דזהו הטעם שאין אחד מברך לכולם וכו', ופשוט:

[כו] **דברים** אלו לי' בתשובת מהר"י הכהן ז"ל, ואפשר שמטעם זה השמיטם כשהעתיק תשובתו לספרו חיי שלום, ועיין להלן בסוף התשובה, ובפתח האוצר שם אות ל"ה ומ', ולהלן סימן י' (סוף ד"ה הנה אחרי, וריש ד"ה נשאר עלינו חובת ביעור):

[כז] **משלי** כ"ז ב':

[כח] **אבות** פ"ד מ"ח:

[כט] **דברים** ל' י"ב:

[ל] **עיין** מש"כ בזה להלן בקונטריס מתנות כהונה סימן ד':

ומה שכתב שדברי ש"ע בתחלתם מנגדים לי, אדרבה הם מסייעים לי, ששם כתב ולא בעמידה ששייך לכולהו לפת ויין ושאר אוכלים, וחזר וביאר ישיבה דפת שצריך כולם בשלחן אחד, וכתב בזה הלשון, גם בפת ויין פוטר והוא שישבו כולם בשלחן אחד. הרי לך בהדיא שמתנה והוא שישבו כולם בשלחן אחד, ובטל דיוק כל אחד שלחנו לפניו, ובזה בטל היסוד אשר בנה דבריו עליו ונהרס כל בנינו, ויגע לריק בכל מה שכתב מסברא דנפשיה:

ומה שכתב לא ידעתי למה יצא לריב חנם וכו', עד הנח להם לישראל וכו', מה שמביא ראיה מן הקידוש ותלי לא תניא בדתניא [לא], והעלים עין מן הפוסקים שנתנו טעם לברכת היין דקידוש מפני שהוא מצוה וצריך לקדש מעומד, ואידי דנפטר מן היין דמצוה נפטרים אם ישתו אח"כ, שמתוך שמצטרפים לצאת ידי קידוש מצטרפים לצאת ידי ברכת היין אח"כ [לב]. ועיין כל זה בש"ע שניאור בסימן רי"ג ס"א, ועיין מ"א בסימן רע"ג סק"ט, והוא מפורש בדברי מר"ן אלא שאיני זוכר מקום כבודו עתה. משא"כ בברכת המוציא שהישיבה לעיכובא, ומה יועיל ישיבת השאר למי שמוציאם בברכה ואינו קבוע:

ומה שמביא ראיה מש"ע שניאור מברכת הזימון, אין הנדון דומה לראיה, שברכת הזימון כבר נתחייבו לזמן יחד מפני שאכלו ביחד ונקבעו לזימון, והוא נפטר ממה שכבר נתחייב בו כבר, ואפילו אם כבר בירך בהמ"ז מצטרף עמהם לזימון. משא"כ כאן שאין יכול לפטור אחרים בברכתו אא"כ קבוע עמהם, ואיך יכול לפטור אחרים והוא עומד, ונמצא שהריב כפי הדין:

ומה שכתב שהרב דעת חכמה העתיקה אחר שנתפרשה, לא היבנתי דבריו [לג], ויתכן שטעות סופר הוא וצ"ל שלא העתיקה. ואם כוונתו לומר שלא הוצרך הרב דעת חכמה להעתיק קביעות מקום אחר שנתפרשה בדברי מר"ן, אין זה אלא מן התימה ומדברי חפץ, וכי למה העתיק דברי מר"ן, כי כל חיבורו אחר שנתפרשו בדברי מר"ן, שזה הטעם שכתב יצדק על כל חיבור דעת חכמה. והאמת יורה דרכו שטעם זה מפיג דברי תורה שאין בו לא טעם ולא ריח, ולא השמיט הרב קביעות מקום אלא מפני שאין צורך לו ואין מועיל לכך השמיטו, כדרכו שאין מעלה מדברי מר"ן אלא מה שיש בו צורך ומשמיט מה שאין לו צורך בזמן הזה. וכן רבינו יעקב יעבץ בעל הסידור

פתח האוצר

[לא] **כיו"ב** אי' בדברי רז"ל בכמה מקומות, כמו בכתובות דף ג' ע"א, ועוד:

[לב] **עיין** תוס' ברכות דף מ"ג ע"א ד"ה הואיל, ולהלן סימן כ"א (ד"ה והנה נתבאר):

[לג] **כוונת** מהר"י הכהן ז"ל פשוטה לענ"ד ע"פ מש"כ לעיל מינה בסימן ח' סוף ד"ה תמיהא לי טובא יע"ש, ודו"ק:

של התפלה השמיט קביעות מקום מדין ברכת המוציא, והעלה שלחן אחד, עיין עליו ותרווה צמאונך:

ומה שכתב שהוא מודה לברך ברכה אחת, התשובה בזה כבר הורו לנו הורינו ומורינו לברך על כל שלחן, ומאן ספין ומאן רקיע [לד]. כמו החכמים שקבלנו מהם, ושכן קבלו מאבותם ומרבותם, ובראשם משיח אלהי יעקב כמ"ו דוד משרקי זת"ע:

ומה שכתב ואל תחזיק במחלוקת [לה] וכו', לא שמענו שהמקיים דברי חכמים כתקנם נקרא מחזיק במחלוקת אלא עכשיו מפיכם שאתם מעמידים סברתכם בפלפול של הבל ובלי ראיות, וזה הוא שנקרא מחזיק במחלוקת וראוי לכל מה שכתבת. הנה יודע כל שער עמי שלא בא על ידי שום מחלוקת, אלא הלכתי בעקבות הורים ומורים וכל חכמי אותו הדור שראיתי בעיני להלכה ולמעשה מברכים על כל שלחן, עד שחברו עלי רעים אשר גדלו בין ברכי אבא מרי וגדלם כאב את בן ירצה [לו], ואחר שעבר מנגד פניהם שמו עצמם אשר לא ידע את יוסף [לז], וסבלתי כמה חירופים וגידופים וענוש נכסין ואסורין [לזא], ואח"כ כבשתי דברים ברורים, ומבקש כמה תחבולות להוציא עצמי בברכת המוציא ולא יכירו אחרים, עד ישקיף וירא ה' משמים [לח], ולא היה [לך] לכתוב עלי מחזיק במחלוקת ולהרחיב לשונך ולומר כעדת קרח, ידיע להוי לך שלא כתבת זה עלינו, ונחנו מה שלא כתבנו אלא משם הפוסקים דבריהם כשמש מאירים, ונגעת בכבוד החכמים אשר הוראה זו שמענו מפיהם, וטובה צפורנם מכרסינו [לט]:

ומה שכתב שכתבנו על דבריו שהם ספרי חיצונים וראוי לשרפם [מ], זה לא שמענו אלא מכתבו, אבל זה ששמענו, שהוא אמר על מה שכתבנו שסיימנו אותו במדר קרח, והוא מדמה אותנו לעדת קרח, והוא יודע בעצמו שאם דבר זה יצא מפיו ידיע להוי לך שעתיד [אתה] ליתן דין וחשבון על זה, שלא כתבנו אלא דברי הפוסקים, ואין זה דרך התורה ודרך החכמים להשיב כדברי קנטורים, הב"ה יתקנינו בעצה טובה מלפניו:

פתח האוצר

[לד] **מועד** קטן דף כ"ח ע"א:

[לה] **ענין** זה לי' בתשובת מהר"י הכהן ז"ל, ונראה שהשמיטו מטע"ז, וכדלעיל אות כ"ו. ועיין להלן אות מ', וסימן י' (סוף ד"ה הנה אחרי):

[לו] **משלי** ג' י"ב:

[לז] **שמות** א' ח'. ועיין לעיל סימן ז' (ד"ה כ"ז כתבתי), ובפתח האוצר שם אות נ"א:

[לזא] **ע"פ** עזרא ז' כ"ו:

[לח] **איכה** ג' נ':

[לט] **ע"פ** יומא דף ט' ע"ב, ב"ר פמ"ה ז':

[מ] **לי'** בתשובת מהר"י הכהן ז"ל, ועיין לעיל אות כ"ו ול"ה:

כל זה כתבתי אעפ"י שאני יודע בעצמי שלא יקבלו הדברים, שכבר גמרו בדעתם לעמוד בסברתם, אבל יתכן שאחד או קצת ממי שיגיעו לידו דברינו ויתבונן בהם בלי מחשבת הרצון ויקבלו הדברים, או ישיב עליהם בדברים נכוחים, בלי ערבובי אמרים. ועתה אם כוונתך לעמוד על האמת, תזמין בני תורה ונשפטה יחד במשא ומתן לברר דין זה ויתברר עם מי. ואם לא, יפה לך בכאן השתיקה, כי אנו קבלנו מפי המרובים רוכבי סוסים, מנשרים קלו מאריות גברו [מא], ללחום מלחמתה של תורה, אבל אנן עניי דעניי ויתמי דיתמי מה כחינו לחלוק עליהם וכ"ש בדברים בטלים. וסוף כל דבר, אין אחריות עליך, ומי הכניסך בעובי הקורה להכריע בין החכמים ולכתוב מה שכתבת ולומר שהם דברים כינים, והלא פסוק מלא עומד לנגדך ואל בינתך אל תשען [מב], ואמרו חז"ל סי' דלא ידע כלום שבוחי [מג], הש"י יורנו דרך האמת בלב שלם לעסוק בתורת אמת בלי שום פניה, אכי"ר:

סימן י

תשובת הגאון רבי שלום קרח זצ"ל [א]

לישועתך קויתי ה' [ב], ואני בה' אצפה, אוחילה לאלהי ישעי, ישמעני אלהי [ג], לכונן לבי ורעיוני ולהיות לשמו ולכבודו כל מעשי וקנאותי, ולהאיר בחכמת תבונתו את עיני, ולתת בפי מענה לעויני, כדכתיב כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה [ד], וכתיב לאדם מערכי לב ומה' מענה לשון [ה]. ויהי נועם ה' אלהינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו [ו]:

הנה אחרי הדברים והאמת אשר הועתקו בסוף ספר שתילי זיתים של הר"ר אהרן בן כהר"ר יוסף בן כהר"ר יחיא הכהן עראקי יש"ל [ז], על ידי

פתח האוצר

[מא] **שמ"ב** א' כ"ג:
[מב] **משלי** ג' ה':
[מג] **זוהר** פרשת בלק דף קצ"ג ע"ב:
[א] **נדפסה** בנספחות שבסוף ספר רביד הזהב, והיא שם בסימן ג'. ואנו העתקנוה מכת"י שברשות הר"ש צאלח יצ"ו. והגהנוה ע"פ הנדפס. העתקנו את כל מה שיש בשני ההעתקים, וכשהיו שינויים בנוסחא, הקפנו את מה שבכת"י בסוגריים עגולים, ואת שבנדפס בסוגריים מרובעים עם כוכב. השינויים הקטנים לא השגחנו בהם, אא"כ יש בהם להוסיף להבנת הענין וכיו"ב:
[ב] **בראשית** מ"ט י"ח:
[ג] **מיכה** ז' ז':
[ד] **משלי** ב' ו':
[ה] **שם** ט"ז א':
[ו] **תלים** צ' י"ז:
[ז] **כוונתו** על תשובתו דלעיל סימן ד', ותשובת הגאון מהר"א הכהן

אני הצעיר שלום נ' סעדיא ח"ש [ח] על כבוד קוני וגם ש"ח [ח] ושפל ומסכן, אשר לסיבה זו נבזו ולא נשמעו דברי, וגם הוקל בעיני רמים וחזקים ממני להבזות ולחרף ולגדף לשונאי, ולא עוד אלא שעמד מחכמי הדור [ט] להשיג את גבולי המתוחם בזרר"י קד"ם שר"י צבאות ישראל [י], לכתוב קונטרים לחפות על האמת והמים החיים הנובעים והמתגברים ודוחים כל טינוף ומיאום לחוץ, והעתיק לשון המשנה והתוס' ע"ה, והתחיל לומר תנן בפרק כיצד מברכין, לתוות לב הרואה ואינו מבין, והוציא בדותא דספנא מארעא דלא עבידא פירא [יא], שכתב ולאו למימרא אמרו התום' שאם הם שלחנות מחולקות ובכל אחד אנשים מרובים שאינם יוצאים בברכה אחת, ועל פי היסוד הנשקע והנמחה הזה העלה אבק ועפר בכפיו ובכנפיו להסב דעת החכמים השלימים אל משמעתו בלא רצונם, בעיקול דרכים והיפוך האמת רח"ל, ועוד לו כי הוציא שם רע על דברי אלהים חיים ואמר שכל מה שכתבתי הם בנינים ורקיעים של שוא ח"ן, וראוי לשרפן כאלו הם ספרי מינים ח"ו [יב]:

והנני פורש את השמלה ומציע לשון המשנה והתום', ואפרשם כיד ה' המשגיח על כלי חמדתו [יג] ושעשועיו [יד] מעזוב אותה ביד המלגלגים בה, וז"ל המשנה [טו], היו יושבים, כל אחד מברך לעצמו. היסבו, אחד מברך לכולם, ע"כ. וז"ל התום', ואנו (א) אין לנו אלא ישיבה [טז] (ב). ואנו אין לנו הסיבה אלא בפת (ג), ופת מהני אפילו בלא הסיבה (ד), דדוקא לדידהו שהיו אוכלים בהסיבה (ה), היו צריכים הסיבה (ו), אלא ישיבה שלנו (ז) הוי קביעות לנו כהסיבה דידהו, שהם (ח) היו רגילים להסב כל אחד על מטתו ועל

פתח האוצר

עראקי ז"ל דלעיל סימן ה', אותם העתיק מהרש"ק בסוף ספר שתילי זיתים השייך למהר"א הנז' ותשובה זו שלפנינו כתב אח"כ בתחילת הספר הנז'. בכת"י מהרש"ק ז"ל עצמו (שממנו נדפס בספר רביד הזהב) כתוב בזה"ל, אשר הועתקו בסוף ספר זה ע"י אני וכו', והמעתיקים שינו וכתבו כלפנינו, כדי שיובן העניין:

[ח] **גימ'** קרח:

[ט] **נראה** שכוונתו על הגאון מהר"י הכהן ז"ל בתשובתו דלעיל סימן ו', וכ"נ מהמשך דבריו:

[י] **ע"פ** מל"א ב' ה':

[יא] **ע"פ** ביצה דף ז' ע"א:

[יב] **עיין** לעיל סוף סימן ט', ובפתח האוצר שם אות ל"ה ומ':

[יג] **התורה** נקראת כלי חמדה, כדתנן בפ"ג דאבות מי"ד:

[יד] **התורה** נקראת שעשועיו של הקב"ה, כדכתיב (משלי ח' ל') ואהיה אצלו אמון ואהיה שעשועים יום יום משחקת לפניו בכל עת. ודרשוהו רז"ל על התורה, עיין מדרש הגדול בראשית א' א':

[טו] **ברכות** דף מ"ב ע"א:

[טז] **מת'** ואנו לי' בתוס', ואיני יודע מהיכן העתיקם מהרש"ק ז"ל. ומכאן נראה שמהרש"ק ז"ל היה כותב תשובותיו מתוך הזיכרון, וכן נראה עוד בדוכתי טובא בתשובותיו דלעיל ודלהלן:

שלחנו, אבל עכשיו [*(ט)] כולנו אוכלים בשלחן אחד, וכשאנו [*(י)] אוכלים יחד היינו קביעותינו, ע"כ:

(א) **פירוש** ובזמן הזה, וכמו שכתבו לקמן אבל עכשיו כולנו אוכלים וכו'. וגם כל הפוסקים הלכו בזה אחר דברי התוס', ומהם אומרים ועכשיו שאין אנו רגילים בהסיבה, ומהם אומרים והאידנא, ובכמה מקומות בגמ' ואנן דכך וכך [יז]:

(ב) **פירוש** אין מצוי אצלינו אלא ישיבה, ואין אנו רגילים בהסיבה ע"ג מטות, ולכך אין אנו צריכים להסיבה זו שבמשנה שהיא הטייה על צד שמאל כמו שנפרש להלן. ומזה הלשון שאמרו התוס' ואנו אין לנו אלא ישיבה, כתבו הרא"ש [יח] והטור ומר"ן והלבוש [יט], ועכשיו או והאידנא שאין אנו רגילים בהסיבה. ולא כאלו העוררים ההופכים האמת לומר אין עלינו לעשות אלא ישיבה, ועזבו שלחן אחד ושאר לשון התוס' ולשון רבינו יונה והרא"ה שלא כתבו אלא ואנו שכולנו אוכלים בשלחן אחד או בלא שלחן במפה אחת, ודברי מר"ן אחרי גום [כ]. ואיך יעלה על הדעת שהמשנה תאמר היו יושבים כל אחד מברך לעצמו, היסבו וכו', והם יאמרו אין עלינו לעשות אלא ישיבה בלא כלום, וכי הרשות נתונה, על פי הדברים האלה [כא] כתיב. ואלו העוררים מחפים ממה שלא זכרו הרא"ש והטור שלחן אחד אלא ישיבה דידן [כב], והוא לשון התוס' עצמו שאמרו אלא ישיבה שלנו, וחזרו ופירשו אותה ואמרו אבל עכשיו כולנו אוכלים בשלחן אחד. וגם הוא כלול במלת דידן, שלא אמרו בישיבה לחוד סגי, וגם הציון על דברי הרא"ש הוא מהתוס' ע"ה. וגם הטור [כג] פירש דבריו גבי קביעות הפירות שכתב ישיבה לחוד, ולמה הוצרך לומר ישיבה לחוד בפירות, אלא להוציא שלחן הצריך לקביעות הפת. גם הרב מ"א בסימן קצ"ג [כד] כתב בשמם ובשם גאוני פוסקים, דבין בהמוציא ובין בזימון אין מצטרפים אלא בשלחן אחד:

(ג) **פירוש** דקי"ל כלישנא קמא דגמ' [כה] דשאר אוכלים לא בעו הסיבה [כו], ונפקא מינה לדידן דלא בעו שלחן אחד:

פתח האוצר

[יז] **עיין** לעיל סימן ד' (ד"ה וזה לפי סברת):

[יח] **סימן** ל"ג:

[יט] **סימן** קס"ז:

[כ] **ע"פ** נחמיה ט' כ"ו:

[כא] **שמות** ל"ד כ"ז. ודרשו רז"ל פסוק זה על תושבע"פ (גיטין דף ס' ע"ב):

[כב] **עיין** לעיל סימן ו' (ד"ה ועתה מאחר שנתברר לך שדעת), וסימן ח' אות ז'. וע"ע לעיל סימן ד' (מד"ה עוד טען הטוען שמלשון הרא"ש):

[כג] **בסוף** סימן קע"ד:

[כד] **ס"ק** ח':

[כה] **דף** מ"ג ע"א:

[כו] **כך** רצה ג"כ הרב פני יהושע ז"ל לפרש בכוונת התוס' אלא שלבסוף דחה פירוש זה וז"ל, אלא דאכתי לשון ואנו אין לנו אינו מדוקדק, דהאי לישנא

(ד) **פירוש** בלא הטייה על צד שמאל שהיא היסבו שבמשנה, כיון שאין אנו רגילין להסב ע"ג מטות:

(ה) **פירוש** ע"ג מטות כמו שנפרש לקמן, ונזכר בגמ' דף מ"ג:

(ו) **פירוש** זה שבמשנה שפירושה הטייה על צד שמאל:

(ז) **פירוש** אשר נפרשה לקמן שהיא בשלחן אחד, והוא מ"ש מר"ן ע"ה ישיבה דידן בשלחן אחד:

((ח) **עכשיו** באו לפרש וליתן טעם לדבר כמתגעל ואומר, אל יקשה לך מה שאמרנו ופת מהני בלא הסיבה ושדוקא לדידהו צריכין הסיבה,

פתח האוצר

מנהגא משמע. ועוד דאי מדינא איירי, למה כתבו אלא בפת בלבד, דהא קיי"ל כר"י לגביה דרב, ולפ"ז לתרי לישני דר"י משמע מיהא דביין נמי בעי הסיבה ומהני הסיבה. לכך נראה לי ליישב, דכוונת התוס' למעוטי נמי יין דלא בעי הסיבה, והיינו לפי המנהג שלנו דלא שייך הך מילתא דיין שבא לאחר המזון, והיינו לפמ"ש התוס' לעיל בד"ה לאחר הסעודה דעכשיו אין לנו דין זה דלאחר הסעודה, כיון שאין אנו נוהגים למשוך ידינו מן הפת כלל עד לאחר ברה"מ וכו', נמצא דלפ"ז לא שייך הסיבה ביין אלא תוך הסעודה, ובכה"ג ודאי לא מהני הסיבה, כדקתני להדיא בא להם יין בתוך המזון כאו"א מברך לעצמו וכו' ע"ש. וצ"ל דס"ל למהרש"ק ז"ל דהתוס' ז"ל נקטו העיקר שהוא הפת. אמנם מלשון התוס' ז"ל שכתבו ואנו אין לנו הסיבה אלא בפת, משמע דס"ל דבשאר דברים לא מהניא הסיבה, דאל"כ הול"ל ואנו לא בעינן הסיבה אלא לפת. לכך נראה לי בס"ד לפרש דברי התוס' ז"ל בדרך פשוטה ע"פ מש"כ הם עצמם לעיל מינה בדף ל"ט ע"א ד"ה נתן וז"ל, ואנו אין לנו שום הסיבה אלא על הפת, ולכך צריך לברך כ"א על כל דבר, הן בפירות הן ביין, ע"כ. מוכח מדבריהם ז"ל דס"ל דבעינן הסיבה לכל מילי לפת וליין ולפירות וכיו"ב, דאל"כ אמאי הוצרכו לומר גבי פירות דאין אחד מוציא את חבירו כיון שאין לנו הסיבה בפירות, הא פירות לא בעו הסיבה. אלא ע"כ דס"ל דפירות נמי בעו הסיבה, אלא דכיוון דאין אנו רגילין לקבוע בהסיבה על הפירות, לכן כל אחד צריך לברך לעצמו. ולכאורה הדברים תמוהין, דא"כ לא אתי לא כלישנא קמא ולא כלישנא בתרא, דללישנא קמא פת ויין דווקא בעו הסיבה, ושאר דברים לא בעו. וללישנא בתרא שאר דברים לא מהניא להו הסיבה. ותירץ מר"ן ז"ל בב"י סימן רי"ג וז"ל, ואפשר שהם מפרשים דיין דנקט ר' יוחנן לאו דווקא, דבכלל יין הוי שאר דברים, ובין ללישנא קמא ובין ללישנא בתרא לרבי יוחנן אין חילוק בין פת לשאר דברים לעניין ברכה דבתחילה, דבכולהו אם היסבו אחד מברך לכולם, ואם לא היסבו לא. וכן מצאתי להרשב"א ז"ל שכתב הלכה כלישנא בתרא, והלכך שאר דברים חוץ מפת ויין לא מהניא בהו הסיבה. אלא מעשה דבר קפרא ותרי תלמידי דאייתי קמייהו דורמסקית ופרגיות ונתן רשות לאחד מהם לברך, משמע דאפילו

ואיך נעשה חיפך מה שנזכר במשנה היסבו אחד מברך לכולם, ולפחות מה שהוכיחו בגמ' מהברייתא דסגי בקביעות מקום, ונאמר אלא ישיבה שלנו הוי כהסיבה לדידהו ולא מבעיא קביעות מקום הגרועה מההסיבה שאינה אלא אמירה לחוד נאכל כאן. ונתנו טעם, לפי שהם, פירוש בימי חכמי המשנה וגמ', היו רגילים להסב כל אחד על מטתו, והוכרחו להיות כל אחד שלחנו לפניו ואינם יכולים לאכול יחד, לכך הוצרכו להסב על צדיהם שהוא דרך קבע, כמ"ש מר"ן בשלחנו הטהור ודוקא היסבו שהוא דרך קבע, או לקבוע מקום ואז אחד מברך לכולם. אבל עכשיו אין לנו שום מעכב מלאכול יחד, וכולנו אוכלים בשלחן אחד, דמה צורך או שייכות יש לנו בהסיבה או קביעות מקום, והלא אפשר לנו לאכול יחד [כג]. וגמרו לחתום הדין ולומר, וכשאנו אוכלים יחד, דהיינו בשלחן אחד שהזכרנו בסמוך, היינו קביעותינו ואחד מברך לכולם. ואתה תלמוד מכלל הין, שכן התורה נדרשת [כח], שכשאין אוכלים יחד אינה קביעות:

זהו הפירוש האמיתי הרצוי ומקובל לפני הש"י, אשר גם עליו ייאמר אם לקיים דברי חכמים אמור [כט]. ומי יבוא אחרי המלך להעיז פניו ולחלוק על פסק שפסק בשלחן אחד, ועל העדות אשר העיד בשם התום' ע"ה אחר שסידר דין המשנה ודוקא היסבו אחד מברך לכולם, וכתב והאידנא שאין אנו רגילים בהסיבה ישיבה דידן, והיינו מ"ש התום' אלא ישיבה שלנו הוי קביעות, בשלחן אחד, והרי חותם אחד בשם התום'. עוד חותם שני

פתח האוצר

לשאר דברים נמי מהניא הסיבה, וע"ל מתוך אותו מעשה, דרב ודאי להדין לישנא בתרא ס"ל דלא מהני הסיבה אלא לפת בלבד, ואפילו יין דחשיב לא מהניא ליה לדידיה. ור' יוחנן ס"ל דבכל מילי מהניא הסיבה, אלא משום דשמעיה לרב דאמר יין לא מהניא ליה הסיבה, נקט איהו נמי יין, וה"ה נמי לכל מילי אי קבעו ליה דוכתא והיסבו, עכ"ל הרשב"א והב"י ז"ל. וע"ע בב"י ובב"ח סימן קע"ד. נמצא דהתוס' ז"ל ס"ל כר"י בין ללישנא קמא בין ללישנא בתרא, דבכל הדברים מהניא הסיבה ואפילו בפירות, אלא דכיוון דאין רגילין לקבוע בהסיבה על פירות ויין, להכי כ"א מברך לעצמו. וז"ש בכאן ואנו אין לנו הסיבה אלא בפת, ור"ל דבשאר דברים אפילו יין לא מהניא הסיבה, כיוון דאין אנו רגילין לקבוע עליהן בהסיבה. ותמהני על הרב פנ"י ומהרש"ק ז"ל אין נעלמו מעיניהם דברי התוס' ז"ל עצמם הנז', דע"פ מש"כ בס"ד הדברים כפישוטן וא"צ לידחק בזה, והדברים מראים שכ"ה פשט דברי התוס' ז"ל. ואמנם מצאתי להגאון מהר"ר רפאל בירדוגו ז"ל בספר שרביט הזהב שרמז לכל מ"ש, וכתב ע"ד התוס' ז"ל אלו בזה"ל, עיין פירושו לעיל תוס' ד"ה נתן, בדף ט"ל, עכ"ל:

[כג] **עיין** לעיל סימן ד' (מד"ה ונראה לע"ד):

[כח] **נדרים** דף י"א ע"א:

[כט] **ע"פ** נגעים פ"ט מ"ג, ורע"ו שם

הנזכר בלשון הרא"ה ורבינו יונה, או בלא שלחן במפה אחת, הוי קביעות וכו' ואחד מברך לכולם, כמו שאם היסבו אחד מברך לכולם:

עוד כתב [ל] ע"ה, ולדידן אפילו בני חבורה או בעה"ב עם בני ביתו ואפילו קבעו מקום לא מהני, שפירושו לא מהני לכולם, אא"כ ישבו, לאפוקי עומדים. והניח שני החותמות הראשונים בצד הישיבה לברך אחד לכולם, והיינו מ"ש בשלחן אחד וכו':

וכל זה קאי אראש הסעיף, אם היו שנים או רבים, סתם ואפילו אלף, שהרי לא נתנה המשנה קצבה אלא היסבו סתם. אבל גבי זימון אמרה שלשה שאכלו כאחת וכו', וכמשמעות לשון התום' ע"ה שאמרו וכשאנו אוכלים יחד, שתרגומו כחדא כאלו הם אחד [לא], היינו קביעותינו, דמשמע הא כשאין אוכלים יחד אינה קביעות, לכך כתב מר"ן ע"ה לא מהני וכו'):

[*(ח) **עכשיו** חזרו לפרש הענין וליתן טעם לדבר ולומר, למה אמרנו דוקא לדידהו צריכים הסיבה, לפי שהם היו רגילים להסב כל אחד על מיטתו, כלומר והוכרחו להיות כל אחד שלחנו לפניו כמו שיתבאר בעז"ה:

(ט) **פירוש** בזמן הזה הרי כולנו אוכלים בשלחן אחד כמצטרך [לב], ואין צורך עוד להסיבה, ודוק בלשון אבל, שהוא לשון תשובה ותירוץ על דבר הנראה שהוא היפך מהראוי ולנטות מדין משנה וגמרא הסיבה או קביעות מקום:

(י) **ובאו** עתה לקבוע חדין ולומר, וכשאנו אוכלים יחד היינו קביעותינו, דיקא דקאמרי וכשאנו וכו', הא כשאין אוכלים יחד אינה קביעות. גם למדנו מדבריהם שפירוש מלת יחד, היינו בשלחן אחד, ממה שאמרו למעלה בסמוך אבל עכשיו כולנו אוכלים בשלחן אחד. ויתבאר עוד בעז"ה בכמה ראיות שפירוש יחד הוא בשלחן אחד [לג]. וזהו שכתב מר"ן ע"ה אפילו קבעו מקום לא מהני, שפירושו אין מועיל, אא"כ ישבו בשלחן אחד. והוסיף עוד מה שנזכר בלשון הרא"ה ורבינו יונה, בלא שלחן במפה אחת לפחות. וזהו הפירוש האמיתי אשר יאמר עליו אם לקיים דברי חכמים אמור [לד]. ודיקא דקאמרי היינו קביעותינו, ולא מידי אוחריתי, ולכך כתב מר"ן הקדוש לא מהני אא"כ וכו']:

פתח האוצר

[ל] **מר"ן** ז"ל שם:

[לא] **עיין** שו"ע שניאור סי' קס"ז סי"ז:

[לב] **ר"ל** כמו שצריך, דהיינו לאכול יחד, וכמבואר לעיל, ופשוט. ועיין בנדפס בהערות המו"ל:

[לג] **עיין** לעיל סימן ד' (מד"ה ואני הצעיר שפל), ולהלן ד"ה ושיכינו:

[לד] **ע"פ** נגעים פ"ט מ"ג, ורע"ו שם:

הכלל העולה שהמשנה וכל הפוסקים ע"ה לא נתכוונו אלא להשמיענו באיזה אופן אחד מברך לכולם. ודין המשנה בחסיבה, וכל הפוסקים ע"ה מסכימים שבזמן הזה שאין לנו הסיבה ע"ג מטות לא מהני אלא בשלחן אחד, ושאין מצטרפים לברך אחד לכולם אלא בשלחן אחד. וגם אמרו זה הלשון, לדידהו בחסיבה ולדידן בשלחן אחד, וכולם הלכו בזה אחר התוס' ע"ה שהעיקר בזה לאכול יחד:

והנה נתבאר בעזרת העוזר, לשון מר"ן ע"ה וכל הפוסקים ע"ה כפשט משמעות אור אמתותן ע"פ לשון התוס' ע"ה, שכולם דרכו דרך אחד אחרי התוס' ע"ה. ואם כדברי זה החולם חלום השוא ידבר [לה], ולאו למימרא אם הם בשלחנות מחולקות ובכל אחד אנשים מרובים, דודאי סימנא מלתא היא דלאו יאות ולא שרי למימרא. למה להם לכל הפוסקים להאריך ולכתוב אלו הלשונות שונות, היה להם לומר והאידנא שאין אנו רגילים בהסיבה, אם הם שנים או יותר בכל שלחן, אחד מברך לכולם, ולתת טעם למה כשהם אחד בכל שלחן אין מצטרפין וכשיהיו שנים או יותר יצטרפו, ומה טעם יוכל זה האיש בעל החלום לפתור אותו ולקיימו. אבל דברי האמת יפים וטובים ונעימים בטעמם ונימוקם, שהפטוק אשר למדו רז"ל ממנו ברכת הנהנין אמר ואכלת ושבעת וברכת [לו], דמשמע להו לחז"ל הנהנה הוא מברך [לז], ומשום ברב עם אמרו שאם אוכלים יחד אחד מברך לכולם. ובשאר אוכלים דלא חשיבי למקבע עלייהו, עד שישבו במקום אחד [לח], כמ"ש מר"ן ע"ה בסימן רי"ג שאין חילוק בין פת לשאר אוכלים דבעו ישיבה, ולא נימא בפת הואיל והם בשלחן אחד יועיל אפילו מעומד, ובשאר אוכלין כמו שאין שלחן מעכב כך ישיבה אינה מעכבת, וכמ"ש בב"י סימן קס"ז ובסימן (קעח) [רי"ג] דכל דליכא ישיבה ליכא קבע כלל. ועוד שם בסימן קע"ד בטור וב"י, דבשאר אוכלים בעי ישיבה לחוד, ובודאי שלא כתבו מלת לחוד אלא לאפוקי שלחן אחד הצריך לפת:

הנה מכל דברי האמת האלו הניכרים, מבורר שהקונטרים שעשה זה האיש חולק על כל החכמים פוסקי דיני התורה, ומחלל כבוד התורה, שכל מי שירצה לעשות לו שם ולחבר חבורים יכחיש ויאמר לאו למימרא אמרו כך, או לאו דוקא, ויעשה מה שלבו חפץ, ויחלוק ח"ו על החכמים ועל השכינה שדיברה בהם, ויפרש בדיני התורה כפי מה שרוצה וחפץ ללכת בהם, ויוציא הרסן מפיו להפר ברית על פי התורה אשר יורוך וגו' לא תסור [לט] וגו',

פתח האוצר

[לה] **ע"פ** זכריה י' ב':
[לו] **דברים** ח' י':
[לז] **ירושלמי** פ"ג דברכות ה"ג. ועיין שו"ע שניאור סימן קס"ז סי"ז:
[לח] **עיין** לעיל סימן ד' (סוף ד"ה וכך היתה התשובה חלילה), ובפתח האוצר שם אות קכ"ד:
[לט] **דברים** י"ז י"א:

ויאמר כך סבירא לי, אוי לעינים שכך רואים. גם מטה הדין על הקב"ה ח"ו לגזול ברכותיו [מ] ח"ו בשביל כבוד ב"ו, ואין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה' [מא], ושגיאות מי יבין [מב]. ודאי שהלומד מאותו קונטרים ומאמין לדבריו, שהוא בכלל הנזכר, ושותה מים הרעים [מג] מרקיע של שוא רח"ל. ברוך ה' צורי המלמד ידי לקרב אצבעותי למלחמה [מד] האמיתית מלחמתה של תורת האמת, כל פעל וושב המרומים ומשגיח התחתונים למענהו [מה]:

וכדי להבין הדבר על מתכונתו, נעתיק מה שנזכר בגמ' דף מ"ג ז"ל, כיצד סדר הסיבה, אורחים נכנסים ויושבים ע"ג ספסלים וקתדראות עד שיכנסו כולם, בא להם מים כל אחד נוטל ידו אחת, בא להם יין כל אחד מברך לעצמו, עלו והיסבו וכו'. ופירש רש"י ע"ה, עלו על המטות והיסבו. מוכח מזה שהמטות גבוהות מהספסלים והקתדראות, ולכן אמרו התום' ע"ה דדוקא לדידהו דחכמי משנה וגמ' שהיו יושבים כך ואינם יכולים לאכול בשלחן אחד בסיבת המטות, צריכים להסיבה שבמשנה. וחוש כל אדם יעיד על זה שאי אפשר למי שיושב על מטה קטנה להיות מגביה עצמו על כל לגימה ולחזור להסב. ואפילו בלא הסיבה טורח גדול הוא לשרבב גופו וידיו לאכול משלחן גדול שאוכלים בו רבים, וגם טורח גדול יש לחזור ולסדר המטות על סדר הניאות לשלחן אחד, וגם כשהם רבים מהנמנע להם לאכול בשלחן אחד, שהרי המטות גבוהות וצריכין שלחן מדבר קשה וגבוה, וכיצד יכניסו שלחן המחזיק את כולם, לכך צריכים הסיבה [מו]. אבל עכשיו הרי כולנו

פתח האוצר

[מ] **עיין** ברכות דף ל"ה ע"ב:
[מא] **משלי** כ"א ל':
[מב] **תלים** י"ט י"ג:
[מג] **עיין** אבות פ"א מי"א:
[מד] **תלים** קמ"ד א':
[מה] **ע"פ** משלי ט"ז ד':
[מו] **סברא** זו כתב מהרש"ק ז"ל ג"כ בתשובותיו דלעיל ודלהלן בכמה דוכתי, ומצאתי להגאון הנצי"ב בהעמק שאלה פרשת יתרו אות י"ב שביאר העניין בדרך קרובה לזה, ולתועלת העניין והמעיין נעתיק כל דבריו, וז"ל ונראה ליישב באופן אחר, דמריש"א ה"א דנ"מ בין יושב בביתו להולך בדרך, דיושב בביתו לא סגי בישיבה לחוד, אלא איזה ענין כדרך אוכלין ביחד, עיין מ"א סימן קס"ז ס"ק כ"ו, אבל מדתנן היסבו, ואין דרך כל אדם בהסיבה, שהרי עניים אין להם על מה להסב וכו' וכן תלמידים לפני רבן, וכדומה. אלמא דמכ"מ לא מיקרי קביעות בלא הסיבה. א"כ ה"ה בדרך ורמינהי וכו'. ומעתה שפיר קא מיבעי להו, מי הא דתנן היסבו משום דזה היותר קביעות לסעודה, וא"כ עניים דלא מיסבו אינן מזמנין לעולם. או ודאי כ"א כדרכו סגי, והא דתנן היסבו, היינו משום דבעינן קביעות מתחילה ג"כ לאכול ביחד, ולעניים כדרכן אין להם קביעות מתחילה, וע"כ מיבעי שיאמרו בפירוש ניזיל וניכול לחמא. אבל בעשירים הסיבת המטות היינו קביעות דמתחילה, וכמ"ש התוס' ופוסקים דעריכת

אוכלים בשלחן אחד, שיכולים אנו לעשות שלחן מדבר רך טבלא של עור, כמו ששמעתי שהיה המנהג הקדום לאכול בשלחן אחד וקורין לו ספרי"ה [מז], או לפחות מפה אחת, שהעיקר בזה לאכול יחד, וכשאנו אוכלים יחד היינו קביעותינו. ולזה הוצרכו גם רש"י [מח] והכל בו בשם ר' יצחק חזקן להשמיענו זה שהיו יושבים על מטות קטנות וכל אחד שלחנו לפניו, שאי אפשר להם בשלחן אחד. ותשלום לשון ר' יצחק חזקן, אבל בזמן הזה ששלחן אחד לכל החבורה, הוי כהסיבה. משמע שזהו תמורת ההסיבה שלחן אחד לכל החברה:

וזהו הפירוש האמיתי הממטעים ביותר לכל דברי הפוסקים ע"ה, ומסיר מעליהם קושיא גדולה, שיש להקשות וכי יש כח לפוסקים לחדש מדעתם מה שלא נזכר בגמ' ולעקור דבר הנזכר בפירוש הסיבה או קביעות מקום, ומאן דכר שמיה דשלחן, וכי אין אנו יכולים להסב, אדרבא נוח לנו יותר מהם שהיו יושבים על מטות קטנות כיושבים באויר. ואם אינה חשובה לנו הסיבה, איך אנו יוצאים בה בפסח. ועוד היה להם להניח קביעות מקום לפחות שהיא אמירה בעלמא נאכל כאן, ולמה אמרו וכשאנו אוכלים יחד, ולמה אמרו שלחן אחד לכל החברה, ולמה כתב מר"ן הקדוש ואפילו קבעו מקום לא מהני אא"כ ישבו בשלחן אחד. ולמה כתב הרב מ"א בסימן קצ"ג [מט] בשם תוס' והרא"ש והטור ותרי"ו והרמזים ורבינו ירוחם דבין בהמוציא בין בזימון אין מצטרפין אלא בשלחן אחד, למה כן, ואם יחפצו להיות כל אחד שלחנו לפניו ולהסב כבני חורין, למה יעכבום מלקיים ברב עם ה"מ. ועוד תגדל הקושיא על בעל הבית עם בני ביתו איך שללו מהם זכותם שהיה מועיל להם טעמא דגרירי בתריה, ואמרו דהאידנא לא מהני אלא בשלחן אחד, ואם הוא כדברי אלו העוררים ונוקפים לומר שהדבר תלוי כפי הקביעות באותו הזמן,

פתח האוצר

שלחן ומפה אחת הוי קביעות, דמשום שאין דרך לפרוס מפה בלא סעודה, ופריסת המפה על השלחן הגדול לכל החבורה הוי קביעות כהסיבה דידהו, ולא בעי אמירה. אבל אמירה בפירוש פשיטא דסגי, רק שיהא כדרך אכילת החבורה ואפילו בלא הסיבה, וכמש"כ דדרכן של עניים היה מעולם בלא הסיבה. והיינו דאי' בש"ע ומג"א שם דהאידנא לא מהני אמירה בלא שולחן ומפה אחת. והגר"א ז"ל הקשה מ"ש מדידהו דמהני קביעות בישיבה לחוד. ולמש"כ ניחא, דלדידהו לא היה הסיבה דרכן של עניים, ומש"ה סגי באמירה לחוד, ומתני' רבותא קתני דבהסיבה לא בעינן אמירה, דהצעת המטות היינו אמירה. אבל לדידן דאפילו עני שבישראל יש לו שולחן ומפה, לא מהני אמירה לקביעות, כיון דלא אכלי דרך קביעות, עכ"ל:

[מז] **עיין** עוד להלן ד"ה אך מה שהעיד:

[מח] **לא** מצאתי דברים אלו בפירש"י ז"ל בסוגיין, ואולי צ"ל התוס', כי הם ז"ל כתבו כן שם בד"ה היסבו. ושמא כוונת מהרש"ק ז"ל על מש"כ רש"י ז"ל להלן מינה בדף מ"ו ע"ב ד"ה בזמן שהם שתי מטות ע"ש:

[מט] **ס"ק** ח':

מה נשתנה זה הזמן שנכריחם לבטל זכותם ולא הכריחום להסב בימי חכמי המשנה [מט*]. אלא ודאי שהעיקר לקבוע יחד, וגם בעל הבית לקיים בניך כשתילי זתים סביב לשלחניך [נ], ולא הוצרכו לחסיבה וקביעות מקום אלא למניעת שלחן אחד מהם בסיבת המטות, ואותו שלחן שהיה צריך להם ונמנע מהם נתנו לנו, ולא חידשו מדעתם כלום, והם וכל דבריהם אמת כפישוטם וכמשמעו. ויפה כתב הרב מ"א [נא] על האוכלים בשדה דכיון שהם בשדה וליכא שלחן, באמירה לחוד סגי. גם צדקו דבריו שכתב בשם גאוני עולם הנזכרים למעלה שאין מצטרפים אלא בשלחן אחד. וסרה דבר עליו מי שאמר דמסברא דנפשיה קאמר, וגם על הרבנים הרב באה"ט ובעל הל"ב ושת"ז ע"ה שהסכימו לענות אמוניס אחריו בכמה מקומות, בסימן קס"ז וקצ"ג ורי"ג ורע"ג ותקנ"ב לשים עליהם תהלה ח"ו שעגו אמן יתומה ולא ירדו לעומקה ובוריה של הלכה, תחת אשר מסרו נפשם וגופם לעבודת בוראם שבראם לכבודו לתקנה ולקשטה, ברוך אשר בחר בהם ובתורתם [נב]:

והנה המשכיל והירא יתמה מזה האיש שתפש אומנות החכמים השלימים להעתיק לשון משנה או גמ' או גאוני הפוסקים, ולא הלך בעקבותם לדקדק ולפלפל ולישא וליתן ולהוציא הלימוד שמלמדים מתוך אותו לשון, אלא הזמין מלכים גדולים לתוך ביתו והקניטם והמרה את פיהם, הם אמרו אבל עכשיו כולנו אוכלים בשלחן אחד, וכשאנו אוכלים יחד שתרגומו כחדא כאלו הם אחד, והוא אמר ולאו למימרא אם היו שלחנות מחולקות ובכל אחד אנשים מרובים. ואלא מאי למימרא כולנו אוכלים בשלחן אחד, ומאי למימרא אנו אומרים בכל יום פעמים באהבה שמע ישראל, ומה משמעות ופירוש יש עוד למלת אחד, או למלת כולנו, או ששלחן אחד לכל החברה, או למה שכתב הרב שניאור אחד מברך לכולם אם כולם בשלחן אחד, או למה שכתב מר"ן שנים או רבים דמשמע אפילו כמה וכמה, וחתם הדין שלא יועיל אא"כ ישבו בשלחן אחד. ואין פוצה פה ומצפצף זולתי אלו העוררים ונוקפים ומתריסים ימתחזקים ומתאמצים להעמיד סברת מהרי"ץ ע"ה שלא כרצונו, דחלילה על שום חכם בתורה לשמה וכ"ש מחבר חיבורים בתורת האמת ודיין ור"מ שידחה האמת וימאן לקבלו, שכל שאינו מודה על האמת אפילו תורתו כמשה רע"ה אינו כלום ודיניו בטלים [נג] וגורם פגם באומה הקדושה ח"ו:

פתח האוצר

[מט*] **ר"ל** בעה"ב עם בני ביתו בזמן המשנה שלא הצריכו להם הסיבה, אע"פ שדרך הקביעות באותו זמן היה בהסיבה, ודו"ק:

[נ] **תלים** קכ"ח ג':

[נא] **סימן** קס"ז ס"ק כ"ו:

[נב] **ע"פ** אבות רפ"ו:

[נג] **כעת** לא מצאתי מקורו:

עוד האיר המאיר לעולם את עין עבדו להוכיח מהיש אומרים שכתב מר"ן ע"ה בכ"י [נד] בשם הרא"ש שפירשו ההסיבה שבמשנה ישבו סביבות השלחן [נה]. וח"ו שיצא מפיהם דבר שאינו, או שחלק עליהם הרא"ש, שפירושם הוא העיקר בדין להיות קבועים יחד. והביאו ראיה מתרגום הפסוק ואסתחרו למיכל לחמא [נו]. וכ"ש לתרגום יונתן שתרגם שני המקראות, וישבו לאכול לחם [נז], ופסוק וישבו לפניו [נח], ואחזרו. ופסוק קום נא שבה [נט], תרגם תיב [ס]. וזה דרך משגה תורה תורה שבע"פ לשמור ולחקים כל מה שנזכר ונרמז ויוצא מכלל תורה שבכתב, ומימיך מלא שבוע זאת [סא], ויעש לאביו אבל שבעת ימים [סב], ומכלל שנאמר ליחזקאל [סג], ונעשו חובה. וכל דבריהם דברי אלהים חיים, וכל החכמים ונביאים וסופרים לא פיחתו ולא הותירו על תורת משה רע"ה. ואף שהוקשה על פירושם מתלמידי דרב, היינו לומר שאם פירוש היסבו שבמשנה כפירושם

פתח האוצר

[נד] **סימן** קס"ז:

[נה] **ר"ל** דמשמע שיושבין סביב שלחן אחד, וכמ"ש לעיל סימן ד' (ד"ה עוד הוקשה את"כ), ולהלן סימן י"ב (ד"ה והנה נפלאו). ולפמ"ש מהרש"ק ז"ל בכאן, ליתה למה שתמהנו בפתח האוצר לעיל סימן ד' אות צ"ב, ע"ש ודו"ק:

[נו] **בראשית** ל"ז כ"ה:

[נז] **שם**:

[נח] **שם** מ"ג ל"ג:

[נט] **שם** כ"ז י"ט:

[ס] **ר"ל** דשני המקראות הראשונים שרבים ישבו לאכול, תרגם ואחזרו, כי ברבים שייך לומר בלשון סביב דהיינו ישיבה מסביב לשלחן וכיו"ב. משא"כ הפסוק השלישי שהוא לשון יחיד, תרגם תיב, כי ביחיד לא שייך לשון סביב:

[סא] **בראשית** כ"ט כ"ז. ור"ל דמפסוק זה סמכו רז"ל שאין מערבין שמחה בשמחה, עיין במדרש הגדול שם:

[סב] **בראשית** נ' י'. ור"ל דמפסוק זה סמכו רז"ל שבעת ימי האבל. ותימה דבהדיא דחו בירושלמי בפ"ג דמו"ק ה"ה למי שרצה לסמוך שבעת ימים לאבל מפסוק זה, כיון שאין למדין מדבר שהוא קודם מתן תורה. וכ"כ הרמב"ם ז"ל בריש הלכות אבל [ועי' שם במפרשי' שלא הראו מקום לדברי הרמב"ם ז"ל, והוא מן הירושלמי הנז' וכ"ה במדרש הגדול שם]. וע"ע להתוס' ז"ל במו"ק דף כ' ע"א ד"ה מה. נמצא דלא למדו כלום מפסוק זה. שוב ראיתי שהגירסא בב"ר פר' ק' ז', מנין לאבל שהוא שבעה, ר' אבא מייתי לה מהכא, ויעש לאביו אבל שבעת ימים, ולמדין [מ]דבר [ש]קודם מתן תורה, ע"כ. נמצא דר"א ס"ל דלמדין מדבר שקודם מתן תורה, כי הדבר פשוט לענ"ד דיש לקרות ולמדין וכו' בניחותא ולא בתמיהה, וכדמוכח נמי מן הלשון, וכמ"ש ג"כ בפי' יפה תואר שם, ודלא כמ"ש בפי' מתנות כהונה ובעץ יוסף שם. וע"ע הלשון בשיטה חדשה שם, ובדברים רבה פר' ט' א'. ועיין מש"כ בפי' יפה תואר שם:

[סג] **ר"ל** דמספר יחזקאל למדו חז"ל הרבה ענייניים, עיין שבת דף קכ"ט ע"ב, יבמות דף ק"ב ע"ב, נדה דף מ"ח ע"א, ועוד רבים. ויותר נ"ל דכוונתו על

מאי איבעיא לתלמידי דרב, והא אכלו בהדי חדדי והיינו שלחן אחד וסביבין, אלא עיקר פירושה כרש"י, ולא איבעיא להו אלא אם בדוקא היסבו, עד שהשיב המשיב שאפילו באמירה ניזיל וניכול בדוך פלן סגי, כיון שאינו אלא להכר שאוכלים בחברה הואיל וכל אחד על מטתו ושלחנו לפניו, כ"ש שאכילתם יחד, שהעיקר לאכול יחד [סר]:

ותהלה לאל שגם מהרי"ץ ע"ה הודאתו כמאה עדים דחילייהו דת"ח שזכר שהיו מברכים בכל שלחן הוא מפסק מר"ן בסימן קס"ז [סה], אלא שהקשה עליהם [סו] במת שהיו סומכים על זימון אחד, וכתב [סז] שהעיקר בזה הקיבוץ והחברה לאכול יחד, ושיכינו עצמם קודם שישבו לאכול יחד:

והנה ודאי שאלו העיקרים לקוחים מדברי חכמים ע"ה [סח], הקיבוץ הוא ממה שאמרו והוא שלא יהיו מפוזרים ומפורדים. והחברה הוא מ"ש הרמב"ם ע"ה בפירוש המשנה, היסבו, הטו. ועניני שהיו אוכלים על מטות קטנות בחברה [סט]. ושיכינו עצמם קודם שישבו, הוא מ"ש בגמ' דאמרי ניזיל וניכול בדוך פלן, ופירש רש"י ע"ה בעצה אחת ובהזמנה אחת. ולאכול יחד, הוא מהתום' שכתבתי:

ואחר המחילה ממעכ"ת ונשיקת עפר משכב רגליו, הנה לא דלה ולא העלה ולא הגביה ממקור מעין חכמתו אור ביאור ופירוש מלות אלו, והלא הקיבוץ הוא כדי שלא יהיו נראים חלוקים זה מזה, ואיה חילוק ופירוד גדול מזה שכל חבורה פונה מחברתה עורף ולא פנים [ע]:

פתח האוצר

דיני אבל שלמדו מיחזקאל, עיין סוכה דף כ"ה ע"ב, מועד קטן דף ט"ו ע"א וע"ב. וכוונת מהרש"ק ז"ל בכ"ז לומר דחז"ל דרשו הרבה עניינים רק מרמזי המקראות. ועי' מ"ש כיו"ב בחגיגה דף י' ע"א במשנה:

[סר] **כוונת** מהרש"ק ז"ל פשוטה, דהרא"ש ז"ל לא חלק על הי"א בעיקר דינא, דאיהו נמי מודי דבעיקר דינא ישיבה מסביב חשיבא נמי קביעות, ושזה בכלל קביעות מקום שנזכר בגמ'. ולא חלק עליהם הרא"ש ז"ל אלא בעיקר פירוש תיבת היסבו דמתני' דאינה אלא הטייה, וכדמוכח ממעשה דתלמידי דרב, ודו"ק. ועיין לעיל סימן א' (ד"ה וראיתי להרא"ש), ולהלן בקונטריס מתנות כהונה סימן ה':

[סה] **לעיל** סימן א' (ד"ה ומקרוב). וע"ע להלן סימן י"ב (ד"ה והנה נפלאו), ובפתח האוצר שם אות ט':

[סו] **שם** ד"ה והתימה:

[סז] **שם** ד"ה ונראה שלזה:

[סח] **בכ"ז** עיין לעיל סימן ד' (מד"ה ואני הצעיר שפל), ולהלן סימן י"א (ד"ה מכל אלו ההוכחות), סימן י"ב (ד"ה והנה נפלאו), וסימן י"ג (ד"ה והנה ודאי):

[סט] **עיין** בפתח האוצר לעיל סימן א' אות ל"ד:

[ע] **ע"פ** ירמיה ב' כ"ז:

והחברה, אם נאמר שהוא מלשון אחוה וריעות, הא כתיב כמים הפנים לפנים [עא], ופניהם איש אל אחיו [עב]. ובדברי רז"ל אם מתאחים זה עם זה [עג]. ואם מלשון חיבור ומחברת, הא כתיב וחברת את חמש היריעות לבד [עד] וכו', וקורא להם החוברת האחת [עה], החוברת השנית [עו]. ואח"כ ע"י חיבורם בקרסים ובלולאות קרא אותם אחד [עז]. ואלו החבורות במה יתחברו לקרותם חברה. ואם נאמר כיון שהם בבית אחד חשיב חיבור [עח], א"כ למה אמרה המשנה היסבו, ולמה אמרו כל הפוסקים ע"ה אין מצטרפים אלא בשלחן אחד, והלא הם בבית אחד:

ושיכינו עצמם וכו' דהיינו קביעות מקום, הרי כתב מר"ן ע"ז דהאידנא אפילו קבעו מקום לא מהני [עט]. ועוד אם אח"כ יתחלקו לכתות כתות, היכן היא עצה אחת והזמנה אחת [פ]. ועוד הא כתב הרב שניאור ע"ה דבאורחים לא שייך קביעות מקום [פא]. וכ"ש לאכול יחד, שבודאי שאין עיקר פירושו אלא כתרגומו [כחדא] כאלו הם אחד בשלחן אחד. וכבר כתבתי [פב] ראיה מפרשת ראה ממ"ש הכתוב הטמא והטהור יחדיו יאכלנו [פג], ופירש רש"י ע"ה שהוא בקערה אחת. וכתב הרא"ם ע"ה שמוהטהור יחדיו הוכיחו רז"ל שהוא בקערה אחת. ועוד כמה ראיות, צמר ופשתים יחדיו [פד], בשתי תכיפות הוי חיבור [פה]. לא תחרוש בשור

פתח האוצר

[עא] **משלי** כ"ז י"ט:

[עב] **שמות** כ"ה כ', ל"ז ט':

[עג] **ל"מ**. ואולי הוא מה דאי' במדרש הגדול בראשית (כ"ח י"א) ע"פ ויקח מאבני המקום. ועיין הלשון ברבה ובילקוט שם, וכמדומני שנמצא לשון זה במקום אחר בדברי רז"ל, וצ"ע:

[עד] **שמות** כ"ו ט':

[עה] **לא** מצאתי לשון זה, אך לחוברת האחת קרא הכתוב חוברת סתם ע"ש פסוק י':

[עו] **שם** י':

[עז] **שם** י"א:

[עח] **עיין** להלן סימן י"א (ד"ה ואם יקשה):

[עט] **אמנם** מהרי"ץ ז"ל ס"ל דאף האידנא מהני קביעות מקום, ואפי' לדעת מר"ן ז"ל, כמשנ"ת לעיל סימן א' (ד"ה והנה כל מעיין), ובפתח האוצר שם אות כ"ב וכ"ג:

[פ] **כ"כ** רש"י ז"ל שם ד"ה בדוך פלן, דהאי דקבעו מקום היינו בעצה ובהזמנה אחת, וכדלעיל ד"ה והנה ודאי:

[פא] **עיין** שו"ע שניאור סימן קס"ז סט"ו, וסימן רי"ג ס"א, וצ"ע ודו"ק:

[פב] **לעיל** סימן ד' (ד"ה אח"כ נ"ל עוד):

[פג] **דברים** י"ב כ"ב:

[פד] **שם** כ"ב י"א:

[פה] **כלאים** פ"ט מ"י. ועיין פירש"י ז"ל שבת דף נ"ד ע"א ד"ה אינו חיבור:

ובחמור יחדיו [פו], בקשורים יחד [פז]. היוצר יחד לבם [פח], ופירש רש"י ע"ה בגמ' [פט] שהקב"ה דן את כל העולם בסקירה אחת. ובנין אב לכולם, ויחדיו יהיו תמים אל ראשו [צ], כיצד יהיה, אל הטבעת האחת [צא]. ואם כוונת מהרי"ץ שפירוש לאכול יחד היינו שלא יהיה הפסק שהייה בין הברכה לאכילת החבורה השנית, מאי שנא דין זה לצוות ולזרז עליו בלא מהני אלא כך, והלא כל הברכות כולן אין מוציא חבירו אלא אם עושה המצוה בלי הפסק, וכי יעלה על הדעת שיוציא חבירו על מה שיאכל אחר זמן:

גם מה שהקשה [צב] איך היו סומכים על זימון אחד, כבר ישבתי [צג] בעז"ה בכמה ראיות והוכחות ברורות מספיקות למי שמכיר את האמת ואוהבו ושמח בו ומקבלו. והנה מכל מה שכתבתי נתבאר בבירור שהקושיא מעיקרא ליתא, שהרי נתברר שברכת המוציא תלויה באכילתם יחד, ושפירוש יחד היינו בשלחן אחד כהסכמת כל הפוסקים, שהרי הוכיחו מלשון המשנה שאמרה [צד] שלשה שאכלו כאחת חייבין לזמן, דאין מצטרפין אלא בשלחן אחד. נמצא דאין לה שום שייכות בצירוף חבורות. גם חיוב הזימון אין לו שייכות בצירוף חבורות, אלא כל שלשה או יותר שיאכלו יחד, יחול עליהם חיוב זימון בעל כרחם. ואם הם חבורות, כל אחת חל עליה זימון בעל כרחה בלא סיוע צירוף חברתה, וכמאמר המשנה שלשה שאכלו כאחת

פתח האוצר

[פו] **דברים** כ"ב י':

[פז] **כלאים** פ"ח. וז"ל בנו הגאון מהר"י קרח ז"ל בספר מרפא לשון בראשית (א' כ"ט) וז"ל, כל תרגום יחדו מתרג' כחדא החי"ת נחה וכו', וגם בזה הנקדנים תופסין אותנו שצ"ל כחדא בחטף החי"ת, לפי שהכ"ף שימושית ופירושו כאחד, וזה כי יחדו הוא לשון ייחוד מרובה, כמו אליו, עליו. ותכלית רבוי הייחוד הוא שישובו הרבים להיות אחד, וזהו יחדו, כחדא. ר"ל כאחד. וכמו שדרשו רז"ל הטמא והטהור יחדו יאכלנו, ר"ל בקערה אחת. וכן לא תלבש שעטנז צמר ופשתים יחדו, בשתי תכיפות, שבזה יהיו מתיחדים לעולם. וכן לא תחרוש בשור ובחמור יחדיו, בקשורים יחד, עכ"ל:

[פח] **תלים** ל"ג ט"ו:

[פט] **ראש** השנה דף י"ח ע"א ד"ה אף כאן:

[צ] **שמות** ל"ו כ"ט:

[צא] **שם**:

[צב] **שם** ד"ה והתימה:

[צג] **לעיל** סימן ד' (ד"ה ומה שהקשה מהרי"ץ, וד"ה והיתה התשובה על מה שטען הטוען). וע"ע לעיל סימן ז' (ד"ה ומה שהקשה בעל הקונטריס), ולהלן סימן י"א, סימן ט"ז (מד"ה אבל מה שהקשית), ובפתח האוצר לעיל סימן ח' אות י"ד:

[צד] **ברכות** דף מ"ה ע"א. ומשנה זו בזימון אייריי, אלא שגם לחיוב זימון בעינן שלחן אחד וכדלהלן, רק שלצירוף חבורות שיש בכל אחת שיעור זימון, לא בעינן שלחן אחד, וכמו שיתבאר להלן. ועיין עוד להלן סוף ד"ה והנה לפי סברת מהרי"ץ, וסימן י"א (סוף ד"ה עוד הוכחה גדולה), ובפתח האוצר שם אות מ"א:

חייבים לזמן, כלומר חל עליהם זימון, ואמרה עוד [צה] שתי חבורות האוכלות בבית אחד וכו' מצטרפות לזימון, כלומר לאותו זימון שכבר נתחייבו בו, ככל מצוה שחייב בה האדם ש"צ מוציא את הרבים ידי חובתן [צו]. וגם ע"ז כתב הרב בית חדש [צז] אם ירצו, שכיון שיש בכל חבורה שיעור המתחייב בזימון שפיר קרינן ביה ברב עם הדרת מלך. ולכך כתב הרב שניאור [צח] שאין מועיל כניסה ע"ד להצטרף לא בהמוציא ולא בזימון כמו שנתבאר בסימן קס"ז, ופירוש דבריו דבסימן קס"ז משתעי בשכל אחד שלחנו לפניו היאך אחד יכול לברך לכולם, ונחתך הדין דהאידנא לא מהני אלא אם ישבו בשלחן אחד, וגם בזימון הדין כן שאם כל אחד שלחנו לפניו לא יחול עליהם חובת זימון אלא בשלחן אחד, לכך אם הם חבורות אין מועיל כניסה ע"ד להצטרף, שהרי ברכת המוציא תלויה בקביעותם יחד בשלחן אחד, ובחיוב הזימון לא נפקא מינה ולא מידי, שהרי יחול על כל חבורה בעל כרחה. אבל לענין לזמן זימון אחד או שנים, הואיל והדבר תלוי ברצונם, מועיל כניסה ע"ד להצטרף וצריכים לכך, וליתא לקושית מהרי"ץ כלל:

ובזה לא היינו צריכים לכמה תשובות שכתבנו בקונטרים ראשון [צט] בראיות והוכחות ברורות, ועל כולם ראיה ברורה לקוחה ממשנה וגמ' ופוסקים דשתי חבורות ההופכות פניהם חשובות כשני בתים [ק]. ואף שזה האיש [קא] השיב ברוח בלא טעם, כך זיתה התשובה אליו, מי יגלה עפר מעיניכם אבות העולם תנאים ואמוראים ופוסקי דיני תורת חכם מקור החיים [קב], אשר הסכמתם לתרגם בבית אחד יאכל [קג], בחבורה חדא, מי גילה לכם רז זה ואינו ידוע במקרא. אלא שידוע וברור לכם שדעת המקום כן, ומכח זה עשיתם מעלה בקדש [קד], דתנן בפ"ב דביצה [קה]

פתח האוצר

[צה] **דף** נ' ע"א:

[צו] **ר"ל** דלא דאמי לברכת המוציא שעדיין לא נתחייבו לברך, דהנהנה הוא המברך, להכי אין אחד מוציא חבירו אא"כ ישבו יחד בשלחן אחד. משא"כ ברכת הזימון שכבר נתחייבו בה, דשייך בה קצת ערבות, וכמ"ש הגאון מהר"א הכהן עראקי ז"ל לעיל סימן ז' (סוף ד"ה ומה שהקשה בעל הקונטריס), וסימן ט' (ד"ה ומש"כ לא אמרו):

[צז] **סימן** קצ"ה:

[צח] **סימן** קצ"ה ס"ב. ועיין לעיל סימן ז' (ד"ה ועוד כתב הרב שניאור):

[צט] **כוונתו** על תשובתו דלעיל סימן ד':

[ק] **שם** ד"ה עוד האיר המאיר:

[קא] **כוונתו** על הגאון מהר"י הכהן ז"ל בתשובתו דלעיל סימן ו' (ד"ה ויש מקשין מחבורות) ע"ש:

[קב] **ע"פ** משלי י"ג י"ד:

[קג] **שמות** י"ב מ"ו:

[קד] **דבריו** צ"ע, ודו"ק:

[קה] **דף** י"ז ע"ב. וע"ש בגמ' דף י"ט ע"א. וע"ע להלן סימן י"א (ד"ה עוד הוכחה גדולה):

מטכילין מגב לגב ומחבורה לחבורה, ועיין שם. וגם אתם רש"י ורע"ו [קו] נתתם טעם סתם גבי פסח ששתי חבורות ההופכות פניהם חשובות כשני בתים. גם אתם רבותינו פוסקי דיני התורה הוספתם על שמועת המשנה שאמרה שתי חבורות האוכלות בבית אחד וכו', ואתם אמרתם או בשני בתים [קז], מצטרפות לזימון, שברור לכם שאין טעם לחלק, שגם כשהם בבית אחד הם כשני בתים [קח], שהרי יש לנו בנין אב וכתוב אחד, והלא חכמי הדור הזה לא ערב להם כל זה, ומה יענו ליום פקודה, היאמרו לא נקבל בנין אב זה שכתבת:

ועוד זה מצאתי ראיה ברורה שכתב מר"ן הקדוש בסימן תע"ב ס"ה, ות"ח מופלג בדורו חשוב כרבו ואינו צריך להסב. ודוקא כשאוכלים על שלחן אחד, אבל אם אוכל על שלחן בפני עצמו צריך להסב [קט]. ומשמע אפילו רואה אותו או סמוך לו כיון שהוא בשלחן אחר כאלו אינו לפניו. עוד בסימן תע"ח בהגהה, ולא יאכלנו בשני מקומות. וכתב הרב שת"ז בשם הרב מ"א, אפילו בחדר אחד לא יאכלנו בשני שלחנות. הרי בפירוש ששני שלחנות כשני מקומות [קי]:

פתח האוצר

[קו] **פסחים** דף פ"ו ע"א:

[קז] **כ"כ** מר"ן ז"ל ריש סימן קצ"ה, וכ"כ רוב הפוסקים ז"ל. והוא מן הירושלמי בברכות שם:

[קח] **עיין** לעיל סימן ד' (ד"ה והיתה התשובה כך), ובפתח האוצר שם אות פ"א וקי"ט:

[קט] **לכאורה** יש להקשות ע"ז, דכיוון שכולן מיסבין, הרי כולם חשובים כאוכלים יחד בשלחן אחד, א"כ אפילו אוכל בשלחן אחר אינו צריך להסב. דכיוון שכולם מיסבין כאלו כולם אוכלים יחד אף אותן שאינן באותו שלחן. וי"ל דודאי דבזה"ז אין הסיבה מועלת שאחד יברך לכולם, דדוקא לדידהו שהיו רגילין להסב, וההסיבה היא הקביעות בזמנם, להכי מהני הסיבה, משא"כ לדידן שאין ההסיבה רגילה בימינו לכן אינה קביעות. ועיין בפתח האוצר לעיל סימן ח' אות י"ח:

[קי] **תימה** דהא בהדיא כתב הרב מג"א ז"ל שם דהיינו דווקא לעניין אפיקומן, אבל שאר סעודתו יכול לאכול בשני שלחנות, וכמשנ"ת לעיל סימן ו' (ד"ה ויש מקשין מחבורות), ובפתח האוצר שם אות מ"א. ולפי הנראה מהרש"ק ז"ל לא עיין בספר מג"א גופיה אלא בשת"ז, ושם לא הביא חילוק זה. ויש לדחוק ולומר דאין כוונת מהרש"ק ז"ל אלא להוכיח מזה ששני שלחנות בבית אחד וחשובים שני מקומות. ומה דלעניין סעודה יכול לשנות משלחן לשלחן, הוא משום דקיימ"ל דיכול לשנות מפינה לפינה בבית אחד. אמנם אכתי קשיא לי מזה עמש"כ מהרש"ק ז"ל לעיל סימן ד' (ד"ה יצא לנו מזה), ולהלן בסמוך ד"ה ובזה נתחזק, דהמשנה מקומו מחבורה לחבורה בחדר אחד צריך לחזור ולברך, וצ"ע:

ומן התימה על זה האיש [קיא] אשר לשעבר היה מחזק את ידי במה שכתבתי, ומבשר אותי במה שאירע מחכם יוסף הכהן מחכמי טבריה ת"ו [קיב], שתמה על זה המעשה שמעמידים החתן להוציא החבורות י"ח, והשיב לו שכבר נעשית מחלוקת ותשובות ע"ז, וכשהיה קורא לו תשובותי היה שמח בהן, וכשהיה קורא לו תשובות הרב המורה היה מתכעם ואומר בודאי שזה מכיר את האמת ומתכוין לחפות עליו, ושהמנהג כן בכל א"י [קיג]. ואעז במרירות נפשי ואומר, מי נתן למשיסה יעקב וישראל לבוזזים [קיד] ובוזים ומבזים, הלא ה', כמאמר דבר קדשו וגם אני נתתי אותם נבזים ושפלים כפי [קטו] וכו', ונושאים פנים בתורה רח"ל:

ועתה כי אמנה כי בורא עולם בוחן לבות חוקר כליות, גלוי לפניו גידל צערי על הענין הזה, גילה והאיר עיני העבד השפל בעיניו למצוא את מוצא דבר זה מאין יצא לרז"ל שהחבורה דין בית יש לה, והוא ממה שאמר הכתוב ואם ימעט הבית מהיות משה [קטז], ולא אמר להיות על שה, ויצא לרז"ל לפרש בו עוד פירוש שני, שאם יבואו מהנמנין על הפסח להתמעט, מהיות השה חי יכולים להתמעט [קיז]. והרי קרא הכתוב לנמנין שהם החבורה בית. ועוד אמר, לא תוציא מן הבית מן הבשר חוצה [קיח], לאו גמור [קיט]. ולכך כתב רבינו הרמב"ם פ"ט מהלכות קרבן פסח שהמוציא מן החבורה לוקה. וה' ותורתו אחד, ומשפט אחד, וישראל גוי אחד, ואעפ"כ קרא הכתוב בית אהרן [קכ], בית הלוי [קכא], בית ישראל [קכב], ע"ש התחלקותם בקדושה. וגם בתים של בנין הוא ע"ש התחלקותם זה מזה [קכג].

פתח האוצר

[קיא] **כוונתו** על החכם שהזכיר בתחילת התשובה, והוא מהר"י הכהן ז"ל כמ"ש בפתח האוצר שם אות ט' ואות ק"א. ועיין לעיל ריש סימן ד', ובפתח האוצר שם אות ח':

[קיב] **עיין** מש"כ ע"ז בפתיחת הספר:

[קיג] **עיין** לעיל סימן ו' (ד"ה ויש שמקשין ואומרים), סימן ז' (ד"ה ומש"כ בשם חכמי א"י), סימן ח' אות כ"ט, סימן ט' (ד"ה ומש"כ בשם חכמי א"י), ובפתח האוצר שם אות כ"ה:

[קיד] **ישעיה** מ"ב כ"ד:

[קטו] **ע"פ** מלאכי ב' ט':

[קטז] **שמות** י"ב ד':

[קיז] **פסחים** דף פ"ט ע"א. ועיין להלן סימן י"א (ד"ה עוד הוכחה גדולה):

[קיח] **שמות** י"ב מ"ו:

[קיט] **יש** להעיר ע"ז, דמ"ש שהמוציא מחבורה לחבורה לוקה, לא למדו זה מן הפסוק לא תוציא מן הבית, אלא ממ"ש הכתוב מן הבשר חוצה, חוץ למקום אכילתו, כדאיתא בפסחים דף פ"ה ע"ב. אמנם רש"י ז"ל בפירוש התורה שם, למד זה מתי' בית, ע"ש. וע"ע בפתח האוצר לעיל סימן ד' אות ק"ה:

[קכ] **תלים** קל"ה י"ט:

[קכא] **שם** כ':

[קכב] **שם** קט"ו י"ב:

[קכג] **בכל** זה עיין עוד לעיל סימן ד' (ד"ה והיתה התשובה כך):

גם החבורות כן כל אחת פונה ועוסקת לעצמה, ומי הוא אשר יראה דבר מלך העולם קורא כך ולא ישמור להקים את דברו בכל מקום:

ובזה נתחזק ונתאמת אצלי מה שכבר כתבתי [קכד] שהפוסק סעודתו לאכול בחבורה אחרת, שהוא שינוי מקום, והאמת יורה דרכו:

והנה לפי סברת מהרי"ץ ע"ה שמקשה מצירוף חבורות לזימון ומדמה להו להדדי, צריך להשוות המדה ולצרפם גם לברכת המוציא אף בשני בתים כמו בזימון, ואיך אפשר, והלא אפילו בפירות לא מהני לברך אחד לכולם אלא אם הם במקום אחד כמו שנתבאר בסימן רי"ג [קכה]. והנה ודאי כשגגה שיוצא מלפני השליט [קכו], אבי אבי רכב ישראל [קכז], לנטות מדין המוסכם מכל הפוסקים מכח קושיא [קכח], אף אם הונח שהיא קושיא, כ"ש כאן שאין שום קושיא כמו שנתבאר, וע"פ העיקרים שכתב ע"ה הקיבוץ והחברה לאכול יחד. ועוד וכי יכולים אנו לצרף שתי חבורות של שני שני בני אדם לזימון, והלא המשנה אמרה שלשה שאכלו כאחת, והוכיחו מזה דדוקא בשלחן אחד [קכט], ואין שייכות לצירוף חבורות לחיוב זימון כלל, וכ"ש המוציא:

פתח האוצר

[קכד] **לעיל** סימן ד' (ד"ה יצא לנו). וע"ש בפתח האוצר אות ק"כ, ולעיל אות ק"י:

[קכה] **עיין** לעיל סימן ד' (ד"ה וכך היתה התשובה חלילה), ובפתח האוצר שם אות קכ"ד:

[קכו] **קהלת** י' ה':

[קכז] **מל"ב** ב' י"ב. י"ג,י"ד:

[קכח] **כי** קיימ"ל דאין דוחין את הדין מכח קושיא. ועיין ב"י סימן תקמ"ח (ד"ה נהג) בשם הרא"ש ז"ל, ומג"א סימן קצ"ו סוף סק"א. וכמ"ש המפרשים ז"ל כיו"ב דכל קשיא שבתלמוד יש לה תירוץ, משא"כ תיובתא. ומשו"ה אשכחן להפוסקים ז"ל בכמה דוכתי שפסקו להלכה אף דינים שעלו בתלמוד בקשיא. עיין להרי"ף ז"ל בגיטין דף ל"ז ע"א מדפי הספר, רש"י סנהדרין דף ע"ב ע"א ד"ה קשיא, רשב"ם בבתרא דף נ"ב ע"ב ד"ה ופסק, נימוקי יוסף שם, רא"ש ברכות פרק תפלת השחר סוף סימן ב', דברי חמודות ברכות פ"ט סימן ג' אות י"ג, פלפולא חריפתא בבתרא פרק יש נוחלין סימן ט"ז אות כ', שו"ת פעולת צדיק ח"ב סימן מ"ב וח"ג סימן רי"ח, זבח תודה סימן ט"ל ס"ק ח"פ ד"ה וצריך לדעת, ועוד. וכ"כ הגאון מהר"ח כסאר יצ"ו בספר שם טוב בפ"י מהלכות ברכות דין ח' וז"ל, הכלל המסור בידינו הוא שכל מקום שאמרו חז"ל קשיא, לא נדחו דברי אותו חכם שהקשו עליו, שיש לתרץ הקושיא והדין מקויים, דאילו נדחו דבריו הו"ל למימר תיובתא וכו', עכ"ל. וכ"כ עוד בפי"ז מהלכות א"ב דין ט"ו. וע"ע להלן ד"ה ועוד אני אומר:

[קכט] **עיין** לעיל ד"ה גם מה שהקשה, ולהלן סימן י"א (ד"ה עוד הוכחה), ובפתח האוצר שם אות מ"א:

אך מה שהעיד מפי זקנים [קל] שהמנהג הקדום לברך ברכה אחת, חלילה להכחיש עדות זקן חכם וצדיק ולא ליחס לקדושי עליון שהיו מברכים בכל שלחן למשנים מנהג, וקרוב לודאי לימר שהוא כפי ששמעתי בקטנותי מזקן אחד שהמנהג היה לאכול בשלחן אחד וקורין לו ספרי"ה [קלא]. ונמצא שהיו עושין כדין, אלא שנשתנה המנהג לאכול בשלחנות מחולקים ולא נראה להם לחלק בחבורות כמו שלא נראה למהרי"ץ ע"ה, ושגיאות מי יבין [קלב]:

ומאחר שנתבאר בלי שום נדנוד ופקפוק שאין מצטרפין אלא בשלחן אחד, איך נכנים עצמינו אפילו לספק הנאה בלא ברכה, וכ"ש שיש מי שסובר שמצוה ליחלק ולברך כל אחד לעצמו [קלג], וגם עיקר הדין כן שהנהנה הוא מברך [קלד], בודאי שאין לחוש לברב עם בזה אלא כשהוא כהלכתו ושלמותו והדרו הדרת מלך מלכות שמים. שיש לדקדק בפסוק [קלה], שפתח ברב עם וסיים ובאפס לאום, שהיל"ל ובמעט עם, מאי ובאפס, גם לאום מהו. אלא אימתי הוא הדרת מלך, כשהוא ברב עם בסגיאות חילא. ואימתי, כשהמצוה נעשית כרצון חכמים [קלו] שנקראו מלכים מאן מלכי רבנן [קלז], בי מלכים ימלוכו [קלח], שרצונם בכאן להיות בחיבור ודיבוק. ואין לאום אלא מלכות [קלט], ולאום מלאום יאמץ [קמ], ומלכו ממלכו תתקף. ואין לאום אלא חיבור ודיבוק, כמו אומה של ריאה [קמא]. וכן פירש

פתח האוצר

[קל] **מהרי"ץ** ז"ל העיד בתשובה לעיל ריש סימן א' שהמנהג הקדום לברך ברכה אחת, ולא ששמע מזקנים, אלא שכך ראה בעיניו שנוהגין כן, ושבזמנו ראה קצת מהעם שהחלו לברך בכל שלחן. ועיין לעיל סימן ה' (ד"ה בהיות), ובפתח האוצר שם אות ל"ד:

[קלא] **עיין** לעיל ד"ה וכדי להבין:

[קלב] **תלים** י"ט י"ג:

[קלג] **לא** ירדתי לסוף דעתו ז"ל. ועוד דהא אף איהו נמי מודי שאי"צ שכ"א יברך לעצמו, אלא שבכל שלחן יברך אחד מהם, וא"כ אף לשיטתו לא יצאו יד"ח שיטה זו, וצ"ע:

[קלד] **עיין** לעיל אות ל"ז:

[קלה] **משלי** י"ד כ"ח. ולשון הפסוק, ברב עם הד"מ ובאפס לאום מחתת רזון:

[קלו] **עיין** להלן סימן י"ט:

[קלז] **גיטין** דף ס"ב ע"א:

[קלח] **משלי** ח' ט"ז. ודרז"ל פסוק זה על החכמים, כדאיתא ביומא דף ע"ב ע"ב, וברמב"ם רפ"ג מהלכות תלמוד תורה:

[קלט] **כך** פירש"י ז"ל בבראשית כ"ה כ"ג:

[קמ] **בראשית** כ"ה כ"ג:

[קמא] **רמב"ם** פ"ז מהלכות שחיטה דין ה'. ולא ידעתי כוונת מהרש"ק ז"ל בזה, גם המפרשים ז"ל לא פירשו כן, אלא דנקראת כן משום שהיא הגדולה והעיקרית בין שאר האונות, לכן נקראת אומה, מלשון אם. וכ"פ מהרי"ץ ז"ל בז"ת סימן ל"ה סק"ג, והגאון אחי"ה ז"ל בספר זבחי צדק סימן י"ו סק"ה. וזה כמו שמצינו כיו"ב בכמה דוכתי בלשונות

רש"י ע"ה ובאפס לאום, כשאינם דבקים בו. וגם כל אומה נקראת כך ע"ש שדבוקה באלוה שבחרה לה [קמב]. ובכאן יאמר, ובאפס רצון ודעת מלכים שהם החכמים שאינו בחברה, אינו אלא מחיתת רזון, כמו שפירש רש"י ע"ה חסרון רזונותיו הוא וכו', ומשליט את האומות על בניו, עכ"ל:

ועוד אני אומר שלשון מהרי"ץ ע"ה מוכיח שהמנהג הקדום כן, ממה שהוכרח לומר אלא אם יביאו ראיות ברורות לחלק בחבורות [קמג]. ומובטח אני באותו צדיק שיקיים על כל זה וישמע משה וייטב בעיניו [קמד]. וכבר הודיע אמונתו וצדקתו וגילה דעתו שאם יביאו ראיות לחלק שהדין עמהם, ומה יש במציאות ראיות ברורות וחזקות מאלו, המובאות ממקרא ומשנה ופוסקים, וכי יש תורה חדשה להביא ממנה ח"ו, או ח"ו מהרי"ץ חשוד מלקבל האמת. והנה ודאי שלא חיינו צריכים לשום ראיה לחלק, שלא עשה אלא מכח קושיא, ואין הדין נדחה מפניה, ואחרי רבים רוב בנין העולם פוסקי דיני התורה להטות, אך כיון שמן השמים סייעו בראיות חזקות וקיימות להגדיל תורה ולהאדירה, דבר המלך אין להשיב ולכבוש, ויש בהם צורך להראות כבודה וגודלה והדרה של תורת חכם, כי לא יחסר כל בה, וגם שכל דברי חכמים פוסקי דיניה ע"ה על אדניה הנחמדים מזהב ומפז הטבעו, ולהראות חסרון הדור העני ואין ירא לגשת ולגעת לקלקל פתגמין תריצין לומר לאו דוקא ולאו למימרא, וכמדומה להם שהם רובא דעלמא להכריח בכל תפוצות ישראל

פתח האוצר

רז"ל, כמו אבות הטומאה, אבות נזיקין, אבות מלאכות בשבת. וכמו בנין אב שבברייתא די"ג מידות (וע"ש בפי' השל"ה ז"ל), ומזה ג"כ אבוהון דכולהו דם בשבת דף כ"ב ע"א, וכמו אם למסורת ואם למקרא שהזכירו בכמה מקומות, וכמו האמתות של בצלים בפ"ג דפאה מ"ד וברמב"ם פ"ב מהלכות מתנות עניים דין ב', וכמו אביונות שבספרי בפ"ד דמעשרות מ"ו, ופירש הגאון מהר"ח כסאר יצ"ו בספר שם טוב בפ"ב מהלכות תרומות דין ב', דמשום שהם עיקר הפרי קראום אביונות, מלשון אב, ע"כ. ושמא כוונת מהרש"ק ז"ל לומר דכיוון שהאונות הקטנות דבוקות לה, לכן נקראת אומה, וכמ"ש ג"כ להלן בסמוך גבי אומה, וצ"ע:

[קמב] **איני** יודע למה לא פירש שנקראת אומה, כי הם דבקים זה בזה כולם כאחד, וכמו שכתב רס"ג ז"ל במשלי שם. ועי' להגאון מלבי"ם ז"ל שם:

[קמג] **לא** מצאתי לשון זה בתשו' מהרי"ץ ז"ל דלעיל סימן א'. ועיין להלן סימן י"ב (ד"ה והקשה) וסימן י"ג (ד"ה והנה ודאי):

[קמד] **ויקרא** י' כ'. ונקט האיי קרא ע"ד מ"ש המקובלים משם האר"י ז"ל שכל ת"ח מופלג בדורו יש בו ניצוץ ממשה רבינו ע"ה, ושזהו מ"ש בגמ' בכ"מ משה שפיר קאמרת. עיין להגאון חיד"א ז"ל בספר מדבר קדמות מערכת המי"ם אות ז', ובספר מקום מקדש להגאון מהר"ח סנואני ז"ל (ראב"ד סנואן בתימן) בריש פרשת תצוה, ובדוכתי טובא בספרי המפרשים האחרונים ז"ל:

להטות משפט ולעוותו ולמחוק ולדחות השלחן, ולומר לכל פוס"ק ותופ"ר ומחב"ר שהזכי"ר והזהי"ר על שלח"ן אח"ד לא דק ח"ו, כדי לחפות עליהם ועל מעשיהם ועל פסק דין שלהם אשר אין לו אפילו רגל אחת [קמה], אוי לדור שכך עלה בימיו, כי פסו אמונים [קמו] לקיים דברי חכמים שכל דבריהם ברוח הקודש, אשר אמרו וצוו אם ראית דור שצרות רבות וכו' צא ובדוק בדייני ישראל [קמז], וכל דיין המטה את הדין מביא חרון אף לעולם [קמח], ומסלק את השכינה מעל ישראל, וצועקין ואין נענין ח"ו. ואיש את אחיו יזעיקו לאמר עוצו ודברו על מה עשה אלהים ככה, טובים היו חללי חרב [קמט] ה"ו מצרה שקראתנו צרת המזונות, ואשר ימצא אתו אחר כמה יגיעות בחצי שכר להחיות בני ביתו, באים ונוטלים בזרוע, אין לנו לתבוע אלא לראשים שלנו לתקן המעוות ולהשיב חרון אלהינו מעלינו. ועל זה אמר המשורר ע"ה, לו עמי שומע לי וגו' כמעט אויביהם אכניע ועל צריהם אשיב ידי [קנ], כלומר לו עמי שומע לי במה שאמרו החכמים ע"ה בשמי ברוח קדשי ומקיים צוואתם, וגם שומע ומרגיש וחולה על חילול שמי כמאמר שאול המלך ע"ה ואין חולה מכם וגולה את אזני ולקנאות על כבודי [קנא]. כמעט אויביהם אכניע ועל צריהם אשיב ידי. הכלל שאין לאומה הישראלית דרך כי אם על דיניה ומנהיגיה, אם מצד הדינין החביבין לפני אלהי המשפט, אם מצד ההתרשלות מחזק את הנחלות, ולרפא את החולות, ולהשיב לנידחות, ומקיימים בעצמם ואיש תרומות [קנב]. ורואים בעיניהם כמה האצות, בפיפיות סתומות, וידים חובקות, ושפתים זו לזו חוברות, ואין מוחות, ה' עשה למען שמך [קנג] וחוסה על ישראל עמך, להשיב שופטינו כבראשונה ויסורו ממנו יגון ואנחה:

במה אקדם ה' [קנד] שפל ברך וקומה אקדם, להודות להלל לשבח לפאר לרומם ולהדר למלך המרומם ברום המעלות, ומשגיח על כל המעשים הנעשים בעולם השפל, הנמצא ומצוי באמת, הבוחר בזרע אמת, להנחילם תורת אמת, אשר הנחני בדרך אמת [קנה], להשיב אמרים אמת [קנו]. לא

פתח האוצר

[קמה] **ע"ד** משז"ל בשבת דף ק"ד ע"א, שקרא אחדא כרעיה קאי:
[קמו] **תלים** י"ב ב':
[קמז] **שבת** דף קל"ט ע"א:
[קמח] **מכילתא** משפטים פי"ח. ומ"ש מסלק את השכינה, בסנהדרין דף ז' ע"א, וספרא קדושים פ"ב:
[קמט] **איכה** ד' ט':
[קנ] **תלים** פ"א י"ד, ט"ו:
[קנא] **שמ"א** כ"ב ח':
[קנב] **משלי** כ"ט ד'. ולשון הפסוק, מלך במשפט יעמיד ארץ, ואיש תרומות יהרסנה. ודרשו רז"ל בכתובות דף ק"ה ע"ב, אם דומה דיין למלך שאינו צריך לכלום, יעמיד ארץ. ואם דומה לכהן המחזר על הגרנות, יהרסנה, ע"כ:
[קנג] **ירמיה** י"ד ז':
[קנד] **מיכה** ו' ו':
[קנה] **בראשית** כ"ד מ"ח:
[קנו] **משלי** כ"ב כ"א:

בצדקתי וכשרון מעשי, כי אם בעבור תורתו וחכמיה השלימים לבל יושמו דבריהם פלסתר ח"ו בהזכירם ברכות המצוות והשבח לעצמן, וברכות קביעות הפת לעצמה, בטרחא דהארכה, וכמה משא ומתן, והפירות לעצמן, וכל ענין לעצמו, והיה להם לסדר נוסח ברכות כל הענינים בברך אחד ולהשמיענו הכלל שצריך כוונת שומע ומשמיע לפי דעת אלו העוררים ונוקפים שתלו הדבר בכך [קנז] ומעמידים החתן מקביעותו להוציא החכורות ידי חובתן, באופן שלא הוציא אפילו חכורתו, דכל דליכא ישיבה ליכא קבע [קנח]. גם מאריכים במקום שאמרו לקצר תכף לנטילת ידים ברכה, וגורמים הפסק והסח דעת [קנט]:

וגם מאשר לא טוב לפניו, שדייני ישראל הממונים לחרים ולהקים דגל תורת האמת, שלאחר שיסכימו לפניו בביתו במעמד רבים שכפי מה שיתברר הדין כן יקום, ימאנו לקבל האמת, והותרה רצועה לסלף דברי צדיקים ולומר

פתח האוצר

[קנז] **עיין** לעיל סוף סימן א' בשם הרב עו"ת ז"ל, וסוף סימן ח', ולהלן ריש סימן ט"ז:

[קנח] **עיין** לעיל ריש סימן א', סימן ז' (ד"ה וריב לי), סימן ח' אות ל"ב, סימן ט' (ד"ה ומש"כ לא ידעתי), ולהלן סימן כ"א (ד"ה והנה נתבאר). ובגליון הספר מצאתי כאן הגהה בזה"ל, וקשיא לי ע"ז מאי שנא משמש הנזכר בסימן קס"ז שכתב השת"ז בס"ק כ"א שיוצא אע"פ שלא קבע על השלחן ע"ש, וסתם שמש עומד ומשמש לפני המסובין, ע"כ. ולענ"ד נראה דאין משם ראייה, דשאני שמש שדרך קביעותו בכך, וכמבואר בפי' תר"י ר"פ שלשה שאכלו. ואולי כוונתו ז"ל דכיוון שכך הוא המנהג להעמיד החתן בשעת הברכה, א"כ כ"ה דרך קביעותן, כי העיקר שיאכלו דרך קביעות שבאותו זמן, ודו"ק. וכיו"ב כתב בשלטי הגבורים פרק כיצד מברכין על משנת היסבו וז"ל, אם היו מקצתן מסובין ומקצתן אינן מסובין, אחד מן המסובין מברך לכולן ומוציא בין המסובין בין שאינן מסובין. וכן השמש שעומד ומשמש על המסובין, יוצא בברכת המברך, עכ"ל. וכבר ביארנו בס"ד לעיל סימן א' אות מ"ד שהטעם שאותם שאינן מסובין יוצאין בברכת המסובין, משום שכך הוא דרך קביעותן, והעיקר הוא הקביעות, עש"ב. ואפשר שלכך סמך לו הש"ג ז"ל דין שמש, לומר דמאותו טעם ג"כ השמש יוצא בברכת המברך, דלכאורה לא דאמי למקצתן אינן מסובין דמ"מ יושבין, משא"כ השמש שעומד וקיימ"ל כל דליכא ישיבה ליכא קבע, קמ"ל דאפ"ה יוצא שכ"ה דרך קביעותו. א"כ ה"ה הכא שכ"ה הדרך שהמברך עומד. אלא דקשיא לי דבהדיא כתב הש"ג ז"ל דאחד מן המסובין מברך, משמע שאחד מאותן שאינן מסובין אינו מברך. אמנם לא ידעתי טעמו ז"ל, דכיון שכ"ה דרך קביעותן, גם אותו שאינו מיסב חשיב קבוע, וא"כ יכול גם הוא לברך, וצ"ע. ועיין לעיל סימן ח' אות ל"ב, ובפתח האוצר שם אות כ"ח:

[קנט] **עיין** מש"כ בזה להלן בקונטריס מתנות כהונה סימן ב':

לאו דוקא, ולאו למימרא, בלי שום ראיה והוכחה, ולהטות הדין להביא יסורין ופורענויות, כאשר עיני כל אדם רואות שלא ראינו עוד אור מאותו זמן ועד עתה, וניטל השפע מדה במדה על מיעוט שבח המקום לאחר שנתברר הדין. וגם בזכות קדושי עליון אשר נטו אחרי הרבים ב"ד הגדול פוסקי דיני התורה בלי שום נטייה מן האמת, שנתאנו אונאה גדולה הוצאת לעז נשיאות ש"ש ח"ו תחת אשר עשו רצונו לשרתו ולברך לשמ"ו [קם]:

נשאר עלינו חובת ביעור ומחיית היסוד שייסד האיש אשר הסיתוהו וניסת לחלל קדושת התורה ח"ו לפתוח פתח בחצר החיצונה לכל אשר יראה לעשות כמותו להיות לו שם בגדולים לחבר חיבורים בלא טירחא כדת השקר, שכל המחדש דבר דופי נחשב לאליל, ומי הוא אשר לא יוכל לעשות כן להכחיש כל דין ודין ולומר לאו למימרא אמרו כך, ולחדש כאשר ירצה, ותיעשה התורה לכמה תורות לאלפים ולרבבות ח"ו, ולא די אלא שנתפאר והתהלל במתת שקר שזה לו חלק אלוה ממע"ל לו [קמא]. על זה ידוו כל הדווים, והלא תורת אמת הנחילנו אל אמת, בטעמים ועיקרים ויסודות תורניות תלמודיות, וכל חידוש דין שאינו מיוסד ע"פ דבריהם אינו אלא בנין רקיעים של שוא ר"ל, ודאי שמצוה וחיוב הוא לשנוא ולגעור וללחום מלחמת מצוה עם מי שעושה כן, ולהראות לעין כל ביאוש ורימה היוצאים מתוך יסודו, המקציפים ח"ו לתורת האמת וחכמיה הקדושים. וגם על פיו של זה היסוד ספי איסורא לאחרים, ומחלק להם ככר לחם משלפניו על סמך ברכה שנאמרה בחבורה אחרת, ולא ידע כי גדול כח המתיר [קסב], כי צריך להביא ראיות והוכחות ברורות יסודיות אמיתיות ולא ישאר אחריו דבר של מום, ולא יהיו דבריו מזוייפים מתוכם. ואיך יאמר ולאו למימרא אם היו שלחנות מחולקות ובכל אחד אנשים מרובים, והוא בעצמו מודה שדברי חכמים נאמרו אפילו בבית גדול המחזיק כמה בני אדם, שאם כל אחד שלחנו לפניו כל אחד מברך לעצמו, ובאומרם אבל עכשיו כולנו אוכלים בשלחן אחד וכשאנו אוכלים יחד, וגם אמרו אבל בזמן הזה ששלחן אחד לכל החברה, וגם אמרו אחד מברך לכולם אם בולם בשלחן אחד, וגם אמרו שנים או רבים דמשמע אפילו יהיו כמה וכמה לא מהני אלא בשלחן אחד או מפה אחת, וגם אמרו אין מצטרפין אלא בשלחן אחד, וגם הזדיעו והזכירו בכמה מקומות את השלחן האחד, כיחש בם לאמר לאו למימרא, ואלא על איזה חלק מהמסיבה נאמרו כל הני כללי ומיעוטי ואודועי ואדכורי, על שבמזרח או שבמערב, על שבצפון או שבדרום, על שלישיתם או רביעיתם, על שנים מהם או שלשה או ארבעה או חמשה, או חוכא או אטלולא, והא אפילו ינוקי דבי רב שפיר דייני ומפרשי להני כללי שפירושם כללותינו וכללותן, וגם אלא

פתח האוצר

[קם] **עי"פ** דברים י' ח': אות ל"ה ומ':

[קמא] **עיין** בפתח האוצר לעיל סימן ט' [קסב] **עיין** ברכות דף ס' ע"ב, וש"נ:

בשלחן אחד הוא למעט ולהוציא שנים וכ״ש יותר, ואין אחד יכול לברך לכולם אלא אם כולם אוכלים בשלחן אחד, ואם ישאר אחד מהם שלחנו לפניו יברך לעצמו, וה״ה אם יש עמו אחרים, ומה טעם לחלק בין אחד למרובים, ואיזה קצב יתן זה האיש למרובים שבכל שלחן שכתב, שנתן חסרון ח״ו בדעת החכמים השלימים שלא יכלו לומר אלא אם הם שנים או יותר בכל שלחן:

ואל יחשדני ויחמדני שומע או רואה את דברי לאמר מה לך כי נזעמת ונזעקת לצאת חוץ למחיצתך ומנהגך ודתך לריב ולהתקוטט עם אחרים ולהטריד עצמך ממלאכתך, ומי הוא אשר שכרך או אנס אותך לצאת מתוך העברים, לריב בערי העברים, תקן עצמך כאשר טוב לפני אלהיך, אך בשמים עידי ושהדי במרומים שאין זה כי אם אש הקנאה בערה על כל הנזכר, וגם נתחלל ש״ש ח״ו באותה מחלוקת העצומה גם בין הגוים, והפסד ממון ישראל חנם. וגם על שהזמינו אותי באותו ועד שנועדו, והסכמנו יחד לפניו יתברך בביתו שכפי מה שיתברר הדין כן יקום, והיום כעשר שנים מגלגלים עמהם בדברי אמת לתת כבוד ותודה לאלהי ישראל, והם הקשו לבם ולא רוככו, לא בכמה ראיות והוכחות בדין, ולא בכמה תוכחות המסמרות שער כל בשרים, ואותם אוכלים ובולעים, כדי שלא ייראו על אבן הטועים, ולצאן קדשים מעבירים בדרך העוברים במעילי״ם, וגדול עונש העוברים על של סופרים [קסג], ויהי בימי שפוט השופטים [קסד]. גם אמרו רז״ל עשרה שיושבין בדין, קולר תלוי בצואר כולם [קסה]. ומצות אלהי עלי לא תגורו מפני איש [קסו] לא תאגור ותכנים דבריך מפני איש [קסז]. וזה ממה שיקציף האל ח״ו, שנאמר ויירא ה׳ וירע בעיניו כי אין משפט [קסח]. הכלל העולה שאין שום תקנה כל זמן שעון עוות הדין הגורם לשלשה עמודים שהעולם עומד עליהם [קסט] למוט [קע], עולה ומשטין ח״ו:

פתח האוצר

[קסג] **עיין** סנהדרין דף פ״ח ב׳, ברכות דף ד׳ ע״ב, ועירובין דף כ״א ע״ב:

[קסד] **רות** א׳ א׳. וכוונתו על מה שדרשו רז״ל, אוי לדור ששופט את שופטיו, עיין ילק״ש שם:

[קסה] **סנהדרין** דף ז׳ ע״ב:

[קסו] **דברים** א׳ י״ז:

[קסז] **סנהדרין** דף ו׳ ע״ב:

[קסח] **ישעיה** נ״ט ט״ו:

[קסט] **עיין** אבות פ״א מי״ח:

[קע] **יובן** ע״פ משז״ל בדברים רבה ר״פ שופטים, אמר רשב״ג, אל תהי מלגלג בדין, שהוא אחד משלשה רגלי העולם וכו׳. תן דעתך שאם הטית את הדין שהוא מוציא את העולם שהוא אחד מרגליו, ע״כ. וכתב ע״ז הגאון מהר״ח כסאר יצ״ו בספר קיץ המזבח שם וז״ל, ידוע שאין ישוב העולם מתקיים ועומד אלא באלו השלשה דברים, והם תלויים בדין, שאם יש דין יש אמת ושלום וגורמין קיום לעולם, ואם אין דין אין אמת ושלום וגורמין חרבן לעולם רח״ל. ולפיכך הדין הוא העיקר הגורם קיום לעולם בכולן וכו׳, עכ״ל. נמצא שבעוות

ובכל הנרשם יבחן אם יש עוד לחוש ולהרגיש וללבוש קנאה על כבוד אלהינו, ולתת עוז והוד והדר למדת אמת להקימו, שבו תלוי כוננות שכינת עוזינו וכניעת ומחיית ס"מ. כמ"ש בתיקונים [קעא] וז"ל ובזמנא דישראל מקיימים תורת אמת, אתאמר ביה אמת מארץ תצמח [קעב]. ובגלותא אתאמר ותחי האמת נעדרת [קעג] [וכו']. ובזמנא דאתתקן אמת ואסתלק לאתריה, אתמחי שקרא מעלמא, הה"ד שפת אמת תכון לעד [קעד], כוננת לא כתיב אלא תכון לעד, ועד ארגיעה לשון שקר [קעה]. מאי אמת, עמודא דאמצעיתא, שכינתא דיליה, תורת אמת היתה בפיהו [קעו]. ומאן שקר, דא סמא"ל, בזמנא דאמת שלטא אתעבר מעלמא, [ע"כ]. ואין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה' [קעז]. וזה אחד מס"ח דברים שהתורה נקנית בהם [קעח], לשאת בעול עם חבירו, דכתיב הקם תקים עמו [קעט]. ברוך אשר יקים את דברי התורה הזאת לעשות אותם. ואתה תחזה מכל העם אנשי חיל בתורה, ירא אלהים אנשי אמת [קפ]. ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד [קפא]:

ועתה חלה חובת הבאת תודה ושבח וזמרה לאל הנאמן המבטיח בלא תשכח [קפב], רב להושיע, הנה אלהינו זה קוינו לו ויושיענו, זה ה' קוינו לו נגילה ונשמחה בישועתו [קפג], בורא ניב שפתים שלו"ם שלו"ם לרחו"ק [קפד] ולקרו"ב [קפד] אמר ה' ורפאתיו [קפה], לתת לו לב להתחיל ולגמור לכתוב ולחתום ולהעיד שמשה ותורתו אמת ואינו מן הבדאים [קפו], ובסעודא דשמיא משיזב הוא מכל עונשא, ולעזור לו להנגיד ולהמשיך ולהוציא דברי אמת הניכרים, אשר יעידון יגידון כי לא לשם חוצפא ומלוגמא עשה, וגם הוא זוגא דלית ביה קיטמא אלא לבא חד כי פומיה, וגם לא יצא מכלל עם קדוש, גם אין בו רוע לב, ולא ידבק בידו מאומה מן

פתח האוצר

הדין מזדעזע עמוד הדין, ועמו מזדעזעין שאר העמודים התלויין בו. ונמצא שעוות הדין גורם לשלשת העמודים למוט, וכדברי מהרש"ק ז"ל. והרבה מאמרי רז"ל מורים ע"ז:

[קעא] **תיקון** ס"ג:
[קעב] **תלים** פ"ה י"ב:
[קעג] **ישעיה** נ"ט ט"ו:
[קעד] **משלי** י"ב י"ט:
[קעה] **שם**:
[קעו] **מלאכי** ב' ו':
[קעז] **משלי** כ"א ל':
[קעח] **אבות** פ"ו מ"ו:
[קעט] **דברים** כ"ב ד':
[קפ] **שמות** י"ח כ"א:
[קפא] **דניאל** י"ב ג'. ולשון הפסוק, והמשכילים יזהירו כזוהר הרקיע, ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד. ודרשו רז"ל, והמשכילים יזהירו, זה דיין שדן דין אמת לאמיתו וכו', עיין ילק"ש שם:
[קפב] **דברים** ל"א כ"א:
[קפג] **ישעיה** כ"ה ט':
[קפד] **גימ' קרח**:
[קפה] **ישעיה** נ"ז י"ט:
[קפו] **ע"פ** סנהדרין דף ק"י ע"א:

החרם [קפז], והשמתא שעשו מטי עו"ז ונגעו בזה חלילה על כבוד התורה וחכמיה הקדושים [קפח] לגזור ח"ו על המוסיף לברך לבורא עולם כמאמרם, ולהראות ולפרסם אמונתי דלא עבידנא דינא בלא דינא, כן יהי רצון מלפניו לעזור אותי על דבר כבוד שמו, אכי"ר:

סימן יא

תשובת הגאון רבי שלום קרח זצ"ל [א]

הנביא ישעיה ע"ה אמר בנבואתו, כה אמר ה' השמים כסאי [ב] וגו', ואת כל אלה ידי עשתה ויהיו כל אלה נאם ה' [ג]. ועכ"ז, ואל זה אביט אל עני הנכנע מפני, ונכה רוח וחרד על דברי [ג]. ואמר שמעו דבר ה' החרדים על דברו [ד]. וזה כולל לכל דבר שהוא רצונו יתברך, ובכללם תשובה זו:

תשובת אמת אשר נהיתה ונגזרה ויצאה ונגלית מתורת אל אמת, ע"י איש שלום ש"ה [ה] ושפל וקר"ח ועני בדעת, למכלבלים לשון מר"ן בש"ע סימן קס"ז סעיף י"א, ומכריחין מדין זימון ששתי חבורות מצטרפות לברך ברכת המוציא אחת לכמה שלחנות [ו]. וכבר כתבתי בסעייתא דשמיא שני קונטריסים [ז] כאריכות להשיב על כמה טענות כוזבות, וכמה ראיות והוכחות נכוחות על פסק מר"ן ע"ה, ובעוה"ר חכמת המסכן בזויה ודבריו אינם נשמעים [ח]:

עוד האיר המאיר לעולם את עיני עבדו, להשיב תשובה המספקת לבדה, מבלי כל אותה טירחא והארכה, לגלות ולהראות אמיתות דברי

פתח האוצר

[קפז] **דברים** י"ג י"ח:

[קפח] **עיין** לעיל סימן ה' (ד"ה ונשאר עלינו לעיין):

[א] **מכתב** יד, עיין בהקדמת הספר אות ז':

[ב] **ישעיה** ס"ו א':

[ג] **שם** ב':

[ד] **שם** ה':

[ה] **גימ' קרח**:

[ו] **כ"כ** הגאון מהרי"ץ ז"ל לעיל סימן א' (ד"ה והתימה), והגאון מהר"י הכהן ז"ל לעיל סימן ו' (מד"ה וא"ת), וסימן ח' אות י"ז וכ"א. ועיין בפתח האוצר שם אות י"ד:

[ז] **כוונתו** על תשובותיו דלעיל סימן ד' וסימן י', שם דחה ראייה זו מצירוף חבורות לזימון בכמה פנים. וע"ע לעיל סימן ז' (ד"ה ומה שהקשה בעל הקונטריס), ולהלן סימן ט"ז (מד"ה אבל מה שהקשית):

[ח] **קהלת** ט' ט"ז:

חכמים, ושכל דבריהם בדקדוק על פי המשנה אם כל חי [ט], שעליה נאמר משה קיבל תורה מסיני [י]. ואלו המקשים עשו התוכחה וההכרזה שהכריזה לחכמים לומר שאין מועיל לברך אחד לכולם אלא בשלחן אחד, קושיא לסתור דבריהם הנאמנים והאומנים לפסוק ולחבר ולדקדק בלשון המשנה משנת התורה [יא], ולברר דיניה:

וז"ל המשנה פרק כיצד מברכין [יב], היו יושבים, כל אחד מברך לעצמו. היסבו, אחד מברך לכולם, ע"כ. ופירש רש"י ז"ל, היסבו, הטו על צד שמאל, ע"כ. וסדר ההסיבה מפורש בגמ' דף מ"ג [יג]. ומשמעות לשון היו יושבים וגם לשון היסבו, הוא אפילו הם כמה בני אדם. ובפרק שלשה שאכלו [יד] דקדקה ואמרה שלשה שאכלו כאחד [טו] חייבין בזימון. ולאחר שביארה דיני זימון אמרה [טז] שתי חבורות האוכלות בבית אחד, אם מקצתן רואים אלו את אלו מצטרפות לזימון וכו':

והמשכיל והירא האוהב את האמת וחושק וחפץ לעשות רצון הבורא יתברך, יכין לבו להשכיל ולהבין כמה הוכחות הוכיחה להכריח החכמים ע"ה לומר שאין מצטרפין לברכת המוציא אלא בשלחן אחד. חדא, שאם מה שאמרה היסבו אחד מברך לכולם הוא אפילו בחבורות, א"כ על

פתח האוצר

[ט] עיין בפתח האוצר להלן סימן י"ט אות ז':

[י] אבות פ"א מ"א. ומיירי התם בתורה שבע"פ שהיא המשנה:

[יא] כ"כ המפרשים ז"ל שנקראת משנה מלשון משנה התורה, כי באה לפרש את התורה, ועיין ערוך ערך משנה:

[יב] ברכות דף מ"ב ע"א:

[יג] עמוד א'. ועיין לעיל סימן י' (ד"ה וכדי להבין):

[יד] ברכות דף מ"ה ע"א:

[טו] ר"ל בהסיבה לדידהו, או בשלחן אחד לדידן, וכמ"ש להלן סוף ד"ה עוד הוכחה:

[טז] ברכות דף נ' ע"א. וכוונת מהרש"ק ז"ל בכ"ז לומר דכיוון דלגבי ברכת המוציא סתמה המשנה ואמרה היסבו אחד מברך לכולם, משמע יהיו כמה שיהיו דווקא אם היסבו אחד מברך לכולם, ואם מקצתן היסבו לעצמן ומקצתן לעצמן, כל חבורה מברכת לעצמה. א"כ ה"ה לדידן ששלחן אחד כהסיבה דידהו, דווקא אם ישבו כולם בשלחן אחד, אחד מברך לכולם. אבל אם מקצתן בשלחן אחד ומקצתן בשלחן אחר, כל שלחן מברך לעצמו [ועיין בפתח האוצר לעיל סימן א' אות מ"ד]. משא"כ בזימון שאמרה המשנה שלשה שאכלו כאחד חייבין לזמן, והיינו שישבו בהסיבה או בשלחן אחד לדידן כמ"ש הראשונים ז"ל. נמצא כששלשה אוכלים יחד בהסיבה או בשלחן אחד מתחייבים בזימון. אח"כ אמרה המשנה, שתי חבורות וכו' מצטרפות לזימון, ומיירי שיש בכל חבורה שיעור זימון, כמשנ"ת לעיל סימן ח' (ד"ה ומה שהקשה בעל הקונטריס), בזה מצטרפין לזמן יחד. מכ"ז מוכח דרק בזימון אמרו כן, ודו"ק:

כרחם כבר נתחברו לזימון מכזית ראשון, ומה צורך לה להזכיר צירוף חבורות לזימון. ועוד אי סבירא ופסיקא לה דמצטרפות גם להמוציא, איפכא היה לה לעשות, להזכיר הצירוף גבי המוציא ולומר שתי חבורות וכו' אחד מברך לכולם, וזימון ממילא אתיא, ועל מי סמכה, הלא אין יכולים ללמוד כמה מצינו או באחד מי"ג מדות אלא בכתוב ולא בתורה שבע"פ [יז] שהיא היא עצמה דרשת הכתובים, ואין הכלל בה אלא אין לך אלא מה שאמרו [יח], אלא ודאי דדוקא לזימון מצטרפין:

ועוד הוכחה, שהרי כל פרק שלשה שאכלו לא משתעי אלא בזימון, ולמה הוצרכה לומר לזימון [יט], והלא היא יודעת שכל בוניה האמוראים והפוסקים ע"ה מדייקים ומדקדקים אחר תורת הסד אשר על לשונה [כ] ואומרים דייקא דקתני, ואפילו בדקדוק וייתור אות אחת [כא]. ועוד דבלאו הכי הוה להו לחכמים למימר מדאצטריכא לאשמועינן גבי זימון דמצטרפות, ש"מ דלהמוציא אין מצטרפות, עכ"ז אמרה לזימון. אלא ודאי דדוקא לזימון. ועוד הרי העמידו הפוסקים ע"ה [כב] הדבר בזמן חזה [כג] בנכנסו על דעת להצטרף, וקשה אם הם יכולים לברך המוציא ברכה אחת לכולם, הלא מצורפים ועומדים הם מכזית ראשון גם לזימון, וכי בשופטני דברו חכמים שלא ירצו לקיים ברב עם הדרת מלך, וא"כ איך יכולים חכמים לומר עליהם וחוא שנכנסו על דעת להצטרף לזימון, ואינה אלא משום ברב עם הדרת מלך, הלא מכיון שלא רצו לקיימה בברכת המוציא ודאי שלא יקיימוה בזימון. אלא ודאי וברור שאין מועיל צירוף חבורות אלא לזימון, שאלו מועיל גם להמוציא ודאי שהיה להם לחכמים ע"ה לומר והוא שנכנסו ע"ד להצטרף להמוציא ויתקיים ברב עם בשתיהן, שהרי אמרו לנו אין לך אלא מה שאמרו [כד]:

עוד הוכחה גדולה המכרחת, דמעיקרא מה צורך והכרח לה להזכיר צירוף חבורות, ומה חששה, ומי הוא שיחדש מדעתו לומר שלא יצטרפו, ומה יש לו לטוען לטעון, אם לא שראתה שדודה קרא לחבורה בית, דכתיב בבית

פתח האוצר

[יז] **עיין** להלן ריש סימן י"ב:

[יח] **ע"פ** שבת דף כ"ו ע"א:

[יט] **ר"ל** אמאי הוצרכה המשנה לומר שתי חבורות וכו' מצטרפות לזימון, דכיוון שכל הפרק איירי בדיני זימון, די היה לה לומר מצטרפות, ואנן ידעינן דמצטרפות לזימון, א"ו דאתו לאשמעאן דדוקא לזימון מצטרפות ולא להמוציא:

[כ] **ע"פ** משלי ל"א כ"ו:

[כא] **עיין** להגאון מהר"י חאגיז ז"ל בספר תחילת חכמה ריש השער השני, ובדרכי המשנה כלל כ"ז:

[כב] **שו"ע** רס"י קצ"ה. ועיין בפתח האוצר לעיל סימן ד' אות פ"ב:

[כג] **איני** יודע מניין לו דרק בזה"ז כ"ה, דבהדיא אי' הכי בירושלמי התם:

[כד] **ע"פ** שבת דף כ"ו ע"א:

אחד יאכל [כה], וכתיב ואם ימעט הבית מהיות משה [כו], ובאה הקבלה בו שאם יבואו הנמנים להתמעט, מהיות השה חי הוא שיכולים להתמעט [כז]. הרי שקרא לנמנים שהם החבורה בית, ולכך תרגם בחבורא הדא. גם רש"י ורע"ו במסכת פסחים [כח] בסתם ובפשיטות כתבו ששתי חבורות חשובות כשני בתים. גם מר"ן ע"ה [כט] דימה שתי חבורות בשני בתים לשתי חבורות בבית אחד, שהמשנה אמרה שתי חבורות האוכלות בבית אחד, ומר"ן כתב או בשני בתים. גם גבי הסיבת תלמיד אצל הרב [ל], וגבי אכילת אפיקומן [לא], כתב דשני שלחנות כשני מקומות. גם הוצרכה המשנה להזכיר חבורות בפרק שני דביצה [לב]. גם הזכירו חבורות בברכת חתנים [לג], וממה שהוצרכו ליתן טעם לחיוב החבורות מפני שאכלו מסעודה שהתקינו לחופה, ש"מ דאי הוה טעמא מפני שאוכלים יחד עם החתן לא היו מתחייבים כל החבורות לאומרה [לד], שהם חשובות כבתים. דלמה יגרע מקרא קדש זה מכמה מקראי קדש שכל אחד מלמד לכל התורה. וחששה המשנה פן יאמר האומר שדין הזימון בברכת המוציא ולא יצטרפו, לכך הוצרכה ללמד דשאני זימון שאינו אלא הודאה על שעבר, וגם אין המברך מזמן במקומם אלא כל אחד אומר הזימון בפיו [לה]. גם אם היו

פתח האוצר

[כה] **שמות** י"ב מ"ו:

[כו] **שם** ד':

[כז] **פסחים** דף פ"ט ע"א. ועיין לעיל סימן י' (ד"ה ועתה כי אמנה):

[כח] **דף** פ"ו ע"א:

[כט] **בריש** סימן קצ"ה, והוא מן הירושלמי שם. ובכ"ז עיין לעיל סימן ד' (מד"ה עוד האיר המאיר), ובפתח האוצר שם אות פ"ו וקי"ט:

[ל] **שו"ע** סימן תע"ב ס"ה. והוא מדברי רמ"א ז"ל, לא מדברי מר"ן ז"ל. אמנם הגאון מהרד"ם ז"ל בשת"ז לא השמיט ד"ז. ועיין לעיל סימן י' (ד"ה ועוד זה מצאתי):

[לא] **שו"ע** סימן תע"ח ס"א. גם ד"ז הוא בהגהת רמ"א ז"ל שם וע"פ פירוש המג"א ז"ל, ואינו מדברי מר"ן ז"ל. אמנם גם ד"ז הביא מהרד"ם ז"ל בשת"ז. ועיין לעיל סימן י' (ד"ה ועוד זה מצאתי), ובפתח האוצר שם אות ק"י:

[לב] **דף** י"ז ע"ב. וע"ש דף י"ט ע"א:

[לג] **עיין** טור וב"י סימן קצ"ה, ובפתח האוצר לעיל סימן א' אות ד':

[לד] **יש** לתמוה ע"ז, דבהדיא מבואר שם דמה שהוצרכו לטעם שכולם אוכלין מסעודה שהתקינו לחופה, הוא לומר דאפילו אם אין הבתים פתוחים למקום שהחתן שם, ואפילו אין שמש מצרפן, דבכה"ג לזימון אינן מצטרפין, קמ"ל דלשבע ברכות מצטרפין, כיוון שכולן אכלו מסעודה שהתקינו לחופה. מוכח דאי לאו האיי טעמא, היה דינו כדין הזימון ממש, דבשמש ורואין מצטרפין, וצ"ע:

[לה] **תימה**, דהתינח בזימון עצמו, אבל מ"מ הא איכא ברכת המזון שהמברך מוציא את כל החבורות. וכ"מ מדברי התוס' ז"ל שם בע"ב ד"ה שמש, שכתבו ובלבד שישמעו ברכת המזון מפי המברך יע"ש. ואף מר"ן ז"ל שכתב בב"י סימן קצ"ג דכוונת התוס' ז"ל על הזימון ולא על ברהמ"ז, מ"מ מודה דיכולין לצאת בברכה אחת, רק דרשאין לברך כל אחד

שלשה ויצא אחד מהם לחוץ וקראו לו ועמד בפתח, יכולים לזמן [לו], וגם הוא יוצא י"ח [לז]. גם אם מקצתן בפנים ומקצתן בחוץ והמברך במפתן הבית, מצטרפין [לח], כדין תפלה [לט], שאינו אלא ליפטר ממצוה שכבר נתחייבו בה [מ]. ומה שאמרתי שלשה שאכלו כאחד ומזה הוכיחו הפוסקים שגם הזימון צריך שלחן אחד [מא], היינו לומר שאם כל אחד שלחנו לפניו לא יתחייבו בזימון כלל, וכל שלשה או יותר שאוכלין יחד יתחייבו בזימון ממילא בעל כרחם:

מכל אלו ההוכחות למדו דדוקא לזימון הוא דמצטרפות חבורות, ולכך אמרו דבברכת המוציא לא מהני אע"כ ישבו בשלחן אחד, ובל יראה ובל ימצא שום חולק על זה, ואין צורך להאריך לספור שמותם ולכתוב לשונם, שכולם מסכימים דדוקא באוכלים יחד. ואפילו אדוננו מהרי"ץ נ"ע שהקשה קושיא זו בתשובותיו [מב] על התלמידי חכמים שהיו מברכים בכל שלחן, כתב שהעיקר בזה הקיבוץ והחברה לאכול יחד [מג]. אך אחר המחילה ממעכ"ת ונשיקת עפר משכב רגליו, לא השגיח לפרש הקיבוץ והחברה, ומכל שכן תיבת יחד שאין פירושה אלא בשלחן אחד, שכן פירש רש"י ע"ה פסוק הטמא והטהור יחדיו יאכלנו [מד], בקערה אחת. וכתב הרא"ם ע"ה שמתיבת יחדיו הוכיחו רז"ל כן. גם רבותינו חכמי התוספות ע"ה [מה]

פתח האוצר

לעצמו כיעו"ש. ולא מסתבר לומר דס"ל למהרש"ק ז"ל דבשתי חבורות אין יוצאין בברכה אחת, גם לא ראינו שמקפידין ע"ז, וצ"ע. וע"ע מש"כ בזה להלן בקונטריס מתנות כהונה סימן ד':

[לז] **ברכות** דף מ"ה ע"ב:

[לח] **כ"כ** הרמב"ם ז"ל בפ"ה מהלכות ברכות דין י"ג, וכך היא הסכמת רוב הפוסקים ז"ל, וכ"פ הגאון מהרד"ם ז"ל בשת"ז סיקן קצ"ד סק"ד:

[לט] **שו"ע** סימן קצ"ה ס"ב:

[מ] **שו"ע** סימן נ"ה סט"ו:

[מא] **עיין** לעיל סימן ז' (סוף ד"ה ומה שהקשה בעל הקונטריס), וסימן ט' (ד"ה ומש"כ לא אמרו כך):

[מב] **עיין** לעיל סימן י' (ד"ה גם מה שהקשה, ובסוף ד"ה והנה לפי סברת מהרי"ץ). ולא ראיתי מי שהוכיח שהזימון צריך הסיבה או שלחן אחד ממה שאמרה המשנה שלשה שאכלו כאחד, אלא הוכיחו כן ממקומות אחרים, עיין תוס' דף מ"ב ע"א סוד"ה היסבו, רא"ש פ"ו סימן ל"ג, וחידושי הרשב"א דף נ' ע"א, ומאי דתנן כאחד, היינו שצריכין לאכול בזמן אחד, עיין בפי' תר"י ז"ל ובראב"ש שם. שוב מצאתי שכ"כ בתוס' אנשי שם בפ"ז מ"ה משם הרב ל"מ, ע"ש. וצ"ע:

[מג] **ח"ב** סימן רל"ב, והוב"ד לעיל סימן א', והוא שם בד"ה והתימה:

[מד] **שם** ד"ה ונראה שלזה. ובכ"ז עיין עוד לעיל סימן ד' (מד"ה ואני הצעיר שפל), סימן י' (מד"ה והנה ודאי), להלן סימן י"ב (מד"ה והנה נפלאו), וסימן י"ג (ד"ה והנה ודאי):

[מה] **דברים** י"ב כ"ב. ועיין לעיל סימן ד' (ד"ה אח"כ נ"ל), ובפתח האוצר שם אות פ"ח ופ"ט:

[מה] **ברכות** דף מ"ב ע"א ד"ה היסבו:

כתבו, אבל עכשיו כולנו אוכלים בשלחן אחד, וחתמו דבריהם וכשאנו אוכלים יחד היינו קביעותינו. הרי בבירור שפירוש לאכול יחד היינו בשלחן אחד. ועוד צמר ופשתים יחדיו [מו], בשתי תכיפות הוי חיבור [מז]. לא תחרוש בשור ובחמור יחדיו [מח], בקשורים יחד [מט]. ואיך נחשוב החבורות החשובות כבתים ההופכות זו מזו עורף ולא פנים [נ], אוכלים יחד:

ואם יקשה בעיני אדם הלא הם יושבים בבית אחד [נא], יקשה על המשנה איך אמרה היו יושבים כל אחד מברך לעצמו, וכולם בבית אחד, אלא מפני שפירשו חכמים שהיתה ישיבתם בימי חכמי המשנה על מיטות קטנות וכל אחד שלחנו לפניו, הצריכה הסיבה. הילכך אמרו דהאידנא דלית לן הסיבה כזו, אין מועיל אלא אם אוכלים יחד [נב]. וכתב מר"ן ע"ה [נג], שנים או רבים וכו' בלי שיעור, כלשון המשנה היו יושבים סתם בלי שיעור, היסבו בלי שיעור. וכפירוש רבינו הרמב"ם ע"ה, היסבו, חטו. ועינינו שהיו אוכלים ע"ג מיטות בחברה [נד]. והטעם לכל זה, שדין ברכות הנהנין יצא מפסוק ואכלת ושבעת וברכת [נה], ופירשו בו שהנהנה הוא מברך [נו]. ומשום ברב עם הדרת מלך אחד מברך לכולם אם מתאחדים כאחד, או בהסיבה לדידהו או בשלחן אחד לדידן. וחתם מר"ן ע"ה את הדין בחותם בתוך חותם וחותם בתוך חותם [נז], ישיבה דידן בשלחן אחד או בלא שלחן במפה אחת וכו', הרי חותם אחד בתוך חותם. ועוד אפילו קבעו מקום לא מהני אא"כ ישבו בשלחן אחד וכו', הרי חותם אחר בתוך חותם. הא למדת שכל החכמים אמת, ודבר ה' בפיהם אמת, לא יעדרו ולא יוסיפו על תורת משה אמת. והירא את דבר ה' והרד לדברי חכמים, יאחזו דרכם עד שירוחם עלינו מן השמים וימציא מרגוע לנפשותינו, וישוב שופטינו כבראשונה, ואז שפת אמת תכון לעד [נח], כי"ר:

ומהתימה הגדול איך מעבירים את עם ה', מאחר שנתברר הדין. אם מכח המנהג, לא אמרו אלא המנהג דוחה את ההלכה [נט] שנפסקה

פתח האוצר

[מו] **דברים** כ"ב י"א:
[מז] **כלאים** פ"ט מ"י:
[מח] **דברים** כ"ב י':
[מט] **רש"י** שם, וכלאים פ"ח:
[נ] **ע"פ** ירמיה ב' כ"ז:
[נא] **עיין** סימן י' (ד"ה והחברה):
[נב] **עיין** לעיל סימן ד' (מד"ה ונראה לע"ד), וסימן י' (ד"ה וכדי להבין):
[נג] **סימן** קס"ז ס"א:
[נד] **עיין** בפתח האוצר לעיל סימן א' אות ל"ד. בגליון נוסף כאן בזה"ל, וכן כתב זה הטעם הרב שניאור לחלק בין זימון לברכת המוציא, ובפירוש כתב שאין מצטרפין החבורות לברכת המוציא, תהלה לאל, ע"כ. ואיני יודע היכן מקום תוספת זו:
[נה] **דברים** ח' י':
[נו] **ירושלמי** פ"ג דברכות ה"ג:
[נז] **ע"פ** ע"ז דף ל"ט ע"ב:
[נח] **משלי** י"ב י"ט:
[נט] **הכי** איתא בירושלמי פ"ב דיבמות ה"א, המנהג מבטל את ההלכה,

כחד סברא, אפילו אם המנהג כיחידאה [ס]. אבל דין המוסכם חלילה להאמין, שאם כן לא ישאר קיום ח"ו לכל התורה, שכל שינהוג היפך דיניה נניח לו, והלא כתוב בתורה לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל [סא]. ואם חוששים לכבוד הראשונים, מה יאמרו על הב"ד הראשונים זת"ע שביטלו מה שהיו לוקחים העשבים שמטננים בהם החטים [סב] ואף שירד עליהם מטר, ושוטחים אותם עד שיתנגבו [סג]. וגם התקינו שלא לערוך המצות בקמח חטים [סד], ולא חששו לשיאמרו שהראשונים היו ח"ו נכשלים בחמץ בפסח [סה]. אלא מאי אית למימר, סובר ואומר מותר אנוס הוא [סו], והטעות מצויה, ומימיך ואם כל עדת ישראל ישגו [סז], ואם

פתח האוצר

ע"כ. וכ"ה במציעא פ"ז ח"א [ובמדרש הגדול למהר"ד עדני ז"ל בבראשית כ"ט כ"ח איתא, ויאמר אל לבן מה זאת עשית לי, נתירא הצדיק שמא בעל בעילת זנות. כיוון שאמר לו לא יעשה כן במקומינו, והודיעו שהוא מנהג המדינה, מיד נתקררה דעתו, ע"כ. והייגו משום דהמנהג דוחה את ההלכה, כמ"ש במדרש הביאור שם. גם רבינו זכריה הרופא ז"ל במדרש החפץ שם כתב בזה"ל, המנהג דוחה את ההלכה, שנאמר לא יעשה כן במקומינו, ע"כ]. וכ"כ הפוסקים ז"ל, והביאו לזה כמה וכמה ראיות, מהם ממאי דאי ביבמות דף ק"ב ע"א, א"ר אר"כ, אם יבוא אליהו ויאמר חולצין במנעל שומעין לו, אין חולצין בסנדל אין שומעין לו, שכבר נהגו העם בסנדל, ע"כ:

[ס] **הכי** איתא במסכת סופרים פי"ד הי"ח, וזה שאמרו מנהג מבטל הלכה, מנהג ותיקין, אבל מנהג שאין לו ראיה מן התורה אינו אלא כטועה בשקול הדעת, ע"כ. ועיין להפר"ח ז"ל במנהגי איסור סימן תצ"ו דין ו"א, עין זוכר להגאון חיד"א ז"ל במערכת המי"ם אות י"ט, שו"ת פעולת צדיק ח"ב סימן ע"ט וח"ג סימן כ"ג, שו"ת דברי חכמים או"ח סימן נ"ז, ויש עוד להאריך הרבה בכללי ופרטי עניין זה, ואין כאן מקומו:

[סא] **דברים** י"ז י"א:

[סב] **המנהג** בתימן היה לטנן את החטים של המצות בעשב הנק' בל"ע חרמ"ל, והוא כדי שתהיה המצה נקיה לכבוד החג, כי עשבים אלו מרככים את החטה, ובשעת טחינתה נושרת ממנה קליפתה העליונה. וסדר הטינון עיין בספר עריכת שלחן הלכות פסח סכ"ז:

[סג] **עיין** להגאון מהרי"ץ ז"ל בשו"ת פעולת צדיק ח"א סימן קע"א שהאריך בזה מאד, ומדבריו שם נראה שהיתה בזה מחלוקת גדולה ושרבים סברו שמותר לטנן בעשבים שנקצרו אחר שירד עליהם טל, אם שטחן ויבשו, ושכן היו נוהגין רבים מההמון. אך מהרי"ץ ז"ל האריך להוכיח שאסור לעשות כן, ושכן הסכימו רבותיו הגאונים מהר"י הכהן עראקי ומהר"ד משרקי ז"ל. וע"ע שם בח"ג סימן קל"ה:

[סד] **עיין** להגאון מהרד"ם ז"ל בשתילי זיתים סימן תנ"ט ס"ק י"ז, ובספר עריכת שלחן הלכות פסח סנ"ט:

[סה] **עיין** להרב פר"ח ז"ל במנהגי איסור סימן תצ"ו דין י"ב:

[סו] **מכות** דף ז' ע"ב:

[סז] **ויקרא** ד' י"ג:

מעיני העדה [פח] וגו'. ואין חכמה ואין תבונה ואין עצה [פט] וגו'. ואין אומרים לאדם חטוא בשביל שיזכה הבירך [ע]. וכ"ש בנדון זה שבודאי שלא עשו אלא לכבוד יוצרם שחשו לברכה שאינה צריכה [עא] לפי סברתם שהם מצטרפים, ורחמנא ליבא בעי [עב]. אבל מאחר שיתברר הדין, חלילה לשום בר ישראל שיתיר חסם ויסיר זמם וכסן ויפרוק עול אשר נתן על עצמו ברצונו ומדעתו מאהבת יוצרו, ואמר בפיו כל אשר דיבר ה' נעשה [עג], ומכלל דבריו לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל [עד]. ויקיים בעצמו תרעומת הקב"ה, הזקבע אדם אלהים [עה]. וימאן לתת שבח והודאה להזן את כל העולם בחסדו, ח"ו. ואם לפחיתות המשיב על דבריהם, דזילא מילתא בתו לקבל דבריו, הלא ארז"ל אפילו גוי שדיבר אמת שומעין לו [עו], ובודאי שאם לא ישמעו לו שעוברים על דברי חכמים, כ"ש אשר מזרע ישראל הוא ועושה לכבוד תורת האמת, שעוברים על כמה לאוין, לא תעשוק את רעך [עז], ולא תגזול [עח], אל תגזל דל [עט], ואל תדכא עני בשער [פ], לא תטה משפט [פא], וכמה לאוין ועשיין יש בדבר. גם אמרו חכמים, קבל האמת ממי שאמרו [פב]. צדיק הוא ה' כי פיהו מרינו [פג], ולא כחטאינו עשה לנו ולא כעוונותינו גמל עלינו [פד]. ה' הטוב יכפר בעד [פה]:

ומעתה הירא והאוהב לבוראו מלכו ואלהיו, וחפץ שהכל ישבחוהו ויברכוהו, ראוי ונכון לו למשוך לב הנשמעים לו לקבל האמת, וכדאי הוא פרסום האמת להמשיך שפע ורצון ממדת האמת לשכינת עזינו, כדכתיב אמת מארץ תצמח וצד"ק משמי"ם נשקף [פו], גם להרים קרן ישראל ומלכות

פתח האוצר

[פח] **במדבר** ט"ו כ"ד:
[פט] **משלי** כ"א ל':
[ע] **שבת** דף ד' ע"א, מנחות דף מ"ח ע"א, ועוד:
[עא] **כמ"ש** מהרי"ץ ז"ל לעיל סוף סימן א'. ועיין בפתח האוצר להלן סימן ט"ז אות י"ד:
[עב] **מדרש** הגדול ריש פרשת כי תשא:
[עג] **שמות** י"ט ח':
[עד] **דברים** י"ז י"א:
[עה] **מלאכי** ג' ח':
[עו] **ל"מ** מקורו, ועיין להלן אות פ"ב:
[עז] **ויקרא** י"ט י"ג:
[עח] **שם**:
[עט] **משלי** כ"ב כ"ב:
[פ] **שם**. ועיין בפתח האוצר להלן סימן י"ב אות ל"א:
[פא] **דברים** ט"ז י"ט:
[פב] **הרמב"ם** ז"ל בהקדמה למסכת אבות, בריש הפתיחה:
[פג] **ע"פ** איכה א' י"ח:
[פד] **תלים** ק"ג י':
[פה] **דה"ב** ל' י"ח:
[פו] **תלים** פ"ה י"ב. ור"ל כי ארי"ץ היא הנוק' כשיש לה זווג מקבלת מהרצון, עיין מאורי אור ער' ארץ. וגם השכינה נק' ארץ, כדאיתא בתיקונים תיקון ס"ג. ורצון הוא היסוד של כל פרצוף, המרצה לנוק' עיין מאורי אור

בית דוד, כמאמר רז"ל בזכות בעלי אמונה נגאלין ישראל, שנאמר וארשתיך לי באמונה [פז]. וגם המלך המשיח אין עתיד להתחזק ולהתאזר אלא באמונה, שנאמר והיה צדק אזור מתניו והאמונה אזור חלציו [פח]. יהי רצון מלפניך יאו"א שיבוא ויגאלנו, ותבנה בית המקדש במהרה בימינו, ותן חלקינו בתורתך לעשות רצונך בלבב שלם:

והשיב על זה מ"ו אברהם ערשי [פט], שכל זה לדעת מר"ן ע"ה, אבל במקום הזה חלכו אחרי הרמב"ם ע"ה [צ]. והנה המשכיל יראה שאין זה אלא דחייה בקנה רצוץ, שמאחר שהודה בהוכחות המשנה, איך יאמר שרבינו הרמב"ם יסבור להיפך, והלא העלה גם הוא דין צירוף חכורות לזימון [צא], ומה צורך בדבר אם כבר בירכו המוציא כאחד, ומה לנו ליתלות באילן גדול בחוט של מא ש"י. גם במה שאמרו הפוסקים ע"ה שאם כל אחד שלחנו לפניו אין מועיל לברך אחד לכולם אלא אם ישבו בשלחן אחד, אין ראוי לשים מחלוקת ביניהם בלא עיון יפה. ואם יש לרבינו הרמב"ם סברא אחרת, איך עזב מר"ן ע"ה הבטחתו בהקדמת ב"י שיכתוב סברת שלשת עמודי הוראה, וכאן לא הזכירו כלל. גם כל הפוסקים ע"ה איך עזבו דרכם הטוב להודיע כל הסברות לטעם הידוע שאם יש מנהג כחד סברא אין מוחין בידם [צב]. וכשכתב מר"ן [צג] ואפילו קבעו מקום לא מהני אא"כ ישבו בשלחן אחד, איך נשמטו כולם ולא אחד מהם העיר לומר שדעת הרמב"ם היפך, וכ"ש בדין זה שיש חשש ברכה שאינה צריכה [צד], שזה כלל גדול הלך אחר המיקל בברכות [צה]. וזו ודאי טענה חזקה שאין עליה תשובה, ועכ"ז נבאר דברי רבינו חרמב"ם, בעזרת עוזר דלים ונותן ערמה לפתאים:

הנה פתח דבריו האירו לנו בפרק א' מהלכות ברכות [צו], רבים שנתוועדו לאכול ובירך אחד, הרי אלו מותרים לאכול. וזוהי קביעות מקום שנזכרה בגמ' [צז] ניכול בדוך פלן, ופירש רש"י ע"ה בעצה ובהזמנה אחת.

פתח האוצר

ער' רצון, ודו"ק. כתבתי זה בקיצור ועיון קל, כי אין לי ידיעה בחכמה זו:

[פז] **הושע** ב' כ"ב. ועיין ילק"ש שם:

[פח] **ישעיה** י"א ה':

[פט] **עיין** מש"כ עליו בפתיחת הספר:

[צ] **עיין** שו"ת פעולת צדיק ח"ב סימן רנ"א, ושו"ת החיים והשלום בעניינים נפרדים סימן י"ג. ור"ל שלדעת הרמב"ם ז"ל העיקר היא ההתועדות, וכמבואר לעיל סימן א' (ד"ה ונראה שלזה), ולהלן סימן כ"ד. ועי"ע לעיל סימן ד' (ד"ה עוד זאת):

[צא] **פ"ה** מהלכות ברכות דין י"ב:

[צב] **עיין** להלן סימן י"ג (ד"ה ואעג ואומר), ובפתח האוצר שם אות ז'. וע"ע לעיל ד"ה ומהתימה:

[צג] **סימן** קס"ז סוף סי"א:

[צד] **עיין** להלן ריש סימן ט"ז, ובפתח האוצר שם אות י"ד:

[צה] **עיין** בפתח האוצר לעיל סימן ד' אות קמ"ט:

[צו] **דין** י"ב:

[צז] **דף** מ"ב ע"ב. וכ"כ מר"ן ז"ל בכ"מ שם. ועיין לעיל סימן א' (ד"ה

והוא מלשון הפסוק ויוועדו יחדיו [צח]. עוד כתב, אבל אם לא נתכוונו לאכול יחד וכו', הרי שמצריך לאכול יחד. ובפרק זה אינו מדבר אלא בענין הברכה, והשמיענו באגב סוף דבר המועיל לברך אחד לכולם, אבל עיקר סדר הישיבה ביארה בפרק ז' שהיא בהסיבה ע"ג מיטות, וכמו שפירש בפירוש המשנה הטו וכו' כמו שהעתקנו פירושו למעלה בד"ה מכל אלו התוכחות [צט]. גם לא כתב אלא לשון דיעבד, שנתוועדו, ובירך אחד, הרי אלו מותרים לאכול, הכל דיעבד [ק]. ובפרק ז' כתב סדר הישיבה החשובה שהיא בהסיבה ע"ג מיטות וז"ל, מנהגות רבות נהגו חכמי ישראל וכו' ויושבים בהסיבה וכו', היו שלש מיטות וכו', הרי שעיקר הישיבה בהסיבה ועל גבי מיטות כהברח הברייתא בדף מ"ג וז"ל, מתיבי כיצד סדר הסיבה, אורחים נכנסים ויושבים ע"ג ספסלים וע"ג קתדראות וכו', הביאו להם יין כל אחד מברך לעצמו, עלו והיסבו וכו' בא להם יין אחד מברך לכולם. ופירש רש"י ע"ה, עלו על המיטות. הרי בפירוש שאין סדר ההסיבה אלא על המיטות [קא], ולא יועיל לברך אחד לכולם עד שיעלו על המיטות, ואפילו ספסלים וקתדראות לא הועילו:

ומעתה הדברים ק"ו, אם ההסיבה החשובה שהיא מעשה ממש הטיית כל הגוף לא הועיל אלא על המיטות, קביעות מקום שאינו אלא אמירה בעלמא לא כ"ש. ומעתה צץ וזרח והאיר והבהיק אור משפטו ודינו של מר"ן ע"ה דהאידנא אפילו קביעות מקום לא מהני, לפי שאין לנו ישיבה ע"ג מיטות. גם לא נשאר קישי למה לא הזכיר לשון רבינו הרמב"ם, שאין דרכו להעלות אלא היוצא מן המשנה והגמ'. גם נפלו כל הקושיות שהקשינו למעלה על כל

פתח האוצר

ונראה שלזה), ולהלן סימן כ"ד:

[צח] איוב ב' י"א. וכמוהו לכה ונועדה יחדיו. בנחמיה ו' ב'. וכתב רבי' יונה ן' גנאח ז"ל בספר השרשים בשורש יעד, שהוא ההתקבצות במקום מיוחד ע"ש. וזה ממש עניין קביעות מקום:

[צט] ולפנינו הוא בד"ה ואם יקשה. והנה מהרש"ק ז"ל הבין דבבית לא מהני קביעות מקום אפילו בזמנם, אע"כ היסבו ע"ג מיטות, וכמשנ"ת לעיל סימן ד' (ד"ה וכך היתה התשובה אומר אני), ועיין בפתח האוצר שם אות ס"ד. וכמו שיתבאר ג"כ להלן, ועיין בפתח האוצר להלן אות ק"ג. ולפי"ז הבין מהרש"ק ז"ל דמש"כ הרמב"ם ז"ל רבים שנתוועדו לאכול, היינו כדרך האכילה, אם בבית בהסיבה ע"ג מיטות וכמו שביאר בריש פ"ז, שכך היא דרך האכילה בבית, ואם בשדה בקביעות מקום לבד, והסברא בזה כמ"ש כיו"ב לעיל סימן ד' אות ל"ה ע"ש, ודו"ק. אמנם לענ"ד פשט דברי הרמב"ם ז"ל אינם מורים כן, וכמ"ש להלן אות ק"ג. ומהרש"ק ז"ל נדחק בזה כדי שלא לעשות מחלוקת בין הפוסקים ז"ל וכמש"ל:

[ק] עיין בספר מרכבת המשנה ח"ב שם, ודו"ק:

[קא] אין כוונתו אלא בזמנם שרגילים בהסיבת מיטות, להכי אם היסבו על ד"א לא מהני. אבל בזמן ובמקום שרגילין בהסיבה ע"ג דבר אחר, שפיר חשיבא הסיבה ואחד מברך לכולם, כיון

הפוסקים ע"ה. גם האיר וזרח מאור לשון הרב מ"א [קב] על הולכי דרכים הואיל והם בשדה וליכא שלחן, באמירה לחוד סגי, מאי לחוד דקאמר, ומה צריך להיות עמה, אלא שכוונתו שאע"פ שאין מועיל קביעות מקום אלא ע"ג מיטות [קג], הואיל והם בשדה אין דנין שאי איפשר מאיפשר [קד]. ומי

פתח האוצר

שזוהי דרך ההסיבה והקביעות באותו זמן ובאותו מקום, וכמ"ש מהרי"ץ ז"ל לעיל סימן א' (ד"ה ואני אומר עוד). וע"ע בפתח האוצר לעיל סימן א' אות ל"ח, וסימן ח' אות י"ח. ושו"ר מש"כ בזה מהרש"ק ז"ל להלן סימן י"ב (ד"ה והמבטיחים), וצ"ע:

[קב] **סימן** קס"ז ס"ק כ"ו:

[קג] **מהרש"ק** ז"ל הבין דכשאמרו בגמ' (דף מ"ב ע"ב) דין קביעות מקום, דהיינו ניזיל וניכול וכו', לא אמרו אלא בשדה, וכדמוכח מלשון הברייתא דקאמרה עשרה שהיו מהלכין בדרך, וכמעשה דתלמידי דרב שהיו בשדה. אבל בבית שאפשר בהסיבה לא מהני אלא הסיבה, והיא היא הקביעות, שההסיבה היא להיכר שקבעו לאכול יחד. וא"כ ה"ה לדידן דשלחן אחד הוא כהסיבה דידהו, לא מהני בבית קביעות מקום, כיון שאפשר בשלחן אחד, משא"כ בשדה דליכא שלחן, מהני קביעות מקום לחוד. ועיין לעיל ד"ה הנה פתח. ובפתח האוצר שם אות צ"ט. ולעיל סימן ד' (ד"ה וכך היתה התשובה אומר אני), ובפתח האוצר שם אות ס"ד. וכן מצאתי להרב דמשק אליעזר (על ביאורי הגר"א ז"ל), שכתב דאף בזמנם לא מהני קביעות מקום בבית אלא בשדה, וכדמוכח מלשון הברייתא ומעשה דתלמידי דרב כנז"ל, ובזה יישב קושיות הגר"א ז"ל (הוב"ד לעיל סימן א' אות כ"ג) ע"ש. והוא ממש כשיטת מהרש"ק ז"ל. אמנם לענ"ד פשט הגמ' אינו מורה כן, דהא תלמידי דרב נסתפקו אי היסבו דווקא תנן או אפילו קביעות מקום, ומשמע דנסתפקו בעיקר דינא אי מהני קביעות מקום אפילו בבית. וכן מוכח ממאי דפשיט להו ההוא סבא ע"ש ודו"ק. גם כשהקשו על הסתירה בין המשנה לברייתא, הו"ל למימר, שאני שדה, ודו"ק. ועוד דאכתי לא העלו ארוכה לשיטת המג"א ז"ל, דעדיין יש להקשות ע"ז ממ"ש מר"ן ז"ל גופיה ברייש סעיף י"א, ואם אמרו נאכל כאן וכו' דמוכח דבזמנם מהני קביעות מקום אפילו בבית ודו"ק [ועוד יש להקשות לכאורה ממ"ש הרשב"א ז"ל בחידושיו לברכות דף נ' ע"א, דמאי דתנן שתי חבורות וכו' מצטרפות לזימון, דהיינו כשנכנסו מתחלה ע"ד כן כדאיתה בירושלמי שם, וכתב ע"ז הרשב"א ז"ל דהיינו מדין קביעות מקום, ע"ש. ועיין בפתח האוצר לעיל סימן ח' אות י"ד. מוכח מזה דבזמנם מהני קביעות מקום אפילו בבית, שהרי החבורות בבית הם כדתנן התם. אמנם מזה לק"מ, דמהרש"ק ז"ל קאי בשיטת החולקים על הרשב"א ז"ל, וכמ"ש בפתח האוצר שם. ואולי י"ל דהחולקים על הרשב"א ס"ל דבבית לא מהני קביעות מקום, ולהכי פירשו דצירוף החבורות אינו מדין קביעות מקום, ושלכן בעינן שיהיה בכל חבורה שיעור זימון, ודו"ק]. ועיין בפתח האוצר לעיל סימן א' אות כ"ב. עוד יש לדחות זה מלשון הגמ"י שהביא מר"ן ז"ל בב"י והובא להלן סימן כ"ג וז"ל, אבל אם קבעו עצמם לאכול יחד, או שהיו מהלכין בדרך ואמרו נלך

יערב עוד אל לבו להעיד על רבינו הרמב"ם שיפסוק היפך המשנה והברייתא, או שלא יודה להסכמת כל הפוסקים ע"ה דלא מיקרי אוכלים יחד אלא או לדידהו בהסיבה או לדידן בשלחן אחד. וגם הוא בעצמו מודה שצריכים להיות יחד, שכתב אבל אם לא נתכוונו לאכול כאחד וכו'. והאמת יורה דרכו לישרים בלבותם, ובכן שלום על ישראל, כי"ר:

ברוך ה' אלהים אלהי ישראל [קה], אשר זיכני להוציא אור משפט דין זה לאמיתו ואשורו, מעיקר שורשו, ולגלות ולהראות אמונת כל הפוסקים ע"ה, שכולם לדעת אחת מסכימים, לקיים מצות ואכלת ושבעת וברכת [קו], שהנהנה הוא מברך [קז], עד שיהיו כאחד יחדיו יודבקו [קח], שלא יצאו דברי המשנה והברייתא ריקם, כן הוא ברחמיו יזכיני להאיר עיני ולבי, ולהיות דברי אמת על שפתי, ככתוב בורא ניב שפתים [קט]. ולקרוא עלי שלו"ם שלו"ם לרחו"ק [קי] ולקרו"ב [קי] אמר ה' ורפאתיו [קיא], אכי"ר:

סימן יב

תשובת הגאון רבי שלום קרח זצ"ל [א]

עוד האיר המאיר לעם סגולתו, באור תורתו, את עיני עבדו, בדבר אמת המקיים ומאמת כל הנזכר, והוא יסוד מיסודי התורה, שאפילו [ב] החכמים ע"ה אין להם רשות לומר שגם לברכת המוציא יצטרפו החבורות, ובזה היסוד נצחו חכמים את רבי יהודה בפרק שלישי דמסכת ידים [ג], אמרו לו אין דנין דברי תורה מדברי סופרים, ולא דברי סופרים מדברי תורה, ולא דברי סופרים מדברי סופרים. ופירש רבינו עובדיה ע"ה, אין דנין, לומר כשם שמצינו בכתבי הקדש וכו', אלא היכא דתקון תקון, והיכא דלא תקון לא תקון. וכן פירש הרמב"ם ע"ה. ואיך נקום אנחנו עניי התורה לסתור היסוד

פתח האוצר

לאכול לחם במקום פלוני וכו' חייבין בזימון, עכ"ל. וכיו"ב בשאר ספרי הראשונים ז"ל. ומוכח דבבית נמי מהני ק"מ, מדקאמר או שהיו מהלכין בדרך וכו':

[קה] **תלים** ע"ב י"ח:

[קו] **דברים** ח' י':

[קז] **עיין** לעיל סימן י' אות ל"ז:

[קח] **עיין** שו"ע שניאור סימן קס"ז סי"ז:

[קט] **ישעיה** נ"ז י"ט:

[קי] **גימ'** קרח:

[קיא] **ישעיה** שם:

[א] **מכתב** יד, עיין בהקדמת הספר אות ז':

[ב] **ר"ל** לפי אותו יסוד אפילו החכמים וכו', וכדמפרש ואזיל:

[ג] **משנה** ב'. וצ"ל רבי יהושע:

הגדול הזה, ונאמר כשם שמצינו בזימון שמצטרפין החבורות, כך יצטרפו להמוציא, כדי להכחיש ח"ו דברי כל הפוסקים אשר דבריהם חיים לנו, אשר יצרם הבורא יתברך לכבוד תורתו הקדושה, ומי יוכל עוד לדעת כללי שרשי ויסודי התורה ומשנה וגמרא ולברור פסקי הדינים כהם, ומה כחנו לשלוח יד במה שלא יכלו החכמים הבקיאים לבדוק כל בדק בחדרי התורה לשלוח ידם, וכי ח"ו לא ניתן בהם דעת בדין זה המצוי בכל מקום ובכל זמן לדמות זה לזה ולומר והוא הדין שיצטרפו גם לברך המוציא, ולמה החליטו הדבר לומר שאין מועיל אלא שלחן אחד ולא חשו לברכה שאינה צריכה ח"ו [ד]. אלא מאי דאמרינן, היכא דתקון תקון. וכ"ש כאן שאמרו במשנה מצטרפין לזימון [ה]. וחלילה לחשוב שהמשנה שכחה תיקון זה ולא נזכרה אלא כשהגיעה אצל הזימון [ו]:

והנה נפלאו בעיני הדברים הפלא ופלא, וגם בעיני כל אדם יפלא, איך נחבאו ונכסו ונעלמו מאדונינו מהרי"ץ ע"ה כל הדברים והאמת האלת, וכתב אותה תשובה [ז] אשר כל דבריה לא יתפרשו אלא בשלחן אחד, היפך כוונתו. תחלה כתב [ח], ראיתי תלמידי חכמים מברכים בכל שלחן, וחילייהו ממ"ש מר"ן בסימן קס"ז. הרי מודה שדברי מר"ן מטין כן [ט]. ועוד כתב [י], ואפשר שנתייסד זה המנהג ע"פ פירוש רבינו חננאל. והא פירוש רבינו חננאל העתיקו מר"ן ע"ה בבית יוסף סימן קס"ז שפירש ההסיבה עצמה שישבו סביבות השלחן [יא], השלחן קאמר ולא השלחנות, והיינו כפסק מר"ן:

עוד כתב [יב] שהעיקר בזה הקיבוץ והחברה לאכול יחד, ושיכינו עצמן לאכול יחד. הקיבוץ כתב ולא הקבוצות, החברה ולא החבורות. ולאכול

פתח האוצר

[ד] **עיין** בפתח האוצר להלן סימן ט"ז אות י"ד:

[ה] **דמשמע** דווקא לזימון מצטרפות ולא להמוציא, וכמו שביאר לעיל סימן י"א (ד"ה ועוד הוכחה). ועיין בפתח האוצר שם אות י"ט:

[ו] **ר"ל** דאם איתא דגם בהמוציא מצטרפות, הול"ל דין זה גבי המוציא שקדם לזימון, וכמו שביאר שם:

[ז] **לעיל** סימן א':

[ח] **שם** ד"ה ומקרוב:

[ט] **דקדק** לומר מטין כן, ולא כתב מורין כן וכיו"ב, לפי שמדברי מהרי"ץ ז"ל נראה שבתחילה הודה שעכ"פ מפשט דברי מר"ן יש מקום לסברת החולקים. ולכן הוצרך להביא כמה סמוכות למנהג הקדמון, אלא שלבסוף חידש דאף מר"ן מודה לזה ע"ש. ועיין לעיל סימן י' (ד"ה ותהלה לאל):

[י] **שם** ד"ה ואני אומר שהמנהג. וע"ש בד"ה וראיתי להרא"ש:

[יא] **עיין** לעיל סימן ד' (ד"ה עוד הוקשה), ובפתח האוצר שם אות צ"ב, וצ"ע:

[יב] **שם** ד"ה ונראה שלזה. ובכ"ז עיין לעיל סימן ד' (מד"ה והנה

יחד כבר נתבאר למעלה [יג] בכמה ראיות שאין פירושו אלא בשלחן אחד:

והקשה עליהם [יד] במה שהיו סומכין על זימון אחד, ובסוף כתב שאין להם על מה שיסמוכו אם לא יביאו ראיות ברורות לחלק בחבורות [טו]. וקשה והלא כחם יפה הלכה פסוקה, וכי דוחין את הדין מחמת קושיא [טז], יהרי בסייעתא דשמיא נתבארו כמה חילוקים בכמה ראיות ברורות, ושאין דנין דברי סופרים מד"ס במה מצינו, ואין הקושיא כלום, ופסק מר"ן אמת ויציב:

ועוד קשה מה שתיקן ע"ה [יז] שיקום החתן לברך מעומד, והלא אמרו חכמים ע"ה דכל היכא דליכא ישיבה ליכא קבע כלל [יח]. גם בברכת יין של הבדלה אינו יכול להוציא אחרים מעומד [יט]. ונמצא שאין החתן מוציא אפילו לחבורתו [כ]. והאמת יורה דרכו, ואוהבי ה' לא יחפצו וישמחו כי אם בהשגת האמת. וחלילה על שום חכם ומחבר שיתכוין לעשות היפך האמת, אשר עליו נאמר ועצומים כל הרוגיה [כא] ח"ו, והכל מודים דשגיאות מי יבין [כב]. ואלו הממאנים לקבל האמת חושבים שהם מכבדים לאדוננו מהרי"ן, ואינו אלא היפך ח"ו, ואני המכבדו באמיתות:

ומעתה אם לא ישובו ויתוודו על חילול ה' שנעשה באותה מחלוקת העצומה, וכמה חתימות ועדות בכל בתי כנסיות היפך האמת, והפסד ממון ישראל בחנם, ויקבלו האמת, שהם מחטיאי הרבים ומונעים את הרבים

פתח האוצר

ראיתי), סימן י' (מד"ה ותהלה, וד"ה והנה לפי), סימן י"א (ד"ה מכל אלו), ולהלן סימן י"ג (ד"ה והנה ודאי):

[יג] **סימן** ד' (ד"ה ואני הצעיר שפל, וד"ה אח"כ נ"ל עוד), וסימן י' (ד"ה ושיכינו):

[יד] **שם** ד"ה והתימה:

[טו] **לא** אשכחנא להני מילי בתשובת מהרי"ץ ז"ל הנז', ועיין לעיל סימן י' (ד"ה ועוד אני אומר):

[טז] **עיין** בפתח האוצר לעיל סימן י' אות קכ"ח:

[יז] **איני** יודע מניין לו שמהרי"ץ ז"ל תיקן זה, דהוא ז"ל רק הזכיר דרך אגב שהחתן עומד בשעת הברכה, ע"ש בריש התשובה:

[יח] **בית** יוסף סימן קס"ז וסימן רי"ג:

[יט] **תוס'** ברכות דף מ"ג ע"א ד"ה הואיל, וכ"פ מר"ן ז"ל בשו"ע סימן רצ"ו ס"ו:

[כ] **עיין** לעיל סימן ז' (ד"ה וריב לי), סימן ח' אות ל"ב, סימן ט' (ד"ה ומש"כ לא ידעתי), סימן י' (ד"ה במה אקדם), להלן סימן כ"א (ד"ה והנה נתבאר), ובפתח האוצר לעיל סימן ח' אות כ"ח:

[כא] **משלי** ז' כ"ו. ועיין סוטה דף כ"ב ע"א, ולעיל סימן ח' (ד"ה עוד ראה):

[כב] **תלים** י"ט י"ג:

מלעשות מצוה [כב^א], ועל כזה אמר בזוהר [כג], בגין דהאי מנע ברכאן מקב"ה דאיהו אביו, ומנע ברכאן מעלמ"א. ואמר בתיקונים [כד], וי לדיינא דאוקים שקרא ואפיל קושטא, דגרים ותשלך אמת ארצה [כה] ח"ו. ואינם בכלל הרועים הנאמנים, אלא מחבלים כרם ה' צבאות. ואם יקבלו ויקיימו האמת, ייאמר עליהם ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד [כו], וזכות הרבים תלוי בהם:

והמבטיחים עצמם שהם עושים כדינא דגמרא, קביעות מקום, הבל יפצה פיהם [כז], שהרי אפילו ההסיבה עצמה אינה מועלת אלא בזמן שהיו יושבים ע"ג מיטות [כח], והראיה הברורה שאלו היתה מועלת בלא מיטות לא היו נוטים חכמי הפוסקים ע"ה מדין משנה וגמרא, וכמו שאנו עושים בליל פסח, והיינו מרויחים לקיים מצות ברב עם אפילו כל אחד שלחנו לפניו, וכי יש כח לפוסקים ע"ה לדחות משנה וגמרא. אלא הם שהיו יושבים ע"ג מיטות והוכרחו להיות כל אחד שלחנו לפניו, הם שהוצרכו להסיבה, הם שאמרו דמהני קביעות מקום, וכי אפשר שתהא אמירה בפה גדולה מהמעשה שהיא הטיית כל הגוף, ואיך נאחוז אחת ונעזוב האחרת שהיא העיקר:

ועוד שזה מרד והמראת פי הפוסקים ע"ה ח"ו לומר שאין מקבלים מה שאמרתם אפילו קבעו מקום לא מהני אלא בשלחן אחד [כט], ושדחיתם ח"ו דינא דגמרא. ועוד שהרי נתבאר בלי שום פקפוק שלא נאמרה ההסיבה אלא לחבורה אחת, ולא נאמרה צירוף חבורות אלא לזימון, ושאין דנין דברי סופרים מד"ס במה מצינו. ובכל זאת ראוי להם ליראה את ה' ולומר איך עמד איש מסכן ועני מדעת ואין לו כח לצאת ולבוא בתוכם, ולא שקט ולא נח וגילה את כל זה, אין זה כי אם יד ה' עשתה כל זה מאשר לא טוב לפניו המעשה אשר נעשה, ודבר המלך מלכו של עולם אין להשיב. ואם מן חשמים סייעוהו לזה בדבר הלכה אחת להתגדר בה, ואפשר שיש לו איזה תיקון בה, אין ראוי לגרשו מלהסתפח בנחלת ה', ולא תעמוד

פתח האוצר

[כב^א] **עיין** רמב"ם פ"ו מהלכות ת"ת דין י"ד אות י"ח:

[כג] **לא** מצאתי מקורו:

[כד] **תיקון** ה' בהשמטות שבסוף הספר:

[כה] **דניאל** ח' י"ב:

[כו] **שם** י"ב ג'. ועיין לעיל בפתח האוצר סימן י' אות קפ"א:

[כז] **ע"פ** איוב ל"ה ט"ז:

[כח] **עיין** לעיל סימן י"א (ד"ה הנה פתח), ובפתח האוצר שם אות ק"א, וצ"ע:

[כט] **כ"כ** מר"ן ז"ל בשו"ע סימן קס"ז סס"א, וכן הסכימו רוב האתרונים ז"ל, לבד ממהרי"ץ והגר"א ז"ל דס"ל דאף בזה"ז מהני קביעות מקום, כמבואר לעיל סימן א' (ד"ה והנה כל מעיין), ובפתח האוצר שם אות כ"ב וכ"ג:

על דם רעך [ל] כתיב, ואל תדכא עני בשער [לא], ואמרו רז"ל אין מזיחין אותו ואין מזחיחין אותו ואין מזניחין אותו [לב]. ולא טובים אנו מאבותינו, כיתת נחש הנחושת והודו לו [לג], ולא אמרו שבזה נוציא לעז על כמה דורות צדיקים וחסידים שקדמונו, שאין חכמה ואין עצה ואין תבונה לנגד ה' [לד]. ותהיה יראת המשגיח על כל פרט ומעורר לב זה המסכן בכמה דברי אמת על פנינו. ואמרו בתיקוני הזוהר [לה], בראשית, ירא בשת. שלא להטות הדין על בוראינו, שכך אמרו נביאי האמת שכל דיין המטה את הדין מביא חרון אף לעולם [לו], ומסלק את השכינה מעל ישראל [לז], וצועקים ואין נעגים. וזה אפילו בדיני ממונות, כ"ש בהפסד גבוה [לח] והפסד עליונים ותחתונים והעדר שלימות בני אל חי. וגם אנו מוזהרים יותר מכל אדם במצות מדבר שקר תרחק [לט], וכבר פצינו פינו לפניו יתברך בבית מקדשו שכפי מה שיתבאר כן נעשה:

ואתם אנשי קדש מקבלי אמונתו ואחדותו ית' ואהבתו בכל לב ובכל נפש ובכל מאדכם, ומקבלים עול הגלות ועול משא מלך ושרים, ומאמינים בהכטחותיו ית' מפי נביאיו, ועליכם נאמר פתחו שערים ויבוא גוי צדיק שומר אמונים [מ], עליכם המצו"ה הזא"ת להקימה כאשר צונו ה' אלהינו לשמור לעשות את כל דברי התורה הזאת [מא], שכל אדם מוזהר על זה בכמה אלות שקיבלנו עלינו על כל מצוה ומצוה [מב], וזה נכלל בלא תסור מן הדבר אשר יגידו לך [מג], שבעוונות הרבים לא נשאר לנו יחיד בדורו שיהיו הב"ד נשמעים לו, אולי תהיה ארוכה מאת המקום ב"ה להקל מעלינו העול הקשה הזה, והן לא קצרה יד ה' מהושיע ולא כבדה אזנו משמוע [מד] כמה צעקות ואנקות ואנחות על כמה מיני צער ועינוי ורידוי, אשר עין הכל רואה

פתח האוצר

[ל] **ויקרא** י"ט ט"ז:

[לא] **משלי** כ"ב כ"ב. ונקט האי קרא ע"ד מה שדרז"ל, וכי מה היה צריך שלמה להזכיר דל שני פעמים, אלא משנדלדל מנכסים חכמתו אינה נשמעת, שנאמר (קהלת ט') חכמת המסכן בזויה וכו', ע"כ. ועיין לעיל סימן י' (ד"ה הנה אחרי הדברים):

[לב] **חולין** דף ז' ע"א, מכאן לת"ח שאמר דבר הלכה שאין מזיחין אותו, ואמרי לה אין מזניחין אותו, וא"ל אין מזחיחין אותו, ע"כ:

[לג] **חזקיה** המלך ע"ה כיתת נחש הנחושת שעשה משה רע"ה והודו לו, כדאיתא בפסחים פ"ד מ"ט. ועיין לעיל סימן י"א (ד"ה ומהתימה):

[לד] **משלי** כ"א ל':

[לה] **תיקון** ז':

[לו] **מכילתא** משפטים פי"ח:

[לז] **סנהדרין** דף ז' ע"א, ספרא קדושים פ"ב:

[לח] **ע"פ** ברכות דף ל"ה:

[לט] **שמות** כ"ג ז':

[מ] **ישעיה** כ"ו ב':

[מא] **דברים** ל"ב מ"ו:

[מב] **שבועות** דף כ"ג ע"ב, ועוד:

[מג] **דברים** י"ז י"א:

[מד] **ישעיה** נ"ט א':

שמענין את בני ידידיו, אלא שאחר זה אמר הנביא ע"ה, כי אם עונותיכם יהיו מבדילים [מח], ורוח הקדש אומרת לו עמי שומע לי ישראל בדרכי יהלכו כמעט אויביהם אכניע ועל צריהם אשיב ידי [מו]. ואל יבטיח אדם את עצמו שיש תקוה כל עוד שהעון הגדול הזה מרקד ובא. והנה עיני כל ראתה שהתחיל הקב"ה להשפיע לנו שפע טוב תמורת הביזה שבזזו אותנו, ומשעמדה אותה מחלוקת ונעשה אותו מעשה, לא פסקו מעל שונאינו כמה מיני צרות רעות ונמנע השפע מן העולם וגברה יד האויב לגזול ולחמוס מדה במידה, ואין אדם משים לב על מה עשה ככה החפץ להיטיב בחסדו לכל, ואשרי מי שיזכה לו ולזרעו עד סוף הדורות להתחזק ולהתאזר לתקן את הדבר לזכות את הרבים ולקנות ולפדות את העולם להוציאו מקללתו, וברוך הוא היודע אם בזה תלוי הצלחתנו וישועתינו וגאולתינו לקרוא שנת רצון לה' ויום נקם לאלהינו [מז], כי"ר. על זה ניבא ישעיה ע"ה ואמר, סולו סולו פנו דרך הרימו מכשול מדרך עמי [מח]:

פימן יג

תשובת הגאון רבי שלום קרח זצ"ל [א]

צדיק אתה ה' וישר משפטיך [ב], מי נתן למשיסה יעקב וגו', הלא ה' זו חטאנו לו, ולא אבו בדרכיו הלוך [ג], ואף שראו דברי אלהים חיים דברי אמת הניכרים ומוכיחים ומראים באצבע כי יד ה' עשאתן, עוד הוציאו שמרי טענות הכוזבות שהישבתי עליהם וכולם שמורים אצלי לראיה, יש אשר אמר מי יודע אם יש איזה ירושלמי מסייע למנהג, ויש אשר אמר אחרי רבים להטות [ד], ובולם לשמע אוזן אשר שמעו. והנה אף שלא נתקבלו דברי המסכן, לא אמנע עצמי מלהשיב לכבוד תורת האמת:

פתח האוצר

[מה] **שם** ב':
[מו] **תלים** פ"א י"ד, ט"ו:
[מז] **ישעיה** ס"א ב':
[מח] **שם** נ"ז י"ד:

[א] **מכתב** יד שברשות הר"ש קרח יצ"ו, נין ונכד למהרש"ק ז"ל. בתחילת התשובה כתוב בזה"ל, תשובה למ"ו שלום ן' כאמ"ו יוסף נע"ג, ולמ"ו יחיה חמדי, ולמ"ו יעיש אלכ'רת יצ"ו, ע"כ. מנוסח ומענייני התשובה, נראה ברור שהיא ממהרש"ק ז"ל. וכמו שיראה כל מעיין דמיון הנוסח והתוכן שבתשובה זו לשאר תשובותיו. לכן נראה שט"ס נפל בהעתק, וצ"ל למ"ו שלום ן' כאמ"ו סעיד. גם נראה שמהר"י חמדי ומהר"י כורת ז"ל רק חתמו על תשובה זו:

[ב] **תלים** קי"ט קל"ז:
[ג] **ישעיה** מ"ב כ"ד:
[ד] **שמות** כ"ג ב':

ואען ואומר, שאם מותר לנו וכשר הדבר להסתפק אולי יש מי שחולק על המשנה והברייתא והגמרא וכל הפוסקים ע"ה שחילקו בין ברכות המצוות לברכות הנהנין [ח], הלא יש לנו כלל שאין ספק מוציא מידי ודאי [ז]. ועוד איך נשמט דבר גדול כזה מכל החכמים ע"ה שלא דברו בו, שכך הוא דרכם להודיע כל הדעות לצורך זה, שאם ימצא מנהג חלוק לא נהרהר אחריו [ז], אלא ודאי תורה אחת ומשנה אחת קבל משה מסיני. ומה תועיל לנו טענה זו ליום הדין וחשבון, הלא יאמרו אם יבאו לפניכם שני בעלי דין, ויביא האחד עדים שחייב לו חבירו ממון או עבר עבירה, אתם יכולים לומר לא נקבל עדותכם שמא יש עדים במדינת הים המכחישים אתכם, אוי מיום הדין, אין זה אלא איבא דרמות רוחא הממציא טענות כוזבות לדחות האמת רח"ל, ותשובה זו מספקת לבטל כל טענות שבעולם:

אבל אחרי רבים להטות, ודאי שלא דיבר הכתוב על ריבוי הגויות שהם ב"ו, אלא על הדעות הזכות ורוחניות של אנשי חיל אנשי אמת [ח], אשר כח בהם להבין ולפלפל במשמעות הכתובים, ולהמציא טעם מתוק לדבריהם לזכות ולחייב, לטהר ולטמא, להתיר ולאסור, בטעמים נכונים ונאמנים, שיצדק לומר עליהם אלו ואלו דברי אלהים חיים [ח^א] וכולם ממקור אחד נובעים, דין הוא שימשכו המועטים אחר המרובים. אבל סברות זרות שהם היפך תורת האמת, לא יתכנו אלא במים הרעים [ט], ועליהם נאמר ואל תשכן באוהליך עולה [י]. ולכך מיראה מפני זה, החכמים השלמים מחלים פני המעיין בדבריהם, שאם ימצא איזו שגיאה יתקננה כפי שכלו הטוב, דשגיאות מי יבין [יא], שלא טרחו אלא להפיק רצון קונם, ולא לשים תקלה ח"ו:

והנה ודאי ששגגה גדולה יצאה מלפני השליט [יב] אדונינו מהרי"ץ ע"ה,

פתח האוצר

[ה] **ר"ה** דף כ"ט ע"א, רמב"ם פ"א מהלכות ברכות דין י':

[ו] **פסחים** דף ט' ע"א, גדה דף ט"ו ע"ב, ועוד:

[ז] **עיין** בכללי הפוסקים שכתב הרב שתילי זיתים ז"ל בהקדמתו (ד"ה זה שתמצא), ובשו"ת פעולת צדיק ח"ב סימן ע"ב וע"ח, ובהקדמת מהרי"ץ ז"ל לזבח תודה בתועלות הספר אות ד', ובספר כללי מהרי"ץ (כת"י). וע"ע כיו"ב בפ"א דעדיות מ"ה ומ"ו, ובמפרשים שם:

[ח] **שמות** י"ח כ"א. ומיירי התם בדיינים. ופירש הרמב"ם ז"ל בפ"ב מהלכות סנהדרין דין ז', אנשי חיל, אלו שהן גבורים במצוות ומדקדקים על עצמם וכובשין את יצרן. ואנשי אמת, שיהיו רודפין אחר הצדק מחמת עצמן בדעתן, ע"כ:

[ח^א] **גיטין** דף ו' ע"ב:

[ט] **עיין** אבות פ"א מי"א. בכת"י מנוקדת תיבת יתכנו תי"ו בשו"א, כא"ף בפת"ח:

[י] **איוב** י"א י"ד:

[יא] **תלים** י"ט י"ג:

[יב] **ע"פ** קהלת י' ה':

וחלילה על כבודו שנתכוון היפך רצון הש"י, והראיה על צדקתו מה שכתב [יג] ואין להם על מה שיסמוכו אלא אם יביאו ראיות ברורות לחלק בחבורות. והנה בוודאי שאותם ת"ח שזכר [יד] סמכו על העיקר שכתב [טו] הוא בעצמו ע"ה, שהעיקר בזה הקיבוץ והחברה לאכול יחד. קיבוץ אחד, חברה אחת, לאכול יחד, שפירשוה אבות העולם חכמי הגמרא בקערה אחת [טז]. ומה יעשו למעכ"ת שלא זכר שאין אמירת הזימון צריך הסיבה ולא יחד [יז], שהרי אעפ"י שאכלו יחד ונתחייבו בזימון כאחת, יכולים הם ליחלק לשלשה שלשה, או לעשרה עשרה [יח]. ואם הם חבורות, יכולים להצטרף אם ירצו לזמן יחד. גם יכולים להצטרף בשני בתים [יט]. וכמה חילוקים יש ביניהם. וכי זהו כבודו ע"ה שנעבור את פי ה' ח"ו מפני ששגג בהוראה, ודאי מחוייבים אנו לעשות לו נחת רוח במקום מנוחתו ולתקן הדבר. והמדמה שהוא מכבדו להעמיד דבריו, אינו אלא היפך ה"ו, ומנהג בטעות אינו מנהג [כ], ודוד המלך ע"ה היה מחזיר טעיות של ישראל [כא], ובמה נשתנה הדור הזה שיהא אסור לתקנו:

ואם אמרו ע"ה שדבר שאינו מפורש בתורה ונהגו בו היתר, מוטב שיהיו שוגגין [כב] וכו', לא אמרו אלא על הנשים ועמי הארץ, ואין לנו שוטרים לכל בית [כג]. אבל היודעים באיסור והיתר, ודאי שחיוב הוא

פתח האוצר

[יג] **לא** מצאתי לשון זה בתשובת מהרי"ץ ז"ל דלעיל סימן א'. ועיין לעיל סימן י' (ד"ה ועוד אני אומר):

[יד] **שם** ד"ה ומקרוב. והיינו שנהגו לברך בכל שלחן:

[טו] **שם** סוף ד"ה ונראה שלזה. ועיין לעיל סימן ד' (מד"ה והנה ראיתי), סימן י' (מד"ה ותהלה, וד"ה והנה לפי), סימן י"א (ד"ה מכל אלו), וסימן י"ב (ד"ה עוד כתב):

[טז] **עיין** לעיל סימן ד' (ד"ה אח"כ ג"ל), וסימן י' (ד"ה ושיכינו):

[יז] **ר"ל** דלהתחייב בזימון צריך הסיבה ולאכול יחד, משא"כ לזמן יחד אחר שכל חבורה נתחייבה בזימון, א"צ הסיבה ולאכול יחד, וכמבואר לעיל סימן ד' (ד"ה והיתה התשובה ע"מ), וכן מבואר עוד בתשובות דלעיל, ופשוט:

[יח] **ברכות** דף נ' ע"א, רמב"ם פ"ה מהלכות ברכות דין י', שו"ע סימן קצ"ג ס"ב:

[יט] **שו"ע** ריש סימן קצ"ה:

[כ] **עיין** לעיל סימן י"א (ד"ה ומהתימה), ובפתח האוצר שם אות נ"ט:

[כא] ל"מ מקורו, ואולי הוא מ"ש ז"ל בד"ר ר"פ שופטים אות ג, ע"ש:

[כב] **שבת** דף קמ"ח ע"ב, וביצה דף ל' ע"א. ומש"כ דבר שאינו מפורש בתורה, כ"ה דעת הרמב"ם ז"ל בפ"א מהלכות שביתת עשור דין ז', דדווקא דבר שאינו מפורש בתורה אמרינן מוטב שיהיו שוגגין וכו'. אבל בדבר שמפורש בתורה, לא אמרינן ביה הכי, וכמבואר במ"מ ובשם טוב שם. וכ"פ רמ"א ז"ל בהגהת השו"ע סימן תר"ח ס"ב:

[כג] **כ"כ** הרמב"ם ז"ל שם:

להוכיח ולמחות ולהפריש מעבור על דבריהם, ומותר לקרותו עבריין אם לא יקבל, שעושה אפקירותא נגד החכמים ועובר על לא תסור [כר]. וכ"ש מי שעיקר היהדות תלויה בו שצריכים אנו לרדוף אחריו כאשר ירדוף הקורא בהרים [כח]. ולא כדור הזה ההפוך שאפילו היודעים אמיתות הדין רואים שפל אנשים נלחם עם דייני ישראל ואינו משיב להם שלום ולא מקבל עדותם, ולא די שלא קינאו על הדבר אלא שמרפים ידיו ואומרים לו מה איכפת לך, יד שאין אתה יכול לעוצרה נשקה, הכזה יכשר בעיני ה', הכזה עשו אבותינו, הלא היו מקנאים ונאספים ונלחמים ונהרגים על שמו יתברך, היש חילול גדול מזה, ומה קושי יש עליהם בדבר שיאמרו להב"ד או יבררו שהם עושים כדין וזה השפל מרים ראש נגד ב"ד בחנם ח"ו ויעשו בו דין, או יקיימו האמת ולא יתחלל ש"ש ח"ו. ועל מנת כן הכניסנו מלכינו בברית הערבות [כו] שנזדרז בקיום הדת, ואמר ואם תלכו עמי בקרי [כז]. צדיק הוא ה' כי פיהו מרינו [כח], ולא כעונותינו גמל עלינו [כט], שלא נגע אלא בממון:

ותמיה אני איך תהיה האכילה עריבה להם לאחר שידעו ביורר הדין, והנביא ע"ה קרא אפילו בחמה שהורה בה חכם, בשר פיגול [ל]. ודוד המלך ע"ה אמר, ותורתך בתוך מעי [לא], לא אכלתי אלא מה שהתירה התורה [לב]. וכתיב קדושים תהיו [לג]. וקשה עונשן של דברי סופרים [לד]:

עוד תמהתי תמיהה גדולה וקיומת על הרועים הנאמנים היורדים לעומק הדין, וצריכים לדקדק על עצמם, איך פסחו ודלגו על ראש הפסוק המלמד על סופו, לא תהיה אחרי רבים לרעות [לה], כל מיני רבים במשמע, בין יהיו מזידין או שוגגין או מוטעין [לו], או ראשונים או אחרונים. וכל מיני רעות במשמע, ואין שום דבר רע בעולם אלא מה שהוא היפך רצונו יתברך ותורתו

פתח האוצר

[כר] **דברים** י"ז י"א:
[כח] **שמ"א** כ"ו כ':
[כו] **עיין** סוטה דף ל"ז ע"ב, ופירש"י ז"ל ברכות דף מ"ח ע"ב ד"ה תורה ניתנה:
[כז] **ויקרא** כ"ו כ"א:
[כח] **ע"פ** איכה א' י"ח:
[כט] **תלים** ק"ג י'. **ומ"ש** שלא נגע אלא בממון, הוא ע"ד מ"ש ז"ל באיכ"ר פ"ד סי"ד:
[ל] **דכתיב** ביחזקאל (ד' י"ד), ולא בא בפי בשר פיגול, ודרשו רז"ל בחולין דף ל"ז ע"ב, שלא אכלתי מבהמה שהורה בה חכם, דאל"כ מאי רבותיה:
[לא] **תלים** מ' ט':
[לב] **פירש"י** שם. ועיין ילקו"ש:
[לג] **ויקרא** י"ט ב':
[לד] **עיין** סנהדרין דף פ"ח ע"ב, וברכות דף ד' ע"ב:
[לה] **שמות** כ"ג ב'. ולשון הפסוק, לא תהיה אחרי רבים להטות. וכוונת מהרש"ק ז"ל על מה שהביא לעיל בריש התשובה שיש שטענו שצריך לילך אחר הרוב:
[לו] **ע"פ** לשון רז"ל בר"ה דף כ"ה ע"א, ויש עוד כיו"ב בלשונות רז"ל:

וחכמיה. ונמצא ממילא שאין סוף הפסוק מדבר אלא במה שהוא טוב, שאעפ"י שדברי המועטין יש בהם ממש וראויים להתקיים, אחרי רבים להטות. אבל מה שהוא נגד תורת האמת, לא תהיה אחריו. ובגדון דידן כל החכמים בהסכמה אחת, אפילו בעל הדין אדונינו מהרי"ץ ע"ה הודאתו כמאה עדים [לז] שהעיקר בזה לאכול יחד, ומי הם הרבים שנטה אחריהם נגד כל החכמים ע"ה, אם הן המון העם המוטעים ע"י עדות בכל בתי כנסיות דלכ"ע ברכה אחת לכולם, או אם הם העדים שהעידו:

ועוד, מאחר שנברר הדין, לא שייך לומר אלא אחרי רבים לעבור, אוי לסברא זרה כזו, הלא כל עובר על ד"ת גורם פורענות, בין יחיד בין רבים, וכמו שמצינו בימי השופטים, ובימי המלכים, ואפילו בימי משה רבינו ע"ה. ולמה לא נטה חב"ה אחר הרבים שחטאו והוא ב"ה שכתב בתורה כן. ולמה נענשו בשביל עכן [לח] וכולם צדיקים. ולמה לקינו בעוון גלות ושביה וחרב בית קדשינו. אוי למיעוט יראה כזו, שרואים פורענות מדה במדה, מניעת ברכאן מעלמא, וגזל נפשות, ושפיכת דם אביונים, ולא יאמרו נירא נא את ה' [לט], נחפשה דרכינו ונחקורה [מ], כאשר נצטוינו התר אגודות מוטה [מא]. למדו היטיב שמרו משפט אשרו חמוץ [מב], אמת ומשפט שלום [מג]. ולא כדברים אלו החמוצים ומרים המביאים לידי פקפוק על כל דין ודין לומר אפשר שיש ספרים אחרים המכחישים ח"ו, ואיך יאמרו כן, ומה לפניו יתברך כתיב יתנו עידיהם ויצדקו [מד], כ"ש אנו שצריכים לחקור כיצד תהיה דחיית דברי חכמים ח"ו, וכיצד דרשו פסוק ואכלת ושבעת וברכת [מה], והשוו ברכות הנהגין לברכות המצוות:

והאחרת הכבידה, שאומרת סמי מכאן דברי חכמים ולך אחר מנהג הרוב ההמוניים אשר אינם מבחינים, והאומר יאמר מאחר שאפילו במה שהוא נגד דין התורה צריך לילך אחר הרבים, הרי התורה מעידה כי אתם המעט מכל העמים [מו] ח"ו, אוי ואבוי, וי וי היה בימי שפוט השופטים [מז]. ולא די להם אלא שקורין למוכיח להם בדברי אמת, מחזיק במחלוקת ושונא שלום ח"ו. ולא מצינו שנקרא כך אלא מי שאינו רוצה להסכים ולהשלים עם תורת האמת, או עומד בסכרתו נגד סברת הרבים בדין מחודש, אבל דין

פתח האוצר

[לז] **ע"פ** מציעא דף ב' ע"ב:
[לח] **יהושע** ז':
[לט] **ירמיה** ה' כ"ד:
[מ] **איכה** ג' מ':
[מא] **ישעיה** נ"ח ו':
[מב] **שם** א' י"ז:
[מג] **זכריה** ח' ט"ז:
[מד] **ישעיה** מ"ג ט':
[מה] **דברים** ח' י'. ועיין שו"ע שניאור סימן קס"ז סי"ז, ולעיל סימן י' אות ל"ז:
[מו] **שם** ז' ז':
[מז] **רות** א' א'. ועיין ילקו"ש שם:

שנגמר בבתי דינים הגדולים חכמי המשנה וגמרא ופוסקים, ודאי שהחולק על דבריהם בדברי הבאי ואינו מקבל שום תוכחה ולא כמה בירורי דין, הוא הנקרא חולק על תורת משה רבינו ע"ה, ומרים יד ומחייב את העולם בחטיית הדין, וחייב כל אדם לקנאת על כבוד יוצרו, ואין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה' [מח]. ומי שאינו מקנא, נאמר עליו מי שלא חס על כבוד קונו ח"ו, וגם עומד על דמן של ישראל, שגדול המחטיא לאדם מהחורגו [מט], ועליו נאמר נתנני ה' בידי לא אוכל קום [נ] ח"ו. ובשביל זה היו משביעים את כהן גדול שלא ישנה כמו שיעלה על דעתו [נא], ששלוחו של אדם כמוהו [נב], ואם ישנה נמצא מחטיאם ח"ו, ונאמר אם הכהן המשיח [נג] וגו', וגם הדיינים אין מתמנים אלא להעמיד דיני התורה על פי דעת החכמים ע"ה לא כמו שיעריכו בדעתם, שא"כ ואשמם בראשיהם ח"ו:

ובכל יום אנו משבחים לפניו יתברך, ברוך אלהינו שבראנו לכבודו ונתן לנו תורת אמת, ומבקשים מלפניו לתת בלבינו אהבתו ויראתו לעשות רצונו כרצונו, וכי גנאי הוא לנו, אז שבח שזיכנו בוראינו והאיר עינינו בטעם המצוה וטעם החילוק שבין ברכות הנהנין לברכות המצוות, לעשות רצון יוצרינו לעשות מצוותיו כמאמרם, לתועלתינו וגם לכל העולמות, נתקדש לפניו כמו שאנו מתפארים ומברכים אשר קדשנו במצוותיו, ואין להם ייחום ליקרא מצוותיו אלא בשהם על פי דעת החכמים הנאמנים לו, וסמך עליהם ואמר לא תסור [נד] וגו', שע"י משנתם ותלמודם ופסקיהם נבררו ונצרפו ונאמר עליהם משפטי ה' אמת [נה], אמרת ה' צרופה [נו], עד שאין שום כריה יכולה לנוצחם בשום טענה, כמו שהוא יתברך אמת ואין מי שיוכל לנצוח ולומר מה תעשה ומה תפעל, שכל מעשהו באמונה [נז]. ובזה נהיה רצויים לפניו, ואז הוא יתברך יעשה את שלו, ישמע תפלתינו וצעקתינו וישפיע לנו טובו, במ"ש אני ה' לא שניתי [נח], ויגאלנו מיד אויב וינקום נקמתינו ככתוב ה' עמכם בהיותכם עמו [נט]:

ברוך בורא ניב שפתים [ס] ומודיע קשט אמרי אמת להשיב אמרים אמת לעושקיו [סא], נותן ליעף כח ולאין אונים עצמה ירבה [סב], ומי

פתח האוצר

[מח] **משלי** כ"א ל', וע"פ ברכות דף י"ט ע"ב:
[מט] **ספרי** כי תצא, ועיין במד"ר פכ"א ד':
[נ] **איכה** א' י"ד:
[נא] **יומא** דף י"ט ע"ב:
[נב] **קידושין** דף מ"א ע"א:
[נג] **ויקרא** ד' ג':
[נד] **דברים** י"ז י"א:
[נה] **תלים** י"ט י':
[נו] **שמ"ב** כ"ב ל"א, תלים י"ח ל"א:
[נז] **תלים** ל"ג ד':
[נח] **מלאכי** ג' ו':
[נט] **דה"ב** ט"ו ב':
[ס] **ישעיה** נ"ז י"ט:
[סא] **ע"פ** משלי כ"ב כ"א:
[סב] **ישעיה** מ' כ"ט:

שיקשה עוד את לבו לעכור את ישראל, ודאי שאין בו מורא שמים, והוא יתברך יגאל את צאנו מידו, ככתוב אני ארעה צאני ואני ארביצם [סג], כי"ר:

סימן יד

תשובת הגאון רבי שלום קרח זצ"ל [א]

עוד האיצני לבי, לגמור מצות צור לבבי, אשר לא נתן לי רפיון והשקט והסח דעת מזה הדין הקדוש, הנובע כמעיין ודוחה כל רפש וטיט שהושם עליו לעכבו ולעוזבו מהיטהר בו, ונותן בי כח לפנות מעליו כל דבר המעכבו. עוד נתן בלבי לימוד גדול המוכיח ומחייב לכל ממאן לקבל האמת, מהדין שכתב הרמב"ם [ב] ומר"ן הקדוש ע"ה [ג], שהבוצע נותן לפני כל אחד מהמסובין לפי שנעשה שלוחם לברכה (ולבציעה) ולאחוז [ד] (חסר)

סימן טו

תשובת הגאון רבי שלום קרח זצ"ל [א]

ואחר זה כתבתי להם כמה תוכחות משברים כל לב קשה, ולא הועיל כלום, כי הקשר ביניהם אמיץ, ואמרו בכתב ידם שאין חיוב לקבל סברתי: **אתם** עם הקדש אהובי ה', זרע אמת, יעקב אשר בחר לו יה ישראל לסגולתו [ב], מקבלי אמונתו ודתו, הלחוצים עליו, ההרוגים על שמו, טעמו וראו מתק נופת צוף דבש אמרי נועם תורת אמת וחכמי אמת, כיתרון האור מן החש"ך, המנגדו ומואם בו מלקבלו, משוללי היראה והבושת, שאע"פ שגילו שמים עוונם להוציא מרוחם כל הטענות הכוזבות, ומחא לון במרזפתא

פתח האוצר

[סג] **יחזקאל** ל"ד ט"ו:

[א] **מכתב** יד שברשות הר"ש קרח יצ"ו. ובקונטריס הכת"י חסר עלה אחד או שנים, וחבל על דאבדין:

[ב] **פ"ז** מהלכות ברכות דין ה':

[ג] **שו"ע** סימן קס"ז סי"ח:

[ד] **איני** יודע מה רצה מהרש"ק ז"ל ללמוד מזה. ושמא כוונתו להוכיח מזה שכיון שהיושבים בשאר השלחנות אינם אוכלים מפת הבוצע אלא מן הפת שלפניהם, והבוצע אינו נותן מהככר שבירך עליו אלא ליושבים בשלחנו, מוכח שאותם שבשאר השלחנות אינם יוצאים בברכת הבוצע, והדברים עדיין צ"ע:

[א] **מכתב** יד שברשות הר"ש קרח יצ"ו:

[ב] **ע"פ** תלים קל"ה ד':

דנפחא [ג] אחת לאחת, לא בושו לומר איך נכעים את הבורא מכאן ואילך למעט בשבחו ח"ו ולמנוע בר [ד], אלא אמרו אין חיוב לקבל סברתך, ולא בושו ממה שכתבתי להם ללמוד מדוד המלך ע"ה [ה], ואם הדבר גנאי להם, ילמדו מהרם על כל הרמים וגאה על כל הגאים. גם לא בושו ממה שכתבתי להם שאם יבא להם מאמר מאיזה שר, שיראו להשיבו ריקם, אלא אמרו אין חיוב לקבל סברתך, וכי מה חידשתי בדין, לא כתבתי אלא הוכחות המחזיקות דברי חכמים החזקים מעצמן, נמצא שלא פירקו מעליהם אלא דברי חכמים:

עוד בהשגחת המשגיח גילו כל לבבם, וכך כתבו, אל אלהים היודע ועד שלא עשו אלא להקים דגל האמת ולעשות הטוב והישר, ומשום לא תתגודדו [ו]. גם על זה תסמר שערת כל בשר, איך יהיה קיום דגל האמת וטוב וישר לפני האל הנאמן והטוב והישר, מעשה זר ונתעב לעקור דין המשנה אשר נאמר עליה על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית [ז] וגו'. וכמה לאוין מסתעפין, לא תסור [ח], לא תטה משפט [ט], לא תעשו עול [י], לא תכחשו ולא תשקרו [יא], גוזל אביו ואמו [יב] וכו'. וכתיב פן תשחיתון [יג] וכו'. וגוזל כל העולמות הנשפעים מן הברכה [יד], אפיל קושטא וגרים ותשלך אמת ארצה [טו] ח"ו. מונע רבים מעשות מצוה. והרי מצינו שאפילו הטועה בשינוי מטבע חוזר ומברך [טז], ואף י"ח ברכות, ואיך נעקור תקנתם. ועוד איזו דעת תסבול זה לזלזל בכבוד מלך עולם ח"ו, בשביל בני אדם שלא יראו חולקים זה על זה. ועוד לא ניתן רשות למגדר מילתא אלא בשב ואל תעשה, אבל קום עשה לחטוא בכל עת, אוי לאותה בושה. ועוד יש לנו כלל גדול אתי עשה ודחי לא תעשה [יז], אף אני אומר

פתח האצר

[ג] **ע"פ** ברכות דף ל"ד ע"א:
[ד] **ע"פ** מונע בר יקבוהו לאום, משלי י"א כ"ו. ובזוהר פר' בלק דף קצ"א ע"א דרשו פסוק זה על הברכה, ע"ש:
[ה] **עיין** לעיל סימן י"ג (סוף ד"ה והנה ודאי):
[ו] **דברים** י"ד א':
[ז] **שמות** ל"ד כ"ז. ועיין גיטין דף ס' ע"ב:
[ח] **דברים** י"ז י"א:
[ט] **שם** ט"ז י"ט:
[י] **ויקרא** י"ט ט"ו:
[יא] **שם** י"א:
[יב] **משלי** כ"ח כ"ד. ועיין ברכות דף ל"ה ע"ב:
[יג] **דברים** ד' ט"ז:
[יד] **הוא** פירוש המקובלים ז"ל למ"ש בברכות שם:
[טו] **דניאל** ח' י"ב. ועיין בספר התיקונים תיקון ה' בהשמטות, והובא לעיל סימן י"ב (ד"ה ומעתה):
[טז] **ברכות** דף מ' ע"ב, ורמב"ם פ"א מהלכות קרית שמע דין ז', ופ"א מהלכות ברכות דין ה':
[יז] **יבמות** דף ג' ע"ב, ועוד. רמב"ם פ"ג מהלכות ציצית דין ו', ועוד:

אתי עשה דרבנן דתקינו ברכות [יח], ודחי לא תעשה שדרשו לא תיעשו אגודות [יט], שפשט הכתוב אינו אלא גדידה על מת [כ]:

וכל זה לפי טענתם העקושה, אבל לפי האמת המאומת והחיוב המוטל אשר המכחישו יקרא מכחיש האמת, הוא זה, שמחוייבים אנו להוציא הדין לאמיתו, ומי שממאן לקבל הוא כופר באלהים חיים, כ"ש בזה הדין, חלילה על שום בר ישראל שיודיעוהו שצריך לברך את ה' ויכנים עצמו בכל החמאים הנזכרים, וילמד מעינינו, שמור ושמעת את כל הדברים האלה אשר אנכי מצוך וגו' כי תעשה הטוב והישר בעיני ה' אלהיך [כא]:

ואין כאן חשש אגודות, כי אם גדידות נוכחות, על בגידות ועזיבת תוכחות נכוחות, וחשבום לקנתור מרמות הרוחות, ולבבות נחות ובוטחות, מדין וחשבון ופקידת אלהי הרוחות, לחום על הכבוד פן יפחות, ובוודאי שאם ייראו הגדולים את ה' הנכבד והנורא, שעל החמון יפול מורא, וירבה כבוד התורה, ויגדל השלום, והשפע יתרבה, ככתוב אמת מארץ תצמח [כב] וכו'. ומי שיקשה עוד את לבו אוי למחיצתו, שמקיים בעצמו והנפש אשר תעשה ביד רמה [כג], את נפשו הוא מגדף וכבוד ה' במקומו עומד. ואשרי חלקו מי שתבא תשועת ישראל על ידו להשתדל ולשדל ולזרז לחביריו

פתח האוצר

[יח] **כ"כ** רוב הפוסקים ז"ל דברכת המוציא אינה אלא מדרבנן, וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"א מהלכות ברכות דין ב':

[יט] **יבמות** דף י"ג ע"א, ורמב"ם פי"ב מהלכות עבודה זרה דין י"ד:

[כ] **יבמות** שם, ורמב"ם שם דין י"ג. והנה בגמ' משמע לכאורה ששני הדינים הם עיקר הפסוק ע"ש. אמנם הרמב"ם ז"ל בספר המצוות בלאוין מצוה מ"ה, כתב בהדיא דעיקר הכתוב אינו אלא על איסור גדידה, ואיסור אגודות אינו אלא דרך דרש, ע"ש. ונראה שזהו ג"כ כוונתו בחיבור שם, שאחר שכתב איסור גדידה, כתב בזה"ל, ובכלל אזהרה זו שלא יהיו שני בתי דינים בעיר אחת, זה נוהג כמנהג זה וזה נוהג כמנהג אחר וכו' שנאמר לא תתגודדו, לא תעשו אגודות אגודות, עכ"ל. דר"ל דאינו עיקר האזהרה [ולכן ג"כ לא הוי לאו שבכללות שאין לוקין עליו, דלאו שבכללות לא הוי אלא כעין לאו דלא תאכלו על הדם (ויקרא י"ט כ"ו) שעיקר הכתוב בא לאסור כמה דברים, עיין מדרש הגדול שם, ורמב"ם פי"ח מסנהדרין דין ג'. ואף דהתם נמי כתב הרמב"ם ז"ל בלשון בכלל לא תאכלו על הדם, כמ"ש בפ"א מהלכות שחיטה דין ב' ע"ש, ואכמ"ל]. ועיין כ"מ ומים חיים שם, ובשו"ת פעולת צדיק ח"ב סימן ע"ו ד"ה וטענת. שוב מצאתי להגאון חיד"א ז"ל שהעיר ע"ז בעין זוכר מערכת הבי"ת אות ח, ע"ש. אמנם יש מן האחרונים ז"ל שכתבו שאף להרמב"ם ז"ל הוא דאורייתא ואכמ"ל:

[כא] **דברים** י"ב כ"ח:

[כב] **תלים** פ"ה י"ב. ועיין לעיל סימן י"א (ד"ה ומעתה הירא):

[כג] **במדבר** ט"ו ל':

הנשמעים לו להתחזק ולעמוד על קדושת נפשם, ככתוב השמר לך ושמור נפשך מאד [כד], וזכות המצוה וזכות הרבים תלוי בהם, ואין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה' [כה]:

ומעתה אני הצעיר מוחל לכל מי שמאשים אותי וחושב עלי שח"ו אני בונה במה לעצמי במה שפירשתי מהם, ולא טוב אני מדוד המלך ע"ה שאמר כי עליך נשאתי הרפה [כו], מוזר הייתי לאחי ונכרי לבני אמי [כז]. אבל מי שיודע בדין ומתיירא מב"ד, ודאי שהוא עובר, וע"ז אמרו התולה בעצמו חייב [כח], כ"ש היודע. עורו עורו להתבונן בדבר ותבינו שעשאוהו חז"ל כע"ז שייהרג ואל יעבור, ואיך נמסור נפשותינו חלק אלוה ממעל, למעול מעל [כט] ח"ו, ולהניח ההלכ"ה בבית אסורין דילה, שזה מעכב הגאולה ח"ו. ובזה יבחן אם יש עוד בנו אהבת ה"י והתורה, ואל יתקיים באיש המסכן הצועק מרה על כבוד התורה לעזרה צעקה הנערה ואין מושיע לה [ל]:

סימן טז

תשובת הגאון רבי שלום קרח זצ"ל [א]

לישועתך קויתי ה' [ב], ואשיבה עוקשי ומרשיעי ומצדיק את נפשו חנם, וזה ברשיונך ככתוב ולא תשא עליו חטא [ג], ופן יהיה זכאי בעיניו:

הגה אני הצעיר צריך להזכיר, ולא להזהיר, שכבר אנו מזהרים ומושבעים בכמה שבועות ואזהרות על כל מצוה ומצוה [ד], ובכללם לא תכחשו

פתח האוצר

[כד] **דברים** ד' ט':
[כה] **משלי** כ"א ל':
[כו] **תלים** ס"ט ח':
[כז] **שם** ט':
[כח] **הוריות** דף ב' ע"א:
[כט] **ע"פ** ברכות דף ל"ה ע"א:
[ל] **דברים** כ"ב כ"ז:
[א] **מכתב** יד שברשות הר"ש קרח יצ"ו.
בכת"י הנייר אכול קצת, וע"כ חסרים כמה תיבות ומשפטים, והרבה עמלנו לפענח מה היה כתוב, ובעז"ה הצלחנו, והקפנום בסוגריים מרובעים:
[ב] **בראשית** מ"ט י"ח:
[ג] **ויקרא** י"ט י"ז:
[ד] **עיין** נדרים דף ח' ע"א, שבועות דף ס"א ע"ב, ודף כ"ז ע"א, ועוד. ומ"ש בכמה שבועות ואזהרות, נראה שכוונתו על מ"ש ז"ל בסוטה דף ל"ז ע"ב דמ"ח בריתות נכרתו על כל מצוה ומצוה, ע"ש:

ולא תשקרו איש בעמיתו [ח], מדבר שקר תרחק [ו], צדק צדק תרדוף [ז], אמת קנה ואל תמכור [ח], כל שכן בדברי אלהים חיים דברי אמת הניכרים לכל, בראיות ברורות, והוכחות סמוכות על מקראי קדש, לומר עליהם לא מצאתי בהם טעם, שזה חילול גדול ח"ו, ועושה עין שלמעלה כאילו אינה רואה, ולשים בנביאיו תהלה [ט], לומר שלא הוצרכו להזכיר הסיבה וקביעות מקום ושלחן אחד אלא כדי שיסמכו על המברך בסתם ולא יוצרכו לפרש הכוונה [י]. וזה ודאי שקר, שהרי המשנה אמרה כיצד מברכין [יא], וכי יש פירוש לזה הלשון חוץ מזה, כלומר באיזה אופן תחיה הברכה. ורבינו הרמב"ם ע"ה כתב [יב], אם לא נתכוונו לאכול כאחד, ואפילו כולם אוכלים מככר אחד, כל אחד מברך לעצמו. ומר"ן ע"ה כתב [יג] בשם חבל נביאים דאפילו קבעו מקום לא מהני אא"כ וכו'. ואם איתה דיש תקנה לפרש הכוונה, איך לא חשו לברכה שאינה צריכה מפי כל אחד ואחד [יד], ולעכבם מלקיים ברב עה"מ, ואיזה טורח יותר, כשנכריחם לעלות על גבי מיטות ולנטות על צידיהם, ולדידן לטרוח אחר שלחן שיכיל את כולם, או לומר תנו דעת לברכה. ועוד וכי הם באו ליתן עצות, או להודיע את החוקים

פתח האוצר

[ח] **ויקרא** י"ט י"א:

[ט] **שמות** כ"ג ז':

[י] **דברים** ט"ז כ':

[יא] **משלי** כ"ג כ"ג:

[יב] **ע"פ** איוב ד' י"ח:

[י] **ר"ל** דמ"ש היסבו אחד מברך לכולם, וה"ה קבעו מקום לאכילתן או ישבו בשלחן אחד, חידושא אתו לאשמען, לומר דאפילו לא כיוונו יצאו. אבל אם כיוונו לצאת, יצאו אף שלא היסבו וכיו"ב. וכ"כ הרב עו"ת ז"ל הביאו מהרי"ץ ז"ל לעיל סוף סימן א', וע"ע לעיל סוף סימן ח', וסימן י' (ד"ה במה אקדם):

[יא] **מדברי** מהרש"ק ז"ל נראה שהבין דמה דתנן בריש פרקא כיצד מברכין, הוא פתיחה לכל דיני ברכות שבאותו פרק. ובכאן ר"ל כיצד אחד מברך לכולם. והשיב התנא, אם היסבו וכיו"ב. דמשמע דאין תקנה אחרת דהיינו שיכוונו לצאת. וזה ג"כ מה שרצה מהרש"ק ז"ל ללמוד מלשון הרמב"ם ומר"ן ז"ל. אמנם מדברי מר"ן ז"ל אין ראייה, שהרי הרב עו"ת ז"ל ביאר כן דברי מר"ן ז"ל בסי"ג, כדלעיל סוף סימן א', ודו"ק:

[יב] **פ"א** מהלכות ברכות דין י"ב:

[יג] **סימן** קס"ז סס"א:

[יד] **ר"ל** דלפ"ד הפוסקים ז"ל דס"ל דאם יושבים בכמה שלחנות, כל שלחן מברך לעצמו, הא הויא ברכה שאינה צריכה, כיון שאם יכוונו לצאת בברכה אחת יוצאים אף לכתחילה כדברי הטוען שהזכיר. והנה מוכח מזה דס"ל למהרש"ק ז"ל דכשאחד יכול לפטור את כולם, אין לכ"א לברך לעצמו, דהויא ברכה שאינה צריכה, כיון שיכולים ליפטר בברכה אחת, וכמ"ש מהרי"ץ ז"ל לעיל סוף סימן א'. ועיין לעיל סימן י"א (ד"ה והתימה, וד"ה והשיב ע"ז), ובריש סימן י"ב. וע"ע להלן בקונטרס מתנות כהונה סימן ד'. ותימה דהא מהרש"ק ז"ל גופיה דחה סברא זו לעיל סימן ד' (ד"ה ועוד הבאתי), וס"ל דכל כה"ג לא הויא ברכה שאינה צריכה, ע"ש ובפתח האוצר אות

והתורות. ועוד וכי אם היסבו או אוכלים בשלחן [אחד] אינם צריכים כוונה [טו], ומה חיסרו לנו, הלא אמרו שיאמר ברשות רבותי, ואין כוונה מפורשת גדולה מזו. ודאי שאין זה אלא כדותא וסטיא על משה קיבל תורה מסיני ומסרה ליהושע [טז] וכו' עד הפוסקים ע"ה. והרב מ"ו יוסף יצחק זצוק"ל [יז], פירש לנו מלת כיצד, ר"ת כיף' יכון צפ'ת ד'אלך [יח]:

ומה שאמרת ומה טעם וסוד יש בדבר לאכול יחד [יט], אין זה אלא לגלוג ומיעוט האמנה בדברי הכמים, ואם לא תמצא טעם וסוד בכל דבריהם אין אתה מהוייב לקיימן. ומאחר שלא ערב לכם טעם החכם הרב שניאור ע"ה [כ] שהוא כדי שיהו נחשבים כאחד ויתקיים הנהנה הוא מברך, וגם הראיה שהבאתי [כא] מפסוק הטמא והטהור יחדיו יאכלנו [כב], ולא אמר יאכלוהו, הרי שהאוכלים יחד נחשבים לאחד. ולא עמד בפניכם לאו דלא תסור [כג], ראוי לעוף השמים לשאול מיני לפתן ותבלין אשר ייטבו בעיניכם:

אבל מה שהזכרתם אחר הזיכוח לומר שכך עלתה סברתכם שתועיל כוונת שומע ומשמיע, ושיש לכם לעשות כן שכולנו עמדנו על הר סיני, ואין העטרה מעכבת. ודאי שאלו הם מים הרעים הממיתים ח"ו [כד], ואפקירותא

פתח האוצר

צ"ג וצ"ד. ואפשר דחזר בו ממש"כ בסימן ד', כי תשובות אלו כתב אחרי תשובה ד'. א"נ דלשיטתייהו דהחולקים קאמר, דס"ל דהויא ברכה שאינה צריכה, ודו"ק:

[טו] עיין ביאור הלכה סימן קס"ז ד"ה היכא דלא. ומ"ש הלא אמרו שיאמר וכו', עיין בפתח האוצר לעיל סימן א' אות ז'. ומ"ש ואין כוונה וכו', עיין לעיל סימן א' (סוף ד"ה ובר מן דין):

[טז] אבות פ"א מ"א:

[יז] עיין מש"כ עליו בפתיחת הספר:

[יח] תרגומו, איך יהיה דבר זה. ואני מצאתי ד"ז כתוב בגליון ספר סגולת ישראל כת"י. אמנם אף שכ"ה הוראת תיבה זו, מ"מ אין זה אלא דרך רמז, ועיקר פי' תיבת כיצד, הוא כמ"ש הרמב"ם ז"ל בפירוש המשנה ר"פ כיצד מברכין וז"ל, תיבת כיצד מורכבת משלש מלים, כאי זה צד, פירושה באיזה אופן, והיא מלת שאלה על איכות איזה דבר או על דומה לו, עכ"ל. ולכך תמצא בספרי תימן העתיקים בדוכתי טובא כתוב כאיזה צד תחת תי' כיצד, ובפרט בספר מדרש הגדול. וכ"ה ג"כ בכמה דוכתי בספרי רז"ל שבדפוס, עיין להגאון מהר"י חאגיז ז"ל בספר תחילת חכמה בשער השלישי פ"א כלל מ"ב. וע"ע להלן סימן י"ז (ד"ה ואותו שאמרת):

[יט] עיין להלן סימן י"ז, שם כתב מהרש"ק ז"ל כמה טעמים ע"ז ע"ד הסוד, וע"ש בד"ה הנה לכם:

[כ] בשו"ע שלו סימן קס"ז סי"ז, ע"ש:

[כא] לעיל סימן ד' (ד"ה אח"כ נ"ל), סימן י' (ד"ה ושיכינו עצמם), וסימן י"א (ד"ה מכל אלו ההוכחות):

[כב] דברים י"ב כ"ב:

[כג] שם י"ז י"א:

[כד] עיין אבות פ"א מי"א:

בכבוד החכמים ובכל התורה ח"ו, שכל מי שירצה יעשה מה שלבו חפץ ויאמר כך עלתה סברתו ואינו חסר אלא העטרה, ולא ישאר כבוד לתורה ולא קיום ח"ו:

ראו עד היכן הגיעה גבהות הלב מלקבל האמת, ומה לתכן את הכר [כה], הלא החכמים ע"ה עמדו על הר סיני וקיבלו שלימות דעת ויראת שמים ואהבה לטרוח במלאכת שמים, להוציא דין אמת לאמיתו ע"פ שלש עשרה מידות [כו]. ואתם מתעבים המשפט ואת הישרה תעקשו [כז], בכמה טענות כוזבות, לדחות האמת ולהעמיד הטעות רח"ל ממידה זו, נגד מי אתם מתריסים, ועל מי מטים את הדין:

והנני מגלה נבלות זו הסברא בעזרת העוזר, כי אם יהיו כל אחד אוכל לבדו, אם יברך אחד לכולם, הרי ממרים את פי המשנה שאמרה [כח] היו יושבים כל אחד מברך לעצמו, ופירש רש"י ע"ה שהיו כל אחד שלחנו לפניו [כט]. ש"מ שאם היה שלחן אחד, היה אחד [מ]ברך [ל]כולם, [ו]לא [ה]יו [צ]ריכים [ל]א [ה]סיבה [ול]א [ק]"מ [.....] [ל]. [ולפיכ]ך [כת]ב [מרן [לא] ושאר פו]סקים ע"ה דבזה"ז שאין לנו הסיבה אין מועיל אלא שלחן אחד. וגם אוכלים בלא ברכה [לב]. ואם הם שלשה ויזמנו [לג], הם ממרים עוד את פיה, שהרי אמרה [לד] שלשה שאכלו כאחת דוקא [לה]. ואם יהיו עשרד, עוד יוסיפו טרה לזמן בשם, וידי ברה"מ לא יצאו, שאינו מוציאם אלא בזימון כדינו [לו]. גם עוברים על דעת כל הפוסקים ע"ה:

ואם תאמרו שאין דבריכם אלא לחצאין שהוא בחבורות לבד, שאין דבריכם תורה אחת ומשפט אחד, עדיין אתם בחזקת אוכלים בלא ברכה, עד

פתח האוצר

[כה] **ירמיה** כ"ג כ"ח:

[כו] **עיין** ספר המצוות להרמב"ם ז"ל בשרש השני, ובמפרשים שם. ובספר כת"כ פ"א מהלכות ייבום וחליצה, עש"ב:

[כז] **ע"פ** מיכה ג' ט':

[כח] **ברכות** דף מ"ב ע"א:

[כט] **לא** מצאתי לשון זה בפירש"י ז"ל, אבל כ"כ התוס' ז"ל שם בד"ה היסבו:

[ל] **עיין** לעיל סימן ד' (מד"ה ונראה לע"ד):

[לא] **סימן** קס"ז סי"א:

[לב] **היינו** כשיטת הסוברים דאם לא היסבו וכיו"ב, אפילו כיוונו לצאת לא יצאו, עיין לעיל סימן ה' (ד"ה ומש"כ בהשגה ט"ו). וע"ע להלן סימן י"ז (סוף ד"ה עוד ראיה):

[לג] **ומיירי** כשהם שלשה וכל אחד בשלחנו לבדו, דאלת"ה הא איהו גופיה ס"ל דחבורות מצטרפות לזימון כשיש בכל חבורה שיעור זימון, כמבואר בתשובותיו דלעיל:

[לד] **ברכות** דף מ"ה ע"א:

[לה] **עיין** לעיל סימן י"א (ד"ה עוד הוכחה), ובפתח האוצר שם אות מ"א:

[לו] **כ"כ** הרב מג"א ז"ל בסימן קצ"ג סק"ח, וכבר האריכו בזה האחרונים ז"ל:

שתודיעו קבלתכם מסיני מה הוא הדבר המשונה שיש בחבורות שבעבורו הוכרחה המשנה להזכירם גבי זימון, ולמה לשון צירוף, ולמה אמרה לזימון וכל הפרק ביה משתעי, ומה גרם להם הפירוד באמצע הסעודה שיצטרכו צירוף לזימון [לז], ולמה לא ישרו בעיניכם כל אותן הראיות הברורות שכתבתי [לח] שדין החבורות כבתים, ואתם מודים שאין מועיל לברכת המוציא בשני בתים:

אבל מה שהקשית איך בברכת המוציא אמרו אחד מוציא חבירו, ובברכת המזון דאורייתא אינו מוציא [לט]. הן אמת שיכול אדם להקשות בדברי תורה, אבל בכבוד ויראה וענוה לידע האמת, לא לסתור ולבטל דברי חכמים, ויטרח וייגע להשיג האמת אם יזכה, ואם ריק הוא מכם, כ"ש אם סוגר לבו ומתאמין להעמיד דבריו, שלא ייראה ולא ימצא לו האמת:

ואני הצעיר, אע"פ שכבר נתנו חכמים ע"ה טעם לדבר, שברכת המוציא תחילת קבע והזימון סילוק הקבע [מ], עוד אגלה דעתי אשר חנני בוראי בזכות חסידי עליון שהיו מברכים כדין ובשורה ונתאנו בזה ונתקיים האומרים לטוב רע [מא], וצדקת הצדיק יסירו ממנו [מב], ולהודיע אמונת החכמים ע"ה שכל דבריהם אמת ומשפט צדק, ולפי שאמרה תורה וברכת [מג], הנהנה הוא מברך, ואין להם רשות בשל תורה, לכך אמרו שאינו מוציא חבירו. ואע"פ שכתוב ברב עם הד"מ [מד] שממנו למדו לברכת המוציא, אינו בדין שיודחו דברי קבלה את של תורה. ועוד שגלוי לפניו יתברך מה שעתיד להתחדש, ואעפ"כ אמר וברכת אתה בעצמך. וכיון שרא:

פתח האוצר

[לז] **בכ"ז** עיין לעיל סימן י"א:

[לח] **לעיל** סימן ד' (ד"ה עוד האיר המאיר):

[לט] **ר"ל** אמאי בברכת המוציא אחד מוציא את חבירו כשהן רק שנים, כמ"ש מר"ן ז"ל בסימן קס"ז ריש סי"א. ובברכת המוציא בעינן לפחות שלשה, וכמ"ש בסימן קצ"ג:

[מ] **כ"כ** רוב המפרשים ז"ל, וכ"כ הגאון מהר"ח כסאר יצ"ו בספר שם טוב בפ"ה מהלכות ברכות דין ט"ו, וסיים בזה"ל, ויש טעם אחר, וזה נראה לענ"ד עיקר, ע"כ. וכוונתו לשלול את הטעם השני שכתבו התוס' ז"ל בדף מ"ה ע"א ד"ה אם רצו, דכיוון דברכת המזון מן התורה, החמירו בה ואינו מוציא אלא כשהם שלשה ע"ש, כי טעם זה תמוה טובא כמ"ש המפרשים ז"ל. ועיין לבוש סימן קצ"ג, ט"ז שם סק"א, וב"ח סימן קס"ז:

[מא] **ע"פ** ישעיה ה' כ':

[מב] **ע"פ** ישעיה ה' כ"ג:

[מג] **דברים** ח' י'. והיינו ברכת המזון. ועיין שו"ע שניאור סימן קס"ז ס"ז, ולעיל סימן י' אות ל"ז. וכוונת מהרש"ק ז"ל בזה מבוארת, ופשוט דאינו אלא דרך דרש:

[מד] **משלי** י"ד כ"ח:

שמשה רבינו ע"ה אמר הקהילו אלי [מה] דיקא, אלה תלמידים לפני רבם, ואמר כי שם ה' אקרא [מו]. וגם דוד המלך ע"ה אמר גדלו לה' אתי ונרוממה שמו יחדיו [מז] דיקא. ומיעוט רבים שנים. לכך אמרו שלשה שאכלו כאחד, אחד אומר לשנים נברך [מח] וכו'. אבל ברכת המוציא [מט] אין להם כח לדחות ברב עם הד"מ [נ]. והאמת יורה את דרכו למי שאוהבו ושמח בו, ולפי האמת לא היה מקום קושי, שכבר נתנו חכמים ע"ה טעם מספיק לחלק:

ומעתה מי שיוסיף להכריע הדין ולומר שא"א שהראשונים יטעו, בודאי שהוא מכחש בתורה, בנביאים, בכתובים, במשנה ובגמרא. בתורה,

פתח האוצר

[מה] **דברים** ל"א כ"ח:

[מו] **שם** ל"ב ג':

[מז] **תלים** ל"ד ד':

[מח] **עיין** ברכות דף מ"ה ע"א, ובפירש"י ז"ל שם. ועיין ילקוט תלים רמז תתע"ב:

[מט] **שאינה** אלא מדרבנן, ועיין לעיל סימן ט"ו (סוף ד"ה עוד בהשגחת), ובפתח האוצר שם אות י"ח:

[נ] **מוכח** דס"ל דבשנים נמי שייך ברב עם הד"מ, דאל"כ הרי אינו דוהה ברב עם. וראיתי להשלטי הגבורים (דף ל' ע"ב מדפי הספר אות ד') שכתב בזה"ל, בברכה אחרונה של יין ושל שאר פירות, אחד מברך לכולן, והוא שיהיו שלשה או יותר מכאן, שהן חשובין אגודה וראוי לומר בהן ברב עם הד"מ. אבל אם היו שנים, מצוה ליחלק וכל אחד מברך לעצמו, בין בברכה שלפניהם כגון ברכת המוציא ושאר ברכות, ובין בברכה שלאחריהם, עכ"ל. מוכח דס"ל דבשנים לא שייך ברב עם הד"מ [וז"ל האר"ש שבזי זיע"א בספר חמדת ימים פר' וירא ע"פ שבו לכם פה עם החמור, שלשה נקראים עם, עכ"ל ודו"ק]. אמנם אין מזה סתירה לדברי מהרש"ק ז"ל, דהשלטי הגיבורים ז"ל אזיל כשיטת רש"י ז"ל בדף מ"ה ע"ב, דמאי דקאמר אביי התם נקיטינן שנים מצוה ליחלק, קאי אף אברכת המוציא ע"ש. אמנם אנן קיימ"ל להלכתא כשיטת התוס' ז"ל שם בע"א ד"ה אם רצו, דס"ל דדווקא בברכת המזון בעינן שלשה, אבל בברכת המוציא די בשנים, וכמ"ש מר"ן ז"ל בסימן קס"ז ריש סי"א. וע"כ הוא משום דס"ל דבשנים נמי שייך ברב עם הד"מ, דאל"כ עדיף שכ"א יברך לעצמו, דרק משום ברב עם הד"מ הצריכו שאחד יברך לכולם. וכ"מ מדברי הרב שת"ז ז"ל בסימן קס"ז ס"ק ל"ג, שעל מש"כ מר"ן ז"ל בסי"א אם היו שנים או רבים וכו', כתב דהטעם משום ברב עם הד"מ. מוכח דאף בשנים הוי ברב עם הד"מ. וכ"מ מדברי המג"א ז"ל בסימן קס"ח סק"ב, ע"ש ודו"ק [ועיין להלן בקונטריס מתנות כהונה סימן ד' ד"ה והנה כתב מר"ן]. ונראה דטעמא דבשנים נמי הוי ברב עם הד"מ, משום דשנים כבר חשיבי רבים, וכדאמרינן בעלמא מיעוט רבים שנים. ועי' בפי' הרדב"ז ז"ל פ"ו מהלכות שבועות דין ח', ובשם טוב שם, ודו"ק. שוב מצאתי שכ"כ רבי' מנוח ז"ל בפ"ז מהלכות חמץ ומצה דין ג', ע"ש. שוב ראיתי מ"ש בזה הגאון הראשל"צ מוה"ר

דכתיב ואם כל עדת ישראל ישגו [נא] וגו'. בנביאים, שהרי כולם פה אחד מוכיחים את ישראל על מעותם [נב]. בכתובים, דכתיב שגיאות מי יבין [נג]. במשנה, הורו ב"ד ועשו על פיהם [נד]. בגמרא, דבכמה מקומות אמרו שכחום וחזרו ויסדום [נה]. ונחש הנחשת יוכיח [נו], שנעלם מכמה עמודי עולם, עד שקם הראוי לו אשר הניחו לו אבותיו מקום להתגדר בו. גם הרב מהרי"ץ ע"ה יוכיח, שלא קם כמוהו בדורו, ועשה הוכחת הדין דחייה לדין, וסתר את העיקר אשר כתב [נז] שהעיקר בזה הקיבוץ והחברה וכו' לאכול יחד, וכאילו לא ידע לשה"ק, הא ודאי שגיאות מי יבין [נח]. והא קמן אין טעות גדולה מזו, לשנות דין התורה הקדושה דברי אלהים חיים, ולצאת מדרך החכמים בדברי תוהו, ולסתור דברי המוכיח בדברי אמת ועיקר:

אבל מאחר שזכיתם לדבר זה, אני שואל מכם בשם מי שאמר והיה כל הווה ונמצא, שתשיבו לי תשובת אמת, דמאחר שכל אדם יכול לעשות כסברתו ואין העטרה מעכבת, היכי דאמי חולק על החכמים כחולק על השכינה [נט] ח"ו, והיכי משכחת לה מורה בתורה שלא כהלכה [ס], הלא יאמר כך סבירא לי. ומה נשאר תועלת לברית הערבות [סא], והוכח תוכיח את עמיתך [סב]. ומה היא סיבת הגיענו למה שלא הגיע לאומה מן האומות, והא כל אחד עשה כפי סברתו. ואם יש רשות אפילו לאמוראים לוותר בדברי

פתח האוצר

עובדיה יוסף יצ"ו בשו"ת יחוה דעת ח"ו סימן כ"ח:

[נא] **ויקרא** ד' י"ג:

[נב] **עיין** פירש"י ז"ל תענית דף ט"ו ע"א ד"ה ובקבלה, שו"ת החיים והשלום בעניינים נפרדים סימן ז', ספר שם טוב פ"א מהלכות תלמוד תורה דין י"ב. ומ"כ שלכן נקראו ספרי הנביאים קבלה, כי הם קובלים על עם ישראל על עוונותיהם:

[נג] **תלים** י"ט י"ג:

[נד] **הוריות** פ"א מ"א:

[נה] **יומא** דף פ' ע"א, סוכה דף מ"ד ע"א, מגילה דף ג' ע"א, ודף י"ח ע"א, ועוד:

[נו] **חזקיהו** המלך ע"ה כתת נחש הנחשת שעשה משה רבינו ע"ה, והודו לו חכמים, כדאיתא בפסחים פ"ד מ"ט:

[נז] **לעיל** סימן א' (ד"ה ונראה שלזה). ועיין לעיל סימן ד' (מד"ה ואני הצעיר שפל). ובעיקר דברי מהרש"ק ז"ל עיין עוד מש"כ בזה הגאון המקובל מהר"ש הכהן ז"ל מחכמי תימן הקדמונים, בספר לחם שלמה בשער השני, והוב"ד בספר בארות יצחק הלכות תפלה ס"ק ל"ה:

[נח] **תלים** י"ט י"ג:

[נט] **בסנהדרין** דף ק"י ע"א, כל החולק על רבו כחולק על השכינה, ע"כ:

[ס] **אבות** פ"ג מי"א, וסנהדרין דף צ"ט ע"א. ושם איתא, המגלה פנים בתורה וכו':

[סא] **עיין** סוטה דף ל"ז ע"ב, ופירש"י ברכות דף מ"ח ע"ב ד"ה תורה ניתנה:

[סב] **ויקרא** י"ט י"ז:

משנה. ואם כל הדברים שכתבתי סדורים לפניו יתברך ובהשגחתו נאמרו ועתיד לתבוע מי שאינו חפץ שיתברך מפי ברואיו ומעכב על ידם, אם לא. ואם יתקיים זה הדין הקדוש הנובע כמעיין ראיות ברורות והוכחות נכוחות, הולכות בדרכי יושר נתיבות תורת החכם מקור החיים [סג], אם יש בדבר ח"ו עון אשר חטא, או אדרבה זהו הפצו ורצונו להמשיך שפע לכל העולמות, שכולם תלויין במעשה ישראל. ואם זה שאתם סומכים על הכוונה הוא מכח קבלתכם מסיני, או מהודעת החכמים כמלקט בתאנים. ומה היא התשובה שיש לכם להשיב נגד החכמים ע"ח ליום הדין. ואם נשמע מעולם שבית דין כשר יחטיאו השערה מן האמת הברור ומאיר כשמש בצהרים, כ"ש בדין הנוגע ח"ו על כבודו יתברך. ומאין לכם דבר זה שהמטריח ומיגע עצמו זה כמה שנים וחולה על כבוד שמו יתברך ותורתו וחכמיה הקדושים וקדוש' זרע הקדש, שזה נקרא ח"ו מחזיק במחלוקת ושונא חנם וכמה חירוף וגידוף. ואם הוא אפשר שח"ו תטה דעת הבורא יתברך אחר חמשה אנשים או עשרה או אפילו אלפים להחליף ולשנות דין מדיני התורה, מאחר שכתוב בה אני ה' לא שניתי [סד], ומוצא שפתי לא אשנה [סה]:

סימן יז

תשובת הגאון רבי שלום קרח זצ"ל [א]

עוד האיר המאיר לעולם את עיני עבדו הצעיר והמסכן, אשר דבריו בזויים ואינם נשמעים, להוכיח שהוכרח זה הדין ממה שאכתוב בס"ד. נאמר בשמואל הנביא ע"ה כי הוא יברך הזבח [ב], ותרגומו ארי הוא פרים נהמא, שהוא השלחן הוא הזבח, שכן כתיב מגישים על מזבחי, וסיים באמרכם שלחן ה' [ג] וגו'. עוד אמר הנביא ע"ה, המזבח עץ שלש אמות, וסיים זה השלחן אשר לפני ה' [ד]. הרי שהשלחן הוא המזבח [ה]. ומזה נלע"ד שלכך תרגום כל ישיבה שאצל אכילה אסחרותא, קום כען אסתחר [ו], ואסחרו למיכל [ז], ואסחר עמא [ח], ואסחרו קדמוהי [ט]. ותרגום יונתן

פתח האוצר

[סג] **ע"פ** משלי י"ג י"ד:
[סד] **מלאכי** ג' ו':
[סה] **תלים** פ"ט ל"ה:
[א] **מכתב** יד שברשות הר"ש קרח יצ"ו. גם בתשובה זו היה הנייר אכול בכמה מקומות, ותיקנתי בס"ד כפי יכולתיגו:
[ב] **שמ"א** ט' י"ג:
[ג] **מלאכי** א' ז':
[ד] **יחזקאל** מ"א כ"ב. ועיין ברכות דף נ"ה ע"ב, והובא להלן:
[ה] **עיין** ספר תולעת יעקב ח"ג בסתרי הברכות ד"ה גרסינן בפרק הרואה:
[ו] **בראשית** כ"ז י"ט:
[ז] **שם** ל"ז כ"ה:
[ח] **שמות** ל"ב ו':
[ט] **בראשית** מ"ג ל"ג:

ואחזר [י] ואחזרו [יא]. וגם כתב המתורגמן ע"ה שגם ישיבה שאצל במה כן [יב]. ונלע"ד שהוא ממ"ש דוד המלך ע"ה ואסובבה את מזבחך ה' [יג]. והאוהב למידת האמת ישכיל וידע איך נביאי אמת שינו הישיבה ממנהגה וטבעה, אלא כיון שהכתוב קראו לשולחן מזבח, צריכים לנהוג בו דיני מזבח, דלמאי הילכתא קרייא רחמנא כך, לכך אמרו בו על כל קרבנך תקריב מלח [יד], ומה מזבח מכפר [טו] זכו', ושיתודה קודם אכילה [טז]. וכמו שהתורה נהגה בחסד עם מי שאין ידו משגת ואמרה שיביא קרבנו בדלות ובדלי דלות [יז], כן נהגה עמהם בין בתפלה שהיא במקום תמידין [יח], בין באכילה שהיא כקרבן [יט], ותיקנו תפלה קצרה [כ], והולכי דרכים כדרך הליכתם [כא], וכן באכילה קביעות מקום, ואפילו רוכבים [כב].

פתח האוצר

[י] **שם** ל"ז כ"ה:

[יא] **שם** מ"ג ל"ג:

[יב] **עיין** רד"ק שמ"א ט' י"ב:

[יג] **תלים** כ"ו ו'. ור"ל שלכך תרגם ישיבה לאכול אסחרותא. שהוא מלשון סחור סחור, סביב סביב:

[יד] **ויקרא** ב' י"ג. וכוונתו על מש"כ המקובלים ז"ל שצריכין להביא מלח על השלחן. וכ"כ רמ"א ז"ל בהגהת השו"ע סימן קס"ז ס"ה וז"ל, מצוה להניח על כל שלחן מלח קודם שיבצע, כי השלחן דומה למזבח והאכילה כקרבן, ונאמר על כל קרבנך תקריב מלח, ע"כ:

[טו] **כדאיתה** בברכות דף נ"ה ע"א, כל זמן שביהמ"ק קיים מזבח מכפר על ישראל, ועכשיו שלחנו של אדם מכפר עליו, ע"כ. ולמדו זה מהפסוק שביחזקאל הנז'. ועיין להגאון מהר"ץ זקינו של מהרי"ץ ז"ל בספר פרי צדיק בחלק שני דף ק"י:

[טז] **כ"כ** רבינו יונה ז"ל בספר היראה, הביאו בספר ראשית חכמה שער הקדושה פרק ט"ו ד"ה גם. וכ"כ רבי' הרש"ש ז"ל בסידורו, והביאו הרב כה"ח ז"ל סימן קס"ז ס"ק י"א [ומש"כ הכה"ח ז"ל שם להוכיח מדברי הזוה"ק וכו' ע"ש, א"צ לזה, שכן מפורש בהדיא בתלמוד ברכות דף נ"ה ע"ב, כדלעיל אות ט"ו]. ועיין בספר פרי צדיק שם. וכוונת מהרש"ק ז"ל בזה לומר שהאכילה דומה לקרבן, דכמו שהמקריב קרבן על חטאו צריך שיתודה, וכמ"ש הרמב"ם ז"ל בפ"א מהלכות תשובה דין א', כך באכילה שהיא כקרבן צריך להתוודות:

[יז] **ויקרא** ה' ז', י"א:

[יח] **ברכות** דף כ"ו ע"ב, ורמב"ם פ"א מהלכות תפלה דין ה':

[יט] **ע"פ** משז"ל בברכות דף ל"ה ע"א, כל הנהנה מן העוה"ז בלא ברכה כאילו מעל, ומ"ד כאילו נהנה מקדשי שמים ע"ש. הרי שהאכילה היא כקרבן. ועיין בספר פרי צדיק שם, ולהלן בסמוך ד"ה עוד ענין, ובפתח האוצר לעיל אות י"ד בשם רמ"א ז"ל, ולהלן אות ל"ה:

[כ] **ברכות** דף כ"ח ע"ב, ודף כ"ט ע"ב:

[כא] **שם**. ובענין הקשר בין האכילה והקרבנות והתפלה, עיין להמקובל מהר"מ פאפירש ז"ל בקונטריס דרך סעודה ד"ה לא יפסיק. גם מצינו לרז"ל בברכות דף מ"ב ע"א שהשוו אותם, דאיתא התם, אמר רחב"א א"ר, שלש תכיפות הן, תכף

ולכך כתב הרב מג"א ע"ה [פג] כיון שהם בשדה בדלות, באמירה לחוד סגי, וחתמו אחריו כמה פוסקים ע"ה. וחלילה ליחס להם שהם ח"ו עונים אמן יתומה ולא ירדו לעומק הדין. ולא כמו שטועה לומר דמר"ן ע"ה סתר דבריו ח"ו מסעיף לסעיף [פד]. ודבריו ע"ה מבוררים, תחילה הביא עיקר הדין, [ו]על פניו חתם חותם בתוך חותם [פה] [ש]אפילו [ק]"מ [ל]"מ [אל]א [ש]לחן אחד. [וא]ח"כ הביא [דין] האוכלים בשדה, ועליהם אמר היכא דלא קבעו מקום וכו' [פו], דאיך יצדק לומר [אחר] עיקר הדין היכא דלא קבעו מקום וכבר הוציאו מסוג קביעות מקום [באמרו] אפילו קבעו מקום לשון דיעבד לא מהני, ואין לקלקל ולערב הצינורות, [אל]א כל אחד הולך נכוחו, וכמו שהיקילו ליושב בספינה בשבת שאין [.....] לעשות כדרך שהוא עושה בביתו [פז]. אלא אין דנין שאי אפשר מאפשר [פח], דכתיב דרכיה דרכי נועם [פט]. ואפילו לא אמרו כלום יצאו בדיעבד [ל] אם כיוונו לצאת אם אינם מפורדים, דבעינן שישבו יחד [לא]. לזה אמר הכתוב כי הוא יברך הזבח, זבח אחד ולא שנים. ואומר זה השלחן, זה ולא אחר, זה אחד ולא שנים, זה אשר ראוי להקריב לפני ה' ולהתכפר בו ולזכור שמו

פתח האוצר

לסמיכה שחיטה, תכף לגאולה תפלה, תכף לנט"י ברכה, ע"כ. ועיין ירושלמי פ"ק דברכות, ובד"ר ב' ו', שהשוום ג"כ לעניין השכר, וע"ע ברכות דף ט' ע"ב. ובודאי יש לרז"ל טעם במה שהשוו אותם. ועיין להגאון מהרי"ח ז"ל בספר בן יהוידע שם:

[פה] **ברכות** דף מ"ב ע"ב, שו"ע סימן קס"ז סי"ב. ומהרש"ק ז"ל אזיל לשיטתו דלעיל סימן ד' (ד"ה וכך היתה התשובה אומר אני), וסימן י"א (ד"ה ומעתה הדברים ק"ו). וע"ש בפתח האוצר אות ק"ג:

[פו] **שם** ס"ק כ"ו:

[פז] **הייגו** כמו שתמה הגר"א ז"ל בביאורו שם, והוב"ד בפתח האוצר לעיל סימן א' אות כ"ג, ע"ש:

[פח] **ע"פ** ע"ז דף כ"ט ע"ב, ודף ל"א ע"א:

[פט] **נראה** דהוקשה להם איך כתב מר"ן ז"ל בסי"ג היכא דלא קבעו מקום דאמרינן שכ"א מברך לעצמו, אם כיון המברך להוציאם וכו' יצאו, ע"כ. דמוכח דאם קבעו מקום מהני, והא כבר כתב מר"ן ז"ל בסס"א דלא מהני קביעות מקום כלל. לזה תירץ מהרש"ק ז"ל דלא קאי אלא אסעיף י"ב, דמיירי בשדה דמהני קביעות מקום כמ"ש המג"א ז"ל, ע"ז קאמר מר"ן ז"ל דאם לא קבעו מקום וכו':

[צ] **שמא** כוונתו על מה דאיתה בשבת דף ק' ע"ב, וברמב"ם פט"ו מהלכות שבת דין כ':

[צא] **כיו"ב** בסוכה דף נ' ע"ב, וש"נ:

[צב] **משלי** ג' י"ז. ועיין סוכה דף ל"ב ע"א, ותוס' פסחים דף ל"ט ע"א ד"ה ואימא:

[לו] **עיין** לעיל סימן ט"ז (ד"ה והנני מגלה), ובפתח האוצר שם אות ל"ב:

[לא] **עיין** לעיל סימן ד' (ד"ה וכך היתה התשובה חלילה), ובפתח האוצר שם אות קכ"ד:

[לב] **פשוט** שכל מ"ש מהרש"ק ז"ל בכאן אינו אלא דרך דרוש ותוכחה:

עליו, בין כל יחיד ויחיד, בין רבים בשותפות, כמו בקרבן, וכן בתפילה שהיא במקום קרבן [לב]:

עוד ענין אחר, הרי אמרו רז"ל [לג], כתוב לה' הארץ ומלואה [לד], וכתיב והארץ נתן [לה] וכו'. גם אמרו האוכל בלא ברכה מועל בקדשי שמים [לו]. ואוכל טבלים. הרי דין המאכל כמו קדשים. ונאמר בלחמי תודה, והקריב ממנו אחד מכל קרבן [לז] וגו', ואף שהם מאיש אחד. ונאמר בתרומה, מכל חלבו את מקדשו ממנו [לח]. יאין מקדש ומכשיר לנו לאכול אלא הברכה שהיא חלק השי"ת. גם הסריבוה [לט] והדביקוה לתרומה, בנט"י בכח גוברא ומן הכלי, דכעין אורייתא תקון. לפי שאכילתן של ישראל אינה אלא עבודה [מ] ושירותא [מא] וביזיון [מב], לא למילוי כרס, והתורה אחת ומשפט אחד. ועוד שאין מדרך המוסר שהמקבל מתנה יצוה לאחר לברך

פתח האוצר

[לג] **ברכות** דף ל"ה ע"א. וז"ל, רבי לוי רמי, כתיב לה' הארץ ומלואה, וכתיב השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם. לא קשיא, כאן קודם ברכה כאן לאחר ברכה, ע"כ:

[לד] **תלים** כ"ד א':

[לה] **שם** קט"ו ט"ז:

[לו] **ברכות** שם. ומה שלמד מהרש"ק ז"ל מזה שהמאכל כמו קדשים, יש להעיר לכאורה שהרי ע"י הברכה נפדה המאכל ושוב אינו כקדשים, וכמו שפירשו המפרשים ז"ל. ויובן ע"פ מש"כ האר"ש שבזי זיע"א בספר חמדת ימים פרשת עקב, שהמברך כאילו הקריב קרבן ע"ש. והעניין הוא כמ"ש הגאון מהר"י הכהן ז"ל (מקדמוני הכמי תימן) בספר סגולת ישראל שם, דכשם שקדשים אין מותרין באכילה אלא אחר זריקת הדם והקטרת האימורין, אבל קודם לזה אסורין, כך דבר הנאכל לא יותר אלא אחר ברכה, ע"ש. נמצא כי הברכה היא ההקרבה, והאכילה היא כאכילת קדשים אחר שהותרו באכילה, כנ"ל דרך דרוש. ומה שדימו האכילה עם הברכה לקדשים, הוא משום שתכליתם אחת, וד"ל:

[לז] **ויקרא** ז' י"ד:

[לח] **במדבר** י"ח כ"ט:

[לט] **את** האכילה:

[מ] **ע"ד** הפשט הוא כמ"ש הרמב"ם ז"ל בפ"ג מהלכות דעות דין ג', שכשישן האדם או אוכל כדי להברות גופו לעבודת ה', חשובה האכילה או השינה עבודה למקום ב"ה, ע"ש ובדין ב':

[מא] **הוא** כמ"ש ז"ל בתענית דף י"א ע"ב, אמר רב ששת, האי בר בי רב דיתיב בתעניתא, ליכול כלבא לשירותיה, ע"כ. ופירש"י ז"ל שירותיה, סעודתו, ע"כ. ובשבת דף קי"ז ע"ב, ר"ז הוה בצע אכוליה שרותיה, ע"כ. וכ"ה עוד בכמה דוכתי. וע"ע מש"כ בנו הגאון מהר"י קרח ז"ל במרפא לשון פר' מקץ (מ"ג ט"ז), ועד"ה הוא כמ"ש רבי' האר"י ז"ל בשער רוח הקדש (הנדפס עם שער המצוות ושער הגלגולים) דף ז':

[מב] **עיין** לרבינו האר"י ז"ל בשער המצוות פרשת עקב דף מ"א ע"ב ואילך, ובליקוטי תורה דף כ"ג, הובא בדבש לפי להגאון חיד"א ז"ל מערכת הטי"ת אות ה'. וע"ע להלן ריש סימן כ"ב. ודברים מפורסמים הם:

לנותן, אבל כשהם רבים וקיבלו יחד, דרך הטוב והישר לכבד לגדול שבהם לומר אתה ראוי והגון יותר ממנו, שכולנו כאחד ואתה ראשינו:

הנה האיר וצץ וזרח אור דין המשנה השלימה וסתומה, כדמיון החמה, בעזרת רם על כל רמים, עוזר דלים ושפלים, ועמד על יסודות ועיקרים, על מקראי קדש סמוכים, וכמאמר הכתוב והלכת בדרכיו [מג]. ולא היה צורך לכל מה שנסדר, כי מחוייבים אנו להאמין ולקיים כל דבריהן כחולה שמאמין לרופא בכל דבריו, שאם ישנה הרי הוא בחזקת סכנה, שכל שהוא היפך התורה וחכמיה אינו אלא דרך הרעה שנאמר עליה ואל תקרב אל פתח ביתה [מד], וחלק משמן חכה [מה], לומר לו הלא אתה נתלה על השמן על הכוונה שהיא דין מדיני התורה, וחבריך ומיודעיך נשמעים לך והרי אתם רבים אף שהם נוגעים, היזהר בכבודך ואל תאבה ותשמע לזה ההדיוט המוכיחך, הטתו ברוב לקחה [מו], ואחריתה מרה כלענה [מז], תחת השלחן הטהור שנטהר ונתקדש בהזכרת השם הקדוש ב"ה, יהיה ח"ו כי כל שלחנות [מלאו קיא צואה] בלי מקום [מח], ואף אותו שנסמכים עליו, שאין עבירה מצוה:

אודך כי עניתני ותהי לי לישועה [מט], ככתוב אשר לא יבושו קווי [נ], גם כל קויך לא יבושו [נא], זה ה' קוינו לו נגילה ונשמחה בישועתו [נב]. בורא ניב שפתים שלו"ם לרחו"ק [נג] ולקרו"ב [נד] אמר ה' ורפאתיו [נה], כי"ר שיכפר כל עוונותי, ויהיה חשוב לפניו כאילו הקרבתי כל מיני קרבנות וכל מיני מנחות שאמור בהם וקמץ הכהן ממנה [נו], ולא מחברתה [נז]. והרים מן המנחה [נח], ולא מאחרת. אזכרתה [נט], ולא שלחברתה. ומאהבתו לבני ידידיו אמר והלכת בדרכיו

פתח האוצר

[מג] **דברים** כ"ח ט':

[מד] **משלי** ה' ח'. ועיין ע"ז דף י"ז ע"א:

[מה] **שם** ג':

[מו] **שם** ז' כ"א:

[מז] **שם** ה' ד':

[מח] **ישעיה** כ"ח ח'. ומקום הוא הקב"ה, כמ"ש רז"ל ע"פ ויפגע במקום (בראשית כ"ח י"א), עיין מדרש הגדול שם. וע"ע אבות פ"ג מ"ג ובמפרשים שם. **ומ"ש** ואף אותו שנסמכים עליו, ר"ל אפילו השולחן שהמברך שם, שכל השולחנות נסמכים על ברכתו, הרי הוא בכלל מש"ל, כי אין עבירה מצוה:

[מט] **תלים** קי"ח כ"א:

[נ] **ישעיה** מ"ט כ"ג:

[נא] **תלים** כ"ה ג':

[נב] **ישעיה** כ"ה ט':

[נג] **גימ'** קרח:

[נד] **ישעיה** נ"ז י"ט:

[נה] **ויקרא** ה' י"ב:

[נו] **עיין** מדרש הגדול ויקרא ב' ג', ו' ח':

[נז] **ויקרא** ב' ט':

[נח] **שם**:

[נט], אחרי ה' אלהיכם תלכו [ס], ושמרתם את משמרתי [סא], ושמרו דרך ה' [סב], להדמות לקונם, וכמו שלמעלה השלחן הטהור זה השלחן אשר לפני ה' [סג], בו משפיע כל טובו, שנאמר יראת ה' היא אוצרו [סד], וכל טוב האיש בביתו, ועל ידו זן כל העולמות, ומלכותו בכל משלה [סה]. כן ציוה לבניו חלקו ונחלתו וכירכת א"ת ה' אלהיך [סו], להיות אתערותא דלתתא בכל תפלותינו ותורתינו ומצוותינו ואכילתינו לחבר מלכות שמים השלח"ן הטהו"ר גימ' שכינה [סז], המקבלת מתשע ספירות דתפארת. ולפחות מפה [סח] אחת ריבוע אדנות [סט], ולהמשיך לה שפע להשפיע לכל העולמות. ולהרגיש ה' דהמוציא בכ' החין [ע], ה' עילאה מוציא לחם שפע ומזון דרך ז"א מן האר"ן ה' תתאה השולחן הטהור שהשלחן התחתון רומז אליו. לכך אמרה המשנה [עא] היו יושבים הואיל וכל אחד לבדו כל אחד מברך לעצמו, ואם הזסבו לסימן שנקבעו לאכול יחד, כן פירש רע"ב, הרי כולם נעשו אחד ואחד מברך לכולם, כמו בתפילה שכל אחד מתפלל לעצמו וש"צ מוציא הרבים [עב]. ובלא"ה אינו אלא שניות ח"ו, שאין לנו אלא אל אחד, מזב"ח אחד, ארו"ן אחד, שלח"ן אחד. ועוד נלע"ד שלכך אמר הכתוב ונתת אותם על ס"ל אחד והקרבת אותם בסל [עג], וכן בביכורים ושמת בטנא [עד], ולקח הכהן הטנ"א מידיך [עה], ואמר בכל דרכיך

פתח האוצר

[נט] **דברים** כ"ה ט':

[ס] **שם** י"ג ה':

[סא] **ויקרא** י"ח ל':

[סב] **בראשית** י"ח י"ט:

[סג] **יחזקאל** מ"א כ"ב. ועיין בספר תולעת יעקב ז"ג בסוד הברכות ד"ה שנינו באבות:

[סד] **ישעיה** ל"ג ו':

[סה] **תלים** ק"ג י"ט:

[סו] **דברים** ח' י':

[סז] **לא** ידעתי איך לכווין מספרם, ואולי הוא עם הכולל, חסר אחד. **וכתב** הגאון מהר"ץ זקינו של מהרי"ץ ז"ל בספר פרי צדיק ח"א בהנהגות סעודת ליל שבת וז"ל, ונקראת השכינה שלחן, שהיא משלחת מזון לכל העולמות וכו'. ע"כ:

[סח] **היינו** מ"ש הפוסקים ז"ל וכשאנו יושבים על שולחן אחד או מפה אחת היינו קביעותינו:

[סט] **לא** ידעתי איך לכווין מספרם. ובעניין אופני הגימ' עיין שו"ת תורה לשמה להגאון מהר"ר יוסף חיים ז"ל סימן תנ"ו:

[ע] **עיין** לרבינו האר"י ז"ל בשער המצוות פרשת עקב דף מ' ע"ב:

[עא] **ברכות** דף מ"ב ע"א:

[עב] **היינו** בברכות ק"ש וכיו"ב, אבל תפילת העמידה אין הש"צ מוציא אלא מי שאינו בקי, וכמפורש בפוסקים:

[עג] **שמות** כ"ט ג':

[עד] **דברים** כ"ו ב':

[עה] **שם** ד'. וכוונת מהרש"ק ז"ל בכ"ז לומר, שכל דבר ודבר יש לעשותו באחדות, לרמוז על אחדות הבורא ית' שציוה בהם. וז"ש בכל דרכיך דעהו, בכל דבר ודבר:

דעהו [עו], אשרי העם שככה לו [עז], תורת אמת וחכמי אמת מאל אמת, אשר לכבודו בראם, ולכבוד עם נחלתו להיות לו סגולה, אוי למי שמוותר על דבריהם דברי אל חי:

הנה לכם כמה טעמים ומודות [עח] אשר גילה והזמין הנגלה ונעלם מן הכל לעטרת עוז ותפארה לחכמים השלימים אשר שמרו אמונתם ומוצא שפתם, כל אשר דיבר ה' נעשה ונשמע [עט], להכין ולדקדק בכל היוצא מתוך תוכיותיה וחדריה ע"פ י"ג מידות שהתורה נדרשת בהם. ומכל זה יראה לעין כל כי לא עזב ה' את הארץ, ועין השגחתו פקוחה על בחינת הקדושה וע"כ חכמיה הקדושים. ואף שבעוה"ר הושפל האמת ח"ו, אין ראוי שיבא עוד השפלה על ידינו, כי אם להזדרז להרים דגל האמת התורה והמצוות כמצותה ובמאמרה, לא לקשור קשר אמיץ לדחות האמת בדברי רוח, ולא יצדק דבר זה אלא במילי דסברא, דלפעמים ימאן הלב באיזה פירוש ויוציא פירוש נאה ומתקבל, או לגלות מקור דיני התורה מאין יצאו מן הכתובים, בראיות והוכחות. אבל להפוך היסוד אשר יסד בורא השמים ונוטיהם משנה וגמרא ופוסקים, לא תהיה כזאת בישראל. ואתה ר' שלמה, זכור תזכור אשר הונית אותי משם חמיך, שח"ו זהו טבעי שלא להודות על האמת, לפי שחושב שמברתו על העליונה, ואל יתקיים בך מום שבך [פ] וכו', טול קיסם טול קורה [פא]:

ואותו שאמרת שענה לו' מא עאד אנא מראעי לסאלם קרח יק'ריני [פב], ודאי שאין בו ענוה ויראת חטא, שכבר כתבתי לכם שאם איזה שר ישלח בכתב, בוודאי שיראו להשיב השליח ריקם אלא אם יברר לו שזייף הכתב, כ"ש דברי אלהים חיים ומלך עולם, ואין בו עגוה שנשתבח בה דוד המלך ע"ה מכל מלמדי השכלתי כי עדותיך שיחה לי [פג]. ואם גנאי הוא בעיניו ללמוד ממנו, ילמוד מעליון על העליונים רם על הרמים גאה על הגאים, והסכים עם שהיה כומר לע"ז [פד], וייחד לו פרשה בפני עצמה

פתח האוצר

[עו] **משלי** ג' ו':
[עז] **תלים** קמ"ד ט"ו:
[עח] **כתב** זה כלפי מה שכתב הטוען דמה טעם וסוד יש בדבר לאכול יחד, עיין לעיל סימן ט"ז (ד"ה ומה שאמרת):
[עט] **שמות** כ"ד ז':
[פ] **מציעא** דף נ"ט ע"ב:
[פא] **בתרא** דף ט"ו ע"ב:
[פב] **תרגומו**, אני כבר לא מחכה לשלום קרח שילמדני:
[פג] **תלים** קי"ט צ"ט:
[פד] **כשיתרו** יעץ למשה רבינו ע"ה שימנה שופטים ודייגים (שמות י"ח), הסכים עמו הקב"ה. ועיין מדרש הגדול שם י"ח י"ז:

[פה]. ואמר כן בנות צלפחד דוברות [פו], כן מטה בני יוסף דוברים [פז]. ואם יש לו גבורת הגיבורים וקנאת הסופרים, בקנאת ה' צבאות אשר תעשה ותתקן את זא"ת [פח], יאזור מתניו ללחום מלחמות ה' ולברר שכל הדברים שכתבתי המרעידים כל לב נאמרו שלא במקומם, או שהם ח"ו דברים בדויים, ויראה פנים למעשיו ויקיים והייתם נקיים מה' ומישראל [פט]. ומה ישיב ליום הדין שמשנים לו את הסדר לומר לו כאי"ך צ"ד [צ] מברכין באמיתות ברכת המוציא, היכול לומר כך קבלתי מהר סיני המעמד הקדוש היפך נביאי אמת, או אם הוא באפשרות שיטה דעת הבורא יתברך אחר חמשה או עשרה או אפילו אלף אלפים להסכים עמם נגד התורה וחכמיה, והא כתיב ומוצא שפתי לא אשנה [צא]:

עוד נלע"ד שלכך מספר הכתוב בשבח ישראל ומוסרם הטוב, כאשר יביאו בני ישראל את המנחה בכלי טהור [צב], ולא אמר בכלים, שאין זה כבוד בית ה', שאף מלך ב"ו אין דרך להקריב לפניו שני דרונות כאחת שיצטרך להקריב בשמאל, ואף אם יונח שאפשר ליתן זה ע"ג זה ושעושים המצוות חבילות [צג] ולהקריבם בשתי הידים, הכא אי אפשר, שהרי אינם לפניו ואין לו רשות לשלוח ידו בשלחן חבירו שאין זה דרך המוסר, כ"ש כשהם ארבעה או חמשה שלחנות, לכך כתב מר"ן ע"ה [צד] שאין יכול להוציאם אלא אם אוכל עמהם, שפירושו ביניהם בתוכם:

פתח האוצר

[פה] **עיין** מדרש הגדול שמות י"ח א' (ד"ה שבעה שמות):

[פו] **במדבר** כ"ז ז':

[פז] **שם** ל"ו ה':

[פח] **ע"פ** מל"ב י"ט ל"א:

[פט] **במדבר** ל"ב כ"ב:

[צ] **עיין** לעיל סימן ט"ז (ד"ה הנה אני הצעיר), ובפתח האוצר שם אות י"ח:

[צא] **תלים** פ"ט ל"ה:

[צב] **ישעיה** ס"ו כ':

[צג] **פסחים** דף ק"ב ע"ב, ברכות דף מ"ט ע"א, סוטה דף ח' ע"א, ע"ש. והנה שתי הבורות שאוכלות בבית אחד תנן בהדיא (דף נ' ע"א) דמצטרפות לזימון, ור"ל שאחד מברך לכולם, וכדמשמע בתוס' שם בע"ב ד"ה ושמש. ומוכח דלא שייך בזה אין עושין מצוות חבילות חבילות. וכ"כ הרשב"א ז"ל בהדיא בתשו' סימן תנ"א. ועיין להגאון חיד"א ז"ל בעין זוכר מערכ' האל"ף אות כ'. וע"ע תוס' מו"ק דף ח' ע"ב ד"ה לפי, ובספר שם טוב פ"י מהלכות אישות דין י"ג, ודו"ק. ולפ"ז דברי מהרש"ק ז"ל תמוהין:

[צד] **כ"כ** מר"ן ז"ל בסימן ר"ג ס"ב וז"ל, אין המברך מוציא אחרים אא"כ יאכל וישתה עמהם, ואז יוצאים בשמיעתם וכו', ע"כ. ותימה דאין כוונת מר"ן ז"ל אלא דבעינן שגם המברך יאכל, לאפוקי אם אינו אוכל כלל דאינו מוציאם, דלא דאמי לברכות המצוות, וכמפורש בפוסקים שם. וכ"מ בהדיא מלשון מר"ן ז"ל סימן קס"ז סי"ט וז"ל, מי שאינו אוכל אינו יכול לברך ברכת המוציא להוציא האוכלים וכו', ע"כ. והתם מיירי

ועתה אם יש את נפשכם לתקן המעוות ולהטהר מעוון חילול ה' אשר ניצלה כל אוזן ששמעתו, חמרקד ומסכסך ומביא כמה מיני פורעניות, שלא ראינו עוד אור, וכל האומר הב"ה ותרן [צה] וכו', ותיראו את השם הגכבד והנורא לתקן הדבר בהצנע ולא יתחלל ח"ו ש"ש בפרהסיא, ולשוב בתשובה הראויה על כל שנעשה, לשוב חרון אף ה', הרי טוב. ואם ברצונכם שח"ו יתחלל ש"ש על ידיכם, קולר תלוי בצואר הגורם, אבל להתאפק ולעמוד ולראות הפרת ברית התורה ביד רמה, לא כאלה חלק יעקב [צו], תתן אמת ליעקב [צז], ואין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה' [צח]:

ומכל זה ישכיל ויבין אשר יראת שדי בלבו ודרכו ישרה לשמוח בידיעת האמת להשלים רצון יוצרו, ויתפלא הפלא ופלא על גדולת מלך מלכי המלכים ב"ה כמה ארך אפים לפניו, ועל מעלת התורה וחכמיה הקדושים, וכמה אהבתו יתברך לישראל ליתן להם כלי חמדה, כמאמר התנא חביבין ישראל [צט] וכו', משפטים ישרים ותורות אמת, חוקים ומצוות טובים [ק], תורה תמימה, אין בה נפתל ועקש [קא], ודברי חכמים כדרבונות וכמסמרות נטועות [קב], הוא ברחמיו יחזירנו בתשובה שלימה לפניו, וישיב שופטינו כבראשונה, ותחזור עטרת האמת ליושנה, אכי"ר:

נמצינו למידים שבכל שלחן צריך לברך ממה נפשך, אי בעית אימא מקראי, דכתיב והקריב ממנו אחד מכל קרבן [קג], ועוד את מקדשו ממנו [קד], והרים ממנו בקומצו [קה], וקמץ הכהן את אזכרתה [קו], ועוד כי הוא יברך הזבח [קז], זה השלחן אשר לפני ה' [קח], ונתת אותם על

פתח האוצר

בברכת המוציא, ובסימן רי"ג לעניין פירות וכיו"ב, שדינם אחד לענין זה. ובסימן קס"ז שינה בלשונו והשמיט תי' עמהם, וזה מורה דמש"כ בסימן רי"ג, אין הכוונה עמהם ממש, אלא כל שאוכל יכול לפטור את האוכלין, וצ"ע. ומ"מ הדין דין אמת דוודאי בעינן שישבו במקום אחד עם המברך ושלא יהיו מפוזרים, ואפילו בפירות וכיו"ב, וכמ"ש הגאון מהרד"ם ז"ל בשת"ז סימן רי"ג סק"ב. ועיין בפתח האוצר לעיל סימן ד' אות קכ"ד:

[צה] **בבא** קמא דף ג' ע"א:

[צו] **ירמיה** י' ט"ז, ג"א י"ט:

[צז] **מיכה** ז' כ':

[צח] **משלי** כ"א ל'. וע"פ ברכות דף י"ט ע"ב:

[צט] **אבות** פ"ג מי"ד:

[ק] **נחמיה** ט' י"ג:

[קא] **משלי** ח' ח':

[קב] **קהלת** י"ב י"א:

[קג] **ויקרא** ז' י"ד:

[קד] **במדבר** י"ח כ"ט:

[קה] **ויקרא** ו' ח':

[קו] **שם** ה' י"ב:

[קז] **שמ"א** ט' י"ג:

[קח] **יחזקאל** מ"א כ"ב:

סל אחד [קט], כאשר יביאו בני ישראל את המנחה בכלי טהור בית ה' [קי], ושמת בטנא [קיא]. ואי בעית אימא משנה, היו יושבים כל אחד מברך לעצמו [קיב], ובחבורות הוצרכה המשנה לומר מצטרפות לזימון [קיג], לפי שכל חבורה צריכה לברך ברכת המוציא לעצמה. ואי בעית אימא הסכמת כל הפוסקים ע"ה שכיון שאין לנו הסיבה ע"ג מיטות המחברתם יחד, אין מועיל לנו אלא שלחן אחד. ואי בעית אימא אורחא דעלמא שהמקבל מתנה הוא שמחזיק טובה לנותן. גם אין עושים המצוות חבילות חבילות, שכל שלחן קרבן בפני עצמו, וזה מן הנמנע שיוכל אדם אחד להקריב שני קרבנות בשני מזבחות כאחת, כ"ש ארבעה וחמשה, וגם רחוקים ממנו ובוש מלילך ולשלוח ידו בהם:

סימן יח

תשובת אחד מגאוני צנעא זצ"ל [א]

תשובה, ידיע לחוי לך אדוני שאתה שלחת לי קונטרים, וכתוב בו דברי קנטורים על בני אל חי, מבהילים הרעיונים, והזהרתני בשם אל אמת, שאודה על האמת, ולא אטה מן האמת, ושאפרסמנו ולא אעלימנו כדי שיודע האמת, וחפשתי בספרי אל אמת, ועלה בדעתי החלושה שהמנהג של אנשי אמת, לברך ברכת המוציא אחת לכל החבורות כדי לקיים ברב עם הדרת מלך אמת, ובשהגדתי לך מה שעלה בדעתי החלושה כמו שהזהרתני שלא אטה מן האמת, כעסת עלי והרבית קנטורים ואלנתה אתי עד שאינך מחזיר לי אפילו שלום, ואין ראוי לתלמיד חכם כמותך לעשות כן, ומרוב הקנטורים שאתה מדבר על בני אל חי אתה גורם להם לדבר כנגדך דברים לא כן, ומגדיל השנאה על בני אל חי, שפירוד הלבבות כל כך היא שנואה לפני אל אמת:

פתח האוצר

[קט] **שמות** כ"ט ג':
[קי] **ישעיה** ס"ו כ':
[קיא] **דברים** כ"ו ב':
[קיב] **ברכות** דף מ"ב ע"א:
[קיג] **שם** דף נ' ע"א:

[א] **מכתב** יד שברשות הר"ש קרח יצ"ו, ולא ידוע למי מקדושים. ושמא הוא אותו רבי שלמה שנזכר לעיל סימן י"ז (ד"ה הנה לכם). והיא תשובה אל מהרש"ק ז"ל:

סימן יט

תשובת הגאון רבי שלום קרח זצ״ל [א]

תהילה לאל שהוחזרה עטרה מרגלי׳ המאירה לבעליה, ובוודאי שגם זה שכתבת גט מעושה, שעד עכשיו לא זכרת לי ברב עם, גם הודאת בעל דין כמאה עדים [ב] על חולשת הדעת שלא ידע מה להשיב, שאם היה למשנה ולכל החכמים ע״ה טעם אחר להסיבה ושלחן אחד, היה מקום לומר שח״ו נעלם מהם זה הפסוק ברב עם, ומובחר להקים דבריהם דחיליה דקרא רב וסגי, אבל מאחר שהתורה אמרה ובירכת [ג] שהנהנה הוא מברך, ולא נגעו בו אלא מזה הפסוק ברב עם לברך אחד לכולם, ועכ״ז דוקא באוכלים יחד, נמצא רוח וטעם שלכם סובב אחר מיעוט העטרה שאינו מעכב [ד], וכל מה שכתבתי אמת:

והנה מזה נראה ששכחו מה שכבר כתבתי ע״ז ע״י מ״ו יחיא צאלח [ח] שאין ריבוי העם וגודלו להתהדר בו מלך מלכי המלכים ב״ה אלא בעשותם מצוות התורה כמצות החכמים ע״ה. ולכך סיים שלמה המלך ע״ה כרה״ק ואמר, ובאפס לאום [ו], קרי ביה לאם, [ה]משנה אם כל חי [ז]. ועוד אין לאום אלא מלכות, מאן מלכי רבנן [ח], וזהו ובאפס לאום אינו אלא מחיתת רזון. [ו]עוד לנדון דידן, אין לאום אלא קיבוץ וחיבור, אום בשורק:

וענין הקנתור, קמי שמיא גלייא מי התחיל [ל]חרף ולגדף ולהוציא לעז, ועתיד ליתן את הדין, שמכוין לדחות האמת, ועושה בני אדם בהמות אין [ה]בין [ט]. וענין השלום, ודאי שאינו אלא משך האמת, ואם אין אמת

פתח האוצר

[א] **מכתב** יד שברשות הר״ש קרח יצ״ו, והיא תשובה על התשובה דלעיל סימן י״ח. גם בתשובה זו היה הנייר אכול קצת. והשלמנו כפי יכולתינו:

[ב] **ע״פ** מצ׳עא דף ב׳ ע״ב:

[ג] **דברים** ח׳ י׳. ועיין לעיל סימן י׳ אות ל״ז, וסימן ט״ז (ד״ה ואני הצעיר):

[ד] **עיין** לעיל סימן ט״ז (ד״ה אבל מה שהוכרחת):

[ה] **איני** יודע על מי כוונתו, כי בדורו היו כמה חכמים בשם זה:

[ו] **משלי** י״ד כ״ח. ובכ״ז עיין לעיל סימן י׳ (ד״ה ומאחר):

[ז] **ע״פ** בראשית ג׳ כ׳. ועיין מאורי אור ער׳ משנה וער׳ בינה, ודו״ק. ויש להוסיף עוד מ״ש רבינו בחיי ז״ל בפרשת וזאת הברכה בעניין אם למסורת, ע״ש. וע״ע להאר״ש שבזי זיע״א בספר חמדת ימים פרשת מקץ דף קס״ה ע״ב:

[ח] **גיטין** דף ס״ב ע״א:

[ט] **ע״פ** תלים ל״ב ט׳:

אינו שלום [י], אלא חונף אשר שנא ה'. אבל אתה [הוא] שמכזב ומשקר, אמור לי במה קיימת השבועה, ובמה פירסמת, ואיזה ספר מספרי האמת אשר [חי]פשת והראיתני אשר הלק ח"ו על המשנה ועל החכמים לומר דמשום ברב עם לא בעינן [שי]היו אוכלים יחד, הלא לא שמעתי ממך טענה זו עד עכשיו. ובאיזה פנים יש להשיב על דין [המ]בורר מעיקרו שהיא המשנה וגם כל הפוסקים ע"ה, ושבירת כל הטענות הכוזבות, אוי למי [שמ]בוין לחפות את האור בשממית בידים תתפש [והיא] בהיכלי מלך [יא] ח"ו רח"ל:

סימן כ

תשובת הגאון רבי יחיא אלאביץ' זצ"ל [א]

מכל מה שכתב מהר"ר יחיא צאלח נע"ג בזאת התשובה מספיק. ולי נראה מה שאמרה המשנה [ב] היסבו אחד מברך לכולן, דהיינו נתעכבו לחביריהם עד שיהיו שלחנות עם כל אחד ואחד [ג], ואחד מברך לכולן [ד]. ולבעלי התוספות שהנהיגו שלחן אחד או מפה עם כל המסובין, כדי שיתיחדו יחד שלא יקדמו אחד על חבירו ותתערב המסיבה. ולדידן שאנחנו נוהגים בשלחנות רבים, ובכל שלחן יש בה כמו עשרה או חמשה עשר, וכן בשלחן

פתח האוצר

[י] **בירושלמי** דתענית פ"ד ה"ב, נעשה הדין נעשה האמת נעשה השלום, ע"כ. נמצא שהשלום תלוי באמת. ועיין להלן סימן כ"א (ד"ה אברך). ועיין עוד בנוסח התקנות לבי"ד צנעא ש'תיקן הגאון המפורסם מהר"ח קרח ז"ל, הובא בספר סערת תימן עמ' ל"ג:

[יא] **משלי** ל' כ"ח:

[א] **מכתב** יד שברשות הר"ש קרח יצ"ו. מהר"י אלאביץ' ז"ל העתיק את כל תשובת מהרי"ץ ז"ל דלעיל סימן א', ובסופה כתב דברים אלו:

[ב] **ברכות** דף מ"ב ע"א:

[ג] **נראה** להביא סמך לפירושו ז"ל, מהא דאיתא בגמ' התם בתר הכי (דף מ"ג ע"א), כיצד סדר הסיבה, אורחין נכנסין ויושבין ע"ג ספסלים וע"ג קתדראות וכו' עד שיכנסו כולם וכו' הביאו להם יין כ"א מברך לעצמו. עלו והיסבו וכו' בא להם יין אחד מברך לכולם, ע"כ. מוכח דלא היו מיסבים וקובעין עצמן לאכול יחד עד שיכנסו כולן, ועיין בשמ"ק שם, וזה מורה על הקביעות שאוכלים יחד, שהרי ממתינים עד שיכנסו כולן. וא"כ בזה"ז שאין רגילין בהסיבה, כשממתינים עד שיכנסו כולן כנהוג, די בזה, שהרי מוכח שרצונם לאכול יחד, ואחד מברך לכולם. ומ"ש במשנה היסבו, לאו דווקא, אלא אורחא דמילתא נקטו דכך הוא רגילות הקביעות דאין מיסבין לאכול יחד עד שיכנסו כולן, ודו"ק:

[ד] **ר"ל** כשממתינים לכולם אחד מברך לכולם, וכנז"ל:

השנית, וכן בשלישית וכו', מתעכבים כל המסיבה עד שמכניסים להם כל השלחנות [ח], וברכה אחת לכל המסובים בשלחנות, כמ"ש המשנה היסבו אחד מברך לכולן. ועיקר שלחן אחד או מפה אחת, קולא היא הקילו בה לבעל הבית, שאם יעשה שלחן אחד עם כל אחד ואחד איכא טרחא יתירה [ו], ודוק:

ואל יקשה בעיניך מה שכתבתי היסבו נתעכבו, לפי שיש במקום אחד בדברי הפוסקים שאמרו ישיבה דידן כהסיבה דידהו, לפי שמילת ישיבה יצדק בה עיכוב [ז], וישיבה בלי עמידה, וסיבוב על השלחן. וכן הסיבה יצדק סיבוב [ח] וישיבה [ט], ובאלערבי אדכא [י] וגלסה [יא]. ודוק פי [יב] אלערוך [יג] ומכלול השרשים [יד] ויאיר נתיב דלא פליג ביניהו:

ומי שסובר שצריך ברכה על כל שלחן, אין זו אלא סברא זרה, מה חילוק יש בין ברכת המוציא לברכת המזון, שבברכת (המוציא) [המזון] אחד מברך לכולן והיא דאורייתא, ובברכת המוציא אין אחד מוציא את הכל [טו],

פתח האוצר

[ה] **ר"ל** דמאי דבעינן שלחן אחד, הוא דווקא היכא דאין ממתינים לכל השלחנות, אלא כל שלחן שנכנס מברך לעצמו ואינו ממתין לחבירו. משא"כ במקומינו שנוהגין להמתין לכל השלחנות, לא בעינן שלחן אחד. ועיין לעיל סימן ו' (ד"ה ויש שמקשין ואומרים), ובפתח האוצר שם אות מ"ג:

[ו] **דבריו** ז"ל צ"ע:

[ז] **כמו** וישבו שרי מואב (במדבר כ"ב ח'), ופירש רש"י ז"ל, וישבו, לשון עכבה, ע"כ. וכ"כ עוד בויקרא (י"ב ד'), ועוד. וכמו על דרכים ישבת להם, בירמיה ג' ב', שהוא לשון המתנה. וכמוהם רבים. ועיין להרא"ש ז"ל בסוכה פרק לולב וערבה סימן ג', וגמ' מגילה דף כ"א ע"א:

[ח] **כמ"ש** מקצת מן הראשונים ז"ל הביאם הרא"ש ז"ל בסימן ל"ג, ועיין להלן בקונטריס מתנות כהונה סימן ה':

[ט] **עיין** להלן סימן כ"ב (סוף ד"ה כתיב קום), ולהלן בקונטריס מתנות כהונה סימן ה':

[י] **תרגומו**, הסיבה:

[יא] **תרגומו**, ישיבה:

[יב] **תרגומו**, בערוך:

[יג] **בערך** סב, והוב"ד לעיל סימן א' (ד"ה ואני אומר שהמנהג):

[יד] **ספר** השרשים להרד"ק ז"ל בשרש סבב, והבאנו לשונו להלן בקונטריס מתנות כהונה סימן ה'. וע"ע בספר השרשים לרבי' יונה ן' גנאח ז"ל שם, והבאנו דבריו שם:

[טו] **ר"ל** דהא כתבו התוס' ז"ל בברכות דף מ"ה ע"א ד"ה אם רצו, דמה שהצריכו בברכת המזון שיהיו שלשה, ובברכת המוציא די בשנים, לפי שברכת המזון דאורייתא לפיכך החמירו בה, ע"ש לחד טעמא. וכאן הדברים הפוכים שבברכת המוציא שהיא דרבנן מצריכים שלחן אחד, ובברכת המזון שהיא דאורייתא אינם מצריכים שלחן אחד, ואחד מברך ומוציא את המסובין שבכל השלחנות. והיינו כקושית מהרי"ץ ז"ל לעיל סימן א' (ד"ה והתימה). וכבר יישבו חכמי תימן ז"ל

גיורא בשמי שמיא ויציבא בארעא [עז], ברכת המוציא דרבנן החמירו בה מפסקי ראש ואקילו בדאורייתא, זה ליתא, וישמע חכם ויוסף לקח [יז], ודוק:

סימן כא

תשובת הגאון רבי שלום קרח זצ"ל [א]

[כתב] מר"ן ז"ל בש"ע סימן קס"ז סי"א וז"ל, אם היו שנים או רבים, אחד מברך לכולם. ודווקא היסבו יכו', אבל אם היו יושבים בלא הסיבה וכו' כל אחד מברך לעצמו. ואם אמרו נאכל כאן וכו', הוי קבע ואפילו בלא הסיבה. והאידנא שאין אנו רגילין בהסיבה, ישיבה דידן בשלחן אחד או בלא שלחן במפה אחת הוי קביעות, ואפילו לבני חבורה כהסיבה דידהו דמו. ולדידן אפילו קבעו מקום לאכילתן או בעה"ב עם בני ביתו לא מהני אא"כ ישבו בשלחן אחד או במפה אחת, ע"כ]. יש משתבשין בזה הדין לומר דלאו דוקא שלחן אחד ומפה אחת, ולא קפיד מר"ן אלא אישיבה לאפוקי עומדים [ב], ואפילו זה אין מקיימין שמעמידין ההתן לברך ולהוציא החבורות י"ח דלא כמאן, כמו שיתבאר בעז"ה. ולא ישרו בעיניהם דברי מר"ן המבוררים, דלא מהני אא"כ ישבו בשלחן אחד, או לפחות במפה אחת. ולא האמינו להרב מ"א [ג] שחידש על סעיף שאחר זה דמשתעי בהולכי דרכים שצריכים קביעות מקום, דכיון שהם בשדה וליכא שלחן באמירה לחוד סגי, המורה בבירור שהסעיף הקודם דוקא בשלחן אחד. ואמרו דמסברא דנפשיה קאמר [ד], ולאו כהלכתא. וגם לא האמינו לעדים נאמנים הרב באה"ט והרב בעל הלכה ברורה והרב בעל שתילי זתים ע"ה שהעתיקו דברי הרב מ"א ע"ה. והרב שת"ז העלה גם בסימן קצ"ג ס"ק ט' בשם להקת נביאים דבין בהמוציא בין בזימון אין מצטרפין אלא בשלחן אחד. וגם

פתח האוצר

קושיא זו בתשובותיהם דלעיל, וכמו שציינו בפתח האוצר שם אות מ"ז:

[עז] **עירובין** דף ט' ע"א, יומא דף מ"ז ע"א, ב"ק דף מ"ב ע"א, ירושלמי חגיגה פ"א:

[יז] **משלי** א' ה':

[א] **נדפס** בנספחות שבסוף ספר רביד הזהב, והוא שם בסימן ד'. ודברים אלו כתב מהרש"ק ז"ל הגה"ה בגליון ספר שת"ז כת"י שהיה שייך למהר"א הכהן עראקי ז"ל. וקבענו מקומם כאן, לפי שהם תמצית כל מה שכתב מהרש"ק ז"ל בתשובותיו דלעיל:

[ב] **עיין** לעיל סימן ד' (מד"ה עוד טען הטוען שמלשון הרא"ש), ובפתח האוצר שם אות ל"ב:

[ג] **ס"ק** כ"ו:

[ד] **עיין** לעיל סימן ד' (ד"ה עוד כתב הכל בו):

בסימן רי"ג ס"ק ד', ובסימן רע"ג ס"ק כ', ובסימן תקנ"ב ס"ק י"ג. ושמו אותם חלילה על כבודם כעונים אמן יתומה, וכל אשר ימצאו יעתיקו למלאת חיבוריהם, ולא עמדו על עומקו ובוריו של דין ח"ו, ה' הטוב יכפר בעד [ה]. וכל חוזקם וטענתם הוא לומר שלשון מר"ן ע"ה בב"י מורה שאין מוכרח אלא הישיבה [ו]:

והנה המגביהי לשבת [ז], ממכון שבתו השגיח [ח] על כבוד תורתו הטהורה וחכמיה הקדושים אשר ברא לכבודו, לפסוק ולחתוך ולתפור ולחבר כלים וקישוטים לכלה תכלולה תורת ה' תמימה, נתן בלב שפל אנשים לדייק בדברי מר"ן ע"ה בב"י מלה במלה, להוכיח ולאמת ולקיים דברי חכמים הנז"ל, וה' יעזר לי [ט]:

וז"ל מר"ן בב"י [י], ומ"ש רבינו והאידנא שאין אנו רגילים בהסיבה ישיבה דידן הוי קביעות וכו', כך כתבו התוס' שם והר"י והרא"ש, וכבר כתבתי בסמוך דברי הרא"ה ע"כ. הנה בזה האיר עינינו שפירוש דברי רבינו הטור ישיבה דידן הוא בשלחן אחד, ממה שמצינו שלשון התוס' ור"י והרא"ה ע"ה הוא בזה הלשון ואנו שאוכלים בשלחן אחד או בלא שלחן במפה אחת הוי כהסיבה. וגם הציון על דברי הרא"ש ע"ה שהוא כלשון הטור ע"ה, מהתוס' ע"ה, ולא נזכר בלשונם ישיבה כלל, אלא שלחן או מפה אחת. הנה מוכח בבירור שפירוש לשון הטור והרא"ש הוא בשלחן אחד, וזהו שכתב מר"ן ע"ה בשלחנו הטהור סמוך לזה הלשון ישיבה דידן בשלחן אחד וכו':

עוד כתב מר"ן בב"י, ומ"ש רבינו ואפילו לבני חבורה, כלומר לא מיבעיא לבעל הבית עם בני ביתו דישיבה הוי קביעות, דהא לדידהו הוי קביעות נמי, אלא אפילו לבני חבורה דלדידהו לא הוי קביעות, לדידן הוי קביעות, ע"כ. ממה שנתבאר וממה שיתבאר לפנינו, מוכרח שתיבת דישיבה הוי קביעות שהזכיר מר"ן הוא בשלחן אחד, וזהו שכתב בשלחן הטהור או בעל הבית עם בני ביתו לא מהני אא"כ ישבו בשלחן אחד:

ואעידה לי עדות נאמנה מה שכתב עוד מר"ן ע"ה בב"י, והאידנא נמי נראה דישיבה מיהא בעי. ואם רבינו הטור משתעי בישיבה לחוד

פתח האוצר

[ה] **דה"ב** ל' י"ח:

[ו] **עיין** לעיל סימן ד' (מד"ה עוד כתב הטוען ומה שהוקשה), סימן ז' (מד"ה ועוד כתב מר"ן הב"י), סימן ח' אות י"ג, וסימן ט' (מד"ה ומש"כ שתמה):

[ז] **תלים** קי"ג ה':

[ח] **שם** ל"ג י"ד:

[ט] **ישעיה** ג' ז':

[י] **סימן** קס"ז. ובכ"ז עיין לעיל סימן ד' (מד"ה עוד כתב הטוען ומה שהוקשה), וסימן ז' (מד"ה ואחר שנתבאר):

בלא שלחן אחד, מאי נמי דקאמר, ומאי נראה, ומאי מיהא בעי, הא כה משתעי רבינו הטור וקאי, ומה הוסיף מר"ן ע"ה לחדש לנו. אלא ודאי שפירוש ישיבה דידן היינו בשלחן אחד כמ"ש התום' ור"י והרא"ה ע"ה:

עוד כתב מר"ן בב"י, ולא תימא ישיבה לדידן הוי כהסיבה לדידהו, וכי היכי דלדידהו כשקבעו מקום לאכילתן אעפ"י שלא הסבו הוי קבע, לדידן אפילו לא ישבו נמי הוי קבע, דכל היכא דליכא ישיבה ליכא קבע, ע"כ. הנה ממה שכתב וכי היכי דלדידהו כשקבעו מקום לאכילתן וכו' מוכח דלדידהו דוקא שהיו יושבים על מיטות קטנות וכל אחד שלחנו לפניו כמו שפירש רש"י ע"ה [יא], הוא דמהני קביעות מקום. אבל לדידן דוקא בשלחן אחד [יב]. וזהו שכתב בשלחן הטהור ואפילו קבעו מקום לא מהני אא"כ ישבו בשלחן אחד או במפה אחת:

עוד כתב מר"ן ע"ה, ומהאי טעמא נמי נראה דבעל הבית עם בני ביתו לדידן נמי לא הוי קבע אא"כ ישבו, וכן נראה ממ"ש בסימן קע"ד ופת ויין אין אחד פוטר את חבירו אלא בהסיבה, ולדידן אפילו בישיבה, ושאר כל הדברים אפילו לדידהו אחד פוטר את חבירו בישיבה לחוד. ומשמע דבין לדידן בין לדידהו בשאר דברים בעי ישיבה מיהא, דכל בלא ישיבה לא הוי קבע כלל ואין אחד פוטר את חבירו, עכ"ל. גם זו עדות נאמנה והוכחה ודאית ברורה שאין עליה תשובה, מ"ש מר"ן דמהאי טעמא דכל היכא דליכא ישיבה ליכא קבע, כתב הטור בסימן קע"ד ופת ויין וכו' ולדידן אפילו בישיבה סתם, ובשאר כל הדברים פירש בהם בישיבה לחוד, ואמאי נקט לחוד בשאר דברים, אלא ודאי דישיבה דידן דגבי פת היינו בשלחן אחד, והביא מר"ן ע"ה ראיה מזה שגם ישיבה בעי, דלא גרע פת ויין דבעו קבע חשוב משאר דברים, ואין להאריך אעפ"י שיש להביא עוד ראיות מלשון הלבוש ומפירש"י ומהכל בו בשם רבינו יצחק הזקן ע"ה, ומצורף לזה מה שנתחדש לנו בראיות ברורות בקונטרים ראשון שכתבתי [יג] ששתי חבורות ההופכות פניהם חשובות כשני בתים:

והנה נתבאר בבירור שזה שמעמידין החתן לברך [יד] ולהוציא החבורות, שאין להם על מה שיסמוכו. ואם יקשה המקשה ממה שמקדשין מעומד [טו], כבר תירצו שאין קידוש אלא במקום סעודה [טז]. ונראה

פתח האוצר

[יא] **עיין** בפתח האוצר לעיל סימן י' אות מ"ח, וסימן ט"ז אות כ"ט:

[יב] **עיין** לעיל סימן י"א (ד"ה ומעתה הדברים ק"ו), ובפתח האוצר שם אות ק"ג:

[יג] **לעיל** סימן ד' (ד"ה עוד האיר):

[יד] **כ"כ** מהרי"ץ ז"ל לעיל ריש סימן א', ועיין בפתח האוצר שם אות ה':

[טו] **עיין** לעיל סימן ח' אות ל"ב:

[טז] **לא** מצאתי מי שכתב טעם זה, אבל

לענ"ד שתכוונה בזה שכיון דלא סגי שלא יאכלו שם, שאם יאכלו במקום אחר יצטרכו קידוש אחר, וקידוש אחר הוי ברכה לבטלה, הרי זה שפיר קבע. ועוד להקביל פני הכלה מעומד [יז]. וראיה לזה מה שאין מקדשין ביום אלא מיושב, שאינו אלא ברכת היין לבד [יח]. ואין אנו צריכים לבקש טעמים, ומחוייבים אנו לקיים דברי חכמים כמאמרם, שנאמר לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך [יט]:

אברך את ה' אלהי השמים והארץ אשר עזרני להבין זה הדין לאמיתו, לקיים דברי חכמים, הוא ברחמיו יזכיני להבין נפלאות בתורתו וללמוד תורה לשמה, להודות על האמת עיקר שלשת העמודים שהעולם עומד עליהם [כ], שאם אין דין אמת אין שלום שהוא משך האמת, וגורם להחריב ח"ו את העולם, ולהביא ח"ו פורעניות לעולם [כא], רח"ל:

עור זאת שמעתי אומרים שהם מכריחים סברתם מברכת היין, שגם היא צריכה הסיבה [כב], והואיל ולא שייך ביין שלחן אחד גם הפת לאו בדוקא שלחן אחד [כג]. וזה תימה, ואין זה כי אם מי שחפץ ויש לו הרצון להעמיד הסברא הוא שממציא טענות סתורות לסתור האמת, ואדרבה אין דרך להתחבר ולקבוע על היין אלא בשלחן אחד, שהרי אחד מוזג לכולם מכלי אחד והיינו שלחנו, והאי כי אורחיה והאי כי אורחיה, וכי לא יקרא שלחן אלא של נסרים שיש לו שטחיות, ואם יביאו לפני החבורה פת עם מרק או שאר לפתן בקערה או בקדרה וכי לא יקרא שלחן, והלא נקרא

פתח האוצר

מילתא דסברא היא. ועיין לעיל סימן ט' (ד"ה ומש"כ לא ידעתי למה):

[יז] **כיו"ב** כתב מר"ן ז"ל בב"י סימן רצ"ו בשם הכל בו גבי הבדלה מעומד, ע"ש:

[יח] **ראייה** זו חוזרת על הטעם השני שכתב כדי להקביל פני הכלה מעומד, ע"ז הביא ראייה ממה שאין מקדשין ביום מעומד, דבשלמא בלילה שיש ברכת מקדש השבת, לכן מקדשין מעומד להקביל פני הכלה, משא"כ ביום שאינו אלא ברכת היין וכבר קיבלו השבת, לא מקדשין מעומד. אבל אין ראייה זו חוזרת על הטעם הראשון, דא"כ הויא ראיה לסתור, דהא ביום נמי אין קידוש אלא במקום סעודה, ושפיר הוי קביעות, ודו"ק:

[יט] **דברים** י"ז י"א:

[כ] **עי'** לעיל סי' י"ט (ד"ה וענין הקנתור). ובפתח האוצר שם אות י'. ולפמש"כ שם הדין הוא העיקרי ולא האמת [וע"ע לעיל סימן י' (ד"ה ואל יחשדני), ובפתח האוצר שם אות ק"ע], אלא שלגבי השלום האמת הוא עיקר יותר, כי אם אין אמת אין שלום:

[כא] **עיין** תענית דף ח' ע"א, ושבת דף קי"ט ע"ב:

[כב] **כדאיתא** התם דף מ"ב ע"א, וכ"פ הפוסקים ז"ל:

[כג] **עיין** לעיל סימן ו' (ד"ה עוד ראיה גדולה), וסימן ח' אות י"ו:

השלחני ע"ש הכלי שמיני סחורתו מונחים בו לפניו. וגם שכינת עוזינו מלכות שמים מתכנית בשם שלחן, ע"ש שהשפע משתלשל אליה מלמעלה, ועל ידיה נשפעים כל העולמות התחתונים [כד]. ועוד אין רצון החכמים בזה אלא שיקבעו יחד על הפת והיין ולא יתקיים זה אלא בכלי אחד, והאמת יורה דרכו, ואל אמת יורנו דרך האמת, הנה אלהינו זה קוינו לו ויושיענו, נגילה ונשמחה בישועתו [כה], בורא ניב שפתים שלו"ם שלו"ם לרחו"ק [כו] ולקרו"ב [כו] אמר ה' ורפאתיו [כז], אכי"ר:

סימן כב

דברי הגאון רבי יחיא קרח זצ"ל [א]

כתיב קום נא שבה ואכלה [ב] וגו', ות"א קום כען אסתחר ואכול. תרגם שבה כמו הסב, וכן כל ישיבה לאכול תרגומו לשון הסיבה [ג]. וטעמו פשוט מדרך הקבלה כענ"ש במשנה ברכות פ"ו מ"ו, היו יושבים לאכול, כל אחד מברך לעצמו. היסכו, אחד מברך לכולם. ופירשו הפוסקים ז"ל, שבן היה דרכם לקבוע סעודה בהסיבה על צד שמאל [ד], והסיבה זאת קובעת את הסעודה דוקא, שאם היו האוכלים שנים או רבים אחד מברך לכולם, כיון שקבעו לסעודה כהוגן. והנה [ה] האידנא שאין אנו רגילין עוד בהסיבה זו, אין לנו קביעות סעודה כדי שיוכל אחד לפטור חבירו בברכת המוציא,

פתח האוצר

[כד] **עיין** לעיל סימן י"ז (ד"ה אודך כי עניתני), ובפתח האוצר שם אות ס"ז:

[כה] **ישעיה** כ"ה ט':

[כו] **גימ'** קרח:

[כז] **ישעיה** נ"ז י"ט:

[א] **מספר** מרפא לשון (בראשית כ"ז י"ט, שמות י"ב ד', מ"ו) להגאון כמוהר"ר יחיא בכמוהר"ר שלום קרח ז"ל. והגהנוהו ג"כ עפ"י כת"י מהדורא קמא שברשות נכדו הגאון מהר"ש קרח יצ"ו. ולשלמות העניין העתקנו כל דבריו:

[ב] **בראשית** כ"ז י"ט:

[ג] **עיין** לעיל סימן א' (ד"ה ואני אומר שהמנהג, וד"ה ובראיתי להרא"ש), ובפתח האוצר שם אות י"ז, ובריש סימן י"ז:

[ד] **במהדו'** קמא נוסף כאן זה"ל, ולא יתכן שיהיה זה בדרך מקרה, אלא לכוונה מכוונת ולצורך מצוה, ע"כ:

[ה] **במהדו"ק** כתוב בזה"ל, והנה האידנא שאין לנו הסיבה לסימן קביעות סעודה, אין אנו יכולים לזמן בברכת המוציא, דהיינו אם היו שנים או רבים כל אחד אוכל על שלחנו שיברך אחד לכולם, ואע"פ שכבר אמרו נאכל במקום פלוני, אא"כ היו אוכלים בחבורה אחת על שלחן אחד כמ"ש בש"ע סימן קס"ז. הרי לך שהסיבה זו היתה חשובה בסעודה. ואפשר שהטעם מפני שהוא סימן שמחה וחירות, כמו שהיא מצותה עתה

אא"כ הם אוכלים בחבורה אחת על שלחן אחד. אבל אם כל אחד אוכל על שלחן בפע"צ, אינו יוצא בברכת חבירו, כיון שאין אנו רגילים לאכול בהסיבה כמנהג הראשונים, וכמבואר כל זה בדברי מר"ן הש"ע סימן קס"ז ושאר פוסקים ז"ל. ומזה מבואר שמנהג ההסיבה לאכילה מנהג נביאים הוא מעולם [ו]. ואפשר שהוא סימן שמחה וחירות, כמו שהוא מצותה עתה בליל פסח [ז]. ומפני שסוד האכילה לברר ניצוצות הקדושות [ח], צריך להגביר כח הקדושה בתורת השמחה והחירות לשם שמים, כדי להכניע הקליפות [ט]. והאידנא ערבה כל שמחה [י], לבד בליל הסדר שגומרין בו ההלל שמחה וחירות כמו שהוא מצותה, והוא זמן שמחה גדולה, ולכן צריך לקיים בו מצות הסיבה ג"כ. ועניין הסיבה זו רמוז במקרא ודאי, שאמר קום נא שבה, שאם תאמר ישיבה כמשמעה, וכי הוא צריך לומר כן, וחלא אי אפשר לאכול כשהוא מושכב. וכן בכ"מ שנאמר וישבו לאכול מה ת"ל, אלא לומר שישבו בהסיבה לאכול אכילת קבע [יא]. ואינו רחוק שתקרא ההסיבה ישיבה, שכן דרך השי"ן ימנית להתחלף לשמאלית [יב]:

פתח האוצר

בליל פסח, ולכן היו אוכלים בהסיבה דוקא שהיא סימן שמחה, כדי לעורר השמחה למעלה ולהשרות שכינה על השלחן. והאידנא שערבה כל שמחה בטלה, לבד בליל פסח שהוא זמן שמחה גדולה שלכן עדיין מצותה קיימת בלילה זו, ע"כ:

[ו] **שהרי** נזכר בתרגום:

[ז] **רמב"ם** פ"ז מהלכות חמץ ומצה דין ו', וז"ל, רש"י ורשב"ם פסחים דף י' ע"א:

[ח] **עיין** לעיל סימן י"ז (ד"ה עוד עניין אחר), ובפתח האוצר שם אות מ"ב:

[ט] **בדפוס** כתוב הקלין, והוא ט"ס, וגרם להם מה שכתוב בכת"י הקלי':

[י] **ישעיה** כ"ד י"א. ועיין לעיל סימן ד' (ד"ה וכך היתה התשובה אומר אני):

[יא] **במהדו"ק** כתוב בזה"ל, והלא א"א לאכול מושכב, אלא ודאי שכוונתו לומר קום גא שבה על המטה בהסיבה כראוי לסעודת קבע, ולא תאכל בלא הסיבה, כדי שתכוין כראוי להיות בסעודת קבע. וכן בכ"מ שמזכיר הכתוב ישיבת אכילה, אין ת"ל, אלא ללמד על הישיבה הידועה לאכילה שהיא ההסיבה, ע"כ. ועיין לעיל סימן כ' (ד"ה ואל יקשה), ובפתח האוצר סימן ד' אות ל"ה. והנה עניין זה אשכחן בדוכתי טובא, ואביא לזה דוגמא אחת, והוא מ"ש הכתוב (בראשית י"ח ח') והוא עומד עליהם תחת העץ ויאכלו, ות"א והוא משמיש עלויהון, וכתב מהרי"ק ז"ל במרפ"ל שם וז"ל, נראה שעמידה זו לשון משל לשימוש, שכן דרך להשמש להיות עומד, ולזה תרגם עומד משמש, עכ"ל. וכמוהו רבים, ודו"ק:

[יב] **כי** שי"ן שמאלית היא כאות סמ"ך, ואין שום חילוק בקריאתן. ודבר זה ידוע עוד מהקדמונים שכותבין שי"ן שמאלית במקום סמ"ך, וכן להיפך, ואכמ"ל. וא"כ הסיבה היא ג"כ השיבה בשי"ן שמאלית, ושי"ן שמאלית מתחלפת בשי"ן ימנית, וזהו ישיבה:

כתיב בבית אחד יאכל [יג], ות"א בחבורא חדא יתאכיל וכו' [יד]. וצ"ל היאך תקרא החבורה בית. ומצאתי בכ"י אדוני אבי מר שלום זללה"ה [טו] על מה שהיה מוכיח ומברר דשתי חבורות האוכלות בבית אחד שאין אחד מברך לכולם, כמ"ש מר"ן הש"ע סימן קס"ז, שהביא [טז] ראיה מכאן שאמרו דשתי חבורות כשני בתים. ופירש שהחבורה נקראת בית, שכל קבוצת אנשים לחלק אחד נקרא בלה"ק בית, כמו בית ישראל [יז], בית אהרן [יח], בית הלוי [יט], בית דויד [כ], ע"ש התחברותם לעצמם כמו הבית שהוא מוקף ומובדל לעצמו. וכן אשתו של אדם נקראת ביתו [כא], ע"ש שמובדלת וסובבת לו, כענ"ש נקבה תסובב גבר [כב]. וכמ"ש הרמב"ם ז"ל בהלכות שבת פ"ז [כג] בענין המגבן בשבת שחייב משום בונה, וכתב הטעם שכל המקבץ חלק אל חלק ודיבק הכל עד שייעשו גוף אחד, הרי זה דומה לבנין:

ואמנם יש להקשות שלשון התרגום נראה שהוא אליבא דר"ש שאמר שהפסח עצמו אסור לאכלו בשתי חבורות, אבל דעת רבי יהודה דדוקא האדם אסור לאכול הפסח בשתי חבורות הוא חולק על התרגום, וא"כ

פתח האוצר

[יג] **שמות** י"ב מ"ו:

[יד] **ראיתי** להעתיק כאן מש"כ מהרי"ק ז"ל לעיל מינה בפר' שמות (א' כ"א) וז"ל, ויעש להם בתים, [ת"א] בתין. צ"ל דהכא תרגם בתים כמשמעו אף שאינו כפישוטו, ולקמן תרגם בבית אחד, בחבורה, מפני שאינו כפישוטו. ונראה לפרש דהמשפחה תקרא בית בלשון התרגום כמו בלה"ק, ולכן תרגם בתים דהכא בתין, דמשמעו ג"כ משפחות, כמו שאז"ל בתי כהונה ולויה ומלכות, וכמו שתרגם לקמן וילך איש מבית לוי. אבל החבורה אינה נקראת בית בלשון התרגום, ולכן הוצרך לתרגם בבית אחד בחבורא חדא, עכ"ל:

[טו] **הוא** הגאון מהר"ש קרח ז"ל בתשובותיו דלעיל:

[טז] **לעיל** סימן ד' (מד"ה עוד האיר), סימן י' (ד"ה ובזה לא היינו), וסימן י"א (ד"ה עוד הוכחה):

[יז] **תלים** קט"ו י"ב:

[יח] **שם**. ועיין שבועות דף י"ד ע"א:

[יט] **שם** קל"ה כ':

[כ] **זכריה** י"ב י"ב:

[כא] **יומא** דף ב' ע"א, יבמות דף ס"ב ע"ב, שבת דף קי"ח ע"ב, מדרש הגדול שמות א' א', דברים י"ד כ"ו, ועוד. ועיין לרבינו יונה ז' גנאח ז"ל בספר השרשים בשורש בית. גם בלשון ארמי נקראת האשה דביתהו דפלוני, כדאיתה בדוכתי טובא בדברי רז"ל, מהם בברכות דף י' ע"א, פסחים דף ס"ב ע"ב, ביצה דף י"ג ע"ב, יבמות דף ס"ג ע"א, ועוד. אמנם רש"י ז"ל פירש שנקראת האשה דביתהו כי היא עיקר הבית, וכ"ה פשט העניין:

[כב] **ירמיה** ל"א כ"א. ועיין יבמות דף ס"ב ע"ב, ובילקו"ש שם. וע"ע בחידושי אגדות למהר"ל מפראג ז"ל שם:

[כג] **דין** ו':

היאך היה מתרגם בחבורה חדא יתאכיל [כד]. ויש לומר דרבי יהודה מפרש לשון אזהרה לאדם עצמו, ואמרו יתאכיל היא אזהרה בלשון נפעל, כמו ולא יאכל חמץ [כה] שהוא כמו לא תאכלו חמץ [כו]:

פתח האוצר

[כד] כדי להבין עומק כוונת מהרי"ק ז"ל, נעתיק לשון הברייתא בפסחים דף פ"ו ע"א, תניא, על הבתים אשר יאכלו אותו בהם, מלמד שהפסח נאכל בשתי חבורות. יכול יהא האוכל אוכל בשתי מקומות, ת"ל בבית אחד יאכל וכו', דברי רבי יהודה. רבי שמעון אומר, על הבתים אשר יאכלו אותו בהם, מלמד שהאוכל אוכל בשתי מקומות. יכול יהא נאכל בשתי חבורות, ת"ל בבית אחד יאכל, ע"כ. ופירשו בגמ' שם דר"י סבר יש אם למסורת, וא"כ מאי דאמר קרא בבית אחד יאכל, ר"ל שהאדם עצמו יאכל הפסח בבית אחד או בחבורה אחת, ולא בשני בתים או בשתי חבורות. והיינו דקרי יאכל יו"ד בחול"ם. ור"ש סבר יש אם למקרא, וא"כ מאי דאמר קרא בבית אחד יאכל, ר"ל שהפסח עצמו יאכל בבית אחד או בחבורה אחת, ולא בשני בתים או בשתי חבורות. והיינו דקרי יאכל יו"ד בציר"י, ע"ש. ומעתה זוהי כוונת מהרי"ק ז"ל להקשות לר"י, דבשלמא בפסוק עצמו דכתיב יאכל, יש מקום לקרוא תיבה זו באופן דקאי אאדם עצמו, משא"כ התרגום דבהדיא קאמר בבית אחד יתאכיל, דודאי יתאכיל קאי אפסח ולא אאדם:

[כה] שמות י"ג ג'. ועיין פסחים דף כ"א ע"ב. והנה התם נמי תרגם אונקלוס לא יתאכיל חמיע, וכמו ששם ע"כ קאי אאדם עצמו, דליכא למימר דקאי אחמץ, שהרי עדיין לא הזכיר הכתוב מקודם זה עניין חמץ כדי שיאמר לא יאכל חמץ. ה"נ הכא מ"ש התרגום יתאכיל, יתפרש אאדם. וא"ת א"כ אמאי הוצרכו בגמ' לומר דטעמא דר"י משום דסבר יש אם למסורת, דבלא"ה יש לפרש דיאכל קאי אאדם כמו לא יאכל חמץ. וי"ל דשאני התם בקרבן פסח, דכבר דיבר הכתוב מענייני מקודם זה, וא"כ כשאמר בבית אחד יאכל יש מקום לומר דקאי אפסח, רק משום דר"י סבר יש אם למסורת מש"ה פירש דקאי אאדם. ואחר שכבר פירש כוונת הכתוב דקאי אאדם, יש לפרש כן גם בכוונת התרגום, אף דבתרגום לא שייך אם למסורת. משא"כ קרא דלא יאכל חמץ, דאף אי לית לן אם למסורת, ע"כ יש לפרשו דקאי אאדם, כיוון דעדיין לא דיבר הכתוב מענייננו, ודו"ק:

[כו] ודומה לזה ג"כ, מצות יאכל וגו' (שם ז'), וכמוהו רבים. **וזה** לשון מהרי"ק ז"ל במהדו"ק, בבית אחד יאכל, בחבורה. כבר כתבתי בפרשת שמות ששם בית בלה"ק ייאמר על המשפחה ועל השבט ועל החברה, כגון של כהונה ושל מלכות, מפני שהם קישור חלקים רבים כמו הבית. ופירוש זה מצאתי בכתבי א"א מר שלום זללה"ה על מה שהיה מוכיח ומברר ששתי חבורות האוכלות בבית אחד כל אחת בשלחן אחד שאין אחד מברך לכולם, כמו שפסק מר"ן הש"ע סימן קס"ז, ובתוך ראיותיו הביא ראיה מזה שאמרו דשתי חבורות כשני בתים, ופירש שהחבורה חשובה כבית בפני עצמו, שכן בלשון הכתוב תקרא החבורה בית, כמו בית ישראל, בית אהרן, בית הלוי, בית דוד. והטעם ע"ש התחלקותם לעצמם כמו הבית שנקרא כן על שם שהוא מוקף ומובדל לעצמו. וכן אשתו של אדם נקראת

פתח האוצר

ביתו, ע"ש שמובדלת וסובבת לו, כעין שנאמר נקבה תסובב גבר. ולכן אחז"ל שאין אחד מברך לכולם, ע"כ. אף כן אנשי חבורה שנמנים על הפסח, שהם מובדלים לעצמן על ידי הפסח, שמשנשחט עליהם הפסח אינם יכולים להישמט זה מזה, שאין אחד מהם יכול עוד למשוך ידיו ממנו, וגם שאין אחד יכול להמנות עם שתי חבורות בשני פסחים, לכך קראם הכתוב בית, ואינם אלא בני חבורה [עיין לעיל סימן ו' ד"ה ויש מקשים, ובפתח האוצר שם אות ל"ט, ודו"ק. וצ"ע, דלפ"ז חבורה דעלמא לא תקרא בית, דלא שייכי בה הנך טעמי]. ומה שתרגם בחבורה ולא בבית אבא או בזרעיתא שגם הם נקראו בית לעיל בפסוק ואם ימעט הבית, הטעם הוא משום שכאן הכתוב מדבר בפסח דורות, ואינו כפסח מצרים שלא היה כשר אלא למשפחות, אבל כשר הוא להמנות עליו בערבוביא, כמו שנאמר כל עדת ישראל יעשו אתו, ופירשו במכילתא מגיד שפסח דורות נאכל בערבוביא. ולתרגמו כלשון המקרא ממש לא יתכן, מפני שמשמעותו בלשון זה בית ממש, וזה היפך כוונת הכתוב. וכ"ש אם יהיה סותר מה שנאמר למעלה על הבתים אשר יאכלו אתו בהם, שמשמעותו כדעת רבי יהודה שהפסח נאכל בשני בתים [עיין מדרש הגדול שם, ודו"ק], וכמש"ל בפרשת שמות (א' כ"א, ב' א'). **ודע** דמסקנא דהלכתא שהפסח נאכל בשתי חבורות, ודוקא האדם אסור לאכול בשתי חבורות. ולדעתי שאין הכרע מהתרגום לא כמסקנא דהלכתא שהיא כדעת רבי יהודה, ולא כדעת ר"ש שאומר בהיפך שהפסח עצמו אסור לאכלו בשתי חבורות, שאע"פ שתרגום יאכל יתאכיל כר"ש, אינו סותר דעת רבי יהודה, שאומר לך רבי יהודה שהתורה צותה לאדם בלשון נפעל, וכדרך שיישב הכ"מ לשון הרמב"ם ז"ל פ"ט מהלכות קרבן פסח [דין ה'] בדין שתי חבורות שנפרצה מחיצה ביניהם שאסורים לאכול מפני שאין הפסח נאכל בשתי חבורות, שתפס בזה לשון ר"ש דלא כהלכתא. ויישב דהכי קאמר, שאם יאכלו נמצא כל יחיד כאוכל בשתי חבורות. וכן דרך בכ"מ לבא לשון נפעל כפועל. וזה מוכרח, שאם לא נאמר כן, יחוייב לומר על רבי יהודה שני דברים, או שלא ידע התרגום, או שהיה מתרגם הפסוק כצורתו, וכל זה מוכחש. ומה שאמרו דלרבי יהודה יש אם למסורת ולר"ש יש אם למקרא, אין ראייה ממה שדרך התרגום לילך בדרך אם המקרא בכמה מקומות שנתכוון גם בזה כדעת ר"ש, שאין זו מדה עיקרית בתרגום, שהעיקר בתרגום להניח זה וזה ולרדוף אחר כוונת הענין שהוא האב הגדול. **והנה** צריך לפרש ענין יש אם למקרא ויש אם למסורת מה הוא, כדי להבין מה שאמרתי ומה היא דרך התרגום עמהם. הנה מה שאמרו בלשון זה יש אם, ולא אמרו יש עיקר או יש אב, נ"ל לפרש שהוא ע"ד משל בטבע, כי האב כשירצה להוליד בן כצורתו, לא יתכן בעולם שיוליד אותו הוא, מפני שהוא מוציא אתו במדריגת טיפה נוזלת וכשהיא יוצאה לאויר העולם מתקררת ונקרשת ונפסדת צורתה, ומפני זה יצטרך להזדוג באשה שהיא מקבלת הטפה ושומרת הצורה ונותנת לה לבוש חומרי גופני כראוי לסבול מזג הארץ והאויר, ואז יולדת אותו, ובזה אפשר לאב להוליד. והנה כענין המשל הזה הוא ענין מי שירצה להודיע לחבירו דבר ואינו לפניו שידבר עמו וישמע קולו, כי רחוק הוא ויכלה הקול באויר וחבירו לא ישמענו, ולכן לוקח כתב וכותב מה שהוא רוצה לדבר ונותן לחבירו, ואז הוא לומד אותו מתוך

ומיפא דקרא, לא תוציא מן הבית, ות״א לא תפקון מן ביתא. וי״ל דהיה ראוי ג״כ לתרגמו מן הבית, מן חבורא, וכמו שפירש רש״י ז״ל. ונראה דפשט הכתוב בית ממש, אלא שחז״ל למדו דגם מחבורה לחבורה אסור להוציא, שכן אמרו לא תוציא מן הבית, אין לי אלא מבית לבית. מחבורה לחבורה מנין, ת״ל מן הבשר חוצה, חוצה לאכילתו. והגה התרגום הלך אחר פשט המקרא, ולא בא למעט מחבורה לחבורה [פז]:

פתח האוצר

הכתב ויודע אותו, ונמצא שהכתב הוליד הענין הזה לחבירו כמו האם שיולדת את הולד. וזה הענין ישנו ג״כ בתורה ודאי, שכן נכתבה להודיענו רצון הש״י ומצותיו, מפני שא״א לנו להשיג אותו פה אל פה, והרי גוף התורה וצורת אותיותיה מודעת לנו כוונת השי״ת ורצונו מה הוא, כמו האם המולידה בנו של אב. אבל לפי שיש לתורה ב׳ דרכים, הא׳ האותיות המסורות לנו לכתבן כהוייתן, והב׳ התנועות המקובלות לנו איך להגיע האותיות בקריאתן, לזה נחלקו חז״ל יש אומרים שעצם האם הם האותיות לבדם, וזהו אמרם יש אם למסורת, ר״ל האם המולדת לנו צורת האב כביכול שהיא ידיעת רצון הש״י וכוונת מצותיו, הם עיקר האותיות המסורות לנו לכתבן בלבד. ויש אומרים שאין האותיות לבדם עצם האם בידיעה זו אלא עם תנועות הקריאה המקובלת לנו, וזהו אמרם יש אם למקרא, ר״ל עצם האם המולידה ידיעת המצות היא הקריאה, זהו הפירוש הנראה לי לאמת, ואם ח״ו שגיתי ה׳ הטוב יכפר בעדי. ואחר שפירשנו זה, ממוצא דבר אתה למד שאי אפשר לומר על התרגום אי ס״ל יש אם למקרא או יש אם למסורת, שכל עצמו אם שניתן בסיני, וכן אין ספק אצלו איך היא כוונת התורה בכל אופני מדותיה, אלא שלא ניתן בו אלא הפנים העליונים הקודמים שהוא לפרש פשט כוונת לשון התורה בעצמו בלבד, שאין מלאך אחד עושה שתי שליחיות, ודו״ק, עכ״ל מהרי״ק ז״ל במהדו״ק. ובעיקרי הדברים יש עוד מה לדקדק ולבאר ואכ״מ:

[כז] **נראה** בעומק כוונת מהרי״ק ז״ל, דודאי קבלה ביד חז״ל דחבורה דין בית יש לה כנו׳, וכשאמר הכתוב בבית אחד יאכל, ר״ל בחבורה אחת, לכן ת״א בחבורא חדא כפירוש רז״ל המקובל. אבל בסיפא דקרא דקאמר לא תוציא מן הבית מן הבשר חוצה, לא הוצרך לתרגם לא תפקון מן חבורתא, כיוון דהוצאה מחבורה לחבורה כבר למדוה חז״ל ממ״ש הכתוב מן הבשר חוצה, חוץ למקום אכילתו, דהיינו מחבורה לחבורה, כדאיתה בפסחים דף פ״ה ע״ב, לכך תרגם כפשט המקרא דהיינו ביתא. וזהו שסיים מהרי״ק ז״ל דהתרגום הלך אחר פשט המקרא ולא בא למעט מחבורה לחבורה, ר״ל כי ד״ז כבר גלמד ממ״ש הכתוב מן הבשר חוצה, ודו״ק. וראייה לזה ג״כ ממ״ש מהרי״ק ז״ל להלן בסמוך על תרגום ואם ימעט הבית, דתרגם כפשוטו, כיוון דפירושו המקובל גלמד ממקום אחר. והגה אין הקושיא אלא על הכתוב למה הוצרך לומר מן הבשר חוצה, די שיאמר לא תוציא מן הבית, ומזה גלמד שאף מחבורה לחבירה, שהרי החבורה נקראת בית, וכמ״ש בתחילת הפסוק בבית אחד יאכל, דהיינו בחבורה, גם על רש״י יש לתמוה שלמד איסור הוצאה מחבורה מתי׳ מן הבית, וצ״ע. ועיין בפתח האוצר לעיל

והנה יש לשאול למה תרגם ואם ימעט הבית [כח], ואם זעיר ביתא. ובבית אחד יאכל תרגם בחבורה כפי פירושו המקובל, והי"ל לתרגם כאן ג"כ ואם זעיר בית אבא. ונראה דהכי נמי היה ראוי לתרגם, אלא דמפני שהוא סמוך לפסוק שלמעלה ממנו, ששם מפורש אימר לבית אבא אימרא לביתא, דהיינו ביתא היינו בית אבא, לכן סתם בזה כלשון המקרא דפשוט דהאי ואם זעיר ביתא היינו בית אבא שפתח בו תחלה:

סימן כג

תשובת הגאון רבי אברהם אלנדאף זצ"ל [א]

שאלת על שלשה שאמרו נלך לאכול במקום פלוני כגון באלוכנד"ה (במסעדה) וכיוצא, והלכו וישבו כל אחד על שלחן לבדו ואוכלין כל אחד מככרו, אם מצטרפין לזימון אם לא:

תשובה, דין זה נלמד ממ"ש הרא"ש בשם הר"ר יונה, והובא ביתה יוסף סימן קצ"ג, וז"ל המטור, כתב הרר"י ז"ל, הא דתנן שלשה שאכלו אינן רשאין ליחלק, דוקא כשקבעו עצמם ביחד בתחלת ברכת המוציא וכו'. וכתב הב"י, כל זה כתב הרא"ש בר"פ שלשה שאכלו וז"ל, שלשה שאכלו, כתב הר"י דמיירי שקבעו עצמם ביחד מתחלה לברכת המוציא, לדידהו בהסיבה ולדידן בישיבה, אז אינם רשאים ליחלק וכו', ודקדק זה מהא דר"פ כיצד מברכין [ב] תנן, היסבו, אחד מברך לכולם, ודיוקינן [ג] היסבו אין, לא היסבו לא. ורמינהי, עשרה בני אדם שהיו מהלכין בדרך, אעפ"י שאוכלים מככר אחד כל אחד מברך לעצמו. ישבו, אעפ"י שכל אחד אוכל מככרו אחד מברך לכולם. קתני ישבו אעפ"י שלא היסבו. ומוקי לה ר' נחמן כגון דאמרי ניזיל וניכול בדוך פלן דהוי כמו היסבו, ע"כ. עוד כתב הב"י בסימן קס"ז בשם הר"ר יונה ז"ל שאם היו רוכבים ואמרו נאכל, אעפ"י שכל אחד אוכל

פתח האוצר

סימן ד' אות ק"ה, וסימן י' אות קי"ט. **שו"ר** בירושלמי פ"ז דפסחים שהמוציא מחבורה לחבורה בשני בתים חייב שנים, על ההוצאה מהחבורה ממ"ש הכתוב מן הבשר חוצה, ועל ההוצאה מן הבית ממ"ש הכתוב מן הבית ע"ש, ולפ"ז א"ש, ודו"ק. ועיין מנחת חינוך פרשת בא מצוה ט"ו אות ב', ואכמ"ל:

[כח] שמות י"ב ד':

[א] מספר שו"ת זכרוני אי"ש (או"ח סימן ו'), ומספר ענף חיים (הלכות ברכות). להגאון כמוהר"ר אברהם אלנדאף ז"ל. ואף שתשובה זו אינה עוסקת בנ"ד ממש, מ"מ העתקנוה כאן, כי יש בה מנ"ד:

[ב] דף מ"ב ע"א:

[ג] שם ע"ב:

מכברו ולא ירדו מהבהמות מצטרפים כיון שעמדו במקום אחד. אבל אם היו אוכלים והולכים, לא. ואם היו אוכלים בשדה מפוזרים ומפורדים, אעפ"י שאוכלים כולם בשעה אחת ומכבר אחד, כיון שלא קבעו מקום ואוכלים אינם מצטרפים, עכ"ל. וכן פסק מר"ן בשה"ט סימן זה [ד] ע"ש:

נמצאנו למדין מזה שעיקר הקביעות המקום [ה], שכשקבעו עצמם לאכול במקום אחד אעפ"י שכל אחד אוכל לבדו מכברו מצטרפין לזימון, וה"ג דכוותה כיון שאמרו נלך לאכול במקום פלוני, והלכו ואכלו ואעפ"י שכל אחד אוכל על שלחן לבדו מכברו, כיון שמתחלה קבעו עצמם לאכול במקום אחד מצטרפין לזימון. וכ"כ הגמ"י פ"ה בשם בה"ג הובא ג"כ בב"י שם וז"ל, שלשה שלא קבעו עצמם לאכול יחד אלא כל אחד בא במקרה וישב, אין חייבין בזימון. אבל אם קבעו עצמם לאכול יחד, או שהיו מהלכין בדרך ואמרו נלך לאכול לחם במקום פלוני, אעפ"י שכל אחד אוכל מכברו חייבין בזימון, וכ"כ סמ"ג ז"ל. ודבר ברור הוא שזה ע"ד המפרשים שאין חייבים לזמן אלא א"כ הוקבעו יחד לברכת המוציא, אבל לדברי הרא"ש שסובר כדברי המפרשים שאעפ"י שלא בירכו המוציא ביחד, אלא אחר כך נקבעו באכילה יחד, נקבעו לזימון אפילו בא כל אחד ואחד שם במקרה וישב, מזמנין יחד, מאחר שבגמר אכילתם הם קבועים יחד, עכ"ל. הרי דבנדון דידן שנקבעו מתחלה לאכול במקום אחד, וישבו כאחד במקום אחד, לכו"ע חייבים לזמן אעפ"י שכל אחד אוכל לבדו מכברו, דאין הדבר תלוי באכילתם ביחד ר"ל בשלחן אחד, אלא בקביעות המקום ובישיבתם במקום התהוא יחד:

אחר כתבי ראיתי להטור סימן קס"ז שכתב וז"ל, ואם הם שנים או רבים אחד מברך לכולם וכו', ואם אמרו נאכל כאן או במקום פלוני שהכינו מקום לאכילתם הוי קבע, עכ"ל. וכתב הב"י, זהו ממה שאמרו בגמ' היסבו אין, לא היסבו לא וכו' כמש"ל. וכתב הרא"ש, ונראה דה"ה אם אמרו נאכל כאן שקבעו מקום וכו', וכ"כ הר"ר יונה בשם ר"י הזקן. ונראה שלזה נתכון רש"י שכתב בדוך פלן, במקום פלוני, דקבעו להם מתחלה מקום בדבור ועצה והזמנה, הוי קביעות. אבל ישבו מאליהן במקום אחד, אינה קביעות, עכ"ל. הרי לך ברור כמ"ש שכל זמן שהכינו מקום לאכילתן הוי קביעות ואעפ"י שאינם אוכלים יחד על שלחן אחד, והוא ממ"ש אבל ישבו מאליהן במקום אחד אינה קביעות, ש"מ דכשהכינו עצמם לאכול במקום פלוני

פתח האוצר

[ד] **סימן** קס"ז ס"ב, וסימן קצ"ג ס"ג: לעיל סימן א' (ד"ה והנה כל מעיין),

[ה] **מוכח** דס"ל דאף האידנא מהני קביעות מקום אף בבית, דלא כהמג"א ז"ל סימן קס"ז ס"ק כ"ו, ועיין ובפתח האוצר שם אות כ"ב וכ"ג. וכ"מ מדברי הגמ"י דלהלן, וכמ"ש לעיל סימן י"א סוף אות ק"ג:

אפילו לא ישבו יחד על שלחן אחד, הוי קביעות ומצטרפין. משא"כ כשלא קבעו, אפילו ישבו לאכול יחד במקום אחד לא הוי קביעות, ודו"ק:

אחר כתבי זה מצאתי עוד בספר פעולת צדיק למוהרי"ץ ז"ל בתשובה ח"ב סימן רל"ב [ו], שהאריך בפלפול ע"ז בענין המנהג הנהוג אצלנו מימות קדמונים בבתי משתאות שאחד היינו ראש המסיבה או הזמן מברך המוציא לכולם, אעפ"י שאינם יושבים על שולחן אחד כי אם בשלחנות הרבה, כיון שמתחלה קבעו מקום לסעוד שם, והביא דיעות כמה פוסקים שכולם ז"ל מסכימים לדעת אחת דאחד מברך לכולם בין המוציא ובין בהמ"ז, דדין אחד להם, כמ"ש התום' והרא"ש והאחרונים דמתני' דהיסבו מיירי בין לברכת המוציא בין לברכת המזון, גם הב"י הביא בשם הר"י והרשב"א כן, יעוש"ב:

דע כי נפלה מחלוקת גדולה בין חכמי הדור כת הקודמין ע"ה, ויש מהם שהיו מצריכים שכל אחד ואחד מהמסובין צריך לברך לעצמו [ז], וסוברים שאין יוצאים בברכת גדול המסובין. אולם כבר האריך מאד ע"ז הרב המחבר (הוא מהרי"ץ) ז"ל בתשו' פעולת צדיק ח"ב סימן רל"ב, והעלה בשם כמה פוסקים וז"ל בקיצור נמרץ, המנהג בכאן ארץ התימן מימות קדמונים דקדמונים, שכשיש מסובים רבים כגון בתי חתונה ומילה וכיוצא, שאחר שקובעים תחלה לשתות יין שרף ואוכלין פירות (ומיני קטניות) קרוב לשעה אחת או יותר, ואח"כ מביאים הרבה שלחנות, ומיסבים עליהם חבורות חבורות בחדר אחד גדול, ואז עומד החתן או גדול שבהם ונוטל רשות ואומר ברכו, והן אומרים לו ברך, ואז מברך המוציא בק"ר ברכה אחת לכולם, ועונים אמן, ואז כולם אוכלים ואין מברכים עוד, שכבר כיון הגדול להוציאם והם נתכוונו לצאת (עי"ש טעמים וראיות רבות למנהג זה עפ"י התלמוד והפוסקים, כי אכמ"ל). וכבר איפסיקא הלכתא דכל שיכול לפטור עצמו בברכה אחת ואינו עושה כן הוי ברכה שאינה צריכה, ומאן דבעי למיחוי חסידא ליקיים מילי דאבות, עיש"ב. ועיין מש"ל [בספר ענף החיים] משם הגאון מו"ז מהר"י בדיחי זת"ל [ח] בסעיף מ"ג, בענין אמן דתפלה אחת בק"ר ותרוה צמאונך:

פתח האוצר

[ו] **והוב"ד** לעיל סימן א':

[ז] **לא** דק בזה, כי לא היה מי שהצריך שכל אחד יברך לעצמו, אלא רק שכל שלחן יברך לעצמו, ופשוט. ועיין לעיל סימן ז' (ד"ה ומש"כ ומאן), סימן ח' אות ל', וסימן ט' (דיבור המתחיל ומש"כ שלא העתיק):

[ח] **והוא** בספרו שו"ת חן טוב סימן ב"ן. ונראה שכוונתו על מש"כ שם בענין ברב עם הד"מ, יעו"ש:

סימן כד

דברי הגאון מופת הדור כמוהר"ר חיים כסאר יצ"ו [א]

כתב הרמב"ם ז"ל בפ"א מהלכות ברכות דין י"ב וז"ל, רבים שנתועדו לאכול פת או לשתות יין, ובירך אחד מהם ועָנו כולם אמן, הרי אלו מותרין לאכול ולשתות. אבל אם לא נתכוונו לאכול כאחד, אלא זה בא מעצמו וזה בא מעצמו, אע"פ שהן אוכלין מכבר אחד, כל אחד ואחד מברך לעצמו. במה דברים אמורים בפת ויין בלבד, אבל שאר אוכלין ומשקין אינן צריכין הסיבה, אלא אם בירך אחד מהם ועָנו כולן אמן הרי אלו אוכלין ושותין ואע"פ שלא נתכוונו להסב כאחד, עכ"ל. והשיגו הראב"ד ז"ל, תמיה אני למה הניח איכא דאמרי דמשמע לר' יוחנן פת ויין מהניא לה הסיבה, אבל שאר מילי לא מהניא להו הסיבה, וכל חד מברך לנפשיה, והוא חומרא, עכ"ל: **ונראה** דפסק רבינו ז"ל כלישנא קמא לקולא, הואיל וברכות דרבנן [ב], וכר"י דאמר אפילו יין בעי הסיבה, ונתועדו כהיסבו דמי. וטעמא דמילתא, פת ויין דחשיבי בעי הסיבה, שאר דברים דלא חשיבי כותייהו לא בעו הסיבה. ועל התשובה שהשיב רבינו ז"ל לחכמי לוניל שכתב הכ"מ ז"ל, יש לומר אולי שהשיב להם דל"פ לישני אהדדי לפי סברתם שסוברים כא"ד בתרא [ג] דרך דחייה, אבל לקושטא דמילתא פליגי לישני אהדדי. וכעין זה הערתי בפ"ז מהלכות לולב בדין ז' [ד]:

פתח האוצר

[א] **מספר** שם טוב (פ"א מהלכות ברכות דין י"ב) להגאון כמוהר"ר חיים ב"ר שמואל כסאר יצ"ו. והוא ממהדורא בתרא:

[ב] **כ"כ** ג"כ הרא"ש ז"ל בסימן ל"ג. וכ"כ מר"ן ז"ל בכ"מ ליישב השגת הראב"ד ז"ל. וכ"כ עוד בב"י ובבדק הבית סימן קע"ד, ע"ש:

[ג] **כדי** להבין כוונת מו"ר יצ"ו, נקדים הקדמה קצרה, הנה כשיש בתלמוד איכא דאמרי, נחלקו הראשונים ז"ל כמאן הלכתא, והתוס' ז"ל בע"ז דף ז' ע"א ד"ה בשל תורה, הביאו ארבע שיטות בדבר, דרש"י ז"ל היה פוסק בכל איכא דאמרי שבתלמוד בשל תורה הלך אחר המחמיר, בשל סופרים הלך אחר האחרון [כ"כ רש"י ז"ל בחולין דף ב' ע"א ד"ה כי פליגי דאקשתא, ע"ש. ובשל סופרים הלך אחר אחרון, היינו בין לקולא בין לחומרא]. וריב"א פירש, דכל איכא דאמרי לגבי לשון ראשון כטפל לעיקר, והלכה כלישנא קמא. ור"ת פירש, בדאורייתא לחומרא, בדרבנן לקולא [והיינו בין ללישנא קמא בין לל"ב]. ורבינו שמשון היה מפרש דבכל מקום שיש להתברר כחד מנייהו משיטת התלמוד, בתריה אזלינן, עכ"ל התוס' ז"ל. וכ"כ עוד בשבת דף מ"ה ע"ב ד"ה והיינו דר"נ. וע"ע להרא"ש והר"ן ז"ל בע"ז שם, ובספרי הראשונים ז"ל בחולין דף ק"ו ע"ב וק"ז ע"א, ואכמ"ל בכללי ופרטי עניין זה. **והנה** הרמב"ם ז"ל נראה דס"ל כר"ת ז"ל דבדאורייתא לחומרא בכ"ג, ובדרבנן לקולא בכ"ג, ונכלל זה ג"כ במ"ש בספ"א מהלכות ממרים, ע"ש ובכללי הרמב"ם שכתב הגאון מהר"ח כסאר יצ"ו בהקדמת

ודע דנקט רבינו ז"ל במקום שאמרו שם [ח] היסבו אחד מברך לכולם, נתועדו, לומר דלאו דוקא היסבו, אלא כיון שנתועדו לאכול יחד אחד מברך לכולם [ו], וכמו שכתבו בהלכות שם [ז]. ומשמע דאפילו מחולקים בשלחנות הרבה, אחד מברך לכולם, כיון שנקבעו לאכול יחד, דהעיקר הקביעות לא השלחנות. וכך נוהגין בתימן לברך ברכה אחת לכולן [ח], דלא כמאן דמצריך ברכה על כל שלחן ושלחן. ומצאתי ג"כ למהר"י הכהן ז"ל שהשיב ע"ז בשו"ת חיי שלום [ט] באריכות, וכמו שכתבתי לענ"ד:

פתח האוצר

ספר שם טוב. וע"ע להרמב"ן ז"ל בחידושיו לר"ה דף כ"ז, ומער"ק פ"ח מהלכות לולב דין ג', ושם טוב פרק כ' מהלכות שבת דין ג'. **והכא** בנ"ד בקושטא דמילתא ס"ל להרמב"ם ז"ל דפליגי לישני אהדדי, וכפשט לשון התלמוד, ופסק כלישנא קמא לקולא משום דהוי מידי דרבנן. אמנם חכמי לונ"ל ז"ל ס"ל כרש"י ז"ל דבשל סופרים אזלינן בכ"ג כלישנא בתרא, ולכן שאלו להרמב"ם ז"ל אמאי לא פסק כל"ב. ומשו"ה הוצרך הרמב"ם ז"ל לדחוק ולהשיבם כפי שיטתם, ולומר דלא פליגי לישני אהדדי, דשפיר פסק כתרי לישני. מיהו בדעת הראב"ד ז"ל דוחק לומר כן, דמלשונו נראה דלא ס"ל כרש"י ז"ל, שהרי כתב למה הניח איכא דאמרי וכו' והוא חומרא, מוכח דמשום דהוא חומרא אתי עלה, ונראה לכאורה שיש לו שיטה חדשה בזה דבכ"ד אזלינן לחומרא, ועיין להרשב"א ז"ל בחידושיו בסוגיין, וצל"ע בזה בשאר דוכתי. **והנה** בעיקר העניין, לא דבר חדש הוא, כי כן מצינו בתלמוד בדוכתי טובא ציישבו כמה קושיות בדרך דחייה כדי להעמיד איזו סברא, ושלפיכך לא פסקו הפוסקים ז"ל כאותה אוקימתא, ודבר זה ידוע ומפורסם. אלא שלומר כן בדברי הרמב"ם ז"ל עצמו, דבר חדש הוא. אמנם על כרחין יש לומר כן, כי סברא זו שכתב הרמב"ם ז"ל בתשו' סברא קשה היא עד מאד, ואף המפרשים ז"ל לא עלה בידם ליישבה, עיין עליהם. ועיין כיו"ב להרב המאירי ז"ל בבתרא דף ק"ל ע"ב:

[ד] **כיו"ב** כתב ג"כ בפ"ב מהלכות ציצית דין ז', ע"ש:

[ה] **ברכות** דף מ"ב ע"א:

[ו] **עיין** לעיל סימן א' (ד"ה ונראה שלזה):

[ז] **עיין** לעיל סימן א' (ד"ה והנה כל מעיין), ובפתח האוצר שם אות כ"ב וכ"ג:

[ח] **בדור** האחרון לא נשמע מי שמצריך לברך בכל שלחן, וכמ"ש מו"ר יצ"ו, זולתי כמה ת"ח שהיו מברכין בלחש כשהם בשלחן אחר חוץ משלחן המברך, וכמש"ל בפתח האוצר סימן ז' אות ד':

[ט] **והוב"ד** לעיל סימן ו' וסימן ח':

הקדמת ספר מתנות כהונה

מה אשיב לה' כל תגמולוהי עלי, שזיכני לראות מראשית פרי הילולי ועמלי עולה על שלחן מלכים, מאן מלכי רבנן. **בספרי** זה הקפדתי על שני דברים, לבאר המנהגים והעניינים, עפ"ד גדולי רבותינו ראשונים ואחרונים, וסגנון ועריכת ההגיונים. כי שני יסודות אלו נר לרגלי ואור לנתיבתי, א. לבאר כל עניין ומנהג עפ"ד גדולי רבותינו הראשונים ובראשם הנשר הגדול הר"מ במז"ל מאריה דאתרין, ולהשוותם ככל האפשר לפסקי רבותינו האחרונים ובראשם מרן הקדוש (שגם הוא מאריה דאתרין, כמ"ש להלן סימן ד' ד"ה כתבתי) וגדולי חכמי תימן ז"ל. ב. להציג הדברים לפני המעיין בסדר נכון, שלא להקדים המאוחר ולא לאחר המוקדם, ובסגנון רחב וקל, כדי שירוץ כל קורא בהם. **והנה** כל מעיין יראה כי לא באתי בספרי זה לפסוק פסקים ודינים, או לקבוע הלכות ומנהגים, או ח"ו לחלוק ולסתור דברי אחד מן הפוסקים והגאונים, כי אין אני ראוי לזה, ומה הם דברי נגד דברי גאוני עולם. אלא כל מה שהעליתי בס"ד במסקנותי להלכה ולמעשה, הוא אך ורק כפי המנהגים הנהוגים בקהילותינו יצ"ו, ע"פ מה שיסדו והתקינו רבותינו הגדולים חכמי תימן ראשונים ואחרונים ז"ל, ולא באתי אלא לבאר על מה סמכו יתדותיהם, ולפרש על יסוד מה בנו בנייניהם, ואין אני אלא כתלמיד הדן לפני רבותיו בקרקע. דרך אגב ביארתי כמה **לשונות מן התלמוד והרמב"ם** ושאר פוסקים ז"ל, במקום הצריך ביאור. **קראתי** שם ספר זה **מתנות כהונה**, לרמוז שיזכינו השי"ת לראות בבניינה של ירושלים, כהנים בעבודתם ולויים בדוכנם וישראל במעמדם, ונאכל שם מן הפסחים ומן הזבחים, בב"א.

איתמר חיים ב"ר שלום **כהן**

ספר

מנהגות כהונה

סימן א

מנהג אכילת פירות וכיו"ב קודם הסעודה

יבאר, א. טעמים למנהג אכילת פירות וכיו"ב קודם הסעודה. ב. אם צריך לברך ברכה אחרונה על אכילה זו. ג. אם אכילה זו חשיבא הפסק בין הקידוש לסעודה. ד. כשנמשך באכילה זו בסעודה שלישית עד שחשיכה, אם רשאי להתחיל בסעודה, או שצריך להפסיק ולהבדיל:

מנהגינו בכל סעודות מצוה, כגון בסעודות שבת ויו"ט ונישואין וכיו"ב, שקובעין תחילה לשתות יין שרוף ולאכול פירות וקטניות ובשר צלי וכיו"ב, ורק אח"כ נוטלין ידיהן ואוכלין עיקר הסעודה, וכמ"ש מהרי"ץ ז"ל בשו"ת פעולת צדיק ח"ב ריש סימן רל"ב, הוב"ד לעיל בספר ברכת ה' סימן א', ע"ש [ועיין שו"ת צדקה ומשפט או"ח ריש סימן א', ובספר נהר מצרים הלכות ברכות אות א']. ולפי שרבים מההמון תמהים על מנהג זה שכביכול אינו עשוי בחכמה, ע"כ ראיתי לכתוב מעט ראיות שכך היה המנהג בימי חכמי המשנה והתלמוד וכו', וכמו שידוע שרוב ככל מנהגותינו הם כפי שנהגו בזמן התלמוד, ואפילו בדברים דלא נפק"מ לדינא. ואגב אורחין נבאר בעז"ה קצת עניינים המסתעפים מזה:

מקורות למנהג כדברי רז"ל

הנה בתוספתא פ"ד דברכות ה"ח איתא בזה"ל, כיצד סדר הסעודה, אורחין נכנסין ויושבין ע"ג ספסלים וע"ג קתדראות עד שיכנסו כולן. נכנסו כולן ונטלו להם לידים, כל אחד ואחד נוטל ידו אחת. מזגו להם את הכוס, כ"א ואחד מברך לעצמו. הביאו להם פרפריות, כ"א ואחד מברך לעצמו. עלו והיסבו וכו' נוטל לשתי

ידיו וכו', עכ"ל. והובאה ברייתא זו בירושלמי פ"ו דברכות, ובתלמוד דידן שם דף מ"ג ע"א בשינוי לשון קצת. **ובמשנה** שם דף מ"ב ע"א תנן, בירך על היין שלפני המזון, פטר את היין שלאחר המזון. בירך על הפרפרת שלפני המזון, פטר את הפרפרת שלאחר המזון. בירך על הפת פטר את הפרפרת, על הפרפרת לא פטר את הפת, ע"כ. ופירש רש"י ז"ל, בירך על היין שלפני המזון, נוהגין היו להביא קודם אכילה כוס יין לשתות, כדתניא לקמן כיצד סדר הסיבה וכו' (כלשון התוספתא הנז'). ומביאין לפניהם פרפראות להמשיך האכילה, כגון פרגיות [הייגו בשר עוף כדפירש"י ז"ל שם דף ל"ט ע"א] ודגים. ואח"כ מביאין השלחן. ולאחר גמר סעודה יושבין ושותים ואוכלים. ומה הן אוכלים, פרפראות, כגון כיסני דמעלו ללבא [עיין פירש"י שם דף מ"א ע"ב] ולחמניות. ושניהם קודם ברהמ"ז, עכ"ל. והתוס' ז"ל שם בד"ה בירך על הפת, חלקו על רש"י ז"ל, ופירשו בשם ר"ח ז"ל דפרפרת שלפני המזון הייגו פת הצנומה בקערה דלית בה תוריתא דנהמא, דמברכין עליה בורא מיני מזונות. דאי כפי' רש"י ז"ל פשיטא דבירך על הפרפרת לא פטר את הפת, ע"ש. גם הרשב"א ז"ל בחידושיו שם דף מ"א ע"ב ד"ה אר"פ, פירש דפרפרת שלפני המזון הייגו פת הבאה בכיסנין. וכ"מ ממש"כ עוד שם בדף מ"ג ע"א ד"ה בא להם יין, יע"ש. וכ"פ בשמ"ק ושאר ראשונים ז"ל שם. ואמנם מצאתי לרש"י ז"ל גופיה בכתובות דף ח' ע"ב בד"ה קודם, שכתב שהיו רגילין להמשיך פרפראות לפני סעודה, כגון כיסנין וסופגנין ואיסקריטין [עיין פירש"י ז"ל בפסחים דף ל"ז ע"א] וכו', ע"כ. נמצא דפירש כהתוס' ז"ל דפרפרת שלפני המזון הייגו כיסנין וכיוצא, היפך מה שפירש בברכות. ולא ראיתי מי שהעיר ע"ז, גם לא מי שעמד ליישב קושית התוס' ז"ל על פירש"י ז"ל, וצ"ע. ויש לדחוק, דרש"י ז"ל מודה דעיקר חידושא דמתני' הוא באם אכלו קודם הסעודה מיני מזונות שאינו פוטר את הפת כמ"ש התוס' ז"ל, ומש"כ דפרפרת שקודם הסעודה הייגו פרגיות ודגים לדוגמא נקיטינהו, ובאמת היו אוכלין גם מיני מזונות כמ"ש בכתובות, וזהו עיקר חידושא דמתני'. ומצאתי שכ"כ ג"כ הרב פנ"י ז"ל ביישוב קושית התוס' הנז'. אלא דק"ק אמאי שבק רש"י ז"ל בסוגיין עיקר חידושא דמתני' [ודע דפרפרת הוא שם כללי ללפתן, כמ"ש הרמב"ם ז"ל בפירוש המשנה שם. וכ"כ בתכלאל הקדמון, וז"ל מועתק, וכל שבא ללפת את הפת הנעשה מחמשת מיני דגן, אם היה דרך ללפת בו את הפת, והוא הנקרא פרפרת, כמו הבשר והדגים והביצים ושאר דברים וכו', עכ"ל. גם כל דבר שרגילין לאכול לפני או אחרי הסעודה נקרא פרפרת, מה לי פירות ודגים מה לי כיסנין וסופגנין וכיו"ב. וכתב רש"י ז"ל בסוכה דף כ"ז ע"א ד"ה במיני תרגימא, יביא פרפראות ומעדנים, כגון פירות וכיסנין וקפלוטות מבושלות, עכ"ל. ורגילין היו לאכול לפני הסעודה מזה ומזה, כמ"ש לעיל. ועיין פירש"י ז"ל בשבת דף קמ"ח

ע"ב במשנה, ובילקוט שמעוני משלי תתק"ס ע"פ אל תגזל דל, ובספר אלכאפי (המספיק) כת"י לרבי תנחום הירושלמי ז"ל בערך פרר, ובערך פרפר. ונראה שזהו מה שנחלקו הרמב"ם ושאר ראשונים ז"ל בפירוש פרפרת דמתני', אם היא לפתן ור"ל שברכת הפת פוטרת את הלפתן שמלפת בו את הפת, או שפרפרת הם פירות וכיסנין שלפני הסעודה ושלאחר הסעודה, ור"ל שהפת פוטרתן ואין הם פוטרין את הפת, דכולהו מודו דפרפרת כולל זה וזה, אלא דנחלקו בכוונת התנא במ"ש בירך על הפת פטר את הפרפרת, ואכמ"ל]:

אכילה זו גוררת תאות המאכל

ואכילה זו שלפני המזון, אדרבה גוררת את הסעודה, כמ"ש לעיל בשם רש"י ז"ל, וכדאי' נמי בפסחים דף ק"ז ע"ב, דאמור התם דאע"פ שאסור לאכול בע"פ מן המנחה ולמעלה, מ"מ מטביל הוא במיני תרגימא. ר"י מטביל בירקי. ופירש רשב"ם ז"ל, תרגימא, פירות ובשר בלא לחם וכו'. בירקא, היה אוכל ירק וכו'. ונראה בעיני דמגרר ליבא למיכל ואכל מצה לתיאבון יותר, ולפיכך היה אוכל [ירק] וכו', וכדאמר נמי בסמוך, רבא הוי שתי חמרא במעלי יומא דפסחא כי היכי דגגריר לליביה. ודברים הללו, כגון מיני תרגימא וירקות, ממשיכין את הלב לאכול, כדמוכח נמי בברכות שהיו רגילין לאכול פרפרת קודם אכילת הפת לגרר את הלב, כדתנן ברך על הפת פטר את הפרפרת, על הפרפרת לא פטר את הפת. אלמא דפרפרת קודם לפת, עכ"ל [יש להעיר דהו"ל לאתויי מרישא דמתני', דתנן בהדיא בירך על הפרפרת שלפני המזון פטר את הפרפרת שלאחר המזון, הרי בהדיא שהיו אוכלין פרפרת לפני המזון, וי"ל ודו"ק]. ובד"ה ואע"פ, כתב בזה"ל, אף אדם האוכל דברים שאין משביעין את האדם, פותחים בני מעים ומרחיבין אותם, ויקבל המאכל של סעודה אחרי כן לתיאבון וכו', עכ"ל. ובשבת דף ק"מ ע"ב אי', אמר ר"ח, בר בי רב דלא נפישא ליה ריפתא, לא ליכול ירקא, משום דגריר. ופירש"י ז"ל, ירקא, ירק חי. משום דגריר ליבא, ומאכילו לחם הרבה ואין לו, עכ"ל. וכ"מ עוד בכמה דוכתי, ודי במה שצייננו [ודע דגם מיני תרגימא הוא שם כללי ללפתן, כמ"ש רש"י ז"ל ביומא דף ע"ט ע"ב ע"ש. גם פירות וכינסין וכיו"ב נקראין מיני תרגימא, כמ"ש רש"י ז"ל בסוכה דף כ"ז ע"א, הוב"ד לעיל. ועיין תוס' בפסחים וביומא ובסוכה שם ד"ה במיני תרגימא. וע"ע להריטב"א ז"ל בחידושיו לשבת דף קי"ז ע"ב ד"ה כמה, ובפירוש הר"ן שעל הלכות הרי"ף ז"ל שם, ואכמ"ל]:

עוד טעמים אחרים למנהג

והגאון מהרי"ץ ז"ל בעץ חיים בסדר סעודת ליל שבת, כתב בשם זקינו הגאון מהר"ץ ז"ל טעם נחמד למנהג זה בליל שבת, וז"ל ואחר הקדוש נהגו לשהות בשתייה ובאכילת פירות, וזהו מכלל העונג לכבוד השבת. והגע עצמך, אלו מקלעי ליה גוברי כרב אמי ורב אסי, מי הוה יהיב להו נהמא למיכל מיד, האם עכנא ח"ו בבטניה דדין ליתן לפניו פת תכף ומיד, אין זה מהכבוד, רק יציע תחילה לפניהם מיני מעדנים ופירות, כך קבלתי ממו"ז מהר"ץ, עכ"ל וע"ש עוד. וכ"כ הגאון מהרד"ם ז"ל בשת"ז סימן רפ"ח ס"ק י"ג, וז"ל, ומנהגינו לקדש אחר יציאה מביהכ"נ, וקובעים עצמם שם לאכול מיני פירות עם י"ש או יין, ואומרים שירות ותשבחות לכבוד היום, ויש נוהגים לעיין באיזה ספר, ואח"כ סועדים. וכל זה הוא כבודו של שבת, עכ"ל. ועיין להלן ד"ה ודע:

עוד יש טעם לשבח למנהג זה בשבת ובמועד, והוא כדי להשלים מאה ברכות החסרים אז, וכדאי' במנחות דף מ"ג ע"ב דבשבת שחסרים לו ממאה ברכות, ממלי להו באיספרקמי ומגדי. וכ"פ רבינו הרמב"ם ז"ל בפ"ז מהלכות תפלה דין ט"ו וט"ז, ומר"ן ז"ל בשו"ע סימן ר"צ יע"ש. **עוד** יש טעם כללי לזה, והוא כדי לזכות את כל המסובין לענות אמן כשכל אחד מברך על כל מין ומין בק"ר [עדיין לא נתברר לי אמאי בפירות לא נהגו שאחד יברך לכולם, אלא כל אחד מברך לעצמו כדעת הראב"ד ז"ל בהשגות (פ"א מהלכות ברכות דין י"ב) דבפירות וכיו"ב אין אחד מוציא חבירו אפי' בהסיבה או קביעות מקום, היפך דעת הרמב"ם ז"ל שם. ולבי אומר לי שהוא אחד מן המנהגים העתיקים ששרדו בידינו עוד מלפני תקופת הרמב"ם ז"ל]. עיין להגאון מהרי"ח בכרך ז"ל בספר מקו"ח הנמ"ח בקיצור הלכות סימן ר"צ. **שו"ר** להגאון מהר"ש קרח יצ"ו בספר עריכת שלחן ח"ב הלכות שבת סעיף ק"ז שהביא מקורות וטעמים למנהגינו, יע"ש:

מכל זה שמעינן שגם בימי חכמי המשנה והתלמוד וכו' נהגו לשתות ולאכול פירות וכיו"ב קודם עיקר הסעודה, ואנו המשכנו במנהג זה עד עתה. ע"כ ראוי ונכון להמשיך ולאחוז במנהג זה, כי כבר רבים הוכיחו כמה נאה ויאה הוא מכמה טעמים, מלבד הטעמים שכתבנו בס"ד. ועיין מש"כ בפתיחת הספר פרק א':

אם צריך לברך ברכה אחרונה על אכילה זו

ולעניין אם צריך לברך ברכה אחרונה על הפירות קודם גט"ץ, הנה המנהג פשוט בקהילותינו שאין מברכין, שברהמ"ז פוטרתן, וכ"כ הגאון מהר"ש חבשוש

ז"ל ראש הישיבה הכללית בתימן, בספר שושנת המלך הלכות ברכות ס"ב בהערה וז"ל, ומנהג העולם שלא לברך [ברכה אחרונה] אפילו בחול, ויש להם סמך מהא דכתב הב"י סוס"י קע"ז בשם הרא"ש הביאו השת"ז שם ס"ק י"א וז"ל, דברים הבאים לפני הסעודה, כגון פרפראות ויין שבאו לגרור ולהמשיך לסעודה, הם בכלל הסעודה ונפטרים בברהמ"ז, ע"כ. הרי שסתם ולא חילק בין שבת לחול, ובין אכל או שתה מעט לאכל או שתה הרבה, כיון דלא באו רק לגרור וכו' הוי התחלת הסעודה ונפטרים בבהמ"ז, עכ"ל. וכ"כ הגאון מופת הדור מהר"ח כסאר יצ"ו זקן רבני תימן בספר שם טוב פ"ד מהלכות ברכות דין י"א וז"ל, ודע דמה שגוהגין אצלינו בשבתות וביו"ט לקבוע לאכול מיני פירות קודם סעודה, וה"ה בחול, ואין מברכין עליהם בסוף, וסומכין על ברכת המזון, הוא משום דהו"ל כדברים הבאים שלא מחמת הסעודה בתוך הסעודה, דטעונין ברכה לפניהם ואין טעונים ברכה לאחריהם [הלשון אינו מדוקדק, ויותר נראה לומר דהו"ל כדברים הבאים בתוך הסעודה מחמת הסעודה, שאין טעונים ברכה לא לפניהם ולא לאחריהם, ומה שמברכין לפניהם, הוא משום דעדיין לא בירכו המוציא, כי דברים אלו מחמת הסעודה הן, ולא שלא מחמת הסעודה, שהרי באים לגרור תאות האכילה. ואולי י"ל דס"ל דהוי שלא מחמת הסעודה, אבל חשיב בתוך הסעודה, שכיון שבאים לגרור תאות המאכל, א"נ כיון שמסמיכין אותה לסעודה בקביעות, חשיבי כתחילת הסעודה, וצ"ע], וכמו שהעירו ההגהות ז"ל ע"ז, עכ"ל. וכן מצאתי להגאון מהר"ר צדקה חוצין ז"ל מחו"ר עי"ת בגדאד שבבבל, בספר שו"ת צדקה ומשפט או"ח סימן א', שהאריך ע"ז הרבה, ומסיק דאין לברך לאחריהם דברהמ"ז פוטרתם עש"ב. והביא דבריו להלכה פסוקה בספר אזני יהושע לאחד מאחרוני חכמי בבל, נראה מזה שכך נהגו שם. וע"ע כה"ח סימן קע"ד ס"ק מ"ח. והן עתה זכינו לאור ספר מקור חיים להגאון מהרי"ח בכרך ז"ל, וראיתי לו בקיצור הלכות סימן קע"ז ס"א שכתב בזה"ל, עוד מסתפק הרשב"א ז"ל אם אכל דברים המעוררים תאות המאכל לפני נט"י, אם מברך ברכה אחרונה, עכ"ל. ועדיין לא זכינו לאור פירושו הארוך, שמן הסתם שם האריך בזה, כי בקיצור הלכות רק מביא בקצרה העניינים שדיבר עליהם בארוך. וע"ע שו"ת הראב"י אב"ד ז"ל סימן צ"ד, ומחב"ר בק"א סימן קע"ד. שוב ראיתי גם להגאון מהר"י צובירי יצ"ו בספר מגיד מראשית הנדמ"ח סימן ט' ד"ה אגב, שהאריך להוכיח שהעיקר לדינא שלא לברך ברכה אחרונה, ושכן המנהג, עיי"ש בראיות ברורות. וכ"כ הגאון מהר"ש יצחק הלוי ז"ל בשו"ת דברי חכמים חאו"ח סימן נ"ו, ושכן ראינו המנהג בפני גדולי הרבנים בתימן ז"ל, ע"ש:

אמנם הגאון מהרי"ץ ז"ל בשו"ת פעולת צדיק ח"ב סימן רפ"ג, כתב שרק בשבת ויו"ט שאוכלים את הפירות אחר הקידוש לפני הסעודה, ברהמ"ז פוטרתם,

כי הקידוש תחילת הסעודה הוא. משא"כ בסעודה שלישית ובימות החול שאין שם קידוש, יש לברך ברכה אחרונה על הפירות וכיו"ב יע"ש. והעתיק דבריו בפשיטות הגאון מהרי"ץ בן יעקב ז"ל בספר תורת חכם הלכות ברכות. וכ"כ הגאון מהר"י בדיחי ז"ל בחידושים שבסוף ספרו חן טוב אות י"ב, ע"ש, וכ"כ נכדו הגאון מהר"א אלנדאף ז"ל בספר ענף חיים בסדר סעודת ליל שבת וז"ל, ודע דלעניין ברכה אחרונה אין צריך לברך, דהקידוש הוי התחלת סעודה, וכן בסעודת שחרית. אבל בסעודה שלישית דליכא קידוש, צריך לברך בנ"ר אם אכל כשיעור, לכ"ע. ודלא כמ"ש הרב שי"ח נר"ו [בספר שושנת המלך הנז'] שאין צריך לברך, דליתה. דפליג הוא על כל הפוסקים. וכבר הארכנו מעט בקונטריס השגות מאי"ש ע"ז, והעולה משם דהואיל ואין אוכלים מיני פירות וכו' הנז"ל אלא לתענוג וכמ"ש הרב המחבר [מהרי"ץ] כאן ובתשו' [ח"ב] סימן רפ"ג, לכ"ע צריך לברך, ואין להם שייכות לסעודה כלל ועיקר, יע"ש ותרוה צמאונך, עכ"ל. ועדיין לא זכינו לאור קונטריס השגות מאי"ש. וכן ראיתי להגאון המפורסם מוהר"ר חיים קרח ז"ל בכתי"ק שהביא דברי הרא"ש דאייתי הרב שי"ח ז"ל בשם השת"ז הנז', וכתב ע"ז בשם רמ"א ז"ל דמיירי אחר נט"י, אבל אם אוכלם קודם נט"י צריך לברך ברכה אחרונה. **מיהו** ע"פ שני עדים או ע"פ שלשה עדים יקום דבר, שהעידו בפיהם ובכתב ידם שהמנהג שלא לברך, וכן ראינו בעינינו המנהג משתלשל והולך עד דורינו אנו שאין מברכין, וזאת בפני גדולי מאורי הדור יצ"ו. וקיי"ל דלא אמרינן ספק ברכות להקל נגד המנהג כשהמנהג לברך, אף שנחלקו בו הפוסקים ז"ל, כ"ש וכ"ש בנ"ד שהמנהג שלא לברך, וגדול כח המנהג. וע"ע להגאון מהר"ש קורח יצ"ו בספר עריכת שולחן הלכות חול המועד סעיף נ"ח, נ"ט וס' [ושמעתי באומרים לי שבזה"ז אין אכילת הפירות גוררת תאות הסעודה, אלא אדרבה מונעת אותה, ולכן מורים אף לאחרים לברך ברכה אחרונה. וצריך להתיישב הרבה בזה, כי כמדומני שאצל רובא דעלמא דברים אלו גוררים תאות האכילה. ובוודאי דמיירי כשאינו מפריז באכילה זו]. וכיוון שהמנהג פשוט שאין מברכין, וגם מפני שיש בזה מבוכה גדולה בדברי הפוסקים, על כן לא ראיתי להאריך כאן בשרשי דין זה, כי די לנו במה שהורו לנו אבותינו ורבותינו הקדושים ז"ל, דלא קטלי קני באגמא ניגהו. ועיין מש"כ בזה הגאון הראשל"צ מוהר"ר עובדיה יוסף יצ"ו בהסכמתו שהובאה בריש הספר:

אם אכילה זו חשיבא הפסק בין הקידוש לסעודה

ודע דיש מפקפקין על מנהגינו לאכול פירות וכיו"ב אחר הקידוש קודם הסעודה, ורוצים לבטל מנהג זה מכח דברי רמ"א ז"ל בהגהה סימן רע"ג ס"ג

שצריך לאכול במקום קידוש לאלתר, ובלא"ה אינו יוצא יד"ח, ע"ש. **וח"ו** לבטל מנהג נאה ויאה זה, שהוא בכלל עונג וכבוד שבת, וכמ"ש רבינו הגדול מהרי"ץ ז"ל בעץ חיים בסדר סעודת ליל שבת משם זקינו מהר"ץ ז"ל וז"ל, והגע עצמך אלו מקלעי ליה גוברי כרב אמי ורב אסי, מי הוה יהיב להו נהמא למיכל מיד, האם עכנא ח"ו בבטניה דדין ליתן לפניו פת תכף ומיד, אין זה מהכבוד, רק יציע תחילה לפניהם מיני מעדנים ופירות, עכ"ל. וגם בסעודת היום הוי בכלל כבוד ועונג שבת, כמ"ש מהרד"ם ז"ל בשת"ז והוב"ד לעיל ד"ה והגאון. **ואם** מפני דברי רמ"א ז"ל, לאו מילתא היא, דמלבד שלא נזכר דין זה לא בתלמוד ולא בדברי גדולי הפוסקים הראשונים ז"ל [אכן מצאתי להר"ן ז"ל בפירושו על הלכות הרי"ף ז"ל בשבת דף קי"ט ע"ב, דפשיטא ליה דאין להפסיק בין קידוש לסעודה, שכתב בשם רבותינו בעלי התוס' ז"ל דבזה"ז שהשולחנות גדולים הם, טוב להביאם קודם הקידוש, כדי שלא יהיה הפסק בין קידוש לסעודה, דקיימ"ל אין קידוש אלא במקום סעודה, ע"ש. ושמא י"ל דשאני התם דמפסיק במעשה שיש בו טורח גדול, כמ"ש התוס' ז"ל שם. משא"כ בהפסק אחר, וכ"ש בשהייה. **ודע** דממ"ש הרמב"ם ז"ל בפרק כ"ט מהלכות שבת דין ז' ושותה מלוא לוגמיו וכו' ואח"כ נוטל ידיו וכו' ואוכל, אין ללמוד שצריך לאכול לאלתר, דא"כ הול"ל ואוכל מיד, כדרכו בשאר דוכתי. ולא בא בזה אלא לבאר מש"כ לעיל מיניה בסוף דין ו' שאינו נוטל ידיו עד שיקדש ע"ש, ע"ז קאמר בדין ז', כיצד הוא עושה, לוקח כוס וכו' ומברך על הגפן וכו' ואח"כ מקדש ושותה מלוא לוגמיו וכו' ואח"כ נוטל ידיו ומברך המוציא. ופשוט. ומ"מ נראה דלכו"ע אין לקדש ולהפסיק לגמרי בשהייה מרובה. ועיין תשו' הרמב"ם ז"ל (פאר הדור) סימן ח'], הנה כבר דחו דבריו הרב גינת ורדים כלל ג' סימן כ', והרמ"ע מפאנו ז"ל בתשו' סימן ב', הביאם מהרי"ץ ז"ל שם. וכ"כ הגאון מהר"י בדיחי ז"ל בספר חן טוב בחידושים סימן א'. וכדרך שעושים כל העולם בסדר ליל פסח. ועיין אשל אברהם. וכ"ש לפי מש"כ הרב משנ"ב ז"ל שם סס"ק י"ד דאם היה ההפסק מחמת דברים שהם צורך סעודה לא חשיב הפסק, עכ"ל. ועע"ש סס"ק י"ב. וכבר כתבנו לעיל שאכילה זו היא מצרכי סעודה. **ובר** מן כל דין, י"ל דלא קפיד רמ"א ז"ל אלא בהפסק סתם, אבל בנ"ד ליכא קפידא, דכיון שמנהג קבוע הוא לפתוח הסעודה באכילת פירות, חשיבא אותה אכילה כתחילת סעודה ולא הויא הפסק לכו"ע, כנלע"ד פשוט. וראיה גדולה לזה, שהרי הגאון מהרד"ם ז"ל לא השמיט הגהת רמ"א ז"ל הנז' כדרכו להשמיט מה שהוא נגד דעת מר"ן ז"ל או מה שהוא נגד המנהג, ועכ"ז כתב שהמנהג לאכול פירות אחר הקידוש כנז"ל, ואדרבה שיבת מנהג זה, אשר יאמר דאכילה זו לא חשיבא הפסק אף לסברת רמ"א ז"ל:

אכילת פירות קודם סעודה שלישית עד חשיכה

עוד יש להעיר בקצרה, כי המנהג פשוט בסעודה שלישית בשבת להאריך באכילת פירות קודם הסעודה עד אחר השקיעה, וכך היה המנהג בפני גדולי הרבנים בתימן ובאר״י. אמנם הגאון מהר״ח כסאר יצ״ו בספר שם טוב פרק כ״ט מהלכות שבת דין י״ב ערער על המנהג, ע״ש. ולענ״ד גם מנהג זה יש ליישבו ע״פ מש״כ לעיל בסמוך, דכיון שכ״ה מנהג קבוע לפתוח הסעודה באכילת פירות וכיו״ב, חשיבא כתחילת סעודה. וכ״ש לפמ״ש לעיל שאף כשאין קידוש אין לברך ברכה אחרונה על אכילה זו. ולא דאמי למ״ש הפוסקים והרמב״ם ז״ל שם דאם היה שותה וחשיכה דפוסק ומבדיל, דשאני התם דהיא שתייה בעלמא שאין אחריה סעודה. והכי דייקי דברי הרמב״ם ז״ל שכתב, ואח״כ (ר״ל אחרי שהבדיל) חוזר לשתייתו, ודו״ק. ועדיין צ״ע בפרט זה:

סימן ב

הפסק ודיבור בין נט״י לברהמ״ו

יבאר, א. אם אסור מדינא להפסיק ולדבר בין נט״י לברכת המוציא, ובין מים אחרונים לברהמ״ז. ב. טעם האופרים. ג. טעם למנהגינו שנוטלין מים אחרונים לגדול תחילה, בין כשהם מאה בין כשהם חמשה. ד. מי שיוצא מבית הכסא ובא לאכול, כיצד יעשה בנט״י. ה. טעם למה מברכין על נט״י אחר הנטילה. ו. מי שנטל ידיו לדבר שטיבולו במשקה, ונמלך לאכול פת, אם צריך לחזור וליטול ידיו לפת. ועוד כמה עניינים המסתעפים מזה:

המנהג פשוט בקהילותינו יצ״ו שאין נזהרין מלדבר בין נט״י לברכת המוציא, ואף הת״ח אין נזהרין בזה. ותימה, שזה היפך פסק מר״ן ז״ל בשו״ע סימן קס״ו. גם אין נזהרין מלדבר בין מים אחרונים לברהמ״ז. על כן ראיתי לברר דין זה מעיקרו ושורשו, וזה החלי ואל שדי יהיה בעזרי:

מוכיח שא״צ לתכוף נט״י לברכת המוציא

כתב מר״ן ז״ל בשו״ע סימן קס״ו וז״ל, יש אומרים שא״צ ליזהר מלהפסיק

בין נטילה להמוציא, וי"א שצריך ליזהר, וטוב ליזהר, עכ"ל. וקיימ"ל די"א וי"א הלכה כי"א בתרא. אמנם כיוון שמר"ן ז"ל הביא דעת הי"א קמא, מוכח דס"ל דאין הלכה כי"א בתרא לגמרי דהוא קפידא שאסור להפסיק, אלא כמו שסיים בלשון וטוב ליזהר, דר"ל דרך חומרא. והנה גם בנט"י דשחרית המנהג ליטול ידים בבית, ואין מקפידין להסמיך לה מיד הברכות והתפלה [אע"פ דלהרמב"ם ז"ל שהוא מאריה דאתרין עיקר נט"י דשחרית היא בעבור התפלה, ולא בשביל רוח רעה השורה על הידים, אלא שאנו מחמירין ליטול ג"פ לכל יד תיכף כשקם ממטתו, ע"פ גיר' רש"י ז"ל בשבת דף ק"ט, ומשום דחמירא סכנתא מאיסורא, וכמו שביאר בזה הגאון מהר"ח כסאר יצ"ו בשו"ת החיים והשלום חאו"ח סימן א' וג', ובספר שם טוב פ"ז מהלכות תפלה דין ד', ע"ש. ובפרט לפי מה שמבואר בזוה"ק ובספרי רבותי' המקובלים ז"ל. ועכ"פ הדבר פשוט דהנטילה היא גם בשביל התפלה. ועיין בספר שם טוב שם דין י'] וכמ"ש מהרי"ץ ז"ל בע"ח דף ד' ע"א. גם בנש"כ אין הכהנים נוהגין ליטול ידיהן, דסומכין על נט"י שנטלו לתפלה, ואכמ"ל. והטעם לכ"ז נראה פשוט, דדווקא בברכות קיימ"ל דמברך עובר לעשייתן, כי הברכה היא על המצוה, והיאך יפסיק ביניה לבין הברכה. משא"כ נט"י דתפלה ודסעודה ודנש"כ אינה אלא כדי לטהר ידיו בשביל שיתפלל ויאכל וישא כפיו בטהרה, וא"כ כיון שנטל ידיו, יכול להפסיק אם שומר הוא על ידיו, דמ"מ הרי הוא מתפלל ואוכל ונו"כ בידים נקיות. ונראה דאף להי"א בתרא שהביא מר"ן ז"ל דס"ל דאסור להפסיק, לאו משום דס"ל דבעינן נט"י סמוך לברהמ"ו ממש, דהא ל"ד לברכת המצוות, אלא עיקר טעמם הוא משום דחיישינן שמא יסיח דעתו ויטנף ידיו [גם לא פורש בשו"ע שדיבור חשיב הפסק, דאפשר דמ"ש דאין להפסיק, היינו במעשה או בשהייה כמו שהגיה רמ"א ז"ל. אמנם במקום אחר מבואר בדברי מר"ן ז"ל דדיבור חשיב הפסק]. א"כ אנן דנהיגינן דרך כלל שאחר הנטילה אוחזים שתי כפות ידיהם אשה אל אחותה כנגד פניהם, כדרך שאוחזין הפת בשעת ברכת המוציא, ואין עושין בהן שום תשמיש, שוב ליכא למיחש למידי אף לסברת הי"א בתרא. ובלא"ה הרי שולחנו ערוך לפניו, ובוודאי שלא יטנף ידיו. **וא"ת** הא כתב הרמב"ם ז"ל ברפ"ו מהלכות ברכות דאע"פ שאין ידיו מלוכלכות ואינו יודע להם שום טומאה לא יאכל עד שיטול ידיו, אמאי הצריכוהו ליטול ידיו, כיוון שאינו יודע להם שום טומאה הרי הוא אוכל בטהרה וכמ"ש לעיל. וי"ל דהיינו טעמא משום דהידים עסקניות הן, וחיישינן שמא נגע במקום הטנופת ולאו אדעתיה. וכדתנן בפ"ה דזבין מי"ב, אלו פוסלין את התרומה וכו' והידים וכו'. ופירשו בגמ' שבת דף י"ד ע"א, משום דידים עסקניות הן. ופירש"י ז"ל, ונוגעין בבשרו ובמקום טנופת וכו' ע"כ. ור"ל דחיישינן שמא נגעו. וכן יש ללמוד ממ"ש הגאון ר"ח

ז"ל שם דחיישינן שמא נגעו בטומאה וכו'. וכ"פ הרמב"ם ז"ל בפירוש המשנה בזבין שם. ורש"י ז"ל שתמה על פירוש זה, לא תמה אלא על מ"ש דחיישינן שמא נגע בטומאה, לומר דאין החשש שמא נגע בטומאה, אלא שמא נגע בבשרו במקום טנופת, אבל מ"מ איהו נמי מודי דהעיקר הוא מפני החשש. וכדתנן נמי בפ"ז דטהרות מ"ח, היו ידיו טהורות והסיח את לבו מלאכול, אע"פ שאמר יודע אני שלא נטמאו ידי, ידיו טמאות, שהידים עסקניות הן, ע"כ. ופירשו ז"ל, דחיישינן שמא נגע בטומאה לפי' ר"ח והרמב"ם ז"ל, ולפי' רש"י ז"ל שמא נגע במקום הטנופת. וכ"כ הרמב"ם ז"ל בהדיא בפ"ח מהלכות אבות הטומאה דין ח'. וע"ע רש"י סוכה דף כ"ו ע"ב. משא"כ הכא ששומר על ידיו ולא נכנס תחת סוג ידים עסקניות הן. וראייה גדולה לזה, מהא דאי' בחולין דף ק"ו ע"ב, אמר רב, נוטל אדם את שתי ידיו שחרית ומתגה עליהן כל היום כולו, ע"כ. ומיירי כששומר ידיו שלא יטנפו כדפירש"י ז"ל שם. וכ"פ הרמב"ם ז"ל בפ"ו מהלכות ברכות דין י"ז. ולפ"ז על כרחין י"ל דמ"ש הרמב"ם ז"ל דצריך ליטול ידיו אע"פ שאינו יודע להן שום טומאה, היינו בסתמא וכמ"ש בס"ד, אבל כששומר ידיו שוב א"צ ליטול ידיו. **נמצינו** למדין דבנ"ד ליכא למיחש למידי, דנט"י לא דמיא לברכת המצוות דבעינן בהו עובר לעשייתן [ועיין בספר בארות יצחק הלכות ציצית ס"ק י"ב בשם הגאון מהר"י ונה ז"ל מקדמוני חכמי תימן, ובהלכות סוכה ס"ק קפ"א, ודו"ק]. גם מהגאון מהר"י הלוי אלשיך יצ"ו שמעתי משם רבותיו נע"ג שהיו מביאין ראייה למנהגינו מהא דנוטל אדם ידיו שחרית ומתנה וכו' הנז'. והנה התוס' ז"ל בחולין שם ד"ה נוטל, הקשו איך מועיל תנאי, שהרי מבואר בכ"מ דבעינן נט"י סמוך לסעודה, ע"ש. ולפמ"ש בס"ד לק"מ, דהא דבעינן נט"י סמוך לסעודה הוא משום דחיישינן שמא יסיח דעתו ויטנף ידיו. משא"כ הכא דמתנה ושומר על ידיו שלא יטנפו, וכמ"ש רש"י ז"ל, ודו"ק. ודברי הרש"ז ז"ל בשו"ע סימן קס"ד ס"א תמוהין בזה. ועוד נשוב לזה בעז"ה להלן. כך נ"ל בהשקפה ראשונה ובלא עיון מספיק בשיטות הראשונים ז"ל בעניינים הנז'. ועתה נבוא בעז"ה לעיין בעיקר דין זה:

גרסינן בברכות דף מ"ב ע"א, א"ר חייא בר אשי אמר רב, שלשה תכיפות הן וכו' תכף לנט"י ברכה וכו', ע"כ. ופירש"י ז"ל דקאי אמים אחרונים, ור"ל תכף לנט"י ברכת המזון. וכ"פ התוס' והרשב"א ושאר ראשונים ז"ל. וכ"כ רבינו הגדול הרמב"ם ז"ל בפ"ו מהלכות ברכות דין כ' וז"ל, ותכף לנט"י ברהמ"ז, לא יפסיק ביניהם בדבר אחר, אפילו לשתות מים אחר שנוטל ידיו באחרונה אסור, עד שיברך ברהמ"ז, עכ"ל. אמנם בירושלמי פ"ק דברכות ה"א משמע לכאורה דקאי אמים ראשונים, דאי' התם, התוכף ברכה לנט"י אין שטן מקטרג כל אותה

הסעודה, ע"כ. וכ"ה בדב"ר ב' ו'. ואי קאי אמים אחרונים, מאי דהוה הוה. וכז דייק לה הטור ז"ל בסימן קס"ו, ושכן היה נוהג אביו הרא"ש ז"ל:

תכף לנטילת ידים ברכה, הכוונה למים אחרונים

ולענ"ד הדבר פשוט כביעתא בכותחא דתלמודא דידן פליג אירושלמי, ואין מקום לפרשו דקאי אמים ראשונים, דהכי אי' התם, רב פפא איקלע לבי רב הונא בריה דר"נ, בתר דגמרי סעודתייהו אייתו לקמייהו מידי למיכל, שקל רב פפא וקא אכיל, אמרי ליה לא סבר לה מר גמר אסור מלאכול, א"ל סלק אתאמר וכו'. ואסיקו דלית הלכתא ככל הני שמעתתא, אלא כי הא דאמר ר"ח בר אשי א"ר, שלש תכיפות הן, תכף לסמיכה שחיטה, תכף לגאולה תפלה, תכף לנט"י ברכה, ע"כ. הרי לך בהדיא דקאי אמים אחרונים, לומר דכ"ז שלא נטל ידיו באחרונה יכול לחזור ולאכול, אף שסיים כבר, דאין זה תלוי אלא בנט"י. באופן דאין מקום לפרש דתלמוד דידן קאי אמים ראשונים. וכ"כ הגרעק"א ז"ל בגליון הש"ס שם, והרב פר"ח ז"ל בליקוטיו. וכן יש ללמוד קצת מדקדוק הלשון, דקאמר תכף לנט"י ברכה, דבשלמא אי קאי אמים אחרונים ניחא, דקאמר תכף לנט"י ברהמ"ז. אבל אי קאי אמים ראשונים, הול"ל תכף לנט"י סעודה, כי התכיפות צריכה שתהיה בין הנטילה לסעודה, וכמ"ש בהדיא בדף נ"ב ע"ב:

שיטת הרי"ף ז"ל בזה

ולפי זה יתבאר לך שהרי"ף ז"ל שהעתיק מסקנא דתלמודא דידן, ודאי ס"ל דקאי אמים אחרונים, דכשם שא"א לפרש בלשון התלמוד דקאי אמים ראשונים, כך א"א לפרש כן בלשון הרי"ף ז"ל שרק העתיק לשון התלמוד. ועוד דבהדיא כתב הרי"ף ז"ל שם בזה"ל, דלית הלכתא הכי (ר"ל כמ"ד דבגמר אסור מלאכול וכו'), אלא כל זמן שלא נטל ידיו לברכה מצי אכיל, כדאמרינן ולית הלכתא ככל הני שמעתתא וכו', עכ"ל. נמצא דאין לפרש בדברי הרי"ף דקאי אמים **ראשונים. וזהו מש"כ הטור** ז"ל שם דהרי"ף ז"ל פירש דאירי במים אחרונים ע"ש:

וראיתי למר"ן ז"ל בבית יוסף שכתב ע"ד הטור בזה"ל, ומ"ש רבינו שכן פירש הרי"ף, איני יודע מהיכן למד כן, שהרי"ף לא כתב בזה אלא דברי הגמרא, וכל מה שאפשר לפרש בלשון הגמרא יש לפרשו בלשון הרי"ף ג"כ, עכ"ל. **ותמיהא לי מילתא טובא, דמ"ש דהרי"ף** ז"ל לא העתיק אלא דברי הגמ' הא חזינן דהרי"ף ז"ל הוסיף מדיליה על לשון התלמוד, דמוכח מינה דקאי אמים

אחרונים. גם מ״ש דכל מה שאפשר לפרש בלשון הגמ׳ וכו׳, איני יודע מה אפשר לפרש בלשון וגמ׳ חוץ ממאי דאמרן לעיל דקאי אמים אחרונים. וזה מבואר לכל מעיין באותה סוגיא. ומה שיש שכתבו דאין להפסיק גם במים ראשונים, אינו מכח תלמודא דידן, אלא למדו כן מן הירושלמי הנז׳, ולא פירשו כן בתלמוד דידן:

שוב התבוננתי בזה וראיתי שצדקו דברי מר״ן ז״ל אליבא דהטור ז״ל, שהרי הטור ז״ל כתב בזה״ל, וינגב ידיו היטב, ויברך ברכת המוציא מיד. ומיהו רבינו יואל כתב שאין לחוש על הפסק בין נטילה להמוציא וכו׳, וההיא דתכף לנט״י ברכה מפרש לה על מים אחרונים, וכן פירש הרי״ף והרמב״ם ז״ל. וא״א הרא״ש ז״ל היה רגיל אף בראשונים שלא להפסיק ושלא לדבר וכו׳. ומתוך הירושלמי משמע ג״כ דההיא דתכף לנט״י ברכה אמים ראשונים קאי וכו׳, עכ״ל הטור ז״ל. והגה כל מעיין יראה דוודאי הטור ז״ל פירש בלשון תלמוד דידן דקאי אמים ראשונים, דהא קאמר שיברך המוציא מיד, אלא דר״י פליג ומפרש דקאי אמים אחרונים וכו׳. וכן מוכח ממ״ש בסו״ד דגם מן הירושלמי נראה דתכף לנט״י ברכה שבתלמוד דידן קאי אמים ראשונים. נמצא דהטור ז״ל פירש בלשון תלמוד דידן דקאי אמים ראשונים. וכ״כ מר״ן ז״ל בב״י עמ״ש הטור ויברך המוציא מיד, וז״ל דמשמע ליה (להטור ז״ל) דהא דאמרינן בפרק כ״מ תכף לנט״י ברכה, בנטילה שלפני הסעודה קאמר, עכ״ל. וכ״פ הב״ח ז״ל שם. והשתא שפיר מקשי ליה מר״ן ז״ל, דכיוון דבלשון התלמוד יש שפירשו דקאי אמים ראשונים (הטור ז״ל), ויש שפירשו דקאי אמים אחרונים (ר״י והרמב״ם ז״ל), ה״ג יש לפרש שני הפירושים בלשון הרי״ף ז״ל שהעתיק לשון התלמוד, ואין הכרע כחד מנייהו, ודו״ק:

שיטת רבי׳ הטור ז״ל

איברא דאכתי יש לתמוה טובא על רבינו הטור ז״ל מהיכן יצא לו לפרש בלשון תלמוד דידן דקאי אמים ראשונים, הא הדבר מבואר מעצמו דקאי אמים אחרונים, כמ״ש לעיל. וה״נ יש לתמוה על מר״ן ז״ל איך לא העיר ע״ז. וגלע״ד דס״ל דרב דאמר תכף לנט״י ברכה, מיירי בין במים ראשונים בין במים אחרונים, דהא אמרה בסתם [ועי׳ הלשון בילקוט ויצא ק״ל], אלא דבסוגיין מייתי לה לעניין מים אחרונים משום דבהו איירי, ודו״ק. [שו״ר שכ״כ ג״כ הרב יד אהרן ז״ל בהגהת ב״י, ע״ש]. אבל רבינו יואל ז״ל ס״ל דקאי רק אמים אחרונים. ואחר זמן מצאתי ג״כ למר״ן ז״ל בב״י סימן קע״ט ד״ה ויש לדקדק, שכתב דאפילו להרא״ש ז״ל דסובר דקאי אמים ראשונים, לאו למעט מים אחרונים אתא וכו׳ ע״ש. והכי פשיט״ל להרב פנ״י ז״ל, יע״ש, ועיין להר״מ המאירי ז״ל בחידושיו שם

וע"ע לשון הגר"א ז"ל בשנות אליהו פ"ח דברכות מ"ב. ולפ"ז מ"ש מר"ן ז"ל בב"י שם דמשמע ליה וכו' בנטילה שלפני הסעודה קאמר וכו' ר"ל אף בנטילה שלפני הסעודה, ולאו לאפוקי נטילה שלאחר הסעודה:

ובזה יש ליישב קושית התוס' ז"ל בדף נ"ב ע"ב, אמאי לא חשיב בין הנך תכיפות הא דאי' התם (בדף נ"ב) תכף לנט"י סעודה, דאיירי במים ראשונים. וכן הקשו תר"י שם ובסוגיין. וע"ע שמ"ק שם. ולפמש"כ בס"ד לק"מ, דהיינו הך דתכף לנט"י ברכה, דקאי נמי אמים ראשונים [והנה התוס' ז"ל תירצו דמשום דשנויה (במשנה) [בברייתא] לא חש למתנגייה, עכ"ל. ותמיהני, דהא תכף לסמיכה שחיטה ג"כ שנוייה במשנה במנחות דף צ"ג ע"א. ובדרבה מיניה יש לתמוה, דהא תכף לנט"י סעודה אינה אלא ברייתא ועכ"ז לא מני לה, ותכף לסמיכה שחיטה היא משנה ואפ"ה מני לה, וכבר ידוע החילוק שיש בין משנה לברייתא לעניין שהאמוראים בקיאין במשנה יותר מן הברייתא, וצ"ע. שו"ר מש"כ בזה הפר"ת ז"ל בליקוטיו, מהר"י בכרך ז"ל בהגהותיו על הש"ס, והגאון חיד"א ז"ל במחב"ר ובברכ"י. וראיתי להרב יד דוד ז"ל בחידושיו לברכות שם שרצה ליישב דכוונת התוס' ז"ל דשנויה בברייתא במסכת ברכות, משא"כ האי דסמיכה דשנוייה במשנה במנחות ע"ש. והדברים תמוהין, שהרי רב שאמר שלש תכיפות הן, לא קאמר לתו במסכת ברכות, אלא הוא סימן כללי שהיו רגילין לעשות כן לזכרון, רק בעל התלמוד הביא זה בברכות לענייננו, ודו"ק]:

ביאור אחר בדברי הירושלמי

והנה מה שיש שפירשו בלשון תלמוד דידן דקאי נמי אמים ראשונים, ודאי דהוא מכח הירושלמי הנז', דבלא"ה אין שום משמעות בלשון התלמוד דקאי נמי אמים ראשונים. אמנם לענ"ד יש מקום לומר דהירושלמי הנז' נמי אמים אחרונים קאי ולא אמים ראשונים, וכמ"ש ג"כ בפי' מהרז"ו ז"ל בדב"ר שם וז"ל, היינו נטילת מים אחרונים סמוך לברהמ"ז, שעניין נטילת ידים אחרונים כדמיון שעיר המשתלח ביום הכפורים, שע"כ לא יקטרג השטן על הסעודה, עכ"ל. הרי דאין הכרע ואין הכרח דהירושלמי אמים ראשונים קאי. וכ"כ הגר"א ז"ל בביאורו דלסברא ראשונה שכתב מר"ן ז"ל בשו"ע דאין צריך ליזהר מלהפסיק, מפרשים דהירושלמי נמי במים אחרונים קאמר, ור"ל אין מקטרג על אותה סעודה, ושכ"כ התוס' ז"ל בסוטה דף ל"ט ע"א ד"ה כל, ע"ש. ויש לי להביא ראייה חזקה לזה ממש"כ תלמידי רבינו יונה ז"ל דהא דלא חשיב בין הנך תכיפות הא דאיתא בדף נ"ב ע"ב תכף לנט"י סעודה, משום דלא מני אלא הני דילפינן להו מקראי

בירושלמי וכו', עכ"ל. והקשה ע"ז הרב מעדני יו"ט ז"ל בפרק כ"מ סימן ל"א אות צ', דהא להירושלמי הך דתכף לנט"י ברכה בנט"י ראשונים קאמר וכו', עכ"ל. ור"ל דאדרבה כיון דלא מני אלא מאי דילפינן מקראי, הו"ל לאתויי הא דתכף לנט"י סעודה, דאפיקו ליה בירושלמי מקרא, שהרי להירושלמי הא דתכף לנט"י ברכה קאי אמים ראשונים, ולא הו"ל לאתויי הא דתכף לנט"י ברהמ"ז דלא נפיק מקרא, זוהי כוונת הרב מעדני יו"ט ז"ל להקשות לתר"י. אמנם לפמש"כ בס"ד לק"מ, דס"ל לתר"י ז"ל דהירושלמי נמי אמים אחרונים בלבד קאי. שו"ר שכ"כ בספר יד אהרן בהגהת הטור, והגאון חיד"א ז"ל בברכ"י שם אות א' בשם שיטת כת"י, ובסימן קפ"א אות ג' משם זקינו מהר"א אזולאי ז"ל ובשם ספר התניא, ע"ש. וגראה לענ"ד שהיא ראייה שאין עליה תשובה:

ומש"כ הרב מעיו"ט ז"ל להוכיח דהירושלמי אמים ראשונים קאי ממאי דילף לה מקרא דשאו ידיכם קדש וברכו את ה', ובמים אחרונים אדרבה צריך להשפיל ידיו ולא להגביהם כמו במים ראשונים ע"ש, ומכח זה דחה החיד"א ז"ל ג"כ דברי הי"א והשיטה הנז' ע"ש, לענ"ד קשה מאד לומר כן, דאיך יתכן שהתוס' ור"י והתניא והשיטה הנז', ראשונים כמלאכים, כולם נעלם מעיניהם דקדוק קל כזה, אלא ע"כ י"ל דס"ל דכיוון שאין זה אלא אסמכתא בעלמא אין לדקדק בזה כולי האי. מה גם שכ"כ עוד מהאחרונים ז"ל, ולא יתכן שכולם לא הרגישו בזה. גם הרשב"ץ ז"ל בפירושו לברכות שם, כתב דהאי תכף לנט"י ברכה היינו מים אחרונים, ועכ"ז כתב דהוא ממה שנאמר שאו ידיכם וגו'. גם הראשונים ז"ל שהוכיחו מן הירושלמי דמיירי במים ראשונים, לא הוכיחו כן אלא ממ"ש אינו ניזוק כל אותה סעודה כמש"ל, ולא הזכירו דקדוק זה, אשר יאמר דאינו מוכרח, דשמא לא למדו רז"ל עניין זה ממ"ש שאו, שאין ד"ז עיקר נט"י, ואינו אלא דין אחד מדיני המצוה, ועיקר הלימוד הוא ממ"ש ידיכם קדש, כלומר אחר שנטלתם ידיכם וכבר הם קדש, ברכו ה', הסמיכו לה את הברכה, כי כן היא דרך רז"ל כשסומכים איזה עניין בפסוק מן המקרא, ולכן אין לדקדק כלום מתיבת שאו:

אם מותר להפסיק בדיבור בין מים אחרונים לברהמ"ז

וממוצא דבר אתה למד דאין מקום לאסור דיבור בין מים אחרונים לברהמ"ז, דמאי דאמור תכף לנט"י ברכה היינו שלא להפסיק באכילה ושתייה בין נט"י לברהמ"ז, וכמפורש בדברי הרמב"ם ז"ל הנז"ל. וכ"כ מר"ן ז"ל בכ"מ שם, והגאון מהר"ח כסאר יצ"ו בספר שם טוב שם. ואין לדייק ממ"ש הרמב"ם ז"ל בלשון לא יפסיק ביניהם בדבר אחר, דר"ל בדיבור או בשהייה וכיו"ב, זה אינו, דא"כ

מאי קאמר אפילו לשתות מים, מאי אפילו דקאמר, ודו"ק. ואע"פ שמדברי המפרשים ז"ל אין שום גילוי לזה, דלדבריהם אפשר דהאיי תכף לנט"י ברהמ"ז היינו אפילו לא להפסיק בדיבור, ורק שמזה למדו בגמ' דה"ה דאין לאכול ולשתות אחר נטילה, וכ"ש למ"ש לעיל אליבא דהטור ז"ל דתכף לנט"י ברכה קאי נמי אמים ראשונים, דמשמע דאינו לעניין אכילה דווקא דלא שייכא במים ראשונים, מ"מ לא נשבוק פשיטותיה דרבינו הגדול הרמב"ם ז"ל מקמיה וכו'. גם מדברי התוס' ז"ל שם משמע קצת דאינו אלא לעניין אכילה, ע"ש. וראיתי להגאון מהרי"ץ ז"ל בשו"ת פעולת צדיק ח"ג סוס"י ע"א דפשיט"ל דאין להפסיק בדיבור בין נט"י לברהמ"ז, אבל ביושב דומם לא מיקרי הפסקה ע"ש. ותימה איך העלים עינו מן המנהג שאין נזהרין בזה, מה גם דלרבינו הגדול הרמב"ם ז"ל מותר להפסיק בדיבור. אמנם נראה לענ"ד דאין ללמוד מדבריו אלו לנ"ד, שהרי לא כתב עניין זה דרך פסק הלכה, אלא הזכיר זה באגב כדי ליישב המנהג שנהגו בסדר הנטילה, ועיקר כוונתו לומר דשהייה לא הויא הפסק ע"ש ותבין [ועי' מג"א סימן קס"ה סק"ד, וסימן קע"ט סק"א]:

עוד יש להביא ראייה לזה ממה דאי' בברכות דף כ"ג ע"ב, אר"י, הנכנס לסעודת קבע, חולץ תפיליו ואח"כ נכנס. ופליגא דר"ח, דאמר ר"ח, מניחן על שולחנו, וכן הדור לו. ועד אימת, אמר רנב"י עד זמן ברכה, ע"כ. וכ"פ הרמב"ם ז"ל בפ"ד מהלכות תפילין דין ט"ז וז"ל, ואינו אוכל בהם אלא אכילת עראי, אבל אם נכנס לסעודת קבע, חולצן ומניחן על שלחנו עד שיטול ידיו, ואח"כ יניחם ויברך על מזונו והוא לבוש בהן, עכ"ל. ונראה פשוט דיברך עליהן כשמניחן, כמ"ש מר"ן ז"ל בשו"ע סימן כ"ה סי"ב (ועי' בספר שם טוב פ"ג מהלכות ציצית דין ח', וביאור הלכה סימן מ' ד"ה וחוזר, ואכמ"ל). נמצא דמעשה הנחת התפילין וברכתן לא חשיבי הפסק בין נט"י לברהמ"ז [אמנם ראיתי להרב בעל העיטור ז"ל שחלק ע"ז, וכתב שמניחם תחילה ואח"כ נוטל ידיו, משום תכף לנט"י ברכה, הביאו הרב כה"ח ז"ל סימן מ' ס"ק ל"ב. ונראה דמשו"ה סתם מר"ן ז"ל ולא כתב מתי יניחם (אמנם בסימן קע"ט לא הזכיר מר"ן ז"ל שאסור להפסיק בדיבור אחר מים אחרונים, ועי' ב"י שם, וצ"ע). שו"ר מש"כ בזה הרב בעל משנ"ב ז"ל בביאור הלכה שם ד"ה הנכנס]:

מחלוקת אמוראים אם צריך לתכוף נט"י לפעודה

ורא'תי להרמ"א ז"ל בדרכי משה סימן קס"ו שכתב בזה"ל, וצ"ע מאי אולמיה דברי ירושלמי שהביאו ממנו, מדברי תלמוד שלנו פרק אלו דברים (דף נ"ב

ע"ב), תכף לנטילה סעודה, ובירושלמי שם אין נט"י אלא סמוך לברכה וכו', עכ"ל. והוא, דאי' התם, ב"ה אומרין מוזגין את הכוס ואח"כ נוטלין לידים, ואמור התם תרי טעמי, חדא משום טהרה, וחדא משום תכף לנט"י סעודה, שלא יפסיק בין נט"י להמוציא במזיגת הכוס ע"ש. וא"כ אמאי הוצרכו הפוסקים ז"ל ללמוד כן מן הירושלמי. אמנם לענ"ד לק"מ, שכבר הוכיח הב"ח ז"ל שם דהאיי תכף לנט"י סעודה ליתא להלכתא, וטעמא קמא עיקר, ע"ש ובט"ז סק"א. גם הרמב"ם ז"ל לא הביא כלל מ"ש ב"ה מוזגין את הכוס ואח"כ נוטלין לידים, ומה שאמרו מקנח ידיו במפה ומניחה ע"ג הכסת. והטעם כתב הגאון מהר"ח כסאר יצ"ו בספר שם טוב פ"ז מהלכות ברכות דין י"א, דמשום דדינים אלו רשות הן ולא שייכי אלא לאוכלי חוליהן בטהרה, לא הוצרך להזכירן, דגלמדין הן מדינים שהזכירו גבי אוכלי חוליהן בטהרה, וכמו שהזכירן רבינו ז"ל בהלכות אבוה"ט. ולפיכך לא נקט כאן אלא הדינים החייבים השייכים לכל, וכמו שרמז זה בפירוש המשנה שם, עכ"ל. שמעינן מינה דס"ל להרמב"ם ז"ל דטעמא קמא עיקר, וטעמא בתרא משום תכף לנט"י סעודה ליתא להלכתא, דאלת"ה הו"ל להרמב"ם ז"ל להביא דין זה מטעם תכף לנט"י סעודה דשייך בכולהו אינשי ולאו דווקא באוכלי חוליהן בטהרה [ודע שע"פ מש"כ הרש"ז ז"ל בשו"ע סימן קס"ה סוף ס"א, אין מקום לקושית רמ"א ז"ל, ע"ש ודו"ק. ברם כבר רמזתי להלן (ד"ה ודע) שדבריו תמוהים, ע"ש]:

ועפ"ז יש ליישב קושית התוס' ז"ל הנז' אמאי לא חשיב רב בין הנך תכיפות הא דתכף לנט"י סעודה, די"ל דרב נמי ס"ל דליתא להלכתא. ומעין ראיה לזה ממ"ש רב גופיה בחולין דף ק"ו ע"ב, נוטל אדם שתי ידיו שחרית ומתנה עליהם כל היום כולו, ע"כ. והיינו אפילו שלא בשעת הדוחק, כלישנא בתרא דהתם, וכמו שפסק הרמב"ם ז"ל בפ"ו מהלכות ברכות דין י"ז בסתם. והקשו התוס' ז"ל שם מהא דמשמע בכמה דוכתי דבעינן תכף לנט"י סעודה, ונדחקו בזה, ע"ש. ולפמש"כ לק"מ דרב פליג וס"ל דלא בעינן תכף לנטילת ידים ברכה אלא בברכת המזון. ואפשר עוד לומר דהאיכא דאמרי דס"ל דלא מהני תנאי אלא בשעת הדוחק, ס"ל כטעמא בתרא דב"ה, ודו"ק. נמצא דהרמב"ם ז"ל דפסק כרב, ס"ל דהאיי דתכף לנט"י סעודה ליתא להלכתא:

וא"ת הא אי' בפסחים דף ק"ו ע"ב, אמר רב ברונא אמר רב, הנוטל ידיו לא יקדש, ופירשו רש"י ורשב"ם ז"ל דהקידוש מפסיק בין נטילה לאכילה והוי כהסח הדעת. וכ"פ הרמב"ם ז"ל בפכ"ט מהלכות שבת דין י' וז"ל, מי שנתכוון לקדש על היין בלילי שבת, ושכח ונטל ידיו קודם שיקדש, הרי זה מקדש על

הפת, ואינו מקדש על היין אחר שנטל ידיו לסעודה, ע"כ. ולפי הנראה הוא מטעם הפסק, וכמו שמשמע קצת ממ"ש מהר"י בירב ז"ל בספר בית יעקב שם. נמצא דרב עצמו ס"ל דבעינן תכף לנט"י סעודה. דבשלמא לפמש"כ רשב"ם ז"ל שם דלמ"ש רב יצחק בר שמואל בתר הכי דזימנין סגיאין הוה קאמינא קמיה דרב, זימנין דחביבא ליה חמרא מקדש אחמרא וכו', דלפ"ז אידחי מימרא דרב ברונא בשם רב לגמרי, ואם נטל ידיו יכול לקדש על היין, נמצא דרב לשיטתיה דלא בעינן תכף לנט"י סעודה [וע"ש בפי' רשב"ם ז"ל בסוד"ה דחביבא, ודו"ק]. אבל להרמב"ם ז"ל קשה, דס"ל דאף למסקנא הנוטל ידיו לא יקדש על היין, והא איהו גופיה ס"ל דלא בעינן תכף לנט"י סעודה, כמו שהוכחנו בס"ד. וי"ל דהרמב"ם ז"ל מפרש דמאי דקאמר רב הנוטל ידיו לא יקדש, לאו משום דהוי הפסק, אלא משום דמיחזי כנוטל ידיו לפירות דהר"ז מגסי הרוח, כמ"ש ה"ר אלחנן ז"ל הביאוהו התוס' שם. א"נ כמ"ש ההי"מ ומר"ן ז"ל בכ"מ שם. ועי' תשו' הרשב"א ז"ל ח"א סימן קפ"ח, וסימן תתכ"ו ודו"ק, כי משם ראייה ג"כ למ"ש לעיל משם מהר"י אלשיך יצ"ו. וע"ע שם בח"ד סימן רע"ט. ועיין להר"ן ז"ל בפסחים שם שהקשה ארב היכי עבר אדבית הלל דאמרי תכף לנט"י סעודה וכו' ע"ש. ולפמש"כ בס"ד לק"מ, דרב לא ס"ל הכי:

אפילו לשיטת האוסרים להפסיק, היינו דווקא בהפסק גדול

ואף אם תימצי לומר דאיתיה להאי טעמא דב"ה להלכתא. וכמו שנראה מדברי הראשונים ז"ל בפסחים ובחולין שם, מ"מ כבר כתבו התוס' ז"ל בפסחים שם ד"ה זימנין, דהיינו דווקא בהפסק שצריך דקדוק גדול, כעין מזיגת הכוס בחמין שצריך דקדוק גדול שלא יחסר ושלא יותיר, דהוי הסח הדעת טפי מקידוש וכו'. ע"ש. משא"כ דבר שאינו צריך דקדוק לא הוי הפסק, וכ"ש דיבור, וכ"ש דיבור מעט. ועיין מג"א סק"א, מחצית השקל, ביאור הגר"א ז"ל ומחב"ר. וע"ע בשמ"ק. עוד נראה לענ"ד דאפילו אם יונח דדיבור הוי הפסק, היינו דווקא היכא דאכיל לחודיה ומצי לברוכי המוציא מיד, ועכ"ז מפסיק ומדבר, בזה י"ל דהוי הפסק. משא"כ בנ"ד דאינם מדברים אלא עד שיטלו כולם, דאפילו אם לא ידברו הרי אינם מברכים המוציא אלא עד שיטלו כולם, שהרי הנהוג שאחד מברך לכולם, ושפיר הוי תכף לנט"י סעודה, וע"ע להלן:

אם שהייה חשיבא הפסק

וראיתי להגאון מהר"ש קרח ז"ל בתשו' (הובאה לעיל בספר ברכת ה' סימן

י', ד"ה במה אקדם) שתמה על מנהגינו שממתינים עד שכל המסובין יטלו ידיהם, אפילו כמה חבורות, ומאריכים במקום שאמרו לקצר תכף לנט"י ברכה, וגורמים הפסק והסח הדעת, עכ"ל. והנה עפמש"כ בס"ד ליכא למיחש למידי, שהרי אליבא דהרמב"ם ז"ל דהוא מאריה דאתרין כנודע, אין לחוש להפסק בין נט"י לברכת המוציא, ואפי' להתוס' ז"ל שכתבו בסוטה דף ל"ט ע"א ד"ה כל, שהייה כדי הילוך כ"ב אמה הוי הפסק בין נט"י להמוציא ע"ש, וכ"פ רמ"א ז"ל בדרכי משה ובהגהת השו"ע סימן קס"ו, נראה דבנ"ד מודו דלא הוי הפסק, שהרי אינם מפסיקים לעניין אחר, אלא ממתינים עד שיטלו כולם, דוודאי לא הוי הפסק, דהתוס' ז"ל לא קאמרי אלא לעניין שלא להפסיק בסתם, וכדרך שכתבנו בס"ד לעיל, ודו"ק. ויש לי להביא ראייה גדולה שגם בזמן התלמוד נהגו כמנהגינו, שהרי אפילו כמה וכמה חבורות שאוכלות בבית אחד מצטרפות לזימון, כדתנן בברכות דף נ' ע"א, ובודאי שעד שיטלו כולם ישהו הרבה יותר מכדי הילוך כ"ב אמה. גם בברכת המוציא בזמנם אחד מברך לכולם אפילו הם רבים, כדתנן בדף מ"ב ע"א היסבו אחד מברך לכולם, דמשמע יהיו כמה שיהיו, וכמ"ש מהר"ש קרח ז"ל גופיה בתשו' (שם סימן י"א ד"ה וז"ל, וד"ה ואם יקשה), והתם נמי עד שכולם יטלו ידיהם ודאי ישהו יותר מכדי הילוך כ"ב אמה. באופן דבין אם נאמר דתכף לנט"י ברכה היינו ברהמ"ז, בין אם נאמר דהיינו גם ברהמ"ז, יש לנו הוכחה ברורה שאף בזמנם היו שוהים הרבה בין נט"י לברהמ"ז וברהמ"ז:

תו אי' התם בדף מ"ו ע"ב, א"ל ריש גלותא לרב ששת, אע"ג דרבנן קשישי אתון, פרסאי בצרכי סעודה בקיאי מנייכו וכו'. מים ראשונים מהיכן מתחילין, א"ל מן הגדול. ישב גדול וישמור ידיו עד שנוטלין כולן (בתמיה). א"ל לאלתר מייתו תכא קמיה (פירש"י ז"ל, שלחן שלו מביאין מיד לפניו ואוכל) וכו'. אמר רב ששת, אנא מתניתא ידענא, דתניא וכו', מים ראשונים מתחילין מן הגדול (ופירש"י ז"ל ולאלתר מעיילי תכא קמיה). מים אחרונים, בזמן שהם חמשה מתחילין מן הגדול, ובזמן שהם מאה מתחילין מן הקטן עד שמגיעים אצל חמשה וחוזרין ומתחילין מן הגדול, ע"כ. הנה ממ"ש רב ששת ישב גדול וישמור ידיו עד שיטלו כולן, שמעינן דמצד הפסק ליתי לן בה, רק שאין זה מכבוד הגדול שימתין עד שיטלו כולן. גם ממ"ש מים אחרונים בזמן שהם מאה וכו', שמעינן דמה שממתינים הקטנים עד שיטלו כולם לא חשיב הפסק. והנה יש מי שרצה לדחות ראייה זו, דאפשר שכולם נוטלין בבת אחת ולא עובר זמן רב עד שיטלו כולם. אמנם מלבד שחילוק זה רחוק ואינו עולה על דעת משכיל, בפרט למי שמכיר בנימוסי הסעודה שנהגו בהם חכמי התלמוד, שבהם נוהגין גם אצלינו, גם לא מסתבר שכולם יטלו בבת אחת ולא יעבור שיעור הילוך כ"ב

אמה, עוד יש לדחות חילוק זה ממ"ש ישב גדול וישמור ידיו עד שיטלו כולם, דמשמע שאחד נוטל לכולם כסדר, דאם איתה שכולם נוטלין בב"א, לא שייך לומר שאין זה מכבוד הגדול להמתין עד שיטלו כולם, שהרי כדי הילוך כ"ב אמה הוא זמן מועט ביותר. גם ממ"ש בזמן שהם מאה וכו' עד שמגיעים לחמשה וכו' מוכח דנוטלין כסדר, ובוודאי יעבור זמן רב עד שיטלו כולם. וכן מוכח ממ"ש הרשב"א ז"ל בחידושיו שם וז"ל, ושיערו חכמים שבשיעור נטילת הארבעה יש לעיין בארבע ברכות של מזון, וכן נמי בשיעור זה ליכא הפסק בין נטילה לברכה, עכ"ל [מדבריו נראה שרק המזמן צריך לתכוף גט"י לברהמ"ז, ולא ידעתי טעמו ז"ל בזה, דלמה השומעים אינם צריכים לתכוף. גם ממ"ש במים ראשונים שמתחילין מן הגדול, ומיירי אף כשהם מאה, משמע דאף יותר מארבעה לא חשיב הפסק, וצ"ע]. מיהו קשיא לי שהרי בזמנם אחד מברך לכולם, כדמוכח בדוכתי טובא, וא"כ היאך יתחיל הגדול לאכול לפני כולם. ומצאתי להגאון מהר"ח ן' עטאר ז"ל בספר חפץ ה' שם שהעיר ע"ז ג"כ ממתני' דהיסבו אחד מברך לכולם, ותירץ דהגי מילי אם נתחייבו כולם בברכה, דהיינו שנטלו ידיהם כולם וצריכים לבצוע ולברך ולאכול, בזה הוא דאמרינן אחד מברך לכולם. אבל בכי האיי גוונא דעדיין לא נטלו ידיהם, לא יתחייב הרוצה לאכול להמתין עד שיטלו ידיהם, ויכול לברך לעצמו, ויצאו עמו כל מי שנטל כבר ורוצים לאכול, ולא יברכו עוד לעצמם. ומי שלא נטל עדיין, יברך לכשיטול, ויוציא הנוטלים עמו, עכ"ל [ועפ"ז שמא יש ליישב קושית התוס' ז"ל בדף מ"ב ע"ב ד"ה עשרה. ואולי זוהי כוונתם ז"ל בתי' ודו"ק]. וגם לפירושו ז"ל יש ללמוד דלא הוי הפסק, דהא קאמר לא יתחייב וכו' משמע דרשאי להמתין, ורק משום כבודו א"צ להמתין, וכנז"ל. אמנם לענ"ד הקושיא במקומה עומדת, דמלשון ריש גלותא, וגם מלשון הברייתא דמייתי רב ששת, מוכח דבכל סעודה היו עושין כן, ומאידך ממתני' דהיסבו מוכח דבכל סעודה נהגו שאחד מברך לכולם, וכ"מ משאר דוכתי. ועוד, דהיכי משכח"ל שיהיו כולם מוכנים לברכת המוציא בבת אחת, שהרי לפני כל סעודה היו רגילין לאכול פרפראות, כמ"ש רש"י ז"ל בפי' מתני' דהיסבו, ורק אח"כ היו נוטלין ידיהן ומיסבין, וע"ז תנן היסבו אחד מברך לכולם, ודו"ק. ודוחק לומר דמ"ש ריש גלותא וכן הברייתא דמייתי ר"ש לא איירו אלא כשלא אכלו תחילה פרפראות, ושכולם נטלו ידיהם בבת אחת. **אמנם** הרמב"ם ז"ל ברפ"ז מהלכות ברכות כתב בסתם, הגדול שבכולן נוטל את ידיו תחילה, ומוכח דבכ"ג נוטל ידיו וממתין עד שיטלו כולן. וכ"מ ממ"ש בדין ב', ודו"ק. וכתב מר"ן ז"ל בכ"מ, דהרמב"ם ז"ל סובר דמאחר דהדר ר"ש למתני' מים ראשונים מתחילין מן הגדול, היינו לומר דלעולם מתחילים מן הגדול, ואפילו לא מייתי תכא לאלתר קמיה, ע"ש. וזה דלא כפירש"י ז"ל. וכ"מ ממ"ש בזהר"ק בירב ז"ל בספר בית יעקב שם. ולפ"ז לק"מ, דרק פרסאי נהגו כן, אבל בבלאי נהגו דבכ"ג

הגדול ממתין עד שיטלו כולם, ואח"כ אחד מברך לכולם, וכדמשמע מכמה דוכתי. ואפשר לומר עוד שמכח קושיא זו למד הרמב"ם ז"ל דהברייתא דמייתי ר"ש איירי בכ"ג. עוד י"ל דמ"ש ריש גלותא לאלתר מייתו תכא קמיה, שינוייה דחיקא הוא לקושיא שהקשה ר"ש, אבל לקושטא דמילתא ממתין הגדול עד שיטלו כולם. ומה שהקשה ר"ש קושיא זו רק אריש גלותא ולא הקשה כן אברייתא דמייתי איהו גופיה, י"ל דמשום דריש גלותא הגדיל בשבח פרסאי שבקיאין במוסרים ובד"א שבסעודה, לכן הקשה לו מיניה וביה דאין זה מדרך המוסר שהגדול ימתין עד שיטלו כולם. אבל לקושטא דמילתא עדיף להמתין עד שיטלו כולם כדי שאחד יברך לכולם, ודו"ק. א"נ י"ל דהרמב"ם ז"ל מודה לפירש"י ז"ל דגם להברייתא לאלתר מעיילו תכא קמיה, אלא דפליג עליה בחדא ומפרש דאין הגדול מתחיל לאכול מיד, אלא רק כדי שלא ישב וישמור ידיו, מביאין לו לאלתר השלחן, דאז א"צ לשמור ידיו כי השלחן לפניו, אבל אינו מתחיל לאכול אלא עד שיטלו כולם ואחד מברך לכולם. וז"ש לאלתר מייתו תכא קמיה, ולא אמרו לאלתר מתחיל לאכול, דמשמע שרק מביאין לפניו השלחן, אבל אינו מתחיל לאכול. אמנם בזה"ז שיש מתחילה שלחן לפני כל אחד ואחד, לא הוצרך הרמב"ם ז"ל להזכיר דלאלתר מייתו תכא קמיה, ודו"ק:

אגב, טעם למנהגינו שנוטלין מים אחרונים לגדול תחילה

[ודרך אגב, הנה גם גבי מים אחרונים סתם הרמב"ם ז"ל שם בדין י"ב ולא חילק בין כשהם חמשה לכשהם מאה, וז"ל כל שמברך ברכת המזון הוא נוטל ידיו תחילה, כדי שלא ישב הגדול וידיו מזוהמות עד שיטול אחר. ושאר הסועדין נוטלין ידן בסוף זה אחר זה, עכ"ל. וכבר השיגו הראב"ד ז"ל אמאי לא חילק כמו שחילקו בברייתא הנז'. וראיתי למר"ן ז"ל בכ"מ שתירץ דההיא ברייתא איתניא בימיהם, כיוון שנטל זה ידיו מיד מסלקין השלחן מלפניו כדפירש"י ז"ל. אבל השתא שאין מסלקין השלחן מלפני אותו שנטל ידיו, אפילו הם מאה גדול נוטל ידיו תחילה, כדי שלא ישב וידיו מזוהמות, עכ"ל. ותמיהני, דבהדיא כתב הרמב"ם ז"ל סמוך ונראה בדין י"א דמסלקין השלחן לפני שנוטלין ידיהן, וא"כ הדרא קושיא לדוכתא. וכ"ה המנהג בתימן שמסלקין השלחן ועכ"ז נוטלין לגדול תחילה. ועיין למהרי"ץ ז"ל בשו"ת פעולת צדיק ח"ג סימן ע"ב. ולענ"ד נראה ליישב, דדווקא בזמנם שהיה שלחן לפני כל אחד ואחד, אם יטול הגדול תחילה גנאי הוא לו לישב בטל בלא שלחן, כמ"ש רש"י ז"ל שם, משו"ה נוטלין תחילה לקטנים. ולא הוי גנאי לגדול לישב בידים מזוהמות, כיון דעדיין השלחן לפניו,

כמ"ש מהרי"ץ ז"ל שם [וע"ש שהאריך בזה, אבל לא ירדתי לסוף דעתו ז"ל, כי לענ"ד יש להקשות ע"ד כמה וכמה קושיות, ואכמ"ל]. משא"כ לדידן שאוכלין בשלחן אחד גדול (וכ"מ קצת מלשון הרמב"ם ז"ל בדין י"א, דקאמר מסלקין את השלחן), ולפני שכולם נוטלין ידיהן מסלקין את השלחן מלפני כולם, א"כ גנאי הוא לגדול לישב בידים מזוהמות, כי אין לפניו שלחן, משו"ה נוטל ידיו תחילה בכ"ג. ולא הוי גנאי לגדול מה שיושב בטל, שהרי בין אם יטול ידיו בראשונה בין אם יטול ידיו אחרון, בכ"ג הרי הוא נשאר בטל, שהרי אין שלחן לפניו, ודו"ק. שוב מצאתי שכ"כ גאוני תימן האחרונים ז"ל בתשו' הוב"ד בשו"ת גנזי מלכים כת"י הרב יבי"ע יצ"ו. שו"ר מש"כ בספר ראשון לציון בברכות שם, ביישוב דברי הרמב"ם ז"ל גבי מים ראשונים ואחרונים, ע"ש]:

ומכ"ז יתבאר לך דאין מקום למש"כ מקצת מן האחרונים ז"ל שצריך ליטול ידיו סמוך לשלחן וכיו"ב, שהליכתו ליטול ידיו במקו"א הויא הפסקה יותר מכדי הילוך כ"ב אמה, עכ"ד. דז"א, דכיוון שהולך שם לצורך נט"י לא חשיב הפסק. שוב ראיתי מש"כ בזה בספר ערוך השלחן סימן קס"ו, ע"ש:

שיטת חכמי תימן ז"ל האחרונים

ואחר זמן ראיתי בקובץ שו"ת מחכמי תימן האחרונים ז"ל, שכתבו בעניין הפסק בין נט"י לברהמ"ז, וז"ל ואין בזה חשש הפסק בין הנטילה והברכה, כיוון שנוטלים זה אחר זה, וקרינן ביה תכף לנטילה ברכה. וכמו שמצינו בהלכות נדרים שמי ששמע חבירו שנדר, ואמר ואני כמוך בתוך כדי דבור, ושמע השלישי ואמר ואני, ואפילו היו מאה וכל אחד מהן אומר ואני בתוך כדי דברי חבירו, הרי כולם אסורים עכ"ל, ע"ש בפ"ב מהלכות נדרים, וכ"פ מר"ן בש"ע יו"ד סימן ר"ד ס"ג ע"ש. ולא חשבינן דבורו של שני הפסקה והרחקה בין דבורו של ראשון לדבורו של שלישי, וכן כולם. ומינה תילף להכא, כיוון שנוטלים זה אחר זה לא חשיב הפסקה לומר שלא נקרא תכף לנטילה ברכה, אלא מיקרי תכף לנטילה ברכה. אמנם מש"כ הרב השואל דתכף לנטילה ברכה קאי על ברכת המוציא, לא צדק בזה, דבהדיא כתב הרמב"ם בסוף פ"ו מהלכות ברכות דקאי על נטילה אחרונה וברהמ"ז, לא על נטילה ראשונה וברכת המוציא, וכ"כ מר"ן בש"ע סימן קס"ו בי"א קמא בשם הרי"ף והרמב"ם שא"צ ליזהר מלהפסיק בין נטילה להמוציא ע"ש, עכ"ל. ובתשו' אחרת כתבו וז"ל, כיוון שהם נוטלים ידיהם זה אחר זה לא הוי הפסקה, כיוון שעסוקים בנטילה, ונטילה חדא אריכתא היא. ומצוי הוא אצלינו שאפילו אחר שהשלימו ליטול ידיהם ממתינים קצת עד שיביאו כוס של ברכה, ולא מיקרי

הפסקה, כיוון שהמתנה זו היא לצורך כוס שלברכה, אע"ג דקיימ"ל אינה טעונה כוס, מ"מ כבוד הברכה הוא ולא הוי הפסקה וכו' עכ"ל. וז"ל מהרי"ץ ז"ל בע"ח הלכות נט"י, לכתחילה לא יפסיק בין הנטילה להמוציא. וכתב רמ"א דשיעור כ"ב אמות הוי הפסק, והרב הלכה ברורה חלק עליו דלא הוי הפסק, וכן מנהג העולם, בפרט בסעודות גדולות, עכ"ל. לשונו מורה דלא דיבר אלא לעניין שהייה, אבל לא לעניין הפסק בדיבור, ודו"ק:

שיטת הרש"ז ז"ל

אחר שכתבתי כ"ז ראיתי להעתיק מש"כ בזה הרש"ז ז"ל בשו"ע שלו, שהוא כמעט כמנהגינו, וז"ל בסימן קס"ו, לא אמרו תכף לנט"י סעודה אלא שלא יתעסק בנתיים באיזה עסק עד שיסיח דעתו מהסעודה, ואפילו למזוג כוס לקידוש היום אם מוזגו בחמין שצריך דקדוק הרבה שלא יחסר או ייתר, ה"ז הסח הדעת מהסעודה, ואסור לעשות כן בין נט"י לסעודה, וה"ה לכל כיוצא בזה. אבל אם יושב בטל ואינו עושה בנתיים שום מעשה שיש בו הסח הדעת, אע"פ ששוהה הרבה ואפילו משיח מעט, אין לחוש, כיוון שהשלחן לפניו ודעתו לאכול. ובלבד שלא יפליג בדברים, שלא יבוא לידי הסח הדעת. ולכן מותר לומר קידוש והבדלה בין נט"י להמוציא, ולא אמרו תכף לנט"י ברכה אלא במים אחרונים בלבד. וי"א שגם במים ראשונים צריך ליזהר כמו במים אחרונים וכו' לפיכך צריך ליזהר שלא להפסיק אפילו בשהייה כדי הילוך כ"ב אמה, שבשיעור זה נקרא הפסק, אפילו יושב במקומו וכו'. ושלא לצורך אין להפסיק אפילו בשהייה מועטת. ולדבר אסור אפילו בד"ת וכו' ואצ"ל בדברי חול. וטוב לחוש לדבריהם. ומ"מ א"צ ליזהר אלא מלדבר באיזה עסק ועניו אחר, אבל שיחה בעלמא ב' או ג' תיבות אינן חשובין הפסק לד"ה אפילו במים אחרונים, וכ"ש שמותר להשיב הן או לאו כששואלין אותו דבר. ומעניין הסעודה וצרכיה אינו חשוב הפסק אפילו בין המוציא לאכילה, כ"ש בין נטילה להמוציא, וכ"ש שהשהייה בניגוב והילוך ממקום שנטל ידיו למקום הסעודה אינן חשובין הפסק וכו' ואפילו לכתחילה מותר להפסיק בצרכי סעודה בין נטילה להמוציא וכו', עכ"ל:

יש שאין מדברים אחר נט"י מטעם אחר

ושמענו שהגאון החסיד ציס"ע מוהר"ר סעיד עזירי ז"ל (ראש ישיבת בית אלאוסטא בעוב"י צנעא) היה גוער במי שמדבר אחר נט"י. ומעיקרא הוה קאמינא דהוא משום דחש לסברת מר"ן ז"ל דנטה להחמיר בזה, וכפי' האחרונים ז"ל. אמנם

שמענו מתלמידו הגאון מהר"י צובירי יצ"ו שטעמו היה כדי שיוכלו המסובין להטות אזנם ולשמוע ברכת ענט"י מפי כל אחד ואחד ויענו אמן. למדנו מזה שאפילו הת"ח שהלכו בדרך כלל אחר פסקי מר"ן ז"ל, לא הקפידו בזה, וגדולה ציפורנן של ראשונים מכריסן של אחרונים. ועוד יש להאריך הרבה בפרטי ענין ההפסק ואיכותו, ובשיטות האחרונים ז"ל בזה, ובפרט במ"ש לעיל בריש הסימן, אבל די בזה להוכיח שאין במנהגינו שום דופי. **שו"ר** להגאון מהר"ש קרח יצ"ו בספר עריכת שלחן הלכות שבת סעיף קט"ו שכתב דברים ברורים בביאור מנהגינו, ע"ש:

הכלל העולה, דהאי מנהגא דילן שאין נזהרין מלדבר בין נט"י להמוציא, ובין נט"י לברהמ"ז, הוא כעיקרא דדינא, ומה שיש אומרים שאין לדבר הוא רק דרך חומרא. וכ"כ מהר"ח כסאר יצ"ו בספר שם טוב ספ"ו מהלכות ברכות שרק מדרך המוסר לא יפסיק בדיבור שלא יסיח דעתו ע"ש. ע"כ הדבר פשוט דאין לערער על מי שמדבר אחר נט"י, וכ"ש שאין למחות בו, בין במים ראשונים בין במים אחרונים, כיוון דעביד כעיקרא דדינא [ומה מאד יש לתמוה על רבים שמקפידין מאד שלא לדבר בין נט"י להמוציא, ועכ"ז מדברים אחר נט"י קודם ברכת ענט"י, דמלבד דקרוב הדבר לומר שברכתם לבטלה (עי' ב"י סימן קס"ח ד"ה ואך, שו"ע שניאור שם ס"א, ושו"ת שבט הלוי ח"ג או"ח סימן י"ב), אכתי לא ניצלו מחשש הפסק בין נט"י להמוציא לשיטתייהו, שהרי התכיפות צריכה שתהיה בין הנטילה להמוציא, ולא בין ברכת ענט"י להמוציא, וז"פ ואכמ"ל]:

מי שיצא מבית הכסא ורוצה לאכול

ודע דבענין מי שעשה צרכיו ורוצה לאכול, יש מבוכה בדברי הפוסקים ז"ל כיצד ראוי לנהוג בנט"י, ומר"ן ז"ל בשו"ע סימן קס"ה ס"א כתב דיטול שתי פעמים, על הראשונה מברך אשר יצר ועל השנייה ענט"י, ע"ש. והטעם מבואר בפוסקים, שאם יטול פעם אחת ויברך אשר יצר ואח"כ ענט"י, הוי הפסק בין הנטילה לברכת ענט"י. ואם יברך תחילה על נט"י ואח"כ אשר יצר, הוי הפסק בין נט"י להמוציא, עיין טור וב"י ומג"א. ולפ"ז לדידן שמפסיקין לכתחילה בין נט"י לסעודה (ואפי' אותם המקפידין שלא להפסיק הוא רק דרך חומרא) וכמשנ"ת בס"ד לעיל, הדבר פשוט דדי בנטילה אחת, ויברך ענט"י ואח"כ אשר יצר [ונראה שיברך אשר יצר אחר הניגוב, ודו"ק]. וכ"כ רש"י ז"ל בספר הפרדס וז"ל, אבל אני ס"ל דנטילה אחת עולה לכאן ולכאן, עכ"ל. והביאו הטור ז"ל שם. והנה אף שלשון רש"י ז"ל סתום ולא פורש איזו ברכה יקדים,

מ״מ הדבר פשוט לענ״ד דיברך ענט״י תחילה ואח״כ אשר יצר. ולא יקדים לברך אשר יצר, משום דהוי הפסק בין הנטילה לברכת ענט״י [דאף שמברכים אחר הנטילה דחשבינן הניגוב חלק מן המצוה, וכמ״ש בעז״ה להלן, מ״מ עיקר הברכה היא על הנטילה. ודאמי לברכת ענט״י לולב דמברכי׳ אחר הנטילה לפני הנענועים, ואכמ״ל]. וכ״כ מהרי״ץ ז״ל בשו״ת פעולת צדיק ח״ב סוס״י נ״ט ע״ש. ומר״ן ז״ל שכתב בשו״ע שם דאם אינו רוצה ליטול אלא פעם אחת, לאחר ששפך פעם אחת על ידיו ומשפשף יברך אשר יצר, ואח״כ בשעת ניגוב יברך ענט״י, לא כתב כן אלא מפני שחש להסוברים דאין להפסיק בין נט״י להמוציא. אבל לדידן יש להקדים ברכת ענט״י. וראייה לזה ג״כ ממ״ש המג״א ז״ל בסק״א דהעושה צרכיו באמצע הסעודה שא״צ לברך המוציא, יטול פעם אחת, ויברך ענט״י ואח״כ אשר יצר. ואע״ג דמפסיק בין נטילה לאכילה, לית לן בה, דהא אפילו בין נטילה להמוציא יש חולקים, עכ״ל. הרי לך בהדיא דהיכא דליכא למיחש להפסק יקדים לברך תחילה ענט״י. גם למדנו דרשאי לאחר ברכת אשר יצר אף שהיא תדירה, ואף שקדם חיובה [ובעיקר דברי המג״א ז״ל יש לתמוה איך התיר (לדידהו) לברך אשר יצר אחר ברכת ענט״י, דכשם שאסור (לדידהו) להפסיק בין נט״י להמוציא, כך אסור להפסיק בין נט״י לסעודה כשאין שם ברכת המוציא (כשעשה צרכיו באמצע הסעודה). שהרי מה שאסור לדידהו להפסיק בין הנטילה להמוציא הוא משום דחיישינן שמא יסיח דעתו ויטנף ידיו, וא״כ מ״ש. ומ״ש המג״א ז״ל דהא אפילו בין נטילה להמוציא יש חולקין, נראה שהבין דמ״ש תכף לנט״י ברכה היינו שאסור להפסיק בין הנטילה לברכת המוציא, ולכן באמצע הסעודה שאינו מברך המוציא מותר להפסיק בין הנטילה לסעודה. והדברים תמוהים, דמה שייך הפסק בין נט״י לברהמ״ז, שהרי אין הנטילה בעבור ברהמ״ז אלא בשביל הסעודה, והתכיפות צריכה שתהיה בין הנטילה לסעודה, וא״כ גם כשעשה צרכיו באמצע הסעודה שא״צ לברך המוציא, עכ״פ אסור לדידהו להפסיק בין הנטילה לסעודה, וא״כ גם אז יש להם לעשות כאחד מן האופנים שכתב מר״ן ז״ל. ומ״ש בגמ׳ בלשון תכף לנט״י ברכה, לאו משום דבעינן תכיפות לברכת המוציא, אלא משום דאיירי התם גם לעניין ברהמ״ז כמ״ש לעיל ד״ה איברא, ולכך לא אמר תכף לנט״י סעודה, דלא שייך לשון זה גבי ברהמ״ז. ואמנם בדף נ״ב דאיירי רק לעניין ברהמ״ז, אמרו בהדיא תכף לנט״י סעודה. א״נ י״ל דמ״ש תכף לנט״י ברכה, אורחא דמילתא נקטו, כי הברכה תחילת הסעודה, ודו״ק. ואחר זמן מצאתי להרש״ז ז״ל בשו״ע שניסה ליישב זה, וחילק חילוק חדש, ע״ש. ודברי תימה הם. וראיה לזה ממ״ש לעיל ד״ה וראיתי להרמ״א, ודו״ק. ובדוחק יש לקיים דינו של המג״א ז״ל אבל לא מטעמיה, דדווקא בתחילת הסעודה בעינן תכף לנט״י סעודה, דכיוון שעדיין לא התחיל הסעודה חיישינן שמא יתעכב ויסיח דעתו ויטנף ידיו. משא״כ

באמצע הסעודה כשיצא לעשות צרכיו, לא חיישינן למידי, שהרי הוא באמצע סעודתו ומיד ישוב לאכול]. וראיתי להב"ח ז"ל דפשיט"ל דלרש"י ז"ל יקדים ברכת אשר יצר, כיוון שחיוב ברכה זו חל עליו תחילה מיד לאחר שעשה צרכיו, ואח"כ חל עליו ברכת ענט"י לסעודה, ושלכן באו דבריו רש"י ז"ל סתומים, ע"ש. וכ"כ בשו"ע שניאור דיקדים אשר יצר מפני שהיא תדירה, ע"ש. ותימה, דהתינח בעלמא שנתחייב בברכת אשר יצר ובברכה אחרת, אמרינן דיקדים הברכה שנתחייב בה בראשונה, או הברכה התדירה, וכמ"ש הגאון מהרי"ח ז"ל בשו"ת תורה לשמה סימן ס"ו וסימן ר"ח, ע"ש. וכ"כ מהרש"ל ז"ל בתשו' סימן צ"ז. משא"כ בנ"ד דאיך בשביל שנתחייב בה בראשונה או בשביל שהיא תדירה יפסיק בה בין הנטילה לברכת ענט"י, דאז קרוב הדבר לומר שברכתו לבטלה, כיון שהפסיק בין מעשה המצוה לברכתה, וכמש"ל סוד"ה הכלל העולה. ובר מן דין גדולה מזאת מצאתי להגאון מהרי"ח בכרך ז"ל בספר מקור חיים הנדמ"ח בקיצור הלכות שם, שכתב שיברך אשר יצר אחר ברכת המוציא, דאין קפידא בהפסקה בברכת הודאה, כמו מנהגינו דמברכינן אשר יצר בבקר וכן ברכת הגומל, ע"ש. ונכון הוא. והדברים מראים דהב"ח ז"ל הבין דההפסק שבין הנטילה לברכתה, וההפסק שבין הנטילה לברהמ"ו שוין, ולכן כתב מה שכתב. אבל לענ"ד רב המרחק ביניהם וכמשנ"ת לעיל. ועיין שו"ע שניאור שם שאף הוא בסו"ד חזר לכוונה זו:

גם מדברי התוס' ז"ל בברכות דף נ"א ע"א ד"ה מעיקרא, יש ללמוד דדי בנטילה אחת, שכתבו בזה"ל, וכן בנטילת ידים שפעמים אדם בא מבית הכסא, ואין אדם ראוי לברך עד אחר הנטילה, נהגו העם לברך כל שאר ברכת ידים לאחר נטילה, עכ"ל. ואם איתא דצריך ליטול ב' פעמים, א"כ יטול ידיו ויברך אשר יצר, ואח"כ יברך ענט"י כי כבר ידיו נקיות, ואח"כ יטול ידיו לסעודה. א"ו דדעתם דדי בנטילה אחת, ודו"ק. ועיין עוד להלן:

טעם למה מברכים על נט"י אחר הנטילה

מנהגינו פשוט עתה שמברכין ענט"י אחר הנטילה קודם הניגוב, היפך דעת הרמב"ם ז"ל בפ"ו מהלכות ברכות דין ב' שכתב שמברך לפני הנטילה. וכ"כ בפ"ח מהלכות חמץ ומצה דין א' ודין ו'. והוא כעיקר הדין דקיימ"ל שצריך לברך עובר לעשייתן. אמנם מנהגינו מיוסד עפ"ד הראשונים ז"ל, הביאם הטור ז"ל בסימן קנ"ח וז"ל, ולא יברך עד אחר הנטילה, אע"ג דכל המצוות מברכין עליהן קודם לעשייתן, שאני הכא שפעמים שאין ידיו נקיות ואינו יכול לברך קודם, הילכך

תיקנו שלעולם יברך אח"כ. ועוד כיוון שמברך קודם הניגוב, הוי שפיר קודם לעשייתן, שגם הניגוב הוא מן המצוה, עכ"ל. וכ"כ הרדב"ז ז"ל בתשו' סימן א' תרצ"ב, וכ"כ כל האחרונים ז"ל. והרמב"ם ז"ל נמי ס"ל שאם לא בירך לפני הנטילה שיכול לברך אחר הנטילה, כמו שהוכיח הגאון מהר"ח כסאר יצ"ו בספר שם טוב פ"ו מהלכות ברכות דין ב', ע"ש. וכן מצאתי לרבי' מנוח ז"ל שם. ולכן כדי לאפוקי נפשין מפלוגתא התקינו רבותי' הקדמונים חכמי תימן ז"ל לברך אחר הנטילה, אף שלהרמב"ם ז"ל לכתחילה צריך לברך קודם הנטילה, כיון שגם להרמב"ם אכתי שפיר דאמי לברך:

אלא דקשיא לי עמ"ש הטור ז"ל שפעמים שאין ידיו נקיות וכו', דא"כ בכל פעם שרוצה לאכול פרי וכיו"ב יטול ידיו קודם ברכה, וזה לא שמענו, אדרבה ארז"ל הנוטל ידיו לפירות הר"ז מגסי הרוח. אכן ראיתי להתוס' ז"ל בברכות דף נ"א ע"א ד"ה מעיקרא, שכתבו בזה"ל, שפעמים אדם בא מבית הכסא, ואין אדם ראוי לברך עד לאחר הנטילה, נהגו העם לברך כל שאר ברכת ידים לאחר נטילה, עכ"ל. ולפ"ז אתי שפיר דגם שאר ברכות אינו יכול לברך אחר שיצא מבית הכסא עד שיטול ידיו. אמנם גם על טעם זה יש לתמוה, דהתינח כשיוצא מבית הכסא אבל בעלמא כשבא לאכול למה יעשה היפך הדין דלכתחילה. ונ"ל בהקדים מ"ש ז"ל בברכות דף כ"ג ע"ב, הרוצה ליכנס לסעודת קבע, מהלך עשר פעמים ארבע אמות, או ארבע פעמים עשר אמות, ויפנה, ואח"כ נכנס, ע"כ. וגדולה מזו כתב הרמב"ם ז"ל בפ"ד מהלכות דעות דין ב', שבכל פעם שרוצה לאכול יבדוק עצמו יפה יפה, שמא יהיה צריך לנקביו, עכ"ל. ולא חילק בין סעודה קבע לסעודת עראי [ושמא הוא ע"פ הרפואה. ושו"ר שכ"כ בשמ"ק שם, ועי' שבת דף פ"ב ע"א, ודו"ק]. וכ"כ המג"א ז"ל בסימן קנ"ז סק"ג בשם הזוהר, וכ"כ רבינו הרש"ש בסידורו. נמצא דעל הרוב בא לאכול אחר שיצא מבית הכסא, ואינו יכול לברך ענט"י עד אחר הנטילה. לכן משום לא פלוג תיקנו דבכ"ג יברך אחר הנטילה. וז"ל רבינו מנוח ז"ל בפ"ו מהלכות ברכות, אמנם אם בדק עצמו או שהיו ידיו מלוכלכות נוטל ומברך קודם ניגוב, עכ"ל:

ועדיין צריכין אנו למודע"י אמאי לא כתב הטור ז"ל כדברי התוס' ז"ל, גם לדבריו עדיין הקושיא במקומה עומדת, אמאי בכל הברכות לא חששו שמא אין ידיו נקיות. ונראה לענ"ד ליישב בהקדים מש"כ הטור ז"ל בסימן קס"ה בשם ר"י ב"ר יקר ז"ל דהיוצא מבית הכסא ורוצה ליטול ידיו לאכילה, צריך ליטול שתי פעמים, על הראשונה מברך אשר יצר ועל השניה מברך ענט"י, ע"ש. והנה לסברא זו אין מקום למש"כ התוס' ז"ל, שהרי אחר שנטל ידיו פעם אחת ובירך אשר יצר, כבר ידיו טהורות, ויכול לברך עגט"י קודם נטילה שניה, ולמה

יאחר הברכה עד לאחר הנטילה, וכמש"ל ד"ה גם. לכך הוכרח הטור ז"ל לתת טעם אחר מפני שפעמים אין ידיו נקיות, ולפ"ז גם כשיוצא מבית הכסא יברך ענט"י אחר נטילה שניה, כדרך שעושה כשידיו נקיות וודאי, ומשום לא פלוג, ודו"ק. ואע"פ שהטור ז"ל שם עשה פשרה באופן שדי בנטילה אחת, מ"מ ניח"ל לתת טעם השווה לכל נפש. א"נ י"ל דהתוס' ז"ל נמי מודו לטעם הטור ז"ל, אלא דנקטו לדוגמא היוצא מבית הכסא. וכ"מ בשמ"ק שם. ולקושיא השניה נראה לענ"ד דשאני ברכת ענט"י דעכ"פ הרי הוא נוטל ידיו לאכילה מיד, לכן עדיף לברך אחר הנטילה, כדי שיברך בידים נקיות. משא"כ בשאר ברכות שאינו נוטל ידיו לא חיישינן כולי האי. א"נ י"ל דמ"ש הטור ז"ל שפעמים שאין ידיו נקיות וכו', הוא קיצור דברי התוס' ז"ל הנז', וא"כ לק"מ. ולפ"ז י"ל עוד דהטור ז"ל לשיטתיה אזיל, שהרי בסימן קס"ה עשה פשרה שהיוצא מבית הכסא יטול פעם אחת, דאם יטול שתי פעמים א"כ יכול לברך קודם הנטילה וכמ"ש לעיל בדברי התוס' ז"ל, ודו"ק. ובעיקר העניין עיין עוד שו"ת החיים והשלום חאו"ח סימן ע"א, וספר בארות יצחק הלכות הנהגת אדם בבקר ס"ק י"ד:

נטל ידיו לדבר שטיבולו במשקה ונמלך לאכול פת

כתב מר"ן ז"ל בשו"ע סימן קנ"ח ס"ז, נטל ידיו לדבר שטיבולו במשקה ואח"כ רוצה לאכול לחם, יש מי שנראה מדבריו שאין אותה נטילה עולה לו וכו', עכ"ל. אמנם לדינא כבר כתב מהרי"ק ז"ל בשו"ת פעולת צדיק ח"ב סימן נ"ט, דלדידן א"צ לחזור וליטול ידיו, ע"ש בראיות ברורות. רק זאת אעיר עמש"כ שם להוכיח שגם מר"ן ז"ל יודה לזה ממ"ש בב"י הלכות פסח סימן תע"ג, שאם נתכוון בנטילה דטיבול לגמור בה כל סעודתו, א"צ ליטול שנית וכו', ע"ש. ולא ידעתי מה ראייה היא זו, דשאני התם דבשעת נטילה דטיבול נתכוון לאכול בה גם פת, א"כ הו"ל כנטילה דעלמא לפת. משא"כ הכא דנטל ידיו לדבר שטיבולו במשקה בלבד, ורק אח"כ נמלך לאכול פת, ולא היתה כוונת נטילה לפת, וצ"ע. ואולי מהרי"ק ז"ל הבין דס"ל למר"ן ז"ל דמועיל כוונה אף אחר הנטילה, שאם נטל ידיו לטיבול ולא נתכוון לגמור בה כל סעודתו, צריך לחזור וליטול ידיו שנית מפני הפסק ההגדה, אבל אם נתכוון מיד אחר הנטילה לגמור בה כל סעודתו, ושומר על ידיו, לא הויא ההגדה הפסק, וא"צ לחזור וליטול ידיו שנית לפת, נמצא דס"ל דלא בעינן כוונה לנטילה דפת דווקא, ודי בכוונת נטילה דטיבולו במשקה, ואף הרשב"א ז"ל מאריה דהאי דינא (עיין בב"י סימן קנ"ח) יודה לזה, ודו"ק. ועיין להגאון הראשל"צ מוהר"ר עובדיה יוסף יצ"ו בספר חזון עובדיה עמ' קנ"ה.

שוב הגיע לידי שו"ע דפוס אמשטרדם משנת תקי"ד, עטור בהגהות ורשימות

מכת"י הגאון מהרי"ץ ז"ל, וראיתי לו שכתב בסימן קנ"ח בזה"ל, דקדק מר"ן לכתוב כן [כלומר בלשון יש מי שנראה מדבריו], משום דיש לבעל הדין לחלוק, מאי שנא מההיא די"ד סימן קצ"ח דנדה שנפלה לתוך המים מותרת לבעלה יע"ש, הרי דאע"פ שלא כוונה לטבילה עלתה לה טבילה, א"כ ה"ה הכא, וק"ו הדברים [ר"ל דהתם לא כיוונה לכלום ואעפ"כ עלתה לה טבילה, כ"ש הכא דעכ"פ כיוון לנטילה לדבר שטיבולו במשקה דבעי נטילה], ודו"ק. ואפשר שזו היא דעת הנ"ץ שהביא המ"א. שוב ראיתי בספר הלק"ט ח"ב סימן קכ"ז שחלק על מר"ן, ואייתי מתניתא בידיה ההיא דמסכת מכשירין, פירות שנפלו לתוך אמת המים, פשט מי שהיו ידיו טמאות ונטלן, ידיו טהורות. וההיא דנוטל אדם ידיו שחרית ומתנה וכו' לענין שימור אתאמר. והאריך להוכיח מגמ' והרמב"ם דלא צריך כוונה לחולין. ומסיים בה, הלכך כשיודע שנטלן יפה אלא שלא נתכוון טהורות, או שהיה אחד עומד עליו ורואה שלא נטמאו ידיו. ועיין גן המלך סימן י"א דכתב בפשיטות דלא בעי כוונה, ע"ש. ועיין בתשובותי ח"ב סימן נ"ט. ולכ"ע אם התנה סגי, ע"ל סימן קס"ד ובמ"א סק"ח, עכ"ל מהרי"ץ ז"ל:

סימן ג

אם הגדול בוצע או בעה"ב

יבאר, א'. טעם למנהגינו שנותנים לגדול שבמסובין לבצוע, ולא לבעה"ב. ב'. אם הוא קפידא. ג'. אם יכול לבצוע בשבת את שני הכבכרות ביחד. ד'. טעם למנהגינו שנותנים לחתן לבצוע כל שבעת ימי המשתה:

מנהגינו פשוט בבתי המשתאות שנותנין לגדול לבצוע ולברך המוציא ולא לבעה"ב, וכמ"ש מהרי"ץ ז"ל בשו"ת פעולת צדיק ח"ב ריש סימן רל"ב (והוב"ד לעיל בספר ברכת ה' סימן א'). ויש לתמוה ע"ז, דהא קיימ"ל בעה"ב בוצע כדי שיבצע בעין יפה. גם צריך טעם למה שנהגין בסעודות הנישואין ליתן להתן לבצוע:

הנה עיקר דבר זה בברכות דף מ"ו ע"א, דאיתא התם בעה"ב בוצע כדי שיבצע בעין יפה, ופסקו כן רבינו הגדול הרמב"ם ז"ל בפ"ז מהלכות ברכות דין ב', ומר"ן ז"ל בשו"ע סימן קס"ז סי"ד. ושמעתי מהגאון מהר"י הלוי אלשיך

יצ"ו דמה שנהגו ליתן לגדול לבצוע הוא משום דסוברים דאין די"ז קפידא דיבצע בעה"ב דווקא, ויכול לכבד לגדול שיבצע. וכן מצאתי בספר המכתם בברכות שם שכתב כן בהדיא וז"ל, בעה"ב בוצע כדי שיבצע בעין יפה וכו', ויש אומרים שאם רצה לחלוק כבוד הרשות בידו, עכ"ל. עוד אפשר לומר דמאי דאמור דבעה"ב בוצע כדי שיבצע בעין יפה, אינו אלא בזמנם, שעל הרוב לא היה פת לפני כל אחד ואחד מהמסובין, אלא הפת שלפני הבוצע (עיין תוס' דף מ"ז ע"א ד"ה אין, ובשאר ספרי הראשונים ז"ל שם), והבוצע מחלק מהפת שלפניו לכל אחד ואחד כדי צרכו לכל הסעודה, בהאי הוא דאמור בעה"ב בוצע כדי שיבצע בעין יפה לכל אחד ואחד כדי צרכו. משא"כ בזמנינו שיש לפני כל אחד מהמסובין פת הרבה, והבוצע נותן לכל אחד מהמסובין בשלחנו פרוסה קטנה כדי שיטעם מפת הברכה, והמסובין בשאר השלחנות אינם אוכלים כלל מפת הבוצע, אף שיוצאין יד"ח הברכה בברכתו, אלא אוכלים אפילו כזית ראשון מפת שלפניהם, א"כ שפיר נותנין לגדול לבצוע ואע"פ שאינו בעה"ב, דזיל בתר טעמא, מה טעם אמרו בעה"ב בוצע כדי שיבצע בעין יפה, והכא הא ליכא האי טעמא, כיון דמ"מ יש פת לפני כל אחד ואחד. וכן מוכח בהדיא מדברי הרשב"א ז"ל בחידושיו שם דף מ"ז ע"א ד"ה ולענין, שכתב בזה"ל, והא דאמרינן לעיל בעה"ב בוצע כדי שיבצע בעין יפה וכו' דמשמע מנייהו שצריכין המסובין לאכול מככר הברכה, התם כשהיו כולם זקוקין לככר אחד וכו', עכ"ל. הרי בהדיא דמ"ש ז"ל בעה"ב בוצע היינו כשכולן זקוקין לככר אחד, אבל בזמנינו שיש ככר לפני כל אחד ואחד שפיר יכול הגדול לבצוע ולא בעה"ב, וז"ב. וכן מצאתי להרב דברי חמודות ז"ל בפירושו על פסקי הרא"ש ז"ל בפרק שלשה שאכלו סימן י"א אות כ"ב שכתב בזה"ל, ומיהו נהוג עלמא גם בבציעה לחלוק כבוד לגדול. ונ"ל דאפשר שבימיהם היו נותנים לכל אחד פרוסה גדולה אכולה שירותא [ר"ל לכל הסעודה] ואיכא עין יפה. משא"כ האידנא שאין נותנין כ"א מעט לאכול מפרוסת הברכה, עכ"ל. והעתיקו דבריו הרב מג"א ז"ל שם ס"ק ל"ב, והגאון מהר"ד משרקי ז"ל בשת"ז ס"ק מ"ז, ועוד רבים מן האחרונים ז"ל. ואדרבה נ"ל דלפ"ז צריך ליתן לגדול דווקא לבצוע, כי מעיקרא דדינא הגדול בוצע, אלא כדי שיבצע בעין יפה אמור דבעה"ב בוצע, כדמוכח מפשט הסוגיא שם, ונלמד זה ג"כ ממש"כ הרמב"ם ז"ל שם דכשכולם בעה"ב הגדול בוצע, כיון דשוב ליכא טעמא כדי שיבצע בעין יפה, ה"ה הכא דליכא האי טעמא, דהגדול דווקא בוצע ולא בעה"ב, כמו שנותנים לו לברך ברהמ"ז. וכן מדוקדק לשון מר"ן ז"ל שם. וע"ע להתוס' ז"ל שם ד"ה לא סבר. ונ"ל להביא סמך לזה ממאי דכתיב (שמ"א ט' י"ג) כי לא יאכל העם עד בואו, כי הוא (שמואל) יברך הזבח, אחרי כן יאכלו הקרואים. וכתב רש"י ז"ל כי הוא יברך הזבח, ת"י ארי הוא פריס על מזונא, בוצע על המזון וכו', ע"כ. והתם ליכא בעה"ב, ולכן נתנו לגדול. שו"ר

לרבינו סעיד עדני ז"ל מראשוני חכמי תימן, בפירושו כת"י על הרמב"ם שם שכתב בזה"ל, ומנין שבעה"ב בוצע, שנאמר כי הוא יברך הזבח ואחרי כן יאכלו הקרואים, ע"כ. ואפשר דס"ל דשמואל חשיב התם כבעה"ב. וע"ע שמו"ר (פכ"ה אות ח'):

והנה הרב מגא"א ז"ל אחר שהעתיק לשון הד"ח ז"ל, כתב בזה"ל, ועסס"א, וכן משמע בגמ', דהא ר' אבהו חלק כבוד לר' זירא לבצוע, עכ"ל. וראיתי להגאון חיד"א ז"ל במחב"ר שם אות ו' שכתב דבמושכל ראשון דברי הרב מגא"א קשים, ע"כ. ולפי הנראה דקשיא ליה מאי ראייה מייתי המגא"א ז"ל לסברת הד"ח ז"ל מהמעשה הנזכר בתלמוד, הא הד"ח ז"ל מודי דבזמן התלמוד בעה"ב בוצע בכ"ג, ורק דבזה"ז אפשר ליתן לגדול משום דליכא טעמא כדי שיבצע בעין יפה, וכמבואר בלשון הד"ח ז"ל, ומאי ראייה מייתי להא מהמעשה הנזכר בתלמוד. וכן ראיתי להרב מאמר מרדכי ז"ל בסק"כ שהקשה כן בהדיא. גם לא מובן מש"כ המגא"א ז"ל עיין סס"א. כ"נ שלזה נתכוון החיד"א ז"ל במש"כ שדברי הרב קשים. וביאר שם החיד"א ז"ל, דמש"כ המגא"א ז"ל עיין סוף סעיף א', כוונתו להקשות על סברת הד"ח ז"ל ממש"כ מר"ן ז"ל בסוף סעיף א' שאין הבוצע רשאי לבצוע יותר מכביצה, וזה היה אף בזמן התלמוד כדאיתה בברכות דף ל"ט ע"ב ובשבת דף קי"ז ע"ב דאמור התם דלא יבצע בחול אכולה שירותיה ע"ש, וזה היפך מש"כ הד"ח ז"ל שבזמן התלמוד היה הבוצע נותן לפני כל אחד מהמסובין פרוסה גדולה אכולה שירותא. ומכח קושיא זו הוכרח המגא"א ז"ל להביא ראייה אחרת שאפשר ליתן לגדול לבצוע, מהמעשה הנז'. ומה דר"ז לא קיבל, לאו משום דס"ל דא"א לכבד לגדול, אלא משום דר"ז היה בורח מן הכבוד כדאיתא בירושלמי וכו' ולא החשיב עצמו לגדול, ע"כ חזר הדין לעיקרו דבעה"ב בוצע. וכוונת המגא"א ז"ל להקשות נמי שגם בזמן התלמוד נהגו לכבד לגדול כעובדא דר"א, היפך מש"כ הד"ח ז"ל, עכ"ד החיד"א ז"ל בשינוי לשון ובתוספת ביאור קצת. והנה מה שהקשה המגא"א ז"ל מסס"א, מצאתי שכן הקשה ג"כ הרב מאמ"ר ז"ל בס"ק כ' מדנפשיה, ובסו"ד כתב דאפשר שהמגא"א ז"ל הרגיש בזה כאמור, ע"ש. ומה שיישב שם, דבריו תמוהין, ודו"ק. ובעיקר הראייה שהביא המגא"א ז"ל מעובדא דר"א, הנה מצאתי שכן הוכיחו כבר בתוס' חכמי אנגליה ז"ל הנמ"ח, בברכות שם. גם מש"כ בספר המכתם שם והוב"ד לעיל די"א דאפשר לכבד לגדול, אפשר דלמד כן מעובדא דר"א:

ונראה לענ"ד בס"ד ליישב קושיות המגא"א ז"ל, דמה שהקשה מסוף ס"א דלא יבצע יותר מכביצה וכו', י"ל דהיינו דווקא כשבוצע לעצמו דאז כל הפת

לפניו, בזה הוא דאמרי' דלא יבצע יותר מכביצה דנראה כרעבתן. וכן מוכח בגמ' בברכות ובשבת שם בעובדא דר"ז דמיירי שבצע לעצמו לבד, ומזה למד הטור ז"ל דלא יבצע פרוסה גדולה כמבואר בב"י שם. משא"כ כשבוצע לאחרים ונותן להם פת אכולה שירותא, ודאי שיכול לבצוע יותר מכביצה, דבזה אינו נראה כרעבתן, שהרי הכל יודעים דנותן להם פרוסה גדולה אכולה שירותא, ומעשיו מוכיחין עליו [וי"ע בדעת הרמב"ם ז"ל בזה בפ"ז מהלכות ברכות ע"ש]. וכן מוכח מדברי הרשב"א ז"ל בחידושיו שם, ונביא דבריו בעז"ה להלן בד"ה והנה גרסינן. וכן מצאתי לריבב"ן ז"ל בפירושו שם שכתב בזה"ל, כדי שיבצע בעין יפה ויתן פרוסה גדולה לאורחין, עכ"ל. וכיו"ב כתב רמ"א ז"ל בהגהת השו"ע רס"י קס"ז, והביאו הד"ח ז"ל גופיה בפ"ו דברכות סימן י"ט אות ק"ז, דהה"נ אם אוכל עם הרבה בנ"א וצריך ליתן מן הפרוסה לכל אחד כזית, מותר לבצוע כפי מה שצריך לו, ע"כ. ומיירי דיש פת לפני כל אחד רק שצריך ליתן לכל אחד כזית מפת הברכה, בזה קאמר דאפשר לבצוע פרוסה גדולה ואינו נראה כרעבתן, כיון דמחלק מאותה פרוסה לכמה בנ"א, ומעשיו מוכיחין עליו. ה"נ בנ"ד שבזמנם לא היה פת לפני כל אחד, והבוצע מחלק לכל אחד פת הרבה אכולה שירותא, יכול לבצוע לכל אחד פרוסה גדולה, וכל אחד יקח הפרוסה ויבצע ממנה פרוסה קטנה ויאכל, ודו"ק. וגדולה מזו כתב הרב בעל משנ"ב ז"ל בס"ק ט' דאם פורס חתיכה גדולה מהככר, ואח"כ חותך מאותה פרוסה חתיכה להמוציא, שרי ולא מחזי כרעבתנותא, עכ"ל. א"כ ה"ה הכא שבוצע חתיכה גדולה לכל אחד מהמסובין, וכל אחד חותך ממנה פרוסה קטנה ואוכל, לא מיחזי כרעבתנותא. ועיין שו"ע סימן ק"ע ס"ז. ומעין זה תירץ הרב אליה רבה ז"ל, הביאו הגאון חיד"א ז"ל שם, וכ"כ הרב פרמ"ג ז"ל בא"א אות ל"ב:

והנה גרסינן בברכות דף ל"ט ע"ב, ר"ז הוה בצע (בשבת) אכולה שירותא. א"ל רבינא לרב אשי, והא קא מתחזי כרעבתנותא. א"ל כיון דכל יומא לא קעביד הכי והאידנא קא עביד, לא מתחזי כרעבתנותא, ע"כ. וכ"ה בשבת דף קי"ז ע"ב. ופירש רש"י ז"ל, בצע אכולה שירותא, פרוסה גדולה שהיה די לו לכל הסעודה בשבת, עכ"ל. וכתב עליו הרשב"א ז"ל בחידושיו בברכות שם וז"ל, ואינו מחוור בעיני, דלא הו"ל למימר אכולה שירותא, אלא בצע כולה שירותיה. ועוד דא"כ היכי פריך מחזי כרעבתנותא, אדרבה היינו עין יפה דעלה אמרו בעה"ב בוצע. ועוד דבר הלמד מעניינו הוא דאמר צריך לבצוע על שתי ככרות [ר"ל דלעיל מינה איתה התם, אמר ר"ה, בשבת חייב אדם לבצוע על שתי ככרות וכו', חזינא ליה לר"ב דנקיט תרתי ובצע חדא וכו', ר"ז הוה בצע אכולה שירותא וכו']. אלא ודאי הכי פירושו, בצע [ר"ז] על כל הככרות המונחות לפניו לאכול, והא מחזי כרעבתנותא. והיינו נמי דאמר רב אשי כי הוינן בי רב כהנא הוה שקיל תרתי

ובצע חדא. וכן פירש ר"ה גאון ז"ל וז"ל, אי מברך איניש בשבתא אתרתי ובצע חדא כרב כהנא שפיר דמי, ואי בצע להו לתרוייהו אפילו לכולה שירותיה כרבי זירא שפיר דמי, עכ"ל הרשב"א ז"ל. והנה מה שהקשה הרשב"א ז"ל דא"כ היכי פריך מחזי כרעבתנותא וכו', ע"פ מש"כ בס"ד בביאור סברת הד"ח ז"ל מצאנו מקום ליישב דברי רש"י ז"ל, והוא דס"ל לרש"י ז"ל דשאני ר"ז דבצע רק לעצמו (וכ"מ קצת מהגי' שבהלכות הרי"ף ז"ל בשבת שם, בצע ליה אכוליה שירותיה), להכי מחזי כרעבתנותא, משא"כ כשיש אורחין ובוצע להם אכולה שירותא, דהיינו לכל הסעודה, וכל אחד לוקח ממנה פרוסה קטנה ואוכל, לא מחזי כרעבתנותא, ודו"ק. ועיין להגאון תיד"א ז"ל במחב"ר סוף אות ו' בשם הא"ר ז"ל. ואף את"ל דמיירי התם דהוו אורחין, כמו שמשמע קצת מפשט לשון התלמוד, אפ"ה לק"מ, דשמא מיירי שהיה פת לפני כל אחד מן המסובין, דתו ליכא טעמא כדי שיבצע בעין יפה, וכמ"ש הרשב"א ז"ל גופיה בברכות דף מ"ז ע"א ד"ה ולענין, דהיכא שיש פת לפני כאו"א אין המסובין צריכין לטעום מפת הברכה ע"ש, והוב"ד לעיל. ואף דמיירי בסעודת שבת שצריך לבצוע על שני ככרות ללחם משנה, ומן הסתם דאז כולם סומכים על הבוצע, מ"מ אינם זקוקים אלא לטעום מפת הבוצע [ומה שהקשה הרשב"א ז"ל דלא הו"ל למימר אכולה שירותא וכו', יש להעיר דגירסת רש"י ז"ל בשבת שם, בצע לכוליה שירותיה, ולפ"ז לק"מ. ואכן בשבת שם לא הזכיר הרשב"א ז"ל דקדוק זה, אלא רק שני הדקדוקים האחרים, נראה דאף לפניו היתה הנוסחא בפירש"י ז"ל שם בצע לכוליה שירותיה. ומה שבברכות הגי' בפירש"י ז"ל בצע אכולא שירותא, אפשר שהוא תיקון איזה תלמיד שתיקן ע"פ הגי' שלפנינו בתלמוד. וכיוון דמצינו לרש"י ז"ל בשבת דגריס לכוליה שירותיה, ופירושו מתאים לגי' זו, תו לק"מ]. וע"פ דרכנו למדנו מדברי הרשב"א ז"ל דלאורחין אפשר ליתן הרבה, ושכן נהגו בזמן התלמוד, ושזהו עין יפה שאמרו, והיא ראייה אלימתא לסברת הד"ח ז"ל, [מיהו יש לתמוה על פי' הרשב"א ז"ל ממאי דאמר רב אשי התם בטעמא דר"ז, דכיון דכל יומא לא קעביד הכי והאידנא קא עביד, לא מתחזי כרעבתנותא. דמה דבכל יומא לא קעביד הכי הוא משום דכל יומא לא בצע אלא על ככר אחד, ומאן לימא לן דלא יעביד הכי בכל יומא אי הוה בצע על שני ככרות כבשבת, וצ"ע. ושו"ר שכך הקשה הצל"ח ז"ל. גם הגאון מהרד"ם ז"ל בשת"ז סימן רע"ד השמיט דברי האחרונים ז"ל שכתבו לעשות גם כפי' הרשב"א ז"ל. גם מהרי"ץ ז"ל בע"ח לא הזכיר זה, אלא אדרבה כתב דבלילה יבצע את התחתונה וביום את העליונה, מוכח דלא יבצע שתיהן. שו"ר שכ"כ מהרי"ץ ז"ל שם לעיל מינה בהדיא. וכן הוא מנהגינו שאין בוצעין אלא אחד מן הככרות, ואין לשנות]:

ומה שהקשה המג"א ז"ל דגם בזמן התלמוד אפשר היה ליתן לגדול לבצוע כדמוכח מעובדא דר"א ור"ז, הנה י"ל כמו שתירץ הרשב"א ז"ל דהתם חשיב ר"ז כבעה"ב כיון דהסעודה בשבילו ומחמתו. משא"כ בעלמא בזמן התלמוד דבעה"ב בוצע דווקא. ובדרך פלפול אפשר לומר דשמא מיירי התם שהיה לפני כל אחד ואחד פת הרבה אכולה שירותא. והוא רק בדרך מקרה, דבדרך כלל נהגו בזמנם שלא היה פת לפני כל אחד וכמ"ש הד"ח ז"ל, אבל התם מיירי שהיה פת לפני כ"א, כי בזמנם פעמים היו נוהגים ליתן פת לפני כ"א לפני הברכה כדמוכח מדברי הראשונים ז"ל בכמה מקומות (עיין תוס' ברכות דף מ"ז ע"א ד"ה אין, ובחידושי הרשב"א ז"ל שם, ועוד). ולהכי כבדו לר"ז, דתו ליכא טעמא כדי שיבצע בעין יפה, כמבואר. והוכרח הד"ח ז"ל לזה, דאלת"ה תיקשי אמאי כבדו לר"ז, הא קיימ"ל בעה"ב בוצע כדי שיבצע בעין יפה, וזה לא שייך בגדול. ולא ניח"ל בדברי המג"א ז"ל דמ"ש בעה"ב בוצע הוא לאו דווקא, משום דס"ל דהוא בדווקא כסברת הפרישה שם. גם לא ניח"ל בתירוץ הרשב"א ז"ל דר"ז חשיב כבעה"ב כיון דהסעודה מחמתיה, משום דקשיא ליה דמ"מ לא שייך ביה טעמא כדי שיבצע בעין יפה, דמה יתן ומה יוסיף מה שהסעודה לכבודו ומחמתיה. אלא ע"כ דמיירי התם שהיה פת לפני כל אחד מהמסובין. ומש"כ הד"ח ז"ל דבזמנם לא היה פת לפני כ"א והבוצע היה נותן לכ"א פת אכולה שירותא, היינו על הרוב, ודו"ק [והרשב"א ז"ל הבין דמיירי התם דכולם זקוקין לככר אחד וכמ"ש בדף מ"ז ע"א ד"ה ולענין, והוב"ד לעיל ד"ה עוד אפשר, להכי הוכרח לתרץ דר"ז חשיב כבעה"ב, וק"ל]. וע"ע להלן ד"ה והנה הרשב"א:

והשתא דאתינא להכי, ארוותנא ביאור חדש בסוגית התלמוד שם, באופן שיותרו כמה וכמה דקדוקים שיש בה, ותחילה וראש נעתיק לשון התלמוד, ר"ז חלש, על לגביה ר"א, קביל עליה אי מתפח קטינא חריך שקי (הוא ר"ז), עבידנא יומא טבא לרבנן. איתפח, עבד סעודתא לכולהו רבנן. כי מטא למשרי (לבצוע), א"ל לר"ז לישרי לן מר. א"ל לא סבר לה מר להא דר"י דאמר בעה"ב בוצע. שרא להו. כי מטא לברוכי, א"ל נבריך לן מר. א"ל לא סבר לה מר להא דר"ה דמן בבל דאמר בוצע מברך. ואיהו (ר"א) כמאן ס"ל, כי הא דאר"י משום רשב"י בעה"ב בוצע ואורח מברך. בעה"ב בוצע, כדי שיבצע בעין יפה, ואורח מברך, כדי שיברך לבעה"ב, ע"כ. ויש לדקדק מאי סבר ר"א דא"ל לר"ז לישרי לן מר, הא קיימ"ל בעה"ב בוצע. ור"א גופיה נמי ס"ל הכי כדמוכח מסוף הסוגיא שהעתקנו. וכן הקשו הרשב"א, הרא"ש בתוספותיו, מהרש"א, הגאון חיד"א ז"ל בשיטתו לברכות ובמחב"ר סימן קס"ז אות ה', ועוד. ובדרכה מיניה יש לתמוה אמאי הקשו בתלמוד על ר"א ואיהו כמאן ס"ל רק על מה שרצה שר"ז

יברך ברהמ"ז, ואמאי לא הקשו עליו ג"כ במה שרצה שר"ז יבצע, דהי"ל להקשות ואיהו כמאן ס"ל במה שנתן לר"ז לבצוע, הא קיימ"ל בעה"ב בוצע, וכמו שא"ל ר"ז בשם ר"י [והגם די"ל בפשיטות שבחלוקה ראשונה דהעיקר לדינא כסברת ר"ז דבעה"ב בוצע, לא טרח לן בעל התלמוד לבאר מאי סבר ר"א, כי אין דבריו עיקר לדינא. וכמו שידוע שאין דרך התלמוד לישא וליתן ולבאר רק הסברות שהן עיקר לדינא. משא"כ בחלוקה שניה דהעיקר לדינא כסברת ר"א דאורח מברך, הוצרך בעל התלמוד לבאר מאי סבר, הא אר"ה בוצע מברך. וכ"ז לסברת הד"ח ז"ל, אבל להמג"א ז"ל דס"ל דגם בזמנם אפשר היה לכבד לגדול כעובדא דר"א, נמצא דדברי ר"א עיקר לדינא, והו"ל לבאר מאי סבר, ודו"ק]. עוד הקשה הגאון חיד"א ז"ל שם וז"ל, ותו השתא ר"ז השיג לר"א מדר"י דאמר בעה"ב בוצע, משמע דכר"י ס"ל, ואיך בתר הכי השיגו מדר"ה דאמר בוצע מברך, הלא ר"י דאמר בעה"ב בוצע גמר אומר ואורח מברך, עכ"ל. וכן הקשה מהרש"א ז"ל שם. עוד יש לדקדק במאי דאמר ר"ז בשם ר"י בעה"ב בוצע, אמאי לא אמר לה בשם ר"י בשם רשב"י כדלהלן. ועוד אמאי אמר ר"ז בשם ר"י מילתא בלא טעמא בעה"ב בוצע, ואמאי לא הזכיר טעמא כדי שיבצע בעין יפה כדלהלן. שוב מצאתי אחר זמן להגר"א בחידושיו לברכות, ולהגאון מהר"ח ן' עטאר ז"ל בספר חפץ ה', ולהרב לשון הזהב ז"ל שם שהרגישו בקצת מהדקדוקים הנז' עיין עליהם:

אמנם לפי מש"כ בס"ד לעיל דמירי התם בעובדא דר"א שהיה פת לפני כ"א ואחד, הנה לפ"ז אפשר לפרש בס"ד סוגית התלמוד באופן שיותרו כל הקושיות הנז', והוא דר"א אמר לר"ז שיבצע, משום דס"ל כסברת הד"ח ז"ל דכשיש פת לפני כל אחד אפשר ליתן לגדול לבצוע, כיוון דתו ליכא טעמא כדי שיבצע בעין יפה. א"ל ר"ז לא ס"ל מר להא דר"י דאמר מדנפשיה בעה"ב בוצע, דהוא מילתא פסיקתא בלא טעמא, דמשמע דאין זה מטעם כדי שיבצע בעין יפה כדאמר ר"י משום רשב"י כדלהלן. וכיוון דהוא מילתא פסיקתא, ע"כ דבכ"ג בעה"ב בוצע אף כשיש פת לפני כ"א. אח"כ כשהגיעו לברהמ"ז, אמ"ל לר"ז לברך. אמ"ל לא ס"ל מר להא דר"ה דמן בבל דאמר בוצע מברך. ור"י דאמר מדנפשיה דבעה"ב בוצע, לא דיבר כלל על ברהמ"ז. ולא שמיעא ליה לר"ז הא דר"י דאמר משום רשב"י בעה"ב בוצע כדי שיבצע בעין יפה, ואורח מברך כדי שיברך בבעה"ב, ע"כ סיפור המעשה. ומעתה מקשה בעל התלמוד, ואיהו כמאן סבירא ליה, כוונתו להקשות על ר"א בשתי החלוקות, ראשונה כמאן ס"ל דנתן לר"ז לבצוע, הא אר"י בעה"ב בוצע, והיא מילתא פסיקתא בלא טעמא וכדאמר ליה ר"ז לר"א. שנית, כמאן ס"ל דנתן לר"ז לברך ברהמ"ז, הא אר"ה דמן בבל בוצע מברך. ועל שני דקדוקים אלו תירץ בעל התלמוד, דר"א ס"ל כי הא דאר"י משום רשב"י

בעה"ב בוצע ואורח מברך, בעה"ב בוצע כדי שיבצע בעין יפה, ואורח מברך כדי שיברך לבעה"ב. ר"ל דר"א לא ס"ל כר"י דאמר מדנפשיה מילתא בלא טעמא כנז' אלא ס"ל כר"י דאמר משום רשב"י בעה"ב בוצע כדי שיבצע בעין יפה, דהיא מילתא בטעמא, דלטעם זה יש לחלק ולומר דהיכא דאיכא ריפתא לפני כ"א ואחד כעובדא דר"א כנז' אזי אפשר ליתן לגדול לבצוע, דשוב ליכא טעמא כדי שיבצע בעין יפה. ומה שנתן לר"ז לברך ברהמ"ז, משום דס"ל כר"י דאמר משום רשב"י אורח מברך כדי שיברך לבעה"ב. ובזה נתיישבו כל הדקדוקים אחד לאחד, דמה שהקשה הרשב"א ז"ל דר"א כמאן ס"ל דנתן לר"ז לבצוע, וכן מה שדקדקנו אמאי לא הקשו כן על ר"א כמו שהקשו עליו במה שנתן לר"ז לברך, הנה לפי מש"כ בס"ד בעל התלמוד גופיה מקשי לה באמרו ואיהו כמאן ס"ל, והוא מותיב לה והוא מפריק לה. ומה שהקשה החיד"א ז"ל, וגם מה שדקדקנו למה א"ל ר"ז בשם ר"י סתם ולא משום ר"י משום רשב"י, וגם אמאי לא אמר טעמא כדי שיבצע בעין יפה כדקאמר רשב"י, הנה לפי מש"כ בס"ד לק"מ, דהיא מילתא אחריתי דאמר ר"י מדנפשיה, ור"ז לא שמיעא ליה הא דר"י דמשום רשב"י, ודו"ק:

עוד נראה ליישב קושית המג"א ז"ל, דאפשר דאף הד"ח ז"ל מודי דבזמן התלמוד נמי היה אפשר לכבד לגדול לבצוע כעובדא דר"א וכמ"ש המג"א ז"ל, אלא דאתא הד"ח ז"ל לאשמועינן דבזה"ז צריך דווקא ליתן לגדול לבצוע, כיוון דתו ליכא טעמא כדי שיבצע בעין יפה, וכמ"ש בס"ד לעיל בריש הסימן. רק דבזמן התלמוד בעה"ב בוצע כדי שיבצע בעין יפה, אבל מ"מ יכול לכבד לגדול, והכי מוכחי דברי הד"ח ז"ל, שהרי בא ליישב מנהג העולם שנהגו ליתן לגדול לבצוע בכ"מ, משמע דקפדי ליתן לגדול, דאל"כ הו"ל למיעבד כעיקרא דדינא, א"ו דבזה"ז צריך ליתן לגדול מהאי טעמא שכתב ז"ל:

ובעיקר סברת הד"ח ז"ל, הנה גם הרב עטרת זקנים ז"ל הקשה ע"ז כקושית המג"א ז"ל, ממאי דאיתא בשבת שם דבחול לא יבצע אכולה שירותא, וזה היפך מש"כ הד"ח ז"ל. ותירץ דצריך לפרש כמו שמפרש מהרש"ל ז"ל (בחכמת שלמה בשבת שם, ובהגהותיו על פסקי הרא"ש שם סימן ה'. ושם כתוב רש"י, וצ"ל רשב"א) שר"ז בצע אכולה שירותא, ר"ל שחתך השני ככרות שלקח ללחם משנה. אשירותא, ר"ל בסעודה אחת ודו"ק, עכ"ל. וראיתי להרב מאמ"ר ז"ל בסק"כ שתמה ע"ז דהא כל הפוסקים ז"ל פליגי על פירוש זה דהמהרש"ל ז"ל, ואיך אפשר לומר דהד"ח ז"ל ס"ל הכי, ע"ש. ואין זו קושיא, דגדולים וכן טובים פירשו כן, דכן פירש הרשב"א ז"ל בחידושיו בברכות ובשבת, ושכן פירש רב האיי גאון ז"ל, והביאוהו נמי הר"ן ז"ל בפירושו על הלכות הרי"ף ז"ל, והריטב"א

ז"ל בחידושיו בשבת. וכן פירש הר"א אלשבילי ז"ל בשיטתו לברכות, והרב קרבן נתנאל בשבת סימן ה' אות ר' בשם הרשב"א ז"ל, וכתב שכן נהג מהרש"ל וכן מנהגי, ע"כ. וכ"כ הגר"א ז"ל בביאורו סימן רע"ד ס"א שהעיקר כמ"ש רש"ל ושל"ה וכו' ע"ש ובחידושיו לברכות. וע"ע בספר גימוקי אורח חיים להגאון מהרז"א שפירא ז"ל שם. ובאמת דאין הכרע ואין הכרח לפירוש רש"י ז"ל מלשון אחד משלושת הפוסקים עמודי ההוראה ז"ל, לבד מהרמב"ם ז"ל בפ"ז מהלכות ברכות דין ג' שלמד מעובדא דר"ז דלא יבצע פרוסה גדולה מכביצה, והביאו הטור ז"ל סימן קס"ז. מוכח דפירש כרש"י ז"ל, ועיין ב"י שם [ויל"ע עוד בדעת הרמב"ם ז"ל בכ"ז, ואכמ"ל]. וע"ע מש"כ לעיל ד"ה והנה גרסי' [וכבר כתבנו שם דלדידן אין לעשות כן]:

גם הגאון מהר"ד משרקי ז"ל בשתילי זתים ס"ק מ"ז העתיק תחילת דברי המג"א ז"ל מש"כ בשם הד"ח ז"ל, ולא העתיק קושיותיו, אשר יאמר דניח"ל בסברת הד"ח ז"ל, אך לא טרח ליישב הקושיות, כי כן דרכו להביא רק מסקנת עיונו הזך בדרך פסקי דינים להלכה ולמעשה, כידוע לכל הרגיל בספרו הנז' וכמ"ש ג"כ בהקדמתו ז"ל [משא"כ בספרו שו"ת רביד הזהב, שם מאריך במשא ומתן ובפלפול בדברי הפוסקים]. אמנם בכמה מקומות ביאר בארוכה בחידושיו שבסוף ספר שו"ת רביד הזהב [איני יודע על מה סמך המו"ל שכתב שם שחידושים אלו הם מבנו הגאון מהר"י משרקי ז"ל. כי מכמה מקומות מוכח בהדיא שהם ממהרד"ם ז"ל כמ"ש במקו"א, וכ"ה בהדיא בכת"י שלא היה לפני המו"ל] על מה בנה יסודו בפסקיו בספר שת"ז. וכן מצאתי להרב שכ"ג ולהגאון מהרי"ח בכרך ז"ל בספר מקו"ח הנמ"ח שהעלו סברת הד"ח ז"ל בפשיטות:

והנה הרשב"א ז"ל בחידושיו תירץ דמאי דנתן ר"א לר"ז לבצוע הוא משום דר"ז חשיב כבעה"ב, כיוון שהסעודה בשבילו ומחמתיה, וכבר הזכרנו זה לעיל. וכ"כ הר"א אלשבילי ז"ל, והרא"ש בתוספותיו, והגאון חיד"א ז"ל בשיטתו לברכות ובמחב"ר שם, ומה דר"ז סירב הוא משום דס"ל דאין לחלק בזה ובכ"ג בעה"ב בוצע, ע"ש. וכ"כ בספר קובץ שעל הרמב"ם בפ"ז מהלכות ברכות דין ב' בשם הרשב"א ז"ל ושכן דעת הרמב"ם ז"ל, יע"ש [וראיתי בספר שלימה משנתו שביאר בכוונת הרשב"א ז"ל דכיוון דר"א נדר לעשות סעודה לכבוד ר"ז, חשיב ר"ז כבעה"ב, משא"כ בעלמא, ע"ש. ואין אנו צריכין לזה, ולא כך הבינו האחרונים ז"ל עיין עליהם, אלא בכ"מ שהסעודה לכבוד מישהו ומחמתיה הרי הוא כבעה"ב אף בלא נדר. וע"ע להלן ד"ה ולעניין]. ולפ"ז ראיית המג"א ז"ל מעובדא דר"א אינה ראייה, דשאני התם דמה שנתן לר"ז לבצוע הוא משום דר"ז חשיב כבעה"ב

כי הסעודה מחמתיה, משא"כ בעלמא כשאין הסעודה לכבוד הגדול דבעה"ב בוצע דווקא. וכבר הרגישו בזה הגאון חיד"א ז"ל שם והרב בני בנימין בפ"ז מהלכות ברכות דין ב'. ואפשר לומר בדרך משא ומתן, דהמג"א ז"ל לא ניח"ל בסברת הרשב"א ז"ל, כיוון דמ"מ קשה הא עיקר הטעם דבעה"ב בוצע הוא כדי שיבצע בעין יפה, וזה לא שייך כלל בר"ז אף שהוא כבעה"ב (עיין שכ"כ ג"כ בספר קובץ שם). ולקושית הרשב"א ז"ל ישיב המג"א ז"ל דאדרבה משם ראייה דבכ"ג אפשר לכבד הגדול לבצוע, אף דקיימ"ל בעה"ב בוצע כדי שיבצע בעין יפה, דמ"מ אין זה קפידא, ואם רוצה לכבד לגדול הרשות בידו. אמנם הרשב"א ז"ל ס"ל דכיוון שהסעודה מחמתיה אינו בוש ובוצע בעין יפה. והוכרח הרשב"א ז"ל לומר דמ"ש בעה"ב בוצע דהוא קפידא, ומה דר"א נתן לר"ז לבצוע הוא משום דר"ז חשיב כבעה"ב, משום דאלת"ה תיקשי אמאי לא כיבד לשאר הגדולים שהיו שם אחר שר"ז סירב, כי היו שם גדולים הרבה כדאיתא התם דעביד סעודתא לכולהו רבנן. אלא ודאי דבעה"ב בוצע דווקא, ושאני ר"ז דחשיב כבעה"ב, ולהכי לא כיבד לשאר הגדולים שהיו שם. וע"ז ישיב המג"א ז"ל דאינו מוכרח, דאפשר דלא הוה התם גדול מר"א לבד מר"ז, כי ידוע דר"ז ור"א מגדולי האמוראים היו, ודו"ק:

וראיתי להרב מאמ"ר ז"ל שם שהקשה על ראיית המג"א ז"ל מדברי הרשב"א הנז' ע"ש. אמנם ע"פ מש"כ בס"ד אין מקום לקושיא זו. מה גם דהגאון חיד"א ז"ל הרגיש בזה ועכ"ז לא מלאו לבו לדחות דברי המג"א ז"ל מכח דברי הרשב"א ז"ל, רק כתב דהי"ל להמג"א ז"ל לרמוז דלסברת הרשב"א ז"ל אין מקום לזה. גם מה שהקשה המאמ"ר ז"ל דמה ראייה מייתי המג"א ז"ל לסברת הד"ח ז"ל מהמעשה הנזכר בתלמוד וכו', הנה ע"פ מש"כ משם הגאון חיד"א ז"ל בביאור דברי המג"א ז"ל אין מקום לקושיא זו. ובלא"ה לק"מ, די"ל דאין כוונת המג"א ז"ל אלא להביא ראייה לעיקר דינו של הד"ח ז"ל דאפשר לכבד לגדול, ולאו מטעמיה, ואין כוונתו להביא ראייה לטעמו של הד"ח ז"ל. עוד הקשה המאמ"ר ז"ל דאדרבה מעובדא דר"א מוכח דאין רשאי לכבד לגדול, דהא בתר דא"ל ר"ז לא ס"ל מר וכו' הדר ביה ר"א ממילתיה ובצע בעצמו, ע"ש. הנה כן הקשה נמי הגאון מהרר"י פלאג'י ז"ל בספר יפה ללב שם. אמנם לענ"ד נראה דלא קשה מידי, דאין הכרח ואין הכרע דר"א הודה לו לר"ז, ומאן לימא לן ומאי משמע דהדר ביה ר"א ממילתיה, דאפשר לומר דר"א ס"ל דבעה"ב בוצע, אלא דס"ל דיכול לכבד לגדול, ור"ז ס"ל דבעה"ב בוצע בכ"ג ואינו יכול לכבד לגדול. ומה דלבסוף בצע ר"א בעצמו, לאו משום דהודה לר"ז, אלא דלא רצה להפציר בו ביותר והניח לו לעשות כסברתו. גם בחלוקה השניה דאמ"ל לר"ז לברך ברהמ"ז, ואמ"ל ר"ז

דבוצע מברך, נראה דלבסוף בירך ר"א, ולאו משום דמודי ליה, דאם איתא דהודה לו אמאי שאלו בגמ' ואיהו כמאן ס"ל, הול"ל ואיהו מאי סבר, בלשון עבר. ומדקאמרי ואיהו כמאן סבירא ליה, מוכח דלא הדר ביה. וכ"ש לפי מש"כ הרב מער"ק ז"ל דלבסוף בירך ר"ז ע"ש, דמוכח דלא הדר ביה ר"ה ממילתיה, אף שאין דברי מער"ק ז"ל מוכרחין, ודו"ק. נמצא דאין הכרח דהודה לו לר"ז, ושפיר מייתי המג"א ז"ל ראייה מעובדא דר"א, ודו"ק. מה גם דמצינו לכמה מן הראשונים ז"ל שהביאו ראייה זו כנז"ל. גם מה שהקשה הרב ערוך השלחן ז"ל בסכ"ט, ע"פ מש"כ בס"ד לק"מ. ודבריו ז"ל שם תמוהין עד מאד. וע"ע בהגהות החת"ס ז"ל על השו"ע:

עוד עלה במחשבה לומר דמאי דאמור בעה"ב בוצע כדי שיבצע בעין יפה, הנ"מ כשהאורח יחידי עם בעה"ב, והאורח בוצע רק לעצמו, אז בוש הוא לבצוע לעצמו בעין יפה, להכי אמור דבעה"ב בוצע. משא"כ כשהאורחים מרובים דבוצע אף לאחרים, וכ"ש לפי מה שנהגו בתימן בזמן מהרי"ץ ז"ל שבוצע תחילה לאחרים ואח"כ לעצמו, א"כ אינו בוש לבצוע בעין יפה, ונעשה כשלוחו של בעה"ב [הגאון מהר"ש קרח יצ"ו (מח"ס עריכת שלחן) העיר ע"ז בזה"ל, בעה"ב בוצע בעין יפה כי הוא משלו, אבל אורח גם כשבוצע לרבים אינו בעה"ב כדי שיבצע בעין יפה, ואדרבה כשהוא בוצע לרבים בוש יותר להראות נדיבותו על פת בעה"ב. וע"כ י"ל כמ"ש לעיל שמ"ש בעה"ב בוצע כדי שיבצע בעין יפה היינו כשבוצע כדי הספק סעודתו. שאם הוא כזית כפי שנהוג ואח"כ יש לו לאכול כדי צרכו, מה שייך שיבצע בעין יפה, והרי בעה"ב הניח לפניו כדי צרכו, ועינו היפה כבר הראה קודם לברכה, עכ"ד ודפח"ח. אך הנחתי הדברים כפי שהם, והמעיין יבחר, כי לא נפק"מ לדינא]. ויש לדחות זה מדקדוק לשון הרמב"ם ז"ל שכתב ואם כולם בעה"ב הגדול שבהן בוצע וכו', דמשמע דאם רק אחד מהן בעה"ב והשאר אורחין, דבעה"ב בוצע אף כשהאורחים מרובים. וכ"מ מלשון מר"ן ז"ל בשו"ע. ואפשר לומר דרך פלפול דהיא היא גופא פלוגתא דר"ז ור"א, דר"א ס"ל דיש לחלק בין אורחין רבים לאורח יחידי, ולהכי נתן לר"ז לבצוע כיוון דהמסובים שם רבים היו. ור"ז ס"ל דאין לחלק בזה, וזו היא כוונתו במ"ש לר"א לא ס"ל מר להא דר"י דאמר מדנפשיה בעה"ב בוצע מילתא בלא טעמא דמשמע דבכ"ג בעה"ב בוצע אף כשהאורחים מרובים. והקשו ואיהו כמאן ס"ל, כלומר כמאן ס"ל במאי דנתן לר"ז לבצוע, הא בעה"ב בוצע בכ"ג וכמ"ש ר"ז. ועוד כמאן ס"ל דנתן לר"ז לברך ברהמ"ז, הא בוצע מברך. ותירצו דס"ל כר"י דאמר מילתא אחריתי בשם רשב"י, בעה"ב בוצע כדי שיבצע בעין יפה, דהיא מילתא בטעמא, דלטעם זה יש לחלק בין רבים למועטים. ובזה נמי מיושבים כל הדקדוקים שכתבנו לעיל בסוגית התלמוד, ודו"ק:

ולעניין מה שנוהגין ליתן לחתן לבצוע, הנה כ"כ רש"י ז"ל בברכות דף מ"ז ע"א ד"ה קדים, שהחתן רגיל לבצוע. וכ"כ התוס' ז"ל שם בד"ה אין, ע"ש. והביאם מר"ן ז"ל בב"י סימן קס"ז. וכ"כ הגאון מהרד"ם ז"ל בשת"ז ס"ק מ"ד, ועוד רבים מן האחרונים ז"ל. והטעם נראה לומר ע"פ מש"כ בס"ד לעיל בריש הסימן שבזה"ז צריך ליתן לגדול שבמסובין לבצוע ולא בעה"ב ע"ש, א"כ שפיר נותנין לחתן לבצוע, כי הוא הגדול, וכמו שידוע שחתן דומה למלך כדאיתה בפרקי דר"א (ג' ט"ז). וכן בשאר דברים מכבדים אצלינו את החתן ביותר, כשנכנס קמים מפניו, וכיו"ב. ולכן ג"כ נותנין לו לבצוע. כך שמעתי מהגאון מהר"י צובירי ומהגאון מהר"י הלוי אלשיך יצ"ו. ועיין פתח הדביר ריש סימן קל"ה:

ונראה לתטעים המנהג ע"פ מש"כ הרשב"א ז"ל בחידושיו לברכות דף מ"ו ע"א, דמי שנעשה הסעודה בשבילו ולכבודו חשיב כבעה"ב והוא בוצע יע"ש, והוב"ד לעיל. ומטעם זה נהגו ליתן לחתן לבצוע, כי הסעודה בשבילו ומחמתיה [ועיין לעיל ד"ה והנה הרשב"א, מש"כ בשם ספר שלמה משנתו בביאור דברי הרשב"א ז"ל הנז' ועפ"ד אין מקום למש"כ כאן גבי חתן. אמנם כבר כתבנו שם דאין אנו צריכין לביאורו, ודברי הרשב"א ז"ל כפישוטם, וכ"מ מדברי האחרונים ז"ל]. שוב מצאתי להרב שגיאור ז"ל בשו"ע שלו שם סי"ט שכתב בזה"ל, וכן החתן ביום חתונתו הוא קודם לכל לבצוע, אע"פ שיש שם גדול וכהן, שכיוון שהסעודה היא בשבילו ובידו לדחותה, אין קדימה נגדו לשום אדם, עכ"ל. ומש"כ ביום חתונתו, אצלינו המנהג שהחתן בוצע בכל שבעת ימי המשתה. וע"ע בספר מקו"ח הנמ"ח בקיצור הלכות סימן קס"ז סי"ד:

הכלל העולה שמנהגינו שמכבדים לגדול או לחתן לבצוע יסודתו בהררי קדש, ואין לשנות מן המנהג. וכ"כ הרב כה"ח ז"ל ס"ק ק"ה אחר שהביא בקיצור שיטות הפוסקים ז"ל בזה, דע"כ אין לזוז מהמנהג וכו' ע"ש. וע"ע להלן סימן ד' (ד"ה הנה בעניין), טעם למה עדיף ליתן לגדול לבצוע:

סימן ד

שומע כעונה בברכות, וברב עם הדרת מלך

יבאר, א'. טעם למנהגינו שאחד מברך לכולם בכל הברכות. ב'. טעם למנהג המדקדקים שבברכות הארוכות מברכים בלחש עם המברך. ג'. אם יש לחוש משום ברכה שאינה צריכה כשכל אחד מברך לעצמו. ד'. כשאוכל פירות וכיו"ב כשכת כדי להשלים מאה ברכות, כיצד יעשה. ה'. אם מותר לגרום ברכה שאינה צריכה כדי לאפוקי נפשיה מפלוגתא. ו'. איך יש לנהוג בברהמ"ז כשמזמנין, אם יברך בלחש, או יצא בשמיעה לבד. ז'. איך יש לנהוג בקידוש והבדלה. ח'. אם יכול לומר אמצע הברכה בפיו, והפתיחה והחתימה ישמע מהש"צ. ט'. אם עניית אמן מעכבת כשיוצא בשמיעה. י'. מי ששמע ולא כיון, אם יצא יד"ח כשעונה אמן. י"א. אם מותר לענות ברוך הוא וכ"ש בברכה שיוצא בה יד"ח:

מנהגינו בכל הברכות הקצרות, כמו ברכת המוציא וההלל וספירת העומר וכיו"ב, שאחד מברך לכולם, וכולם עונים אמן ויוצאים בשמיעה לבד, ומקפידין ע"ז שלא לברך בעצמם. אמנם בברכות הארוכות, כמו ברכות ק"ש וברהמ"ז וכיו"ב, יש נוהגין לומר בלחש עם המברך מלה במלה, וממהרים לסיים ב' או ג' תיבות קודם המברך, כדי שיוכלו לענות אמן על ברכת המברך ולא יהיו בכלל עונה אמן אחר ברכותיו. וצל"ד מה הטעם לקפידא זו, ומה טעם לחלק בין ברכות קצרות לארוכות:

המנהג הקדום בעולם שאחד מברך לכולם

הנה בעניין מה שנהגו שאחד מברך לכולם, ידוע שכ"ה המנהג הקדמון בכל תפוצות ישראל, וכ"ה המנהג גם בזמן התלמוד. אלא שרבים מן האחרונים ז"ל כתבו דבזה"ז שאינם מקשיבים ומכוונים היטב לברכה, עדיף טפי שכ"א יברך לעצמו. וכ"כ בשו"ע שניאור סימן קס"ז ס"ח גבי ברכת המוציא, שיש שמשיחים בין הברכה לטעימה, לכן עדיף שכ"א יברך לעצמו. ואחריהם נמשכו קהילות רבות. אמנם אנו נוהגין עד היום שאחד מברך לכולם, ולא נשמע אצלינו מעולם מי שיצריך שכל אחד יברך לעצמו. גם הגאון מהר"י הכהן ז"ל (שהיה דיין ור"מ בעי"ת צנעא) בשו"ת חיי שלום סימן ג' אות ל', כתב ע"ד הרב שניאור ז"ל

הגז', שאצלינו אי"צ לזה, שכולם נזהרים בזה ומכוונים לשמוע הברכה, וכ"ש שלא יראה ולא ימצא מי שמשיח בין ברכה לטעימה, ואפילו ע"ה שביניהם. הלכך חייבים אנו בהידור זה ע"ש, והוב"ד לעיל בספר ברכת ה' סימן ח'. גם הרב ערוך השלחן ז"ל שם סעיף כ"ח כתב שמה שנהגו בקהילותיהם שכ"א מברך לעצמו ברכת המוציא אף דקיימ"ל ברב עם הד"מ, היינו משום שאצלם אין המנהג להמתין בברכת המוציא עד שכולם יטלו ידיהם וישבו סביב השלחן, אלא כל אחד נוטל ידיו ומברך המוציא בעוד שהשאר יש שלא נטלו עדיין, וגם אותם שנטלו לא ישבו על השלחן עדיין, ולפיכך א"א כלל שאחד יצא בברכת השני בהמוציא. ולפ"ז אם יש מקום שהבעה"ב ממתין בהמוציא עד שיטלו כולם וישבו על השלחן, ודאי יותר טוב שבעה"ב יברך המוציא והם יענו אמן, והוא יכוין להוציאם והם יתכוונו לצאת בברכתו, עכ"ל. וידוע שאצלינו כולם נוטלים ידיהם ביחד, וממתינים עד שכולם יטלו ידיהם, וכמ"ש ג"כ הגאון מהר"י הכהן ז"ל שם (והוב"ד לעיל בספר ברכת ה' סימן ו'), והוא שם בד"ה ויש שמקשין), וע"ע מש"כ בזה לעיל בפתיחת ספר ברכת ה'. א"כ אין טעם ואין סיבה לשנות המנהג. והנה מלבד הטעם שכתבו המפרשים ז"ל דברב עם הד"מ, עוד יש ליתן טעם לשבח גבי ברכת המוציא, שהרי אצלינו נוהגין ליתן לגדול לברך המוציא וכמ"ש לעיל סימן ג', וא"כ עדיף שהגדול יברך לכולם ולא יברך כ"א לעצמו, יען כי רבים מההמון אינם מברכים כראוי, ואף יש שבולעים כמה תיבות מן הברכה, ובפרט כאן באר"י ת"ו, שבעו"ה כמעט נעלמה חרדת הקדש והיראת שמים שהיתה בחו"ל, ההי"ב. לכן לפחות בעת הזאת יש לזכותם שהגדול יברך בשבילם, כי הוא מן הסתם מברך במיתון ובכוונה, מה גם שאימת המסובין עליו, והשומעים יוצאים יד"ח בשמיעתם כדקיימ"ל שומע כעונה, וכאילו הם עצמם בירכו במיתון ובחיתוך אותיות וכיו"ב. ושמעתי ג"כ מהגאון מהר"י צובירי יצ"ו דמטעם זה העדיפו ליתן לגדול לבצוע אף דקיימ"ל בעה"ב בוצע כדי שיבצע בעין יפה, דס"ל דהוא לאו דווקא ואפשר לכבד לגדול, והעדיפו ליתן לו כדי שיברכו כולם כראוי, עכ"ד. ועמ"ש בס"ד לעיל סימן ג' [ועיין כה"ח סימן קס"ז ס"ק ק"ו שכתב דכשבעה"ב מברך צריך ליזהר לכוין בדעתו להוציא השומעים ולהוציא התיבות כתקנן. ואם הוא מגמגם ואינו מוציא האותיות כתקנן, צריך האורח לחזור ולברך על הפרוסה וכו' ע"כ. אמנם לפי מנהגינו שהגדול מברך, ליכא למיחש למידי, וכמ"ש]. ועפ"ז יש לפרש מ"ש רז"ל בשלהי ברכות (דף ס"ד), כל הנהנה מסעודה שת"ח שרוי בתוכה, כאילו נהנה מזיו השכינה וכו' ע"כ. והובא זה ג"כ במדרש הגדול לרבינו דוד הנגיד ז"ל בפר' יתרו (י"ח י"ב). ופי' שם הגאון מהר"ר ישראל הכהן ז"ל מקדמוני חכמי תימן, בספר סגולת ישראל וז"ל, לפי שת"ח מזכיר דברי תורה על שלחנו [ע"ד משרז"ל בפ"ג דאבות מ"ד, שלשה שאכלו על שלחן אחד ואמרו

עליו ד״ת, כאילו אכלו משלחנו של מקום, ע״כ. ועיין חי׳ אגדות למהרש״א ז״ל בברכות שם] ומברך למי שנותן מזון לבריותיו בכוונה, הוי כאילו השכינה שרויה שם, עכ״ל. וע״ע מש״כ בפר׳ ואתחנן ע״פ ואתם הדבקים. ויש להתבונן בזה, במה זכה אותו שנהנה מסעודה שת״ח שרוי בתוכה עד שאמרו שכאילו נהנה מזיו השכינה, דבשלמא הת״ח שבירך בכוונה זוכה לכך, משא״כ שאר אדם. עוד יש לדקדק במ״ש כל הנהנה וכו׳, דלמה דווקא הנהנה, אף מי ששרוי שם זוכה לזה אף שלא נהנה מן הסעודה. וי״ל דכיוון ששומע הברכה מפי הגדול ויוצא בה יד״ח, כאילו הוא בירך כראוי. וכשם שהת״ח שבירך כראוי זוכה לזה, כך כל אדם ששומע הברכה מפיו ויוצא בה יד״ח זוכה לזה, דכאילו הוא בירך כראוי. ולזה אמרו כל הנהנה וכו׳, דדווקא הנהנה שאוכל שם ושומע הברכה לצאת בה יד״ח הוא זוכה לזה, משא״כ מי שאינו אוכל שם, או אוכל שם ומברך לעצמו, דבמה יזכה לזה, וק״ל. כנ״ל לפרש דרך רמז. ומעתה נבוא בעז״ה לבאר עניין זה מעיקרו ושורשו:

שיטת מהרי״ץ ז״ל שאם כל אחד מברך לעצמו הוי ברכה שאי״צ

כתב הגאון מהרי״ץ ז״ל בשו״ת פעולת צדיק סוס״י רל״ב (והוב״ד לעיל בספר ברכת ה׳ סימן א׳) גבי ברכת המוציא וז״ל, וכבר איפסיקא הלכתא ביומא (דף ע׳ ע״א) דכל שיכול ליפטר בברכה אחת והוא אינו עושה כן, הוי ברכה שאינה צריכה, ע״ש לעניין ובעשור שבחומש הפקודים קורא ע״פ וכו׳. ועוד דמצוה בכך שאחד יוציא את כולם, משום ברב עם הד״מ, וכדאיתא בגמ׳ ברכות דף נ״ג ע״א היו יושבין בבית המדרש והביאו לפניהם אור, בה״א אחד מברך לכולם, ובש״א כ״א מברך לעצמו. ואמרי׳ שם דטעמא דב״ה משום ברב עם הד״מ ולא חיישינן לביטול בית המדרש, עכ״ל מהרי״ץ ז״ל. ור״ל שאם רוצה להחמיר ולברך בעצמו ולא לצאת בשמיעה לבד, הויא חומרא דאתיא לידי קולא, משום דהויא ברכתו ברכה שאינה צריכה, כיוון שיכול היה ליפטר בברכת המברך. וכ״כ הגאון מהר״י הכהן ז״ל בשו״ת חיי שלום סימן ג׳ (והוב״ד לעיל בספר ברכת ה׳ סימן ו׳, והוא שם בסוף הסימן). וכ״כ הגאון מהר״ש קרח ז״ל בתשובה (הובאה לעיל בספר ברכת ה׳ סימן ד׳, והוא שם בריש הסימן) שיש מחכמי הדור שאמרו שאם כל שלחן מברך המוציא לעצמו הויא ברכה לבטלה ע״ש, והיינו ברכה שאינה צריכה. ועיין עוד שם סימן ט״ז, ובפתח האוצר אות י״ד:

דיקדוקים בשיטת מהרי"ץ ז"ל

והנה יש לדקדק בסברת מהרי"ץ וסיעתו ז"ל כמה וכמה דיקדוקים, ותחילה וראש נעתיק לשון התלמוד ביומא, תנן התם (דף ס"ח ע"ב), וקורא אחרי מות ואך בעשור, וגולל ס"ת ומניחו בחיקו וכו', ובעשור שבחומש הפקודים קורא על פה, ע"כ. והקשו בגמ' (דף ע' ע"א) אמאי, נגלול וניקרי. אמר ר"ה בריה דר"י אמר ר"ש, לפי שאין גוללין ס"ת בציבור מפני כבוד ציבור. והקשו, וניתי אוחרינא וניקרי. רב הונא בר יהודה אמר משום פגמו של ראשון, ור"ל אמר משום ברכה שאינה צריכה. ופירש רש"י ז"ל, שיהא צריך לחזור ולברך, עכ"ל. והנה יש להתבונן בדברי מהרי"ץ ז"ל במאי דקאמר וכבר איפסיקא הלכתא ביומא וכו', דפשיטא ליה דאיפסיקא הלכתא כר"ל דאמר טעמא משום ברכה שאי"צ, דמנא ליה הא, דלמא הלכתא כר"ה דאמר טעמא משום פגמו של ראשון, ופליג אטעמא דר"ל, ולדידיה ליכא למיחש לברכה שאינה צריכה. ומה גם שרבינו הגדול הרמב"ם ז"ל בפ"ג מהלכות עבודת יוה"כ דין י' לא הביא רק טעמא דר"ה [וכ"ה בפי' המשנה שם, ובפ"ז דסוטה מ"ה]. וגם בהלכות לא הביאו טעמא דר"ל:

גם הגאון מהר"ש קרח ז"ל בתשובה הנז' (ד"ה ועוד הבאתי ראייה) הקשה ע"ד מהרי"ץ ז"ל ממ"ש מר"ן ז"ל בשו"ע סימן ו' ס"ד דיש מקומות שנוהגין שאחד מברך ברכות השחר וכולם עונים אמן, ואת"כ חוזר אחר ומברך וכולם עונים אמן, וכן עזה"ד עד שמברכין כולם. ואין לערער על מנהגם, כיוון שמתכוונים שלא לצאת, ע"ש ובב"י. מוכח דכל כה"ג שמתכוון שלא לצאת לא הויא ברכה שאינה צריכה, ע"ש ובפתח האוצר שם אות צ"ג:

עוד יש לדקדק בעיקר סברת מהרי"ץ וסיעתו ז"ל דס"ל שאם מברך בעצמו ולא מכוון לצאת בשמיעה לבד דהויא ברכה שאי"צ, ולמדו כן מן הסוגיא דיומא הנז', דלכאורה אין הנדון דומה לראייה ולא קרב זה אל זה, דשאני התם שגורם לעצמו שיברך ברכה אחרת אחר שכבר בירך תחילה. משא"כ בנ"ד דאינו מברך ברכה אחרת, אלא שבמקום שישמע הברכה ויהיה כמברך ממש, תחת זה מברך בעצמו. דמה לי אם יברך בעצמו, מה לי אם ישמע הברכה ויהיה כמברך ממש. וא"כ מהיכי תיתי למימר דבנ"ד הויא ברכה שאי"צ. גם הראשונים ז"ל שלמדו מהאי דיומא לענייגים אחרים, לא למדו אלא לדברים הדומים לזה, כגון הא דכתבו התו"י ז"ל שם בד"ה משום ברכה, וז"ל מכאן יש ללמוד דהשוחט הרבה בהמות או עופות ביחד, אסור להשיח בין שחיטת עוף לחבירו כדי לחזור ולברך, כיוון שיכול לצאת בברכה ראשונה, עכ"ל [וכ"כ הראשונים ז"ל בחולין דף ע"ז,

ועיין שו"ע יו"ד סימן י"ט ס"ה ובמפרשים שם], וע"ע תוס' שבת דף קי"ח ע"א ד"ה במנחה. וכגון הא דאיתא במנחות דף ל"ו ע"א, סח בין תפילה לתפילה, עבירה היא בידו וחוזר עליה מעורכי המלחמה, ע"כ. ופי' הראשונים ז"ל דהיינו שגורם לעצמו לברך ברכה שאי"צ על תפילין של ראש (עי' תוס' שם ד"ה סח, ורא"ש בהלק"ט הלכות תפילין סימן ט"ו, ור"ן בפ"ד דראש השנה דף י"א ע"א מדפי הספר. דלא כפירש"י ז"ל שם) ולמדו כן מן הסוגיא הנז'. בהנך ובכיו"ב הוא דהויא ברכה שאי"צ, כיוון שגורם לעצמו לברך ברכה אחרת אחר שכבר בירך בתחילה. משא"כ בנ"ד שאינו מוסיף שום ברכה, אלא שבמקום שישמע הברכה מאחר ויהיה כמברך ממש, תחת זה מברך בעצמו:

ביאור שיטת מהרי"ץ ז"ל

והנה לקושיא הראשונה י"ל בפשיטות, דס"ל למהרי"ץ ז"ל דר"ה לא פליג אטעמא דר"ל, ומודה דהוי נמי משום ברכה שאי"צ, אלא דמאי דאמר טעמא משום פגמו של ראשון, הוא משום דניח"ל למיהב טעמא דשייך בדיני קריאת ס"ת, משא"כ טעמא דמשום ברכה שאי"צ שהוא טעם כללי. ולעולם אימא לך דאף ר"ה ס"ל בטעמא דר"ל דהוא נמי משום ברכה שאי"צ. ולפ"ז לק"מ ממאי דלא זכרו הרמב"ם והרי"ף ז"ל טעמא דר"ל, דלעולם אף אינהו מודו לטעמא דר"ל, אלא דעדיפא מיניה נקטו טעמא דשייך בדיני קריאת ס"ת. א"נ י"ל דר"ה נמי ס"ל דבעלמא אסור לגרום ברכה שאי"צ, אלא דס"ל דהכא גבי כהן גדול לא שייך ברכה שאי"צ, שהרי יש סיבה לזה מפני כבוד הציבור כדאיתא התם, והיכא דיש סיבה מותר לגרום ברכה שאי"צ וכמ"ש בעז"ה להלן. ולהכי הוצרך למיהב טעמא אוחרינא. אמנם ר"ל ס"ל דאף מפני כבוד הציבור אסור לגרום ברכה שאי"צ, דידחה כבוד הציבור ולא יגרמו ברכה שאי"צ. ואפשר דר"ה ס"ל דכבוד הציבור דוחה זה, לפי שאינו אלא גרם, ואינה ברכה לבטלה ממש, וכמשי"ת בעז"ה להלן סוף ד"ה והשתא. וא"כ הרמב"ם והרי"ף ז"ל שלא הזכירו טעמא דר"ל, לאו משום דס"ל דמותר לגרום ברכה שאי"צ, אלא דס"ל כר"ה דהכא לא שייך ברכה שאי"צ, כיוון שיש סיבה לזה. אבל בעלמא מודו דאסור לגרום ברכה שאי"צ. **ומ"ש** מהרי"ץ ז"ל בלשון וכבר איפסיקא הלכתא, הנה חזינן דלא איפסיקא הלכתא הכי בהדיא. אמנם אשכחן ג"כ למר"ן ז"ל בכ"מ פ"ו מהלכות יסודי התורה דין ט' שכתב בלשון ואיפסיקא הלכתא, אף דבגמ' התם לא איפסיקא הלכתא הכי בהדיא, אלא דמשמע דהכי הלכתא, וכמ"ש במער"ק שם. ויל"ע עוד בזה:

ואשכחן לרבינו הרמב"ם ז"ל כיו"ב דלא חייש לברכה שאי"צ היכא דיש

סיבה להרבות בברכות, והוא מש"כ בפ"ז מהלכות תפלה דין ט"ו וט"ז וז"ל, בשבתות וימים טובים שהתפלה שבע ברכות, וכן אם לא נתחייב בשאר הימים בכל הברכות האלו וכו', צריך להשלים מאה ברכות מן הפירות. כיצד, אוכל מעט ירק ומברך לפניו ולאחריו. וחוזר ואוכל מעט מפרי זה ומברך לפניו ולאחריו. ומונה כל הברכות עד שישלים מאה בכל יום, עכ"ל. הרי לך בהדיא שכיוון שצריך להשלים מאה ברכות, לא חיישינן לברכה שאי"צ. ואדרבה הוו להו ברכות הצריכות, כמ"ש הרמב"ם ז"ל בשלהי הלכות ברכות וז"ל, ולעולם יזהר אדם בברכה שאינה צריכה, וירבה בברכות הצריכות. וכן דוד אומר בכל יום אברכך, עכ"ל. וביאר בזה הגאון מופת הדור מהר"ח כסאר יצ"ו בספר שם טוב שם וז"ל, ומ"ש רבינו ז"ל וירבה בברכות הצריכות, היינו כעין הא דאיתה בפרק התכלת, אר"ח ב"א בשבתות וי"ט דלא נפישי ברכות (וחסרים לו ממאה ברכות), ממלא להו באספמי ומגדי וכו'. וזהו מה שסיים בדברי דוד המלך ע"ה שתיקן מאה ברכות, בכל יום אברכך ואגדלה שמך לעולם ועד, עכ"ל ודפח"ח. גם השל"ה ז"ל כתב בהדיא דבשבת אם הביאו לו פירות בתוך הסעודה, רשאי להניחם לאחר הסעודה כדי לברך עליהם ברכה אחרונה ולהשלים מאה ברכות [ועיין להלן סוד"ה והנה כתב מרן]. וכ"כ בשו"ע שניאור סימן רט"ו ס"ד, והא"ר סימן ר"צ סק"א, והרב ערוה"ש ז"ל סימן ר"ו סי"ב וסימן ר"צ ס"א. [וכיו"ב כתב הרא"ש ז"ל בתשו' כלל כ"ב ס"ד שאם נמשכה סעודת שחרית בשבת עד זמן מנחה, מפסיק הסעודה ומברך ברכת המזון, ונוטל ידיו ומברך המוציא, כדי לקיים סעודה שלישית יע"ש. ופסקה מר"ן ז"ל בשו"ע סימן רצ"א ס"ג]. וע"ע להגאון הראשל"צ מוהר"ר עובדיה יוסף יצ"ו בשו"ת יחוה דעת ח"ו סימן כ"ב שהאריך בשיטות הפוסקים ז"ל בזה [אמנם אין מנהגינו כן, ואכמ"ל]:

וראיתי להרב לח"מ ז"ל שכתב ע"ד הרמב"ם ז"ל הנז' בזה"ל, קצת קשה, דמשמע דה"ק שיאכל תחילה מעט מן הפרי ויברך ברכה אחרונה, ואח"כ מאותו הפרי עצמו יאכל מעט. וזה נראה דאסור משום דאסור לגרום בברכות. אלא נראה דרבינו ודאי לא קאמר אלא שאם אכל ירק ולא היה בדעתו לאכול יותר בעת ההיא, כשיעבור אותו העת צריך שיחזור ויאכל מאותו פרי כדי להשלים. והשתא לא הוי גורם בברכות, שכשאכל בתחילה ובירך לבסוף, לא היה בדעתו לאכול יותר, עכ"ל. וכ"כ הרב מער"ק ז"ל שם. וכ"כ עוד רבים מן האחרונים ז"ל דאף בשבת אסור להרבות בברכות כדי להשלים מאה ברכות. אמנם לענ"ד לבד דלא משמע כן מלשון הרמב"ם ז"ל, עוד קשה שאם כ"ה כוונת הרמב"ם ז"ל, הנה אף כשאין צורך מותר לעשות כן ואין בזה משום ברכה שאי"צ, א"כ מה חידש לנו הרמב"ם ז"ל בזה, די במ"ש צריך להשלים מאה ברכות מן הפירות, ואנן ידעינן

באיזה דרך שאין בו משום ברכה שאי״צ. א״ו לענ״ד דהדברים כפישוטן, ומשום דסד״א דאין לעשות כן משום ברכה שאי״צ, קמ״ל דהכא כיוון דיש סיבה כדי להשלים מאה ברכות מותר לעשות כן ולא הוי ברכה שאי״צ, ודו״ק. וכ״ש לפמש״ל משם הרמב״ם ז״ל והש״ט יצ״ו בשלהי הלכות ברכות:

ובהיותי בזה ראיתי להגאון מהרי״ח ז״ל בשו״ת תורה לשמה סימן ס״ד, שנשאל במי שאוכל מזונות ורוצה לאכול תמרים ג״כ, אם מותר לו לברך ברכה אחרונה על המזונות ואח״כ יאכל התמרים כדי שיברך עליהם ברכה ראשונה ואחרונה. או דילמא הרי זה מרבה ברכות מאחר שדעתו לאכול תמרים ג״כ, יאכלם עתה קודם ברכה אחרונה של מזונות, ויברך ברכה אחרונה לשניהם שיכללם ביחד. ובתשובתו הביא דברי הרמב״ם ז״ל הנז׳, ואח״כ כתב, על כן ה״ה בנידון השאלה, דאין בזה חשש משום ברכה שאינה צריכה. ונידון השאלה כ״ש הוא [א״ה, שמא כוונתו ז״ל לומר דמה התם בנידון דהרמב״ם ז״ל דברכה אחת לכולם ואפ״ה לא חייש לברכה שאי״צ, כ״ש בנידון השאלה שלמזונות ברכה אחרת ולתמרים ברכה אחרת אלא שיכול לכלול אותם בברכה אחת, כ״ש דלא הויא ברכה שאי״צ. וכיו״ב כתב בש״ע שניאור סימן רט״ו דהיכא שרוצה לאכול שני מינים שלכל אחד ברכה אחרונה אחרת, אבל יכול לכלול שניהם בברכה אחת, רשאי לאכול מין אחד ולברך, ולאכול מין אחר ולברך. כי לכל אחד יש ברכה המיוחדת לו, יעו״ש]. והטעם, דאדם רשאי לעשות סדר אכילתו כרצונו ואין אנחנו מכריחים אותו ואומרים לו אכול מזה ואכול מזה, וכן אכול הכל עכשיו כדי שלא תרבה בברכות, עכ״ל. ודבריו ז״ל תמוהין, דממ״נ אם פירש דברי הרמב״ם ז״ל כמ״ש הלח״מ ז״ל, א״כ אין הנידון דומה לראייה, דשאלת השואל היתה אם מותר לו לאכול המזונות ולברך ברכה אחרונה, ומיד לברך ולאכול התמרים. ואם דברי הרמב״ם ז״ל כפישוטן וכמ״ש בס״ד, א״כ פשיטא דאין לעשות כן כשאין צורך, ורק כשיש צורך התיר הרמב״ם ז״ל לעשות כן. דאל״כ אין מקומו בהלכות תפילה אלא בהלכות ברכות. אמנם מסוף דברי מהרי״ח ז״ל משמע קצת דמיירי שאינו רוצה לאכול שני המינים בזמן אחד, וא״כ הוא כפי׳ הלח״מ ז״ל ממש, וליכא בזה משום ברכה שאי״צ, וצ״ע:

והשתא דאתינא להכי דהיכא שיש סיבה מותר לגרום ברכה שאי״צ, הנה לפ״ז יש ליישב ג״כ את הקושיא השניה שהבאנו משם הגאון מהר״ש קרח ז״ל ממ״ש מר״ן ז״ל בסימן ו׳, והוא דס״ל למהרי״ץ ז״ל דשאני התם גבי ברכות השחר שמה שהתיר מר״ן ז״ל לעשות כן הוא משום שיש סיבה לזה, וכמ״ש המג״א ז״ל שם בסק״ט דמה שעושין כן הוא כדי לענות צ׳ אמנים ע״ש. וכיוון שיש סיבה לזה

מותר לגרום ברכות שאי"צ, וכמש"ל בדין מאה ברכות. והנה אשכחן למהרי"ץ ז"ל כיו"ב דלא חייש לברכה שאי"צ היכא שיש צורך, והוא מש"כ בעץ חיים ח"א דף א' ע"ב וז"ל, אע"פ שלא יוכל לסיים מאה ברכות, מ"מ צריך לכפול סעודתו כדי שיברך ברהמ"ז פעמים, עכ"ל בשם הרי"ץ ז"ל. א"כ נוכל לומר דה"ג גבי ברכות השחר, שכיוון שיש סיבה, להכי התיר מר"ן ז"ל לעשות כן. משא"כ בנ"ד גבי ברכת המוציא וכיו"ב שאין שום סיבה וטעם שכ"א יברך לעצמו, לכך הצריך מהרי"ץ ז"ל שכולם יצאו בברכה אחת, ושאם לא עושים כן ומברכים כל שלחן לעצמו הויא ברכה שאי"צ. כנלע"ד ליישב על צד הדוחק, כי מלבד דלא משמע כן מלשון מר"ן ז"ל, עוד יש מקום רב לחלק בין הנושאים, דכשרוצה להשלים מאה ברכות או להשלים ג' סעודות בשבת שהם חובה, באלו דווקא התירו לגרום ברכות שאי"צ, שהברכות עצמן צריכות הן. משא"כ גבי ברכות השחר שהוא רק כדי לענות צ' אמנים, שאינו חובה ואינו אלא מדרש בעלמא, בזה מסתברא דאסור לגרום ברכות שאי"צ. ובאמת זהו טעם מחלוקת הפוסקים ז"ל אם מותר לגרום ברכות שאי"צ כדי להשלים מאה ברכות, די"א דחיוב מאה ברכות יש בכוחו להתיר גרם ברכה שאי"צ, ויש חולקים. ושמא י"ל דמשום שהוא רק גרם ברכה שאי"צ, יאינה ברכה לבטלה ממש, שהרי עתה מחוייב הוא בברכה, לכך התירו אף בלא סיבה מספקת [שו"ר מה שהאריך בזה החיד"א ז"ל בברכ"י סימן מ"ו אות ו', עש"ב]. וכמו שמצינו להפוסקים ז"ל בכיו"ב דבשביל לאפוקי נפשיה מפלוגתא רשאי לגרום ברכות שאי"צ, כמ"ש הב"ח ז"ל בסימן תע"ג ד"ה ולר"י וד"ה ולעניין, שבעל נפש הרוצה לצאת ידי חובת כל הגאונים, יאכל בטיבול ראשון כזית, ויכוון שלא לפטור את המרור, וממילא יברך אחר הטבול הראשון בורא נפשות לדברי הכל וכו'. ואין כאן משום ברכה שאינה צריכה, מאחר שאינו עושה כן אלא לאפוקי נפשיה מפלוגתא, ע"ש. וכ"כ מר"ן ז"ל בשו"ע סימן קע"ד ס"ד, והפר"ח ז"ל ביו"ד סימן י"ט, ומהרי"ץ ז"ל בז"ת שם סק"כ, והערה"ש סימן ח' אות ז' וסימן קע"ד וסימן קע"ו, והבא"ח א' פר' שמיני ס"ז [אמנם בעיקר ד"ז עדיין צ"ע. ועוד דלכאורה יש לחלק, דשאני התם דעכ"פ מברך ע"פ אותו פוסק דס"ל הכי, משא"כ הכא, ודו"ק]. והטעם לכל זה, כי אינו אלא גרם ברכה שאי"צ, ולא ברכה לבטלה ממש, שהרי עתה אחר שגרם לעצמו לברך ברכה אחרת, חייב הוא בברכה. ועפ"ז יש לבאר מש"כ מקצת מן הראשונים ז"ל דמותר לענות לקדיש ולקדושה בין תפילין של יד לשל ראש ולא הוי ברכה שאי"צ (עיין ב"י סימן כ"ה). דכיוון שיש סיבה וצורך לענות, לא הויא ברכה שאינה צריכה, ואכמ"ל:

ולקושיא האחרונה שכתבנו שמה שאסרו רז"ל לגרום ברכה שאי"צ היינו

דווקא היכא שגורם לעצמו לברך ברכה אחרת אחר שכבר בירך, אבל בנ"ד מה לי אם יברך בעצמו, מה לי אם ישמע הברכה מאחר ויהיה כמברך ממש. לזה י"ל בדוחק ע"פ מה שנחלקו האחרונים ז"ל במאי דקיימ"ל שומע כעונה, אי הוי ממש כעונה שכאילו השומע בירך בפיו ממש, או שרק יוצא יד"ח אבל אינו כמברך ממש. וצ"ל דס"ל למהרי"ץ ז"ל כמד"א דלא הוי כמברך ממש אלא רק יוצא יד"ח, ולכן אם במקום שישמע הברכה ויצא יד"ח תחת זה בירך בפיו ממש, הויא ברכה שאי"צ, כיוון שיכול היה לצאת יד"ח בשמיעה לבד. דבשלמא למד"א דשומע כעונה ממש, לא הויא ברכה שאי"צ, דמ"ל אם ישמע הברכה ויהיה כמברך ממש מ"ל אם יברך בפיו. כנלע"ד ליישב בדוחק, כי אין דרכינו ודרך רבותינו בחקירות מעין אלו. וכ"ש דבהדיא כתב הרמב"ם ז"ל בפ"א מהלכות ברכות דין י"א שהשומע ברכה ועונה אמן הרי הוא כמברך ממש [אמנם לכאורה י"ל בזה, ואכמ"ל]. מה גם דאשכחן למהרי"ץ ז"ל גופיה דס"ל דשומע כעונה ממש וכאילו בירך בפיו, כמ"ש בספרו זבח תודה סימן א' ס"ק נ"ד, ע"ש. אמנם על כרחין יש לדחוק כן. ואין לדחות זה ממ"ש בברכות דף נ"ג ע"ב גדול העונה אמן יותר מן המברך, ומ"ד אחד המברך ואחד העונה אמן במשמע, אלא שממהרין למברך יותר מו העונה, ע"כ. דמשמע לכאורה דשומע כעונה ממש וכאילו בירך בפיו, ואדרבה מ"ד דגדול הוא יותר מן המברך. זה אינו, דלא דיברו התם אלא לעניין מעלת ושכר העונה אמן, לא לעניין אם הוא כאילו בירך בפיו ממש. ובזה יש ליישב מש"כ הרמב"ם ז"ל שם וז"ל, כל העונה אמן אחר המברך הרי זה כמברך, עכ"ל. והקשו המפרשים ז"ל דהרמב"ם ז"ל לא כתב כחד מהני שהזכירו בתלמוד וכנז"ל. וע"פ מש"כ בס"ד לק"מ, דהרמב"ם ז"ל לא דיבר לעניין מעלת ושכר העונה, אלא לעניין שהוא כאילו בירך בפיו ממש, ובגמ' לא איירו אלא לעניין מעלתו ושכרו, ודו"ק [שו"ר שכבר נחלקו המבי"ט ומה"ר ישראל ז"ל בביאור דברי הרמב"ם ז"ל אלו, עיין תשו' המבי"ט סימן ק"פ]:

קושיות אחרות על שיטת מהרי"ץ ז"ל

איברא דאכתי קשיא לי על סברת מהרי"ץ ז"ל וסיעתו מהא דאיתא בברכות דף נ"ג ע"א, היו יושבין בבית המדרש והביאו לפניהם אור, בה"א אחד מברך לכולם. ובש"א כ"א מברך לעצמו. וטעמייהו דב"ה אמור התם משום ברב עם הד"מ. וקשה דאם איתא לסברת מהרי"ץ ז"ל, אמאי הוצרכו לטעם ברב עם הד"מ, הול"ל בדרבה מיניה שאחד מברך לכולם משום ברכה שאי"צ. א"ו דליכא בזה משום ברכה שאי"צ, ואי לאו טעמא דברב עם הד"מ לא היו מצריכים ב"ה שאחד

יברך לכולם. גם על מאי דתנן בברכות דף מ"ב ע"א היסבו אחד מברך לכולם, כתבו הראשונים ז"ל שהוא משום ברב עם הד"מ. משמע דאי לאו האיי טעמא אין צריכין שאחד יברך לכולם, וליכא משום ברכה שאי"צ. ומהרי"ץ ז"ל גופיה הביא טעמא דברב עם הד"מ בסמוך ונראה מיד אחר שכתב דהויא ברכה שאי"צ, וכמו שהעתקנו לשונו לעיל. והיא ראייה לסתור דבריו הראשונים. גם בדין צירוף חבורות לזימון כתב הב"ח ז"ל בסימן קצ"ה שהוא באם ירצו, דכיוון שיש בכל חבורה שיעור זימון, כבר מקיימים בזה מצוות ברב עם הד"מ. ואם איתא לסברת מהרי"ץ ז"ל, מאי האיי דקאמר אם ירצו, הא אם כל חבורה תברך לעצמה הויא ברכה שאי"צ, ואין זה תלוי ברצונם. וכן ראיתי להגאון מהר"ש קרח ז"ל בתשובה הנז' שהעיר ע"ד מהרי"ץ ז"ל מדברי הב"ח ז"ל אלו, וע"ש בפתח האוצר אות צ"ד. וכן מוכח עוד בדוכתי טובא בדברי הפוסקים ז"ל דבנ"ד ליכא משום ברכה שאי"צ. וכ"מ ג"כ ממה שנוהגין בכל תפוצות ישראל שכשהכהנים נושאים כפיהם מברכין אשר קדשנו וכו' כל אחד לעצמו, ולא נותנים לאחד מהם שיברך לכולם:

והנה כתב מר"ן ז"ל בשו"ע ריש סימן קס"ח שאם היו לפניו פת שלם שעורים (שחשיבותו להיותו שלם) וחתיכות פת חטים (שחשיבותו להיותו פת חטים ולא שעורים), מניח הפרוסה תחת השלימה ובוצע משתיהן, כי לכ"א יש חשיבות אחרת. וכתב הב"ח ז"ל שאם אחר מיסב עמו, יברך אחד על השלימה ואחד על הפרוסה. וכ"כ רש"ל והשל"ה ז"ל. וכתב עליהם המג"א ז"ל שם סק"ב וז"ל, וצ"ב דאיך נעשה פשרה שלא נזכר בגמ', דהא אפילו בית המדרש מבטלין שיברך אחד לכולם משום ברב עם הד"מ וכו' ע"ש [ודרך אגב, מדבריו מוכח דבשנים נמי חשיב רב עם. וכבר רמזתי ע"ז לעיל בפתח האיצר סימן ט"ז אות ג']. ואם איתא לסברת מהרי"ץ ז"ל, הו"ל להמג"א ז"ל להשיגם בדרבה מיניה, ולומר שאין לעשות כן משום דהויא ברכה שאי"צ, דהא גם שנים שאוכלים יחד יכול אחד לברך לכולם כמבואר בסימן קס"ז ריש סי"א. וליכא למימר דס"ל להמג"א ז"ל דכשיש סיבה לא הויא ברכה שאי"צ וכמש"ל, והכא הא יש סיבה. זה אינו, דמלבד דלא חשיב צורך כיוון שיכול לבצוע משתיהן יחד, עוד אשכחן להמג"א ז"ל גופיה בסימן רט"ו סק"ו דאין לגרום ברכות שאי"צ אף כשיש סיבה להשלים מאה ברכות יעו"ש. וכ"כ בסימן מ"ו סק"ח. א"ו דכל כה"ג לא הויא ברכה שאי"צ, שלא אמרו היסבו אחד מברך לכולם אלא משום ברב עם הד"מ, אבל אם כ"א מברך לעצמו ליכא משום ברכה שאי"צ [אמנם אף אם יונח לנו כסברת מהרי"ץ ז"ל, מ"מ ליכא תמיהא בזה על השל"ה ז"ל הנז' מטעם דהויא ברכה שאי"צ, משום דהשל"ה ז"ל ס"ל דכשיש סיבה מותר להרבות

בברכות כמ"ש בשמו לעיל ד"ה והנה אשכחן. ועיין מג"א סימן קס"ה סק"ב בשם השל"ה ז"ל, ודו"ק. כ"ש הכא שיכול כ"א לברך בעצמו]:

שיטות הפוסקים האחרונים ז"ל בעניין הנז'

ואחר העיון והחיפוש בספרי הפוסקים ז"ל, מצאתי שכבר נחלקו בזה האחרונים ז"ל, והתעוררו ג"כ על קצת מהקושיות הנז' שכתבנו. ואביא דבריהם מן הבא לידי, ותחילה נביא דברי הסוברים דבנ"ד הויא ברכה שאינה צריכה:

הרב הגדול המבי"ט ז"ל בתשו' ח"א סימן קי"ז הביא מה שהנהיג חכם אחד ז"ל בברכות השחר שיברך אחד מהקהל בק"ר ויענו כולם אמן, ואח"כ יברך חבירו, וכן עזה"ד עד שיברכו כולם. והמבי"ט ז"ל דחה מנהג זה בשתי ידים, תחילה כתב וז"ל, מנהג זה אינו מנהג ותיקין, ויותר טוב שיברך אחד לכולם ויענו אמן, ממה שיברך כ"א ואחד וכו', שכיוון שהוא כמברך, למה יחזור ויברך. וכן אמרו גדול העונה אמן יותר מן המברך, וכיוון שבעניית אמן אחר מי שמברך להוציאו הוא גדול מן המברך, למה יכוין שלא לצאת ויגרע כחו של אמן שאינו כמברך כדי לחזור ולברך, יכוין לצאת ויהיה גדול מן המברך, עכ"ל. **עוד** כתב שנראה שיהיה זה בכלל ברכות שאינן צריכות, והביא מ"ש בתוספתא בפ' בתרא דברכות, עשרה שיהיו עושים מצוה אחת, אחד מברך לכולם, ע"כ. וכתב דמשמע שהוא לעיכובא, ושכ"כ הרא"ש ז"ל גבי ברכת בדיקת חמץ, והר"ד אבודרהם ז"ל [א"ה, עיין להגר"א ז"ל בביאורו על השו"ע סימן ח']. ושכן המנהג בישיבת סוכה וקידוש והמוציא וכיו"ב. ומה שנוהגים בכל יום שמברך כ"א על תפילין וציצית ואין אחד מברך לכולם, זהו מפני שהברכה צריכה שתהיה עובר לעשיית המצוה, ואין כולם מזומנים יחד בטליתותיהם בידיהם או תפילין מזומנים והזרוע מגולה להניחם כדי שיברך אחד לכולם. אבל אם היו מזומנים ביחד לעשות מצוה אחת בבת אחת, פשיטא שאחד מברך לכולם וכולם עונים אמן. [ועיין להגאון חיד"א ז"ל בשיורי ברכה סימן ח' בשם ספר הפרדס]. **עוד** כתב וז"ל, וראיתי מי שפירש דברי הרב [הרמב"ם] ז"ל שכתב כל השומע וכו' וכל העונה אמן אחר המברך הרי זה כמברך, שכל העונה אמן אחר המברך יצא ואע"פ שלא נתכוון. וכיוון שיצא וחוזר ומברך, הרי הוא ברכה לבטלה, אלא אם כן יכוין בפירוש שלא לצאת, מה שאין כן כוונת הרבים המברכים ברכות אלו בכל בקר, עכ"ל. ומרהט לשונו ז"ל נראה שהם שני עניינים, תחילה כתב שאין לעשות כן משום דהויא ברכה שאינה צריכה, ולפ"ז אסור לברך אפי' ביחד עם הש"צ אלא לצאת בשמיעה לבד. ושוב הביא את העניין השני, לומר דבנדון דידיה קרוב הדבר לומר

דהויין ברכות לבטלה ממש, כיוון שיצאו יד"ח בעניית אמן. וכתב זה לומר דאפילו את"ל שכשמברך עם הש"צ או אחריו לא הויא ברכה שאינה צריכה, מ"מ אם עונה אמן על ברכת הש"צ ואח"כ מברך בעצמו הויא ברכה לבטלה. וזה מדוקדק בלשונו ז"ל, שבעניין הראשון כתב דהויא ברכה שאינה צריכה, ובעניין השני כתב דהויא ברכה לבטלה. וכ"כ בהדיא בסו"ד וז"ל, והם בכלל המברכים ברכות שאינן צריכות שאמרו ז"ל, כמו שכתב הרמב"ם ז"ל בסוף הלכות ברכות, ולעולם יזהר אדם בברכה שאינה צריכה. וברכה זו שאינה צריכה אינו ר"ל שמברך בדבר ידוע שאין חייב לברך אותה ברכה, שזו ברכה לבטלה היא ואינה נכללת בכלל יזהר אדם וכו'. ולמעלה מזה הלשון כתב כל דבר שיסתפק לך אם טעון ברכה, שאם מברך אותה היא ברכה לבטלה, ועובר משום לא תשא. אבל ברכות שאינן צריכות שאמרו שיזהר האדם בהן, הוו כי האיי גוונא שיכול לפטור עצמו בעניית אמן כשאחד מברך להוציא, והיא מצוה מן המובחר משום ברב עם הד"מ וכו' עכ"ל. **עוד כתב** וז"ל, ועוד דמיחזי חוכא ואיטלולא שיברך זה כמה ברכות, ויחזור היושב אצלו לברך אותן הברכות עצמן, וכן כל אחד ואחד לומר זה מה שאמר זה הוי כמהדורי מילי. אלא יברכו כולם בבת אחת לפי מנהגם, כמו ברכות של ק"ש והתפלה, או כמו ברכה של ברכת כהנים שמברכים כולם ביחד, עכ"ל. נראה מלשון זה דהיכא שכולם מברכים יחד לא הויא ברכה שאינה צריכה. אמנם נראה לענ"ד דעיקר כוונתו לומר דאפילו את"ל שאין איסור שכ"א יברך לעצמו, מ"מ מיחזי כחוכא ואיטלולא וכו' אם לא שיברכו כולם בבת אחת, אבל עכ"פ לדעתו ז"ל הויא ברכה שאי"צ, וכמ"ש בהדיא בסו"ד וז"ל, ולפי האמת והדין היה יותר טוב שאחד יברך לכולם ולא יהיו עוברים על דברי חכמים שאמרו אחד מברך לכולם בתוספתא ובבריתא, ולמדו הפוסקים מהן לכל שאר הברכות שלכתחילה שיברך אחד להוציא את הרבים ולא שיברך כל אחד ואחד לעצמו אלא בברכות של ק"ש וברכות של כל התפלות, שכל מי שהוא יודע חייב לברך אותם ואינו פוטר אחד את חבירו אלא א"כ אינו יודע לברך. והטעם הוא מפני שברכות אלו הם דרך תפלה ובקשה, וצריך כ"א להתפלל בכל לבו, וכמ"ש ולעבדו בכל לבבכם, איזו היא עבודה שבלב, זו היא תפלה, שחייב כ"א מן התורה. וכן הברכות של ק"ש הם ברכות ארוכות ויש בהם שבח והודאה ותפלה לאל ית', וברכת כהנים וכו'. ומצאתי להר"ן שכתב פרק י"ט של ר"ה, על מה שאמרו שח בין תפלה לתפלה עבירה היא בידו, מפני שהוא גורם שיברך ברכה אחרת, ובדין הוא שתהא עבירה בידו, לפי שאסור לגרום שיהא חייב לברך ברכות הרבה כל שאפשר לו שיהא נפטר בברכה אחת. והכא נמי אפשר לאלו שיברך אחד לכולם ויענו כולם אמן, שיש בזה משום ברב עם הד"מ וכו', עכ"ל. מוכח מזה דאף כשמברך עם הש"צ ביחד הויא ברכה שאינה צריכה. וכ"נ ממה שהוצרך ליתן טעמים

לברכות התפלה וק"ש וברכת כהנים וברכת ענט"י ע"ש. **ובסימן** ק"פ הניף ידו שנית לחזק מש"כ בסימן קי"ז, והשיב על השגות שכתב עליו אחד מחכמי דורו ז"ל, וסיים בזה"ל, בכל הברכות הנאמרות ברבים אחד הוא המברך וכולם יוצאים בעניית אמן, כמו בברכת הלל וברכת שמיעת שופר ונטילת לולב. וכן נוהגים ג"כ בישיבת סוכה וקידוש והמוציא שאחד מברך לכולם. ועניין ברכת ספירת העומר שנהגו ברוב המקומות לברך כל הקהל ביחד ואח"כ ש"צ וכו' [היינו לדידהו, אבל אנו נוהגים גם בברכת ספירת העומר שאחד מברך לכולם, וכמ"ש להלן ד"ה ומה שהוכיח, משם מהרי"ץ ז"ל] כמו שנוהגים האשכנזים בברכת הנטילה, נראה לי כי הטעם הוא מפני שצריכים כולם לכוין ספירת הימים שלא יטעו בה ויהיה הברכה לבטלה, ואם היו צריכים לכוין לצאת יד"ח בשמיעה ולענות אמן היה קרוב לטעות, ולכן נהגו לברך כל אחד ולספור מיד, ובזה לא יטעה, כיוון שאינו נותן דעתו למה שאומר חבירו אלא למה שאומר הוא. ובטעם זה ג"כ מתיישב ברכת כהנים שמברכין כולם ביחד, שאם היה אחד מהם מברך והשאר עונים אמן היה קרוב לטעות בהתחלת יברכך, אבל עתה שכולם מברכים מיד אומרים יברכך בלי טעות וכו'. וגם בעניין ברכת הנטילה שנוהגים האשכנזים לומר כולם ביחד, אני מוסיף נופך משלי לתת איזה סמך משלי למנהגם, והוא כי ברכת הנטילה של שחר היא הברכה הראשונה שאומר האדם בכל יום, ואינו יכול לפתוח פיו בשבח האל ית' לא בת"ת ולא בתפלה עד שיטול ידיו, ולכן נהגו לאומרה כ"א בעצמו בפיו וכו'. כל זה הוא לתת איזה סמך למה שנהגו, אבל להנהיג מה שהוא הפך הדין בלא טעם אלא שלא יעלה על שום בעל שכל שנאמר לאדם אחד לא תצא יד"ח ולא תודה לשי"ת כי אם שתשמע מפי אחרים כמו שכתב הוא [ר"ל המשיג], זה הוא דבר תימא, כי כל העולם יודעים כי טוב להודות לה', אלא שאמרו ב"ה כי באחד מברך וכולם עונים יש יותר הודאה לשי"ת, משום ברב עם הד"מ, שמכוונים כולם לצאת בברכת המברך ועונים אמן. וכן הוא הראוי בכל הברכות שנמצאים כמה בני אדם ביחד לברך אחד ולצאת השאר ע"י עניית אמן, כי בספירת העומר וברכת כהנים אנחנו צריכים לתת טעם למה מברכים כולם, ועל הראשונים אנו מצטערים והם באים להוסיף עליהם וכו', עכ"ל:

גם הגאון מהרשד"ם ז"ל בתשו' האו"ח סימן א' נשאל על המנהג הנז', והשיב בארוכה שאין לעשות כן, ושהוא מעשה בורות. והביא ראייה לזה ממ"ש הטור ז"ל בסימן תל"ב גבי ברכת בדיקת חמץ, ושכ"ה בתוספתא דברכות. עוד כתב דהויא ברכה שאי"צ, והוכיח כן מן הסוגיא שביומא הנז', וכתב בזה"ל, כל שיכול לצאת ידי חובתו בשמיעתן מפי שליח צבור, אין להביא עצמו לידי חיוב ברכה, משום ברכה שאי"צ, עכ"ל. ומוכח התם מלשונו ומראיותיו שאף לברך עם

הש"צ אסור משום ברכה שאינה צריכה, עש"ב. **עוד** כתב, ואסור לעשות כן [ר"ל לברך בעצמו ולא לצאת בשמיעה] אם לא בברכות של קריית שמע, משום שמא יפנה לבו וכו' או בברכות ראש השנה שהם ארוכות, עכ"ל:

וכן מצאתי להגאון מהר"י זיין ז"ל בתשובה (הביאה החיד"א ז"ל בברכי יוסף סימן רצ"ה אות ה'), שכתב גבי הבדלה שאין לשומעים לומר בלחש עם המברך, דמלבד שצריך שיהא הכוס בידו, עוד הויא ברכה שאי"צ, כיוון שיכול ליפטר בברכת הש"צ. והביא ראייה מן הסוגיא שביומא הנז', וציין לתשו' המבי"ט והרשד"ם ז"ל הנז'. ואף שמר"ן ז"ל בסימן ו' פליג עלייהו, מ"מ לא קאמר אלא שאין לבטל המנהג, אבל מודה דלכתחילה אין לעשות כן, עכ"ל. עוד הביא ראייה ממ"ש בברכות דף נ"ג, היו יושבים בביה"מ והביאו אור לפניהם, בש"א כל אחד מברך לעצמו, ובה"א אחד מברך לכולם משום שנאמר ברב עם הד"מ. וקאמר בגמ' טעמא דב"ש משום ביטול ביה"מ. הרי דלב"ה ניחא לבטל ב"ה כי היכי דליהוי ברב עם הד"מ. ק"ו כאן כששומע מהש"צ דאין כאן ביטול ביה"מ, פשיטא דהש"צ יברך ולא הוא, ואם בירך הרי הוא נושא שם שמים לבטלה, עכ"ל. **עוד** כתב וז"ל, ואין להקשות ע"ז ממ"ש מרן סימן קפ"ג ס"ז נכון הדבר שכ"א מהמסובין יאמר בלחש עם המברך כל הברכה (ר"ל ברהמ"ז) וכו' ולא אמרינן דמוטב שישמעו מפי המברך, דהתם היינו טעמא כדכתב הרא"ש בתשובה הביאה בסימן נ"ט, שכיוון שהברכה ארוכה אין אדם יכול לכוין, ואם באמצע הברכה פונה לדבר אחר הפסיד הברכה, משא"כ כשקורא בפיו שאף אם יקרא מקצת בלא כוונה יצא. ולזה ברכות של ברהמ"ז נמי כיוון שהן ארוכות ראוי שיאמר אותם בפיו מן הטעם הנז'. משא"כ ברכות קצרות, כגון ברכת הבדלה וכדומה, בודאי שהטוב שישמע אותם מהש"צ, עכ"ל:

גם הרב מעשה רקח ז"ל בשלהי הלכות ברכות כתב בנדון דמהרי"ץ ממש דהויא ברכה שאי"צ. והוא במעשה שהיה בחברים שהיו מסובין בסעודה, ואחר שבירך הבוצע הרגישו שאחד מהם חזר ובירך לעצמו, והרב שבהם הוכיחו שזה הוא נגד הדין ושהיה לו לכוין ולצאת בברכת הבוצע, שזו היא ברכה שאי"צ. ונחלקו חכמי העיר בדבר. והרב מער"ק ז"ל האריך להוכיח דהויא ברכה שאי"צ, ונעתיק דבריו בקיצור נמרץ, תנן (ברכות דף מ"ב ע"א) היו יושבים, כל אחד מברך לעצמו. היסבו, אחד מברך לכולם. ובגמ' הביאו עובדא דתלמידי דרב דאמרי ניזיל וניכול לחמא בדוך פלן. בתר דכריכו יתבי וקמבעיא להו, היסבו דווקא תנן וכו' לא הוה בידייהו וכו' עד דאתא ההוא סבא ושני להו כיוון דאמרי ניזיל וניכול לחמא בדוך פלן כהיסבו דמי, ע"כ. והקשו התוס' ז"ל אמאי לא קמבעיא להו

בברכת המוציא, ולא נסתפקו עד שהגיעו לברהמ"ז. ותירצו דשמא מיירי שישבו לאכול זה אחר זה, ובירך כ"א לעצמו המוציא, ע"כ. וקשה הא מפשט הסוגיא משמע שקבעו לאכול יחד, וא"כ אמאי לא נסתפקו בברכת המוציא. ואם מפני הקושיא הוצרכו התוס' ז"ל לידחק בזה, הא אפשר היה לומר דבאמת נסתפקו בזה אף בברכת המוציא, ומפני הספק בירך כ"א לעצמו, דאין קפידא שאחד יברך לכולם. ומה שאמרו היסבו אחד מברך לכולם, הוא כדי להקל עליהם שלא יצטרכו לברך כ"א לעצמו. אבל כשהגיעו לברהמ"ז שהיא ארבע ברכות, הוה טריחא להו מילתא לברך כ"א לעצמו, לכך הוצרכו לפשוט מה שנסתפקו. ומדלא תירצו התוס' ז"ל הכי, מוכח דאי התחילו לאכול יחד אסור לכ"א לברך לעצמו משום ברכה שאינה צריכה. לכך הוצרכו התוס' ז"ל לידחק דמיירי שישבו לאכול זה אחר זה וכו', עכת"ד הרב מער"ק ז"ל. ואח"ז האריך להוכיח שצריך שאחד יברך לכולם מטעם ברב עם הד"מ. ובסו"ד כתב בזה"ל, מעתה כדי שלא להכניס עצמו בספק ברכה שאי"צ וכו', ולא אמרו ברכה לבטלה אלא ברכה שאי"צ, כלומר שהיה יכול ליפטר ממנה. אשר על כן האדם יודע בודאי שהמברך מכוין להוציא כל השומעים בברכתו, יכוין השומע ג"כ לצאת, ע"י שיכוין הברכה מתחילה ועד סוף, ותבא עליו ברכת טוב, שסילק עצמו מן המחלוקת, דלכו"ע ש"ד. אכן מי שירצה לברך גם הוא בטענה שלא רצה לכוין ולצאת, ובפרט בסעודה שישיבה שלנו כהסיבה שלהם, הרי מכניס את ראשו בסלע המחלוקת וכו', עכ"ל:

וכן מצאתי להרב שלחן גבוה בסימן תע"ג סק"א שכתב שאין האדם רשאי להחמיר ולברך בעצמו אחר שכבר שמע הברכה מתחילה ועד סוף מפי המברך, והביא דברי מהרש"ם ז"ל הנז', ע"ש. וע"ע שו"ת צוף דבש סימן ס"ג. גם בשו"ת מעט מים סימן ס"ו חש להשו"ג הנז', משום דמידי פלוגתא לא נפקא, ע"ש:

ועתה נביא מדברי הסוברים דרשאי לברך ולא לצאת בשמיעה, ושאין בזה משום בו"כ שאי"צ. **מר"ן** ז"ל בשו"ע סימן ו' ס"ד כתב וז"ל, יש נוהגים שאחר שבירך אחד ברכת השחר וענו אחריו אמן, חוזר אחד מהעונים ומברך ועונין אחריו אמן. וכסדר הזה עושין כל אותם שענו אמן תחלה. ואין לערער עליהם ולומר שכבר יצאו באמן שענו תחלה, מפני שהמברך אינו מכוין להוציא אחרים. ואפילו אם היה המברך מכוין להוציא אחרים, הם מכוונים שלא לצאת בברכתו, עכ"ל. ולשונו מורה דס"ל דלא הויא ברכה שאי"צ, ושאף לכתחילה רשאין לעשות כן. ומש"כ לעיל שמה שהתיר לעשות כן הוא משום שיש סיבה לזה, הוא דוחק. גם מש"ל משם מהר"י זיין ז"ל שלא כתב מר"ן ז"ל כן אלא ליישב מנהגם, הוא

דוחק, שהרי לא אתי עלה מטעגת ברכה שאי"צ. ודו"ק. א"ו דס"ל דאין בזה משום ברכה שאי"צ, וכ"כ החיד"א ז"ל בברכ"י סימן רצ"ה אות ה', והגאון מהר"ש קרח ז"ל בתשו' הנז"ל, והגאון מהר"ר עבדאללה סומך ז"ל בשו"ת זבחי צדק החדשות ריש סימן קל"ט, והגאון מהר"ר יוסף חיים ז"ל בשו"ת תורה לשמה סיכן ע"ח, ועוד:

וכן מצאתי להי' ט"ז ז"ל בסימן תרע"ז סק"א, שהביא מחלוקת הראשונים ז"ל באכסנאי שהוא נשוי, שפטור מהדלקת נר חנוכה כיוון שאשתו מדליקה עליו בביתו. ד"א שאם רוצה להדליק בברכה חוץ לביתו הרשות בידו, ולא הויא ברכה לבטלה, והוא בכלל המהדרין. וי"א שהואיל ולא צריך, פטור ונקרא הדיוט אם יעשה כן. וכ"ש דהויא ברכה לבטלה, כיוון דלא אשכחן מהדרין זה בתלמוד וכ"ד מר"ן ז"ל. והביא גם שיטות האחרונים ז"ל בזה. ואח"ז האריך להוכיח דרשאי להדליק ולברך, ולא הויא ברכה שאינה צריכה. והוכיח כן ממה שרשאים לברך כל אחד ברכת המוציא לעצמו דלא הויא ברכה שאינה צריכה, ה"נ גבי אכסנאי לא הויא ברכה שאינה צריכה. עוד הביא ראייה לזה ממ"ש הרא"ש ז"ל בתשו' וז"ל, אני אומר אותה (ברכות ק"ש) עם ש"צ בנחת, אע"פ שאם שמע מש"צ יצא. והטעם, שמא לא יכוון יפה לדברי המברך. וכן בברכת המזון כתב ב"י סימן קפ"ג בשם א"ח בשם הר"פ שיש לכל אחד לברך ברהמ"ז אף כשיזמנו, לפי שאין יכול לכוון וכו', ע"כ. הנה אנו רואין שבדבר זה שיוכל אחד לצאת בברכת חבירו ואינו רוצה בכך, דאין איסור בידו וכו', ה"נ בדבר זה. וכ"ש הוא, כיוון שאינו אצל אשתו ואינו שומע הברכה, שיוכל לומר איני יוצא בברכת אשתי שלא בפני, דהא דעת שומע ומשמיע בעינן. ואפילו אם הוא בביתו ואינו רוצה לצאת בברכת אשתו איני יודע איסור בדבר אם יברך לעצמו, מאי שנא מקטן שהגיע לחינוך שמדליק לעצמו בברכה, והא פשיטא שהוא יוצא בברכת אביו, עכ"ד הט"ז ז"ל:

ובעיקר דברי הט"ז ז"ל קשיא לי טובא, דאין הנידון דומה לראייה, דשאני ברכות ק"ש והמוציא וברהמ"ז שהוא חייב בהן, לכן יכול לברך לעצמו ולא הויא ברכה שאינה צריכה (למ"ד הכי). משא"כ גבי אכסנאי, דבעיקר המצוה אכסנאי פטור, א"כ כשמדליק ומברך מנ"ל דלא הויא ברכה שאינה צריכה. דמ"ש הרא"ש ז"ל שיכול לברך ברכות ק"ש לעצמו בלחש, הוא משום שמחוייב בהן, ובמקום שיצא בשמיעה תחת זה מברך בפיו. משא"כ הכא דפטור בעיקר מצות הדלקה, כי נפטר במה שמדליקה עליו אשתו בביתו, וצ"ע. שוב מצאתי סיוע למה שכתבנו ממ"ש הגאון מה"ר יוסף חיים ז"ל בשו"ת תורה לשמה סימן ע"ח, שם האריך להוכיח דאם מברך לעצמו ולא יוצא בשמיעה דלא הויא ברכה שאינה

צריכה, ונביא דבריו בעז"ה להלן. ובתוך דבריו הביא דברי מר"ן ז"ל בב"י סימן תרע"ז דאין לאכסנאי נשוי להדליק ולברך, מפני ששתו מדלקת עליו בביתו. ואם עושה כן הויא ברכה שאינה צריכה. וכתב דאין מזה סתירה, דשאני התם משום שזה שמדליקין עליו בביתו הנה הוא פטור לגמרי מן המצוה ואין עליו עוד חיוב כלל, ואינו צריך שיכוון לצאת בהדלקת אשתו, אלא הוא מאיליו נפטר בהדלקתה ואע"פ שלא כוון. ולכן ס"ל למרן ז"ל דאם יבוא לברך על הדלקתו הויא חשש ברכה שאינה צריכה. אבל אה"נ היכא שהוא עושה דבר שהוא חייב בו ורוצה לברך עליו ולא ירצה לצאת בברכה של אחרים, יודה מר"ן ז"ל דמצי לברוכי וכו', עכ"ל. וזהו ממש כמ"ש בס"ד. וכן מצאתי להגאון חיד"א ז"ל בברכ"י סימן תרע"ז שהביא קושיות הט"ז ז"ל על מר"ן ז"ל, והוסיף להקשות ממ"ש מר"ן ז"ל גופיה בסימן ו' גבי ברכות השחר. ותירץ כמ"ש בס"ד, דשאני אכסנאי דכיוון שמדליקין עליו בביתו הרי פטור הוא מגוף המצוה וכו', יעוש"ב. והביאו הגאון מהרי"ח ז"ל בשו"ת רב פעלים ח"ב או"ח סימן ג' ע"ש. סו"ד דברי הט"ז ז"ל צע"ג. ומ"מ זכינו לדעת שסברת הט"ז ז"ל דבעלמא אם רוצה לברך בעצמו ולא לצאת בשמיעה, הרשות בידו ולא הויא ברכה שאינה צריכה:

גם הגאון חיד"א ז"ל בברכי יוסף סימן רצ"ה אות ה' הביא דברי מהר"י זיין ז"ל הנז"ל, וחלק עליו מכח כמה קושיות וראיות, והאריך להוכיח דכל כה"ג שמתכוין שלא לצאת בשמיעה אלא מברך בעצמו לא הויא ברכה שאי"צ, עש"ב ובסימן תרע"ז אות ב':

וכן מצאתי להגאון מהר"ר עבדאללה סומך ז"ל בשו"ת זבחי צדק החדשות סימן קל"ט, שנשאל אם רשאים הקהל לברך ברכת השופר ושהחיינו בלחש עם התוקע. והשיב שאין בזה משום ברכה שאי"צ, כמ"ש הגאון חיד"א ז"ל. ועכ"ז כתב דאין לשנות מן המנהג שנהגו לצאת בשמיעה לבד, עש"ב:

גם תלמידו הגאון מהר"ר יוסף חיים ז"ל בשו"ת תורה לשמה סימן ע"ח נשאל באשה שמדליקה נרות שבת בחדר שאוכלים בו ומברכת על הדלקתן, ובעלה רוצה להדליק גם בחדר שישנים בו, אם יכול לברך על הדלקה זו, או הוי מרבה בברכות. כיוון ששתו מברכת על נר שבת שמדלקת במקום האכילה. והשיב שיכול לברך לעצמו, ושאין זה מרבה בברכות. והוכיח כן ממ"ש מר"ן ז"ל בסימן ו' גבי ברכות השחר כנז"ל. וגם ממ"ש מר"ן ז"ל בסימן ח' ס"ה [וז"ל, שנים או שלשה מתעטפים בטלית כאחד, כולם מברכים. ואם רצו, אחר מברך והאחרים יענו אמן, ע"כ. דמשמע דרשאים לברך כ"א לעצמו, ולא הויא ברכה שאי"צ. ועיין ביאורי

הגר"א ז"ל שם]. וכן נראה להדיא מדבריו בהלכות שחיטה סימן י"ט סעיף נ', שפסק שנים שוחטים שני בעלי חיים, יכול לברך האחד להוציא את חבירו ע"ש, ומלשון זה משמע דאם ירצה לברך לעצמו ולא יתכוון לצאת בברכת חבירו שפיר דמי וכו'. ומש"כ מר"ן ז"ל בסימן רח"צ סי"ד שאם היו יושבים בביהמ"ד והביאו להם אור, אחד מברך לכולם ע"ש, דמשמע דזה הוא לעיכובא, התם מבואר הטעם בתוספתא משום ברב עם הד"מ, ולא משום ברכה שאי"צ. ואדרבה משם יש להוכיח דליכא בזה חשש ברכה שאי"צ, דהא לא אמרה טעם ברכה שאי"צ דאלים טפי, אלא ודאי ליתיה להאיי טעמא. וכן מ"ש מר"ן ז"ל בהלכות מילה סימן רס"ה סעיף ה', מי שיש לו ב' תינוקות למול, יברך ברכה אחת לשניהם, ואפילו אם שנים מלין, הראשון יברך על המילה ועולה גם לשני, התם נמי הטעם משום ברב עם, להכי בעי ברכה אחת לשניהם. וכ"ג מתשו' הרא"ש כלל כ"ו שאלה ד'. ועיין ב"ח יו"ד סימן רס"ה, ובש"ך שם ס"ק ט"ו. ועיין ש"ך יו"ד סימן שכ"ו בשם תשו' משאת בנימין, ומג"א סימן תנ"ז, עכת"ד מהרי"ח ז"ל. **שו"ר** ששאלה זו עצמה הביא ג"כ בספרו שו"ת רב פעלים ח"ב או"ח סימן נ', והשיב שאין לבעל לברך ע"ש. וכ"פ בספרו בן איש חי ב' פר' נח ס"ב [וראיתי בספר שו"ת שערי צדק סימן ל"ו ד"ה ומשם בארה, שהעיר בסתירת דברי מהרי"ח ז"ל מספר תורה לשמה לבא"ח, ע"ש. ואשתמיטתיה מש"כ בשו"ת ר"פ הנז'. והנה ספר תורה לשמה לא נתברר באמת אם הוא ממהרי"ח ז"ל. אמנם אחר הדרישה והחקירה עלה בידי להוכיח בכמה ראיות שהוא ממהרי"ח ז"ל, ואכמ"ל. גם נראה שחיברו בצעירותו, ושלכן העלים שמו ממנו. וא"כ י"ל שחזר בו ממש"כ בתורה לשמה, ומש"כ בר"פ ובבא"ח היא משנה אחרונה] אמנם אין טעמו משום חשש ברכה שאי"צ, אלא מפני שאין על הבעל חובת ברכה כלל, דכיוון שהדליקה האשה בחדר האכילה, כבר פטרה בברכתה את כל ההדלקות שידליקו בבית, עש"ב. גם שם בח"ד או"ח סימן ל"ג תפש לעיקר כסברת החיד"א ז"ל בברכ"י הנז"ל, אלא דמוכח מדבריו דאף דליכא בזה משום ברכה שאי"צ אם יברך בעצמו, מ"מ עדיף טפי לצאת בשמיעה, רק מפני שקשה לכוון טוב שיברך בלחש לעצמו. אבל בברכת השופר והמגילה שהחזן מוציאו גם ידי חובת עיקר המצוה, א"כ פשיטא שיכול גם לשמוע הברכה ולצאת, ושכן עדיף, עש"ב ובח"ב או"ח סימן מ"א:

וכן מצאתי להגאון נודע ביהודה מהדו"ת או"ח סימן ט"ו, דפשיטא ליה דאין בזה משום ברכה שאי"צ, דנשאל שם במנהג איזה קהלה שאחר שקורין בתורה פעם אחת, באים המאחרים וקורין פעם שניה באותו ביהכ"נ, אם יש בזה שום איסור, ואם יש בזה משום ברכה שאי"צ. ובתשובתו האריך להוכיח שאין שום צד איסור במנהג זה, גם אין בזה משום ברכה שאי"צ, דא"כ לא יהיו רשאים

להתחלק לחבורות לקרות בתורה, וגימא כיוון שביהכ"נ מחזיק את כולם יהיו כולם באותו ביהכ"נ, הא ודאי ליתא, וכל אחד רוצה לזכות בעליית התורה. והם לא נתכוונו לצאת בברכות של הראשונים, ובפרט לדידן שכל אדם מהעולים מברך. וא"כ שום אחד אינו מכוין להוציא אחרים בברכתו. והרי מבואר בסימן ו' בסופו לעניין ברכת השחר שאין בזה שום חשש וכו' יעו"ש. וכן מצאתי להגאון הראשל"צ מוהר"ר עובדיה יוסף יצ"ו בספר חזון עובדיה ח"ב עמ' ק"מ, שהכריע כמ"ד דליכא בזה משום ברכה שאינה צריכה, והביא דעות הפוסקים ז"ל בזה, ע"ש ובעמ' ט'. ובהסכמתו שהובאה לעיל בריש הספר, ציין לי הגאון הראשל"צ יצ"ו לעוד כמה מן הפוסקים ז"ל שדברו בזה, ע"ש. וזכורני שראיתי לעוד רבים מן האחרונים ז"ל שתפשו לעיקר כסברת החיד"א ז"ל דכל כה"ג לא הויא ברכה שאי"צ, וכעת אין ספריהם תח"י:

יישוב שיטת מהרי"ץ וסיעתו ז"ל

ועתה אחר שידענו שרבים וכן גדולים קיימי בחד סברא דהמברך בעצמו ואינו רוצה לצאת בשמיעה לבד דהויא ברכה שאי"צ, חלה עלינו חובה ליישב הקושיות שהערנו לעיל, ומה שהקשו הט"ז והחיד"א ומהרי"ח ומהרש"ק ז"ל הנז'. **הנה** מה שהערנו (לעיל ד"ה והנה יש לדקדק) מנ"ל למהרי"ץ ז"ל דהלכה כר"ל, מצאתי שכבר נחלקו בזה האחרונים ז"ל, דמהר"ש הלוי ז"ל בתשובה (הביאה החיד"א ז"ל בברכ"י סימן מ"ו אות ו') כתב דר"ל ור"ה פליגי, והלכה רווחת כר"ה דלא הויא ברכה שאינה צריכה, ושלכך לא הזכיר הרמב"ם ז"ל רק טעמא דר"ה, ע"ש. גם הגאון מהרי"ח בכרך ז"ל בספר מקור חיים הנדמ"ח סימן רט"ז הביא דברי המג"א ז"ל דס"ל דאין לגרום ברכות שאי"צ אף כדי להשלים מאה ברכות, ודלא כהשל"ה. וחיליה מהאי דיומא, ושגם הכ"ג היה צריך להשלים מאה ברכות, דמיירי ביוה"כ, ע"ש. והרב מקו"ח ז"ל הליץ בעד השל"ה ז"ל דאפשר דס"ל דר"ה פליג אר"ל, והלכתא כר"ה [אמנם ע"פ מש"כ לעיל ד"ה והנה לקושיא, אין צורך לזה, אלא שכיוון שיש סיבה שרי להרבות בברכות, והאי דיומא מיירי דאין סיבה, דאף דמיירי התם ביוה"כ שחסרים לו ממאה ברכות, שאני כה"ג שהיה מברך ברכות הרבה על הקרבנות תמידין ומוספין פרים ושעירים, שהיה שוהה בין שחיטה לשחיטה. וכן היה מברך על חמש טבילות וקידוש ידיו ורגליו שהיו כמה הפסקות בינתיים. וכן ברכת התורה לפניה ולאחריה. ולא נחסרו לו ממאה ברכות כדי שיצטרך להשלימן, וכמ"ש הרב אליה רבה ז"ל בסימן ר"צ סק"א. וע"ע שו"ת יחוה דעת ח"ו סימן כ"ו בהערה. ואע"פ דאיכא התם סיבה אחרת מפני כבוד הציבור, וכמו שכתבנו לעיל, מ"מ אינה סיבה בעיקר הברכה,

משא"כ הכא שהסיבה בברכות עצמן, ודו"ק]. וע"ע בספר חמד משה חאו"ח סימן רמ"ט סק"ה, שו"ת משכנות יעקב חאו"ח סימן ס"ז, ונשמת אדם כלל ה' אות א'. **אמנם** הגאון מהרשד"ם ז"ל בתשו' או"ח סימן א', כתב דהלכתא נמי כר"ל, ומה שלא הזכיר הרמב"ם ז"ל טעמא דר"ל, הוא משום דלא חש להאריך, ע"ש. והביאו ג"כ הרב מער"ק ז"ל בפ"ג מהלכות עבודת יוהכ"פ דין י'. וכיו"ב אשכחן לרבינו הרמב"ם ז"ל דפעמים מזכיר רק עיקר הדין ולא מזכיר טעמו, דסומך על המעיין במקור הדין בתלמוד, וכמ"ש הגאון מהר"ח כסאר יצ"ו בשו"ת החיים והשלום חאו"ח סימן ט'. גם הגאון חיד"א ז"ל בברכ"י שם חלק על מהר"ש הלוי ז"ל הנז', והאריך להוכיח דהלכתא כר"ל, יעוש"ב. גם הרא"ש ז"ל ביומא שם העלה שני הטעמים דר"ה ודר"ל. וכ"מ מדברי התו"י ביומא שם, ומדברי הראשונים ז"ל בחולין דף ע"ז, והתוס' בשבת דף קי"ח ע"א ד"ה במנחה, ובמנחות דף ל"ו ע"א ד"ה סת, והרא"ש בהלק"ט הלכות תפילין סימן ט"ו, והר"ן בפ"ד דראש השנה דף י"א ע"א מדפי הספר. וכ"כ רבים מן האחרונים ז"ל:

ומה שהקשה הגאון מהר"ש קרח ז"ל ממ"ש מר"ן ז"ל בסימן ו', י"ל כמש"ל משם מהר"י זיין ז"ל דלא כתב מר"ן ז"ל כן אלא ליישב מנהג אותם מקומות, אבל לכתחילה מודה שאין לעשות כן. אף שגם זה דוחק וכמש"ל ד"ה ועתה נביא. א"נ דעכ"פ לא נפיק מידי פלוגתא דרבוותא כמשנ"ת לעיל:

ומה שהערנו דמ"ל אם יברך בפיו, או ישמע ויהיה כמברך ממש, י"ל דאף אם שומע כעונה ממש, מ"מ אם כ"א מברך בפיו הא הויין ברכות הרבה. וכ"מ ממ"ש המבי"ט ז"ל בתשו' ח"א סימן קי"ז, שבתחילה כתב למה להם לציבור לחזור ולברך, כיוון ששומעים הברכה מפי ש"צ הוי כאילו בירכו הם, וכשעונים אמן גדלה מעלתם יותר מן המברך, כמשרז"ל גדול העונה אמן יותר מן המברך, עש"ב. ואח"ז כתב שאם מכוונים שלא לצאת ומברכים לעצמם, הויא ברכה שאינה צריכה, כיוון שהם מרבים בברכות, עש"ב. מוכח בהדיא דאף ששומע כעונה ממש, מ"מ אם מברך בפיו הויא ברכה שאי"צ, דהא מ"מ יכול היה לצאת בברכה אחת שישמע מן הש"צ. דאף ששומע כעונה, מ"מ פשוט דלא חשיב כאילו הוציא בפיו ממש בחיתוך אותיות, אף למ"ד דהוי כעונה ממש. וכיו"ב כתב הרב פתח הדביר ז"ל בסימן רע"ג אות ד' ד"ה אלא דטעם, ע"ש:

ומה שהערנו מהא דאיתא בברכות דף נ"ג בה"א אחד מברך לכולם משום דכתיב ברב עם הד"מ, ואם איתה הול"ל משום ברכה שאי"צ. הנה כן הקשו ג"כ החיד"א ז"ל בברכ"י סימן רצ"ה, ומהרי"ח ז"ל בשו"ת תורה לשמה סימן ע"ח.

אמנם לענ"ד קשה מאד לומר שגם המבי"ט ז"ל, גם מהרשד"ם ומהר"י זיין ומער"ק ומהרי"ץ ז"ל, כולם נעלם מהם דקדוק זה, והרי כולם כתבו הגי תרי טעמי, משום ברכה שאי"צ ומשום ברב עם הד"מ, והביאו דברי ב"ה הנז' ואיך אפשר שלא הרגישו בסתירה שביניהם. ועל כרחין י"ל בדוחק דמ"ש ב"ה טעמא דברב עם הד"מ, היינו משום דהתם בהיו יושבים בביה"מ והביאו לפניהם אור, ליכא למיחש לברכה שאי"צ כשכל אחד יברך לעצמו, שהרי כולם יושבים ועוסקים בתורה, ואין הם מוכנים לברך ביחד, א"כ מצד ברכה שאי"צ אין לנו להכריחם שיברך אחד לכולם, וכדמוכח ממ"ש הרב מער"ק ז"ל בעובדא דתלמידי דרב שבירכו כ"א לעצמו ולא הויא ברכה שאי"צ, כיוון שכ"א התחיל לאכול לבד. וכ"מ ממ"ש מהרשד"ם ז"ל בתשו' הנז' שבמקומו נהגו לברך על הטלית כולם ביחד, וכדי להוציא עצמו מחשש ברכה שאי"צ היה נוהג לברך לפני כולם, ע"ש. מוכח דכל כה"ג ליכא משום ברכה שאי"צ, רק כשכולם באים לעשות המצוה בשעה אחת, בעינן שאחד יברך לכולם. משא"כ טעמא דברב עם הד"מ שחיובו בכ"ג. ולכן לא אמרו ב"ה אלא טעמא דברב עם הד"מ, אמנם בנדון דהמבי"ט ומהרשד"ם ז"ל, ובנדון דמהר"י זיין ז"ל, ובנדון דמער"ק ומהרי"ץ ז"ל, שייכי הנך תרי טעמי, ודו"ק היטב כי קיצרתי:

ומה שהוכיח הט"ז ז"ל מהא דכתב הרא"ש ז"ל בתשו' גבי ברכות ק"ש וכו', וממ"ש מר"ן ז"ל בב"י גבי ברהמ"ז וכו', לענ"ד איגה ראייה כלל, דבהנך ובכיו"ב אף מהרי"ץ ודעימיה ז"ל מודו דרשאי לברך לעצמו, ואף עדיף לעשות כן. והוא משום שהם ברכות ארוכות, חיישינן שמא לא יכוין כראוי לשמוע מן הש"צ שאז לא יצא ידי"ח כראוי, לכך עדיף שיברך לעצמו. משא"כ בברכות הקצרות, כמו ברכת המוציא וכיו"ב, דבהם בקל אפשר לכוין ולשמוע כראוי, בזה דווקא קאמרי דאם יברך בעצמו הויא ברכה שאי"צ, כי אין שום סיבה וטעם שיברך לעצמו, וכמשנ"ת חילוק זה לעיל משם מהרשד"ם ומהר"י זיין ז"ל. ועיין כיו"ב בספר פתח הדביר סימן רע"ג אות ד' ד"ה ולע"ד, ותשו' המבי"ט ז"ל ח"א סוף סימן קי"ז וסימן ק"פ ד"ה עוד אני אומר. וכ"כ רבים מן האחרונים ז"ל. ומהרי"ץ ז"ל גופיה כתב בעץ חיים בהלכות ק"ש דברכות יוצר וערבית נכון לאמרם עם הש"צ בנחת מלה במלה, ע"ש. וכתב ע"ז הגאון מהר"א אלנדאף ז"ל בענף חיים שם וז"ל, וכתב הרא"ש דאף אם יפנה לבו לדברים אחרים באמצע הברכה להיות שהן ברכות ארוכות, ויקרא מקצת בלא כוונה אעפ"י כן יצא ידי"ח ולא הוי הפסקה, הואיל ואמר כל הברכה עם החתימה בפיו, עכ"ל. ור"ל לאפוקי אם יצא בשמיעה לבד, שאז אם יפנה לבו באמצע הברכה לדברים אחרים, לא יצא ידי"ח כראוי. והוצרך להעיר ע"ז, לבאר אמאי הצריך מהרי"ץ ז"ל שכ"א יברך לעצמו, הא

מנהגינו בכ״מ שאחד מברך לכולם, ומקפידים ע״ז, ומ״ד דהויא ברכה שאי״צ אם כ״א יברך לעצמו. לכך ביאר דשאני ברכות ק״ש שהן ארוכות. גם גבי ברהמ״ז שהם ברכות ארוכות, כתב מהרי״ץ ז״ל בע״ח הלכות ברכות, דנכון שכל אחד יאמר עם המברך מלה במלה בלחש ע״ש, ומבואר שם שהוא מטעם כוונה. ואמנם גבי ברכת ספירת העומר שהיא ברכה קצרה, כתב מהרי״ץ ז״ל בע״ח ח״ב הלכות ספירת העומר וז״ל, המנהג שהש״צ מברך בקול רם להוציא הרבים, ואח״כ סופרים כל הקהל יחד וכו׳, וכן מבואר בתשו׳ הרשב״א סימן קכ״ו, ועיין תשו׳ המבי״ט סימן ק״פ, עכ״ל. ומה שכתב זה גבי ברכת ספירת העומר ולא גבי שאר ברכות שקדמו לה, להודיענו שאפילו בברכת ספירת העומר שיש אומרים שצריכין כ״א לברך לעצמו מכמה טעמים, וכמ״ש המבי״ט ז״ל שם, והגאון מהרי״ח ז״ל בשו״ת רב פעלים ח״ד סימן ל״ג, ועוד כמה מהאחרונים ז״ל, עכ״ז מנהגינו שאחד מברך לכולם. כ״ש וכ״ש בשאר ברכות דליכא הנך טעמי, ודו״ק:

שיטת הרמב״ם בעניין ברב עם הדרת מלך

ודע דשיטת הרמב״ם ז״ל בעניין ברב עם הד״מ אינה ברורה, כי בתשו׳ (הביאה מר״ן ז״ל בכ״מ פ״א מהל׳ ברכות דין י״ב) כתב בזה״ל, ולפי חשיבות הדבר שמברכין עליו, אנו מברכין לכל אחד ואחד בפני עצמו, ע״ש. גם ברפ״ט מהלכות תפלה כתב, ומתחיל ופורס על שמע, והם עונים אמן אחר כל ברכה וברכה. והיודע לברך ולקרות עמו, קורא עד שמברך גאל ישראל, עכ״ל. משמע שעדיף וצריך שכ״א יברך לעצמו עם הש״צ, ועמ״ש בספר שם טוב שם. וקשה לומר דמשום שהיא ברכה ארוכה וקשה לכוין, הצריך שכ״א יברך לעצמו. מה גם דבהדיא כתב כן גם גבי ברכת המוציא שהיא ברכה קצרה, כמ״ש בתשו׳ הנז׳. גם לא דאמי למ״ש בפ״ה מהלכות ברכות דין ג׳, אומר בא״י וכו׳ הזן וכו׳ עד שגומר ארבע ברכות, והן עונין אמן אחר כל ברכה וברכה, עכ״ל. ומשמע שצריכין לצאת בשמיעה לבד, דשאני התם שהוא מדין זימון, לכך צריכין כולם לצאת בשמיעה לבד, וכמ״ש להלן ד״ה כתב הרמב״ם. גם לא הזכיר בפכ״ט מהלכות שבת מ״ש ב״ה גבי נר הבדלה בביהמ״ד שאחד מברך לכולם משום ברב עם הד״מ כדאי׳ בברכות דף נ״ג ע״א [והנה בתר הכי אי׳ התם בברכות בזה״ל, תנ״ה, של בית רבן גמליאל לא היו אומרים מרפא בביהמ״ד מפני ביטול ביהמ״ד, ע״כ. והיינו לסיועי לב״ש דחיישי לביטול ביהמ״ד. והנה הרמב״ם ז״ל בפ״ד מהלכות ת״ת דין ט׳ פסק כההיא ברייתא שלבית רבן גמליאל. וא״כ לכאורה י״ל דפסק גבי נר כב״ש, ולכן לא הביא ד״ז. אמנם ז״א, דבקושטא דמילתא פסק כב״ה, וכדקיימ״ל בכל דוכתא, אלא דב״ה נמי מודו דאין לומר מרפא בביהמ״ד, ושאני נר

שיש בו מצוה משום ברב עם הד״מ. ומ״ש תנ״ה, היינו לאשמען עניין זה של ביטול ביהמ״ד, וכמ״ש הלח״מ ז״ל שם. ומה שלא הביא הא דב״ה, שמא י״ל דלפי שאין דבר זה מצוי לא הזכירו, וכדאשכחן בכמה דוכתי שאינו מזכיר דבר שאינו מצוי ומצאתי שמעין זה כתב בספר הבתים (הוב״ד בחידושים שבריש ספר מער״ק) וז״ל, ואפשר שדעתו הואיל ונהגו לסדר הכל על הכוס, אין מברכין על האור לבד בביהמ״ד, עכ״ל. שוב מצאתי בספר דק״ס שהביא שיש גורסין בהיפך, דב״ה חיישי לביטול ביהמ״ד וב״ש לא חיישי ע״ש [וכ״ה בתשובות הר״א בן הרמב״ם ז״ל (שנזכיר להלן) בשאלת השואל, אכן הר״א ז״ל עצמו גריס כלפנינו]. נמצא דשפיר פסק כב״ה בכולהו, ולכן לא הביא ד״ז. אמנם מזה עדיין אין ראייה דלא ס״ל בעלמא דבעינן ברב עם הד״מ, דנראה דב״ה נמי מודו דבעלמא בעינן ברב עם הד״מ, אלא דהכא חיישי לביטול בית המדרש, וכמ״ש הפוסקים ז״ל לגי׳ שלפנינו דב״ש נמי מודו דבעלמא בעינן ברב עם הד״מ, עיין ט״ז סימן קצג סק״ג]. ושיטת ב״ה הנז׳ היא המקור לכל עניין ברב עם הד״מ, כמבואר בפוסקים, וצ״ע:

ואחר זמן מצאתי להר״א בן הרמב״ם ז״ל (שו״ת ברכת אברהם סימן מ״ב) שנשאל עמ״ש הרמב״ם ז״ל בתשו׳ הנז׳ איך לא חש לברב עם הד״מ. והשיב בזה״ל, אגב גררא קושיא יפה היא, אבל כד מעיינית בדבריו זצ״ל משכחת לה מים עמוקים עצה בלב איש ואיש תבונות ידלנה. לא אמר ז״ל שחשיבות הברכה שיברך כל אחד לעצמו כי היכי דיקשי עליה האיי מימרא דב״ה, דהברכה ודאי חשיבותיה שיהיה אחד מברך והכל עונין אמן, משום ברב עם הד״מ. אלא חשיבות הדבר שמברכין עליו אמר, שאם הדבר שמברכין עליו חשוב צריכין הנהנין בו להרבות הודיה לשם עליו, ולפיכך מברך כ״א ואחד לעצמו, מפני חשיבות ההנאה שהגיעה אליו. ועוד משמעתא זו איכא סיועא רבה לפירושו ז״ל, דלא אמרו ב״ה ברב עם הד״מ אלא בשהיו אותן העם יושבין ומתקבצין לאותה ברכה דומיא דהסיבה, דהכי היא הבריתא, היו יושבין וכו׳, לא שנקרה הדבר מקרה דליכא ביה מהדרת מלך כלום. הילכך לפי חשיבות הדבר צריכין ברכה לכל אחד, ואם היסבו סגי להו ברכת אחד שהיא ברכה חשובה וכו׳. וגם יש בקושיא זו פירוקא אחרינא שכשהסבו נעשו בהסיבתם כאדם אחד, ולפיכך סגי להו בברכת אחד מהם, עכ״ל:

הגה נתבאר דאית ליה להרמב״ם ז״ל עניין זה דברב עם הד״מ, ואין ללמוד לשאר ברכות ממ״ש בתשו׳ הנז׳ גבי דבר חשוב, וכמ״ש הר״א ז״ל. מעתה נוכל לומר דמה שהצריך גבי ברכות קרית שמע לומר עם הש״צ, הוא כמ״ש המבי״ט ז״ל בתשו׳ ח״א סוס״י קי״ז וז״ל, ולא יברך כאו״א לעצמו אלא בברכות של ק״ש

וכו' שהם ברכות ארוכות, ושיש בהם שבח והודאה ותפלה לאל ית' ע"ש. ומבואר שם דבשאר הברכות אין לעשות כן, משום ברב עם הד"מ. ובסימן ק"פ כתב וז"ל, עוד אני אומר, כי ברכות שהם תפלה אינם כשאר ברכות שאחד מברך והשאר עונין אמן, עכ"ל. וזהו שלא הזכיר הרמב"ם ז"ל שצריך לומר עם המברך אלא גבי ברכות ק"ש ולא בשאר ברכות. ועכ"פ אף בהם הצריך שיקרא עמו מלה במלה, דג"כ חשיב קצת ברב עם הד"מ, שכולם בעת ובעונה אחת משבחים ומפארים שמו ית'. ודלא כמ"ש הרב בעל משנ"ב ז"ל בביאור הלכה סימן נ"ט ד"ה בנחת, ע"ש. ונראה שלא כתב מש"כ אלא כדי ליישב מנהגם, וכמו שנראה ממ"ש במשנ"ב שם סוף ס"ק ט"ו:

אמנם צ"ל אמאי לא הזכיר הרמב"ם ז"ל בהדיא גבי שאר ברכות דבעינן ברב עם הד"מ. ונראה דמשום דדבר זה פשוט ורגילין בו בכל תפוצות ישראל כנודע, לא הוצרך להזכירו. כי גם בתלמוד לא הזכירו ענין זה גבי שאר ברכות אף שאמרו בכ"מ אחד מברך לכולם. ולא הזכירו עניין זה אלא גבי היו יושבים בבית המדרש וכו', לאשמועינן דמבטלין ביהמ"ד בשביל לקיים ברב עם הד"מ. ועוד דנלמד ממ"ש גבי שאר ברכות, כגון הא דכתב בפ"ז מהלכות ברכות דין ב', ופ"ג מהלכות שופר דין י' [ועיין פירוש המשנה להרמב"ם ז"ל פ"ג דבכורים מ"ב]:

אין יש לעשות כברכת המזון

וממוצא דבר אתה למד שלא טוב עושים אותם המשנים מהמנהג המקובל בידינו זה כמה אלפי שנים, ומברכים כל הקהל בקול רם, זה מקדים זה מאחר, וקול הש"צ אינו נשמע כלל, רק בסוף כל ברכה וברכה שותקים והש"צ מסיים בקול רם. ובברכת המזון אף אינם ממתינים על המזמן לשמוע סיום כל ברכה וברכה. וזאת מכמה אמתלאות וטעמים קלושים, לא מכח שום טעם מספיק. ואין בטעמים אלו כח לשנות ולעשות היפך מש"כ גדולי הפוסקים ז"ל. ובפרט בברכת המזון שאם עושים כן אזי בטלה לה מצות זימון, כי עיקר הזימון הוא שאחד מברך לכולם, או עכ"פ שאחד מברך בקול רם וכולם מברכים עמו בלחש מלה במלה. ואם מברך כ"א לעצמו זה מקדים וזה מאחר, היכן הוא הזימון. ולא הקילו רז"ל אלא באופנים מיוחדים, ואכמ"ל. גם בקרית שמע ביטלו המנהג המקובל שכולם קורין בקול אחד, והתחילו לנהוג במנהג חדש אשר לא שערום אבותינו הקדושים ז"ל, שכל אחד קורא לעצמו בקול גדול, זה מקדים וזה מאחר, בלא תואר ובלא הדר. ובא ראה כמה גדולה מעלת האחדות בתפלה ובק"ש, ארז"ל

בשהש"ר פרשה ח' אות ט"ו, כשישראל נכנסין לבתי כנסיות וקוראין ק"ש בכוון הדעת בקול אחד וטעם אחד, הקב"ה אומר להם היושבת בגנים, כשאתם קוראין חברים, אני ופמליא שלי מקשיבין לקולך השמיעני. אבל כשישראל קוראין ק"ש בטירוף הדעת, זה מקדים וזה מאחר, ואינם מכוונים דעתם בקרית שמע, רוח הקדש צווחת ואומרת ברח לך דודי ודמה לך לצבי, לצבא של מעלה הדומים לכבודך בקול אחד בנעימה אחת, עכ"ל. וראיתי אמנם לכמה מחכמי דורינו יצ"ו שגיסו ליישב מנהגם גבי ברכת המזון בכמה דוחקים, ולא עלתה בידם. וא"צ להשיב על דבריהם. אמנם נבאר עניין זה בקצרה:

כתב הרמב"ם ז"ל בפ"ה מהלכות ברכות דין ב' וז"ל, שלשה שאכלו פת כאחד, חייבין בברכת הזימון וכו'. ואח"כ (אחר הזימון) אומר בא"י אמ"ה הזן את העולם וכו' עד שגומר ארבע ברכות, והן עונין אמן אחר כל ברכה וברכה, עכ"ל. וכתב הגאון מהר"ח כסאר יצ"ו בספר שם טוב שם וז"ל, הואיל וזימנו יחד, לכתחילה ישמעו ברכת המזון מפיו ויענו אמן, עכ"ל. ובדין י"ב כתב הרמב"ם ז"ל וז"ל, שתי חבורות שהיו אוכלין בבית אחד וכו' מצטרפין לזימון וכו' והוא שישמעו שתיהן דברי המברך בביאור, עכ"ל. וכ"כ התוס' ז"ל בברכות דף נ' ע"ב ד"ה שמש, ובלבד שישמעו ברכת המזון מפי המברך, ע"כ. וכתב בספר שם טוב שם וז"ל, ומ"ש הכ"מ ז"ל בסוף דצ"ל דאברכת זימון קאי דברי המברך וכו', יש לתמוה עליו, דהא הלשון הכתוב שם מוכח דבעינן שישמעו ג"כ ברכת המזון, אף אם רוצים שיברכו לעצמן. ושמא, דברכת המזון ג"כ שייכא אף לזימון. ומשו"ה כתב רבינו ז"ל ג"כ כל דברי המברך, דמשמע הכל, עכ"ל. והנה סברא זו כתבה מר"ן ז"ל גם בב"י סימן קצ"ה ד"ה וכתבו, ע"ד הרמב"ם והתוס' ז"ל הנז'. וכ"כ בסימן קצ"ג ד"ה ומיהו, ע"ש. ועפ"ז כתב בשו"ע סימן קפ"ג ס"ז דנכון שכל אחד מהמסובין יאמר בלחש עם המברך כל ברכה וברכה ואפילו החתימות, עכ"ל. אמנם הב"ח ז"ל שם האריך להוכיח שהעיקר שבשלשה צריך שיצטרפו ביחד לכתחילה בכל הברכות, ואין לו לברך לכתחילה בלחש עם המברך, ושכן דעת הרמב"ם והרא"ש והטור ז"ל. והביא ראיות לזה, עש"ב. ועיין דרכי משה שם אות ג', ופרישה אות ה'. גם בספר שו"ת פנים מאירות ח"א סימן נ"ז האריך להוכיח שהעיקר שאחד יברך וכולם יצאו בשמיעה לבד, עש"ב. ואף שהגאון חיד"א ז"ל בשו"ת חיים שאל ח"א סימן ע"ה דחה ראיותיו ז"ל, מ"מ מודה שכולם צריכים לברך בלחש עם המברך מלה במלה, עש"ב. וכנ"ד מר"ן ז"ל כדמשמע מלשונותיו שם. וכ"מ מדברי האחרונים ז"ל בכמה דוכתי. נמצא שיש מחלוקת בדבר, שי"א שצריך לשתוק ולצאת בשמיעה לבד, וכך היה המנהג פשוט בקהילותינו מאות בשנים, וכך נוהגים רבים עד היום. וי"א שיכול לברך

בלחש מלה במלה עם המברך, וכך נוהגים המדקדקים בקהילותינו, וכמו שפסק מהרי"ץ ז"ל בעץ חיים הלכות ברכות ע"ש. והוא מטעם שהם ברכות ארוכות וקשה לכוין כראוי. אבל שכ"א יברך לעצמו, זה מקדים וזה מאחר, זה לא שמענו. כי די לנו במה שנהגו בדורות האחרונים שכ"א יברך בלחש עם המברך מלה במלה. ולכן נראה שיש למחות בכמה מבני קהילותינו חדשים מקרוב באו שמדקדקים ע"ע בדקדוקי עניות שכ"א יברך לעצמו, וקול המזמן אינו נשמע כלל, דודאי שעושין היפך הדין, וכ"ש שאין זה חומרא כמו שחושבים הם. ויש עוד להאריך הרבה בפרטי הדברים ובשיטות הפוסקים ראשונים ואחרונים ז"ל, אבל די בהערה זו:

איך יש לעשות בקידוש והבדלה

פש גבן לעיין איך יש לעשות בקידוש והבדלה, אם עדיף לברך בלחש עם המברך או לא. הנה הגאון חיד"א ז"ל בברכ"י סוס"י רצ"ה כתב בשם ספר יש נוחלין שהנכון שכל בני הבית יאמרו ברכת הקידוש עם בעה"ב מלה במלה, ע"ש. וכ"כ העו"ש סימן רע"ג סק"ה, ועוד. גם מדברי המג"א ז"ל בסימן קצ"ג סק"ב נראה שטוב שיאמרו מלה במלה עם המקדש, דאף דמיירי התם לעניין נשים שאינן מבינות הברכה, מ"מ ממסקנתו משמע קצת דקאי אף אאנשים, וכמו שנראה ג"כ ממה שציין לסימן קפ"ג ע"ש. אמנם מנהגינו פשוט שאחד מברך לכולם, וכולם שותקים ויוצאים בשמיעה לבד, ולא ראינו מי שמחמיר לברך לעצמו אפילו בלחש עם המברך. והטעם משום דחשבי להו ברכות קצרות שצריך לצאת בשמיעה כמשנ"ת לעיל, וכמש"ל ג"כ משם מהר"י זיין ז"ל. ואפילו אם יונח שברכות הקידוש וההבדלה חשיבי לעניין זה ברכות ארוכות, וא"כ היה לנו להחמיר שכ"א יברך לעצמו בלחש עם המברך, מידי דהוה אברכות ק"ש וברהמ"ז וכיו"ב. מ"מ כיוון שמצוותן על הכוס איך יברכו השאר בלא כוס, וכמ"ש הגאון חיד"א ז"ל בברכ"י סימן רצ"ה משם מהר"י זיין ז"ל והסכים עמו. וכ"כ רבים מן האחרונים ז"ל. גם הרב פתח הדביר ז"ל בסימן רע"ג אות ד' ד"ה פש, הביא טעם זה, אבל כתב שהשומעים יאמרו אמצע הברכה בלחש בלא הפתיחה והחתימה, ובזה ליכא חששא שמא לא יכוונו כראוי, ע"ש. וכיו"ב כתב הגאון רעק"א ז"ל בפסקים סימן ז' [אמנם מה שהבין כן מדברי המג"א ז"ל הנז', תימה, שהרואה יראה שאין בדברי המג"א ז"ל שום רמז לזה. ועוד דהא ציין שם לסימן קפ"ג ס"ז, ושם ודאי שהשומעים אומרים בלחש גם הפתיחה והחתימה]:

וראיתי להגאון מהרי"ח ז"ל בשו"ת רב פעלים ח"א סימן י', שחלק ע"ד

הגרעק"א ז"ל, וכתב דאי אפשר לצאת ידי חובת הברכה חלקה בשמיעה וחלקה באמירה. והוכיח כן ממ"ש התוס' ז"ל בברכות דף מ"ו ע"א ד"ה ולמ"ד, שכתבו בזה"ל, אבל לחצאין אין לברך אם האחד אינו יודע כי אם החצי ברכה, ע"ש. וכ"פ מר"ן ז"ל בשו"ע סימן קצ"ד פ"ג, ע"ש ובח"ב סימן מ"א, וח"ד סימן ל"ג. וכ"כ הגאון חזו"א ז"ל באו"ח סימן כ"ט סק"ו לדחות דברי הגרעק"א ז"ל, ע"ש. אמנם לענ"ד נראה דאפשר לצאת יד"ח הברכה חלקה בשמיעה וחלקה באמירה, וכמ"ש הגאון מהר"י צובירי יצ"ו בספר מגיד מראשית הגדמ"ח סימן כ"ב. וראייתו מהא דאמרינן בסוכה דף ל"ח ע"ב, הוא אומר ברוך הבא והם אומרים בשם ה', מכאן לשמוע כעונה, ע"כ [וקרוב לזה אי' בירושלמי התם]. הרי בהדיא דהשומעים יוצאים יד"ח חצי הפסוק בשמיעה וחציו באמירה, ע"ש. א"כ ה"נ בברכות דמאי שנא, כי ידוע שהמקור לדין שומע כעונה הוא בסוכה שם. וכן מצאתי להגאון מהרי"ק יצ"ו בספר קהילות יעקב בברכות סימן ט' בשם קונטריס פותח דברים שבסוף ספר אהל משה, ויישב בזה דברי הגרעק"א ז"ל, וע"ש מה שכתב ליישב הקושיא מדברי התוס' ז"ל בדף מ"ו הנז'. שוב מצאתי להגאון מהרי"ח ז"ל עצמו בשו"ת תורה לשמה סימן מ"ו שכתב שאפשר לצאת יד"ח קצת בשמיעה וקצת באמירה, והוכיח כן מן הירושלמי דסוכה הנז' ע"ש. ויש להעיר אמאי לא הוכיח כן מגמרא דילן. גם יש לתמוה שהוא היפך מש"כ הוא עצמו ברב פעלים. ויש ליישב ע"פ מש"כ הרב קהילות יעקב שם, ודו"ק:

ולענ"ד יש לדחות דברי הר' פתח הדביר ז"ל מצד אחר, דהן אמת דיכול לצאת יד"ח הברכה חלקה באמירה וחלקה בשמיעה, אבל בנ"ד לא הועילו חכמים בתקנתן, והוא דאישתמיטתייהו לכל הני רבנן דברי מר"ן ז"ל בב"י סימן נ"ט (ד"ה כתב א"א) גבי ברכות ק"ש, שכתב וז"ל, וכבר היה אפשר לו לעשות בדרך אחרת, שיאמר עם החזן תיבה בתיבה עד שיגיע לחתימה, ויענה אחר חתימת החזן אמן וכו' אלא דאיכא למימר שאע"פ שהוא אומר כל הברכות, כל שאינו חותם בפיו, אם באמצע הברכה פנה לבו לדברים אחרים הוי הפסק וכו' ע"ש [גם מדברי מר"ן ז"ל אלו מוכח דאפשר לצאת יד"ח הברכה חלקה בשמיעה וחלקה באמירה]. וכ"פ הגאון מהרד"ם ז"ל בשת"ז שם ס"ק י"ג. נמצא שלא הועילו חכמים בתקנתן שתיקנו שיאמרו השומעים הקידוש בלא החתימה מפני החשש שמא לא יכוונו כראוי, דעדיין החשש במקומו עומד. לכן נראה שהעיקר כמנהגינו לצאת יד"ח קידוש והבדלה בשמיעה לבד, והמשנה ידו על התחתונה. גם הגאון הראשל"צ מוהר"ר עובדיה יוסף יצ"ו בהסכמתו (שהובאה בריש הספר) העיר לי לעיין בזה בספרו שו"ת יחוה דעת ח"ו סימן כ"ח [כי בשעת כתיבת דברים אלו עדיין לא ראה אור], ועיינתי שם ושמחתי בראותי שבכמה גרגירים כיוונתי לדעתו

הרחבה. וגם הוא הכריע שם שהעיקר כמנהגינו ומנהג רוב העולם שיוצאים יד"ח הקידוש בשמיעה לבד, יעוש"ב. וכתב עוד דאפילו בקידוש דליל פסח שיש כוס ביד כ"א ואחד, עדיף טפי לצאת בשמיעה לבד, ע"ש. וכ"ה מנהגינו פשוט, ואין לשנות:

סתירה בדברי מהרי"ץ ז"ל

אמנם אכתי קשיא לי טובא עמ"ש מהרי"ץ ז"ל בעץ חיים בסדר ליל יוהכ"פ, שנכון שכל אחד יברך בלחש עם הש"צ ברכת שהחיינו. והוא מדברי המג"א ז"ל בסימן תרי"ט סק"ג. ותימה דהא איהו גופיה ס"ל דבכל הברכות הקצרות צריך לצאת בשמיעה לבד, ואל"כ הויא ברכה שאי"צ, וגם מטעם ברב עם הד"מ, א"כ מ"ש ברכת שהחיינו בליל יוהכ"פ, וצע"ג. גם על המג"א ז"ל יש להקשות כן, שהרי הוא עצמו כתב בריש סימן קס"ח דבברכת המוציא עדיף שאחד יברך לכולם ע"ש, והוב"ד לעיל ד"ה והגה כתב מר"ן. וראיתי להרב פתה"ד ז"ל סימן רע"ג אות ד' ד"ה ולע"ד, שהקשה על דברי המג"א ז"ל דגבי המוציא ממ"ש בסימן קצ"ג סק"ב דבקידוש עדיף שכ"א יברך לעצמו. ותירץ דשאני קידוש שהוא ברכה ארוכה וחיישינן שמא לא יכוון כראוי, משא"כ ברכת המוציא שהיא ברכה קצרה שלא חיישינן להכי, דבקל יוכל לכוון, ולכן עדיף שאחד יברך לכולם, יעו"ש. ואישתמיטתיה דברי המג"א ז"ל גופיה גבי ברכת שהחיינו שהיא ברכה קצרה ועכ"ז הצריך לברך בלחש עם הש"צ. וכתב שם שכך המנהג ג"כ בברכת ההלל והלולב, וצ"ע. ועל מהרי"ץ ז"ל תגדל הקושיא איך אחז דברי המג"א ז"ל לשיעורין, דהא המג"א ז"ל כתב שכן יש לעשות בברכת ההלל והלולב ובברכת שהחיינו, ומהרי"ץ ז"ל לא כתב כן אלא גבי ברכת שהחיינו, וצ"ע. אמנם לקושיא על מהרי"ץ ז"ל שמא י"ל דס"ל דשאני ברכת שהחיינו שאף שהיא ברכה קצרה חיישינן שמא לא יכוונו כראוי, לפי שהיא ברכה בלבד בלא אכילה ובלא עשיית שום מצוה. דבשלמא ברכת המוציא שעתידין לאכול, מסתמא נותנים דעתם לשמוע הברכה כראוי. וכן בברכת ההלל והלולב ושאר מצוות. משא"כ ברכת שהחיינו בליל יוכ"פ שהיא ברכה לבד, חיישינן שמא לא יכוונו כראוי, ודוחק. ולבי אומר לי שדברים אלו כתבם מהרי"ץ ז"ל בתחילת דרכו כשעדיין היה נוטה הרבה אחרי חומרות האחרונים ז"ל היפך מנהגותינו. אבל אח"כ חזר בו, ונשמט ממנו לתקן ד"ז. ואשכחן עוד כיו"ב בספריו, עיין לעיל בספר פתח האוצר סימן ד' אות קנ"ה. ולמעשה צ"ע אם עדיף לומר ברכת שהחיינו עם הש"צ, או לצאת בשמיעה לבד:

אם עניית אמן מעכבת כשיוצא בשמיעה

ולעניין אם צריך לענות אמן אחר ברכת חבירו כשיוצא בה יד"ח בשמיעה, הנה הרמב"ם ז"ל בפ"א מהלכות ברכות דין י"א כתב וז"ל, כל השומע ברכה מן הברכות מתחילתה ועד סופה ונתכוון לצאת בה יד"ח, יצא ואע"פ שלא ענה אמן. וכל העונה אמן אחר המברך הרי זה כמברך וכו', עכ"ל. נראה מזה שאין חיוב לענות אמן, אלא העיקר שישמע הברכה ויכוון לצאת בה יד"ח. אמנם בדין י"ב כתב וז"ל, רבים שנתוועדו לאכול פת או לשתות יין, וברך אחד מהם וענו כולם אמן, הרי אלו מותרין לאכול ולשתות וכו', ע"כ. נראה לכאורה דבנדון זה צריכין לענות אמן. אמנם זה אינו, שהדבר פשוט שמה שכתב בדין י"א שדי בשמיעה וכוונה, אינו אלא בדיעבד וכדמשמע מלשונו, אבל לכתחילה פשיטא שצריך לענות אמן בכ"ג, כמו בכל מקום ששומע ברכה אף שלא יוצא בה יד"ח שצריך לענות אמן כמ"ש שם בדין י"ג. ולהכי סתם בדין י"ב, דאורחא דמילתא נקט. ורק בדין י"א כתב עיקר הדין שבדיעבד יצא אע"פ שלא ענה אמן, שלעיקר הברכה אין עניית אמן מעכבת, וז"פ. וכן בכ"מ שאחד מברך להוציא אחרים כתב הרמב"ם ז"ל ועונין אמן כדין דלכתחילה, אע"פ שיוצא בלא עניית אמן, כגון הא דכתב ברפ"ט מהלכות תפלה וז"ל, ומתחיל ופורס על שמע בקול רם והם עונים אחר כל ברכה וברכה וכו'. ושם בדין ג' גבי חזרת הש"צ כתב, והכל עומדים ושומעים ועונין אמן אחר כל ברכה וברכה, בין אלו שלא יצאו יד"ח בין אלו שכבר יצאו יד"ח, ע"כ. וכגון הא דכתב בפ"ח מהלכות ברכות דין ג', נמצא שמש"כ בדין י"א הוא רק בדיעבד, ולומר שאין עניית אמן מעכבת בעיקר הברכה, אבל לכתחילה בעינן שיענה אמן כמ"ש בדין י"ב ובכ"ד. ועיין כ"מ פ"ה מהלכות ברכות דין ג'. ומצאתי להאחרונים ז"ל שכתבו כן בהדיא שאע"פ שיוצא בלא עניית אמן, מ"מ לכתחילה צריך לענות אמן, וכ"כ הגאון חיד"א ז"ל בברכ"י סימן רי"ג אות ה' ובשיו"ב אות ג', פתח הדביר שם בסו"ד, שע"ת שם סק"ד, משנ"ב ס"ק י"ז, כה"ח ס"ק כ"א, ועוד. וע"ע הגהת רמ"א סימן קס"ז ס"ב ובכה"ח שם ס"ק כ"ז, שו"ע סימן רי"ט ס"ד וס"ה. שוב מצאתי להגאון מהר"י בדיחי ז"ל בשו"ת חן טוב סימן ב"ן ד"ה והדבר פשוט, שהבין כן מלשון הרמב"ם ז"ל גופיה בדין י"א הנז', וז"ל ובכולהו הצריך לענות אמן כדי להיות כמברך עצמו, אע"פ שיוצא אף בלא עניית אמן וכו' ע"ש:

וראיתי להרב בעל משנ"ב ז"ל בביאור הלכה סימן נ"ט ד"ה בנחת, שכתב בזה"ל, וצריכין כולן לכתחילה לענות אמן אחר הש"צ. ואפשר אף לעיכובא, דבלא"ה לא יצאו בברכתו, וכמ"ש הר"י בפרק מי שמתו, עכ"ל. ודבריו תמוהין בעיני, דאף

אם יונח דלר״י ז״ל אם לא ענו אמן לא יצאו, מ״מ לא הי״ל לומר בלשון ואפשר, דמשמע דלא ברירא ליה דינא, דהא אנן קיימ״ל דאף דלא ענה אמן יצא, וכמ״ש הוא עצמו בסימן ריי״ג ס״ק י״ז, ובסימן קס״ז ס״ק י״ט, ועוד בכמה דוכתי. וא״כ הי״ל בזה״ל, ולדעת ר״י אף לעיכובא וכו׳. וגם זה על צד הדוחק, שהי״ל ד״ז במקום הדין שהוא בסימן ריי״ג, וצ״ע:

אם הכוונה מעכבת כשיוצא בשמיעה ועונה אמן

והנה לשון רבינו יונה ז״ל כך הוא, אע״פ שאמרו דעם שבשדות אניסי ולא מצו למייתי לבי כנישתא, וש״צ מוציאן יד״ח מתפלה, אפ״ה מק״ש אינן נפטרין אלא באמירה, ובעניית אמן אינו פוטר אלא בעשרה. ולפיכך אין פורסין על שמע כדי לפטור את השומעין בעניית אמן אלא בעשרה, שאל״כ אין בעניית האמן כלום, עכ״ל. ולענ״ד נראה פשוט דמ״ש ר״י ז״ל בעניית אמן וכו׳, לאו למימרא דעניית אמן מעכבת, אלא אורחא דמילתא נקט שרגילין לענות אמן כשיוצאין בשמיעה אף שאינו מעכב. ועיקר כוונתו לומר שכשיוצאים בשמיעה אינו פוטר אלא בעשרה, ודו״ק. ואף אם יונח שכוונתו לעיכובא, י״ל דאיירי אף כשאינם מכוונים, אבל כשמכוונים אין עניית האמן מעכבת, ואפשר דלהכי לא הזכיר כוונה. והוא כשיטת רבינו סעיד אלעדני ז״ל (מקדמוני חכמי תימן) בפירושו על הרמב״ם כת״י בפ״א מהלכות ברכות דין י״א, שכתב וז״ל, הנראה מדברי הרב [הרמב״ם] ז״ל, שכל העונה אמן אחר המברך יצא ואע״פ שלא נתכוון, שהרי אמר כל העונה אמן אחר המברך הרי הוא כמברך, מכלל שאם ענה אמן אע״פ שלא נתכוון יצא, עכ״ל [ואולי יש להביא סיוע לזה ממ״ש הרמב״ם ז״ל בפ״ח מהלכות תפלה דין ט׳, ש״צ מוציא את הרבים יד״ח. כיצד, בשעה שהוא מתפלל והם שומעין ועונין אמן אחר כל ברכה וברכה, הרי הן כמתפללין, עכ״ל. ולא הזכיר כוונה. נמצא שכשעונין אמן יוצאין אף בלא כוונה. ועע״ש בדין ה׳ ובפ״ט דין ג׳]. והרב משנ״ב ז״ל דלא נחית להכי, הוא משום דס״ל שאם לא כוון לא יצא יד״ח אף אם ענה אמן, כמ״ש בבה״ל סימן ריי״ט, ונביא דבריו להלן [ומצאתי כיו״ב לתר״י ז״ל גופייהו בברכות פרק שלשה שאכלו (דף ל״ה ע״א מדפי הספר) שכתבו וז״ל, אם אינן שומעין הברכה מהחזן, אם יודע איזו ברכה אומר, כמאן דשמעי׳ ליה דמי, ויוצאין יד״ח, עכ״ל. ומיירי כשעונין אמן, כמבואר שם לעיל מינה ע״ש, ודו״ק]:

ודע דסברת ר״ס אלעדני ז״ל מילתא חדתא היא, ומצאתי שכ״מ מדברי השמ״ק בברכות דף נ״ד ע״ב, דאיתא התם, רב יהודה חלש ואתפח, על לגביה רב חנא בגדתאה ורבנן, אמרי ליה בריך רחמנא דיהבך ניהלן ולא יהבך לעפרא.

אמר להו, פטרתון יתי מלאודויי. והקשו, והא אמר אביי בעי אודויי באפי עשרה. ותירצו, דהוו בי עשרה. והקשו, והא איהו לא קא מודה. ותירצו, לא צריך דעני בתרייהו אמן, ע"כ. ובטעם הדבר אמאי הצריכו הכא שיענה אמן דווקא, נאמרו כמה טעמים. ובשמ"ק כתב בזה"ל, עוד אפשר דדווקא ענה אמן קאמרינן, דכל כהאי גוונא חשיב כברכה, כיון שעונת אמן תוך כדי דיבור. הא לאו הכי לא, כיוון שהם לא נתכוונו להוציאו, עכ"ל. מוכח דס"ל דבכל הברכות אם ענה אמן יצא אף בלא כוונה. אמנם אין לומר שמזה למד הרמב"ם ז"ל (לפי' הר"ס אלעדני ז"ל) שכל שענה אמן יצא אף בלא כוונה. שהרי הרמב"ם ז"ל השמיט עובדא דר"י, והטעם כתב הגאון מהר"ח כסאר יצ"ו בספר שם טוב פ"י מהלכות ברכות דין ח' משום דאקשו עליה ושניוה שנויי דחיקי, ואשנויי דחיקי לא סמכינן, וע"ש עוד טעמים נכונים דלכולהו טעמי ליתא להלכתא. אמנם אין מזה סתירה לסברת ר"ס אלעדני ז"ל, דאפשר שהרמב"ם ז"ל מפרש הסוגיא בדרך אחרת, וכמ"ש המפרשים ז"ל, ודו"ק. וראיתי להרב מער"ק ז"ל שכתב דמה שהשמיט הרמב"ם ז"ל עובדא דר"י, היינו משום דמילתא דפשיטא היא שכל העונה אמן הרי הוא כמברך, עכ"ל. וע"כ דס"ל דכשענה אמן יצא אף אם לא כוון. דאל"כ אין מקום למש"כ, ודו"ק. וקרוב לזה כתב גם בפ"א דין י"א, ע"ש. ולפ"ז שמא י"ל שמשם למד הרמב"ם ז"ל ד"ז, ודו"ק:

ואחר זמן מצאתי להגאון המבי"ט ז"ל בתשו' ח"א סימן קי"ז, שכתב כסברת ר"ס אלעדני ז"ל בשם יש מי שפירש, והובי"ד לעיל ד"ה הרב הגדול [ולבי אומר לי שכוונת המבי"ט ז"ל להר"ס אלעדני ז"ל, כי לא מן הנמנע שהיה לפניו ספרו של הר"ס ז"ל, שכידוע עלה לאר"י והתיישב בצפת מקום מגורי המבי"ט ז"ל, והשאיר שם את ספריו הרבים. ולכן ג"כ נשתמרו והגיעו לידינו מקצת מספריו, שלא כרוב חכמי תימן זיע"א שחיבוריהם אבדו]. אמנם הרמב"ם ז"ל גופיה כתב בתשו' (סימן ל"ד) שאף העונה אמן לא יוצא ידי"ח אלא בכוונה, ושזהו מ"ש בחיבור, ע"ש. וא"כ אין מקום לדיוק הר"ס עדני ז"ל:

וראיתי להרב בעל משנ"ב ז"ל בביאור הלכה סימן רי"ט ד"ה וענה אמן, שהביא דברי השמ"ק ז"ל הנז' וכתב עליו וז"ל, והנה לפי סברא זו לכאורה בכל מקום גמי אם ענה אמן לא בעינן שיכוון להוציאו. ובאמת זה אינו, עיין בסוף סימן רי"ג. ואפשר דהכא עדיף טפי משום דלא אפשר לכוון להוציאו בנוסח זה, וכמ"ש בשער הציון, עכ"ל. וז"ל בשעה"צ שם אות ט', אבל לא בעינן שהמברך יכוון להוציאו וכו', דלא שייך כלל בזה להוציאו, דלשון ברכה זו אינה ראויה רק למברך בעצמו, שהיא לנוכח אדם הניצול, ואיך שייך להוציאו. וכ"כ בשמ"ק

להדיא, עכ"ל. והנה מלשונו בביאור הלכה משמע שהבין במסקנתו שאף השמ"ק ס"ל דבעלמא אם לא כוון לא יצא אף כשענה אמן. ולענ"ד אין שום משמעות או רמז בלשון השמ"ק דדווקא בברכת הגומל דינא הכי, ע"ש. ומש"כ שהטעם שדווקא בהגומל דינא הכי, משום דלא אפשר להוציאו בנוסח זה. תימה, דאם איתה דס"ל להשמ"ק דבעלמא אם לא כוון לא יצא אף כשענה אמן, א"כ הכא נמי כיוון שאינו יכול לכוון להוציאו לא יצא אף אם ענה אמן. דמה מהני לן מה שאינו יכול לכוון להוציאו, ודו"ק. וא"ת שכוונת הרב בה"ל ז"ל דהכא לא בעינן כוונת המחוייב בברכה, כיוון שהמברך מברך בלשון נוכח, ולא שייך נוסח זה למחוייב, ולהכי יצא כשענה אמן אף שלא כוון. משא"כ בשאר ברכות שהנוסח שייך גם לשומע, בעינן כוונה. ז"א, שהרי חיוב הברכה היא על האדם, ולא עצם הברכה. וז"ש בגמ' והא איהו לא קא מודה, דמשמע דהכא נמי בעינן כוונה לצאת, רק כיוון שענה אמן יצא אף שלא כוון. ועוד דא"כ אמאי הצריכוהו לענות אמן. וא"ת שהוא כמ"ש הגרע"א ז"ל בהגהותיו על השו"ע שם, שכתב ג"כ סברא זו דלא שייך שיכוון להוציאו בנוסח זה, רק כשענה אמן יצא, כיוון שגם הוא משבח ומודה בעניית אמן עי"ש. ז"א, דהשמ"ק לאו מטעם זה אתי עלה, דהוא ז"ל כתב בזה"ל, דדווקא עונה אמן וכו' דחשיב כברכה וכו' הא לאו הכי לא, כיוון שהם לא נתכוונו להוציאו עכ"ל, ודו"ק [מלבד מה שטעם הגרע"א ז"ל תמוה טובא, כמו שיראה כל מעיין]. ומש"כ בשעה"צ [על הטעם הנז'] שכ"כ השמ"ק להדיא. תימה, דהשמ"ק לא כתב אלא שהם לא נתכוונו להוציאו, דמעשה שהיה כך היה שלא נתכוונו להוציאו. ואה"נ אם היו מכוונים להוציאו וודאי היה נפטר אף בנוסח זה, ובלא עניית אמן. וכמו שיראה המעיין בגוף דברי השמ"ק. נמצא דלהשמ"ק אין חילוק בין ברכה זו לשאר ברכות, דבכ"מ אם ענה אמן יצא אף כשלא נתכוון. מה גם דהכי אשכחן בהדיא לחד מן קמיא ה"ה רבינו סעיד אלעדני ז"ל, וכ"כ המבי"ט ז"ל בשם יש מי שכתב, ונראה שהסכים עמו. ומה שהקשה בבה"ל ממ"ש מר"ן ז"ל בסוף סימן ר"ג, לק"מ, דהשמ"ק פליג עליה, ועיין תשו' הרדב"ז ז"ל סימן רע"ו, ואכמ"ל [וסברא דומה לזה מצאתי להרב עו"ת ז"ל בסימן קס"ז ס"ק ט"ו, שכתב שמה שהצריכו הסיבה בברכת המוציא, חידושא אשמועינן, לומר דאף אם לא כיוונו לצאת יצאו. אבל אם לא היסבו לא יצאו אא"כ כיוונו ע"ש, והביאו מהרי"ץ ז"ל לעיל בספר ברכת ה' סוף סימן א']:

כתבתי כ"ז כדי ללמד זכות על קצת מן העם והמה מועטים שאינם מכוונים לבם כראוי לברכת המברך, ובפרט בברכות הארוכות. אבל מקפידים הם עכ"פ לענות אמן על כל ברכה וברכה. דעפמש"כ בס"ד יש להם ע"מ שיסמוכו. אבל ודאי שאין לסמוך ע"ז לכתחילה, שהעיקר לדינא שאם לא כוון לא יצא אף אם

ענה אמן, וכמו שפסק מר"ן ז"ל בסימן רי"ג ס"ג, שכיוון שאין ד"ז מפורש בדברי הרמב"ם ז"ל [כי לפירוש מר"ן הכ"מ ז"ל בדברי הרמב"ם ז"ל אין מקום לדיוק ר"ס אלעדני ז"ל], נקיטינן לדינא כפסק מר"ן ז"ל, דגם הוא מאריה דאתרין, עיין להגאון מהר"ע קרח ז"ל בספר סערת תימן עמ' י"ז. מה גם דהרמב"ם ז"ל גופיה כתב בתשו' היפך זה, כמש"ל:

אם יענה אמן כשאומר בלחש עם המברך

ולעניין אם יענה אמן אחר ברכת המברך, כשמברך עמו בלחש ומסיים ב' או ג' תיבות לפני המברך, כבר האריך והרחיב בזה הגאון המפורסם מהר"י בדיחי ז"ל (ראש הישיבה הכללית בעי"ת צנעא) בשו"ת חן טוב סימן ב"ן, והוכיח בראיות ברורות ובפלפול עצום שיכול לענות אמן, ושכן מנהגינו עש"ב. ועיין מש"כ נכדו הגאון מהר"א אלנדאף ז"ל בספר ענף חיים הלכות תפלה אות מ"ה. ועיין עוד בספר שם טוב פ"א מהלכות ברכות דין י"ו, ובשו"ת יחוה דעת ח"ו סימן כ"ח בהערה, ואכמ"ל:

אם יכול לענות ברוך הוא וב"ש בברכה שיוצא בה

ודע דממ"ש יש ללמוד שאין לענות ברוך הוא וב"ש בברכה שיוצא בה יד"ח, שדווקא אמן שיש בענייתו מעלה שיהא כמברך ממש, לכך אמרו שיענה אף שיוצא יד"ח בלא ענייתו אמן. משא"כ ברוך הוא וב"ש שאינו חובה, ואין באמירתו שום מעלה בעצם הברכה, פשיטא ופשיטא שלא יענה. ודלא כמ"ד שיכול לענות. וכבר דחו רוב הפוסקים ז"ל סברא זו, עיין להגאון מהרי"ץ ז"ל בע"ח ח"א דף נ"א ע"ב, וכה"ח סימן קכ"ד סקכ"ו. ולא נשמע אצלינו מי שיענה ב"ה וב"ש בברכה שיוצא בה. ובלא"ה רובם אצלינו אינם עונים ב"ה וב"ש כלל אף בברכות שאינם יוצאים בהם יד"ח, כמ"ש הגאון מהר"י רצאבי יצ"ו בספר בארות יצחק הלכות תפלה ס"ק מ"ה, עש"ב:

סימן ה

ביאור אופני ההסיבה שבדברי רז"ל

תנן בברכות דף מ"ב ע"א, היו יושבין, כל אחד מברך לעצמו. היסבו, אחד מברך לכולם, ע"כ. ופירש רש"י ז"ל, היו יושבים, בלא הסיבת מיטות, שמוטים על צדיהן שמאלית על המטה, ואוכלין ושותין בהסיבה. כל אחד ואחד מברך לעצמו, דאין קבע סעודה בלא הסיבה, עכ"ל [ועיין הלשון בפירש"י ז"ל שעל הרי"ף]. וכ"ה פירוש הסיבה בכ"מ בדברי רז"ל. אמנם רב האיי גאון ז"ל פירש דהיסבו הוא מלשון סיבוב, ור"ל כשישבו כולם סביב, שזה מורה על קביעות, דמתרגמינן וישבו לאכול לחם, ואסתחרו למיכל לחמא, עכ"ל הביאוהו תלמידי ר"י, והרא"ש ז"ל בסימן ל"ג הביא פירוש זה בשם יש מפרשים. והגאון רבינו חננאל ז"ל פירש, היו יושבים, לעסק אחר וגזדמן להם לאכול, מברך כל אחד לעצמו. אבל היסבו, לאכול ולא לעסק אחר, אחד מברך לכולם, והביאו הרא"ש ז"ל שם. גם הערוך בערך סב הביא שני פירושים אלו. ועיין לעיל בספר פתח האוצר סימן ד' אות צ"ב. וכפירוש ר"ח ז"ל כתב ג"כ רבינו סעיד אלעדני ז"ל (מראשוני חכמי תימן) בפירושו על הרמב"ם כת"י פ"א מהלכות ברכות דין י"ב וז"ל, ומ"ש [הרמב"ם] ז"ל רבים שנתועדו לאכול פת וכו', זה הוא שאמרו פת ויין צריך הסיבה, כלומר שישבו לאכול, תרגום וישבו לאכול לחם, ואסתחרו למיכל, עכ"ל. נמצא שלדעתו גם הרמב"ם ז"ל פירש כר"ח ז"ל. ועיין לעיל בספר ברכת ה' סימן א' (ד"ה ואני אומר):

והנה הרא"ש ז"ל שם חלק על פירוש רב האיי גאון ופירוש ר"ח ז"ל, וכתב דפירוש רש"י ז"ל עיקר, דלכולהו קשה מתלמידי דרב, עכ"ל. ור"ל דהא אי' בגמ' התם, כי נח נפשיה דרב, אזלו תלמידיו בתריה, כי הדרי, אמרי ניזיל וניכול לחמא אנהר דנק. בתר דכרכי יתבי וקא מבעיא להו, היסבו דוקא תנן אבל ישבו לא, או דילמא כיון דאמרי ניזול וניכול ריפתא בדוכתא פלניתא כי היסבו דמי. לא הוה בידייהו וכו' עד דאתא ההוא סבא, רמא להו מתניתין אברייתא [דתניא דבישיבה סגי כדאי' התם לעיל מינה], ושני להו כיון דאמרי ניזיל וניכול לחמא בדוך פלן כהיסבו דמי, ע"כ. והשתא אם פירוש היסבו דמתני' כפירוש ר"ח ז"ל שר"ל ישבו לאכול ולא לעסק אחר, א"כ מאי מספקא להו לתלמידי דרב, הא אמרו ניזיל וניכול וכו' דשפיר הוי היסבו דמתני' שהרי הלכו וישבו לאכול ולא לעסק אחר. וכן לפירוש רב האיי גאון ז"ל דהיסבו ר"ל ישבו סביב הפת, דהיינו בחבורה אחת ולא מפוזרים, מאי מספק"ל הא שפיר הוי היסבו

דמתני', כיון דאמרי ניזיל וניכול בדוך פלן, דהיינו ביחד במקום אחד לא מפוזרים. זהו ביאור קושית הרא"ש ז"ל על פירוש ר"ח ופירוש רב האיי גאון ז"ל. ועיין לעיל בספר ברכת ה' סימן א' (ד"ה וראיתי להרא"ש), וסימן י' (ד"ה עוד האיר):

ג' אופני הסיבה

ולייישב שיטת רב האיי גאון ושיטת ר"ח ז"ל, נקדים תחילה ביאור קצר בעניין אופני ההסיבה, כי לכאורה יש לתמוה טובא מג"ל לר"ח ולרב האיי גאון ז"ל להוציא הדבר מפשוטו ולפרש היסבו דמתני' לענייינים אחרים, הא בכל דוכתא פירוש היסבו היינו הטו על צדם כפירוש רש"י ז"ל. ברם אחר העיון נראה ברור דתלתא גווני איכא בהסיבה. א'. הטייה על צד שמאל כפירש"י ז"ל. ב'. הקפה, דהיינו ישיבה מסביב כפירוש רב האיי גאון ז"ל, שעניינו ג"כ התקהלות. ג'. ישיבה לאכול כפירוש ר"ח ז"ל. ונבאר עניינם בעז"ה אחד לאחד, ומה טעם נקרא כ"א מהם הסיבה:

סן א' הטייה על הצד

א'. הטייה על הצד נקראת הסיבה במקומות רבים בש"ס ובפוסקים, עיין גמרא פסחים דף צ"ט ע"ב ודף ק"ח ע"א, ברכות דף מ"ו ע"ב, מו"ק דף כ"ג ע"ב, ועוד במקומות רבים. ונקראת הסיבה כמו ויסב חזקיהו פניו אל הקיר (ישעיה ל"ח ב'), ות"י ואסחר חזקיהו אפוהי. נמצא שההטייה מצד אל צד נקראת הסיבה, ותרגומו ואסחר, שהוא ג"כ עניין הסיבה. וכמו ויסב אלהים את העם (שמות י"ג י"ח). כי כל דבר המטה מצד לצד נקרא הסיבה. כך האדם כשמטה עצמו על צד שמאל נקרא מיסב. והרבה מקראות מורים ע"ז. ועיין בספר מרפא לשון להגאון מהר"י קרח ז"ל בבראשית (כ"ז י"ט) ע"פ קום נא שבה ואכלה, והוב"ד לעיל בספר ברכת ה' סימן כ"ב. וע"ע שמו"ר פ"כ אות י"ח:

סן ב' ישיבה מסביב

ב'. הקפה נקראת הסיבה, והיינו ישיבה מסביב, כמו נסבו על הבית (בראשית י"ט ד'), ות"א אקיפו על ביתא, דהיינו סיבבו, והוא כמו אסחרו וכמו הסיבה, שהכל מלשון סביב. והוא כפירוש רב האיי גאון ז"ל שפירש דהיסבו דמתני' היינו ישבו סביבות הפת, שאינם מפוזרים. והיינו שישבו בחבורה אחת לאכול, וכמו שפירשו כמה מן המפרשים ז"ל דנסבו על הבית היינו נקהלו על

הבית, פירוש שכולם הסבו פניהם ונקהלו על הבית. א"נ שכשכולם מקיפים סביב דבר אחד, נראה לעין שכולם חבורה אחת. וכעין סמך לזה מהא דכתיב (תלים ק"מ י') ראש מסיבי, ותרגם רס"ג ז"ל בערבי, ואלפריק אלד"י חאט בי, ופירושו, והקבוצה או החבורה אשר סבוני. וכ"כ רד"ק ז"ל בשמ"א (ט' י"ב) ע"פ כי זבח היום לעם בבמה, ות"י ארי שירו נכסת קודשא יומא דין לעמא בבית אסחרותא. וכתב ע"ז רד"ק ז"ל, כי במה בזה הענין ובדומה לו ת"י בית אסחרותא, לפי שהיו זבחי שלמים שהם נאכלים לכל אדם וכו' והיו עושים אנשי העיר אותו זבח לאכול אותו בבית הבמה וכו' וכל מקום מאכל קורין אותו מסיבה, לפי שהיתה ישיבתם לאכול במסיבה וכו', עכ"ל. וע"ע שם סימן כ' פכ"ה. שוב מצאתי אחר זמן שכן כתב רד"ק ז"ל בהדיא בספר השרשים שלו בשרש סבב, שאחר שהאריך להביא לשונות המקרא שבעניין זה, כתב בזה"ל, ענין כולם וכל אשר הם מזה השרש, ענין סבוב והקפת הדבר. והחכם רבי יונה [בספר השרשים שלו, ונביא דבריו בעו"ה להלן] חילק השרש הזה לשלשה עניינים, והשיב על החכם רבי יהודה שכתבם כולם ענין אחד. ועל דעתי כי דעת החכם רבי יהודה ישרה, כי כולם ענין אחד, כי כאשר נפלאו בעיני רבי יונה להוציאם מענין סבוב והקפה כמו וסבותי אני ליאש את לבי, סובב סובב הולך הרוח, ואתה הסיבות את לבם, והסב לב מלך אשור עליהם, וכל אשר חבר עליהם, עוד לא ימלט אחד מהם מענין הסבוב וההקפה, אבל הם בכללו, כי אין הגלגול והחזרה וההפך מבלי הסיבוב וההקפה. ומה שאמר [רבי יונה] עד שהמלך במסבו, ראש מסבי, שהוא ענין אחר מענין הסבה ממה שאמרו רז"ל לא יאכל עד שיסב. אינו כן, כי ההסיבה בלשון רבותינו הוא לשון סבוב והקפה, כי לפי שהיתה ישיבתם ואכילתם ושתייתם במסיבה, שהיתה דרכם לישב על המאכל והמשתה סביב סביב, ובעת אכילתם היו נסמכים על צד שמאלם דרך חשיבות, קראו גם לסמיכה הסיבה. ותדע כי לא קראו לשום סמיכה בעולם הסיבה, כי אם בעת האכילה והשתיה שדרכם לשבת סביב. וכן אמר התרגום וישבו לאכל לחם, ואסחרו למיכל לחמא, עכ"ל רד"ק ז"ל. וכ"כ הגאון מהר"ל ז"ל בספר לשון למודים הלכות הסיבה וז"ל, ופירוש הסיבה מלשון ישיבה, כמו שתרגם וישבו לאכול, ואסתחרו, שהוא מלשון סבוב. וכן פירש רב האיי גאון. ומפני שאמרו ז"ל כל ישיבה שאין בה סמיכה עמידה טובה הימנה, לפיכך צריך לסמוך, אבל לעולם הסיבה מלשון ישיבה, עכ"ל. וצ"ע עוד בדברי מהר"ל ז"ל:

והנה אי' באגדתא דפסחא בפסקת מה נשתנה, שבכל הלילות אנו אוכלים בין יושבין ובין מסובין, והלילה הזה כולנו מיסבין (כ"ה הנוסחא בקצת ספרי תימן). ופירש בזה הגאון מהר"י בשירי ז"ל (מקדמוני חכמי תימן) בפירושו לאגד"פ

שם וז"ל, מסובין נקהלים, מן נסבו על הבית. ומיסבין לשון הסיבה, כי מנהג בני המלכים להסב על שמאלם, שנאמר ויסב המלך על השלחן לאכול, עכ"ל (אין לשון זה במקרא, ואפשר שנתחלף לו הפסוק, וצ"ל שנאמר (שמ"א כ' כ"ד) וישב המלך על הלחם לאכול, ות"י ואסחר, שהוא תרגום של הסיבה. וזה מצוי בספרים שמתחלפים להם פסוקים דומים, או שכותבים מן הזכרון בלשון אחר קצת). וכן פירש הגאון מהר"י ונה ז"ל שם בספר פעמון זהב וז"ל, ולמה אין אנו מיסבין [דהיינו מוטין על הצד] בשאר הלילות בשעת האכילה והשתיה, וגם אין אנו מתקבצים יחד [היינו מסובין], ובלילה הזה אנו מסובין ומיסבין. התשובה, זה שאנו מתקבצים, לפי שדרך להתקבץ אצל המלכים בעת האכילה והשתיה, ומשום כך מאריכים באכילה ושתיה. וכן דרכם להסב על השמאל. כך אנחנו נוהגים בלילה הזה וכו'. מסובין נקהלים, מן נסבו על הבית. מיסבין לשון הסיבה, כמו ויסב חזקיהו פניו אל הקיר, עכ"ל. ועיין בספר פרי עץ חיים על אגד"פ שם סימן כ"א. וע"ע בהגד"ש פרק כ' עמ' קט"ו שנעלמו ממנו דברי מהרי"ב ומהרי"ו ז"ל הנז'. וע"ע בפירש"י ז"ל בשמ"א ט' י"ג [שו"ר להגאון מהר"י צובירי יצ"ו בספר מגיד מראשית הנדמ"ח סימן י"ט שביאר גיר' זו בדרך אחרת, ע"ש]:

סן ג' ישיבה לאכול

ג'. **ישיבה** לאכול נקראת הסיבה, כמו קום נא שבה ואכלה (בראשית כ"ז י"ט), ות"א קום כען אסתחר ואכול, שהוא תרגום של הסיבה. וכן כל ישיבה לאכול מתרגמי' הכי, עיין בספר מרפא לשון שם. גם חז"ל מכנים הישיבה לאכול הסיבה, כגון הא דאי' בפסחים דף ק"ה ע"ב, בני חבורה שהיו מסובין לשתות וכו', שפירושו שהיו יושבים לשתות. וע"ע שם דף ק"ב ע"א, וברמב"ם בפ"ד מהלכות ברכות דין ד'. וכמוהו רבים. ובאגדתא דפסחא אי', מעשה בר"א ור"י וראב"ע ור"ע שהיו מסובין בבני ברק וכו'. ופירש רשב"ץ ז"ל הביאו מהרי"ץ ז"ל בע"ח שם וז"ל, מסובין, יושבין לסעוד, בלשון התלמוד כיצד סדר הסיבה (ברכות דף מ"ג ע"א, ע"ש ודו"ק), עכ"ל. וכ"כ רש"י ז"ל בשמ"א (ט"ז י"א), ע"פ כי לא נסוב עד באו פה, לא נשב לאכול, כל מושב סעודה קרויה הסיבה, עכ"ל. למדנו מזה שישיבה לאכול נקראת הסיבה אף בלא הטייה או ישיבה מסביב, והוא כפירוש רבינו חננאל ז"ל. אמנם צריך טעם למה תיקרא הישיבה לאכול הסיבה אף בלא הטייה או ישיבה מסביב, דמה שייך בישיבה גרידא לשון הסיבה. ואפשר לומר דכיון שכשאוכלים בחבורה אוכלים במסיבה דהיינו בהקפה שכולם יושבים סביב הפת ביחד, להכי קרי לכל ישיבה לאכול הסיבה, אף כשהוא יחידי. נמצא שהוא כפירוש רב האיי גאון ז"ל, אלא

דלר״ח ז״ל כל ישיבה לאכול נקראת הסיבה, אף כשאוכל האדם לבדו, ומטעם שכתבנו. ולכן גבי יעקב ת״א ואסתחר, ואף שאכל לבדו ולא שייך אצלו לשון סביב. ומטעם זה גם כשהם רבים ואינם מיסבים, קרו להו מיסבים. א״ג י״ל דמה שקראו לישיבה לאכול הסיבה אף שאינו מוטה על צדו, לפי שבזמנם רגילים היו להטות על הצד בעת האכילה, לכן אף כשאוכלים ואינם מוטין נקראים מיסבין. נמצא שהוא כפירוש רש״י ז״ל, אלא דלר״ח ז״ל כל ישיבה לאכול נקראת הסיבה אף בלא הטייה, ומטעם שכתבנו. ולהכי פירש ר״ח ז״ל היסבו דמתני׳ שישבו לאכול ולא לעסק אחר, דכשיושבים לאכול אף שאינם מוטין או אינם יושבים מסביב, קרי להו מיסבין, וזהו היסבו דמתני׳. ואין כוונת המשנה דבעינן הטייה על הצד או אכילה במסיבה דוקא, אלא העיקר שישבו לאכול ולא לעסק אחר, שזה ג״כ נקרא הסיבה מהטעמים שכתבנו בס״ד. ובאופן אחר יש לפרש דר״ח ז״ל מודה דישיבה לאכול אינה נקראת הסיבה, ואין הסיבה אלא הטייה על הצד או אכילה במסיבה, ומש״כ שפירוש היסבו היינו ישבו לאכול ולא לעסק אחר, תכלית המכוון כתב, לומר דמאי דאמור היסבו דהיינו הטו או ישבו במסיבה, הוא להיכר שישבו לאכול ולא לעסק אחר, כי כשמטין על צדן או יושבין במסיבה ודאי ישבו לאכול ולא לעסק אחר, וכמ״ש רע״ו ז״ל במתני׳. אבל חידש ר״ח ז״ל שאין ההטייה או המסיבה מעכבת, וכל שישבו לאכול אף בלא הטייה או מסיבה, אחד מברך לכולם, והמשנה אורחא דמילתא נקטה ולאו דווקא. ומעין ראייה לזה מהא דכתיב ביחזקאל (מ״ד ג׳) הוא ישב בו לאכול לחם לפני ה׳, והתם ת״י הוא יתיב וכו׳, ולא תרגם יסתחר כדמתרגמי׳ ישיבה לאכול בכל דוכתא, והטעם מצאתי כתוב דהתם מיירי שאכל במקדש, ואין הסיבה במקדש. נמצא דישיבה גרידא לאכול אינה נקראת הסיבה, אף בזמנם שרגילין בהטייה או במסיבה:

שוב מצאתי לרבינו יונה ז׳ גנאח ז״ל בספר השרשים שלו בשרש סבב, שכתב וז״ל, בשרש הזה שני עניינים שונים זה מזה וכו׳. ואומר, כי סבוני כמים וכו׳, נסבו על הבית, ענין כל אלה והדומים להם, הקפת הדבר וסבב אותו. ושמלת וסבותי אני וכו׳, סובב סובב הולך הרוח וכו׳, ואתה הסיבות את לבם אחורנית וכו׳, ויסב אלהים את העם וכו׳, ענייני כל אלו המלות הסבוב והגלגול [ר״ל שהדבר עצמו מסתובב, כמו סובב סובב הולך הרוח שהזכיר, ולכן ת״י שם מחזר מחזר. משא״כ נסבו על הבית וכיו״ב שהזכיר בתלוקה ראשונה, עניינם הקפת דבר אחר, ולכן ת״א שם אקיפו על ביתא] וההשבה והחזרה [דהיינו הטייה מצד אל צד, כמו ויסב אלהים שהזכיר, ומלשון מחזיר פניו]. וההפך כמו ואתה הסיבות את לבם אחורנית. אבל עד שהמלך במסיבו, ראש מסבי, עניינם ההסיבה, ממה

שאמרו רז"ל לא יאכל עד שיסב, עכ"ל. ועיין בפירוש הקדמון על שיר השירים מאחד מחכמי תימן (נדפס בספר מיצירות ספרותיות מתימן) ע"פ עד שהמלך במסבו, ובספר אלכאפי לרביגו תנחום הירושלמי. זהו הנראה מדברי רז"ל והמפרשים ז"ל בביאור אופני ההסיבה. ויש להאריך עוד בזה, ואנו לא כתבנו אלא השייך לענייננו:

ביאור הסוגיא לפי' ר"ח ז"ל

מעתה לאחר שביארנו בס"ד שפירוש ר"ח ופירוש רב האיי גאון ז"ל בתיבת היסבו מקורם מן המקרא ודברי רז"ל, הנה בזה נבוא בעז"ה ליישב שיטתם לפי סוגית התלמוד, באופן שתוסר מעליהם קושית הרא"ש ז"ל הנז', והוא דאפשר לומר דהוא גופא מאי דמספקא להו לתלמידי דרב, ר"ל דנסתפק להם בפירוש היסבו דמתני' אם הוא ההטייה על הצד כברובא דתלמודא, או פירושו ישיבה לאכול ולא לעסק אחר, או ישיבת בהקפה. ולפ"ז כך הוא ביאור הסוגיא לפירוש ר"ח ז"ל, כי נח נפשיה דרב, אזלו תלמידיו בתריה, כי הדרי אמרי ניזיל וניכול לחמא אגהר דנק. בתר דכרכי יתבי וקא מיבעיא להו, היסבו דוקא תנן, ר"ל דבעינן הסיבה בהטייה על צד שמאל, ובשדה ליכא מיטות להסב עליהם. אבל ישבו לא, ר"ל אפילו אם ישבו לאכול, מ"מ כיון דלא הטו כל אחד מברך לעצמו. ולפי צד זה של הבעיא, כך יהיה פירוש המשנה, היו יושבין, אפילו שישבו לאכול, כל אחד מברך לעצמו. היסבו, בהטייה על צד שמאל, אחד מברך לכולם. או דילמא כיון דאמרי ניזיל וניכול ריפתא בדוכתא פלניתא כי היסבו דמי, ר"ל שמא מאי דתנן היסבו לאו למימרא דבעינן הטייה על צד שמאל, אלא ר"ל שישבו לאכול (ואע"פ שאינם מוטים קרי לה הסיבה, וכמו שביארנו לעיל לחד פירושא. ולפירושא בתרא שכתבנו שם הכי פירושו, הטו או ישבו במסיבה, אלא דהעיקר בזה הישיבה לאכול, וההסיבה אינה אלא להיכר שישבו לאכול). וכיון דאמרי ניזיל וניכול וכו' ממילא מוכח דיושבים לאכול ולא לעסק אחר. וכך היא מסקנא דמילתא כדפשיט להו ההוא סבא. ולפ"ז כך יהיה פירוש המשנה, היו יושבים, לעסק אחר, כל אחד מברך לעצמו. היסבו, שישבו לאכול, אחד מברך לכולם. נמצא דר"ח ז"ל פירש המשנה כפום מאי דאסיקו בגמ', וכך היא דרכו כנודע:

ביאור הסוגיא לפי' רב האיי גאון

ולרב האיי גאון ז"ל כך הוא ביאור הסוגיא, יתבי וקא מיבעיא להו, היסבו דוקא תנן, ר"ל שישבו מוטין על צדן. אבל ישבו לא, ר"ל אם ישבו אפילו

במסיבה סביב הפת בחבורה אחת לא מהני וכל אחד מברך לעצמו. או דילמא כיון דאמרי ניזיל וניכול ריפתא בדוכתא פלניתא כי היסבו דמי, ר"ל שמא מאי דתנן היסבו לאו למימרא שישבו בהטייה על צד שמאל, אלא שישבו סביב הפת בחבורה (וקרי לה הסיבה מטעמא שביארנו בס"ד לעיל), וכשאמרו נאכל במקום פלוני ממילא מוכח שכולם אוכלים בחבורה אחת. וכך היא מסקנא דמילתא כדפשיט להו ההוא סבא. ולפ"ז כך יהיה פירוש המשנה, היו יושבין, מפוזרים, כל אחד מברך לעצמו. היסבו, שישבו בחבורה אחת סביב הפת, אחד מברך לכולם. נמצא דמה שפירש רב האיי גאון ז"ל הוא לפום מאי דאסיקו בגמ'. ולפ"ז נסתלקה תמיהת הרא"ש ז"ל על פירוש רב האיי גאון ופירוש ר"ח ז"ל:

אחר כתבי כל זה מצאתי להרב בעל ספר יש סדר למשנה ז"ל בפירוש המשנה שם שכתב ליישב קושית הרא"ש ז"ל בדרך זו, דהוא גופא מאי דמספק"ל לתלמידי דרב יע"ש. וכתב עוד דאפשר דגם רש"י ז"ל יודה לזה, ומה שפירש במתני' דהיסבו ר"ל מוטין, הוא לפום מאי דס"ד דהמקשה ותלמידי דרב, יע"ש [וכ"כ התוי"ט ז"ל בפ"ב דפאה מ"ב שדרך רש"י ז"ל לפרש במתני' כדס"ד דמקשה, כדי להבין הסוגיא, ע"ש]. וכן מצאתי להגאון חת"ס ז"ל בהגהותיו על השו"ע סימן קס"ז שכתב בזה"ל, נ"ל אדרבה היינו דמספק"ל אי הסיבה היינו על המיטות כבכולה תלמודא, או הכנה לאכול בעלמא. והוכיח הש"ס מרומיא דברייתא דק"מ בדוך פלן הוי קביעות. וממילא דהסיבה דמתני' היינו הכנה לאכול על שלחן אחד, ולק"מ אר"ח. אבל אי קשיא קושית התוס' ד"ה היסבו דע"כ המקשן לא אסיק אדעתיה תירוץ התוס' דהרי לר"ח כך הוא קושטא דמילתא וצ"ע, עכ"ל. וכבר הרגיש בזה הרב מעי"ט שם אות ת', והרב יש סדר למשנה ז"ל שם. אמנם לפי מש"כ בס"ד מיושב לענ"ד גם דקדוק זה, ודו"ק. שו"ר מש"כ בזה הר"א אלשבילי ז"ל בחידושיו שם. ועיין לעיל בספר ברכת ה' סימן ד' (ד"ה עוד הוקשה לי), ובפתח האוצר שם אות צ"א:

בנל"ך ואע"י

אלה יעמדו על הברכה שסייעו בכספם להדפסת ספר זה

מתפללי בית הכנסת **סוכת שלום** חולון
באמצעות הגבאי ה' **רצון שרעבי** הי"ו
ובהשתדלות הרב **ישראל יפת** שליט"א
לע"נ השה"ט מר **משה חסני** ז"ל

✶

ישיבת **משכן שמעון** בני ברק

✶

לע"נ היקר באדם, תם וישר ויר"א
השה"ט מר **משה חסני** ז"ל
תרומת בנו וחתניו הי"ו

✶

ה' **רצון שרעבי** הי"ו — חולון

יבורכו ממקור הברכות, ובכל אשר יפנו יצליחו

מזכרת נצח

לאבינו וזקננו היקר, חסיד ועניו, תם וישר
השה"ט **אהרן** ב"ר אפרים **הכהן** זצ"ל
מתלמידיו של אהרן הכהן, אוהב שלום ורודף שלום

✶

אמנו וזקנתנו הצנועה והחסודה
מרתא **חמאמה** (יונה) **כהן פנחס** ע"ה
בת הרב הגאון רבי חיים שלמה כסאר זצ"ל

ת. נ. צ. ב. ה.

ואלה מוסיף על הראשונים, שרכשו את הספר מראש

ישלם ה' פעלם ותהי משכורתם שלימה מעם ה'

בני ברק

ה' יחיא הארון גראמה
להצלחת בניו וצאצאיו
יהודה כורת
ה' חיים בנאי
ה' איתן הלוי
שלום עמר
ה' יוסף עטרי
הרב יפת מוגרבי
ה' חיים סימון
ה' עזריאל צדוק
ה' חיים עוזאני
סעיד בוסאני
צדוק טיירי
ה' דוד זיאת
שלום גמליאל
הרב רצון ערוסי
ציון היכרי לע"נ סאלם בן דוד
היכרי ורעייתו לולווה
ה' מרדכי מגורי
ה' ישעיה כלף
הרב משה במוהר"י יצחק הלוי
משה כי טוב (מעטוף)
הרב פנחס קורח
ה' עזרא משרקי
ה' שלמה במוהר"ש יצחק הלוי
ה' משה חגבי
משה בעדאני
חלבה
שלמה צדוק
שלום צדוק
ה' יהודה חפץ
ה' חיים שלום
ה' ציון עוזידי

יחיאל עמיד
הרב ישעיהו ריזקאן
הרב ישראל יפת
שלום בן שלום נחום
יהודה טביב
אהרן בר עוז
הרב צדוק בן יחיא אלעזאני
להצלחת בניו בירא"ת ה'
ה' יוסף עוזירי
הראל עמר
ה' מאיר מנחם שובע
אהרן קארו ורעייתו
ה' שלמה במוהר"י יצחק הלוי
הרב שוכר חבשוש
הרב יצחק רצאבי
ה' אברהם יוסף
ה' אבשלום גריידי
ה' יעקב עמראני
ה' שלמה מיידני
ה' שמואל ארצי להצלחתו
והצלחת ב"ב
ה' שמעון צדוק
עמיקם שרעבי
עזריה מגורי
ה' אברהם ערוב
ה' דוד ב"ר משה הסאס
לע"נ בנו שלמה תנצב"ה
ה' יוסף צדוק
ה' יוסף הכהן עראקי
פנחס צדוק
טוב צדוק
יוסף נשיא
טוב עוזירי
הרב שלום עוברני

ה' אורי עוזירי
הרב יוסף כורי
ה' עובדיה הלל
משה ריעאני לרפואת אמו
ה' שמואל עוקשי
ה' זכריה שרעבי
ה' שלמה יחיא
ה' ינון צדוק
אליה גיאת
שמעון ב"ר שלמה כהן (אפרים)
להצלחתו ורפואתו
דוד בן שלמה טוירי
שמעון עמר
אברהם צדוק
עזרא מגורי
מו"ז שלמה כהן אפרים
להצלחתו ורפואתו

חברון

הרב שלום משרקי
ה' אברהם עמראני ורעייתו
אליעזר כברה

ירושלים

עזרי עוזירי
הרב שלמה שרעבי
הרב חיים עוזירי
הרב שלמה משרקי

עמנואל

מזל לוי
יוסף משרקי
יואב מהאצרי הלוי ומשפ'
אהרן חבשוש
אברהם יגאל
יצחק ענקי
משה צפורי
שלמה בן שלום

קרית אונו

שלמה טוירי
יאיר ב"ר חיים עוזירי
חיים בהרה"ג שלום עוזירי
שמואל ב"ר פנחס כהן
יחיאל ב"ר שלמה עטרי

שלום מגורי — ת"א
שלמה חגבי — ת"א
משה יצחק — פ"ת
לע"נ מארי מוסא במו"ר יחיא יצחק
מר שמעון ב"ר חיים עמראני זצ"ל
הרב חיים משרקי — באר שבע
יחיאל בכה"ר שלום חדד — בנימינה
ה' רפאל גרשי — נתניה
אסף צדוק — חולון
הרה"ג נסים (נחום) רצאבי — כפר סבא
הרב שלמה יגאלי — ראשל"צ